
PACI AUGUSTAE
PALLADI PACIFERÆ
PALLADI MARTIALI
NOTITIA
MARCHIONATUS
Sacri Romani Imperij,
Hoc est Vrbis et Agri Antverpiensis,
OPPIDORUM, DOMINIORUM,
MONASTERIORUM, CASTELLORUMQ
sub eo.
In qua Origines & Progressus illorum eruuntur,
EX
Archivis Regiis, Oppidanis, Monasticis,
Principumq diplomatibus et sigillis,
et sepulchralibus Episcoporum, Prælatorum
ET NOBILIUM MONUMENTIS.
Autore IACOBO LE ROY, S.R.I. libero Barone
AMSTELODAMI
TYPIS LAMMINGANIS

Schema metallorum et colorum, in insignibus obseruatorum quæ hoc opere continentur.

MARCHIONATVS SACRI ROMANI IMPERII SIVE AGRI ANTVERPI

NSIS VICINARVMQ REGIONVM TABVLA ANNO MDCLXXVII
ANTWERPEN
LIERA
HERENTALS
BREDA
Diest
Aerschot
Loven
Lier
Mechelen
Antwerpen
Brussel
Scalæ diversorum milliarium

N.° 1 Burgum Antverpiense. N.° 2. Vr s, ea qua fuit forma ante an. 1200. N.° 3. Primum incre
Henrico I. Brab. Duce, an 1201. N.° 4. Secundum incrementum an 1314. Ivanne III. Duce. N.° 5. Ter
an. 1543. Imperante Carolo V. Urbe Noua. Munitionibus Nouis inibi comprehensis. N.° 6. Quint
Castro ns Eructo, et eius Area. an. 1567. Regnante Philippo II.

...ncrementum, florente
Tertium incrementum,
...ntum incrementum

N.º 1 De borcht van Antwerpen. N.º 2. De
Hertoch Hendrick den I. A.º 1201. N.º 4. De
N.º 5 De derde vermeerderinge is oedgen un
rontsom de nieu fortificatie N.º 6. De vijfde verm

LIBER PRIMVS
NOTITIÆ
Marchionatus Sacri Romani Imperii
Hoc est urbis & agri Antverpiensis
Oppidorum, Dominiorum, Monasteriorum, Castellorumque sub eo.
In qua Origines & Progressus illorum eruuntur,
Ex Archivis Regiis, Oppidanis, Monasticis,
PRINCIPUMQUE DIPLOMATIBUS ET SIGILLIS,
Ac sepulchralibus Episcoporum, Prælatorum, & Nobilium
MONVMENTIS.

De Origine & situ urbis Antverpiensis. *Caput Primum.*

IN ultimis Germaniæ oris, occidentem versus, situs est Marchionatus Sacri Romani Imperii, numeraturque inter septemdecim Belgii Provincias. Ejus metropolis Antverpia, urbs in dextra Schaldis ripa, emporio suo, universo orbi olim nota, nunc venustate suâ quoque celebris. Iuxta computarionem Gemmæ Frisii sita est sub signo virginis 26. grad. longitudinis, & 51. grad. latitudinis. Porrò Goropius Gemmæ discipulus meridionali lineâ primum plano in loco ductâ sæpiusque examinatâ, continuâ observatione altitudinis solis, supra horizontem deprehendit 51. grad. & vix 21. min. latitudinis dari posse, at longitudinis gradus pares deprehendit à Gemma Frisio notatos.

Scriptorum vetustissimus qui de hac urbe colligitur mentionem facere, est S. Audoënus Episcopus Rothomagensis lib. 2. cap. 8. in actis S. Eligii, cujus coëtaneus fuit & amicus sæculo Christi septimo. Verba ejus hæc sunt. *Multum præterea in Flandris laboravit, & jugi instantia Andoverpis pugnavit, multosque erroneos Suevos convertit.* Verùm, cùm *Flandrenses, Andoverpenses, Suevos*, pati loco collocet, anceps conjectura est, num Antverpiam ipsam, vel cujusdam provinciæ populum intellexerit. Non quod judicem ante illa tempora Antverpiam non fuisse, aut ad ævum illud referenda esse ejus primordia: sed ignorari statum ejus antequam cœperit Christianæ fidei lumine illustrari à S. Amando & Eligiô. Uti etiam ignoramus universi Belgii statum, antequam Iulius Cæsar Galliam rexit, quam provinciam obtinuit, anno ab urbe condita Varriano sexcentesimo nonagesimo sexto, ante vulgarem Christi æram quinquagesimo octavo, præfuitque annis novem ut Suetonius tradit, primusque Romanorum Ducum

ponte strato trans-rhenanos est aggressus. An verò, Iulius Cæsar dum egit in Belgio unquam fuerit illo in loco quo nunc visitur Antverpia, certò affirmari vel negari non potest: docent quidem nos Cæsaris commentarii de bello Gallico lib. sexto, illum cum tribus legionibus flumen Scaldim adivisse, sed locum non notant; verba ejus subiiciam: *Partito exercitu T. Labienum cum Legionibus III. ad oceanum versus in eas partes quæ Menapios attingunt proficisci jubet, C. Trebonium cum pari legionum numero ad eam regionem quæ Advaticis adjacet, depopulandum mittit: ipse cum reliquis tribus ad flumen Scaldium, quod influit in Mosam, extremasque Ardvennæ partes ire constituit.* Devinandum itaque num ad Schaldim profectus fuerit in Hannonia, Flandria, vel Brabantia, cùm has omnes Provincias fluvius ille præterfluat. Hîc monuerim, non deberi mirum videri quod Cæsar scribat Scaldim influere in Mosam, sic olim res se habuit, & quidem ad annum M.CCCC.XXI., sed utriusque amnis antiquos alveos variæ inundationes ita occultaverunt, ut vetè assignari hodie non possint. Præterea, *Si quid est* (inquit Gottifredus Wendelinus in demonstratione natalis soli legum Salicarum cap. 7.) *in tota antiquitate, quod magnis cogitationibus, ingenia eruditorum occupavit, id verò est Belgicorum apud Cæsarem locorum ac populorum notio ac designatio; in qua erueuda uemo non se vehementer exercuit; quorum laboribus eruditis, etsi plurima jam innotuerint, multa tamen adhuc supersunt, quæ intacta reliquerunt, ac velut arces iuexpugnabiles aut aggredi timuerint, aut cum clade famæ depulsi sunt: Cluverius vel maximè, tam intemperanter abusus otio suo, & commentis, ut magnos quoque viros suâ strage involverit.* Quamvis igitur Cæsar commentariis à se scriptis expeditiones suas & bella posteritati tradiderit, & pristinum Galliæ statum præclarè descripserit, cujus pars magna Belgium erat, nuspiam tamen in Iulii Cæsaris libris *Antverpia* seu *Andoverpum* (ut Sigebertus illam nominat in chronico suo ad annum DCCC.XXXVII.) reperitur. Neque illius meminit scriptorum Romanorum ullus, licet annis amplius quadringentis quinquaginta tenuerint Belgium seu Galliam Belgicam, quæ postea apud Francos in linea Merovingica Austrasiæ nomen accepit à situ loci, ad distinctionem Westragiæ, quam Celticam dicebant, quod hæc occidentem spectaret, illa orientem. Baldericus, qui obiit anno M.C.XII., indicat in chronico urbis Cameracensis lib. 1. cap. 3. suo tempore adhuc extitisse librum, Cæsaris jussu de Cosmographia scriptum, ejusque ita meminit loco citato: *Liber namque qui jubente Iulio Cæsare ex senatus consulto à prudentissimis viris de Cosmographia inscribitur, ubi quidem totius orbis Romani nominis universa loca famosa distinguit, Cameracum etiam intromittit, & quantò à Bagaco castro distet, id est* XVIII. *millibus evidenter ostendit.* Qui si non intercidisset, & viginti libri C. Plinii bellorum Germaniæ, forsan hujus urbis primordia nobis tradidissent, in quibus inquirendis multa fatigata ingenia, nihil tamen certi nobis reliquêre, ut plerumque fit in tradendis rebus, quæ remotis temporibus contigêre, & quarum monimenta deperiêre, & de quibus nihil scitur; præter ea quæ ex traditione vulgi accepta sunt. Itaque cum nihil invenerim certi apud antiquos scriptores de origine Antverpiensium, non lubet recentiorum dissentionibus inservire, authoribus cùm in more, tùm in vitio esse solet, dum gentium suarum antiquitates ornamentaque excolunt, nec mediis

diis hærere, sed nec humanis initiis. *Datur hæc venia antiquitati* inquit Livius lib. 1. in præf. *ut miscendo humana divinis, primordia urbium Augustiora faciat.* Goropius Becanus, non minus in historiis antiquis fingendis, quàm dictionibus ad libitum efformandis, & derivandis ingeniosus, excogitavit sæculo elapso novum Antverpiæ numen, sive idolum priscis gentilibus, etiam ante Christum natum, in veneratione fuisse, eique nomen Walburgis inditum, quâ voce vim arcis ad tuendum factæ, significari asserit lib. 1. Advaticorum. Quasi hæc diva eadem fuisset, quæ Græcis Pallas, Latinis Minerva vocatur, at Christianâ religione ab Antverpiensibus susceptâ, *nomen falsæ Deæ*, ait, in nomen sanctæ virginis translatum, ut, quemadmodum ante malè & perperam Walburgim lapideam orabant & honorabant, ita post rectè & citra religionis veræ noxam, Walburgim virginem christianam in templo venerarentur. Plura id genus comminiscitur Goropius, qui etiam ut Advaticos faciat Antverpiensium progenitores, summopere contendit in *Originibus Antverpianis* lib. 1. Advaticorum, ubi ista leguntur: *Intelleximus enim quo loco Antverpia collocetur, & hanc oram à Gallis olim habitatam; sed iis quorum nullum nomen, nullumque monumentum apud scriptores extet. Deinde Gallos à Thungris, Thungros ab Eburonibus fuisse de possessione imperioque pulsos. Postremum Cimbros Teutonesque hoc ipso loco* Atvaticum *condidisse, quod post cœperit* Antwerpia *vocari.* Quam vocem incisè membratimque perscrutatur, ejusque etymologiam variis illationibus, argumentis & exemplis stabilire conatur, unde pateat ab Advatico derivatam, sed ea ingeniosè magis opinor proferri à viro novorum interpretamentorum avido, quam ex vero, ideoque hic non exponuntur. Carolus Scribanius in Originibus Antverpiensium cap. 7. de hac urbe ejusque arce veteri ista tradit. *Arx sive Burgum vetus mihi, quo nunc loco templum* D. Walburgis *sororis* D. Bonifacii *magni Germaniæ Apostoli. Ac si Annalibus credimus, ante annos mille, non fuit inter* Belgii *ultimas: ipsaque structura vetustatem loquitur, cuicumque ferendo ævo idonea. Cujus si aream desideras, metire muri qui flumine alluitur extimam partem mille minimùm passus complectitur.*

Hæc prima urbis initia, vetera indubiè, & quæ Romanam ostentant ætatem, aut hac majorem. Sed perexiguo ambitu. Crevit deinde ante annos mille, adjectione vicini agri. Complectitur hic nunc senatoriam domum, Dominicanorum, & sororum nigrarum *cœnobia. Auxit iterùm pomerium* Henricus *Dux, anno M. CCI. Ita iis qui protulere imperium, urbis etiam terminos propagare datur. Continetque hæc nunc area* D. Virginis *ædem sacram*, Prioratum S. Salvatoris, *domum* Patrum Societatis Iesu, *sacella varia. Major tamen accessio facta sub* Ioanne III. Brabantiæ *Duce, anno M. CCC. XIV. claudit enim hic locus ambitu suo, Templa* SS. Michaëlis, Georgii, Andreæ, Iacobi; *cœnobia locaque sacra plurima*, Franciscanos, Carmelitas, Capucinos, *scholas* Societatis Iesu, Augustinianos, Alexianos, Hospitale *majus, Nonnas, Tertiarias*, Albas Sorores, Clarissas, Annuntiatas. *Iterum pro fortuna crescente populo & opibus termini producti, sub* Carolo V. *anno M. D. XLIII. elegans & diffusum opus, & quod in mille & sexcentos in longitudinem passus extendatur, in latitudinem in quadraginta quatuor supra ducentos: est hic* Oosterlingana *domus ampla & venusta. Tandem* Castrum *cum planitie sua accessit anno M. D. LXVII. sub* Philippo II. Hispaniarum Rege, &c.

De Sancta Walburge Antverpiæ Advena. CAPUT II.

NOn abs re erit in gratiam S. Walburgis, virginis Anglosaxonæ hîc pauca ex receptis scriptoribus notare, cum de ea in præcedenti capite mentio facta sit. Tradunt itaque S. Bonifacium Germaniæ Apostolum ad propagandam Evangelii doctrinam, circa annum D. CC. XXVIII. utriusque sexus complures adjuvas ex Anglia in Germaniam evocasse, ex viris sex præcipuos, & ex feminis totidem Othlonus commemorat. Illorum primus *S. Burchardus*, 2. *S. Lullus*, 3. *S. Willibaldus*, 4. *S. Wunibaldus*, 5. *B. Witta*, 6. *S. Gregorius*, quem Serarius notat cæteris annumerari, non quod ex Anglia venerit (fuit enim natione Germanus) sed quod inter præcipuos B. Bonifacii discipulos & adjutores fuerit. Feminæ verò hæ fuêre: Prima *Chunihilt*, quæ apud Surium *Cunigildis*, aut *Cunighildis* dicitur. 2. *Berathgit* apud Surium *Bergitis*, 3. *Chunidrut*, seu Cunitrudis, 4. *Tecla* de qua Martyrologium Romanum 15. Octob. In historiarum Epitome à Trithemio vocatur *Hadelongo* & *Hadelloga*, 5. *S. Lioba* seu *Lieba*, 6. *S. Walburgis* sive *Walburga* virgo SS. Wilibaldi & Wunibaldi soror, ejus vitam scripsit Philippus Æichstatensis Episcopus, petente id Hongarorum reginâ, Alberti Romanorum regis filiâ. Extat apud H. Canisium tom. 4. antiq. lectionum. Wolfhardus item monachus & presbyter Hasenrietanus libros tres de miraculis hujus Sanctæ Virginis ad Erchanboldum Episcopum VIII. Æichstatensem conscripsit, extantque M. SS. Antverpiæ in basilica S. Walburgis, in veteri codice pergameno. Cæterum constans Antverpiensis Ecclesiæ traditio est, hanc ipsam virginem Antverpiam divertisse, cum ex Anglia in Germaniam pergeret. Visitur hodieque cryptâ in quâ eam orare solitam tradunt, in antiquissima urbis basilica, quæ *Castrensis* vulgò dicitur à burgo seu castro vetustissimo, cui inclusa est; quam postea majores nostri S. Walburgis titulo nobilitârunt. Hujus autem & fratrum ejus SS. Wilibaldi & Wunibaldi reliquiæ allatæ sunt ex Germania anno octingentesimo septuagesimo, per Flandriæ Comitem Balduinum ferreum, & magno cum honore *Furnis* repositæ, instituto ad id monasterio ordinis S. Benedicti, quod nunc est Canonicorum collegium diœcesis Iprensis. Porrò in S. Walburgis oratorio seu crypta Antverpiæ, adservatur pars mandibulæ ejusdem, quam anno M.DC.XV. Albertus & Isabella Belgarum Principes visitatione & osculo honorârunt. At præcipua S. Walburgis portio habetur Æichstadii, in monasterio quod ab eâ nominatur, ubi hodie ex ejus corpore oleum in subjectum argenteum vas miraculosè defluit, quod multis gravibus morbis medetur. Elevata est inibi & sanctis adscripta, circa annum DCCC.LXX. per Odogerum Episcopum Æichstadensem, consensu Adriani secundi: & ex *Heidenheim*, ubi primum fuit Abbatissa ad dictam urbem translata, obiit XXV. Feb. anno DCC.LXXVI. Hujus virginis memoriam Antverpiensis ecclesia quater annuè celebrabat, vigesima quinta Februarii, prima Maij, quarta Augusti, & duodecima Octobris; sed post ecclesiasticum Romani officii usum memoria patrum nostrorum adsumptum, semel quotannis id facit. Crediderim autem hanc virginem, ut popularem, à S. Willibrordi sodalibus aut discipulis Antverpiæ hospitio exceptam. Constat enim ex testamento S. Willibrordi, post à nobis recitando, ipsum usque ad obitum possedisse *Ecclesiā constructam in Antverpo castello.*

CAPUT

CAPUT III.

De præcipuis Scriptoribus qui ex professo Antverpiam descripserunt.

SÆculo elapso, quod à nativitate Christi decimum sextum fuit, scripsit *Origines Antwerpianas* Ioannes Goropius Becanus, atque illas altius longè, quàm quisquam hactenus mortalium repetivit, & ad primam & ante & post diluvium stirpem, Iulio Cæsare (ut ait) viam præmonstrante, deduxit. Quid de authore illo sentiam cap. 1. edisservi: excusus est Antverpiæ anno M.D.LXIX. typis Christophori Plantini duobus voluminibus in folio. Eodem ævo & eodem ferè tempore, edidit *Ludovicus Guicciardini* Florentinus *Descriptionem Germaniæ Inferioris* idiomate Italico, in quo opere, amplè & fusè descripsit urbem Antverpiensem, statum & regimen ejus; excusus etiam apud Christophorum Plantinum, anno M.D.LXXXI. in folio. Hos secuti sunt, sæculo decimo septimo, quò vivimus, in illustrando Antverpiam, *Ioannes Baptista Gramaye*, qui scripsit *Antiquitates Antverpiæ*, & aliqot locorum sub eâ: *Carolus Scribanius* Societatis Iesu Theologus, qui scripsit *Antverpiam, & Origines Antverpiensium*: Prior author mendosissimè excusus est Bruxellis in officina Ioannis Mommartij anno M.DC.X. in quarto: Alter verò eleganter Antverpiæ typis Plantinianis apud Ioannem Moretum, etiam anno M.D.CX. Unde oriebatur nobis dubium, uter illorum prius scripserit, cùm ambo eodem anno prodierint, sed utriusque libri censura, nos docet Gramaium anno hujus sæculi septimo, Scribanium verò nono, opus suum absolvisse. Cæterum Ioannes Bochius qui descripsit publicam gratulationem, & spectacula edita Antverpiæ in adventu Archiducis Ernesti, anno M.D.XCIIII. præfixit operi isti brevem narrationem de Belgij principatu, à Romano in ea provincia imperio, ad sua usque tempora, in quâ narratione, de origine Marchionatus Sacri Romani Imperij etiam tractat, estque liber ille excusus in folio in officina Plantiniana anno M.D.XCV. Denique anno M.DC.LXXII. prodijt libellus cui titulus, *Senatus Populique Antverpiensis nobilitas, sive septem Tribus patriciæ Antverpienses*, authore anonymo, excusus (uti præferebat) Lugduni Batavorum apud Petrum Heghium. Porrò quidam antiquitatum nostrarum studiosi, opinantur ad aliarum civitatum exemplum immitandum illas septem Tribus Antverpienses comminisci: viguerunt quidem antiquitùs Antverpiæ familiæ septem, quas *Scaccorum* vulgò *Schaecken* indigitabant, quod insignia gentilitia eadem præferrent solis distincta coloribus, sed solis illis, olim ad senatum aditum fuisse, (ut quidam volunt) quo probem non habeo: scilicet familijs *Volcaert*, *Wilmaert*, *Hoboken*, *Bode*, *Aleyn*, *spapen*, *Impegem*.

His adjungam quod imp. Caroli V. solennem in Antverpiam introitum anno superioris seculi M D. XX, adornaverit *Petrus Ægidius*, editisq; spectaculorum hypothesibus posteritati prodiderit, & Michel Hillenius excuderit. Spectaculorum verò in susceptione Philippi Hisp. Prin. Caroli V. filij anno M D. XLIX. Antverpiæ editorum, mirificum apparatum, descripsit *Corn. Scrib. Grapheus*, excusus Antv. anno M D. L. typis Ægidij Disthemij in folio. Archidudum Alberti & Isabellæ, præcitatus Ioannes Bochius, typis Plantinianis excusus anno M D. C I I. in folio. Denique pompam introitus Principis Ferdinandi Hisp. Infantis S R. E. Cardinalis Belgyque gubernatoris in Antverpiam anno M D. C. XXXV. descripsit *Gasperius Gevartius*, excusus in folio patenti apud Ioan. Meursium anno MD. C. XLI.

CAPUT IIII.

De Origine Marchionatus Sacri Romani Imperij.

Ostendimus urbem Antverpiensem antiquam esse sed incerti ævi, & à nemine quod sciamus ante Religionis Christianæ præcones recensitam, scriptorum scilicet penuriâ, ac temporum calamitate, quâ etiam nonnulla utcunque scripta interciderunt. Nec Marchionatus Sacri Romani Imperij initia, certiora ejus Metropolis sunt: ideoque Zypæus in tractatu contra Cassanum, alijque tractantes de Marchionatu S. R. I. & civitate Antverpiensi conqueruntur, vetustatis tenebris multa in Brabantia esse obscurata, & prima antiquitatum nostrarum documenta per Nortmannorum eluviones & vastationes esse deperdita. Hoc tamen omni dubio caret, quod hic Marchionatus ducatu Brabantiæ longè antiquior sit, uti passim ex principum diplomatibus huic operi insertis apparebit, & à nobis alio loco monstrabitur. Cùm verò Barbarorum populationibus adscripserim quod rerum nostrarum notio pessum iverit, videtur quod locus hic requirat, ut paucis annotem quibus temporibus vastationes illæ contigerint. Prima igitur Belgarum vastatio per Wandalos & Hunnos facta est initio sæculi V. anno scilicet sexto exeunte cœpta: subsecuta est eodem ævo secunda Belgarum vastatio, circa annum CCCCLIII. per Attilam, flagellum Dei, Hunnorum regem, cujus impetum repressit Aëtius patricij Romani titulo insignis, in campis Catalaunis. Tertia Belgarum vastatio per Nordmannos seu Danos contigit anno DCCC.XXXV. quando Antverpiam incenderunt, vel biennio serius secundum Sigeberti chronicon, in quo ista leguntur ad annum DCCC.XXXVII. *Northmanni Gallias graviter infestant, Dorestatum vastant; Andoverpum opidum & Witlaut emporium, situm juxta ostium Mosæ, incendunt, à Fresonibus tributum accipiunt. Anno* DCCC.XXXVIII. *Northmanni Walacram insulam vastant, & tributum exigunt.* Quarta vastatio Hungarorum fuit cœpitque anno nongentesimo tertio, & vario vastationis genere depopulata est Italiam, Germaniam & Galliam, per annos circiter quinquaginta: aggressique sunt Lotharingiam tempore Othonis primi, qui translato ad Germanos Imperio memorandus: apud quos hodieque manet. De hac ultima vastatione, leguntur aliqua in chronicis cænobij Lobiensis,& in vita S. Guiberti Fundatoris Monasterij Gemblacensis, quod anno DCCCC.XXII. ædificare cæpit, obijtque anno DCCCC.LXII. Illius vitam scripsit *Sigebertus chronologus à Surio editam. Cæterum ut Marchionatum hunc ejusque limites clarius intueamur, testimonia historica, scriptorum quorum meminimus in capite præcedenti, exhibenda duximus: idque illo ordine quo edita fuêre. Gotopius itaque lib. 2. ista scribit. „Verùm, ad urbis ipsius antiquitatem propius pervidendam, non satis est docuisse Atvaticorum nomen „in Brabantos, & Atvatici oppidi nomen in Antwerpiam transijsse, nisi „& illud addatur, quâ de causâ Antwerpiani peculiari titulo Marchi„onatus Sacri Imperij decorentur. Hoc ut fiat dilucidè & ordinatè à „vocis

„vocis Marchionatus interpretatione exoriendum. Marchionis enim no-„men, licet plurimis populis sit commune ; à paucis tamen vis ejus „& notio intelligi videtur. Marchionem eum esse dico, qui limiti regi-„onis cujuspiam est præfectus. Quando autem multi limites sunt, non „in multis tantùm regionibus, sed & in singulis, multas quoque Marcas „invenimus. Clarissima ea fuit in Germania, quæ Germanos longo terrarum „tractu à Vistulæ ostijs distinguebat à Sarmatis, atque ij qui limitem illum „habitabant, Marcomanni, id est, viri limitanei, sunt nuncupati. Hi „principio à Gedano per Marcam nunc novam vocatam , ac deinde „per Slesiam ac Moraviam sedes promoverunt, & tandem continenti-„um bellorum contra Sarmatas pertæsi, in eam se Hercinij saltus par-„tem abdiderunt, quæ a Boys Bojohemum, id est, domus Bojorum vo-„cabatur. Ubi sic res suas firmarunt, ac brevi auxerunt, locorum mu-„nimentis tuti, ut cum populo Romano non de salute, sed de Impe-„rio certare viderentur, contra quos bellum Marcomannicum omnium „ferè difficillimum gestum legimus. Quemadmodum verò Marcoman-„nia Germaniam à Sarmatia separabat , ita ad occidentem Scaldis à „Gallia dividebat eâ potissimum parte , quâ Oceanum contingit. Huic „ergò regioni terrâ marique custodiendæ qui præsidebat , is *Marcgraef* „vernaculo gentis sermone nominabatur. At quando primùm hoc Mar-„cæ nomen sit sortita hæc regio , equidem certo anno definire non „possum. Nomen certè Scaldis & Stabutæ fluvio datum , testatur an-„tiquissimum hic Galliæ ac Germaniæ limitem fuisse à Thungris , ni „me fallit opinio, tunc constitutum , cùm Gallos priscis sedibus expu-„lissent. Cùm enim Romanorum etiam tempore , qui post Thungros „& Eburones hic rerum sunt potiti, Marcæ nomen reperiatur, putan-„dum antè Romanorum in his regionibus imperium , sicut nomen , ita „limitem etiam fuisse : quando nemo sanæ mentis nuncupationis Cim-„bricæ Romanos faciet Auctores, Marcæ autem nomen fuisse impe-„rante Gallieno , si constet , necesse est confiteri , illud nec à Roma-„nis , nec à Francis primò inditum esse : non ab illis quia vox ipso-„rum non sit ; non ab his , quia antè eorum adventum fuerit usurpa-„ta. Nam ne Iuliani quidem rebus hic florentibus Franci impunè tulê-„re , quod ad Tassandriam usque Romanorum ditionem occupassent , „ut didicimus ex Ammiano ; tantùm abest , ut ad Scaldim & ejus „ostia processerint, & dederint locis de lingua sua nomenclaturas. Est in „Zelandia pagus , Germaniam ad Oceanum & illud Scaldis ostium ter-„minans , quod proximum est Galliæ , nomine *West-capel*, in eo olim „fanum fuit Herculis Limitanei , quia hic extremum esset limitaneæ „regionis , quà Germania ad Galliam finiretur. Herculi enim vestibula „templorum , & regionum introitus primi ad custodiendum dedicantur, „quod in ijs tuendis & prudentia & fortitudine maximè opus : quæ „ambæ virtutes Herculi tribuuntur, ut alibi latius erit explicandum. „Eadem ergò causâ , & hic & Gadibus celebratur utrobique finium Occa-„ni custos atque protector. Est hactenus in eo lapide , qui in Baptiste-„rio muro infixus cernitur apud Westcapelano , hæc inscriptio:HERCU-„LI MARCUSANO, in qua sequens linea egrè legi potest quibusdam sin-

„gulas litteras punctis distinctas fuisse existimantibus, ad hunc mo„dum: M. R. R. I. M. F. I. V. I. S. alijs contra sic legentibus, M. PRI„MELIUS. TERTIUS. USLM. quam lectionem Laurinis, omni„um antiquitatum doctissimis, placuisse intelligo: Sed ea nihil ad nos, „quæ secundâ lineâ continentur: illud duntaxat notandum, Herculem „hic Sacellum habuisse, cui nomen à limitaneâ domo sit factum. „Marchus enim sive citra aspirationem, quæ in compositione, lenita„tis causâ, frequentissimè tollitur è medio, Marcûs posterioris sylla„bæ vocali longa, domum signat limitaneam, sive domum in regio„nis finibus constitutam: **Hus** enim domum significat, ab **Hu**, quod „idem est quod tueor & custodio ab injuria. Incertum igitur est, „an à nostris diceretur Marcûs, an Marcû. Si Marcûs, Hercules à „domo limitaneâ nomen accepit: si Marcû, longâ posteriore syllabâ, „idem significatur, quod latinus diceret, custodiam limitis, atque hâc „ratione Hercules Marçusanus Limitis custos sive defensor diceretur. „Vel igitur Marchû Hercules dicebatur à custodiâ Limitis: vel locus „Marchus, id est, Domus limitis. Verùm utrumque eodem redit, qua„re liberum esto, utrumlibet accipere: quamvis ferè talia sint nostra„tia vocabula, ut non rarò geminas habeant vel plures etiam signifi„candi causas: ita ut utraque ratione sic vocaretur, & quod limitis „tutelam haberet sibi commissam: & quod ædes ei limitanea eodem „loco structa dedicataque esset. His potest & tertia addi, de signifi„catione vocis **Marc** accepta, quæ non solùm limitem, sed signum „etiam notat. Erat enim hoc loco signum nautis expositum, quo cla„vum rectè tenerent ad Scaldis ostia subeunda, cujus loco nunc tur„ris est Westcapellana. Est autem uti prius quoque dixi, **West-capel** „ultimus ad Scaldim Germaniæ terminus versus occidentem; nomen à „re sortitus: neque verò ob gentium discrimen, quod Scaldis nomine in„dicatur, limitis tantùm habuit appellationem; sed illa etiam causa, „quod hâc maximè parte Germaniæ occidentale latus à piratis esset „custodiendum: quoniam nullum flumen tàm longè intra regionem „maximas naves sursum, quàm Scaldis portaret: quâ de causâ limes „Germaniæ occidentalis hoc loco præcipuè fuit diligenter, ne quid „damni inferreretur, observandus. Is certè Marchio, cujus inter Fran„cos antiquissima extat memoria, non aliam ob causam hujus limi„tis præfectura est donatus, quàm quod vim ex oceano per Scaldim „illatam fortiter repulisset. Nam, cum Cochlearicus Danorum Rex „classe invectus conterminam regionem undique popularetur, Theo„doricus Ludovici illius magni, quem Clodoveum vocant, filius natu „maximus Theobertum filium suum cum valida manu contra misit, „adjuncto Utilone fratre Theodonis magni (ut volunt) Bojorum ducis, „viro strenuo & militaris disciplinæ peritissimo; cujus consilijs & pru„dentiâ sic rem gessit, ut Danorum regem multis vastatæ regionis ma„nubijs onustum, jamjamque naves conscensurum, quò in patriam „triumphans rediret, unà cum toto exercitu ad internecionem usque „omnium deleverit. Hunc successum felicissimum in hoc ad Scaldim „limite sortitus, magnam insignis victoriæ partem Utilonis consilio

&

,,& virtuti retulit acceptam quem de hoc nomine sit apud patrem
,,commendavit, ut limitis præfecturam pro honorario acceperit, Mar-
,,chio Antwerpianus appellatus: & quo vinculum firmius esset inter ip-
,,sos, sororem ei Theodebertus dederit uxorem, è quorum copula divi-
,,na stirps Caroli Magni pullulavit. Vel igitur hoc solo nomine mag-
,,ni nobis facienda est Marchionatus Antwerpiani nobilitas, quod eam
,,dederit ducum regumque progeniem, quâ nulla unquam in orbe exti-
,,tit clarior, à qua Rex Hispaniæ, Dux noster & Marchio Antwerpia-
,,nus sub titulo sacri Imperij, rectâ lineâ descendit, annis amplius mil-
,,le per illustrissimos homines generis serie continuatâ. Hic igitur tot Du-
,,cum, tot Regum, tot Imperatorum sunt incunabula, hic gentis clarissima
,,primordia. Hic Marchionatus primùm optimos francico regno Coninctа-
,,pelos, & Majeros, deinde Reges dedit, ac deinde Romanis Imperatores
,,post etiam reges Hierosolymitanos, & Imperatores Byzantinos è gremio
,,suo produxit; quorum princeps & auspex Godefredus Antverpiæ in suo
,,Marchionatu exercitus in Asiam ducendi primitias collegit. Sed de his post
,,in historia suo loco latius. Hic ad Marchionatus antiquitatem nobilitatem-
,,que aperiendam, satis est obiter hæc annotasse. Quia verò antè Romano-
,,rum, nedum Francorum Imperium, ad hunc terminum armis prolatum
,,Marcam hanc & fuisse & habuisse eanden appellationem ostensum est,
,,fateri necesse habemus, Marcæ nomen, quam Brabantiæ hoc inven-
,,tum loco, antiquius & nobilius esse. Hactenus auctor ille. Ioannes
Bochius autem scribit hunc Marchionatum ab Othone secundo insti-
tutum, ut ex sequentibus patet,,, Collocatur præterea inter Germaniæ in-
,,ferioris dynastias, S. Imperij Marchionatus, cujus caput est Antverpia,
,,ab Othone secundo institutus, cùm Carolus Lotharij Francorum re-
,,gis frater Lotharingiam obtineret. Scio equidem ad tempora mul-
,,tò antiquiora Marchionatus incrementa à quibusdam referri, rerum-
,,que Bojaricarum scriptores, & Wolfgangum Lazium usque ad Go-
,,thofredum Bullonij ducem, undecim Marchiones Imperij numerare,
,,ab Utilone Theodonis Bojorum ducis fratre, qui limitis inter Scal-
,,dim & Oceanum præfecturam, rebus contra Danos egregiè gestis
,,honorariam primus meruit, a Theodorico Francorum rege primo.
,,Qui ex uxore Eusthera Alarici Gothorum regis filia Clotildem susce-
,,pit Utiloni nuptam Antverpię Marchioni; in qua pręfectura Hugo-
,,bertum ejus filium successisse refert Lazius. Postea Asopertum Arnul-
,,phum, Angisum, duos Pipinos, Rolandum, Guidum, Henricum &
,,Gothofredum enumerat, Eustathij Belgicæ Bononiæ comitis filium.
,,Wasseburgius à Thungrorum principum stemmate Imperij Marchiona-
,,tum orditur, cumque ad Carolum Hasbanium derivat, & per Ca-
,,rolomannum, Pipinum, Grimoardum, Ansigisum Beggæ maritum,
,,Pipinum Heristallium, Carolum Martellum, Pipinum Breviorem ad
,,Carolum Magnum Imperatorem, inde ad Falconem Ricuini Mosellani
,,ducis filium producit. Sed quoniam in hoc opere fidei auctoritatem
,,multiplici historicorum consensu metimur, nos omni ambiguitate
,,resecta, tutiùs è litterarum monimentis certioribus, Antverpianæ dig-
,,nitatis originem eruemus. Positis igitur armis & dissidijs, mitoque

C foe-

„fœdere inter Othonem Imperatorem & Franciæ regem, in Lotharingiæ „possessione Carolus permansit, sed finibus, quàm antea angustioribus „circumcisa. Etenim Aquisgranum atque Novesium Imperio reservantur, „pars quoque haud exigua Coloniensi Ecclesię, nec contemnendus argi „modus Leodiensi assignatur. Lovanium, Bruxella, Nivella aliaque opi„da, comitatus Lovaniensis titulo, Antverpia Marchionatus insignibus „ornatur, & Gerbergę nominatim in dotem addicitur. Is Marchiona„tus S. Imperij à Germanis appellatur, & serie continua à Lamberto „Lovaniensi Gerbergæ marito, ad filium Henricum usque ad Gotho„fredum Barbatum transmittitur. Verùm hîc quædam mihi incidit du„bitatio; quod facta à Cæsaribus Lotharingiæ, quæ Brabantiam con„tinet, donatione, & eodem ducatu fiduciario in Arduennesem familiam „collato, quosdam ejusdem stemmatis duces Marchiam Antverpiæ posse„disse reperiam. Duo enim Gothofredi Gibbosus & Bullonius, hic in „Marchia sua Antverpiæ percussus est, ille ibidem militem conscripsit, „quem ad sacram expeditionem in Asiam duxit: ut vix verisimile, vel „satis obscurum saltem videatur, eundem Marchionatum ab Ardvennensis „familiæ principibus, & à comitibus Lovaniensibus, Lotharingiæ & Bra„bantiæ legitimis hæredibus, uno tempore & ævo possessum fuisse. „Quam controversiam ut conciliemus statuendum existimo, Lamberti „Lovaniensis & Gerbergæ successores, eâdem ratione Marchionatum „habuisse sub Riensis Marchiæ titulo, quâ ducatus Lotharingiæ & in „eo Brabantiæ successionem per comitatus Lovanij possessionem retinue„runt. Duces verò Ardvennenses sive Lotharingiæ & Brabantiæ benefi„ciarios eodem modo hoc illis indulsisse, Riensiumque Marchionum „titulum, S. Imperij Marchionatu comprehensum, iisdem concessisse, „retenta sibi Antverpia, præcipua portione. Nec obstat vetustior Rien„sis agri mentio, pro dictione Renensi restituta in vita S. Gummari, apud „Surium tomo quinto, quem circa Pipini Francorum regis tempora: vel „circiter annum septingentesimum & septuagesimum religione & mira„culis claruisse legimus: Et apud Meyerum Riensis pagi mentio est ad „annum nongentesimum septuagesimum quartum: Riensis enim ditio „Marchionatui S. Imperij connexa includebatur. Facta igitur distincti„one inter utramque ditionem, quamvis una eademque fuerit, qualis „fuit ducatus Lotharingiæ & Brabantiæ cum Lovanij comitatu, quorum „hîc ducibus Ardvennensibus beneficiaria lege donabatur, illum ex „Gerberga legitimum genus sibi vindicabat: Credibile est Principes Ard„vennenses, Lovanij comites perquam bellicosos in partem, Marchionatus „etiam admisisse, sicut eos Lotharingicis aut Brabanticis limitibus quos armis „tuebantur, eijcere non poterant. Nec minùs æquo animo sub nomi„ne Marchionatus, fuere contenti dominio Riensi comites Lovanienses, „donec Barbato universa utriusque possessio restituta est. Ceterum „tametsi Barbati successores ducatum Lotharingiæ & Brabantiæ adepti, „comitatus Lovanij titulum omiserunt, non perijt idcirco Riensis mar„chiæ appellatio. Sed Marchionatu S. Imperij ad ducum Brabantiæ „posteritatem delato, & Riensi ditiunculâ à Philippo Audace post „secula quatuordecim anno Christi tertio corpori Brabantici ducatus

ap-

„applicatâ, hac nominis prærogativa duces Brabantini suos Antverpiæ „officiarios ornârunt, quos Sculte os vulgò vocant, ad quorum digni- „tatem & in rebus capitalibus publicisque judicijs exequendis auctori- „tatem, titulum Riensis marchionis addiderunt. Nec est silentio præ- „tereundum, Brabantiæ principes peculiari quodam studio & cupidita- „te Marchionatus insignia semper conservasse, ut cum jure sponsalitio „Ludovicus Malanus Antverpiâ potiretur, quin etiam Brabantiæ ducis „titulum arrogasset, numquam tamen impetravit à duce Wenceslao, „ut Cæsarei Marchionis ornamenta illi cederet. Verùm hæc de S. Im- „perij marchionatu dicta sufficiant, qui cum stemmate Gothofredi du- „cibusque Brabantiæ primum ad Burgundos, deinde ad Austriacos, & „cum illis ad Hispanos traditione migravit, non ultimo certè loco, ra- „tione Antverpiæ emporij celeberrimi inter præclarissimas ditiones æsti- „mandus. Audiamus nunc *Carolum Scribanium* de Marchionatu lo- „quentem, *in Originibus Antverpiensium* Cap. VI.

Quis ad genus suum deducat? obscura res est, & ferè initia rerum anno- rum mole labant, & primigenio destituta sidere, tamquam per obscurum noctis aut densam nubem cælum ostentant suum. E M.S. Lipsiano codice:

Henricus genuit Henricum Lovaniensem:
Quilibet istorum Romani Marchio regni.

Novitia hæc. Vuassenburgius à Tungrorum Principibus deducit, inde ad Carolum Magnum, posterosque. audax factum. at nescio an pari robore. ex voto meo velim stare auctori fidem. Lazius, Becanus, Lipsius ad an- num trahunt IↃXI. *Vtilonem enim Theodonis magni Boiorum Ducis fratrem honorariâ Marchionatus Antverpiensis præfecturâ, à Theodorico Ludovici Magni Gallorum Regis filio, donatum volunt: adnitente cum primis Theodeberto, Theodorici filio, qui Clochilaicum Danorum Regem post ingentes abactas prædas, depopulataque hostiliter vicina Marchionatui loca, terrestri ac navali clade, ad internecionem delevit, consilio manuque potissimùm Vtilonis; cui etiam sororem in uxorem Theodebertus dedit. è quo matrimonio Caroli Magni magnum genus. Magnum proinde Marchiona- tus nomen, à quo tantorum progenies Regum, mille & quod excurrit an- nis, nusquam interruptâ serie, continuata, in Hispaniæ Reges Austria- camque se diffundens domum. Hic ergo tot Principum primordia, tot Im- peratorum cunabula, non Romanorum modò, sed & Ierosolymorum, quo- rum Princeps Godefridus, in Antverpiensi Marchionatu suo, exercitus, in Asiam ducendi primitias roboraque delegit. ac in ipsâ adeò urbe, Equestri titulo cives duodecim, duodenario Apostolorum numero provocatus, decoravit, maximæ rei magna in hoc Apostolico delectu initia daturus, dum felici omine, ex unâ hac urbe secuturarum victoriarum prænotionem quamdam, spe plenus è sacrato hoc numero, ominatur; & spem, acti de Turcis Saracenisque superarunt triumphi. Quis proinde vetet gloriari Ant- verpiam, tot Regum Principumque parentem? tot Imperiorum matrem? ferè enim quæ eveniunt origini debemus. quam si tollis, omnem secuturam seriem præscindis: neque jam ulla eventuum posteritas numeretur.*

Quo verò loco Belgij Principes, sacri hunc Imperij Marchionatum ha- buerint, vel ex eo colligas, quòd Marchionatum urbi antetulerint. Cùm

enim Anno M.CCC.LVII. Ludovicus Flandriæ Comes à Wenceslao
Brabantiæ Duce Antverpiam impetrasset, nulla, quantumvis ingens pe-
cunia digna visa fuit, ut Marchionatu cederet. Quare cùm urbem feuda-
litio jure Comes possideret, caruit Marchionatus titulo: & licet tenuerint
Flandriæ comites urbem in annum M.CCCIII. cùm ad Braban-
tiæ Duces redijt, Marchionatu tamen exclusi fuerunt. Denique Ioan-
nes Baptista Grammaye in antiquitatibus Antverpiæ lib. III. cap. pri-
mo secundo & tertio ista scribit „ Superest Rempublicam inspicere &
„quæ circa eam sunt ad rem & honorem Urbis clarissimæ breviter
„enucleare; & quod in facie fronti in acie Duci, hoc inscriptione nos-
„tra atque adeò Rep. domino elargiri, ut primas teneat. Dominum
„dico in primis Cæsarem, qui ab omni scriptorum memoria sui juris
„agnovit Antwerpiam, & quamvis negare nolim Francos rerum poti-
„tos eam suo & armorum jure nonnumquam possedisse, tantum libet
„à potiori potentiorque parte rationis desumere vocabulum. Unde
„apud Theofridum *Marca regni*, & in antiquis diplomatibus *Marca*
„*imperij* semper nuncupatur. Nisi quòd unicum inveni Trudonenses
„rescriptum *Marchiam apud Andoverpam* exprimat Anno nongentesimo
„nonagesimo secundo. Et ne quis suspicari possit idipsum Barbati Du-
„cis nunc mutatum, exempla adferam è singulis pæne seculis quæ Im-
„peratorem doceant jus in hanc Urbem sibi arrogasse. In Archivo
„Cœnobij Michaelitici extat diploma Frederici Imperatoris cujus initi-
„um tale *H. Duci & fidelibus suis civibus Antverpiensibus* suam *gra-*
„*tiam. Fidelitati vestræ plurimas & maximas agimus gratias, quod*
„*unanimiter pro augendo & conservando Imperialis coronæ solio laboratis,*
„*& Marchiam ad honorem nostrum & Imperij, quod nobis est gratissi-*
„*mum, defendatis & conservatis, &c.* Aliud vidi in codice Privilegio-
„rum Urbis datum Anno M.CC.XXXII. quo Cæsar Marchiæ Impe-
„rialis titulum, soli Imperio obnoxium, Schaldim juris Cæsarei esse
„contendit. Ulterius idipsum luce clarius evadit ex rescripto Anni M.
„CCC.IX. & altero Anni M.CCCC.XV. quibus Imperatores Henricus &
„Sigismundus Privilegium fori & nundinarium largiuntur. Idem novissi-
„mè declarat breviculus in comitijs Vormatiensibus Anno M.CCCC.
„XCV. inter alias Imperij Urbes Antverpiam constituens. Et quam-
„vis per constitutionem Carolinam videatur cum alijs Antverpia Cæ-
„sareæ potestati planè subtracta & quodam modo emancipata, tamen
„servat adhuc & benè multa antiqui status monumenta & munimenta,
„ut quæ nec exciderit Privilegijs Imperialium oppidorum, nec renun-
„tiaverit fœderi aut pactis aliarum Urbium. Et quamvis ita Brabantiæ
„unita videatur ut tertiam in Ordinum quadriga rotam constituat,
„tamen peculiarum duci Brabantiæ honoris titulum elargitur, quod nul-
„li intra fines alterius Provinciæ suo loco commune est.
„Debitum Cæsari honorem vindicavimus, urbi vendicavimus, quæ
„non Imperialis tantùm, sed & Marcha Imperij & quidem ex antiqui-
„oribus & majoris momenti, unde mos fuit Cæsaribus non nisi pri-
„mæ nobilitatis præfectum huc ablegare, quod limiti sive Marchiæ
„præesset *Marchionem* nuncupatum. Marchionis verò nomen probante

La-

„Lazio Libri primi Cap. secundo, & secundi Cap. nono de transmi-„gratione gentium; functionis Bellicæ magis quàm honoris fuit, lap-„susque ævi in temporariam, & denique indulgentiâ regum in hæ-„reditariam transijt dignitatem. Hæc nostra de quâ agimus *præfectura* „*limitis Armorici*, *Danici*, *Anglicani* à scriptoribus vocatur, Schaffna-„burgensi Beda, Divæo. Ob id nimirum, quòd venientibus è Bri-„tannia & Septentrione obijceretur. Institutum nonnemo putat pe-„titque à Tongris, alij à Romanis, nonnemo ab Imperatoribus Fran-„cis, plures Iustiniano aut Othone. Ego ut omnes in concordiam „reducam medium quoddam iter ingrediar, nec fabulis, etiam queis „vivere alij dederunt invidebo. Demus itaque Lucio Tongro-„rum historico tertium in ordine Tungrensem Regulum vallo latus „hoc, littusque Oceani versus Flandriam munivisse, eò quod auctore „Ptolomæo & Plinio *Advaticum* videatur Tongrorum Imperio subfu-„isse. Demus ob remanentem Germanicæ originis nomenclaturam, „tam loco quam dignitati ab origine Belgarum aut Francorum aliquod „dedisse initium. Credamus etiam persuadente gigantis Antverpiani „fabulâ superiùs in ordinem Historicæ veritatis à me redactâ, Roma-„nos & Cæsarem hucusque victoriam & gloriæ suæ alas extendisse, „Brabonique limitis custodiam credidisse. Nec diffiteamur historiarum „fide edocti, quin declinante in Gallijs Romanorum Imperio frequen-„ter Dani, alijque Septentrionales barbari hunc portum invecti Pro-„vincias laceraverint. Unde inter primas curas fuerit arcem hanc limi-„taneam præsidio, præsidium præfecto committere. Cujus generis fuit „Utelo sub Annum D. XVI. victoriâ contra Cochlearici Danorum Regis „classem potitus præmiumque à Theodoberto rege Leontij Francorum ducis „filij accepisse sororem, ut vult Goropius Libro VII. ut alij filiæ matrimoni-„um & limitis hujus custodiam. Meminerunt hujus Marchionis Henninges „& Turonensis, hoc solo diversi, quod ille Francum vocet Theodo-„ricum, hic Danum Chochilarchum.

„Post Utelonem, uti ex Aventino recitat Lazius Lib. 3. præfuit Marchiæ „*Hugobertus* (alijs Hugobrechtus, alijs Hugobaldus vocatur) & successo-„rem invenit *Ansbertum* sive Anselbertum *Romanæ urbis Senatorem*; quo ti-„tulo citatur in rescripto Suentebaldi regis dato DCCC.XCIX. pro Radbodo „Episcopo. Stemma apud Henningem & Rogerium reperies & in nostris „Brabanticis. Res autem se habuit hoc modo. Cum inter magni Clodovæi „nepotes ex ambitione, ut fit, nata discordia in bellum eruptura videre-„tur, Carolus Hasbanus Dux, magnificâ apud Iustinianum Cæsarem „legatione functus, ut hero suo Theodoberto contra æmulos auxilia com-„pararet, impetravit, ut affini Ansberto suarum partium heroi limitis custo-„dia demandaretur. Ita Rogerius historia 46. & Chronicon Trudonopolita-„num, nisi quod loco Iustiniani Zenonem legat Imperatorem. Man-„sit deinceps ad heredes transmissa dignitas Marchionum.

„Cæterum cum Ansberti posteritas ad Franciæ diadema pervenisset, „sub Pipino, Carolo & Ludovico Regibus, nolim dubitare, quin alteri „inferioris notæ hoc muneris demandatum sit. Sicuti nec de eo quod „post Lotharij Regis mortem Anno CM.LXXXI. aut ut alij CM.LXXXVI.

„ducatui Lotharingiæ fuerit conjunctum. Recedente autem in Palæ„stinam Bullonio ad Comitem Godefridum Ducem Brabantiæ, & de„nique ad Flandriæ, nominatim Philippum Elsatium devenit & hæ„redes, tandemque Marchiam regioni, quæ post Brabantiæ nomen „sumpsit, in perpetuum annexuit Imperator, mansitque adeo penes „Duces usque ad Ann. M.CCC.LVI. Cum inter Ioannis tertij gene„ros Ludovicum Flandrum & Wenceslaum Bohemum de ducatu Bra„bantiæ nata controversia, convenit, ut Flander Antverpiam obtineret. „Obtinuit & post eum Flandriæ reguli aliquot, donec Anthonio suo „Philippus Burgundus ducatum procuraturus Antverpiam à Flandria se„paratam, Brabantiæ restituit; promissum An. M. CCCC. III. factum „M. CCCC. VI. testibus Heurero rerum Burgundicarum Lib. 4. Mejero, „Divæo & alijs. Duo cum dixero, concludam, unum ex Molano: „solere antiquitùs Antverpiæ possessores propter titulum aut *Marchio„nis* absolutè aut *Marchionis Imperij* aut Marchionis regni nomine scri„bi, rarius autem Marchiones Antverpienses quo titulo unicum solum „Trudonopoli diploma vidi. Alterum ex Divæo qui disputat, quæ Mar„chionum & quàm latè parens fuerit jurisdictio, adducens nonnullos „ejus opinionis, ut putaverint tredecim dumtaxat pagorum ambitu qui „hodieque in pago Riensi habentur circumscriptam fuisse, alios qui „Lovanium usque potentiæ suæ alas extendisse, ego nec hoc nec illud ut „credam facilis sum, facilius existimaturus aut pro arbitrio Imperato„rum Marchionumve potentia limites patuisse, aut castri vallo & po„merij dumtaxat conclusam.

Ex testimonijs itaque Goropij, Bochij, Scribanij, & Gramaij, eorumque scriptorum qui ab illis citantur, quidnam judicabimus? nisi quod difficile sit, huic Marchionatui certa primordia attribuere, ut verè hic cum Salomone dici possit, *Priorum non est memoria*, eò quod rerum memoria cum rebus ipsis dilapsa sit, & evanuerit in tot sæculorum decursu, & antiquitatum nostrarum monimenta penitus perierint, per Nortmannorum vastationes uti diximus ante.

CAPUT V.

De veteri diplomate Imperatoris Frederici Ænobarbi, ejusque sigillo.

NOn ingratum fore arbitror, si integrum dederim celeberrimi Imperatoris Frederici diploma, cujus initium tantum, exhibuit Gramajus, in cap. præcedenti. Excepimus itaque illud manu propriâ ex ipso autographo, quod in hodiernum diem illæsum asservatur in archivo cœnobij S. Michaëlis Antverpiæ. Cæsareique sigilli ei appendentis, exemplar fieri curavimus, & in æs incidi: ad memoriam ejus posteritati tradendam, utque ex illo pateat nec tunc temporis, tantò minus ante, in signandis tabulis, Imperatores usos fuisse hereditarijs gentilitijs armis. De quibus in hoc opere singularem dabimus tractatum, ad discernenda falsa a veris, genuina à supposititijs, (loquor non de privato-

rum

rum, sed de antiquis Regum ac Principum armis) quorum magnus numerus ad examen vocabitur, eorumque origo varijs demonstrationibus ac chronologicis convictionibus evidenter manifestabitur: ad convincendum . qui eorum usum, altius longè repetunt, quàm ex vero constet, quique primis hujus ditionis Marchionibus adscribunt arma atque sigilla ab illis numquam usitata, & fallacijs suis errare faciunt etiam eruditos viros.

Fredericus Dei Gratia Romanorum Imperator & semper Augustus Henrico Duci & fidelibus suis Civibus Antverpiensibus gratiam suam & omne bonum. Fidelitati vestræ plurimas & maximas agimus grates, quod unanimiter pro augendo & conservando imperialis coronæ solio laboratis, & Marchiam ad honorem nostrum & Imperij, quod nobis est gratissimum, fideliter defenditis & conservatis. De hoc quoque vos plurimum commendamus, laudes vobis & præconia referimus, quod prout nostræ Majestatis auribus est intimatum Ecclesiam Sancti Michaëlis beneficijs vestris & elymosinis sustentatis, & in sancta religione & honestate laudabiliter fovetis. Quia verè ex habundanti gratia nostra & æternæ retributionis intuitu nos Ecclesiam Sancti Michaëlis, cujus patrocinium optamus habere in cælis in nostræ Majestatis protectionem tuendam & gubernandam suscepimus, ideo eam ab omni collecta & exactione liberam & immunem esse volumus tam publica quam privata, imperiali auctoritate præcipientes, ut de cætero eam in aliquo nullus molestare vel inquietare præsumat de omnibus possessionibus suis, quas tenet.

Ubi, aut quo anno hoc diploma datum sit, in eo non notatur: sed cum Henricus patri Godefrido successerit in principatum circa annum M.C.LXXXVI. & Imperator Fredericus obierit, ut post dicetur, anno M.C.LXXXIX: colligi datur, id factum, annis istis qui intercesserant, ab initio principatus Ducis Henrici, ad mortem Imperatoris Frederici, cujus temporis intercapedo exigua est. Cæterum tali sigillo usus fuit ab adventu ad Imperium Fredericus Ænobarbus (Bar-

 barossa

barossa vulgò dictus) è Sueviæ Duce Cæsar, qui nobile sanè, piumque regni sui rudimentum posuit. Traducto in Italiam exercitu, turbatamque Mediolanensium armis pacavit Italiam. Inde Viterbum ad Adrianum IV. Pontificem adiens, Pontificiæ Majestatis speciem renovavit. Adventanti Pontifici obviam pedibus prodijt, & descendentis ex equo stapedam tenuit manu. Porrò ad urbem cum Pontifice progressus, elusis Romanorum legatis Augustales titulos deferentium, ab Adriano Pontifice, in æde Apostoli Petri Romanus Imperator appellatus est, absente Populo Romano: Romanisque deinde domitis, in Germaniam remigravit. Tandem anno M. C. LXXXIX. Imperij sui XXXVI, senio licet gravis cum robore Germanici exercitus per Pannonias ac Græciam in Syriam profectus, Iconiensi sultano acie superato, Iconium cepit: sed sive fluminis, in quod refrigerandi per æstum corporis gratiâ descenderat, cæcis vorticibus haustus, sive equi ruinâ oppressus, inibi expiravit. Egregiâ sanè animi indole Imperator, quem multi Brabantini, inter alios Belgij proceres, in hac expeditione fuerant secuti, interque illos nonnulli dynastæ nobilesque ex hoc Marchionatu, de quibus alibi agemus. Cæterum ab eodem Imperatore confirmatæ fuêre possessiones ecclesiæ S. Mariæ Antverpiensis Anno M. C. LVII. atque illius confirmationis testes *Godefridus Trajectensis Episcopus*, *Albertus Aquensis præpositus*, *Henricus Comes de Gelra*, *Theodoricus Comes Hollandiæ*, *filius ejus Florentius*, *Theodoricus Comes de Cleva*, *Godefridus de Kuch*, *& frater ejus Hermannus*, *Goswinus de Heinesberch*, *Volricus de Hurtunghen*, *Walterus de Stapela*, *Harpernus de Randenrode*. Hujus rei diploma exhibet Aubertus Miræus in notitia ecclesiarum Belgij Cap. 159 qui illud excepit ex archivo præfatæ Ecclesiæ Antverpiensis, cujus fuit dignissimus Decanus..

CAPUT VI.

Chronologia Marchionum Sacri Romani Imperij.

Consentiunt omnes historici quod Antverpia, cum agro ei vicino, suos olim Principes seu Marchiones, ac Comites habuerit proprios: primò Francorum Regibus (qui Romanos è Belgica ac reliqua Gallia pepulerunt, post Germaniæ Imperatoribus obnoxios. Sed de ijs ante *Rauchingum*, parum aut nihil certi habetur. Constat enim illum cum uxore sua Bebelina hunc Marchionatum tenuisse Anno DCC. XXV, regnante Theodorico Francorum rege, ut ex ejusdem Rauchingi diplomate liquet; cujus exemplar ad autographum Epternacense collatum Luxemburgò accepimus ab Alexandro Wilthemio Societatis Iesu Presbytero: idque multò correctius, quam quod exhibet Aubertus Miræus in codice donationum piarum Cap. VI. ideoque hic subijcio.

Credimus mercedis lucra conquirere, si aliquid de rebus nostris, pro peccatis

peccatis noſtris redimendis, ſacerdotibus Dei conſtrimus.

Igitur ego in Dei nomine RAUCHINGUS ; *& conjux mea* BEBELINA *donamus Apoſtolico domno & patri noſtro* WILLIBRORDO *Epiſcopo, donatumque in perpetuum eſſe volumus, hoc eſt, eccleſiam quae conſtructa eſt infra caſtrum* ANTWERPIS, *ſuper fluvium* SCHALDE, *quam* DOMNUS AMANDUS *Pontifex in honore SS. Petri & Pauli Apoſtolorum principum, vel caeterorum Sanctorum conſtruxit, & nos pro ipſa eccleſia, vel quidquid ibidem aſpicere videtur, venerabili viro* FIRMINO, *Abbati de monaſterio* Quortolodra *locellum noſtrum nuncupatum* Tummc *in concambio dedimus, & nos poſtea à die praeſenti jam dictam eccleſiam, unà cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, manſis, ſilvis, campis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumque decurſibus, adjacentiis, appendiciis, ibidem aſpicientibus, farinariis, gregibus cum paſtoribus, mobilibus, & immobilibus, re acquiſita, & inacquiſita, totum & ad integrum quidquid dici vel nominari poteſt, tam de dote quàm de comparato, vel de qualibet re ad nos noſcitur perveniſſe, nos à die praeſenti, ſupraſcripto domno* WILLIBRORDO *donamus atque tradimus: & illud telonium, quod ad partem noſtram ibidem venerat, hoc eſt, illam tertiam partem ad integrum ei conceſſimus atque donavimus: in ea ratione, ut ibi thus vel luminaria debeant eſſe procurata, & presbyteri, qui ibi ſerviunt, pro peccatis noſtris Domini miſericordiam debeant exorare: & ut ipſe ſupraſcriptus Domnus* WILLIBRORDUS *ipſam eccleſiam vel quidquid ibidem aſpicere videtur, ſeu ipſum telonium habeat, teneat atque poſſideat, dandi vel commutandi; vel quidquid exinde facere voluerit, liberam & firmiſſimam in omnibus habeat poteſtatem.*

Si quis vero, (quod futurum eſſe non credo) heredum vel proheredum meorum, vel qualibet oppoſita perſona contra hanc donationis chartulam venire tentaverit, & eam infringere conatus fuerit, primitus iram Dei omnipotentis incurrat, & ſanctorum Angelorum, & à liminibus Eccleſiae alienetur, partemque habeat cum Iuda, & ultione Ananiae, & Saphirae, vel lepra Giezi percutiatur: inſuper inferat fiſci juribus auri libras duas, argenti pondo quinque. Nec ſi quid repetit, evindicare valeat, ſed firma & immobilis haec donatio perennibus temporibus permaneat ſtipulatione ſubnixa.

Actum publicè eſt hoc Weimodo, *regia villa, cùm fecit October dies vinginti, regnante* THEODERICO *Rege anno ſexto*: Hoc eſt Anno DCC. XXV. aut Anno DCC. XXVI.

Porrò uti non patet quinam Rauchingo praeceſſerint, ita etiam ignoratur quinam ei in Marchionatu ſucceſſerint, per trecentos ferè annos, ſcilicet ad annum M. VIII. quando *Gothilo* ſeu *Gozilo* tenuit *Comitatum Antverſ*, regnante Henrico Imperatore, uti nos docet ejus diploma.

In nomine ſanctae & individuae Trinitatis. HENRICUS, *divina clementia, Rex.*

NOTUM *ſit omnibus noſtris fidelibus, praeſentibus ſcilicet & futuris: qualiter nos interventu atque petitione* HERIBERTI *Colonienſis Archiepiſcopi, bannum noſtrum beſtiarum,* BALDRICO *ſanctae Leodicenſis Eccleſiae*

E *Praeſuli,*

Præsuli, nec non Baldrico *Comiti, super eorum proprias silvas, quæ sunt inter illa duo flumina quæ ambo* Nithe *vocantur, & tertium quod* Thila *nominatur, sitæ, &, quæ pertinent ad illas villas* Heiste *&* Heisten, *ac* Badfride, *nec non* Maclines, *nominatas, quod tamen totum* Waverwald *appellatur, in comitatu verò* Gozilonis *Comitis, qui* Antwerp *dicitur, situm. Per hanc nostram præceptalem paginam, concedimus atque largimur, & de nostro jure in eorum jus ac dominium transfundimus; eâ videlicet ratione, ut præscripti* Baldrici *de prænominato banno, ejúsque utilitate dehinc liberam habeant, quidquid sibi placuerit, potestatem faciendi, omnium hominum contradictione remotâ.*

Et ut hæc donationis nostræ auctoritas stabilis & inconvulsa omni permaneat tempori, hoc præceptum inde conscriptum, manu propriâ corroborantes, sigillo nostro insigniri jussimus.

Signum *domini* Henrici *Regis invictissimi.*

Eberhardus *Cancellarius, vice* Willigisi *Archicapellani, recognovit. Datum pridie Idus septembris, indictione sextâ, anno Dominicæ Incarnationis millesimo octavo, anno verò domini* Henrici *secundi regnantis septimo. Actum Treveris feliciter, Amen.*

Liberos reliquit Godefridum Barbatum seniorem, Gozilonem seu Gothilonem Ignavum, Fredericum, qui postea monachus & ex Cassinensi Abbate Stephanus IX. Papa fuit, & Odam nuptam Baldrico Comiti Lovaniensi, & Regelindem Alberto II. Namurcensi Comiti nuptam. Obijt anno M.XLV. Sigeberto teste, vel ut vult Herm. Contractus anno citius.

Gothiloni præfato, filius *Gothilo Ignavus* in Marchionatu & in ducatu Lotharingiæ inferioris successit; juxta Hermannum Contractum, qui eodem sæculo scripsit, obijtque Augiæ majoris cœnobita anno M.LIV.

Gothiloni Ignavo, successit *Fredericus* Lotharingiæ inferioris Dux, Adelberonis Episcopi Metensis, & Henrici Bojariæ Ducis frater, anno. M. XLVI, illumque *intra Adoverpum* anno M.XLV. Godefridus Barbatus senior, & Balduinus Comes Flandrensis obsederunt, sed concurrentibus Lotharingiæ ab oppugnatione desisterunt, ut Sigebertus in Chronico testatur. Obijt Fredericus M.LXIV. aut V. sepultus Stabuleti, cujus monasterij fuerat advocatus seu protector.

Frederico successit *Godefridus Magnus*, Gothilonis Ignavi frater, ut ex Bertholdo Constantiniensi, & continuatore Contracti, Lamb. Schafnaburgensi, & Sigeberto colligi potest. Is secundis nuptijs sibi junxerat Beatricem Frederici II. Ducis Mosellani filiam, Bonifacij Tusciæ Marchionis viduam, & anno M.LXX. decessit, Virduni conditus. Liberos reliquit ex N. priore conjuge *Godefridum Gibbosum*, & *Idam* Eustathij II. Comitis Boloniensis conjugem, Godefridi Bullonij matrem.

Godefridus Gibbosus, Godefridi Magni filius, patri in Marchionatu successit, *præstantis quidem animi adolescens, sed gibbosus*, ut Schafnaburgensis loquitur: is anno M.LXXVI. Antverpiæ à sicario confoditur, quod hisce verbis idem Schafnaburgensis narrat. *Gozila* (inquit ille, Godefridolum Gibbosum intelligens) *Dux Lotharingorum cum esset in confinio Lotharingiæ, & Flandriæ, in civitate quæ dicitur Antwerpha, occisus est per insidias,*

insidias, ut putabatur, Ruberti Flandrensis Comitis. Cùm enim ad necessitatem naturæ secessisset, appositus extra domum speculator confodit eum per secreta natium. Qui deinde vix VII. *diebus superstes*, IV. *kal. Martij vitâ decessit, Virdunis juxta patrem sepultus.* Beka scribit Gibbosum anno M. LXXV. per quemdam Giselbertum super latrinam letaliter sauciatum ad Traiectum duci se jussisse, ubi V. kal. Martij spiritum exhalatir. Uxorem duxerat Mathildem, Bonifacij & Beatricis, quorum ante meminimus, filiam. De hac sua olim Principe ac Marchionissa est quod Antverpia sibi applaudat, Fuit virilis animi mulier omni ævo memoranda. Quæ pro Romanis pontificibus contra Henricum IV. Regem, & Benedictum X. pseudo-pontificem non semel arma sumpsit: & anno M. C. XV. moriens ditionem suam universam, magnam scilicet Tusciæ partem Ecclesiæ Romanæ legavit, *quam nunc patrimonium sancti Petri vocamus*, ait Platina in vita Benedicti X.

Anno M. LXXVI, Henricus IV. Imperator hunc Marchionatum tradidit Godefrido Bullonio. De quo ita scribit Lambertus Schafnaburgensis. *Rex Pascha Trajecti celebravit, ibique Ducatum Lotharingiæ filio suo Cunrado, Marchiam verò quæ dicitur Antwerpha, Godefrido consobrino Gozelonis Ducis filio Eustathij Comitis impigro, & ad rem militarem acerrimo adolescenti tradidit.* Idem Godefridus ab eodem Imperatore creatus est anno M. LXXXIX. Dux Lotharingiæ inferioris, quod ita memorat Sigebertus in Chronico ad eundem annum. *Godefrido Godefridi Gibbosi ex sorore nepoti, tandem datur Ducatus Lotharingiæ.* Demum, eodem Sigeberto teste anno M. C. *Princeps Hierosolymitanorum moritur*, quorum urbem VI. ceperat, Regnumque omnium consensu illi delatum fuerat, quamquam pius Rex nec insigne, nec nomen regium usurpare voluit, in ea urbe ubi Dei filium purpurâ indutum, & Regem per ludibrium meminerat appellatum. Iacet ibi honorifico conditus sepulchro, de quo ita Conradus à Lichtenau Abbas Urspergensis, qui claruit ab anno M. CC. ad annum M. CC. XXVIII. in chronico: *Ante montem Calvariæ in vestibulo Golgothanæ ecclesiæ extat ejus Mausoleum lapide pario constructum.*

Godefrido Bullonio in Syria sine liberis defuncto, *Henricus Comes Limburgensis* ab Henrico IV. Imperatore anno M. C. I. in Ducatu Lotharingiæ inferioris & hoc Marchionatu suffectus est, ut Sigebertus illius temporis scriptor restatur.

Henrico Limburgensi ob rebellionem capto, Ducatus Lotharingiæ & hic Marchionatus, *Godefrido Barbato*, Comiti Lovaniensi, ab eodem Henrico anno M. C. VI. attribuuntur teste eodem Sigeberto. Anno M. C. XXVI. Godefridus Barbatus, Conrado Imperium ambienti adhærens, à Lothario illius æmulo utraque dignitate privatus est, Waleramo Limburgensi, Henrici exducis, filio substituto.

Waleramus quamdiu Lotharius vixit, hoc est, ferè ad finem usque anni M. C. XXXVII. Ducatum & Marchionatum possedit, exstat Stephani Metensis Episcopi diploma Averbodiense anno M. C. XXXVII. datum, in quo hic Waleramus *Dux & Marchio* disertè nuncupatur. Exhibetur præfatum diploma ab Auberto Miræo in Codice Donat. piar. Cap. XCII.

Anno M. C. XXXVII. III. Kal. Decembris Lothario defuncto, Conradus

 Impe-

Imperator Godefrido Barbato anno M.C.XXXVIII. ducatum Lotharingiæ & Marchionatum iterum attribuit ac confirmavit. Titulum tamen ducis & magnam Ardvennæ partem Waleramus ejusque posteri tenuerunt. Hic Godefridus utrumque principatum ad Godefridos, Henricos & alios suos in Brabantia successores transmisit. Obijt autem Godefridus anno M.C.XL. stilo Romano, in Afflıgemiensi Benedictinorum in Brabantia Abbatia conditus, de sepulchro ejus nihil prætet famam duravit. Uxorem habuit *Idam* filiam Henrici IV. Imperatoris & V. Regis Germaniæ, vel ut alijs placet *Sophiam*, ex ea liberos, Godefridum successorem, Henricumque, & filias Aleidam, Idam & Claritiam: Christophorus Butkens attribuit illi duas successive uxores, *Idam* filiam Alberti Comitis Namurcensis, & Idæ Bernardi ducis Saxoniæ. *Clementiam*, filiam Guihelmi comitis Burgundiæ, viduam Roberti Ierosolimitani comitis Flandriæ.

Godefridus II. filius superioris, uxor ei fuit Lutgardis comitissa de *Muha*, cujus sorores nupserunt *Gertrudis* Imperatori Conrado III. & *Berta* Emanueli Imp. Constantinopolitano. Obijt idibus Iunij anno M.C. XLII. sepultus Lovanij in templo S. Petri ad partem meridionalem chori, nec melior sors fuit hujus monumenti quam patris sui.

Godefridus III. filius præcedentis, duxit primò *Margaretam Limburgicam*, ex quâ Henricus successor, & S. Albertus Episcopus Leodiensis, & martyr. Secundò *Imainam* filiam Ludovici Comitis Lossensis, quæ ei peperit Guilielmum primum Parwesij dominum, & Henricum dominum de Cuyck; hæc post mortem mariti facta monialis in Benedictino cœnobio Belisiensi, cujus Abbatissa fuit anno M.CC.III. Præfatus autem princeps obijt X. Augusti M.C.XC. vel ut alijs placet M.C.LXXXVI. sepultus etiam Lovanij in basilica S. Petri ad partem Septentrionalem chori juxta primam suam uxorem: uti prædictorum, sic & hujus principis sepulchrum destructum est.

Henricus primus filius Godefridi superioris, obijt Coloniæ Agrippinæ anno M. CC. XXXV. quintâ Septembris, conditus Lovanij in medio chori, templi S. Petri, permansitque integrum in hunc diem ejus sepulchrum, cui formam corporis ejus ad vivum insculptam esse satis apparet, ejusque epitaphium legitur tale.

Hic primus jacet Henricus, Dux ordine quartus,
Cui conjux bina, Machthylt prior, inde Maria;
Prolem septenam genuit prior, ultima binam,
Barbantinorum Dux, Regni Marchio, morum
Regula, justorum speculum, vindicta malorum,
Flos patriæ, pax ecclesiæ, clypeus viduarum,
Spes veniæ, vas munditiæ, tutela minorum.
Anno Dñi M.CC.XXXV. nonis Septembris obijt Henricus quartus
Dux Lotharingiæ bonæ & piæ memoriæ.

Henricus secundus filius præcedentis, uxores habuit duas; priorem Mariam filiam Philippi Imp. & Irenæ filiæ Isaci Angeli Imp. Constantinopolitani, ex hâc ipsi liberi Henricus successor, & filiæ hæ, Mathil-

dis

dis uxor fratris S. Ludovici regis Francorum, Maria Bavaro, & Beatrix Thuringo nupta. Secunda uxor fuit Sophia filia S. Elisabeth, ex quâ Henricus Thuringus, cæterique Lantgravij Hassiæ procedunt, quorum prosapiâ in hodiernum diem Germania illustratur, & meritò inter Europæ illustrissimas numeranda. Obijt kalendis Februarij anno M.CC.XLVII. sepultus in cœnobio Villariensi, ordinis Cisterciensis Abbatia in Gallobrabantia.

Henricus tertius filius præcedentis, uxorem habuit Aleidim filiam ducis Burgundiæ, quæ ei peperit Henricum, Ioannem, & Godefridum filios, & filiam Mariam uxorem Philippi III. regis Francorum. Obijt pridie kal. Martij anno M.CC. LX. sepultus Lovanij apud Dominicanos in choro ad levam, cum tali epitaphio.

Hic subtus jacet D. Henricus hujus nominis tertius, Princeps illustris, Lotharingiæ Dux, & Brabantiæ Sextus, hujus Claustri fundator, ac fundi totius dator. Qui obijt Anno M.CC.LX. ultimâ Februarij.

Hic jacet Domina Aleydis de Burgundia, Ducissa, ejus uxor, istius claustri, & claustri de Oudergem pia fundatrix, nec non ordinis Prædicatorum benigna amatrix, quæ obijt Anno Domini M. CC. LXXIII. XXIII. Decembris. Alij xx. Octobris legunt, vide Lovanium Iusti Lipsij. Cæterum Aleydis eò quod filij impubres essent, septennium rexit, postea majori natu Henrico monacho facto, Ioannes successit.

Ioannes primus filius Henrici præcedentis, duxerat Margaretam filiam S. Ludovici Francorum regis, quâ defunctâ duxit Margaretam filiam Guidonis Comitis Flandriæ, quæ ei peperit Ioannem successorem, Godefridum qui infans decessit, Margaretam Henrico VII. Imperatori, & Mariam Amadeo Sabaudiæ Comiti nuptam. Obijt III. Maij anno M. CC. XCIV. sepultus Bruxellis in templo Franciscanorum in medio chori. Monumentum ejus superiori sæculo ab iconoclastis destructum fuit: quod autem eodem loco nunc visitur, Albertus Archidux fieri jussit in memoriam præcedentis, hoc apposito cenotaphio.

Potentissimus Princeps Ioannes primus, Lotharingiæ, Brabantiæ & Limburgi dux, S. R. Imperij Marchio in hasti-ludio vulneratus obijt....... Anno M.CC.XCIV. Aubertus Miræus in Chronico rerum toto orbe gestarum, præfati sepulchri ruinam ita memorat ad annum M. CC. XCIV. „Ioannes „primus Brabantiæ Dux, Bari in Lotharingia hastili certamine ludrico cum „Petro Beffermontio decurrens, lethaliter in brachio sauciatur, & paulo „post moritur, Maij die tertio: corpus Bruxellam delatum, apud Francis„canos conditur, cujus tumulum nostrâ ætate Calviniani violârunt.

Ioannes Secundus, filius superioris, uxorem habuit Margaretam filiam Eduardi regis Anglorum, ex qua filius & heres Ioannes natus anno M.CCC. Pater obijt Furæ XXVII. Octob. anno M. CCC. XII. sepultus Bruxellis in medio chori templi D. Michaëlis & Gudulæ. Margareta eodem cum marito composita est tumulo. Sub terra in hypogæo, muro inscripta leguntur sequentia: *In hac tumba jacet Ioannes secundus, Dux Lotharingiæ, Brabantiæ & Limburgiæ, qui obijt Anno Domini M.CCC.XII.* nec non *Hic subtus jacet Margareta Eduardi primi Regis Angliæ filia, quæ erat Conthoralis Ioannis secundi Ducis Brabantiæ.*

Ioannes tertius, filius præcedentis, duxerat Mariam filiam Ludovici Comitis Mediolanij ad Eburam filij Regis Franciæ, filij ejus ante patrem defuncti sunt. Filiæ, Ioanna Wencelao Bohemo, Margareta Ludovico Comiti Flandriæ, Maria Reinaldo Geldro, nuptæ fuerunt. Obijt anno M. CCC.LV. quintâ die Decembris, sepultus in Abbatia Villariensi; Maria ejus uxor quiescit ad Franciscanos Bruxellis. Obijt anno M.CCC.XXXV. XXX. Octobris.

Wencelaus & Ioanna, nulli ex hoc conjugio liberi; obijt Wencelaus anno M.CCC.LXXXIII. mense Decembri, Luxemburgi, in qua provincia sepultus est, in cœnobio Orvallensi Ordinis Cisterciensis Abbatia, cujus monumentum etiamnum inibi extat in medio chori illius Ecclesiæ, cum sequenti epitaphio, quod inde accepimus ab hodierno Abbate, & hic exhibemus, quia scriptores variant in anno & die obitus istius Principis.

> *Ci gist tres excellaint & vaillaint Prince,*
> *Wencelaus de Boeme, Duc de Lucemburch,*
> *de Brabant, de Lainburch, de Lotrin,* XX
> *& Cont de Chigni, qui trespaisait l'an* M.CCC.IIII. *&* III. *la neut de la conception nostre Dame, proyes pour lui, que Dieu en ait l'arme. Amen.*

Ioanna grandæva cessit ditiones suas Antonio Burgundo, pronepoti ex filia sororis suæ, anno M.CCCC.IIII. die VII. Maij, & biennio post obijt kal. Decembris anno M.CCCCVI. sepulta Bruxellis in choro Carmelitarum, & circum circa ejus monumentum hoc legitur epitaphium, litteris latinis in ænea lamina scriptum.

Hier leet begraven Saligher Ghedenckenissen die Hoghgeboren Vermogende Vorstinne Vrouwe Iehanne by der gratien Godts Hertoghinne van Lotrijck, van Brabant ende van Limborch, Marck-grevinne des Heyligh Rijckx, Ouste dochter des Derden Hertogen Ians van Brabant ende Vrouwen Marien dochter Lodewijcx Greven van Eureux die Zoon was Philips Coninck van Vranckrijck, welcke Vrouwe Iehanne hadde drie Broeders, te weten, Henricken, Ianne, ende Godevaerde, die alle dry hoe wel sy ende elck van hen aen Coninckliick bloet te huwelijcken state waren komen aflijvigh worden sonder ennige wittige geboorte achter te laten, ierst te manne hadde Willem Greve van Henegouwe, van Hollant, van Zeelant, ende Heet van Vrieslant, ende naer dat hy aflijvigh was Wencelijn van Behem Hertoghe van Luxemborgh ende Grave van Chiney, Allet byden levenden lijve Hertogen Ians haer Vaders voorschreven, Ende dese Vrouwe Iehanne hadde oock twee susteren daer af die ouste was geheeten Margerite, die ten man hadde Lodewijck Grave van Vlaenderen, &c. daer af sy hadde een dochter oock geheeten Margriete, die ten man hadde Philips Sone des Coninex van Vranckrijck Hertoge van Bourgoignien, &c. daer af zy hadde drie Sonen, te weten, Ianne, Anthonis, ende Philips, Ende d'ander hare ionckste Suster was geheeten Maria die te manne hadde Rainalt Hertoge van Gelre, ende starf sonder wittige geboorte,

te, Welcke voorschreven Vrouwe Iohanne na dat zy LI. iaer lanck hare landen in grooter eeren hadde beseten ende geregeert, starf oyck sonder eenige geboorte van haren lijve achter te laten in't jaer ons Heeren XIV. hondert ende VI. den eersten dagh van December.

Antonius Burgundus pronepos Ioannæ superioris, ex filia sororis ejus, & Philippo Duce Burgundiæ & Comite Flandriæ, uxorem habuit Ioannam filiam Valeriani Comitis S. Pauli, & ex ea liberos Ioannem & Philippum. Cæsus pugnâ Azincuriensi, pro Francis pugnans contra Anglos anno M. CCCC. XV. VIII. kal. Novembris, & cadaveribus hostium obrutus, triduum jacuit. Sepultus in templo parochiæ Furanæ, juxta silvam Soniam, in quo ante uxorem suam sepeliverat, quæ anno M.CCCC.VII. illum præcesserat.

Ioannes quartus, Antonij filius natu major, Bruxellis sine liberis obijt anno M. CCCC. XXVI. & sepultus est apud parentes suos in templo Furano,

Philippus Antonij filius natu minor, tribus annis rerum potitus, cum Iolentim sponsam è Sicilia, Ludovici regis filiam expectaret, Lovanij in arce fatis concessit IV. Augusti anno M. CCCC. XXX. Furæ eodem quò patre, matre, & fratre sepulchro conditus. Quod ad annum M. DC. XVI. mutum fuerat, quando Archiduces Albertus & Isabella, illustrium in eo sepultorum nomina inscribi curârunt.

Philippus Bonus, fratruelis superioris, nempe filius Ioannis Burgundi, qui eâ lege Antonio fratri minori tantùm Brabantiam & Marchionatum S.R.I. concesserat, ut cùm ex eo non superessent liberi, iterum jus ad Ioannis heredes rediret. Obijt Brugis anno M.CCCC. LXVII. postridie idus Iulij, & ibidem conditus fuit apud D. Donarianum, primæque inibi ei factæ exequiæ, donec mortuâ anno M.CCCC. LXXIII. uxore Isabellâ Lusitanâ, refossum cadaver, simul Digeoni, ut jusserat apud prædecessores suos penes Cartusianos conderetur, ubi in hodiernum diem Philippi Audacis, Ioannis Intrepidi, ~~ac Philippi Boni~~, sepulchralia simulacra, ex puro candidoque lapide alabastrite ad vivum artificiosissimè excisa, super erecta monumenta jacere conspiciuntur.

Carolus Audax Philippi Boni filius & heres, cæsus in obsidione urbis Nancæi nonis Ianuarij anno M.CCCC.LXXVII, sepultus fuit in primario ejusdem civitatis templo ante summum altare, juxtaque eum qui unà ceciderant viri nobiles, jussitque Reinerus Dux Lotharingiæ eodem loco erigi tumbam, superque eam imaginem Caroli, additis natalium insignibus: postea Carolus V. Imperator Caroli Audacis ossa Nancæo Lutzemburgum transferri curavit, unde ab ejus sorore Leonora Brugas sunt translata, ac in choro templi D. Virginis ante gradus summi altaris, in sepulchro filiæ ejus Mariæ condita, quod utriusque ibidem testatur mausoleum. Uxores habuit successivè tres, prima Catharina fuit Caroli septimi Francorum Regis filia, secunda Isabella Borbonia, quæ obijt Antverpiæ quinto kal. Octobris anno M.CCCC.LXV. sepulta ibidem in cœnobio D. Michaelis ante summum altare, hodieque visitur ejus simulacrum ex ære flavo super erectum monumentum jacere, à quo multa artificiosissima ornamenta, ex ære quo-

que flavo, cum epitaphio detracta sunt. Tertia fuit Margareta Eboracensis, quæ obijt anno M.D.III. sepulta Mechliniæ apud Franciscanos, ex cujus monasterij ephemeridibus excepi hoc ejus elogium.

Memoria Illustrissimæ Dominæ Margaretæ Eboracensis, relictæ viduæ Caroli Audacis Ducis Burgundiæ, sepultæ in vestibulo chori sub gradibus oxalis ante veteris ecclesiæ eversionem, quæ multa præstavit in hoc conventu post incendium primum, cujus anniversarium servat clerus sancti Rumoldi XXIII. Novembris, hoc est, in die S. Clementis. Obijt autem anno M. D. III. fuit filia Richardi Ducis Eboracensis & soror Regis Angliæ Eduardi.

Maximilianus Imperator & Maria Burgundica, filia & heres Caroli Audacis ex Isabella Borboniâ, ipse obijt anno M.D.XIX. Nieustadij sepultus apud matrem suam Leonoram. Illa inter venandum ex equo decidens, ex casu obijt XVII. Martij anno M.CCCC.LXXXII. sepulta Brugis uti supra diximus.

Philippus Pulcher Hisp. Rex filius Maximiliani præfati, obijt Burgis in Hispania XXV. Septembris anno M.D.VI. Scribunt plerique quod inibi etiam conditus sit in cœnobio Cartusianorum: nos ut certiores essemus, adivimus per litteras Priorem istius monasterij, qui nobis humanissimè rescripsit sequentia.

He recivido una carta de V. M. de 28. de Mayo, en que me manda le remita el epitafio de el sepulcro de el Señor Rey Felipe el primero, que le an dicho esta enterrado en esta casa, y es asi Señor mio, que estuvo enterrado algunos dias en esta casa: y su muger la Reyna Doña Juana, le sacò y sele llevò consigo: quedaronse por memoria las entrañas de el Rey en esta casa en el sepulcro de el Rey Don Iuan el segundo, aguelo de Doña Iuana, y el cuerpo de el Rey Filipe el primero vino a parar a la çuidad de Granada y esta sepultado en la Capilla Real. Y deseando yo servir a V. M. enteramente, escrivi al Dean de aquella santa Yglesia, para que me enviasse el epitaphio, y para maior satisfacion de V. M. remito la carta que tuvo en respuesta, que es essa. Guarde Dios a V. M. muchos años como puede. De esta Real Cartuxa de Miraflores y Iulio 27. de 1675. Capellan de V. M. q. s. m. v. F. Ambrosio Gervas, Prior de Miraflores.

Luego que recivì la de V. P. me fuy a la Capilla Real, donde esta enterado el Señor Phelipe el hermoso: y aunque el sepulcro de los Señores Reyes Catholicos tienen su tarjeta y ynscription, el sepulcro del Señor Philipe el primero y su muger la Señora Reyna Doña Iuana tienen tarjeta pero nada escrito en ella efecto de la poca curiosidad de los...... y omission de la persona por cuya quenta corrio. La fabrica de sepulcros tan magnificos. Que es todo lo que se me oferece que desir a V. P. en lo que me tiene mandado &c. Granada y Iulio 9. de 1675.

Ex his clarum evadit quod solummodo depositus fuerit aliquot dies in dicto Cartusiano cœnobio, & quod inibi ad memoriam ejus, intestina sepulta sint, in hypogæo Ioannis secundi Castellæ Regis, & quod cadaver à Ioanna ejus uxore translatum fuerit Granatam, ubi hodie cum illa quiescit in magnifico monumento sed muto. Cor verò dicti Regis translatum fuit Brugas Flandrorum, conditumque in monumento matris suæ Mariæ.

Ca-

Carolus quintus Imperator, filius natu major Philippi pulchri, quadraginta annos paternis regnis, sex & triginta imperio potitus, rerum humanarum pertæsus, imperium Ferdinando fratri, Hispaniæ regnum Philippo filio per manus tradidit: ipse in D. Iusti Hieronymianum cœnobium in Hispania secessit, piæ tranquillæque vitæ avidus, illicque obijt XXI. Septembris anno M.D.LVIII. ætatis suæ quinquagesimo octavo, & ibidem sepultus fuit, sed memoriâ nostrâ Philippus IV. jussit cadaver ejus transferri in cœnobium Hieronymianum S. Laurentij in Escuriali, mausoleum Hispaniarum Regum. Uxorem habuit Isabellam Lusitanam, ex qua Philippus heres, & filiæ, Maria Maximiliano secundo Imperatori, & Ioanna Principi Lusitaniæ nupta.

Philippus secundus filius Caroli Imperatoris, uxores habuit quatuor, sed ex duabus tantùm supet-vixêre liberi: ex tertia Isabella filia Regis Franciæ, Isabella quæ Archiduci Alberto Austriaco cum dote Belgium adtulit: & Catharina nupta Duci Sabaudiæ. Ex quarta verò Anna Austriaca, Philippus III. Hisp. Rex: Obijt idibus Septembris anno M.D.XCVIII. sepultus in Escuriali, a se condito, Europæ ædificiorum maximo.

Albertus & Isabella filia Philippi præcedentis, nulli ex hoc conjugio liberi. Obijt ille XIII. Iulij M.DC.XXI. hæc verò I. Decembris M.DC.XXXIII. quiescunt ambo Bruxellis in templo D. Michaëlis & Gudulæ humi ante gradus altaris Venerabilis Sacramenti, sine ullo epitaphio aut sublimi monumento, qui prædecessorum destructa & violata sepulchra restauraverant, non invenêre qui ipsis, quod testamento mandaverant caverantque monumentum, conderet. Huc pertinet quod C. Plinius Albino scribit lib. VI. epist. X. de imperfecto Rufi Virginij sepulchro. *Libuit monumentum ejus videre, & vidisse pænituit. Est enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in causa, modici ac potius exigui; sed inertia ejus, cui cura mandata est. Subit indignatio cum miseratione, post decimum mortis annum reliquias, neglectumque cinerem sine titulo, sine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloriâ pervagetur. Tam rara in amicitijs fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus conditoria exstruere, omniaque heredum officia præsumere. Nam cui non est verendum quod videmus, accidisse Virginio? cujus injuriam ut indigniorem, sic etiam notiorem ipsius claritas facit.* Cæterum hi principes multas Ecclesias bonis & donarijs cumulaverunt, maximè Metropolitanam hujus Marchionatus, celebrantur idcircò in ea quotannis anniversaria eorum, uti didici ex directorio divini officij diœcesis Antverpiensis, in quo habetur ad diem XII. Iulij *Anniversarium Alberti Ducis Brabantiæ*, & ad diem XXVIII. Novembris *Anniversarium Isabellæ Ducissæ Brabantiæ*.

Philippus quartus superioris Philippi secundi ex filio nepos, uxores habuit duas, Isabellam Borboniam, filiam Henrici IV. Regis Francorum, & Mariæ de Medicis magni ducis Etruriæ filiæ, ex quo connubio Maria Teresia Hispan. Infans, nupta Ludovico XIV. Francorum Regi alij autem liberi vitâ prematurè caruerunt. Secunda fuit Maria-Anna Austriaca filia Imperatoris Ferdinandi III. & Mariæ Austriacæ, Philippi III. Hispaniarum Regis filiæ, ex qua Margareta Maria, nupta Imperatori Leopoldo Ignatio & Carolus Hispaniarum Princeps Regni heres. Obijt XVII. Septembris

tembris M.DC.LXV. ſepultus in Eſcuriali.

Carolus ſecundus Hiſp. Rex filius Philippi præcedentis, cui felicem & longævam vitam præcamur.

CAPUT VII.

De Eccleſia Metropolitana hujus Marchionatus, & de Inſtitutione Canonicorum in ea.

PRæſtantiſſimis univerſi Belgij æquiparari, aut potius anteferri debet Antverpienſis baſilica, magnitudine, formâ, ac venuſtate: porrò turris ejus, non ſolum cæteras totius Belgij, ſed quotquot in univerſo terrarum orbe ſunt, elegantiâ antecellit, ſi Abrahamo Ortelio, viro talium rerum curioſo, credimus. *Præter multa*, inquit, *commendanda, quæ ſunt in urbe Argentinenſi, elegantiſſima eſt ſummi templi turris, cujus altitudo tanta eſt, ut ea non ſolum cæteras totius Germaniæ, ſed niſi fallor Europæ ſuperet. Pedum eſt, ut Munſterus ſcriptum reliquit, quingentorum & ſeptuaginta quatuor. Viennenſes in Auſtria ſuam, templô D. Stephani impoſitam, putant præſtare cæteris celſitudine: ſed ea (ut Cuſpinianus tradit) tantùm quadringentorum & octoginta eſt. Turris D. Pauli Londinenſis in Anglia à terra pedes D.XXXIV. in altitudinem aſcendit; referente Guilielmo Camdeno. Noſtra Antverpiana D. Virginis quadringentos habet, & ſexaginta ſex. Au verò pedes architectonici harum urbium menſurâ æquales ſint, nec ne, inveſtigent harum rerum curioſi. Formâ alioquin atque elegantiâ noſtram Antverpianam cæteras omnes anteire, qui omnes, has deſcriptas aliquando præſens vidi, affirmare audeo.* Hæc auctor ille in Theatro Orbis terrarum, ubi Argentinenſem tractum deſcribit. Carolus Scribanius de illa ita loquitur in ſua Antverpia, ubi agit de arte Architectonica: *Parem neſcio an ætas omnis retrò viderit: etiam in illâ, quam inſula oſtentat Pharo, octingentis à Gnidio talentis ædificatâ, inveniet quod vincat: maximè cum in ambitu anguſtiſſimo, in prodigioſam exurgat celſitatem; portentoſum per omnia humani opus ingenij.* Cœpta ædificari eſt anno M.CCCC.XXII. & ſequentis ſæculi anno decimo octavo demum exædificata, & crux illi impoſita, tradente Auberto Miræo in chronico ſuo ad eundem annum. Cæterum hæc baſilica Mariana ex capella humiliore cœpit, nuncupata olim **Onſe Lieve Vrouwe op't ſtocxken**/ in qua imago D. Virginis perantiqua, quæ ex Normannorum incendiariâ depopulatione in ſuburbio *Caſtri* Antverpienſis per eos flammis vaſtati, inter arbores fuerat ſuperſtes, trunco ſeu ſtipiti arboris affixa, unde & nomen eſt adepta, **op't ſtocxken**/ id eſt, ad ſtipitem. Fama tenet hanc Deiparæ imaginem quadringentis annis claruiſſe miraculis frequentibus & magnis; quin & perſeveraſſe prodigia in annum M. D. XXXIII. cum incendio Eccleſia perijt, quæ ut primum urbi reddita eſt poſt immanes cineres, reddita & prodigia eſſe: paulatim tamen refrixiſſe, fiduciâ labante, ut refert Carolus Scribanius in Originibus Antverpienſium cap. x. Ad hoc igitur Sacellum ſeu Capellam migraverunt Canonici ex æde D. Michaëlis, anno M.C.XXIV. de quo ita Anſelmus Gemblacenſis in ſuo Chronico ad eun-

ANTVERPIAE TURRIS ECCLESIAE [illegible] IS BEATISSIMAE VIRGINIS MARIAE DEI-PARAE ALTITVD 451 [illegible]
ANTWERPSCHEN TOREN VAN D. CATHEDRALE KERCK VAND. ALDERHEYLICHSTE MAGET MARIA IS HOOCH 451½ VOET EN HET CRVYS 15 VOET
CLOCHER DE L'EGLISE CATHEDRALE D'ANVERS DE LA VIERGE MARIE CONTENANT EN HAVLTEVR 451½ PIEDS OVLTRE LA CROIX ENCOR 15 PIEDS

dem annum: *Canonici Andoverpenses à Godefrido Bullonio Duce Lotharingiæ, & Marchione Andoverpensi fundati, Norberto & socijs ejus templum S. Michaëlis cedunt, & inde ad ædem B. Mariæ Virginis migrant.* Quam migrationem Burchardus Cameracensis Episcopus eodem præfato anno confirmavit, & eandem illam Deiparæ Capellam, Canonicorum accessione & ædificijs auctam, atque in Collegiatam basilicam erectam, consecravit. Quod versus qui hodieque in navi Ecclesiæ, eo loco quo olim dicta Capella exstitit, descripti visuntur, hoc modo testantur.

Undecies centum ductis, & sex quater annis,
Virginis à partu conciliante reum,
Burchardus præsul hæc atria, nec minus aram
Sacravit, medium quæ tenet ecclesiæ.

Constat itaque ex testimonio Anselmi Gemblacensis, qui obijt anno M. C. XXXVI. Godefridum Bullonium fundasse Canonicos Antverpienses, & illos anno M.C.XXIV. ex templo S. Michaëlis, quod cesserant S. Norberto, migrasse ad ædem D. Virginis, uti etiam existimat Aubertus Miræus in annalibus Belgicis, & in Chronico Belgico ad annum M. XCVI. Idemque sentit Carolus Scribanius in Originibus Antverpiensium cap. x. qui se hoc scire profitetur ex veteri membrana, in qua Decanus & Capitulum anno M. CCCC.X. die x. Iunij agnoscunt conditorem suum *Godefridum de Buillon.* Præterea visitur in præfata Ecclesia, fenestra, in qua repræsentatur Godefridus Bullonius, cum hac epigraphe. *Gode. Bullonius anno M.XCVI. Canonicos Antver. instituit, & equites XII. creavit.* Quam fenestram in memoriam ejus *L.Beyerlinck. Aub. Miræus, F. Vande Zype, & F. Dinghens Canonici Antverpienses Anno M. DC.XVI. poni curarunt,* prout inibi infra effigies illorum scriptum est. Quorum suffragium, ob eruditionem illorum magni facio. Non desunt tamen qui opinantur Canonicos Antverpienses, vel institutos esse, vel restitutos tempore *Godefridi Barbati* Lotharingiæ Ducis & Marchionis S. R. I. idque inferunt ex diplomatibus *Burchardi*, & *Nicolai* Episcoporum Cameracensium. In quorum priori, relato ab Auberto Miræo in notitia Ecclesiarum Belgij cap. c.xxxv. ita loquitur.

„Burchardus Cameracensium Episcopus, tam futuris quam præsentibus „in perpetuum. Antwerpensem Ecclesiam qualiter ad usus XII. Canonico„rum libertate donavimus, & postmodum ad altius per divinam inspiratio„nem sublimavimus, præsentis paginæ attestatione notificamus. Sanè prio„ris fundationis & libertatis privilegium hujusmodi est. Ecclesijs quibus „præsumus in posterum providentes, petitione *Domini Godefridi Lotharin„giæ Ducis* Ecclesiam S Michaëlis, quæ est Antwerpiæ, *hactenus unius perso„næ investitione & Parochialis presbyteri servitio contentam,* cum appendi„cijs suis, Capella scilicet S. Walburgis, quæ est in eodem burgo, & Ca„pella de *Linlo*, & *Berendrecht*, & *Ortheren*, & omnibus quæ infra ambi„tum præfatæ parochiæ continentur, ad usus Canonicorum, in eadem ser„vientium, manumittimus. Eo quidem tenore, *ut Præpositus cum XII. Ca„nonicis ibidem in præsenti statuatur.* Nos verò decernimus, ut à Canonicis „Præpositus canonicè electus, nobisque seu successoribus nostris præsenta„tus, curam Canonicorum de manu nostra suscipiat, & nobis, more Præpo„sitorum præfatæ Cameracensis Ecclesiæ, debitam obedientiam impendat.

„Ut autem libertate à nobis traditâ Canonici inibi substitui possent, „præfatus Dux duas partes manipulorum decimæ, quæ ad Antwerpiam & „ejus ambitum pertinent, quas à prædecessore suo illustris memoriæ, *Gode-„frido Duce*, & postea Ierosolymitano Rege, S. Michaëlis Ecclesiæ traditas „minus justè subtraxerat, eidem Ecclesiæ recognovit & concessit, & ut no-„stri decreti auctoritate firmaretur, impetravit. Evoluto autem multô „tempore, clerici præfatæ Ecclesiæ S. Michaëlis perpendentes quod eos, quo-„rum sustentarentur carnalibus, saginare deberent spiritualibus (nam eos „hæresiarchæ *Taukelini* venenosus sermo infecerat) ad se fratrem *Norber-„tum*, virum nostris temporibus spectabilis religionis, accersiri curaverunt, „eique ac suis fratribus regulam B. Augustini servantibus, suamque instituti-„onem exequentibus, per nostras manus Ecclesiam supradictam, quam à „nobis susceperant, cum Capellis in ejus cœmeterio fundatis, & tribus cur-„tilibus & jugero terræ, eidem cœmeterio adjacentibus, contradiderunt. Ip-„si verò prius numero duodecim, numerum suum in octo terminarunt, & se „cum octo præbendis, & præpositura suæ integritate, ad Ecclesiam B. Ma-„riæ transtulerunt. Reliquas verò quatuor præbendas, per omnia suis consi-„militer participantes, sub nostræ authoritatis confirmatione tradiderunt: ex-„cepto quod alodia & mancipia, quæ usque ad hæc tempora Ecclesia illa „possederat, in suos usus singulariter segregaverunt. Utramque igitur Eccle-„siam integra & parili libertate donamus: pro commemoratione verò suæ „libertatis, utraque Ecclesia persolvet Cameracensi Præsuli aureum num-„mum Antwerpiensis monetæ & ponderis, singulis annis in festo S. Lucæ.

„S. Erlebaldi Præpositi. s. Ioannis Archid. s. Radulphi Archid. s. Anselmi „Archidiaconi, s. Anselmi Præpositi, s. Widonis, s. Roberti, s. Gerardi, „Cappellani, s. Oilardi Decani, ss. Hugonis, Heriberti Canonicorum. „Actum est hoc anno millesimo centesimo vigesimo quarto, indictione II. „epacta III. Præsulatus Domini Burchardi IX. Ego Werimbaldus Cancel-„larius scripsi & recensui.

In altero diplomate, cujus authographum in archivo cœnobij S. Mi-chaëlis Antverpiæ servatur, scribit *Nicolaus* Episcopus Cameracensis anno M.C.XLVIII. indictione XI. & Præsulatus sui anno XII. „Cum enim à Do-„mino Burchardo, bonæ memoriæ, prædecessore nostro Ecclesia S. Micha-„ëlis præposito & duodecim Canonicis ordinata fuisset, *Norbertus* bonæ „æstimationis vir, Præmonstratensis Ordinis secundum Beati Augustini „regulam pius institutor, Dominico actus spiritu, in Antwerpiensem bur-„gum devenit, ac plures infideliratis gurgite mersos, sagena verbi Dei ad lit-„tora sanæ fidei perduxit. Quosdam verò religionis ab eo ordinatæ executo-„res sub optione Canonicorum, & totius populi assensu, ordinante præfato „Episcopo, in Ecclesia S. Michaëlis collocavit. Eodem igitur Episcopo dis-„ponente, Canonici, quorum usque ad id temporis eadem Ecclesia fuerat, ad „aliam Ecclesiam in honorem B. Mariæ fundatam, cum præpositura, & „duodecim præbendarum suarum integritate nunc inibi Deo servientes se „transtulerunt &c.

Ex his constat non solum in Ecclesia S. Michaëlis XII. illos Canonicos cum Præposito, à *Burchardo* Cameracensi Episcopo collocatos, sed quomodo cesserint primo fundationis loco, & migrarint ad basilicam D. Virginis.

Octo deinde Canonicatus transierunt in XII. anno vero M.CC.XL. in XXIV. Decretum Capituli super sectione præbendarum sequens fuit. „Omnibus „litteras has visuris, *Ioannes* Præpositus, & Capitulum S. Mariæ in Antwerpia, in Domino salutem. Universitati vestræ notum facimus, quod „cum in Ecclesia nostra duodecim essent præbendæ tantùm, & propter „paucitatem servitorum defectum pateretur in divinis, & jam propitiante „Domino, adeo excreverint Ecclesiæ facultates, quod de unâ præbenda „duo possunt commodè sustentari; Nos de prudentum consilio, utilitati „Ecclesiæ providere volentes & honori, ad ampliandum cultum divinum, „& ut melius Ecclesiæ nostræ in divinis obsequijs & alijs necessarijs plena„riè consulatur, venerabili patre *Guidone*, Dei gratiâ Cameracensi Episcopo „consentiente, de communi assensu nostro & unanimi voluntate statuimus „& ordinamus, quod de cætero nostrarum fiat sectio præbendarum, sicut „eas de cætero vacare contigerit, donec ad numerum viginti quatuor sit per„ventum: promittentes sub juramento, à nobis universis & singulis præsti„to, nos observaturos inviolabiliter ordinationem hujusmodi seu statutum. „Statuimus etiam & ordinamus, sub religione præstiti juramenti, quod „quilibet Canonicus de cætero instituendus in Ecclesia supradicta, statim „post institutionem suam inter cætera jurabit expressè, se servaturum ordi„nationem præmissam, & statuta, prout superius sunt expressa, & quod „contra ea non veniet quoquo modo. In cujus rei testimonium sigilla no„stra præsentibus litteris sunt appensa. Datum Antwerpiæ in festo B. Ma„riæ Magdalenæ, anno M. CC. XL.

Denique in veteri codice ejusdem Ecclesiæ legitur: „Feriâ secundâ post „omnium Sanctorum anno M.CC.LVII. Ordinatum in Capitulo fuit, ut „post decessum vel cessionem G. de Perweys Præpositi, commutetur no„men Præpositi in nomen Decani, qui eandem haberet jurisdictionem quam „Præpositus. Fuit dicta Capitularis ordinatio per Præpositum G. de Perweys „ratificata, & postmodum per Nicolaum Episcopum Cameracensem, Alex„andrum IV. & Urbanum IV, Romanos Pontifices.

Primus à constitutione hac Decanus reperitur *Henricus Nose* anno M. CC. LXXI. fuitque aliquando illâ dignitate functus Adrianus VI. Pontifex Max. & in præsentiarum fungitur Franciscus Ortiz de Ybarra, etiam ad altiora in Ecclesia Dei, & Rep. munia destinatus, uti speramus.

CAPUT VIII.

De Comitijs Equitum velleris aurei habitis Antverpiæ In Basilica Cathedrali.

ANno M. D. LVI. stilo novo, sub finem mensis Ianuarij, Philippus II. Hispaniarum Rex, in hac Marchionatus sui metropolitana, comitia equitum velleris aurei magnâ pompâ celebravit, & ex dynastis hujus Marchionatus illustri huic Ordini adscripsit Ioannem de Berges Marchionem Bergizomensem, & Guilielmum de Nassau Principem Auriacum, Bredæ dominum, uti testantur Ludovicus Guicciardinus in descrip-

tione Inferioris Germaniæ, & Aubertus Miræus in Chronico Belgico ad annum M.D.LVI. In memoriam autem celeberrimi hujus conventus, præfatus Rex in templi choro, ubi comitia habita fuêre, fenestras tres fieri jussit, insignibus suis decoratas, uti nos docet quæ etiamnum inibi legitur epigraphe: *D. O. M. Anno M.D.LV. Philippus Hisp. Angliæ & Franciæ Rex, &c. Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. primis sui ordinis comitijs hac in æde celebratis, III. has fenestras Christo Servatori dicatas fieri jussit.* Visuntur præterea ad utrumque latus chori, supra Canonicorum sedilia, equitum Ordinis gentilitia insignia, atque nomina, hæc, illo ordine, idiomate & charactere quo scripta sunt, exprimenda duxi: & miramur non intercidisse post tot bellorum turbines, & superioris sæculi iconoclastarum rabiem, quæ anno M.D.LVI. in eadem æde nec Christo è cruce pendenti pepercerat.

Ad latus meridionale Chori.

Tres hault tres excellent et trespuissant Prince Charles par la divine clemence Empereur des Romains tousiours auguste cinequiesme de ce nom.

Tres hault tres excellent et tres puissant Prince / Phle par la grace de Dieu Roy de Castille de Leon d'Arragon d'Angleterre de France des deux Siciles Archiduc d'Austrice Duc de Bourg^e de Brabant de Lembourg de Luxembourg de Geldres etc. Conte de Flandres etc. Chef et Souberain de l'Ordre de la Thoison d'or.

Tres hault tres excellent et tres puissant Prince Henri par la grace de Dieu Roy d'Angleterre d'Hibernie etc. huictiesme de ce nom / trespasse.

Tres haut tres excellent Prince Ferdinand par la grace de Dieu Roy des Romains d'Hongrie etc. Archiduc d'Austrice.

Tres hault tres excellent et tres puissant Prince Cristierne par la grace de Dieu Roy de Denemarque.

Tres hault tres excellent et tres puissant Prince Maximilian par la grace de Dieu Roy de Boheme Archiduc d'Austrice.

Mesire Philippe de Croy duc d'Arscot conte de Portien Beaumont etc. trespasse.

Mesire Anthoine de Croy seigneur de Sempy / trespasse.

Mesire Jehan baron de Trasignes et de Silly / trespasse.

Mesire Adrien de Croy conte de Roeulx seigneur de Beauraing / trespasse.

Don Pedro Hernandez de Velasco conestable de Castilla duc de Frias.

Don Beltran de la Cueba duc de Albuquerque.

Mesire Nicolas conte de Salme / trespasse.

Mesire Jehan de Henin conte de Bossu.

Mesire Andre Doria Prince de Melphe.

Mesire Loups de Flandres seigneur de Praet / trespasse.

Don Inigo Lopez de Mendoca duc de l'Infantazgo.

Mesire Cosme de Medicis duc de Florence.

Hault et puissant Prince Mesire Emanuel Philibert duc de Savoye

voye Prince de Piemont.
Don Mantrique de Lara duc de Najera.
Meſire Philipe de Lannoy prince de Sulmone.
Meſire Pontus de Lalaing ſeigneur de Buignicourt.
Meſire Claude de Vergy baron de Champlite.
Meſire Philippe de Lalaing conte de Hoochſtrate/ treſpaſſe.
Meſire Pierre Erneſt conte de Mansfelt.
Meſire Pierre de Warchin ſeneſchal de Hainault.
Anno 1555. die 21. Januarij.

Ad latus ſeptentrionale Chori.

Tres hault tres excellent et tres puiſſant prince Francois par la grace de Dieu Roy de France premier de ce nom/ treſpaſſe.
Tres hault tres excellent et tres puiſſant prince Sigiſmond par la grace de Dieu Roy de Pologne/ treſpaſſe.
Tres hault tres excellent et tres puiſſant prince Jehan par la grace de Dieu Roy de Portugal.
Haut et puiſſant prince Frederic conte Palatin duc de Baviere Electeur.
Meſire Pedro Antonio de ſaint Severin duc de ſaint Marc prince de Buſignain.
Meſire Guilliaume ſeigneur de Ribaupierre.
Meſire Francois de Meleun ſeigneur d'Anthoing coneſtable de Flandre/ treſpaſſe.
Le duc don Hernando d'Arragon Viceroy de Valencia/ treſpaſſe.
Hault et puiſſant Meſire Albert duc de Baviere Prince de l'Empire.
Don Hernando de Gonzaga duc Doriano Prince de malphet.
Meſire Renault ſeigneur de Bredrode de Viane etc.
Meſire Charles conte de Lalaing.
Don Alphonſo d'Avalos Marquis del Guaſto/ treſpaſſe.
Meſire Maximilian d'Egmont conte de Bueren et de Leerdam ſeigneur de Iſelſtam/ treſpaſſe.
Don Hernando Alvarez de Toledo duc d'Alba.
Hault et puiſſant meſire Phle conte Palatin duc de Baviere prince de l'empire/ trepaſſe.
Meſire Octavio Fernez duc de Camerin.
Meſire Frederic conte de Furſtenberghe.
Meſire Joachim ſeigneur de Rye.
Meſire Lamoral d'Egmondt prince de Gabre conte d'Egmondt.
Meſire Jacques conte de Ligne et de Faucquenberghe/ treſpaſſe.
Meſire maximilian de Bourgoigne Marquis de la Vere ſeigneur de Beveres Admiral.
Meſire Jehan de Ligne conte d'Arenberghe Baron de Barbancon.
Meſire Jehan de Lannoy ſeigneur de Molenbaix.

Don Pedro de Cordua conte de Feria, trespasse.
Anno M.D.LV. die XXI. Januarij.

CAPUT IX.

De Parochialibus Ecclesijs Urbis Antverpiensis, & quando Parochialis S. Iacobi transierit in Collegiatam.

METropolitanæ Ecclesiæ subcensentur Parœciæ quatuor: antiquissima S. Georgij, de quâ Carolus Scribanius; *Fama est*, inquit, *vetustissimum templum esse, sed fama tantum, reperio tamen, in m.s. codice anno M.CCC.IV. altare ibi DD. Petro & Paulo sacratum, additumque cœmeterium, monumentum nimirum victoriæ diei illius ab Antverpiensium Marchione à Flandris relatæ: sed in veteri chartâ, anno M. CC. I. fuisse hanc Ecclesiam non ignobilis eâ ætate pagi.* Porrò concessione Decani & Capituli metropolitanæ Ecclesiæ, fons baptismalis in hâc Eccesia erectus anno M.CCCC. LXXVII. diploma recitat Scribanius cap. x. Erat proinde ante hanc concessionem parochia: sed quæ careret baptismatis Sacramento, quo etiam caruit parochia S. Walburgis ad annum M. CCCC. LXXVIII. uti etiam docet Scribanius cap. citato. Cæterum hæc est Ecclesia de qua mentionem facit diploma principis *Rauchingi* & uxoris suæ *Bebelinæ*, à nobis supra relatum cap. VI. & testamentum D. Willibrordi, quod suo loco etiam exhibebimus; & in hac Ecclesiâ visitur crypta, in qua S. Walburgis ante novem sæcula orare solebat, uti diximus ante cap. II. Ecclesia S. Iacobi in parochiam erecta est anno M. CCCC. LXXVII. III. Iulij, erectionis verba edidit Scribanius cap. x. & hujus parochiæ ita meminit Gramajus lib. II. cap. V. *Pulcherrima autem Iacobi Apostoli, cujus turris anno M.CCCC. XCI. chorus anno M. CCC. XXVII. extructa leguntur, & curiosi annotarunt anno M. CCCC. XCVIII. decretum cantandas hac in ecclesia horas canonicas.* Transijt tandem parochialis hæc Ecclesia anno M. DC. LVI. in collegiatam, approbante Philippo IV. Hispaniarum rege, & Alexandro VII. pontifice: verba erectionis darem, si mihi licuisset ea ex archivis istius Ecclesiæ excipere. Huc pertinet quod scribit Christophorus Butkens in præfatione ad troph. Brab. dum ait: *A la collection des preuves, sur les quelles tout cet œuvre est basti, l'autheur s'est servy de plusieurs chartes & lettrages, qu'il a tiré de diverses archives, avec un travail si excessivement grand, qu'il surpasse de beaucoup la peine qu'on at mis á dresser toute l'histoire, car ceux qui ont la garde des tresors des chartes sont si jaloux & ombrageux, qu'il est presque impossible d'en pouvoir tirer quelque chose, en quoy principalement l'on at trouvé difficils plusieurs ecclesiastiques, lesquels par ainsi pardonneront á l'autheur s'il n'at parlé de leurs maisons, Abbayes & Eglises avec plus de particularité.*

Denique parochia S. Andreæ cœpit sæculo superiori, uti nos docent concessionis Decani & Capituli verba, quæ hæc sunt: *Decanus & Capitulum Ecclesiæ B. Mariæ Antverpiensis, cupientes divini cultus augmentum, & votis & desiderijs Illustrissimæ Dominæ Margaritæ Austriacæ, nec non civium & incolarum oppidi Antverpiensis, satisfacere, consenserunt quantum in ipsis fuit,*

erigi

erigi novam Ecclesiam Parochialem sub invocatione S. Andreæ, die XXIX. May anno M.D.XXIX.

Ante concessionis hujus diem Ecclesiam hanc tenuerunt Augustiniani congregationis Saxonicæ, qui anno M. D. XIV. in urbem venerant, & à Lutheranis seducti circa annum M. D. XXIII. recesserant.

Hæ quinque urbe totâ paroeciæ, antè una D. Virginis in solidum, & numeris suis omnibus absoluta paroecia fuisse videtur, stetitque, tradente Scribanio, ad annum M. CCCC. LXXI. cum frequentior grandiorque populus, ac in plures regiones, quas **Wijcken** appellant, ritè discriminatus, parochum unum onere levare suasit, addereque priori quatuor; sed & principem Ecclesiam in duos parochos dispertiri placuit: ut non quinque, sed sex censeri debeant.

CAPUT X.

De origine templi, & Cœnobij S. Michaëlis.

DE primordijs hujus Ecclesiæ scribit sequentia Ioannes Goropius Becanus lib. 1. Advaticorum: *Ad hoc igitur flumen*, Schaldim nempe, *ad trium ferè ab arce stadiorum intervallo fanum Marti consecrârunt. In quo idem accidit, quod de Walburgis templo dixi. Cum enim Eligij & Willibrordi, & aliorum item verbi Dei concionatorum persuasione, Christianæ religioni initiati Antverpi essent, nec facilè possent veteris idolatriæ oblivisci; placuit pijs & prudentibus viris, Martis nomen prorsus delere, eo quod nullus Christianus in numero beatorum inveniretur, qui hoc nomine fuisset vocatus, & potestatem hanc rationis rectæ modum violantem non à Deo, sed à cacodemone procedere existimarent: induxerunt igitur nomen, sed venerationis ritum ad S. Michaëlem Archangelum transtulerunt, quo perversus cacodemonis cultus in pium usum transiret. Quia enim Martem bello præsidere persuasum haberent, & populus is esset, qui citra bella vivere non consuesset numquam sibi hoc præsidium, ut ipsi rebantur, divinum extorqueri permisissent, nisi à Christianis alius fuisset commonstratus, qui revera bellis præfectus esset. Cum igitur S. Michaël cœlestis exercitus dux sit, & ut Græci eum vocant, Archistrategus, optimo jure eum locum & honorem occupavit, quem cacodemon, humani generis pestis, per vim sibi tenebat.* Cæterum constans traditio est fuisse hoc in loco olim fanum Martis, cujus etiam patres nostri quædam rara monumenta viderunt erui operis cujusdam arcuari, quando S. P. Q. Antverpiensis ad Schaldim condidit ingens illud propugnaculum quod cœnobio S. Michaëlis adjacet. Idem etiam testantur versus illi, qui in cœnobij muro, ad partem illam leguntur, quorum primus est, *hic Martis fanum quondam fuit arma tenentis.* Illud in S. Michaëlis honorem conversum per S. Humbertum B. Amandi socium putat Ioan. Bap. Grammaye in sua Antverpia l b. II. cap. II. sed non docet unde hoc habeat. Constat quidem ex archivis præfati cœnobij citatis à Ioanne Molano, in natalibus sanctorum Belgij, ad diem XXV. Martij: dictum S. Humbertum Antverpiensibus prædicasse, sed de hac conversione fani per ipsum factâ nihil ibidem habetur. Per quem autem facta sit, quis eruat ? in tanto sæculorum decursu. Porrò certiora habemus de funda-

tione cœnobij S. Michaëlis, quod Anno M. C. XXIV. cœpiſſe conſtat, uti nos docet diploma Burchardi Cameracenſium Epiſcopi, à nobis ſupra relatum capite VII. & diploma Hidolphi præpoſiti S. Michaëlis, quod exſtat apud Cardinalem Baronium tomo XII. Annalium ad annum M. C. XXIV. & apud Carolum Scribanium in Originibus Antverpienſium cap. XI. ex quo diplomate liquet fundum & dotem primam hujus cœnobij deberi Canonicis Antverpienſibus, & ex diplomate Imperatoris Frederici Barbaroſſæ, quod ſupra exhibuimus cap. V. liquet quod ſenatus populuſque Antverpienſis hoc cœnobium *beneficijs & eleëmoſijnis ſuſtentarit, & in ſancta religione & honeſtate laudabiliter foverit.* Cæterum, munificentiâ Brabantiæ Principum maximè ditatum fuit. Aubertus Miræus in Chronico Præmonſtratenſi, ad Annum M. C. XXIV. illius ita meminit. *Cæterum Antverpienſis S. Michaëlis Abbatia in ipſis urbis mœnibus amœniſſimo loco ad Scaldim fluvium ſita, hodieque admodum floret, ſolita Belgarum Principibus, quoties Antverpiam excurrunt, gratum præbere hoſpitium: ſunt autem ex ea, ut filiæ, prognatæ Abbatiæ viriles tres, Middelburgenſis, Averbodienſis, & Tungerloënſis, itemque monaſterium unum virginum, vallu dulcis nuncupatum, in Walchria, Zelandiæ inſula olim ſitum, cuius loci moniales ab hæreticis pulſæ, Antverpiæ hodie degunt.* Quò moniales illæ receſſerint ignoramus, nam illæ quæ hodie Antverpiæ degunt, illuc venêre ex Ooſterhaut uti ſuo loco monſtrabimus. Viſitur in hoc templo monumentum *Iſabellæ Borboniæ uxoris Caroli Audacis*, quæ in hoc monaſterio obijt, quod in æs incidi curavimus, ut hic juxta exhibetur. Illud Anno M. D. LVI. iconoclaſtæ diſtractis cimelijs violârunt, quod circumcirca in ænea lamina olim legebatur epitaphium, ponitur à Francisco Swertio in monumentis ſepulchralibus & inſcriptionibus publicis Ducatus Brabantiæ, fol. C.XXIX. prout ſequitur.

Hic jacet nobiliſſima Iſabellis, ut ſubſcripta utriuſque parentis demonſtrat progreſſio, Karoſelij Comitiſſa, Karoli Ducis Borbonij filia devotiſſima, Domini Karoli, illuſtriſſimi Principis Philippi Dei gratia Burg. Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgi Ducis, Fland. Arteſiæ, Burg. Palatini, Hann. Holl. Zeland. Namurci Comitis, S. Imperij Marchionis, Salinarum, Machliniæ Domini, unici filij, conjux chariſſima, quæ Mariam unicam ex illuſtriſſimo marito relinquens filiam, in florida ætate deceſſit. Anno Dominicæ incarnationis M.CCCC. LXV. die XIII. *Septembris. In Chriſti pace requieſcat.*

Heroina ſanè præclariſſima, magniſque paſſim encomijs ſcriptorum celebrata de illa etiam ſic Barlandus cap. C.VII. in Carolo Audace: *Vxor Iſabella mariti ſui longè amantiſſima, Gorici oppidulo Hollandiæ in morbum incidit, contractum, ut quidam putant nimio Caroli deſiderio. Igitur convocati peritiſſimi medici, ſuaſerunt, ut relictâ Hollandiâ Gandavum veheretur, fore ſperantes, ut filiolæ (quæ in eadem urbe per id tempus educabatur) jucundiſſimo conſpectu recreata, brevi convaleſceret. Vbi verò Antverpiam ventum, mulieri adeò morbus invaleſcere cœpit, ut in D. Michaëlis cœnobium deportata paucis poſt diebus expirarit, ſepulta inibi magnificè ante aram maximam. Fuit hæc mulier pauperibus deditiſſima. Struunt aliæ magnificas ædes, in quibus omni delitiarum genere fruantur,* Iſabella *pauperibus impendit omnia: legitur ſæpius paucis comitibus, inopum circuiſſe tuguria, quibus illorum ſublevandæ egeſtati occultè pecuniam intulerit, eximio prorſus atque omni ævo memorabili exemplo.*

Se-

D HERMANNO
VANDER PORTE

ABBATIA
S. MICHAELIS
ANTVERPIÆ

Sepulchrum Isabellæ Borboniæ, Caroselij Comitissæ.

Et vel hoc solo digna ut sepulchrum ejus in honore habeatur,& in pristinum statum restauretur,& anniversarium ejus illâ formâ qua stipulatum est observetur. Contractus verba hæc sunt, quæ ex archivis regijs excepimus.

Iaer-getijde gefundeert by Vrouwe Maria Hertoginne van Brabant tot S. Michiels t'Antwerpen, voor Vrouwe Elisabeth van Bourbon Vrouwe van Charloos haere moeder, begraven inde selve Kercke, in een tombe voor den hoogen Autaer, acht Februarij vierthien-hondert seven-en-seventigh.

WY Andries by der grarien Godts oormoedigh Abt des godtshuys van S. Michiels tot Antwerpen, der oorden van Premonstreyt, inde buescopdomme van Camerijck, brueder Ian van Eynde prior, Peeter van Hulst onderprior, Wouter Laecman, Ian van Turenhour, portier ende wacmeester, Hendrick Viemkens, Ian de Coelneere pitancier, Ian Robijns prooft,ende Michiel Vrients kelweerder, religieuse professe,ende Convenruale des voorgenoempt godtshuys, representerende het geheel Convent desselffs godtshuys, vore ons selven, ende inden naem vanden gene die by tijden Abde ende Conventuale des voorghenoempt godtshuys wesen sullen, bekenden ende verlieden, want ons, ende den voorss. onsen godtshuys van wegen der hoogheboerder vermogende vorstinne ende princersse onser liever ghenedige Ioeffvrouwe Marien der Hertoginne van Bourgoinien ende van Brabant &c. toegevueght, bewijst, ende beraelr is in gereeden penningen de somme van seven hondert ponden, elck pont te viertigh grooten vlems gerekent, omme de selve somme re worden beleyt in coope van erffelijcken renten, die tot behoef des voorgenoempt godtshuys, sonder desselffs godtshuys cost oft last by mijndere genadiger Iouffvrouwe voorgenoempr selen worden geadmortizeert, ende omme daer mede erffelijck ende t'euwigh inder kercken ons Godtshuys voorss. gedaen, ende geeelebreert te wordene de diensten, missen, ende iaergetijde hier naer beschreven, soo ist dat wy Apt ende Convenruale voorss. gelooft hebben, ende by desen onsen jegenwoordigen letteren geloven voor ons ende inden name als boven, voor nu voortaene eeuwelick durende inder voorss. kercken by eenigen religieus, oft anderen goeden priestere te doen doene, ende celebrerene allen dagen een gelesen misse van Requiem, voor de saligheyt der sielen van saliger memorien der hogeborender ende vermoghender vrouwe ende vorstinne vrouwe Elisabeth van Bourbon vrouwe van Chairlois, der selver onser genediger Ioeffvrouwe moeder was, der welcker siele Godt genadigh zy, voordaene soo hebben wy Abt ende Conventuale voorss. voor ons ende inden name als boven geloofr, ende geloven by desen selven onsen brieven, van nu voordaene erflic, ende eeuwelick geduerende, in onser voorss. kercken ende godtshuyse ter salicheyt vander siele voorss. te doene,ende te celebrerene een jaerghetide alle jaer opten sessentwinrichsten dach der maent September, re werene opten dach der afflijvicheyr van mijnre vrouwen van Charlois voorgenoempt, met Diaken ende Subdiaken, ende sdaeghs re voren met vigilien van neghen lessen,ende des daer roebehoort,op welcken dach vanden jaer geride voorss. wy gehouden selen wesen te deilene, oft re doen deilene vijftich armen mannen persoonen, te wetene eenen jegelijcken van hun twee groote vlems,

vlems, ende oock te besorgene behootlick licht ende keerssen, behoevende totten dienste ende Offranden vander misse, Item soo wanneer men het voorss. jaerghetide ende vigilien alle jaere inder manieren voorss. doen ende celebreren sal, soo selen wy gehouden sijn dat altijt sdaeghs te voren te kundigen, te wetene, alsoo wel vanden vigilien als jaerlijcxer missen, den Schouteth, den Amman, ende den twee Borgemeesters der voorss. stadt, oft huere stedehouderen in hueren absencien, tot dien eynde dat sy willen comen totten vigilien ende officien der misse vanden voorss. jaergetide, den welcken wy ten selven daghe vanden jaergetide, omme teeuwighe memorie selen schuldigh sijn te schenckenen viere gelten wyns, te wetene, eenen jegelijcken van hen een gelte, op dat sy daer tegenwoordigh ten dienste comen, ende anders niet, item ende wy geloven oock voor ons ende inder naemen als boven, alle jaere drye ofte vier werven, oft al soo dicke als des behoeven sal, tot onsen coste ende laste te doen reyneghen de tombe van wijlen onser ghenediger vrouwen van Charlois voorghenoempt, ende alsulcken overdeesel als naevolgende den voorwerden ende tractate gemaeckt tusschen de Heeren van de Reken-camere onser voorss. genediger Iouffrouwe ende ons,als nu voor d'ierste reyse over de voorss. tombe sonder onsen koste gemaeckt sal worden,selen wy voordaene tot eeuwigen dagen mogen houden ten coste ende laste des voorss. Godtshuys, alle dinghen ten goede verstaene, ende sonder fraude ende argelist,ende omme dat wy Abt ende Conventuale voorschreven willen dat al t'gene dat voorss. is by ons ende onsen nacomers tot eeuwegen dagen onderhouden ende onverbrekelijck voldaen worde, soo hebben wy daer voren verbonden, ende als nu verbinden ende setten tot eenen onderpant ingevalle of gebreck ghebuerde aen 't gene des voorss. is, twee hoeven metten allen toebehoorten binnen der vryheyt van Antwerpen, ende binnen der prochien van S. Ioris geleghen,daer af Fransse Hielbosch d'eene, in laetschappē besit,ende Ian de Laet Ianssens wilen d'andere, in orcondschape van welckē dingē wy Andries Abt voorss.onsen segel, ende wy religieusen ende conventuale voorghenoemt des voorss. convents seghel aen dese jeghenwoordighe letteren hebben doen hangen, Gegeven opten achtsten dagh der maent van Februarij in't jaer ons Heeren alsmen schreef duysent vierhondert ende sevenenseventigh na costume van schriven 'thofs van Camerijck: onder stont accordeert met seekere copye autenticq, geschreven in parquement, berustende in sijne Ma[tes] Rekencamer in Brabant,op den torren,ende onder d'archivē der selve onderteeckent F.deBie.

Sed ut plurima alia bene instituta,hoc quoque paulatim successione temporum in neglectum, & tandem in oblivionem abijt,quo, & alijs similibus exemplis multi à fundandis anniversarijs deterrentur, cum tam illustria evanescant.

Præterea in eadem ecclesia conditus est Antonius d'Ongnies Dominus de Bruay, cujus epitaphium sepulchrali lapidi inscriptum est litteris teutonicis, uti sequitur. **Cy gist noble home Messire Antoine d'Ongnies chlr. Seigneur de Bruay / Sarton / Ramecourt / Lingny et de Croy. Conseiller et Chamblan de defunctz les Ducs Phle et Charles de Bourg[ne]. et Gouverneur de le ville de Lille qui trespassa en ceste ville le xix. de mars l'An m.cccc.lxxviii.**

Sepulchrum Antonij d'Ongnies Domini de Bruay.

Exstat hoc Monumentum ad partem meridionalem in quodam sacello in chori ambitu, quod primùm SS. Apostolis sacratum, postmodum D. Ludvinæ, nunc verò B. Hermanno Ioseph Martyribusque Gorcummensibus Adriano & Iacobo dicatum.

Cæterum huic cœnobio jam olim pagorum aliquot, altaria administranda concessa, numeranturque octo sub hoc Marchionatu, Mera, Minderhout, Merxplas, Vosselaer, Beerse, s'Gravewesel, Dueren, & Borsbeke. Propter penuriam credo secularium sacerdotum istius ævi, nam constat quando Antverpiam advenit S. Norbertus, ut testatur vitæ illius scriptor cap. XXXIV. quod *unus tantum erat sacerdos, qui curam totius populi ibidem commorantis habebat regere, sed præ nimia multitudine, & frequenti negligentia, curæ suæ non satisfaciebat, nec credebatur ei, ed quod & ipse quasi in coniugio, & copulâ carnali neptem suam in linea tertia manifestè sociam sui sceleris fecerat.* Denique visitur in hodiernum diem sepulchrum primi hujus monasterij Abbatis, in ambitu navis ecclesiæ ad partem septentrionalem, humi, cum hac inscriptione, vetustis litteris teutonicis lapidi incisa. **Hic jacet Dñus Waltmanus primus Abbas hujus Ecclesie qui obijt anno Dñi. M. C. XXXviij. Xvij. kal. Maij orate pro eo.** Ab illo, longâ & nusquam interruptâ serie quadraginta duos numero cum hodierno Abbate Macario Simeomo; quorum primi viginti quatuor, non fuerunt infulati: nam primùm annó M.CCCC.LVIII. jus annuli & mitræ, à Pio II. datum Ioanni Fierkens XXV. Abbati. Ad institutum verò Præmonstratensium quod attinet, olim non vescebantur carnibus aut linteis indusijs vel toralibus utebantur, incedebantque discalceati, prout hodieque in varijs cœnobijs Franciæ, præsertim Lotharingiæ faciunt illi, qui primitivam Ordinis Præmonstratensis disciplinam sequi profitentur.

CAPUT XI.

De Origine, Fundatore, & progressu cœnobij S. Salvatoris Ordinis Cisterciensis Abbatiæ.

COmperio quod sæculo Christi decimo quinto, hoc in loco Sacellum extiterit S. Salvatori sacrum, quo anno aut à quo conditum, assequi non potuimus, *dos Capellani erant duo floreni cum duobus sextarijs siliginis & mansione.* Eique cura demandata erat erogandi aliquas eleëmosynas, administrationis verò suæ annuatim rationem reddebat priori Cartusianotum in *Kiela*, uti ejusdem Cartusiæ archiva testantur. Postmodum *Petrus Pot*, qui in vicinia hujus sacelli commorabatur, animum adjecit illud commutandi in octo personarum conventum, *alicujus approbati Ordinis,* ex quo octonario numero Prior eligeretur, contulitque pro dote CCC. L. florenos aureos Renenses, nec non aliquot census sigilinis. Hujus cœnobij ita meminit Ioan. Bap. Gramaye in antiquitatibus Antv. lib. II. cap. VI. *Prioratus Ordinis Cistertiensis sub invocatione S. Salvatoris per Petrum Potz mercatorem, virum integerrimæ vitæ fundatus, Gregorio Pontifice & Philippo Duce auctoritatem facientibus. Variant in anno memoriæ veteres, ego quoad instructionem Sacelli vidi litteras Ducis Bruxellæ undecimâ Octobris Anno M. CCC*

XL. datas. Quoad Cœnobij dotationem alias multas Anno M.CCCC. XLVII. datas. Necessariò hic Gramajus errat, aut in Pontifice, aut in duce, nam anno M.CCCC.VI. creatus est Gregorius XII. seditque annos octo, depositus in consilio Pisano, nec alius Pontifex istius nominis illo sæculo vixit, aut tempore pontificatus Gregorij extitit dux Philippus, cujus quidem nominis tres illo sæculo vixerunt, sed diu post Gregorium. At rectius Aubertus Miræus in chronico Cisterciensi excuso Coloniæ Agrippinæ, anno M.DC.XIV. qui fundationem hujus Prioratus confirmatam asserit ab Eugenio IV. papa, qui sedit annos XV. tempore Philippi boni, obijtque anno M.CCCC.XLVII. Heribertus Rosweydus & Dionysius Mudtzaert in suis historijs ecclesiasticis Belgij, fundationem dicti loci ponunt anno M. CCCC.XXXIII. & consentit Miræus loco supra citato. Chrysostomus verò Henriquez in fasciculo sanctorum ad annum refert M.CCCC.XLVII. ad quem annum vult. Carolus Scribanius in Orig. Antv. cap. XI. quod hic Prioratus ad optatum finem deductus sit, *& annuo censu, qui duodecim religiosis alendis satis esset, dotatus.* Porrò nos ex archivis urbis Antverpiensis didicimus fundationem referendam esse circa annum M.CCCC.XL. prout liquet ex subjuncto diplomate, quo Senatus sub certis conditionibus in eo expressis, novum cœnobium varijs immunitatibus donavit, recepitque in protectionem suam, petente *Petro Pot incola & cive suo, & Maria ejus uxore*, quam Carolus Scribanius *Terrebrots* vocat, loco supra citato.

Extract uyt het tweeden out register gebonden in parcquement al waere fol. XXIX. *et verso onder andere staet als volght.*

WY Burgermeesteren Schepenen ende Raede vander Stadt van Antwerpen doen cond ende kenlic allen den genen die dese letteren sullen sien ofte hooren lesen dat op den dagh van huden voor ons comen is in proprен persoone Peeter Pot onse inwoonder poorter ende heeft ons oetmoedelic gethoent ende bybracht dat hy ende Iouffrouwe Marie sijn wijf ter eeren Gods ende des heylighen Sinte Salvatoers gesticht gemaeckt ende geordineert hebben bynnen der stadt van Antwerpen inde Munsterstraete metten goeden die hen God op eerdericke verleent heeft een Godshuys daermen ertflic ende eeuwelic den dienst Gods in celebreren sal, ende oock sekere aelmoesene in begaen doen ende distribueren sal gelijck de fundacie dessels Godshuys ende caritaten dat wel int langhe verclaert, in welcken Godshuyse sijn selen nae hoeren vuytersten beygeerten die den dienst Gods d'aelmoesene deylen ende Godshuys regeren selen twelve persoonen onder geestelic ende weerlick ende niet daer boven, de welcke persoone de voorschreve Peeter ende Iouffrouwe Maria sijn wijf omme meerdere devocien willen, ende oock omme dat elck de Godshuysen in haeren fundacien troost ende onderstant sijn, mede deelachtich souden wesen alle des dienst Gods alle der aelmoesenen ende weldaden diemen daer in toecommenden tijden begaen ende doen sal moegen, gheetne besorght saegen ende hadden dat sy vry ende ongelet van jemande selen mogen backen ende brouwen, alsoo vele broods ende biers als sy inde voorschreven Godshuyse onder hen twelven, ende niet daer boven behoeven tot haeren noordorft ende desgelijcx d'aelmoesenen backen, ende dat sy ende haere goede des Godshuys voorschreven voort gevrijt selen mogen blijven

ven van allen schote ende lothe gelijck den Godshuysen vande Predicheeren, vande Blouwen brueders, ende Baggaerden bynnen Antwerpen ghestaen, d'welcke hen sonder consent van ons niet en souden mogen geschieden, heeft ons daer over de selve Peeter indẽ naeme van hen ende van Iouffrouwe Marien sijnen wive devotelic gebeden den voorschreven persoonen tot twaelve toe te willen verleenen t'gene dat voorschreven staet, ende hen alsulcken brieve ende vesticheit daer aff willen gheven, daer mede dat de voorschreven persoonen tot twaelven toe onder geestelick ende weerlick in toecomende tyden ongehindert van jemande der voorschreven vryheit selen moghen ghebruycken, wy die gheneyght sijn tot al're weldaet, ende tot allen Godshuysen diemen ter eeren ende te love godts maecken ende fonderen magh, ons rijpelick hier op beraeden besproken ende wel bedacht, hebben uyter rechten minnen goinsten ende caritaten, ende oock in hulpen der voorschreven dienst ende aelmoesenen, ende omme dat die te ghestantighlike gehouden sijn ende bliven souden, ende oock omme dat wy t'voorschreven Godshuys nu ende in toecommenden tijden in onser protectien ende beschermenissen ghenomen hebben ende nemen, ghewillecoert gheconsenteert ende verleent hebben, willecoeren consenteren ende verleenen met dese onsen opene brieve alsoo verre als't in ons is, dat de voorschreven persoone tot twaelven toe eñ niet daer boven die voorschreven Godshuys van Sinte Salvator t'Antwerpen in de Munsterstraete ghestaen regeren selen, den dienst Gods daer in doen, d'aelmoesenen deylen selen, ghebruycken selen van nu voordane t'eeuweghen daghe der vryheit van backene van Schote ende lothe gelijck den Godshuyse van den Predicheeren, vande Blauwe broeders ende Baggaerden voorghenoempt, behoudelick dien oft soo ghebeurde, dat in toecomenden tijden discoort viele tusschen de Regeerders des voorss. Godshuys ende Prioeren van den Chartroysen ende van onser Vrouwen tronc van Herentals, die Overste van den voorschreven Godshuyse sijn, dat dan de Priore oft Prioer dat geschil schuldich sal sijn te brengene by de Burghermeesteren Schepenen ende Raide van der stadt van Antwerpen dan sijnde, eer sy dat eenigen anderen heere geestelicke oft weerelick te kennen geven selen, ende soo wesdom by de Wethouders dan sijnde van dien gheschille geordonneert sal worden, dat sy dan dit van weerden houden se'en t'allen daghen, ende dat wy den voorschreven Provisoers oft den Regeerders des Godshuys voorschreven die altoos wesen selen ende behulpelick selen sijn t'alder tijt als beschermers van des zy t'Godshuys ter aelmoesenen behoeft, aen ons behoeven ende begeiren selen, ende oock by alsoo waert dat de voorschreven Priore ofte Prioer eenigh van hen begeerde in toecomenden tijde, aende Burghermeesteren ende Schepenen voorgenoempt dat sy jemande van haeren Raede seynden willen by de rekeninge die de regeerders doen selen, dat dan de selve Wethouders gehouden selen sijn omme de voorschreven aelmoesenen eeuwelick ghedistrubueert te waerden van den notabelsten uyt haeren Raede by de voorschreven rekeninghe te seynden, ende want dit dus by ons Burghermeesteren Schepenen ende Raide voorgenoempt gheconsenteert is, ende het godlick ende redelick is dat men der waerheyt getuyge gheve, soo hebben wy des toirconden der voorschreven Sadt-zegel van Antwerpen ten saecken hier aen doen hangen

in't jaer ons heeren duysent vierhondert ende viertich, acht-en-twintigh daghen in October.

Infra scriptum erat *Collatum concordat*: & signatum *A. van Valckenisse.*

Cæterum, primi Religiosi eò venêre ex Ilelsteinensi Hollandiæ cœnobio, primusque Prior fuit Petrus de Catwijck. Antverpiense porrò templum sæculo Christi decimo sexto à Calvinianis vastatum fuit, & tum etiam destructum fundatoris sepulchrum. Denique hic Prioratus erectus est in Abbatiam Anno M.DC. LII. per generalem ejusdem ordinis Claudium Vaussin, extatque hujus erectionis diploma apud Antonium Sanderum in cœnobiographia Abbatiæ S. Salvatoris, excusa Bruxellæ apud Philippum Vleugartium anno M. DC. LX. Primus Abbas fuit Petrus Spers, uti nos docet ejus epitaphium, quod in eodem cœnobio humi in medio chori legitur tale: *D. O. M. Monumentum Admodum Reverendi ac Amplissimi Domini D. Petri Spers hujus monasterij Prælati decimi tertij, nec non primi Abbatis ab ordine denominati, qui uti piè vixit, ita obijt* VI. *kal. Octobris, Anno M. DC. LIV. mortuorum memores estote mortales.* Nec omittendum quod hujus monasterij cœnobita fuerit, nec non duodecimus Prior Christophorus Butkens, qui edidit Gallicè *Annales Genealogicos familiæ de Linden*, excusos Antverpiæ apud Ioannem Cnobbaert Anno M. DC. XXVI. in fol. & *Trophea quà sacra quà profana Ducatus Brabantiæ*, excusa Antverpiæ apud Christophorum Ieghers in fol. Anno M. DC. XLI. Præterea in hoc monasterio aliquando etiam cœnobitam egit Gaspar Iongelinus, qui scripsit *Notitiam Abbatiarum, Ordinis Cisterciensis per orbem universum*, excusam Coloniæ apud Ioannem Henningium, Anno M.DC.XL. in fol. nec non alia opera quæ recensentur à Carolo de Visch in Bibliotheca scriptorum Ord. Cisterciensis.

CAPUT XII.

De Cœnobijs virorum Ordinum Mendicantium, aliorumque.

D*ominicani* litteris Henrici II. Lotharingiæ Ducis & senatus populique Antverpiensis Argentinâ evocati fuêre Anno M.CC. XLIII. designata adventantibus à senatu domus, areaque perampla, & retinet hodieque vicus nomen, vulgò **Predick-heer-straet**. Transierunt post hæc, veteri relictâ domo, in eam quam etiamnum inhabitant, liberalitate Henrici III. Lotharingiæ Ducis, Anno M.CC.LVI. ubi etiam templum ædificârunt. Fama tenet Albertum Magnum Ratisbonensem Episcopum Anno M. CC. LXXI. illud sacrasse: cujus cum angustijs excluderetur populus, placuit priore everso, aliud à fundamento augustius, in eam quam videmus molem erigere, Anno M.D.XLVII. Evocatorias litteras S.P.Q. Antverpiensis supra citatas, exhibet Carolus Scribanius in Orig. Antv. cap. XI. Cæterum jam olim sæculo Christi decimo tertio *Guilielmus de Lira* Arnoldi filius, cum uxore sua *Sibilla de Cromslit*, & filio Guilielmo, fundum & domum suam sitam super **Dutsch** fratribus Ordinis Prædicatorum Antverpiensium in eleëmosynam dedit, approbantibus Waltero de Berchem alias de Ranst, & Gerardo de Ischa, uti nos docet Aubertus Miræus in Notitia ecclesiarum Belgij cap.

MONS OMNIVMS
CONVENTVS ANTVERPIE
VNIONE SERAPHICA
Ph. Fruytiers delineavit
I. Neeffs fecit aqua forti

IVMSANCTORVM sive
VERPIENSIS FRATRVM MIN REG OBS
Reverendo Adm. P.
MDCLXIII
1 Ecclesia
2 Cœmiterium
3 Stationes
4 Sepulcrum Domini
5 Sacellum S. Didaci
6 Domus Capitularis
7 Schola
8 Hortus Ambitus
9 Bibliotheca
10 Area
11 Porticus
12 Cubicula Hospitum
13 Infirmaria
14 Hortus
15 Porta
16 Sacellum
17 Domus Pistoris

cap. CC.XVI. exibetque donationis diplomata.

Franciscani Anno M. CCCC. XLVI. etiam à senatu Antverpiensi vocati sunt, quibus non multò post advenientibus, in loco (vulgò **den Coulvenbergh**) domum assignavit. Verum animadversis quibusdam difficultatibus perpetuò velut loco annexis, de alio loco cogitare inceperunt. Triennio tamen plus minus ibidem commorati sunt fratres velut in specula, ex qua meliorem Conventui locum praenotarent, quem tandem senatus & civium benevolentiâ acquisiverunt in loco (cui **het Raemveldt** nomen est) in hoc loco anno M.CCCC.XLIX. Conventus aedificari coeptus, *Mons omnium sanctorum* appellatus est, quod adeo *Philippo Bono* Burgundiae & Brab. Duci placuit, ut eodem anno se hujus Monasterij fundatorem declaraverit, additâ hac voluntatis suae testificatione, ut sanctus Apostolus Andreas & S. Franciscus patroni essent, sub quorum tutela S. Andreae praecipuè, ecclesiam, altare majus, & alia aedificia principalia consecrari voluit. Litteras Philippi Ducis hac de re confectas exhibet Carolus Scribanius in Orig. Antv. cap. XI.

Carmelitae Anno M.CCCC.LXXXV. locum aedificando delegerunt, faventibus impensè Maximiliano Romanorum Rege, & Philippo Brabantiae Duce. Docent hoc Pontificiae litterae, quas publici juris fecit Carolus Scribanius in Originibus Antverpiensium cap. XI. Coenobium augustum est, templum amplum & lucidum. Sunt qui velint Carmelitas urbem ingressos anno M.CCCC.V. Privatis tamen aedibus se continuisse in annum M.CCCC.LXXXV.

Bogardi texendo vitam tolerabant. Hos primum urbem ingressos reperio Anno M.CC.XXVIII. ac primò nullis certis legibus, solo caritatis vinculo annis LXII. modestè se continuerunt. Anno deinde M.CC.XC. tertiam D. Francisci Regulam professi, fratrum de poenitentia nomen sortiti, magnis à Brabantiae Ducibus Ioanne II. & III. exactionum temporalium, & à varijs Pontificibus Ioanne XXII. Clemente V. Urbano V. spiritualibus praerogativis donati. Locum tandem habitationi, priore commodiorem, Anno M. CCC.XLVI. aere suo parârunt, insignique posteà accessione, privatâ industriâ, locupletârunt, anno M.CCCC.LV. Cumque in eam diem texendo vitam singuli tolerassent, prudenti consilio, reliquam Religiosorum consuetudinem imitati, in communi vivere coeperunt Anno M.CCCC.LV. quin & monasticam professos reperio Anno M.CCCC.LXVII, eòque res processit, ut textrinâ relictâ, solis divinis vacarent. Memoriâ nostrâ habitum nigrum in leucophaeum colorem, & zonam in funem more Minoritarum mutârunt.

Augustiniani olim fuerunt, & venerant in hanc urbem anno M.D.XIV. Congregationis Saxonicae, & in loco, quo nunc D. Andreae templum, rem sacram peregerunt, & quadriennio post coenobium struere coeperunt, *sed anno M.D.XXIII. ob quaedam* inquit Gramajus, *nec ferenda, nec referenda pulsi*, Anno demum M.DC.VII. ut refert Carolus Scribanius, ejusdem instituti, ex normâ nimirum D. Augustini, *nullo tamen cum prioribus fraternitatis aut capitis nexu*, domum à senatu impetrârunt. *Quo in loco*, (referente Augustino Wichmans in sua Brabantia Mariana lib. III. cap. LXXV.) *temporis progressu non tantum amplum Monasterium, sed regium quoque templum extruxerunt, quorum pro magna parte conditor Henricus vander Goes, mercator & senator Antverpiensis. In quo pietatis opere, socium habuit, Ioannem Augustinum Balbi, qui ordinis fratrum Minorum S. Francisci de Paulâ, in Belgio primus*

fundamenta Antverpiæ jecit.

Alexiani, qui funeribus curandis operam impendunt, sparsi primùm habitârunt. Illis Henricus Suyderman mercator Germanus Anno M.CCC.XLV. die S. Bavonis cœnobium fundavit, non procul à foro ovorum, in vico nunc dicto **Sucrstraete**: tandem D. Augustini, & non ut vult Gramajus D. Francisci regulam secuti, sanctiori se religionis voto ligârunt anno M.CCCC.LXI. Demum relictâ priore domo, aliam illo loco quo nunc degunt struxerunt, primumque lapidem posuit primarius urbis Consul Michaël vander Heyden Anno M.D.XLVI. die XXV. Martij, uti ex archivis illorum didici.

Patres societatis Iesu, Anno M.D.LXII. urbem ingressi, firmandi aliquando domicilij initia posuerunt. Et primùm duo fuerunt, plures exinde accesserunt; anno demum M.D.LXXIV. paucorum, ac imprimis D. Frias Hispani liberalitate empta domus, templumque non totis mensibus sex exstructum. Hæc Carolus Scribanius ejusdem societatis theologus in Orig. Antv. cap. XI. Gramajus verò lib. II. cap. VI. scribit *tandem circa domum Aquensem, illamque quæ Schetsiorum vocabatur, obtinuêre collegium, sed ipso dum hæc scribimus anno, insignem ædificijs Anglicæ nationis vulgò dictam, domum decreto senatus ingressi adaptant, maximo cum fructu juventuti formandæ operam dantes.* Hinc colligi datur quod Collegium ex Aquensi domo anno M. DC. VII. in Anglicanam illam migrârit, cum constet, uti diximus ante cap. III. Gramajum illo anno scripsisse. Exinde inibi mansit Collegium, & in priore loco *Domus Professa* extructa, & famosum illud marmoreum templum ære publico conditum, cujus materies summâ impensâ, & ingenti marium tractu ex Liguria advecta.

Capucini in hanc urbem è Gallia venerunt anno M. D. LXXV. hortatu Alexandri Farnesij, Parmæ & Placentiæ Ducis. Redierunt paulò post ad suos; rursusque ejusdem Principis evocatione in Belgium, inde Antverpiam anno M.D.LXXVII. acceptique perhumaniter à Senatu populoque, cœnobium Philippi II. Hispaniarum Regis munificentissimis impendijs struxerunt. Reliqua privatorum benignitas adjecit.

Minimi, de illis leguntur ad ingressum Conventus eorum infra imaginem S. Francisci de Paula sequentia: *S. Franciscus de Paula Ordinis Minimorum Fundator, natus est anno* M. CCCC. XVI. *Ordinem incepit M. CCCC. XXXV. obijt M.D.VII. à Leone X. Canonizatus est M.D.XIX. Hic primus in Belgio Conventus ab illustrissimo Antverpiensi Senatu Populoque admissus M.DC.XIV.* In eodem Conventu in capitulo infra effigiem fundatoris ista leguntur: *Illustrissimus D D. Ioannes Augustinus Balbi patritius Genuensis S.R.I. Marchio, primarius primi hujus in Belgio conventus Fundator, Genuam rediens, in via obijt, ut patriam quam assequi non poterat in terris, consequeretur in cælis.* Hi cœnobitæ non vescuntur carnibus nec lacticinijs.

Carmelitæ discalceati, anno M. DC. XVIII. Antverpiam ingressi sunt, primumque habitavêre ædes illas quas nunc moniales **De Luythaeghen** inhabitant; inde migraverunt in viciniam hospitalis majoris, illinc ad plateam dictam **Arenbergh Straet**, denique ad forum granorum Brabanticorum, ubi etiamnum amæno loco morantur, amplo cœnobio temploque condito sub annum M.DC. XXVII. etiam non vescuntur carnibus, sed lancticinijs aliquando utuntur.

CA-

CAPUT XIII.

De Cœnobio Cartusianorum hujus Vrbis.

CArtusia, quæ olim juxta Antverpiam fuit, in dextera Scaldis ripa in vico *Kiele*, domus S. Catharinæ nuncupata, migravit Lyram sæculo Christi decimo sexto. Illa verò quæ in urbe nunc splendidè exædificatur, initium cœpit sub Carolo Audace, haud procul à Buscoduco anno M.CC.CC.LXXI. primùm in *Eyckendonck* pòst in *Vucht*. Cumque aliquor annos antè Mahumeres subegisset Constantinopolim anno scilicet M.CCCC.LIII. voluit præfatus Princeps Carolus, novum cœnobium *Domum Sophiæ* appellari, eique dicari templum in memoriam celeberrimi illius Constantinopolitani. Caprâ verò à Fœderatis Belgis Silvaducis, Cartusia illa migravit Antverpiam circa annum M.DC.XXXII. retento nomine *Domus Sophiæ*, utiturque etiamnum pristino sigillo, cui imago Salvatoris, cum hâc epigraphe circumcirca vetustis teutonicis litteris incisa, **Salva nos eterna Sophia.**

Monuerim hic lectorem, templum Sophiæ Constantinopolitanum in honorem Dei Opr. Max. à Constantino Magno exstructum fuisse, non verò dicatum fuisse, S. Sophiæ quæ 1. Aug. colitur, matri SS. Virginum *Fidei, Spei & Charitatis*, quæ sæculo Christi secundo sub Principe Hadriano martyrij coronam adeptæ sunt, quarumque vitas scripsit Simeon Metaphrastes.

Cæterum libellus supplex Duci Carolo Audaci oblatus, ad impetrandam licentiam erigendi hanc Cartusiam, servatur etiamnum integer in archivis dicti Cœnobij, cujus exemplar manu propriâ excepi ex ipso authographo, ut hic exhibetur.

Præpotentissime & gratiosissime princeps, petunt humillimè & affectuosissimè Illustris Dñs Arnoldus dux Gelrensis & Iuliacensis, & Comes Zutphaniæ &c. & totus sanctus ordo Carthusiensis à vestra generosa Celsitudine licentiam & admissionem erigendi parvum Monasterium duodecim Monachorum & familiæ competentis ordinis Carthusiensis prope Buscoducum ferè per distantiam unius leucæ vel dimidiæ in quodam loco dicto Eyckendonck. De & ex Eleëmosinis per dictum Dominum Gelrensem filiumque ejus ac matrem ejus, ac illustrem Ducem Cliviensẽ collectis, & specialiter à quodam sacerdote quondam Canonico Buscoducẽsi. Insuper petunt humillimè prædicti propter Deum & salutem animarum, licentiam possidendi & utendi licitè bonis jam habitis & justis titulis gratiâ Dei acquirendis, usque ad sobriam competentiam pro duodecim monachis & familia competente scilicet ad summam centum quinquaginta lib. fland. grossorum annuorum redituum, sic tamen quod bona prædicta à juribus Principis & patriæ non eximantur, scilicet quod maneant cum talibus oneribus & juribus quibus fuerunt ab alijs possessa. Ac etiam eandem novellam plantationem cum omnibus suis causis & negotijs in vestram suscipere specialem Salviguardiam & protectionem. Insuper petitur ut vestra celsitudo dignetur de bona affectione oblatum tytulum & honorem patronatus dictæ plantationis in se suscipere, ac eidem ut principalis fundator unum de sanctis cui magis afficitur, in patronum præficere & assignare. Qui patronus & sanctus propter honorem quem vestra generosa celsitudo ei in hoc ostendit, liberavit eandem vestram celsitudinem ab inimicis vestris,

tris, & postremo pacem & victoriam absque dubio dabit, quem patronum desiderant prædicti ut vestra Celsitudo in hac scedula propriâ manu signare & scribere dignetur. Non obstantibus in præmissis indultis quibuscumque, quodomolibet in contrarium facientibus ad laudem Dei, gloriosæ Virginis Mariæ, & Sancti Andreæ, ac omnium Sanctorum, & pro salute animæ generosæ Celsitudinis vestræ & pace.

Huic libello manu propriâ subscripsit Carolus Audax hisce verbis, *fiat ut petitur in honorem sanctæ Sophiæ Constantinopolis civitatis, CHARLES.*

Uti didici ex ipso authographo quod etiamnum integrum servatur in archivo dicti monasterij, & in dorso scriptum habet manu cujusdam Prioris, *servetur ut Aurum.* Virtute præfati decreti expeditum hoc diploma:

Karolus Dei gratia Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgiæ, & Lucemburgiæ, Comes Flandriæ, Arthesiæ, Burgundiæ, Palatinus Hanoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ & Namurci, Sacrique Imperij Marchio ac Dominus Frisiæ, Salinarum & Machliniæ: ad perpetuam rei memoriam, quoniam ubi est frequentia cultus divini, ibi sunt amor & timor Dei, in quibus totius sapientiæ initia Salutuque primordia consistunt. Desiderantes itaque fidem orthodoxam habundare ministris ad frequentes & devotas nobis porrectas preces Illustris Principis & consanguinei nostri carissimi Arnoldi Ducis Geldriæ, totiusque ordinis Cartusiensis pro nobis successoribusque nostris Ducibus Brabantiæ favorabiliter annuentes, liberaliter concessimus & concedimus per presentes, quod in loco dicto Eyckendonck Op den Dunghen/ *aut si ille locus propter frequentes ut accepimus inundationes aquarum, & inaccessibilitatem ejusdem tempore hiemali ad hoc minus aptus reperiatur, in alio loco magis propitio & convenienti per medium miliare aut circiter ab opido nostro Buscoducensi distanti: in honorem & laudem Salvatoris Christi ejusque intactæ matris virginis Mariæ, omniumque Sanctorum & Sanctarum, subque vocabulo & patrocinio S. Sophiæ civitatis Constantinopolitanæ, novum construatur & erigatur cœnobium seu monasterium, cum cellulis, domibus, & ædificijs congruis & necessarijs pro inhabitatione unius Prioris & duodecim fratrum cum familia competenti ordinis Cartusiensis prædicti, cujus nos principalem fundatorem constituimus, quodque Cœnobium seu monasterium cellulas, domos, & ædificia hujusmodi prædicti fratres eorumque successores unà cum alijs redditibus & bonis jam ad ipsorum usus acquisitis & imposterum quomodolibet acquirendis, quæ tamen feudalia non sunt, pacificè & quietè possidere possint & valeant, usque ad valorem annuum mille florenorum Renensium, tam in agricultura, pratis, nemoribus, stagnis, vivarijs, quam etiam quomodolibet alias, dum tamen ut præfertur redditus & bona prædicta feudalia non existant, & quæ bona & redditus acquisiti & acquirendi tributis subsidijsque nostris subjacebunt, sicut à prædecessoribus eorum fuerint possessa, nisi prædictis fratribus à nobis successoribusque nostris ampliorem gratiam desuper contigerit in futurum impetrare, fundum tamen monasterij cellarum & domorum religiosorum prædictorum à tributis & subsidijs prædictis eximimus, & de gratia speciali avellimus & libertamus per præsentes, recipimus etiã de gratia nostra speciali ipsum Cœnobium seu monasterium, & bona ejusdem cum fratribus & eorum familiâ in nostâ protectione, Salvagardiâ & tuitione speciali: Ea propter mandamus Præsidenti, Consiliarijs, Senescallo Brabantiæ, Sculteto Buscoducensi, cæterisque nostris Officiarijs & justitiam*

tiam nostram exercentibus, ac alijs nobis quomodolibet subjectis quibuscumque, ut præfatos religiosos & familiam eorundem, ipsorumque successores præsenti nostro indulto, concessione, patronatu, & Salvagardia præmissis pacificè & quietè frui faciant & permittant, quoniam ita nobis placet, non obstantibus quibusvis indultis, gratijs, concessionibus, privilegijs, consuetudinibus, juribus municipalibus à nobis prædecessoribusque nostris prædicto opido nostro Buscoducensi vel alijs quibuscumque in contrarium præmissorum concessis vel promissis, quibus omnibus quoad præmissa per præsentes derogamus, juribus tamen nostris & privilegio in contrarium præmissorum opido nostro Buscoducensi ut asseritur concesso in alijs salvis & in suo robore & virtute permansuris. Datum in opido nostro Abbatisvillæ anno ab incarnatione Domini Millesimo quadrigentesimo septuagesimo primo in mense Septembri per Dominum Ducem. C. HAVTAIN.

Cæterùm ex monumentis præfati cœnobij didici quod Canonicus ille, quem tacito nomine memorat libellus supplex supra exhibitus, fuerit appellatus *Ludolphus vande Water*, uti etiam quod ex primis benefactoribus hujus Cartusiæ fuerint præcipui *Arnoldus de Herlaer* Eques, ejusque conjux *Adelheidis Pieckx*, & consentit Aubertus Miræus in orig. Cartusianorum monasteriorum per orbem universum cap. XI. excusus Coloniæ apud Antonium Hieratum anno M.DC.IX. in octavo, & Arnoldus Raissius in originibus Cartusiarum Belgij excusus Duaci anno M.DC.XXXI. typis Marrini Bogardi in quarto. Denique ad laudem hujus monasterij facit quod primus ejus Prior fuerit extaticus ille doctor Dionysius Rickelius.

Quod attinet ad institutum hujus Ordinis, nullum aliud in Ecclesia Romana reperitur vel extitit, quod in tanto sæculorum decursu à primitiva disciplina sua, & vivendi norma non declinaverit. Cœpit enim sæculo Christi undecimo, primumque monasterium fuit Cartusia Major, sita in monte vastæ solitudinis, densas inter silvas apud Gratianopolim in Delphinatu, regni Galliæ provincia. Quem locum donante S. Hugone Episcopo Gratianopolitano, incolere cæpit S. Bruno cum sodalibus suis anno Domini M.LXXXIV. ut in historia vitæ ejus legitur apud Laurent. Surium, die VI. Octob. Hujus loci Prior sive Præfectus totius Ordinis Cartusiani Princeps est atque Antesignanus, ibidemque generales Ordinis conventus quotannis celebrari solent. Hujusq; instituti ita meminit Sigebertus in chronico ad annũ M.LXXXIV.

„*Bruno* in vasta eremo, quæ *Carthusia* vocatur, apud Gratianopolim, „monasterium & cellas ædificare incipit.

Petrus venerabilis Abbas Cluniacensis, qui vixit tempore S. Bernardi, lib. II. de miraculis cap. XXIII.

„Servatur in Burgundiæ partibus inter omnes Europæ nostræ monastici „ordinis professiones, professio quædam alijs ejusdem monastici proposito „sanctior & cautior, instituta nostro tempore à quibusdam Patribus mag„nis, doctis & sanctis: M. Brunone Coloniensi, Landuino Italico, ac qui„busdam alijs verè magnis, & Deum timentibus viris.

Laurentius Leodicensis qui floruit anno M.C.XC. in historia Episcoporum Virdunensium.

„Cartusiensis religio, mundo hactenus inaudita, de sanctissima schola „Reverendissimi Brunonis processit, quæ in carne extra carnem, insolito „mortalibus more, vivendo angelos in terra, Ioannem Baptistam & Paulum

„Eremitam in deserto nobis hodie repræsentat: ut meritò hanc religionem „florem mundi nomines, ut hanc esse animal simile aquilæ in cælum vo„lanti, jure pronunties.

Iacobus de Vitriaco S.R.E. Cardinalis, qui vixit anno Domini M.CC. XX.

„Cartusianæ religionis rigor districtionis, & districtio rigoris, tamquam „fornax Spiritus Sancti aurum purgans, & scoriam ex argenro separans,fal„sos fratres diu retinere non potest, unde cella comparatur mari,quod mor„ticinum, quantocius proijcit.

Franciscus Petrarcha qui vixit anno M. CCC. L.

„Ordo Carthusiensis est, quem nemo deceptus, nemo invitus intrat, in „quo nemo perseverare fictus potest.

CAPUT XIV.

De Cella S. Mauri, quæ olim in hâc urbe fuit.

Didici ex monumentis Monasterij Affligemiensis, quod olim in hac urbe fuerit cœnobitica mansio seu cella, ut veteri verbo utar, Ordinis S. Benedicti D. Mauro dicata, Affligemiensi Abbati subjecta. Porrò quo sæculo cœperit aut desierit,assequi non potuimus:opinantur aliqui durasse solum ad annum M. CC. XC. in parochia castri, in loco qui in hodiernum diem vocatur *Het Hoff van Affligem*, qui tandem ad alios usus accommodatus fuit, & in plures ædes divisus, quarum proprietas tamen penes Affligemienses mansit ad annum M. D LXXX. quando X. Iunij, in auctione publica, habitâ die veneris in foro vestiariorum,prædia illa acquisivêre heredes Ægidij Hofman, qui postmodum illa transcripserunt Ioanni Vanden Wouwer, à quo aut heredibus transiverunt ad Ioannem Della Faille, cujus liberi etiamnum aliqua ex illis possident. Propter mansionem illam, quam Affligemienses in hac urbe olim habuerunt, facilè crediderim concessam illis fuisse immunitatem Thelonei in Zelandia à Toparchis de Valckenisse,quandoquidem ad ipsum monasterium Affligemiense nullæ naves accedere possint aut umquam accesserint: utpotè edito in loco situm; nisi velimus potius credere naves Alostum usque processisse,unâ tantum leucâ dissitum à cœnobio Affligemiensi,quod donatum ab Aleyde Regina multis agris in Anglia, frequentet inde fruges recipiebat. Immunitatis prædictæ diploma subjungimus.

Vniversis præsentes litteras inspecturis & audituris, Witto de Valkenesse Miles, Arnoldus frater ejus, Nicholaus de Staples, Ioannes filius Kimpe, Nicholaus & Willelmus fratres ejus. Salutem & cognoscere veritatem. Noverit universitas vestra quod nos ob remedium animarum nostrarum, & omnium Prædecessorum nostrorum, concessimus viris Religiosis Abbati & Conventui Monasterij Haffligemiensis, quod per Thelonea nostra quæ percipere possumus & solemus in aquis contra Valckenesse, quæ Honte vulgariter appellatur, res ipsorum qualescumque, seu quæcunque fuerunt, sive qualibet solutione thelonei, vel exatione, liberè valeant in perpetuum pretransire. Hâc tamen conditione annexâ, quod si cum rebus ipsorum

rum, res aliquæ ducerentur occultè ipsorum nomine, quæ ad ipsos minimè pertinerent, cum hoc fuerit manifestum de talium rerum Theloneo restituendo in quadruplum & solvendo, respondere ipse Abbas & Conventus Monasterij tenebuntur, salvâ tantum ipsis manente libertate Thelonei prædicti: & ne super ijs in posterum à nostris successoribus, vel ab aliquo eorundem valeat dubitari; præsentes litteras viris religiosis prædictis, Sigillis nostris unà cum sigillis virorum nobilium Domini Hugonis de Cruyninghen, & Domini Walteri fratris ejus militum, Domini Adæ investiti de Valckenesse, Ægidij de Scoudée & Willelmi Berton, contulimus roboratas: qui prædictæ clamationi, & libertatis concessioni personaliter interfuerunt, cum multis alijs fidedignis. Datum & actum anno Domini M. CC octogesimo tertio, sabbatho post Katharinæ. Ex Registro Haffligemensi, cum littera E. & numero XXXII. folio tertio verso.

Cæterùm dolendum est quod mansio illa Benedictinorum in hac urbe evanuerit, cum primùm Christianæ fidei lumen à Benedictinis acceperit à S. Amando, Humberto, alijsque. Quod attinet verò ad cœnobium Affligemiense, est primaria Brabantiæ Abbatia ab Henrico III. Comite Lovaniensi ac Bracbatensi fundata anno M.LXXXVI. Aleydis Anglorum Reginæ & multorum Principum sepulturâ nobilis. De hoc monasterio S. Bernardus, quum monachorum loci istius, aliquando vitam oculis usurpasset, ita pronuntiasse fertur: *ubique inveni homines, hic verò angelos*, & quod à multis sæculis de eodem cœnobio scripsit Thomas Cantipratanus lib. I. apum cap. IV. idem ego hâc nostrâ ætate dicere ausim, scilicet quod *Affligenium monasterium Ordinis S. Benedicti in Brabantia, religione probatissimum sit, & in charitate præcipuum.*

CAPUT XV.

De Domo Equitum Teutonicorum.

AD sacrata hæc loca refero etiam Domum quam Equites Teutonici à quatuor sæculis in hac civitate habuerunt, & etiamnum possident; quis scit? an non aliquando inhabitârint? Immunitates illis hoc in loco à principibus concessæ, non parum faciunt ut id credamus: & ut alij etiam hoc mecum judicent subjungo diplomata, quæ ad rem illam faciunt, & quamvis loquantur de *Viris Religiosis Commendatori & fratribus Domus Sanctæ Mariæ Teutonicorum in Confluentia*, oportet scire quod Domus sive Commendaria de Pitzenburgh Mechliniæ, dependeat à Baliviâ Confluentiæ, & Domus hæc à Pitzenburgica.

Ioannes Dei gratiâ Dux Lotharingiæ & Brabantiæ, universis præsentes litteras inspecturis salutem & cognoscere veritatem: notum vobis facimus quod nos ob remedium animæ nostræ & antecessorum nostrorum liberamus, quitamus, & quitos clamamus, in perpetuum fratres Domus Teutonicorum in Allemania, ab omnibus exactionibus, winagijs seu thelonijs, & ab omnibus juribus quæ ab ipsis fratribus hactenus percepimus seu percipere consuevimus de quibuslibet navibus & vinis ipsorum fratrum in Antverpia. Volentes quod dicti fratres & ipsorum nuntij in aqua Antverpiẽsi liberum habeant trãsitum eundi & redeundi. Da-

tum anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo, sabbato post assumptionem.

Appendebat magnum sigillum dicti Ducis impressum ceræ flavæ, cordula serica rubei coloris, quod adhuc integrum asservatur in archivo Pitzenburgico Mechliniæ, hujusque diplomatis & amborum sequentium exemplaria cum autographis collata accepimus à Commendatore domus Pitzenburgicæ Golwino Libero Barone Scheiffardt de Merode Anno M.DC.LXXIV.

Nos Ioannes Dei gratiâ Dux Brabantiæ, & Lotharingiæ. Vniversis præsentes litteras visuris & audituris volumus esse notum, quod nos hæreditatem cum omnibus appendentijs suis & pertinentijs situm in castro Antverpiensi, quæ hereditas quondam fuit Gerardi de Anderslat militis, & quam erga heredes dicti Gerardi emimus, viris religiosis Commendatori & fratribus Domus Sanctæ Mariæ Teutonicorum in Confluentia legitime vendidimus, de qua hereditate ex parte dictorum religiosorum nobis ad plenum est satisfactum, promittentes dictos religiosos de dicta hereditate contra quoscumque defendere & guarandire, præsentium testimonio litterarum sigilli nostri munimine sigillatarum. Datum & actum anno Domini M. CC. octuagesimo quarto in crastino Pentecostes.

Vniversis presentes litteras visuris. Nos Ioannes Dei gratiâ Dux Lotharingiæ, Brabantiæ, & Limburgiæ, Notum facimus quod nos.... Honorabilibus viris ac religiosis nobis in Christo dilectis Commendatori & fratribus Domus Teutonicorum de Confluentia, concessimus & concedimus, ut ipsi muros Castri Antverpiensis, prout à latere possessionum & hereditatis eorum ibidem se extendunt, valeant licitè retinere & debitè, salvo tamen quod per eorum ædificia quæ etiam licitè super dictos muros construere & construi facere possunt, tuitio & defensio castri non sit aliquatenus occupata, sed prompta & parata pateat, & inveniatur prout necessitas requisierit quoties fuerit oportunum: in cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum, actum anno Domini M.CC. nonagesimo septimo die Sabbati ante letare Ierusalem.

Non ignoramus hanc Teutonicorum Equitum domum giganteam nuncupari. Porrò si fabula sit hunc locum aliquando à Gigante inhabitatum, non est nova, nec hujus aut præcedentis ævi, uti nos docet Gramajus lib. I. in Antv. cap. III. *Et quidem in gigante nostro Antverpiano eo libentius occupabor, quod legam etiam ante V sæcula traditam creditamq; ejus historiam. Chronicon Trudonense ante Annos D. scribi cæptum, refert in Taxandria villa repertam urnam tempore Radulphi Abbatis plenam manibus arefactis, creditumq; illas ibi repositas à tempore Druonis gigantis, qui Antverpiæ transfretantibus manus abscindebat. Ioannes Monachus qui vitas aliquorum sanctorum in Stabuleto ante annos CCC. scripsit, in D. Lamberti vita, agens de Tyrannis ait, Qualis etiam impius ille, qui non erubuit à prætereuntibus manuum vectigal petere, ipsius naturæ inimicus...... Omitto hic vetustissimos historiæ rythmos in curia Bruxellensi, & alibi exstantes, pleuoque ore duellum & gesta nostri Anthigoni buccinantes; è quibus hoc solum docere constitui, fabulam hanc non esse novitiam, nec hujus ævi sed nec portentosam; cum longè majora crudelitatis exempla, Herodotus, Plutarchus, & Poëtæ nobis offerant: & amplius Ansibariæ leges statuant „ Negati Regibus honoris reum naso, tributi manu, homagij capite truncandum.* Porro non solùm hujus sed gigantum omnium Goropius evertit historiam in sua Gigantomachia.

CA-

CAPUT XVI.

De Feminarum Cœnobijs hujus Urbis.

VEtustissimum est Nosocomium majus, de cujus initio nihil certi inter schedas loci reperitur, in pervetusto membranaceo codice hæc leguntur: *Anno Domini M.CC.XXXVIII. Calendis Maij, in festo SS. Philippi & Iacobi translatum est Hospitale Antverpiense ab atrio B. Mariæ, ubi prius fuerat ædificatum, extra oppidum, in campum ubi nunc in honore Beatæ Mariæ Virginis est ædificatum.*

Primum ægrorum curam habuêre utriusque sexus religiosi, quamquam sub unius obedientia Priorissæ, nunc solum moniales id faciunt. Habitus olim niger, uti pictæ repræsentantur in antiqua quadam fenestra retro summam aram in Ecclesia de *West-wesele*, cujus loci Dominus Henricus de Wilre multis agris illas inibi donavit anno MCC.XCV. uti monstrabimus quando de pago illo agemus: nunc vestiuntur albis, nigro superinduto pallio, sequunturque regulam D.Augustini, sub invocatione S. Elisabethæ.

Ter Siecken; de hoc cœnobio leguntur sequentia apud Gramajum lib. II. cap. IX. HENRICUS DE HOLLANDER *cruce signatus, cum votum peregrinationis Hierosolymitanæ non valeret explere, servitio infirmorum, leprâ infectorum inprimis, se mancipavit, sacellumque S. Lazari extruxit anno M. CC. XXXV. Memoriæ tamen variant in anno, codex Opmerij* XXXVI. *Ursclij* XXXII. *Bogardorum* XXXVII. *citat. Fundationem autem unâ cum fundatoris nomine suppeditavit mihi diploma Abbatiæ S. Michaëlis* XXIV. *Novembris anno M. CCCC.XLVII. datum, per Antistitam Virginum mihi exhibitum. Cæterum ægris primò fratres subservisse, postea eosdem cum sororibus, demum Virgines solas leprosis assistere ex monumentis loci disco. Quibus velum ac regulam S. Augustini, Petrus, instituta peculiaria Henricus, Cameracenses Episcopi præscripserunt. Cœnobium elegans extra urbem tempore Rossemij vastatum, & Virgines à Senatu locum alteri extruendo obtinuerunt circa castri planitiem.*

Victorinarum cœnobium *vallis S. Margaritæ* nuncupatum, olim extra urbis mœnia structum anno M.CC.LXXX. vastatum fuit à Martino Rossemio anno M.D.XLII. translatum in urbem anno M.D.XLIV. Fundationis diploma extat apud Aubertum Miræum in codice donationum Belgicarum lib. I. cap. CXXI. quo docemur primas religiosas hujus cœnobij venisse ex *Bieselingensi* in Beverlandia Zelandiæ insula.

Albæ Sorores Ordinis pœnitentium S. Mariæ Magdalenæ huc venerunt anno M.CCC.XII. de quibus in veteri membrana legitur: *Cum Ioannes Brabantiæ Dux viro religioso Gerardo potestatem facit per Belgium eleëmosynas colligendi, in commodum domus suæ de novo in honore S. Crucis fundatæ, ubi opera fiunt caritatis, utpote de peccatricibus justæ mulieres, at Deo devotæ efficiuntur.* Fama tenet hic loci antea Hierominianos monachos egisse, uti tradit Gramajus.

Faconitæ, Falco de Lampage sub annum M.CCC.L. hospitale hoc loco instituit, à cujus obitu abierunt in Fiscum quæcumque vivus possederat,

etiam hic locus: emit hunc Ioannes de Witthem Baro de Baurersem, & ab hoc aut heredibus, virgines illæ, quæ priorem aliquando sub *Falcone* locum incoluerant, tertiam D. Francisci regulam amplexuræ, sed mutato consilio satius judicârunt claustrum & Divi Augustini leges assumere, annuente Ioanne Cameracensi Episcopo, anno M. CCCC. XXI. die XVII. Ianuarij, qui etiam loco nomen dedit, **Onse L. Vrouwen dael in Valckenbroeck**: & consensit ut *Sub una Priorissa perpetuaque clausura juxta morem monasterij Sanctimonialium vallis Sanctæ Barbaræ in Thenismonte* Deo famularentur, quod ex ipso fundationis diplomate didicimus.

Tertiariæ cœperunt à liberalitate *Henrici Suyderman* mercatoris Germani, cujus dono domum cum humili sacello acceperunt anno M. CCC. L qui cum illis liberali animo plura in dotem assignare statuisset, naufragium mari passus perijt. Perstiterunt tamen virgines, privatâque industria variorumque eleëmosynis vitam tolerârunt. Demum diruto priori humili sacello, commodum ad laudes divinas cantandas, templum exrruxerunt, ædesque amplificârunt. Vixêre ad annum M. CCCC. LIV. sine monastica clausura, quando professioni tertiæ Regulæ S. Francisci votum clausuræ perpetuæ addiderunt Pio II. Pontifice maximo comprobante.

Nigræ Sorores sub annum M. CCC. LXXI. paucæ primùm viduæ in agro Brabantino cœperunt: curam ægris impenderunt, nullum invaletudinis genus aversaræ. Ac nullis aliquando legibus, post D. Augustini regulam professæ, anno M. D. VI. assentiente Iulio II. locum multorum munificentiâ æreque suo parârunt anno M. D. XXI nomenque loco indiderunt *Montis Clavariæ*.

Clarissæ, S. Claram secutæ ordinis S. Francisci anno M. CCCC. LV. venerunt Antverpiam, procurante Isabellâ Lusitanicâ Philippi Boni Ducis Burgundiæ uxore, uti nos docet diploma Calixti Pontificis III. pro monasterij ædificatione. Primæ quatuor religiosæ è Trevirensi cœnobio evocatæ fuêre, illucque hæ aliquando refugerunt, quando hinc à Calvinianis pulsæ fuerunt anno M. D. LXXXI. redierunt anno M. D. LXXXV. mense Septembri.

Luythagen, nomen est appendicis pagi de Mortsel, cujus Dominus *Ioannes de Ranst* & uxor ejus *Agnes de Hysvelt* in dicto loco fundârunt anno M. CCCC. CXVI. cœnobium monialium tertiæ regulæ S. Francisci, D. Annæ dicatum, quod sæculo superiori Antverpiam translatum, retinuit nomen loci unde venerat. Plura de illo cœnobio lib. II. ubi agimus de pago Mortsel, & appendice sua Luythagen, perperam his monialibus adscribitur regula S. Augustini à Carolo Scribanio in orig. Ant. cap. XII.

Beginas ad sacratos hos Ordines refero animo religionem professas, quam & æmulantur, nullo tamen perpetuo arctioris vinculi voto. Templum hæ domosque extra urbem habuêre in loco circa arcem, ubi porta nomen servat. Incendio quidquid magnis impendijs steterat, absumptum anno M. CCCC. LXXX. aut ut alij XCIV. ac tandem funditus sacra profanaque eversa anno M. D. XLII. ac demum in urbem traductæ.

Annuntiatæ primùm in Gallia à B. Ioanna Valesia Franciæ Regina institutæ fuerunt; huc primæ religiosæ è cœnobio Lovaniensi venerunt anno M. DC. VIII. dein anno M. DC. XIV. monasterio construendo primarius lapis

pis à Senatu collocatus est. Anno demum sequenti templum peramplum ædificari cœptum est, Alberto & Isabella Belgij Principibus personaliter primum lapidem ponentibus.

Carmelitæ Excalceatæ Antverpiam adventavêre anno M.DC.XI. quarum cœnobium inclaruit miraculis venerabilis Annæ de S. Bartholomæo, quæ inibi obijt die VII. Iunij anno M.DC.XXVI. Carmelitanarum in Francia & in hac urbe fundatrix, in cujus brachijs S. Theresia expiravit.

Insuper anno M.DC.XIX. cœpit aliud cœnobium Carmelitarum Excalceatarum quas Anglicas vocant, eò quod fundatæ sint à quâdam nobili matrona Anglica, & quod exinde plurimæ ejusdem nationis cœnobium illud ingressæ sint.

Cœnobium de Oostmal, ita dictum à pago Oostmal, in quo olim fundatum, uti dicetur quando de illo loco agemus: hujus moniales locum fundationis deserentes, Antverpiam se transtulerunt anno M.DC.XXI. ibique juxta forum bovium aliquot domibus coemptis, cœnobiticam habitationem erexerunt. Sequuntur regulam D. Augustini, ut Faconitæ.

Dominicanæ, huc venête anno M. DC. XXI. ex cœnobio Tamisiensi in Wasia.

Capucinæ ex Burborgensi Flandriæ oppido venête Antverpiam anno M. DC. XLIV. festo S. Bartholomæi Apostoli: cœnobium illis fundatum conditumque est ab Adriano Moens Presbytero, in quo etiam sepultus est ante aram summam cum hoc epitaphio: *Sepulchrum R. D. Adriani Moens, S. Theol. Lic. hujus Conventus Fundatoris & Directoris, obijt anno M. DC. LXIX. requiescat in pace.* Cæterum cœpit hæc Cappucinarum institutio in præfato oppido Burborgensi sub annum M.DC.XIV. ab Urbano VIII. Papa confirmata anno M. DC. XXX.

Monialium Norbertinarum olim fuit in hac urbe cœnobium *Fossatum* nuncupatum, quod cum virili istius Ordinis inibi cœperat sæculo Christi XII. Quando desierit, assequi non potui: quod hodie illic cernitur, Antverpiam venit sub Episcopo Gaspare Nemio, ex Oosterhautano cujus filia rectè dicitur, primamque habuit Priorissam Catharinam Snijers, seu Snijders. Monuerim hic Oosterhautanum monialium Norbertinarum monasterium, primùm in agro Bergizomensi juxta *Woudam* fundatum conditumque fuisse circa annum M. CC. LXIX. translatum Bredam anno M. CC. XCV. uti testatur Augustinus Wichmans in Brabantia Mariana lib. III. cap. XLIV. Postquam verò fœderatis Belgis urbs illa cessit anno M. DC. XXXVII. migravit in Oosterhaut. Cæterum Ambrosius Capello præfati Gasparis Nemij in Episcopatu successor, novum hoc monasterium confirmavit diplomate dato anno M. DC. LV. die XXIV. Ianuarij, quod reperitur apud Antonium Sanderum in Chorographia sacra cœnobij S. Michaëlis Antverpiæ.

Denique anno M. DC. LXXI. novus feminarum Conventus Antverpiæ cœpit, quæ manuum labore vitam tolerant & cœnobiticam immitantur, ab Hermanno à sancto Norberto Carmelita Discalceato institutæ primùm Teneramundæ circa annum M.DC.LXIII. unde huc primæ venerunt: *Marollen* vulgò vocantur, quod nomen per ludibrium à vili earum habitu illis adjectum.

CAPUT XVII.

De Episcopatu Antverpiensi,

INtra quam diœcesim antiquissimo tempore extiterit Antverpia, haud fortassis certum atque indubitarum. Rauchingus, ipsius Antverpiæ post septingentesimum Christi annum Princeps seu Dominus S. Willibrordũ, cujus Ultrajecti erat sedes, testatur Antverpiensibus Episcopum præfuisse: & Cameracẽsi diœcesi à multis sæculis innexam fuisse non ambigimus: quis scit an non principiò ad Trajectensem Episcopatũ attinuerit. Primam certè, cujus uspiam mentio exter, Ecclesiam Antverpiæ S. Amandus Trajectensis Antistes construxit, dedicavitq; anno DC.LX. nisi quis velit quà amplissimâ pollebat Apostolicâ autoritate, à Pontifice maximo sibi collata ad prædicandũ ubivis gentium Evangelium, fundandasque ecclesias, eum hic usum esse. Trecentis verò & amplius annis antequam Episcopatus Vltrajectinus constitutus est, Trajecti ad Mosam Episcopi viginti, viri Apostolici ac vitæ sanctitate clari floruerunt. Hinc conjecturare licet primò fuisse subjectam Antverpiam Ecclesiæ Trajectensi, dein Ultrajectinæ, postea Cameracensi, donec propriam demum Cathedram meruit an. M.D.LIX. sub Pontificatu Pauli IV. qui adscribit Diœcesi *Antverpiensi, territorium septem opidorum, cum pagis interjacentibus, longitudinis quinquaginta sex, latitudinis triginta millium passuum Italicorum*, cujus diploma exhibet Aub. Miræus in *Donationibus Belgicis* lib. I cap. CXLV. Pius IV. verò, dotem, opida, municipia, pagos, vicos, & alios limites diœcesis seu Episcopatus Antverpiensis à prædecessore suo instituti describit amplo diplomate dato, anno M.D.LX. v. idus martij Pontificatus sui anno secundo. Quod etiam exhibetur ab Aub. Miræo lib. citato cap. CXLVI. in eoque exprimuntur septem opida Episcopatui Antverpiensi subjecta, scilicet *Lira, Herentals, Berghen op Zoom, Steenberghen, Breda, Turnhout, Hooghstraten*, quæ loca antea partim Cameracensi, partim Leodicensi Episcopatui suberant.

CAPUT XVIII.

De dote mensæ Episcopalis, & quomodo Monasterium S. Bernardi se ab illa exemerit.

MOnasterium S. Bernardi ad Scaldim Ordinis Cistertiensis, certo tunc modo vacans, mensæ Episcopali Antverpiensi pro dotis nomine, perpetuò unitum & incorporatum fuit diplomate Pij IV. supra citato. Ad hæc adjecit præfatus Pontifex mensæ Episcopali Antverpiensi mille ducatos auri, proventus annui ex Abbatialibus mensis S. Mariæ Villariensis, & S. Michaëlis Antverpiensis, uti liquet ex eodem præcitato diplomate, cujus verba hæc sunt: *Et ut Episcopus Antverpiensis pro tempore existens statum suum, juxta Pontificalis dignitatis exigentiam, decentiùs tenere, ac onera, præsertim in ea amplissima civitate, in qua propter frequentiam populi &*

& continuas negotiationes magno vivitur, commodiùs perferre, & quam Episcopum decet hospitalitatem exercere valeat, à S. Mariæ Villariensis, *olim Leodiensis, nunc verò Namurcensis diœcesis, Antverpiæ vicinioribus & sedi Episcopali Antverpiensi commodioribus, usque ad quingentorum, & à* S. Michaëlis *Antverpiensis monasterijs, seu eorum mensis Abbatialibus, proprietates & bona etiam in decimis consistentia, usque ad aliorum quingentorum Ducatorum auri de camera, proventus annui, summas, cum primùm monasteria ipsa per cessum vel decessum illorum modernorum Abbatum seu Commendatariorum aut alijs quibusvis modis, & ex quorumcumque personis vacaverint, ex nunc prout ex tunc, & è contrà, perpetuò segregamus & dividimus, illaque sic segregata & divisa præfatæ mensæ Antverpiensi etiam perpetuò applicamus & appropriamus.* Porrò Monasterium S. Bernardi à præfata sui incorporatione se exemit, dote non exiguâ pro mensa Episcopali constitutâ, in hunc modum.

Conventio atque transactio inter Episcopum Antverpiensem & Monasterium S. Bernardi de dote mensæ Episcopalis, in qua transactione exprimuntur omnia & singula bona quæ præfatum Monasterium Episcopatui Antverpiensi transcripsit in dotem anno M. DC. XXXVI.

„Comparuerunt coram nobis Ioanne Iacobæo & Iacobo vanden „Hussel notarijs publicis, per Consilium curiæ Brabantiæ admissis, „Antverpiæ residentibus, & testibus infrascriptis, Perillustris & Re„verendissimus Dominus Gaspar Nemius Episcopus Antverpiensis, ac Re„verendi admodum Domini Aubertus Miræus Decanus, Franciscus vande „Zijpe Archidiaconus, Franciscus Dinghens Thesaurarius, Petrus Coens „nuper sede vacante œconomus Episcopatus Antverpiensis, & Aubertus „vanden Eede Actuarius Capituli, Canonici Cathedralis Ecclesiæ Ant„verpiensis deputati, ex parte Capituli, juxta actam hic retro insertam ex „una, nec non Reverendus admodum Dominus Henricus vander Heyden, „Abbas Villariensis, Pater-abbas seu immediatè superior monasterij S. Ber„nardi ad Scaldim, venerabiles Domini Iudocus Gillis Prior, Petrus ab Is„sche, Confessarius monasterij D. Mariæ sub vinea Lovanij, & Guilielmus „Adiers Pastor in Edeghem, religiosi & deputati à Conventu dicti mona„sterij S. Bernardi per litteras sub sigillo ejusdem Conventus, expeditas „vigesimâ mensis Octobris M. DC. XXXVI. hic etiam retro insertas ex altera „partibus, & declărarunt quod cum pro religionis orthodoxæ conservatio„ne visum esset felicis recordationis Paulo IV. summo Pontifici, & Phil. II. „Regi Hispaniarum, Belgij Principi, erigere novas in Belgio sedes Episco„pales, cum dote trium millium ducatorum auri de Camera, ex dignitati„bus ac beneficijs Ecclesiasticis dimembranda, & in executione illius di„membrationis variæ exortæ essent difficultates, postea occurente vacatione „Abbatiæ S. Bernardi ad Scaldim sub nova diœcesi Antverpiensi, placuit „tum potius pro promptiori dotis provisione ijsdem Pontifici & Regi „mensæ Episcopali Antverpiensi prædictum monasterium S. Bernardi no„mine Abbatiæ extincto unire, annectere, atque incorporare, ac deinde „post executionis per aliquot annos suspensionem, Episcopi Antverpienses „successivè prædictum monasterium ejusque proventus diversimodè admi-

„ministrarunt, & super dote sua alios singuli atque alios tractatus inierunt, ac „de ejusdem unionis dissolutione sæpius tractarunt atque aliquando con- „venerunt, Rege etiam Catholico in dissolutionem consentiente, & summo „Pontifice illius promotionem suo Nuncio demandante, ac denique anno „millesimo sexcentesimo sub beneplacito suæ Sanctitatis & serenissimorum „Principum Alberti & Isabellæ, Reverendissimus Dominus Guillielmus à „Bergis tunc Episcopus Antverpiensis, ac deinde ArchiepiscopusCameracen- „sis, assentiente capitulo Antverpiensi cum Religiosis ejusdem monasterij „S.Bernardi cum simili assensu Reverendi admodum Domini Abbatis Villa- „riensis Patris-abbatis, seu immediatè quondam superioris ejusdem monaste- „rij, super dissolutione ejusdem unionis,& bonorum separatione,atque per- „petua dote Episcopatus Antverpiensis convennerat atque transegerat & „ijdem serenissimi Principes bonorum separationem assignationemq; ap- „probarunt, sed absolutam unionis dissolutionem pro eo tempore nondum „convenire judicarunt, quippe templo reliquisque omnibus monasterij „ædificijs sub ruina adhuc jacentibus, prout etiam diversa rerum & tempo- „rum mutatione secuta bonorum etiam prædicta separatio in alios contrac- „tus per Episcopos sequentes est conversa, & domum faventibus parte tem- „pli & ædificiorum monasticorum restaurata, Religiosis postliminio ad lo- „cum S. Bernardi sunt reducti, ac denique major ædificiorum pars est re- „fecta, totumque tandem templum contectum. Et reverendissimus Domi- „nus Gaspar Nemius ad Episcopatum Antverpiensem promotus, interpel- „lantibus etiam Religiosis super dicta unionis dissolutione, seriò cogitare „cœpit, atque imprimis an salva congrua dote mensæ Episcopalis Antverpi- „ensis, seu fine ob quem priora tempora incorporationē fieri suasissent, satius „non esset, isti Ecclesiæ dari Prælatum, qui cultum divinum & disciplinam „monasticam præsens continuo exactius posset curare, & temporalem Oe- „conomiam, quæque sibi deinceps tamquam magis propriam diligentius „administrâret, ac denique religiosi sub Prælato suæ professionis promptiori- „bus animis, vocationis suæ stadium decurrerent, & an non proprius ea ra- „tio ad priorum fundatorum intentionem accederet. Ut postquam super eo „negotio cum pluribus viris pijs atque eruditis deliberasset, in eam sententi- „am inclinavit, qua & mensæ Episcopali debitè provideretur, & monasteri- „um ceteroquin in pristinum statum restitueretur; & habitis diversis com- „municationibus super eo & bonorum separandorum, & mensæ Episcopali „Antverpiensis reservandorum quantitate & designatione tam cum Reve- „rendo admodum Domino Prælato Villariensi, quam venerabilibus domi- „nis Priore & Religiosis à Conventu deputatis, quam cum RR. admodum „DD. Decano & Capitulo Antverpiensi, seu ab eo deputatis, eorumque „in capitulo facta relatione die octava & nona, ijsdemque deputatis, facta, „nomine ejusdem capituli in quantum ad illud spectat authoritate ad con- „cludendum decima Decembris anno M.DC.XXXVI. tandem præfati Pe- „rillustris ac reverendissimus Dominus Episcopus & Reverendi admodum & „venerabiles Domini comparantes qualitatibus prædictis, convenerunt, con- „cordarunt & transegerunt, sub beneplacito sedis Apostolicæ, & Regiæ Ca- „tholicæ Majestatis, in modum qui sequitur. In primis quod prædicta unio „annexio & incorporatio ejusdem monasterij S. Bernardi dissolveretur, idem-

que

,,que monasterium in pristinum statum restituetur sub modo tamen, forma ,,& restrictionibus sequentibus. Imprimis, quod Episcopus Antverpiensis ,,perpetuis futuris temporibus remanebit proprius Episcopus S. Bernardi, ,,Conventus ac Religiosorum, etiamsi fortè contingeret eos ob bellorum ,,temporumve injuriam, ut jam pluribus accidit, seu aliam quamcumq; cau- ,,sam extra diœcesim migrare aut alio transferri. Retinebit etiam Episcopus ,,pro tempore futurus, superintendentiam super eodem monasterio, qualem ,,habet super alijs monasterijs sui Episcopatus ejusdem Ordinis, ejusdem ,,fortè migratione aut translatione non obstante, ac semper præerit vacati- ,,one occurente electioni novi Prælati aut superioris. Episcopo pro tempo- ,,re futuro reservatur omne jus, quod ad quæcumque beneficia Ecclesiastica ,,extra monasterium sita hactenus competijt Abbatibus S. Bernardi, excep- ,,tis Pastoratibus de *Woude*, *Gastel*, *Oudenbosch*, *Hoeven*, *Loenhout*, & *Ca- ,,pelle*, in quibus Prælatus S. Bernardi juxta tenorem bullarum incorporari- ,,onum eorundem pastoratuum retinebit jus præsentandi, seu deputandi ali- ,,quos ex suis religiosis, quibus Episcopus, si eos per examen repetierit ido- ,,neos, tenebitur ad formam dictarum bullarum providere. Si porrò contin- ,,gat quacumque ex causa, Prælatum nolle præsentare aliquem sui monaste- ,,rij religiosum, poterit Episcopus pro ista vice alteri providere pleno jure, ,,quem magis judicabit idoneum, si autem præsentatus repertus fuerit non ,,idoneus, illo rejecto poterit Prælatus alium sui monasterij religiosum præ- ,,sentare qui sit idoneus, quod si talem exinde non præsentaverit, poterit Epis. ,,similiter pro ista vice alteri providere, si qui autem rectè provisi ob senec- ,,tutem seu aliam causam judicio Episcopi fortè inhabiles fiant, tenebitur ,,Prælatus illis amotis alios idoneos præsentare, & eis Episcopus providere. ,,Antverpiæ remanebit Episcopo palatium quod nunc est Episcopale, auc- ,,tum per plures emptiones, prout inpræsentiarum est cum omnibus domi- ,,bus adjacentibus, tam in platea dicta Cœmeterij, quam S. Bernardi; Brux- ,,ellæ autem eidem Episcopo cedent tres domos contiguas, in platea dicta ,,Wolffgracht, cum porta, area & stabulis usque ad antiqua mœnia exclusi- ,,vè, ubi ostium, quod per illa transitum præbet, obturabitur. Liræ, Mechli- ,,niæ, & in Coolhem, domus quæ servantur pro hospitio Prælati & religi- ,,osorum, quamquam remaneant monasterio, poterit tamen Episcopus in ijs ,,jure & sumptu suo hospitari, habebitque in domo Lirana unum granari- ,,um, ubi grana sua conserventur, ac aliam loci commoditatem, ubi aliæ pro- ,,visiones quibus in eo loco opus habebit reponantur, quæ omnia inquilinus ,,tenebitur curare, ijsdē legibus quibus grana & provisiones ejusdem mona- ,,sterij, quare & inquilinum Prælatus in illa domo constituet, Episcopo ,,gratum, si porrò contingat eodem Episcopum & Prælatum convenire, ce- ,,dat Prælatus Episcopo locum principalem magisque commodum. Epis- ,,copali mensæ ulterius in perpetuum annexa atque incorporata remanebunt ,,bona, decimæ, villæ, terræ, prata, feuda, emphyteuses, & census, ut se- ,,quuntur: sub *Brouchem*, villa *ten Bogaerde*, villa *int Loo ter Vlast*, villa *int ,,Loo Blyegem*, villa *ter Hoffstadt*, villa *Beygem*, item silva dicta *den langen ,,Steert-bosch achter den Beygenhoeve*, sub *Emblehem* villa *Befferen*, villa prima ,,*te Weerblocke*, villa secunda *te Weerblocke*, una tertia in tribus bonarijs CLIV. ,,virgis ex *Munickenbemde*, sub *Vremde* villa *Leytenzeele* cum quatuor bo-

P narijs

„narijs & tribus tertijs, silvæ ibidem; sub *Wommelghem* villa *Godtsnagele*, „sub *Millegem* villa & domistadium *int Groenenbroeck*, sub *Ranst* tertia pars „decimarum, sub *Alier* villa dicta *Combusta*, cum quatuor & dimidio bo„narijs terræ, & uno cum dimidio bonario prati, ab eadem villa nunc se„paratim elocatis cum silva ibidem, sub *Massenhoven* villa *Schagen*, villa „secunda & villa tertia cum silva in *Schagenhoeve*, sub *Oelegem* villa *Creyer*„*velt*, villa *Ginnegeen* & villa juxta Ecclesiam, cum parvo prato dicto *Mers*„*ben*, sub *Santhoven* villa *Meyndelaer*, villa *aende Molenheyde*, duæ tertiæ „decimarum, liber censualis ibidem & silvæ *Mindelaers Bosschen, het dyck* „*Bosch, het Heyligh Geest bosch*, sub *Viersel* villa *ten Goore*, decima ibidem, „sub *Halle* tertia pars tertiæ decimarum ibidem, sub *Thielen* decimæ ibidem, „sub *Lichtert* decimæ ibidem, sub *Zeylen* duo districtus decimarum ibidem, „unus districtus juxta Ecclesiam, alter *Heze* dictus, prata *Ians* bempden & „terræ arabiles ibidem, sub *Gheele* villa *Spykerhoeve* cum domistadio *Groen*„*tente*, villa *ten Elsen*, prata *Speechbemden* & tertia pars decimarum, sub „*Parochia S. Willibrordi* diversæ petiæ terræ omnes quas habuit ibidem mo„nasterium, sub *Eeckeren* villa *ten Calenaerde*, liber censualis, decimæ de „*Geest* & *Leyerwyck, Biest, Bracxschate metter micker Kaerde, Hooghboom* „*met de Oudegracht, Eerbrant, Meusiebroeck, Essenhout, d'Oude landt*; sub „*Moesch* het *Nieubroeck* & *Binnendyck*, sub *S. Amandi* septemdecim bona„ria terræ arabilis, & pascua, sub *Eerdeghem* decimæ, primus districtus sub „*Otterghem*, secundus districtus sub *Otterghem*, primus districtus juxta Ec„clesiam, secundus districtus juxta Ecclesiam cum fundo veteris horrei dic„to *de thiende Lochtinck*, sub *Basel* octuaginta septem cum dimidia men„sura terræ, sub *Cruybeke* centum triginta sex cum media mensura siliginis „& septuaginta & una cum media mensura Gandavensi avenæ, & terræ „arabiles ibidem, sub *Vracene* quinque mensuræ & quinquaginta quinque „virgæ, sub *Hoeven* omnes decimæ, terræ, prata, domus de *Bovendonck*, vil„læ, totumque dominium de *Hoeven*, cum jurisdictione, mola, censibus, mi„nieris & qualibuscumq; juribus, appendentibus & dependentibus, sub *Etten* „mola quæ vento & altera quæ equo agitatur cum domistadio octo men„surarum, liber censualis & *Hautwasschen*, sub *Breda* liber censualis, sub „*Sevenberghen* census unus, sub *Lachene* & *Contick* silvæ dictæ *den grooten* „*Haeck* cum medio bonario ibi juxta, item *den cleynen Haeck*, item silva „juxta *d'Asbroeck*, cum *den Vooewasch* in via, item *t'hoogh Bosch* cum dua„bus petijs dictis *den Neerenbosch*, item *het Calverenbosch* cum eo quod ad „*Belsleers aert*, & petia *aenden Zyp*, sub *Aertselaer het bosch inde half*„*straet*.

„Quæ omnia bona supradicta cum omnibus suis juribus activis & passi„vis, fructibus, proventibus, emolumentis, appendicijs & dependitijs, gra„vaminibus atque oneribus ijsdem incumbentibus, remanebunt annexa & „incorporata mensæ Episcopali Antverpiensi perpetuis, futuris temporibus, „prout eadem bona latius specificatæ sunt cum sua quantitate, limitibus, „singulorumque fundorum designatione, & nominibus, alijsque circum„stantijs, in scripto teutonico sigillo ejusdem Reverendissimi Domini & „Capituli Antverpiensis & Conventus monasterij S. Bernardi munito, & „subsignato vigesima tertia Martij M.DC.XXXVII. monimentaque omnia

ad

„ad illa quomodolibet spectantia transferrentur ad archivum dicti Episco-„patus: *Reliqua verò bona cujuscumque conditionis aut qualitatis superius non „expressa, perpetuo remanebunt monasterio S. Bernardi, cum omnibus suis juri-„bus, activis & passivis, fructibus, proventibus, emolumentis, appendentijs & „dependentijs, gravaminibus atque oneribus iisdem incumbentibus, & muni-„mentis similiter ad illa spectantibus.*

„Onera porrò ut dictum est realia utrimque rem sequentur, sed & im-„ponenda forsan rebus aut bonis feret respectivè Episcopus & monasteri-„um prout singulis respectivè imponi continget, onera vero præcariarum „ut vocant Regiarum imposita hactenus monasterio & quæ ad illius ratio-„nem per status Brabantiæ imposterum fortè imponentur subventionum „etiam subsidiorum, aut alio quovis nomine, feret Episcopus unam tertiam „duas reliquas monasterium, prout etiam Episcopus feret annuos census re-„lictos super ædibus ab opificio sartorum emptis & palatio Episcopali ap-„plicatis, antiqua vero debita monasterij, si quæ sint & qualescumque alio-„rum adversus illud prætentiones monasterio incumbent, illudque Episco-„pum semper indemnem servabit.

„Quod si contingat aliquando aliqua ex bonis monasterio relictis qua-„cumque ex causa & quocumque modo alienari; habebit Episcopus pro „Episcopatu jus retractus & præferentiæ præ omnibus alijs, sicut & vi-„cissim Prælatus S. Bernardi pro suo monasterio, si quid similiter contingat „alienari ex bonis Episcopatui annexis, quod etiam intelligitur non tan-„tum si ex miricis aut alijs sterilibus terris Episcopatui aut monasterio com-„petentibus aliquod contingat dari in emphyteusim perpetuam vel tempo-„ralem similem contractum. Sed etiam si quæ terræ inundatæ aut etiam „(quod Deus avertat) inundandæ Episcopo aut Prælato nolente facere „sumptum aggerum ponendorum habeantur prò relictis aut alijs sumptum „facturis quocumque contractu temporali aut perpetuo concedantur.

„Denique sumptus omnes occasione impetrandæ separationis in aula „Pontificia aut Regia, aut alias faciendi solventur à prædicto monasterio „penitus exonerato ab iisdem, Episcopo qui tamen eandem quantum in se „erit promovebit & procurabit, iisque conditionibus mediantibus renun-„tiant partes utrimque bonis omnibus cujuscumque conditionibus hinc at-„que inde respectivè relictis & assignatis ut supra, promittentes nullum de-„inceps actionem aut molestiam alterutris movere in casum Pontifici & „Regij beneplaciti. Actum Antverpiæ in Palatio Episcopali die decimâ „Decembris anno millesimo sexcentesimo trigesimo sexto, præsentibus RR. „DD. Theodoro Vooght S. T. L. & Arnoldo Carpentier S. T. Baccalaureo, „presbyteris, uti testibus ad præmissa vocatis, & rogatis. Subsignatum „Gaspar Episcopus Antverpiensis, Henricus Abbas Villariensis, Aubertus „Miræus Decanus, F. vande Zijpe Archidiaconus, Fr. Iudocus Gillis Prior S. „Bernardi, F. Dingens, P. Coens Canonicus, Aub. vanden Eede, Fr. Petrus „van Issche, Fr. Guillielmus Addjers, T. Vooghts testis, Arn. Carpentier „testis, quod attestor I. Jacobæus Notarius, I. van Huffel Notarius.

Ex præcedenti diplomate satis liquet quomodo Monasterium S. Bernardi ab Episcopali mensa se exemerit, quantosque agros censusque Episcopatui transcripserit, porrò cum in diplomate illo habeatur, clarius & distintius ex-

P 2 primenda

primenda & describenda esse in alio scripto teutonico, omnia & singula bona mensæ Episcopali annexanda, nolui illud omittere, ne quis hac in parte diligentiam nostram desideraret aut requireret.

Alsoo op den elfsten Decembris anno sesthien hondert ende sessendertigh onder het goet behaghen van sijne Heyligheyt ende Coninckelijcke Majesteyt mijn Eerweerdighste Heere Gaspar Nemius Bisschop van Antwerpen, midsgaders die seer Eerweerdige Heeren gedeputeerde vanden Cappitule van Antwerpen, voor soo vele het selve Cappitule magh aengaen ter eenre, ende die seer Eerw. Heeren den Prelaet van Villers, Prior, ende andere gedeputeerde vanden Convente van S. Bernaerts ter andere sijden, overcomen sijn, nopende die separatie van het selve Clooster vanden Bisdomme van Antwerpen, ende die separatie van de goederen totter dote Episcopale te disinembreren van het voorss. Clooster, ende t'appliceeren aenden voorss. Bisdomme, ende de selve goederen int corte gestelt sijn inden instrumente vanden accoorde daer aff gemaeckt ende gepasseert voor ons onderss. Ian Iacobæus ende Iacques vanden Hussele beyde openbaer notarissen binnen Antwerpen residerende, ende daer benessens geseyt is dat die naerdere ende breedere verclaeringe vande quantiteyt, gelegentheyt ende descriptie van alle de selve goederen ghestelt souden sijn by een pertinente specificatie in een seker duyts geschrifte, besegelt met den segele vanden voorss. Eerweerdighsten Heere Bisschop, Cappitele ende Convente, soo ist dat de selve specificatie vande goederen den voorss. Bisdomme gheassigneert met het jaerlijcx innecomen der selver goederen, soo die teghenwoordigh sijn geldende gestelt is gelijck hier volght. Inden eersten tot Antwerpen het palleys Episcopael in sulckenen staet als dat tegenwoordelijck is, ende by sijn Hooghweerdigheyt bewoont wort, uytcomende soo inde S. Bernaerts strate, als inde kerckhof strate: item noch alle d'andere huysen liggende aen het palleys Episcopael, soo inde kerckhoff strate ter meirbrugge waert, tot het Godtshuys van onse lieve vrouwe, als inde voorss. S. Bernaerts strate van op den hoeck aff tot opt water de ruy toe, de welcke al t'samen tegenwoordigh verhuert sijn ende gelden s'jaers seven hondert ende vijftigh guldens. Item tot Brussele de dry huysen opte wolffgracht met een groote poorte int midden, stalle ende plaetse tot tegen d'oude stadts vesten, daer de deure achter inden hoff van des Cloosters groot huys uytcomende inde lange Ridder strate ghesloten sal worden, brengende de drye voorss. huysen jaerlijcx inne soo die tegenwoordelijck verhuert sijn acht hondert veertigh guldens. Item aengaende des Cloosters huysen tot Lier, Mechelen ende Coolem, hoe wel de proprieteyt daer aff aen t'selve Clooster is blijvende, sal des niet regenstaende Sijn Hooghweerdigheyt aldaer mogen comen logeren, ende ten deele ghebruycken, soo ende inder vuegen als int contract breeder vermelt is. De hoeven tot *Brecchem* genaemt *ten Bogaerde*, daer van is pachter *Ian Herssellinex* geldende t'jaers in pachte, in gelde, hondert guldens, twee-en-dertigh veertelen rogge, ses veertelen haver ende ses pont wasch: item de hoeve *int Loo* ghenaemt *ter Vlast* daer van pachters sijn *Adriaen vanden Bogaert* ende *Daniel Goosens*, gevende t'jaers in gelde een hondert sessenseftigh guldens sevenenveertigh ende een halff veertelen

rogge

rogge, twelff veertelen gerst, ende ses pont wasch: item de hoeve *int Loo* genaemt *Blyghem*, daer op is pachter *Ian Gijs*, ende geeft t'jaers in gelde, negentigh guldens, vijfentwintich veertelen rogge ende vier pont wasch: item de hoeve genaemt tot *Hoffstadt*, daer op sijn pachters *Ian* ende *Gillis Peeters*, ende geven s'jaers in gelde een hondert veertigh guldens, tweenveertigh veertelen rogge, ses veertelen gerst, ende acht pont wasch: item de hoeve genaemt *de Beygem*, daer op sijn pachters *Gillis Maes* ende *Lenaert Vloebercht*, ende geven s'jaers in gelde dry hondert achtendertich guldens, festigh veertelen rogge, twelf veertelen havet, onder half veertele ertten ende vier pont wassche: Item de *langhe steert Bosch* achter de voorss. Beygem hoeve, groot ontrent een bundert ende een vierendeel, den welcken bosch gelijck alle de andere die hier naer genaemt sullen worden, niet sijn verheurt, maer dienen tot brant provisie. Onder *Emblem* de hoeve genaemt *Beffere* daer op is pachter *Ian van Zoom* ende geeft s'jaers in gelde hondert negenentachentich guldens, twelf veertelen havet, een viertel ertten ende dry pont wasch: Item de hoeve genaemt de eerste hoeve te *Wierblocke*, daer op pachter is *Michiel de Winter*, ende geeft s'jaers in gelde hondert vierentachentigh guldens, veertigh veertelen rogge, vyfthien veertelen gerst, ende dry pont wasch: Item de hoeve genaemt *de tweede Hoeve te Weirblocke*, daer op pachters sijn *Cornelis* ende *Gommaer Delien*, ende geven s'jaers hondert vierenveertigh guldens, veertigh ende drye quaert veertelen rogge, twelf veertelen gerst, ende dry pondt wasch: Item het ongedeylt vierde paert inde dry bunderen hondert ende vierenvijftich roeden uytten *Muncken bempde* te Emblem op de Nethe, dat aende hoeven vanden Clooster niet en is geleyt, ende wort appaert in hueren gehouden by *Cornelis van Camp* ende *Ian Gijs* s'jaers voor vierentwintigh guldens: te *Vremde* de hoeve genaemt *Lytenzeele*, daer pachters op sijn *Nicolaes* ende *Henrick Verbert*, ende geven s'jaers in gelde twee hondert vijffendertich guldens, vijffenveertich veertelẽ rogge, vier veertelẽ havet, eñ vier pont wasch: item het bosch onder *Vremde* aende voorss. hoeve te Lijtẽzeele, groot vier bunderẽ ende drye vierendeelen. Onder *Wommelgem* de hoeve genaemt *Godtsnagel*, daer pachter op is *Gillis Goorman*, ende geeft s'jaers hondert festich guldens, twintich veertelen rogge thien veertelen gerst, ende ses pondt wasch: onder *Millegem* de hoeve ende stede aldaer *Int groenen Broeck* daer op is pachter *Peeter Wegge* ende geeft s'jaers twee hondert seven guldens vijftich veertelen rogs, ende vijff pont wasch: tot *Ranst* het derde paert inde thiende aldaer, is voor t'iaer sesthien-hondert sessendertich verpacht geweest aen *Adriaen Daniels*, *Ian de Voecht* ende consortẽ voor dry hondert ende sestich guldẽs, d'afgebrande hoeve *t'Alliere*, daer op is pachter *Aert Verelst* ende geeft s'jaers te pacht dry hondert guldens, veerthien veertelen rogs, thien veertelen gerst, ende acht pondt wasch: item de vier en half bunderen lants, ende onder halff bunder bempts uytte voorss. hoeve van outs gescpareert, ende nu verhuert aẽ *Peeter Truyts*, die daer voor s'jaers in pachte is gevende achtenseventigh guldens, Item de twee Bosschkens tot *Allier*, daer aff deen groot is een ghemet, ende d'ander ontrent een vierendeel: onder *Massenhoeve*, de hoeve genaemt *Schagen hoeve*, daer op sijn pachters *Ian Daemps* ende *Ian de Bie*, ende geven s'jaers hondert veertich guldens, veertich veertelen rogs, ende ses-

ſesthien veertelen gerſt:Item het boſch achter aen de voorſſ. Schagen hoeve :Item *de tweede hoeve te Maſſenhovē* daer op is pachter *Ian Van Reuſel* ende geeft s'jaers in gelde tachentich guldens, twintigh veertelen Roghs ende acht veertelen gerſt : Item *de derde hoeve te Maſſenhoeven* daer op is pachter *Gillis de Schilder* ende geeft t'jaers in gelde hondert guldens, twintich veertelē Rogs acht veertelē gerſt, eñ dry pont waſch : tot *Oelegem* de hoeve aen *Creyervelt*, daer op is pachter *Gillis de Schilder* ende geeft s'jaers in gelde hondert ende thien guldens, ſeſſe veertelen gerſt, ende ſes pondt waſch:Item de hoeve *Ghinnegheem* daer op is pachter *Clement Quahagen* ende geeft s'jaers in gelde hondert ende vijftigh guldens, ſesthien veertelen rogs, ſes veertelen gerſt ende vier pont waſch:Item de hoeve gelegen aende kercke van *Oelegem*, daer op is pachter *Ian Brabants*,ende geeft s'jaers hondert veertich guldenen, ſesthien veertelen rogge ende ſes veertelen gerſt : Item het *Merſben weycken* uytte ſelve hoeve geſpleten,gehouden by *Ioncker Adriaen Brouwers* ende *Meeſter Ioris Maeſman*, ende geven s'jaers twee guldens ende thien ſtuyvers:tot *Santhoven* de hoeve genaempt *de Meyndelaer*,daer op ſijn pachters *Ian Vens* ende *Cornelis van Lomeler*, ende geven s'jaers hondert guldens,tweendertich veertelen rogge ende ſes veertelen gerſt:Item de hoeve aende *Molenheyde*,daer op is pachter *Iacob van Poppel* ende geeft s'jaers tachentich guldens, vijff-en-twintich veertelen rogge, acht veertelen gerſt ende twee pont waſch:Item de twee derdendeelē inde thiendē te Santhoven ſijn d'jaer M.DC.XXXVI verpacht geweeſt aen *Iacob van Poppel* ende Conſoorten voor dry hondert guldens ende vijftich veertelen rogge : Item het Cheyns boecxken tot *Santhoven* : Item de Boſſchen aldaer,ierſt de *Meyndelaers* : Item het *Dijck-boſch* ende het *Heyligh-geeſt-boſch*: te *Vierſel* de hoeve genaempt *ten Goore* daer op is pachter *Matthijs de Ionge*, ende gheeft s'jaers twee-en-vijftigh guldens, twintigh veertelen rogge, vijf veertelen gerſt ende twee pont waſch. Item de thiende te Vierſel ſijnde voor 't jaer 1636. gepacht geweeſt by *Adriaen de Bulnoir*, voor hondert ende twintigh guldens, tot *Halle* het derde paert in't derde van ſeker thienden aldaer voor 't jaer 1636. verpacht aen *Gommar Bervoets* voor ſeven veertelen rogge ende ſeven veertelen gerſt: tot *Thielen* de thiende aldaer voor 't jaer 1636. verpacht aen *Chriſtoffel Nuyts* voor hondert ende ſeſſen-veertigh guldens:de thiende tot *Lichtert* voor 't jaer 1636. verpacht aen *Marten Gijſbrechts* voor hondert en vijftigh guldens, de ſtreke thiende tot *Seylhem* aende kercke oock s'jaers 1636.gepacht by *Ian van Thienē* voor hondert eñ tachentigh guldens.De ſtreke thiende genaemt de *Heze* voor 't jaer 1636. gepacht by *Ian van Thienen*, voor hondert ende t'ſeſtigh guldens: de *Ians Bempde* te Zeylhem gehouden by de voornoemde *Ian van Thienen*,voor twee-en-ſeventigh guldens s'jaers, de Zaylanden te *Zeylighem* gehouden by *Ian Wreven* met ſijn conſortē, gevende s'jaers vijftigh guldens. Item eenen Cheynſe op de erve des ſelfs Wreven s'jaers eenen gulden ende vijf ſtuyvers,tot *Gheele* den *Spyckerhove*, mette Hof-ſtede, de *Groen tenten* daer aen geleyt , daer op pachter is *Ian Moops* ende geeft s'jaers hondert vijff-en-ſeventigh guldens, vijftigh veertelen rogge ende twintigh veertelen gerſt : Item de hoeve aldaer genaempt ten *Elſen* daer op pachter is *Willem van Genecht* ende geeft s'jaers hondert ende eenen gulden twee enveertich veertelen rogge ende ſes veertelen gerſt:

Item

Item de *Sechbempden* groot ende uytbrengende als volcht, het eerste perrcheel groot dry bunderen ende twintich royen gehouden by *Ian Huysman* gevende s'jaers vijffentwintich guldens,het tweede parcheel groot achthien hondert ende sessendertich royen gehouden by *Ian Moens* voor seven-entwintich guldens thienstuyvers, het derdeParcheel groot dry bunderen vierthien royen gehouden by *Geert Buyen* voor vijffentwintich guldens ende acht stuyvers sijnde het vierde Parcheel geleyt totte hoeve ten *Elsen*,het vijffde Parcheel groot twee bunderen sessensestich roeden gehouden by *Iacques Aerts* voor thien guldens ende sesthien stuyvers, het seste ende sevenste Parcheel groot een bunder dry hondert ses royen ende twee bunderen een hondert vijffensestich roeden gehouden by *Amant van Tongerloo*, voor derthien gulden, het achtste parcheel groot twee bunderen twee hondert tweendertich roeden gehouden by *Adriaen Cnaeps* voor vijfthien guldens het negenste, thienste ende elffste Parcheelen, groot een bunder t'seventich royen,een bunder vijftihien royen ende een bunder vijftich royen gehouden by, *Amant Peeters*, voor derthien guldens, ende sesthien stuyvers, het twelffste, derthienste, ende vierthienste Parcheelen groot een bunder veerthien roeden, onder half bunder, ende een bunder ende sestich royen gehouden by *Ian Moens* voor achthien guldens ende acht stuyvers:Item de heerelijcke gront Chynsen te *Geele* van cleyn ende onsekere weerde: Item het derde vande groote thiende te *Geele* daer t'Clooster van Roosendael oock een derde ende het Cappittel van Sinte Digna metten Pastoor van Geele het resterende derde paert in sijn hebbende, consisterende de selve thienden in sessentwintich geleyẽ ofte wyckẽ die by de voorss. drye thiende heffers alle jaeren verwisselt worden,ende overhant genotẽ,de selve wycken sijn genaempt *Stockeraecker ,Molevelt, den Hulst, Steetevelt, den Bosch, den Vaent,Hasenhout, Den Herman, Thoutervelt, Grooten Hulter,Vos honich, Dleim,Baent velt, Elsmaecker, Pelgrom blocke Crekelschole,Malcote,Ganstacker, Binnenblocke, Deegde, Mannestrate,Vuchterhoeve,Wijtbosch,Dryckevelt* ende *den aert*,van alle welcke wijcken het derde paert is voor d'jaer M.DC.XXXVI. verpacht geweest, vier hondert achtẽseventich veertelen ende een halff rogge. Op *Sinte Willeborts* velt by Antwerpen,dry ende een halff bunderen soo hoff als Zaylandt die *Marten Cornelis* ende *Bernaert de Borst* in huere hebben,brengende s'Iaers uyt hondert ende acht guldens:Item een halff bunder Zaylants op t'selve velt dat *Ian Noteler* hout s'jaers voor twaelff guldens: Item een Bunder ende een vierendeel saylant in twee stucken dat *Adriaen van Aa* hout s'jaers voor XXVII. guldens: Item dry vierendeel lants die *Adriaen Zegers* hout voor seventhien guldens s'jaers : Item onderhalff bunder Saylants dat *Ian van Eertbruggen* hout s'jaers voor eenendertich guldens:Item een gemeth hofflants gehouden by *Aelbrecht Iansse* s'jaers voor twaelff guldens:Item dryvierendeel saylants gehouden by *Nicolaes Schroys* ende geeft s'jaers twintich guldens:Item een halff bunder ende sestich roedẽ saylants gehouden by *Loys Martens*, ende geeft s'jaers veerthien guldens, Item een hondert ende sestich roeden gehouden by *Cornelis de Greve* gevens jaers negenentwintich guldẽs:Item drye hondert ende tweenseventich royẽ hofflants gehouden by *Nicolaes Schroys* geven s'jaers vierenvijftich guldens: onder *Eeckeren* de hoeve inden Schrieck genaempt *ten Calenaerde*, daer op

Q 2 is

is pachter *Ian Verbert* s'jaers voor dry hondert guldens:Item het Leenboeck t'Eeckeren, sijnde van cleyne en onsekere weerde:Item de *Heerlijcke grontchijnsen* ondetEeckeren,ende die daet mede ordinaris gerekent worden,brengende s'jaers uyt achtenveertigh guldens thien stuyvers ende eenen halven, achtenveertich veertelen ende dry quaert roghs, ende seven mokens gerst: Item de thienden tot Eeckeren consisterende in negen partyen, die voor d'jaer M.DC.XXXVI. verpacht sijn geweest als volcht; *de Geest* ende *Leyerwijck* aen *Peeter Ianssen* voor twee hondert negenentnegentich guldens, ende vijf stuyvers, item *de Biest* aen *Ian Verbert* voor sessentachentigh guldens, item *Braxgate metter Nicke* aen *Peeter Leeman* voor vier hondert ende dryendertich guldens, item *de Kaerde* aen *Aert Denijs* voor wee hondert dryensseventigh guldens ende elf stuyvers, item *Hooghboom* met *d'Oude gracht* aen *AnthoenClaes* voor vijf hondert ende negentien guldens,item *den Eertbrandt* aen *Cornelis Ian Rombauts* voor hondert ende vierenseftigh guldens,item *Meusiebroeck*,aen *Adriaen Dierickx* voor twee hondert negenentwintich guldens ende elf stuyvers, item *Essenhout* aen *Anthoen Claes* voor hondert vijfensestich guldens ende thien stuyvers, item *doude lant* aen *Marinus Claes* voor dry hondert ende sestich guldens, daer en boven de saet ende lammer thiende die voor dese leste jaren om niet gelaten is aenden pastoor, sonder dat te treeken in consequentie. Tot *Moeschhet Nieuwbroeck* met sijnen binnen-dijck ende de *Cleijn hoeve van Castelle*, verpaeht inde naervolgende parcheelen,de *groote Craghe* groot naer de leste metinge vier bunderen twee gemeten ende eenenegentich roeden, gehouden by *Meester Ian van Laere* gevendes'jaers twee hondert ende achtentwintich guldens, item *de cleyn Hoeve op Castelle* metten blocke lants genaemt *verloren Cost* gehouden by *Peeter de Hollandere* gevende s'jaers tachentich guldens,item een partye van vyf bunderen dryhondert dryentwintich roeyen, gehouden by de selve d'Hollandere, gevende s'jaers hondert sestich guldens, item noch gelijcke partye van vyf bunderen,dry hondert ende dryentwintich roeden,gehouden by *Sijmon Peelman* ende *Ian de Kimpe*, gevende s'jaers hondert sestich guldens, item een partye van een bunder hondert eenentwintich royen, ghehouden by *Ioos Iacobs*, gevende s'jaers eenenvijftigh guldens,item een halve cavel van twee bunderen vyf hondert sessentwintich royen gehouden by *Ian Mangracht* s'jaers voor vierentachentich guldens, item de wederhelft vande voorgaende partye groot twee bunderen ses hondert ende tweensestich toyen gehouden by *Iacques de Molder* ende *Ian Imenss.* gevende s'jaers vierentachentich guldens, item een partye van vyf bunderen vyf hondert ende vijftigh toyen gehouden by *Ioos Iacobs* gevende s'jaers twee hondert tweendertich guldens, item een partye van vier bunderen vier hondert ende negētigh toyē gehoudē by *IanColiers* ende geeft s'jaers twee hondert guldēs item een partye van dry bunderen twee hondert ende tweenvijftich royen gehouden by *Aert aenden Boom*, gevende s'jaers hondert ende sestich guldens, item een partye genaemt *de cleyn Crage* groot vyf bunderen sessensestich toyen, gehouden by *Daniel Peelman Eloyss.* gevende s'jaers twee hondert ende twintich guldens, item een partye van vyf bunderen dry hondert eenenveertich toyen, gehouden by *Philips* ende *Iacques Oste* gevende s'jaers hondert ende vijftich guldens,item een partye van vijf bunderen sessenegentich

tigh royen, gehouden by *Gillis Oste* de jonge,ende geeft s'jaers hondert ende tweenseftich guldens, item twee partyen t'samen groot negen bunderen, seven hondert sessenseventigh royen, ghehouden by *Adriaen de Sadelaer*, gevende s'jaers dry hondert ende twintigh guldens; item noch vijf partyen lants, daer af die t'samen plachten verpacht te worden, ende sijn groot alles derthien bunderen ende achteneghentigh royen, wordende nu ghehouden by *Melchior van Bogaerdt*, *Ioos Peelman*, *de weduwe Ardriaen Peelman*, *Peeter Peelman* ende *Pauwels d'Hollandere*, die daer voor s'jaers geven vijf hondert ende tachentich guldens; item een partye van vijf bunderen dry hondert ende tweenseventich royen gehouden by *Iacques van Leyen*, ende geeft s'jaers twee hondert veertigh guldens; item een partye van een bunder dry hondert achtenveertigh royen gehouden by *Ian Oste*, ghevende s'jaers vierenvijftigh guldens; item een partye van vier gemeten ende negenentnegentich royen, ghehouden by *Adriaen de Molder*, gevende s'jaers vijftich guldens; item een partye van seven bunderen, hondert eenendertigh roeden gehouden by *Daniel Peelman Eloyss.* s'jaers voor twee hondert veertigh guldens; item een partye van dry bunderen, vier hondert eenentwintigh royen, ghehouden by *Symon* met *Ian Peelman* s'jaers voor hondert sessendertich guldens; item een partye van een bunder dry hondert ende elf royen gehouden by *Guilliam Outerman*, gevende s'jaers eenenvijftigh guldens; item een partye van dry bunderen min ses royen, ghehouden by *Ian Peelman*, gevende s'jaers hondert ende vijftigh guldens; item noch een partye van twee bunderen twelf royen. ghehouden by den selven *Peelman*, gevende s'jaers dryentnegentigh guldens; item den dijck ghenaempt den binnendijck, beginnende vande steene sluyse in het nieuw-broeck,ende loopende lancx het selve nieuw-broeck tot den dijck van het groot Berenbroeck, hebbende aen d'ander sijde de Schelde, het Swen,cleyn ende grooten wal. Te *S.Amants* de seventhien bunderen soo lant als weyde aldaer, die *Ian Grootven* in hueringhe heeft s'jaers voor vier hondert ende sessendertich guldens: tot *Eerdeghem* de thienden aldaer in vier streken voor t'jaer 1636. verpacht als volght, den *eersten streke Tottergem* aenden Pastoor hondert tweenveertich guldens. den *tweeden streke Tottergem* aenden selven voor hondert tweenveertich guldens, den eersten streke aende Kercke aen *Ian van Kemelen* voor hondert ende tachentich guldens, den tweeden streke naest de Kercke aenden selven voor hondert ende tachentich guldens, den *thiende Lochtinck* aldaer ghehouden by *David vanden Nieuwerberch* s'jaers voor acht guldens: tot *Baesel* de sevenentachentigh en half gemeten lant in *Baselbroeck* die *Adriaen van Strijdonck*, *Peeter van Mingen*, *Marcq van Roye* ende *Nicolaes Vijl* houden, brengende jaerlijcx inne twelf hondert guldens: tot *Cruybeke* de een hondert sessendertich en half maten rogge chijns, ende hondert ses ende een half maten haver chijns op diversche panden te Cruybeke,wordende tegenwoordelijck by *Peeter van Mingen* in ammodiarie ghehouden voor twee hondert twelff guldens,ende eenen halven stuyver,item de dry stucken *Conterlants* te Cruybeke inden *Barbiershoeck* gehouden by *Peeter de Winter* te pacht ghevende s'jaers vyffen-veertich guldens: Item de gelt chynskẽs te Cruybeke,Bazel,ende daer ontrent,brẽgẽde t'jaers uyt acht guldens twee stuyvers ende een blanck; tot *Vracene*

ne de dry partyen lants aldaer soo ten hoogen als ten leegen gelegen, groot t'samen vijfthien gemeren ende vijffenvijftigh royen, die *Ian Leyten* ende *Ian Cotaert* te pachte houden s'jaers voor twee hondert ende festigh guldens: inde *Hoeven* onder het *Marquisaet van Bergen*, de thiende aldaer gedeelt in elf parcheelen, sijnde voor t'jaer 1636. verpacht, afgetrocken het subsidie aenden Pastoor aldaer, sesthien hondert ende seventigh guldens: Item de middel ende leeghe jurisdictie vanden dorpe vanden *Hoeven* soo wijt ende breet als hem dit dorp is verstreckende mette heyden, wateren, ende anderfints, ende daer toe alle de gront-chijnsen alomme jaerlijcx nu uytbrengende ontrent ses hondert ende vijftigh guldens: item een bewatert huys ghenoemt *het hoff van Bovendonck*, mette dreven ende plantagien, bosche ende noch vier bunderen lants daer by gelegen, die teghenwoordelijck gehouden sijn als Conchergerye, ende bewoont worden vanden Pastoor ende Rentmeestere, sonder dat in consequentie te trecken: Item noch aent voorss. hof twee hoeven met hunne huysingen, landen, weyden ende bemden groot samen ontrent een hondert gemeten, ende geldende s'jaers seven hondert guldens: Item eenen Wintmolen metten huyse ende erffkens daer aen, s'jaers geldende ses hondert ende vijffentwintigh guldens. Item noch ontrent tachentigh ghemeten bempts in diversche parcheelen s'jaers alles uytbrengende neghen hondert ende veertigh guldens: Item de Hofftede *op't Gors*, groot elf gemeten, geldende s'jaers te pachte tweenveertigh guldens: Item de Hofstede *opte Heule*, groot ontrent achtien gemeten, geldende s'jaers in pachte tachetich guldẽs: Item de partije genaempt *de Hope*, groot een hondert gemeten in diversche parcheelẽ brengende s'jaers uyt vijfthien hondert guldens; Item noch ontrent negen gemeten slechte weyde s'jaers geldende sevenentwintigh guldens; Item een half bunder lants aende Cruysstraete, geldende acht guldens; Item de visscherye verpacht s'jaers dry guldens; Item den torf wordende alle iaeren ghesteken op de heye uytbrengende d'een iaer door d'ander ontrent vijffentwintigh guldens; tot *Etten* den Wintmolen metten Rosmeulen aldaer, sijnde verpacht jaerlijcx elf hondert guldens; Item de stede by den voorss. molen, groot acht gemeten, geldende s'jaers ter hueren tachentich guldens; Item noch acht gemeten lants op den hoogen wech, geldende s'jaers tweenveertich guldens; Item den chijnsboeck onder Etten, beloopende jaerlijcx ontrent seventigh guldens, ende noch een half bunder slechte weyde achter *de Leeghedonck*: geldende s'jaers seven guldens: de Chynsen ende onquytbaere renten binnen ende buyten ontrent *Breda* brengende jaerlijcx uyt ontrent de vijftich guldens: tot *Zevenberghe* eene rente van eenen gulden derthien stuyvers ende dry ort: onder *Lachene* ende *Contick*, het bleekbosch genaempt *den grooten Haeck* groot ontrent de seven bunderen, item het Bleckbosch daer neffens aen groot ontrent een half bunder, item het Bleckbosch genaempt *den cleynen Haeck* groot salvo justo een bunder ende een quaert, item het Bleckbosch aen *Dasbroeck* groot salvo justo twee bunderen metten *Voorwasch* aen de strate, item het Bleckbosch genaemt *het Hooghbosch*, item *het Merenbosch* groot salvo justo een bunder, item het *Calverenbosch*, item het *Bosch aende Belsers Aert*, item het stucxken aende *Sype* groot vyf viertendeel: onder *Aertselaer* het Bleck-bosch in de *half-strate* groot ontrent

ontrent dry ende een half bunderen, verclaerende bey de bovenschreven partyen dat alsoo inden boven-verhaelden contracte vergeten waren te stellen het leenboeck tot *Eeckeren*, die cleyne hoeve tot *Moesch*, die cleyne chynsen tot *Rupelmonde*, *Basel* ende *Cruybeke*, alle de selve hier boven met hunder goeder wetentheyt gesuppleert te sijn mits-gaeders ghecorrigeert het erreur ghevallen in het selve Contract, nopende die maten havere onder Cruybeke aldaer ghestelt op eenentseventich ende een half maten, ende hier boven geredresseert op hondert ses ende een half maten, soo oock ghedaen is nopende d'erreur van de ghemeten lants onder *Vracene* aldaer gestelt op vyf ghemeten ende vyfenvyftich royen, ende hier boven ter rechter quantiteyt van vyfthien gemeten eñ vyfenvyftich royen, verclaren voorts bey de partyen dat die bovenschreven separatie van de goederen geschiet is in alles met verstande, dat allen die hoeven, landen, thienden, bempden, chynsen, bosschen ende goederen boven-gheschreven, den voorss. Bisdomme sullen volgen in sulcker quantiteyt ende gheleghentheyt, appendentien ende dependentien, hercommen, gherechtigheden ende ghebruycken, als die tot noch toe den voorschreven Clooster hebben ghecompeteert, ende die pachters boven verhaelt hebben in hueringe beseten ende gebruyckten sonder dat het Clooster oft eenich officie des selfs opde selve goederẽ sal blyvẽ houden eenighe chynsen, renten, wasch-gelden oft andere lasten oft rechten hoedaenich die souden moghen wesen, behalvens alleenelijck het recht van vernaderinghe in cas van alienatie, soo oock het Bisdomme geen andere rechten op de goederen aen het voorss. Clooster blyvende, en sal behouden, als alleenelijck het vernaderen breeder in't voorschreven contract verhaelt, in teecken van allen welcken heeft den voorss. Eerw: Heet Gasper Nemius Bisschop van Antwerpen sijnen segel, mits-gaders die voorss. Eerw: Heeren ghedeputeerde van den Capittel des selfs Capittels seghel, ende den voorss. Eerw: Heer Prior ende Ioannes Leys outste Religieus residerende in den Convente, Cornelius Moneus Oeconomus des selfs clooster, ende Michiel Goubau oudt Supprior, bewaerders des Convents seghel, den selven seghel des Convents van St. Bernaerts inde teghenwoordigheyt van ons openbaere Notarissen, ende heeren Theodorus Vooght Licentiaet in de heylige Godtheyt, ende Arnoldus Carpentier Baccalaureus inde H. Godtheyt, Pristers getuygen hier toe geroepen, doen aenhanghen, tot Antwerpen binnen den palleyse Episcopale voorss. den dry-en-twintighsten Meert anno M.DC.XXXVII. Onder stont aldus, *in quorum fidem* &c. onderteeckent I: Iacobæus Notarius, I. van Huffel Notarius: Hæc transactio demum sortita est effectum an. 1649.

CAPUT XIX.

De Episcopis Antverpiensibus.

IN duobus præcedentibus capitibus, Episcopatum & Dotem mensæ Episcopalis dilucidavimus, in hoc seriem Episcoporum dabimus, quorum primus designatus ac confirmatus *Philippus Nigri* cognomento *de Campo*, Bononiensis I. V. D. velleris aurei Cancellarius, in D. Gudilæ Bruxellis

ellis Decanus, sed ante inaugurationem excessit è vita anno M.D.LXII.

Successor ejus *Franciscus Sonnius*, quo mortuo sedes multos annos vacavit, ob civiles in Belgio tumultus. Scribit de illo Franciscus Swertius (in *Monumentis Sepulchralibus Ducatus Brabantiæ* fol 15. anno M.DC.XIII. editis) quod sit *sepultus Antverpiæ in D. Mariæ, absque ullo epitaphio aut memoria tanto viro digna*, unde colligo diu post mortem ejus extructum esse monumentum, quod inibi visitur juxta aram summam ad partem meridionalem: Nos uti illud vidimus, hodieque extat, in æs incidi curavimus, & cum epitaphio, quod in contigua columna legitur, subjungimus.

D. O. M.

A sole nomen mutuatus hic occidit Franciscus Sonnius, *qui ab humili ortu & per sacri studij gradus, summosque honores, apud Sylvæducenses annos IV. dein huic urbi primus Antistes illuxit, utque plures per Belgium Antistites darentur legatus effecit. Vim doctæ mentis & styli hæreses senserunt, & Wormatiense colloquium. Pependit ab ore docentis Lovan. Sylvædu. & urbis hujus populus. At sortem iniquam? vix annos sex hic præfuit, dum ætate & meritis gravis, à Principe pastorum evocatus discessit ann. sal.* CIↃ.IↃLXXVI. *Æternum ut vivat lector precare.*

Ei ſucceſſit *Lævinus Torrentius*, anno M.D.LXXXVII. vir doctus ut ejus ſcripta teſtantur. Obijt anno M.D.XCV. ſepultus Antverpiæ etiam in Eccleſia Cathedrali juxta ſummam aram ad partem ſeptentrionalem, è regione prædeceſſoris ſui: Epitaphium & tumulum illius infra exhibemus.

D.O.M.

Lævinus Torrentius, *patria Gandaven: litteris & legationibus domi foriſque ſpectatus. Ex Archidiacono & Leodienſis Principis vicario generali, II. Antverpienſium Epiſcopus, III. Mechlin: Archiepiſcopus deſignatus. Collegij Societatis Ieſu apud Lovanienſes fundator, ad rerum ſtatus Belgij concilium adſcitus, dum præcipitantem rempub. fractus viribus animo infracto conſilijs ſuſtento, Bruxellæ deceſſi* VI. *Kal. Majas.* CIↃ. IↃ. XCV. *Vixi an.* LXX. *mens.* I. *dieb.* XVIII.

Hunc

Hunc secutus est *Guitlielmus de Berges* è prima nobilitate Brabantiæ, inauguratus anno M.D. XCVIII. qui cum aliquot annos summa cum laude præfuisset Antverpiensi Ecclesiæ, ad Cameracensem Archiepiscopatum evocatus fuit anno M. DC. I.

Ioannes Miræus Bruxellensis Antverpiensium Episcopus creatus an. M. DC. IV. conditus in choro Ecclesiæ Cathedralis ad partem meridionalem, ejus monumentum & epitaphium subjungimus.

D. O. M. S.

Ioannes Miræus *Episcopus Antverpiensis quartus H. S. E. qui oblatam sibi fama virtutis dignitatem, cum diu recusasset sic ut cogendus foret, eâ vigilantiâ, magnanimitate, integritate, benignitate, ac prudentiâ gessit, ut virum muneri non munus viro datum appareret. Sed heu fidem sortis humanæ! vix dum septimam turbidis tempestatibus messem, hoc colono perindustrio Antverpia gustaveras: cum serenato per inducias tandem Reipub. Cælo, infelice catarrosæ guttulæ defluxu, Tu spe uberioris frugis, ipse vita, excidistis. Ianuarij die* XIII. *An. Sal.* CIↃ. IↃ. C. XI. *suo* LII. *ineunte. Omnibus etiam hostibus luctuosus. Pijs ut manibus sit quies: quisquis hæc legis Deum venerans precare.*

Ioannes

Ioannes Malderus anno M.DC.XI. VII. idus Aug. inauguratus fuit Episcopus Antverpiensis, ſepultus in choro Cathedrali, ad partem ſeptentrionalem: Monumentum & epitaphium ejus hic etiam exhibentur.

Deo S. & Memor. Poſteritatis.

Depoſitum Ioannis Malderi *Epiſcopi Antverpiens. V. Cui viro Leva S. Petri vita lucem, Bruxella litteras, Duacum Philoſophiæ, Lovanium per omnes ſtudior. gradus doctoral. Theologiæ lauream, doctrina prærogativa lectionem pub. Prudentia Seminari Regij curam Fama virtutis eximia inſignis hujus Cathedra dignitatem nihil ambienti, nihil expectanti, ex merito contulere. In qua cum regendo, providendo, docendo, ſcribendo, vivendo, pius, benignus, pervigil: bonus, fidelis, carus omnibus ac Venerab. Pater, paſtor, præſul, præfuiſſet, profuiſſet, præluxiſſet annis* XXII. *menſibus* II. *dieb.* XIV. *Ad mercedem laboris conſequend. evocatus deceſſit ætatis ſuæ anni* LXXI. *menſis tertij, die* IX. *Chriſti Domini* M. DC. XXXIII. XII. *Kal. Novemb.*

Gaspar Nemius Malderoin Episcopatu Antverpienfi fucceffit, qui cum multis annis verbo & exemplo credito fibi gregi præfuiffet, ob merita fua ad Cameracenfem Archiepifcopatum evocatus fuit circa annum M.DC.LI. Abeunrem luxerunt omnes, præfertim pauperes, quibus addictiffimus fuit, quâ virtute etiam claruiffe omnes præcedentes Epifcopos, notatum invenimus, fponte in egenos collatis, quando nondum aliena erant, fuperfluis bonis.

Præclaro huic Præfuli fuffectus eft, *Frater Marius Ambrofius Cappello*, Antverpianus, Ordinis Prædicatorum, hodieque fuperftes. Is femoto fepulchrali monumento Epifcopi Ioannis Miræi, eodem in loco fuum condidit: Materiâ, non opere, prædecefforum fuorum monumentis præftantius.

CAPUT

CAPUT XX.

Disquisitio de Præputio Christi, Ierosolymâ Antverpiam delato.

INnocentius III. Cælestini Pontificis successor sub finem sæculi Christi XII. *Vir* (ut inquit Platina) *etiam ante Pontificatum doctrinâ ac moribus insignis*, sequentia de præputio Christi scribit, Lib. IV. de Missæ Mysterijs cap. XXX. *Quid de circumcisione præputij, vel umbilici præcisione dicetur? An in resurrectione Christi similiter redijt ad veritatem humanæ substantiæ? Creditur enim in Lateranensi basilicâ reservari: licet à quibusdam dicatur, quod præputium Christi fuit in Ierusalem delatum ab Angelo Carolo Magno, qui transtulit illud, & posuit Aquisgrani. Sed postea à Carolo Calvo positum est in Ecclesiâ Salvatoris apud Carosium. Melius est tamen Deo totum committere, quàm aliquid temere definire.*

Odo Gissejus in Historia Podiensi testatur, etiamnum asservari Podij, sive Anicij Velaunorum Christi præputium. Et Symphorianus Campegius in lib. de Sanctis Galliarum locis, ait, Anicij in Arvernia, præputium Dominicum ac Ataonis mitram seu infulam sollicitè servari, magnâque in veneratione haberi.

S. Brigitta lib. VI. Revelationum cap. CXII. ista tradit. *Maria ait: cum filius meus circumcideretur, ego membranam illam in maximo honore servabam, ubi ibam. Quomodò enim ego illam traderem terræ, quæ de me sine peccato fuerat generata? Cum tempus vocationis meæ de hoc mundo instaret, ego ipsam commendavi S. Ioanni custodi meo cum Sanguine illo benedicto, qui remansit in vulneribus ejus, quando deposuimus eum de Cruce. Post hoc S. Ioanne & successoribus ejus sublatis de mundo, crescente malitiâ & perfidiâ, fideles qui tunc erant, absconderunt illa in loco mundissimo sub terrâ, & diu fuerunt incognita, donec Angelus Dei illa amicis Dei revelavit. O Roma! ô Roma! Si scires, gauderes utique imò si scires flere, fleres incessanter, quia habes Thesaurum mihi charissimum, & non honoras illum.*

Secundùm hanc revelationem Sacrum hoc Præputium Romæ erat sæculo Christi XIV. cum anno illius ævi LXIII. die XXIII. Iul. decesserit S. Brigitta, à Bonifacio IX. (qui obijt anno quarto sequentis sæculi) Sanctis adscripta, cujus Revelationes approbavit Concilium Basiliense, patrocinante Cardinale *Ioanne à Turre cremata*, uti constat ex Historia vitæ prædictæ sanctæ apud Heribertum Rosweydum.

Philippus Barlaimontius, Paradisi puerorum parte II. cap XXVIII. scribit illud quidem Romæ mansisse usque ad expugnationem ejus factam sub Carolo V. Imp. an. M.D.XXVII. sedente Clemente VII. quo tempore miles quidam arculam quamdam, in qua præputium erat, rapuit è prædicto Lateranensi templo, ac *Calcatam* ad pagum XX. millibus passuum ab urbe distantem transtulit, ubi & in hodiernum diem adservatur, multis miraculis illustre, quæ ibidem contigerunt postquam dicta area fuit reserata. Mirabilia sunt quæ de præputio illo Româ asportato ac deinde Calcatæ reperto scribit Franciscus Toletus Societatis Iesu in cap II. Lucæ annot. XXXI. Et eandem Historiam aliquantò brevius recenset Sylvester Petrasancta in Sacris BibliorumMetaphoris, Centur I. Metaph. XXXIII. Quod si ita sit, inquit Arnoldus Raiss-

us in suo Hierogazophylacio Belgico, crediderim falsum esse quod Costerus lib. Meditationum in vitam B. Mariæ, meditatione XIV. refert, hæreticorum rabie anno M. D.LXVI. præputium Christi Antverpiâ sublatum fuisse, vel particulam tantum fuisse, quæ præcisa fuit ab eo quod Romæ adservabatur. Verùm non falsa Costerum scribere in dubitatum est, cum certò constet anno ab illo citato Antverpiensem Basilicam ab Iconoclastis direptam fuisse uti docuimus cap. VIII. & inficiari minimè possumus, quin multis sæculis in eadem Ecclesiâ viguerit cultus sacro-sancti Christi præputij.

Præterea de rapina hujus Præputij ita commemorat Aug. Wichmans in Brabantia Mariana lib.II.cap.XXII. *Retulit mihi vir magnus, inter Ecclesiasticos primæ dignitatis, atque omni exceptione major, se à viro itidem probo & Catholico (cui fides tutò adhiberi potest) audivisse, Præputium hoc Ecclesiæ Antverpiensis, à quodam Ministro hæretico in pala annuli, dudum Middelburgi Zelandiæ fuisse delatum; qui id ipsum ex Ecclesia sacrilegè rapuerat. Præfatus autem Catholicus, nomine* Marcellus Everſdijek, *pretio illud idem redimere destinabat, nisi imposturam timuisset, ne perfidi illi, adulterinam pelliculam vero Christi præputio substituissent; Catholicos posteà ludibrio habituri, ut sæpè alias fieri adsolet. Quò factum, ut ad incertos hæredes devolutum sit.*

Porrò difficultas omnis consistit in eo quod non satis liqueat an præputium illud quod Antverpiæ venerabatur genuinum an suppositititium fuerit, consideratis ijs quæ supra retulimus ex documentis authenticis.

Restat itaque ut quæ pro Antverpiensibus faciunt propomanus. Litteræ Capituli Antverpiensis anni M.CCCC.XVI. ita habent: *Universis Christi fidelibus ad quos præsens nostrum scriptum pervenerit, Decanus & Capitulum Ecclesiæ Collegiatæ Beatæ Mariæ Antverpiensis, Cameracensis Diœcesis, in Christo Domino nostro salutem, & piam noscere veritatem. Si Sacris Ossibus ceterisque probatis reliquijs ad recolenda nobis Sanctorum merita, & imitandam vitam veneratio debetur & honorificentiæ cultus; quantò major Dominico Præputio &c. Tradiderunt quippè nobis seniores nostri, quod olim regnante in terra Sanctæ felicis recordationis Illustrissimo Christianissimoque Principe fundatoreque nostro Godefrido de Buillon Hierosolymitanorum Rege, erat cum illo generosus quidam vir, Antverpiensis oppidanus, Henricus Nose, Presbyter & ejusdem Domini Godefridi Cappellanus: qui de hinc eorumdem Hierosolymitanorum factus Episcopus, videns succedente Balduino præfati Regis Godefridi fratre, sævitiam infidelium reinvalescere paganorum; natalis patriæ nimirum affectus amore, conquisitum antè & sufficienti documento probatum Domini nostri Præputium, per manus cujusdam nostratis fidi Cappellani sui & nostri, Arnoldi Heerbrant, priusquam morte corporali illic præveniretur, ut rem tam sacram indignis infidelibus subtraheret, ad nostram præfatam Ecclesiam Antverpiensem memoriale sui perenne fideliter transmisit, dignè fidelibus adorandum : ait enim Dominus per Prophetam :* de Ierusalem exibunt Reliquiæ, *& alibi:* disperdam de loco hoc (*scilicet Ierusalem*) reliquias. *Et:* possidere faciam reliquias populi hujus, &c. *Datum Antverpiæ in loco nostro capitulari anno Domini* M. CCCC. XVI. *Mensis Iunij die* X.

Testimonium illud teutonicè edidit Heribertus Rosweydus in Legenda Sanctorum ad Kal. Ianuarij, excusa Antverpiæ anno M. DC. XIX. typis Hieronymi Verdussen. Latinè verò, uti conscriptum est, Ioannes Bollandus

dus in Actis Sanctorum tomo 1. Mensis Ianuarij ad præcitatum diem Porrò præfatus Bollandus acer judicio vir, animadvertens in eodem diplomate annumerari Hierosolymorum Episcopis *Henricum Nose*, noluit figmentum illud intactum relinquere, notavitque ad marginem hisce verbis, *non consentit hoc cum Historia belli Sacri.* Unde nos incessit cupido de ijs inquirendi, deprehendimusque in vetustissimis *Belli Sacri* scriptoribus, *Arnulphum*, primum Latinorum Episcopum Ierosolymorum, tempore Godefridi Bullonij Patriarchæ vices gessisse: hunc secutus est Daymbertus seu Daybertus, utrumque enim legitur, qui coronavit Balduinum fratrem Godefridi, eoque pulso anno M. C. III. intruditur Ebromanus, navigat interim Romam Daymbertus, & pontificiâ sententiâ restituendus revertitur anno M.C.V. quo audito Ebromanus etiam Romam properat, ubi aliud impetrare non potuit, quam ut mitteretur Gobelinus Atelatensis Archiepiscopus tamquam legatus Apostolicus de tota causa cogniturus: qui quidem legatus Ebromano Cæsariensem Ecclesiam habendam concessit, Patriachatu autem illum voluit omninò cedere, licet Daymbertus in itinere mortuus Messanæ nuntiaretur. Dein anno M. C. XVIII. Gormundus. Anno M.C.XXVII. Stephanus. Anno M. C. XXX. Wilhelmus, qui antea Eremita, ex ordine Episcopi Ierosolymorum fuêre, in quorum serie *Henricus Nose* non reperitur.

Ioannes Gotopius Becanus cum lib. 1. Atvaticorum docuisset, Priapum jam olim à primis Antverpiensibus cultum, cujus in hodiernum diem monstratur idolum supra portam veteris castri, muro inædificatum, subjungit sequentia: *Atque ita pertinacibus animis hæc superstitio olim tenebatur, ut Godefridus Bullonius, hujus civitatis Marchio, nihil prius habuisse videatur, quam ut eam vel radicitus evelleret, vel ad ritus Christianos traduceret. Simul ac igitur Hierosolymis est potitus, præputium Christi, veluti summum munus, Antverpiensibus suis misit, ut ejus cogitatione à fœdo & spureo numine revocarentur. Cæterum parum profecit apud mulieres hoc donum, quod sacri fascini non possent oblivisci. Assentior equidem hanc Priapi invocandi religionem, non olim tantum in usu fuisse, sed hactenus etiam teneri.*

Cæterum, populus Antverpiensis Christo deditissimus est, quod admiranda illa crux, ætate nostra ære publico erecta testatur, cujus iconismum oculis subjicio. Et jam olim in honorem Circumcisionis instituta fuit Antverpiæ Confraternitas, in quam primores tum cleri tum populi nomina sua soliti referre, peculiari sacello idcirco in summo templo ædificato, à varijs Pontificibus & Episcopis indulgentijs donato.

Testatur Andreas Sauslajus in supplemento Martyrol. Gallicani, asservari Compendij in basilica SS. Cornelij & Cypriani, & hoc die populo ostendi, culttum lapideum, quo circumcisus est Christus.

De Nobilibus Vrbis & Agri Antverpiensis. CAPUT XXI.

Vrbs Antverpiensis, paucos nobiles habet, qui ex ea orti, in eave fixè commorantur, ager autem quam plurimos: quod *Ludovicus Guicciardini* diligens scriptor rerum Belgicarum, præsertim Antverpiensium, etiam animadvertit, cujus verba hæc sunt. *Non è in Anversa per essere*

terra tanto mercantile, gran numero di nobili, & anco perche i gentilhuomini, & signori di qua da monti si stanno ordinariamente alle loro signorie, & luoghi fuor' delle terre grosse. Antiquiora quisq; suæ gentis primordia, majore ambitionis quam veritatis studio facere intendit: & *ferè solent claræ omnes familiæ initia sua fabulis inuolvere* inquit Pontus Heuterus in explicatione genealogiæ Egmōdanæ;& rectè, illud proverbium Hispanorum, *Miente como un genealogista.* Verum ad familias nobiliores hujus civitatis quod attinet, superiori sæculo illas notavit præfatus *Ludovicus Guicciardini.* Hoc veró sæculo *Christophorus Butkens* libro singulari hactenus non excuso, cujus exemplar cum autographo collatum penes me habeo. Idemque uti diximus cap. XI. scripsit Trophæa Ducatus Brabantiæ in quo opere recenset proceres nobilesq; qui vixerunt sæculis illis, quibus Brabantia & hic Marchionatus Principes habebant proprios, adjecitque catalogum illorum procerum & nobilium, ad calcem historiæ singulorum Principum: præclarum opus nisi assentatio illud multis in locis contaminasset. Nos nullas genealogias nullumque nobilium catalogum dabimus: poterunt tamen talium curiosi indagatores, plurima stemmata certò discere, ex documentis authenticis, Principumque diplomatibus & sepulchralibus monumentis passim huic operi insertis. Observabimus monitum *Michaëlis de Cervantes*, is enim ait, *que jamas te pongas a disputar de linages, alomeños comparandolos entre si, pues por fuerça en los que se comparan, uno ha de ser el mejor, y del que abatteres seras aborrecido, y del que levantares, en ninguna manera premiado.*

Democritus rogatus, in quo consisteret nobilitas: *Pecudum*, ajebat, *in valido corporis habitu; hominum, in bonitate morum.* Plato autem considerans vicissitudines rerum omnium, præsertim alternatam hominum seriem, *Neminem Regum*, inquit, *non ex servis; servorum neminem, non ex Regibus oriundum*

CAPUT XXII.

De Vice-comitatu Antverpiensi.

Pleraque opida & loca illustriora suos olim Castellanos habuerunt, Franci illos, *Viscomtes*, Germani *Borchgraven*, nuncupant. Tales in Brabantia fuerunt Castellani Bruxellenses, Antverpienses, Geldonienses, Furenses, Genapienses, & Grimbergani.

Quinam fuerint primi Castellani seu Vicecomites Antv. non satis liquet Docuit me Henricus vanden Werve sæpius urbis Antverpiensis Consul primarius, quod in Chronico Cœnobij Middelburgani Ord. Præmonstratensis conscripto anno 1164. habeatur, *Alericus Vicecomes Antverpiensis: & Gunterus à Littore Vicedominus, fratres, filij quondam Ramundi.*

Series Vicecomitum Antverpiensium desumpta ex quodam libello cui titulus *senatus Populique Antuerpiensis Nobilitas sive septem tribus Patriciæ Antverpienses.* De quo cap. III.

Arnoldus Dominus de Diest vixit anno 1268. eique uxorem tribuunt Bertham filiam hæredem Castellani Antv. ex cujus capite hæc Castellania sive Vicecomitatus mansit hæreditaria Dominis de Diest

Arnol-

Arnoldus II. Dominus de Dieft, præfati Arnoldi & Berthæ filius, qui cum filio suo Gerardo fidelem & opportunam præstitit operam Ioanni I. Brabantiæ Duci in prælio Woeringano. anno 1288. duxit Isabellam Ducis Britanniæ filiam: fundavit Fratres Ordinis sancti Francisci Diestæ: Begginis ibidem (quibus Pater ejus anno 1254. concesserat facultatem construendi Ecclesiam) crescente earumdem numero, locum ampliavit anno 1271. obijt anno 1296. sepultus in Ecclesia illorum Fratrum Minorum Diestæ.

Superstes & hæres in hoc Vice-comitatu ei fuit Gerardus filius, qui primò duxit filiam Comitis Lossensis, secundò Ioannam de Flandria, filiam Guilielmi dicti Sine-terra. Ioannes III. Dux Brabantiæ confirmans ei omnia sua privilegia anno 1333. vocat illum suum consanguineum, obijt sine liberis anno 1337. sepultus in Carthusia de Zeelhem, quam fundavit. Procuravit insuper Ecclesiam S. Ioannis Baptistæ Diestæ erigi in Collegiatam per Hugonem Episcopum Leodiensem, anno 1297. Habuit fratrem Ioannem Episcopum primò Cameracensem, postea Ultrajectensem, qui fundavit Collegium XII. Canonicorum Amersfotti: Thomam item Dominum de Zeelhem.

Thomas de Dieft D. de Zeelhem & post mortem Gerardi fratris sui D. de Dieft, Castellanus Antverpiensis, &c.

Thomas de Dieft Thomæ filius, D. de Dieft, Zeelhem, Castellanus Antverpiensis, duxit filiam Comitis de Loz.

Henricus filius ejus, Baro de Dieft, Castellanus Antverpiensis, duxit Elsam de Hornes filiam Guilielmi, ex Ermengarde de Clivia.

Thomas Henrici filius, Baro de Dieft, D. de Sichem, Castellanus Antverpiensis, duxit Catharinam vanden Wyere, Dominam de Holede, filiam Arnoldi militis, obijt hæc anno 1399. ille anno 1436.

Ioannes Thomæ filius, Baro de Dieft, D. de Zichem, Holede, &c. Castellanus Antverpiensis, duxit primò Ioannam de Hornes, Henrici Domini de Peruwez filiam, secundò Elisabetham filiam Raynaldi, D. de Schoonvorst, viduam Domini Ottonis de Wedergrate, Domini de Eygem, vixerunt anno 1412. obijt ille ante patrem suum.

Ioanna de Dieft, Ioannis & Elisabethæ de Schoonvorst filia, prædictorum Dominiorum hæres, nupsit Ioanni de Los, Domino de Heynsberge, vixerunt anno 1437.

Reliquerunt Ioannam de Heynsberge, Dominam de Dieft, nuptam Ioanni Comiti de Nassau & Sarebrugge, &c. obijt hic anno 1472.

Horum filia Ioanna de Nassau, D. de Dieft, Sichem, &c. elocata Ioanni Comiti Palatino, Duci in Bavaria.

Vendidit hic Dominium de Dieft, Zeelhem, Sichene, & Vice-comitatum Antverpiensem Duci Iuliacensi; qui illud postmodum retrocessit Engelberto Comiti Nassoviæ, aurei Velleris Equiti; permutatione factâ cum territorijs de Vucht, Gargelt & Mille: obijt Engelbertus anno 1504.

Indè ad fratris filium Henricum Comitem de Nassau, aurei Velleris Equitem, qui obijt 1538. pervenit Vice-comitatus.

Quem ordine successivo obtinuerunt, Renatus de Chalon, Henrici Comitis Nassaviæ filius, Princeps Auriacus, aurei Velleris Eques, obijt anno 1544.

Guilielmus Nassavius patruelis & hæres Renati de Chalon, Princeps Auriacus, obijt anno 1584.

Philippus Guilielmus, Principis Guilielmi ex Annâ Egmondâ filius, Princeps Auriacus, Velleris aurei Eques, obijt Bruxellis anno 1618.

Mauritius Principis Guilielmi ex Annâ Saxonica secundo genitus, Princeps Auriacus, &c. obijt 1625.

Henricus Fredericus Principis Guilielmi ex Ludovicâ de Coligni filius, Princeps Auriacus, &c. obijt anno 1647.

Wilhelmus Principis Frederici Henrici filius, Princeps Auriacus, &c. obijt 1650.

Wilhelmus Henricus Principis Wilhelmi ex Mariâ Caroli magnæ Britanniæ Regis, & Henricæ de Francia filius unicus, Princeps Auriacus, Comes Nassaviæ, Cattimeliboci, Vianæ, &c. Baro Diestæ, hoc anno 1672. Vice-comes hæreditarius Antverpiensis.

Series Vice-comitum Antverpiensium, desumpta ex Curia feudali Brabantiæ hic etiam subjungitur ne quis illam desideraret.

Extract vuytten Hooft-leen-boeck vanden Quartiere van Antwerpen, berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant, alwaer onder de capitulatie van d' Ambacht vanden Merc-greef-schape van Antwerpen. Ende jerst binnen der Stadt, fol. 1. *staet als volght.*

HEer Philips Willem Prince van Oraignen, Grave van Bueren, van Nassau, &c. Riddere vande Ordre vanden gulden Vlieze, xxx. Iunij M.DC.IIII. by doode wylen vrouwe Anne van Egmont zijne Vrouwe Moedere, die devolutie vander proprieteyt gebeurt zijnde volgende die costuymen van desen hove.

Ioncker Willem Prince van Oraignen &c. xxiii. Ianuarij an. M.D.XLIIII. by doode wylen Heeren Renez de Chalon Prince van Oraignen sijns neven onderschreven.

Heer Rene van Chalon Prince van Oraignen &c. xv. Ianuarij anno M.D.XXXVIII. by doode wylen Heer Herp Grave van Nassau sijns Vaders.

Ioncker Henric Greve tot Nassau xviii. Iunij anno M.D.IIII. by doode wylen Heren Engelbert Greve tot Nassau &c. sijns Oems ondergheschreven.

Her Ian van Ymmersele Ridder, tot behoeff van Heeren Engelbert Greve van Nassau, van Vianden &c. xxviii. Augusti M.CCCC.XCIX. Iaer, by overghevene van Hertoghe Willem, Hertoghe van Gulic ende vanden Berghe.

Die Hertoghe van Gulich xiiii. Martij anno M. CCCC. LXXXII. Iaer, overmidts tractate tusschen hem ter eenre ende Vrouwe Iehannen van Nassau ende Hertoghen Hansen in Beyeren heurs mans ter andere zyde ghemaeckt, ende by overghevene Brochaerts van Rijsbach, ter by zyne vanden voorseyden Vrou Iehannen ende heurs voorsz. mans &c.

Brochaert van Rysbach Amptman t'zoe Raerpach &c. ten by syne ende by consente vrouwen Iehannen van Nassou ende van Zaerbrugge ende Hertoghen Hanssen in Beyeren heurs wettichs Mans ende Momboers tot behoeff der selver Vrouwen by opdrachten gedaen by Berthout van Pletten-

Plettenberch inden name ende van wegen des Hertoghen van Gulich, midts machte van procuratien des selffs Hertoghen van Gulich.

Berthout van Plettenberch tot behoeff des Hertoghen van Gulich &c. midts procuratien hem daer af verleent x. Martij anno M.CCCC.LXXX. Iaer, by doode wylen Vrouwen Lysbeth van Nassou synder Wettiger ghesellinnen.

Ioncker Willem outste Soene des Hertogen van Gulich tot behoef ende inden naeme Iouffrouwen Lysbethen van Nassou synder wettegher ghesellinnen prima Iunij M. CCCC. LXXIII. Iaer, by doode wylen Ians Greve tot Nassou &c. heurs Vaders. Iouffrouwe Iehanne van Loon met Ioanne Greve tot Nassou heuren man x. Decembris M.CCCC.LVI. Iaer, by overghevene Iouffrouwe Iehannen van Diest huere Moeder.

Iouffrouwe Iehanne van Diest mit Ianne van Loon hueren Man ende Momboer xii. Octobris anno M.CCCC.XXXVI. Iaer, by doode wijlen heren Thomas van Diest huer oudet vaders.

Her Thomas Heere van Diest syn Soene.

Her Henrick Heere van Diest hout dat Borchgreefschap van Antwerpen met allen den rechten ende Heerlijckheyden daer toe behoorende.

Dionysius Waterloos Bruxellensis edidit anno M.DC. LXVIII. descriptionem Brabantiæ, idiomate gallico, infrà tabulam quandam, à se dicatam Carolo II. Hisp. Regi; in qua repræsentantur gentilitia insignia Brabantiæ Ordinum in æs incisa. Porrò cum immediatè, post Comitum collocasset Vice-comitum arma, monet Lectorem seu spectatorem hisce verbis. *Bien que l'on ait preferé les Vis-comtes aux Barons, ce n'a pas esté pour les prejudicier en leur preeminance ou presance, mais pour observer l'ordre qui s'observe en Espagne, France, Engleterre, & en Flandres en matiere de titrez, ou l'on l'a donne d'ordinaire aux Vis-comtes. De fait ceux cy n'ont aucune entrée aux assemblées des Estats de Brabant, pour estre sans erection & sans justice haute, moyenne, ou basse, & pour estre plustost de titres d'office que de dignité: en effect on les prennoit ancienement tantost pour des Chastelains, & tantost pour des Lieutenans des Chateaux & fortresses de Princes, ou pour leurs Baillifs, ainsy qu'ils ont d'ancienneté estez tenuz & reputez en Brabant.*

CAPUT XXIII.

Inquiritur quando Marchionatus S. R. I. unitus sit Ducatui Brabantiæ.

Sub quo Principe & quo tempore Antverpiam ejusque agrum adscripserint Ducatui Brabantiæ, & inter quatuor capitales urbes ejusdem Provinciæ urbs illa numerari cœperit, est difficile asserere, nam scriptores rerum Belgicarum & Brabanticarum tam veteres quam recentiores, in hâc materiâ adeò discordes & palantes sunt, ut elicere ex illis non possis, quid potissimum in proposita quæstione sequaris. Pontus Heuterus rerum Burgundicarum, Austriacarum, & Belgicarum Scriptor, opinionis est, quod Philippus Audax, Dux Burgundiæ, obtentâ licentiâ, Antverpiam Brabanbantiæ junxerit. Verba ejus subjiciam: *Audax considerans se ac uxorem vitæ curri-*

curriculo fermè peracto ad finem vergere, filios virilis ætatis, quemadmodum omni vitâ fecerat, Galliæ posthac contrà hostes operam navare posse, eamque in rem satis superque Ioanni natu maximo, futuro Burgundiæ Duci Comitique Flandriæ, Artesiæ, ac Burgundiæ, opum virtumque fore, ut Antonio natu secundo ante obitum quoque provideatur, animum intendit. Bruxellam Brabantiæ urbem, ad materteram Ioannam contendit, ab eaque impetrat uti filium Anthonium Brabantiæ ac Limburgi hæredem declaret. Verùm hâc de re convocati ordines, nullâ se ratione, Ioannâ vivente, alij Sacramentum dicturos affirmant. Pollicetur se Audax ditionem Anrverpiensem, ac Mechliniensem, Brabanriæ unitutum, *pignorique eis daturum Teneramundanam ditionem, donec Gravam ditionemque Cucanam vi aut amicitiâ Geldro cedente Brabantiæ in perpetuum junxisset. Ordinibus igitur post hæc denuò convocatis, Antonius magnæ matertera sua Ioannæ hæreditarius nominatur Præfectus, præstaturque hâc de causa à Brabantinis Limburgisque Anthonio fidelitatis Sacramentum. Vt verò nonnihil gratiæ referret, ditionem Rhiensem, cujus est metropolis Antverpia, Brabantiæ unit, quæ in eum usque diem regio sui juris (ut etiamnum est Mechlinia) semper fuerat.*

Porrò hæc opinio in dubium trahi potest, cum illa quæ in prædicato Heurteri testimonio narrantur contigerint circà annum M.CCCC.IV. quando decessit Philippus Valesius dictus Audax, sexto Kal. Maij Hallis Hannoniæ, septuagesimum ætatis suæ ingressus, ita ut natalis ejus dies incidat in annum M.CCC.XXXIV. Verùm ex tabulis Cortebergensibus anno M.CCC.XII. in fine mensis septembris, à Ioanne tertio Brabantiæ Duce signatis, & publicatis, constat Antverpiam inter capitales Brabanriæ civitates censitam, uti testatur Divæus ad eundem annum: ergò XXII. annos priusquam nasceretur Philippus Audax. Sed disquisitio hujus rei, ejusque veritas eruenda est, non ex scriptoribus in hunc diem cognitis, sed ex actis & privilegijs Ducatus Brabanriæ, quæ olim Lovanij conservabantur sub tribus clavibus, quarum una penes Ducem, altera apud Lovanienses, tertia in potestate Bruxellensium erat, Lovanio translata Nivellas, factâ priùs recensione omnium tabularum: illicque manserunt usque ad tempora Caroli Audacis, cujus jussu avecta Antverpiam. Postmodum per lætum introitum anni M.D.XLIX. sancitum fuit, conservanda, perpetuis futuris temporibus, diplomata & monumenta Ducatus Brabanriæ, in castello Vilvordiensi, ubi permansêre ad annum M.DC.LXVII. quando propter Francorum impetum Bruxellas translata fuerunt in Cameram Regiam Rationum Ducatus Brabanriæ, inibique in hodiernum tempus singulari in loco asservantur.

CAPUT XXIV.

De Dominio Kiele, & Cartusia quæ olim inibi extitit.

AD meridionalem regionem urbis Antverpiensis Scaldi proximam, situs est vicus *Kiele*, cujus loci Dominium, sæculo Christi decimo quarto possedit *Hugo Nose*, à cujus obitu tripartitum fuit, & comperio quod dimidium illius renuerit *Walterus vander List* Eques, in annum

 deci-

decimum tertium sequentis sæculi, quando illud transcripsit monasterio Carthusianorum ibidem, quod cœnobium alterum dimidium jurisdictionis Kielanæ jam olim sæculo XIV. prædicto comparaverat, partim à *Ioanne van Cruyningen* Equite, partim ab alijs. Tandem præfatum cœnobium an. M.D.XL. die xx. Novembris, vendidit universæ Kielæ dominium Senatui Populoque Antverpiensi: præclaro ad posteros exemplo, abalienando res illas, quarum usus & possessio minimè convenit religiosam vitam professis, quibusque etiam caruit Ecclesia, illo tempore quo fuit optima. Non ignoramus Gramajum asserere in Antiq. Antv. lib. IV. cap. II. venditionem istam contigisse anno M. D. XLIV. post excidium cœnobij, idque hisce verbis: *Vicus Kiela ob Carthusiam vallis S. Catharinæ ad annum* M.CCC.XX. *fundatam authore quodam urbis Deucardo voti reo celebris. Cumque anno* M.D.XLII. *tam Beginasium quam Carthusia Rossemiani exercitus impetu perijssent, & religiosi desperato reditu aliud Lyræ cœnobium construerent*, Dominium *loco tam remoto parum utile, Senatui Antverpiano vendiderunt anno* M.D. XLIV.

Porrò horum quæ recensui de acquisitione & venditione Kielæ dominij, fidem facient quæ subjunguntur diplomata, ex archivo urbis Antverp. & dictæ Carthusiæ excepta. Nec in anno & causa transcriptionis Kielani dominij, solum mihi videtur Gramajus hallucinatus, sed perperàm quoque testatur, uti etiam Scribanius, Carthusiam illam Rossemiani exercitus impetu perijsse: sævit quidem ferro & igne Martinus van Rossem in plurima suburbana loca, maximè ad urbis orientalem & borealem plagam, castris suis, in Metexem & Dambrugge locatis, mense Iulio M.D.XLII. de quibus ita Ludovicus Torrius illius Carthusiæ ascera: *Populus metu sævus cum desperata perditaque omnia existimaret, à Consulibus Antverpiensibus impetrat, ut Sermentitij aliquot homines emittantur, qui monasteria subjecta mœnibus incendant, ne edito ob idque opportuniore tormentis loco potiretur hostis, & audacius inde præsidio destitutam urbem oppugnaret, prætexuit præterea populus ad odiosi facti defensionem, illam quoque vanitatem, quod omnis publicæ cladis, domus nostra Kielana causa futura erat: unde nec vanum est quod quidam notârunt, nimirum præparasse locum pro arce quam oderunt, in ultionem tam præcipitis consilij, quod nec consules approbârunt nisi coacti, nec nobilitas gratum aut ratum habuit.* Hactenus scriptor ille, & consentit Arnoldus Raissius in Origin. Carthusiarum Belgij: idemque facit Franciscus Hatæus in Annalibus Brabantiæ ad annum M.D.XLII. inquiens: *Quidquid juxta urbem erat ædium ac sacrorum locorum, cives justâ manu egressi, magno dominorum dolore, igne injecto exussêre, ne hosti ad obsidionem ac locandas insidias usui essent.* Fuit ergo Carthusia illa in cineres redacta à civibus Antverpiensibus anno M.D.XLII. occasione adventus Martini van Rossem, sed non illius *exercitus impetu*, uti Gramajus & Scribanius scriptum reliquêre, vel uti scribit Augustin. Wichmans in Brabantia Mariana lib. III. cap. LXXVII. *Dirutum fuit hoc monasterium, cùm oportunum visum esset Regi nostro, arcem Antverpiensem eo loco extruere.*

Cæterum, variant scriptores in anno fundationis hujus Carthusiæ, domus S. Catharinæ nuncupatæ. Nos ex monumentis ejus didicimus, cœptam ex tenui principio, ad Schaldim in dominio Kiele, circa annum M.CCC.XX.

ſtudio proborum civium Antverpienſium, ſed anno demum M.CCC.XXIII. Ordini incorporatam ac Priorem accepiſſe. Primus illam dotavit *Dancardus Molenaer* Antverpienſis, de quo fusè Dorlandus in chronico ſuo lib. VI. cap. XXX. Pòſt, ſecutus *Henricus Heltewaghen* mercator Germanus, qui traijcere parans in Angliam, Antverpiæ morbo correptus deceſſit, & huic monaſterio *auri centenaria non pauca teſtamento legavit, ex quibus Eccleſia, capitulum, cœnaculum, trichorum, murus ad Schaldim, & magna pars cellarum ædificata ſunt*, tradente Arnoldo Raiſſio in Originibus Carthuſiarum Belgij.

Porrò hæc Carthuſia poſt excidium ſuum migravit Lyram, uti diximus ante, cap. XIII. in quo etiam aliqua retulimus de Carthuſianorum inſtituto, & Carthuſia Majore, quæ incendijs obnoxia, cum jam octies à primâ fundatione conflagraſſet, ferè tota conſumpta fuit hoc anno M.DC.LXXVI.

Cæterum, celebris quæſtio eſt de vera cauſa seceſſus S. Brunonis in eremum: at res illa enucleatur in libello quodam edito Coloniæ an. M.DC.XLV. cui titulus: *De cauſa converſionis S. Brunonis Cartuſianorum Patriarchæ, epiſtola didaſcalica.* Item in alio edito Pariſijs apud Sebaſtianum Cramoiſy an. M.DC.XLVI. cui titulus: *Defenſa Romani Breviarij correctio, circa hiſtoriam S. Brunonis*, auctore Ioanne Delaunoy. Sequuntur diplomata de quibus ſuprà.

PHILIPPE *filz du Roy de France, Ducq de Bourgoigne, Comte de Flandres, d'Arthois & de Bourgoigne, Palatin, Sire de Salins, Comte de Rethel, & Seigneur de Malines: & nous Marguerete Ducheſſe, Conteſſe & Dame deſdits pays & lieux. Sçavoir faiſons à tous preſents, & advenir, à nous avoir eſté expoſé de la partie de noz bien aimez en Dieu, les Religieux, Prieur & Convent de la maiſon Saincte Catharine chez noſtre ville d'Anvers de l'ordre de Chartreuſes, que comme la ditte maiſon ſoit aſſiſe & foudée en un certain fief appellé Kiel prez noſtre ditte ville d'Anvers, le quel ja lis ſouloit appartenir à feu Hue Noſe, le quel fief eſt & doit eſtre tenu de nous, à cauſe de noſtre Seigneurie d'Anvers, & lequel par le treſpas dudict feu Hue, ait eſté deviſé en trois parties, dont à preſent Meſſire Wautier de le Liſt Chevallier tient la moitie, & leſdicts Religieux les deux quarts, qui ſont l'autre moitie, leſquels quarts ils ont acquis à deux ſou, &c. Donné quant à nous Duc à Bruxelles au mois d'Aouſt l'An de grace mil quatre cent & ung, & quand à nous Ducheſſe. en noſtre ville d'Arras au mois d'Octobre l'an deſſusdict, ainſy ſigné. Par Monſeigneur le Duc.* GHERBODE. *Par Madame la Ducheſſe*, I. DE MAR.

ANTHONIS *by der gratien Godts Hertoghe van Lottheringen, van Brabant ende van Limborgh, Marckgrave s'Heyligh Rijcx: Allen den genen die deſe letteren ſullen ſien die nu ſijn ende naermaels weſen ſullen Saluyt. Wy hebben ontfangen die oitmoedige ſupplicatie van onſe wel gheminder weghen, in Gode, der Religieuſen, Priors ende Convente des Godtshuys van Sinte Cathelynen, by onſer ſtadt van Antwerpen der ordenen van de Chartroiſen, inhoudende hoe dat voorß. Godtshuys gelegen ende geſondeert is, in eenen ſekeren leengoede, geheeten Kiel, by der ſelver onſer voorß. ſtadt, welck leengoedt in voorleden tijde toe plach te behooren Huygen Noezen, ende ſchuldigh ghehouden te ſijne van ons ter cauſen onſer Heerlijckheydt van Antwerpen, ende naer de doodt des voorgheuoempde Huygs Noezen, dat t'ſelve leengoedt geſcheyden is geweeſt in drye gedeelten, welcke drye gedeelten, te weten, is t' voorß. geheel leengoedt, de voorß. Religieuſen ghecregen hebben te drye ſtonden, daer aff dat d'eene helft doorgaens, dat ſy voormaels te twee-*

twee maelen gecregen hebben, hen by ſpecialer gratien, in aelmoeſſen ende minnelijcker caritaten van wylen ſaligher ghedenckeniſſen ons liefs Heeren, ende onſer liever Vrouwen, ons Vaders ende Moeders, Hertogen ende Hertoginnen van Bourgoignen geamortiſeert is, ende hen quyt gegeven eenen gewapenden man te leveren, de heirgewaden te betaelen, ende van eenigen anderen laſte daer aff te doenen in eeniger manieren, als ſy ſchuldigh waeren te doene, gelijck dat die opene letteren ons voorß. liefs Vaders ende Moeders, met heuren ſegelen beſegelt, die ſy hun daer op verleent hebben, claerlijck vuytwyſen, ende begrypen, ghegheven van onſen lieven Heere ende Vadere te Bruſſelle, inde Ooſtmaent, inden Iaere duyſent vier hondert ende een, ende van onſer liever Vrouwen ende Moedere voorß. tot Aerecht inde maent van October inden ſelven Iaere, ende daer aff d'ander helft die de ſelve Religienſen nieuwelijck ghecregen hebben tegen Heeren Wouteren vander Liſt Ridder, hen van ons geamortiſeert, van welcker ander helft de voorß. Religienſen geſchapen waeren in tijden toecomende gedwongen te weſen, ende laſt te hebben eenen man gewapent ons ende onſe nacomelingen te leveren &c. Welcke heel leen mach weert ſijn t'ſiaers in gelde, negen pont thien ſchellingen Lovenſche, ghedraeght ontrent twelff florin. Ende vier guldenen t'ſiaers, van lande dat nieuwelinge ghewonnen ende ghebouwt is; Item in coren gebeeten Rogge, vier ſiſteren, item in evenen achtenveertigh ſiſteren, d'eene helft daer aff goede evene, ende d'ander helft cleyne; Item drye ſiſteren cleyne evene, ende ontrent negenentachentigh hoenderen ende een halff, mogen te ſamen loopen alle deſe dingen ende renten de weerde van taehentigh guldenen francken s'jaers, ofte daer ontrent: Item behooren tot deſen geheelen leen een Meyerye, ende mannen, hooghe gerichten ende neder &c Gegeven in onſer voorß. ſtadt van Antwerpen, ſeſſe dagen in Meye inden Iaere ons Heeren duyſent vier hondert ende derthien: Aldus onderteeckent by mijnen Heere den Hertoghe, daer by waeren Ian van Montroyen, Heer Arnout van Craeyenhem, ende Claes vanden Werve.

Præterea, vetus tabula Ioannis van Cruyninghen qui vendidit Cartuſianis partem aliquam Kielani Dominij, ita habet in dicta Carthuſia.

Anno M.ccc.lxxxi. Den xvi. Dagh Septembre heeft Heer Jan van Cruyninghen Arnoudts Soene Riddere vercocht aenden Heer Prior ende Convent vande Chartroiſen ſyn deele in het goedt ende Heerlijckheydt vanden Kiele/ met alle dat daer toe behoort/ gelijck aen hem verſtorven was ende gebleven van vrouwe Agnes ſyn Moeder/ die dochter was Willems Norze.

Diploma venditionis Dominij Kielani factæ S. P. Q. A. Anno 1540.

Wy Cornelis van Spangen Riddere, ende Wouter van Immerſeele Schepenen der Stadt van Antwerpen, maecken cont dat voor ons quamen Broeder Hendrick de Bruyne Prior, ende Broeder Simon van Roye Procurator des Godtshuys van S. Cathlynen buytẽ deſer Stadt geſtaen der Orderẽ vande Chartroiſen voor hen ſelven, ende inde naeme ende als volcomentlijck gemachticht vande gemeyne conventualen des ſelfs, &c. mitſgaders den voorgaenden conſente vanden Eerw. Vaedere in Gode Heere Peeteren van Leyen heuren overſten ende Generael, ende der voorgaender diffinitien, ende advyſe vanden gemeynen Generalen Cappittele den 26. dagh van Aprille leſtleden gehouden in Savoyen, henlieden gemachticht hebbende ende gegeven volcommen macht, authoriteyt, ende ſonderlinge bevel abſoluyt en-

de onwederoepelijck omme t' ghene des naer beschreven is te doene, breedere blijckende by eene procuratie geschreven in fransijne besegelt metten gemeynen convents segele des voorschreven Godtshuys ende oock by den voornoemden Prior, Procurator ende gemeynen conventualen onderteeckent vander daren des ierssten daeghs van Octöber lestleden, die wy sagen ende hoorden lesen, ende bekenden voor hun ende voor hunne naercommers mits der somme van duysent Carolus guldens eens tot 40. grooten vlems t'stuck die de Rentmeesteren deser stadt namentlijck Michiel vandet Heyden, Aert van Daele ende Willem de Moleneere henlieder vander selver stadt wegen in getelde penningen den lesten metten ierssten deughdelijck uytgereyckt hebben, ende die by hen voorts syn bekeert ende beleyt inden notelijcke schulden ende lasten des voorseyden Godtshuys, ende oock mits den toesegghen, beloften ende willecoren hen vander selver stadt wegen als nagescyt is gedaen, dat sy wel ende wettelijck vercocht, gecedeert ende getransporteert hebben, vercochten, cedeerden, gaven overe ende transporteerden by desen gelijck sy uyt crachte vandet voorseyden procuratien consente diffinitive ende advijse doen mochten, den voorseyden Rentmeesteren die oock mede voor ons quamen, ende by raede ende advise van mijn Heeren Borgermeesteren, Schepenen ende Raede deser stadt, deser vercoop, overgevinge ende transport tot behoeff vander selver stadt accepteerden ende ontfingen des voorseyden Godtshuys Heerlijckheyt, geheeten de Heerlijckheydt vanden Kiele gelegen binnen de vrijheydt van deser stadt, metten Heerlijcken chijnsen bedragen Iaerlijckx noch in gelde met sekere hinnen ende hoenderen in gelde gereduceert naer gemeyne estimatie t' samen twee ponden sesthien schellinghen Brabants ende XXXVIII. oft XXXIX. veertelen, half havere half evene, metten hoogen gerichte, middele ende nedere, met alrehande bedrijve van Meyere, Schepenen ende Laten, ende andersints. Ende voort met allen den vrijheden exemptien ende toebehoorten des eenichsints aende selve Heerlijckheydt dependeren ende appenderen mach, gelijck ende in alle der manieren heure voorsaren die veretegen ende van oude tijden beseten ende gehadt hebben als wy verstonden &c. Gegeven in't Iaer ons Heeren alsmen schreef Duysent vijfthondert ende veertich, xx. daegen in November. Ende onder staet geteeckent aldus. W. VANDER RYT.

Potuissem suprà exhibita diplomata integra edere, uti penes me habeo, sed mihi sufficit earenus illa recensuisse undè pareat quod probatum volo.

Excerptum ex historia M.S. Emundi de Dynter, qui ANTONII, IOANNIS, & PHILIPPI, ac etiam PHILIPPI, Burgundiæ & Brabantiæ, Ducum, secretarius fuit, obijtque Anno M.CCCC.XLVIII.

„ Henricus Dux Lotharingiæ, & Brabantiæ, per litteras suas datas Anno „ M.CC.XLV. Mense Februario universos homines manentes in terra nova de „ *Kiele* ab omni tallia & servitio liberos & quitos dimisit, casibus his excep„ tis, videlicet quando ipse in terram Hierosolymitanam peregrinationis „ causâ proficisci, aut filium aliquem ad honorem promovere militiæ, vel „ filium vel filiam nuptui tradere contigerit; dicti homines tallias quæ su„ per illos per illos de Antverpia tunc permittebuntur, cum illis de Antverpia „ secundum quòd habent in facultatibus Duci solvent. Prætereà prædicti ho„ mines cum illis de Antverpia in dicti Ducis ibunt expeditiones.

Cæte-

Cæterùm in hâc ditione in loco quem *Berschot* vocant incolæ, visitur prætorium amœnum Abbatiæ S. Michaëlis, de quâ ante egimus cap. x. Ex cujus monumentis didici, jam olim Anno M.C.LXI. Godefridum Ducem Lotharingiæ, in confirmatione prædiorum istius monasterij, inter cætera recensuisse *terram de Berneschot cum mansis, pratis & pascuis.*

Hic etiam monuerim quod Parochia Kielana larius se extendat in Sacris, quàm in temporalibus, & quod diruto pristino Parochiali templo superiori sæculo, incolæ æde Sacrâ caruerint ad Annum hujus sæculi LX. quando *Victoria Trogney* Ioachimi filia, (ne diutius populus Ecclesiâ privaretur) piâ munificentiâ extruxit in proprio fundo, sacellum illud, quod nunc pro Parochiali templo inibi habetur, consecratum in honorem SS. Martyrum Catharinæ & Laurentij, ab hodierno Episcopo Fratre Mario Ambrosio Capello, anno suprà citato.

Non procul inde, aliud fanum est D. Virgini sacrum, infrà cujus scenographiam, legi sequentia: *Capelle onser Lieve Vrouwe van Blyschap gesticht van het Convict der Societeyt Iesu binnen Berschot, by het Huys eertijdts Busschoppen Hoff, nu om de voorschreven Capelle, ghenoemt Marienborgh.* Anno M.DC.XLIX. Cæterùm de regimine hujus Dominij consule Consuetudines urbis Antverpiensis numero IX.

Præter præfatum Dominium *Vanden Kiele*, nullum aliud in Antverpiensi suburbano comperi: nisi quis velit Dominijs annumerare feudale prædium *Terlist*, ità appellatum quia *Arnoldus vander List* sæculo XIV. in illo prætorium condidit, quod in illa familia mansit in Annum M.CCCC.XCIV. Et superiori sæculo dirutum fuit, ac etiamnum in ruinis jacet: cujus feudi possessores aliquando se inscripserunt dominos de *Terlist*, præsertim hodierno & superiori sæculo, uti nos docet sequens epitaphium, quod Antverpiæ legitur in templo monialium Victorinarum, humi antè summam aram.

HEER CORNELIS VAN SPANGEN, RIDDERE, HEERE TOT SPANGEN, TSGREVENMOER, TERLIST ENDE TOT NACHTEGAEL. STERF DEN 31. MEY 1559.

Sepulchrali lapidi hæc sunt incisa annata. *Spangen, Grymberghen, Alkemade, Hamale, Yßelsteyn, Tresignies, Kroonenborch, Glymes.*

Extract vuytten Hoofflenboeck beruſtende inden ſouvereynen Leenhove van Brabant vanden Quartiere van Antwerpen, alwaer onder de Capitulatie van Terliſt folio XIX. *ſtaet als volght.*

HEer Philips Philibert van Spangen Riddere, 7. October 1653. by doode de wylen Heer Cornelis van Spangen oock Riddere ſijns vaders, ende de ſelve by doode Heeren Ians des Ridders ſyns Broeders onderſſ.

Ian Cornelis Philibert ende Marie van Spangen in Bruederlijcken ende Suſterlijcke deylinge ſecunda Iunij 1579. by doode Ioncker Philips van Spangen heurs Vaders ondergeſchreven.

Ioncker Philips van Spangen 6. Februarij 1559. ſtyl van Brabant by doode wylen Heeren Cornelis van Spangen ſyns Vaders ondergeſchreven.

Her Cornelis van Spangen Ridder prima Decembris anno 1536. by coope gedaen teghens Kaerlen van Ymmerſele.

Kaerle van Ymmerſele 17. Iulij 1536. by doode Heeren Karels van Ymmerſele ſyns oude oems onderſchreven.

Gabriel Triapain 4. Martij anno 1513. by doode wylen meeſter Willems Lodewijcx onderſchreven.

Meeſter Willem Lodewijcx 28. May Anno 1506. by doode wylen Heeren Karels van Ymmerſele onderſchreven.

Her Karel van Ymmerſele Riddere ulrima May 1494. Iaer tot behoeff Iouffrouwe Lysbetthen vander Liſt, by doode wylen Vrouwen Iehannen vander Liſt heurer Nichten ondergeſchreven.

Vrouwe Iehanne vander Liſt met Heeren Kaerlen van Ymmerſele hueren Man ende Momboir 6. September Anno 1492. by doode wylen Arnts vander Liſt huers vaders ondergeſchreven.

Arnt vander Liſt wylen Ians Sone 24. Octobris Anno 1468. by doode wylen Ians vander Liſt zyns Brueders.

Ian vander Liſt 7. Auguſti anno 1444. by doode wylen Ians vander Liſt zyns Vaders.

Ian vander Liſt by doode wylen Wouters vander Liſt ſyns Vaders.

Wouter vander Liſt van Ranſt, hout t'hoff Terliſt mit zynen toebehoorten, houdende omtrent 17. bunderen in aerden, in weiden, in beempden, ende in winnende lant, gelegen tuſſchen beyden ſeyden des Godtshuys erve van Sinte Machiels, ende ſtreckende aen des Heeren ſtraete.

CAPUT XXV.

De Parochia S. Willibrordi in ſuburbano Antverpienſi.

RAuchingus Princeps ſeu Marchio Antverpienſis, poſt DCC. Chriſti annum, teſtatur in diplomate ſuo, quod antè exhibuimus cap. 6. S. Willibrordum, cujus Ultrajecti erat ſedes, Antverpienſibus Epiſcopum præfuiſſe: & non ambigimus quin idem ſanctus apud Antverpienſes promoverit Chriſtianam Religionem à SS. Amando, Humberto. & Eligio inchoatam, ideòque à Rauchingo multis agris donatum fuiſſe in hoc Marchionatu, uti ipſe fatetur in ſuo teſtamento, quod infrà dabimus, quo-

niam

niam plurima loca in eo continentur, de quibus in hoc opere nobis agendum est. Inter hæc, fuit ager ille in suburbano Antverpiensi, quem præfatus Sanctus in suo testamento *Furgalarus* nuncupat,& quem rectè Aubertus Miræus in Cod. Don. cap. 8. interpretatur *Vughelaer* prope Antverpiam, versus Turninū. In hoc itaque agro, qui olim latius extendebatur quam hodie censetur, ab antiquis admodum temporibus, Parochia fuit, eidem Sancto sacra,& in ea vetustissima Imago lignea Sanctissimæ Virginis Dei-paræ, ab immemorali tempore cultu celebris. Porrò fanum illud anno 1542. exustum fuit, at non satis constat, si id à milite Martini van Rossem, vel populo Antverpiensi contigerit,cum uterque eodem tempore,uti docuimus capite præcedenti, quidquid juxtà urbem erat ædium ac sacrorum locorum igne iniecto vastaverit. Cæterùm reædificatum in loco priori vicino, rursus conflagravit eodem sæculo,tempore Iconoclastarum anno 1566. Quod verò inibi nunc visitur structum, est immediatè post pacem factam inter Hispanos & fœderatos Belgas anno 1648. Qui plura de hac Parochiâ, & miraculosa D. V. Imagine inibi coli solitâ desiderat, legat Brabantiam Marianam lib. 2. cap. 24. Nos promissum testamentum S. Willibrordi subjungemus, emendatius quàm hactenus prodijt, excerptum ex codice membranaceo Epternacensi,dicto *Liber aureus*,in quo sunt, multarum donationum litteræ collectæ a Theodorico monacho,qui illum codicem dicavit Godefrido Abbati.

IN *Christi nomine oportet Christianos viam veritatis agnoscere, per quam Creatori suo dignè meritis suis servire possint, ut oblatio eleëmosynarum eorum,& Devotio perveniat ad salutem: ipso summo dicente: Date,& dabitur vobis: &, Facite eleëmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.*

Idcirco ego in Dei nomine Clemens Willibrordus *Episcopus, cogitans casum humanæ fragilitatis, qualiter peccata mea possim abluere, & donante Domino ad æterna gaudia pervenire, dono à die præsenti, donatumque esse perennis temporibus volo, hoc est, ad Monasterium Epternacum, quod est constructum super fluvio Surâ in pago Bedense. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & S. Petri & Pauli Apostolorum, & sacrati Ioannis Baptistæ, vel cæterorum Sanctorum, ubi ego ipse* Clemens Willibrordus *custos vel gubernator præesse videor, &, si Christo placet, corpus meum ibidem requiescere debet.*

Hoc est quod dono vel trado ad ipsum sanctum locum Epternacum, omnem rem vel villas, seu mancipia, quæ mihi ingenui Franci pro amore eorum & salute tradiderunt vel condonaverunt.

Similiter illas res quas Domnus Pipinus *mihi condonavit, vel delegavit, seu matrona sua* Blitrhudis, *sive filius suus Domnus noster* Karolus *Major domus; quas res ipsas Domnus* Karolus, *& genitor* Pipinus, *tam me vivente quàm de istâ vitâ migrante, pro eorum mercede condonaverunt.*

Et illas alias res ex parte ego denonimo, vel homines qui mihi eas tradiderunt vel delegaverunt, id est, ut hæc scriptura sollemniter pro temporum serie confirmare debeat, & hi sunt homines nominibus his nominati.

Rauchingus *mihi condonavit, vel tradidit ecclesiam aliquam, quæ est constructa in* Anduerpo castello, *super fluvio Schalde in pago Renensium, cum appendicijs suis, villas denominatas his nominibus*, Bacuualdus, Winnilinchcimo,Furgalarus, *& in ipso* Castello Anduerpo *tertiam partem de illo teloneo.*

Et Henbaldus *clericus mihi condonabat & tradidit ecclesiam aliam in pago* Marsum, *ubi Mosa intrat in mare, cum appendicijs suis, & Mariscum unde Berbices nascuntur.*

Et Angilbaldus *mihi condonabat vel tradebat villam quæ vocatur* Wadradoch *in pago Taxandrio, super flumine Duthmalâ.*

Et Ansbaldus *mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villâ quæ vocatur* Busloth, *in pago Taxandrio.*

Et Berethinda, *Deo sacrata femina, mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villâ* Hokanschor, *in pago Taxandrio.*

Et Henricus *mihi condonabat in villâ quæ vocatur* Peplo.

Et Engelbertus *mihi quondam condonabat, vel tradebat mihi omnem portionem suam in villâ quæ vocatur* Heinesloth, *in pago Taxandrio.*

Item quod Engelbertus *mihi condonabat vel tradebat villam quæ vocatur* Alphein, *in ipso pago Taxandrio.*

Item Ansbaldus *clericus mihi condonabat vel tradebat villam quæ vocatur* Diosna, *in pago Taxandrio super fluvio Digenâ.*

Et Tiethbaldus *mihi condonabat vel tradebat Ecclesiam aliquam quæ est constructa in villâ* Multnaim, *quæ* Araride *vocatur, cum appendicijs suis.*

Et illuster vir Hedenus *mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villâ quæ vocatur* Armistadi *super fluvio* Witheo *in pago Thuringasnes.*

Superius nominatas vel scriptas ego Clemens Willibrordus *trado atque transfundo, ad illam casam Dei superius nominatam* Epternacum, *vel ad illam sanctam congregationem fratrum ibidem Deo servientium; eâ verâ ratione, ut quidquid de ijsdem rebus superius nominatis facere decreverint, in omnibus habeant potestatem faciendi, ut & ibidem omni tempore pro nostrâ mercede vel seniore nostro* Karolo *Majore domus, seu eorum hominum qui mihi suas res tradiderunt, proficiant in augmentis.*

Et illud placuit nobis inserendum. Si fuerit ullus de heredibus vel proheredibus meis, seu qualibet opposita aut extranea persona seu judiciaria potestas, quæ contra hoc testamentum vel donationem meam, quam ego Clemens Willibrordus *Episcopus sanâ mente, plenoque consilio & devotione integrâ fieri jussi, venire aut agere vel eam infringere voluerit, & si ista charta ei ostensa ad relegendum fuerit præsentata, sibi ipse exinde compescere noluerit: in primis iram Dei omnipotentis incurrat, & sanctorum Angelorum, & ab omnibus Ecclesijs, vel consortio Christianorum efficiatur extraneus, & habeat partem cum Iudâ, qui Dominum tradidit, & cum Dathan & Abiron, quos terra vivos deglutivit, & insuper inferat unà cum fisco fisco auri libras decem, argenti pondo quinquaginta coactus exsolvat, & quod repetit evindicare non valeat. Actum anno* **VI.** *regnante* Theodorico *Rege.*

CA-

CAPUT XXVI.

De Feudis Castri Antverpiensis, extrà Marchionatum.

FEudorum origo Francorum institutis seu probabilius Longobardorum Regum inventis attribuenda. Illorum in hoc Marchionatu magna & diffusa materia est, omniaque si velimus percensere, vix numero comprehendemus, ideoque multa in hoc opere prætermittenda erunt: Porrò nullum sponte omittemus, cui alicujus pagi Dominium conjunctum est. De talibus feudis ita scribit Nicolaus Burgundus ad consuetudines Flandriæ, tractatu XIII. *Nobilitatis nervi sunt feuda: à quibus & illustres Familiæ nomen & splendorem accipiunt, ac subindè proximam regibus imaginem repræsentant.* Sed de istis feudis suprà agemus regionatim, in hoc capite solùm docere statui, à castro Antverpiensi feuda dependere etiam extra Marchionatum sita, cujus rei documentum *Argenteau* Castellum celebre In dextra ripa Mosæ, de quo in libris feudorum habentur sequentia.

Extraict du Cheff-Registre, reposant en la souveraine Cour Feodale de Brabant dez l'An 1374. *faict par feu le Greffier Specht, ou ce trouve* folio 363. *entre aultres ce que s'ensuit.* Argenteal.

A Tous Ceulx qui ces presentes lettres verront ou oiront, Guilleaume seigneur d'Arkentel Escuyer salut: comme nagaires moy estant soubz eage en minorité, il eust pleu à treshault & trespuissant Prince & mon tresredoubté seigneur Monseigneur Anthoine par la grace de Dieu Ducq de Lothiere, de Brabant, & de Lembourg, Marquis du sainct Empire, pour ce qu'il avoit esté & estoit informé que par le moyen de mon Chastel dudict lieu d'Arkentel aulcuns domages avoint esté faictz & portez à ses pays & subjectz de Brabant, & de Lembourg, faire prenre seignourieusement & mettre en sa main realement, & de faict par aulcuns des ses gens à ce commis & ordonnez de par luy mondict Chastel d'Arkentel, qui d'ancienneté est & doibt estre tenu de luy en fieff à cause de son Chastel d'Anvers. *Et de present moy venu à mon eage, mondict seigneur de sa benigne grace à la supplication de plusieurs des mes seigneurs parents & amis, considerant que au temps que de mondict Chastel d'Arkentel lesdicts Domaiges furent faicts & portez à ses dicts pays & subjectz &c. Iay sellé ces presentes lettres de mon seel qui furent faictes le* V. *jour de Septembre l'an mil* CCCC. *& dix.*

CAPUT XXVII.

De Moneta Antverpiensi.

QUæri possit num ante Annum 1488. Antverpia jus habuerit, cudendi monetam, cum tunc demum monetalium fabrorum tribunal, quod in id tempus Lovanij fuerat, Antverpiam translatum sit. Porrò liquet ex diplomate Burchardi Episcopi Cameracensis (quo Ecclesiam Antverpien-

ſem libertate donavit,& approbavit, Canonicorum migrationem ex templo S. Michaelis ad baſilicam S. Mariæ, anno M.C.XXIV. antè à nobis relatum, cap. VII.)quod illo ævo Antverpiæ cudebatur moneta,& quidem aurea,cum in prædicto diplomate habeantur ſequentia. *Pro commemoratione verò ſuæ libertatis, utraque Eccleſia perſolvet Cameracenſi Præſuli*, aureum nummum Antverpienſis monetæ & ponderis, *ſingulis annis in feſto S. Lucæ.*

Præterea, teſtatur Divæus ad annum 1338. Eduardum Angliæ Regem, qui eâ tempeſtate vicarius Imperij conſtitutus erat, pecuniam Antverpiæ cudi juſſiſſe, *imagine ſuâ & Imperatoris Signatam.* Undè colligi datur, etiam illo ſæculo Antverpiæ fuiſſe monetariæ fabricæ officinam. Quibus conſentit Gramajus in Antiq. Antv. lib. 3. cap. 9.

CAPUT XXVIII.

De Magiſtratu urbis Antverpienſis.

PRætoris & Amanni poteſtas perpetua, Conſulum & ſenatorum annuā eſt, ſemperque recurrente Majo renovatur Senatus decreto Principis, aut prorogatur. Conſtat ex Patritijs, Iuriſperitis, & Mercatoribus: Et ne annalis iſta mutatio ignorantiam præteritorum poſſit invehere, permanent ſemper aliqui finientis anni. Cæterum cum ſuperiori ſæculo, Ludovicus Guicciardini, & initio hujus Ioannes Baptiſta Gramaye, accuratè ſatis ediderint quæ de regimine Reip. & Senatus formâ deſiderari poſſint, haud ſanè operæ pretium videtur, novâ traditione morari ordinem rerum.

Porrò, Prætorum, Amannorum, & Conſulum faſti, traduntur in libro de *Senatus Populique Antverpienſis nobilitate* recenter conſcripto, cujus antè etiam meminimus cap. 3. ex quo illorum ſeriem excepiſſem, niſi multiplices in eo deprehenſi errores me deterruiſſent. At eorum qui munia illa, in Rep. adminiſtrant, dum hæc prelo mandantur, ſubjungo inſignia.

CA-

CAPUT XXIX.

De Sigillo Urbis Antverpiensis.

Quæ ad hanc materiam spectant, accuratè satis tradidit Ioannes Baptista Grammaye in Antiquitatibus Antverpiæ lib. 3. cap. 8. ideoque verba ejus referenda arbitramur: *Libertatis urbanæ signum & eminentiæ civilis Sigillum est, ideoque principibus vicum aliquem municipali honore dignantibus solemne verbum* Keuram, Scabinagium & Signetum *assignandi, id est leges, Senatum, & insignia concedendi, tres opidorum prærogativas. Etsi enim nunc videamus pagos plerosque, imò pagorum appendices, imo prætoria villasque singulares, Senatum, legemque propriam, signum etiam ad muniendum chartas habere, tamen longè aliter se res olim habuit, dominis locorum loco subditæ & habitantū plebeculæ spondentibus, respondentibus, signantibus, & hinc quod nullum ullius pagi sigillum reperias (municipales semper excipio hâc parte Urbibus pares) quin à Dominorum primogeniis stirpibus mutuatum, & è gentis notâ in communitatis,* Usurpationis titulo *sit mutatum. Quemadmodùm autem Principes equitis formam, Episcopi speciem infulati flaminis sine ullo adjectitio in ceram imprimebant: ità antiquæ Urbes Castri figuram, id est quilibet gloriæ suæ initium. Ita Augustæ Atrebatum, Morinorum, Nerviorum, in Abbatiis Vedastinâ, Sithivensi, Martinicâ. Ita Gandæ, Montium, Insulæ, in archivis insignia conspicor. Ità denique Lovanij, Bruxellarum, Antverpiæ scuta non semel vidi (cum tamen aliter signent) solitariam biturremque Arcem præferentia, nec nisi litteraria limbi epigraphe distincta: solitariam dixi, & tali situ exemplum in Michaëlitico Cœnobio, Lovaniensi archivo, & alibi offendes sigillum Antverpiæ: cui demum à tribus sæculis binæ desuper manus appositæ ad memoriam fabulæ gyganteæ, ut volunt annales, aut duplicis indicio potestatis Regiæ puta & Imperialis; aut bipartitæ gubernationis, nobilium & ministerialium, ut supra dixi, aut denique monito ad fortitudinem convenienti, ut sint.* Cladem inferre pares & propulsare parati.

Ad extremum cum aliis in Urbibus duplicis tam formæ quam differentiæ sigilla sint, inscripta ferè conformiter, sigillum Scabinorum de N. & sigillum Burgensiū N. ad causas, *alterius usus in judiciis litterisq; alterius in gravaminibus aut negotiis universitatem opidi tangentibus solùm. Antverpiani in omnibus majestatis suæ memores hoc vocare solent* Sigillum Monarchiæ suæ, *quia nimirum Monarchici, id est Imperiales habeantur. Romani militaria signa, Principes Belgæ annulos signatorios, nobiles scuta sua tanquam rem semisacram in Templis solent dedicare: Belgæ his affinia urbium sigilla pro sacris habent adhuc, nec temerè ulli olim licitum circa ea tentare quicquam, innovare, mutare, citra expressum Principis indultum. Imo si quo belli ignis aut fortunæ vitio periissent, aut lapsu ævi detrita hebescerent, video imploratam principis authoritatem ad restituendum aut reponendum, prout Anno 1469. Antverpiæ impetratum ex actis Scabinalibus disco. Ecce autem tibi repræsentatam utriusque sigilli utramque faciem, quorum majus arcæ inclusum 4. clavibus, partim à plebeis, partim à Senatoriis primatibus servari solitū, minus quotidiano usui pener Secretarios.*

CAPUT XXX.

Divisio Marchionatus S. R. Imperij.

De hoc universo Marchionatu, hodie solummodo subsunt Principi suo Lyra oppidum, & regiones septem, quas vocant incolæ, **de seven quartieren van Antwerpen**: scilicet **het Landt van Ryen / Santhoven / Arckel / Herentals / Gheele / Hoochstraten / Turnhout.** Ditiones Opidorum *Bredæ*, *Bergarum ad Zomam*, & *Steenbergæ*; cum appendicibus suis nunc parent Reipublicæ fœderati Belgij. Regionatim itaque de singulis agemus, sed supervacuum non erit monuisse prius, quod unaquæque harum regionum habeat suum summum Prætorem, quem vulgo vocant **Hooft-officier** / *Chef-officier*, cui omnia mandata & Principis decreta mittuntur, quæ ille cæteris prætoribus Dominiorum sui districtus transmittit, uti & circulares litteras, quoties vel congregandus districtus, vernaculæ **het Quartier** / vel quid aliud Reip. causâ faciendum sit. Hic ordo tamen non semper observatur, sæpè enim contingit pago alicui immediatè à Principe aliquid injungi. Cæterùm hi prætores, non eâdem omnes appellatione vocari solent: nam summus prætor territorij Ryensis vocatur **Marckgraef van't Lant van Ryen** / Hoochstratanus autem **Drossaert van Hoochstraten** / Herendalium suum prætorem **Schouteth** appellat, licet omnes eodem munere fungantur, uti etiam dicimus **Meyer van Loven / Amptman van Brussel / Schouteth van Antwerpen / Schouteth van Hertogenbosch** / hi omnes tamen sunt prætores earum urbium, ita ut hæc differentia nominis nullius potestatis majoris argumentum sit. Huc etiam pertinet quod legitur in Consuetudinibus urbis Antverp. num. 2.

Item egeene vande sesse Schouteten die onder Antwerpen zijn (te weten van Herentals / Liere / Zanthoven / Turnout / Conteke / ende van d'Waterlant) en moghen / nae oude hercommen / dienst vueren / dan by Commissie des Schouteths van Antwerpen met Schepenen brieffuen / ende de correctie van persoonen aldaer (allser d'lijff / oft leth aen hanght) nae t'voors. oudt hercommen / competeert den Marcgrave ende Schouteth van Antwerpen / oft zijne gecommitteerde / behalvens dat de Heerlicheden van Zanthoven / Turnout / Conteke / ende van d'Water-lant / zijn zedert eenige jaeren herwaerts ghealieneert geweest.

Denique Iustus Lipsius enumerans lib. 1. cap. 12. loca nobiliora hujus Marchionatus, ita fatur; *Marchiam vocamus limitem Lotharingiæ ad Schaldim fluvium, quem pagum Riensem olim dixerunt, qui continebat Antverpiam hanc nobilem, Liram, Bredam, Herendalum, Bergam, & Campaniæ multos pagos.*

LIBER SECUNDUS
CONTINENS
DISTRICTVM RYENSEM
HET LANDT VAN RYEN

De Domino Deuren, CAPUT I.

S. P. Q. Antverpiensis.

DEuren olim Turninum antiquus est locus, quamquam à nemine quod sciam antè Historiæ S. Gummari auctorem recensitus, refert itaque scriptor ille pagum hunc aliquando urbem fuisse, sæculo Christi nono à Nortmannis eversam, & de hâc Nortmannicâ vastitate ista leguntur in rebus gestis dicti sancti: „ Accidit quandoque propter multas homi-„ num iniquitates, Nortmannorum gens ferocissima in eam regionem ad-„ veniret, omnia circumquaque depopularetur, Antverpiam inflammaret „ & ubique luctu compleret omnia. Porrò per fluvium Schildam ad Villam „ Turninum (*nunc Deuren*) pervenerunt Barbari illi, ubi erat monasterium „ S. Fredegandi Confessoris: sed Deus propter iniquitatem habitantium „ exosus locum, reliquias ejus jussit aliò transferri, ut nullum esset obsta-„ culum adversus imminentem desolationem. Iis sublaris tamquam muro „ & propugnaculis urbis eversis, irruit barbara gens,& ædificia omnia,atque „ ipsum monasterium incendit, homines partim trucidavit, partim capti-„ vos abduxit, nihil præter humum relinquens. Aubertus Miræus in codice donationum piarum, cap. VI. ubi producit diploma donationis Ecclesiæ

 castri

castri Antverpiensis quam tradidit Rauchingus S. Willibrordo anno 725. aut 726. ita scribit in notationibus suis ad verbum *Tumme*, „Fortè (inquit) *Turne* „vel Deurne olim Turninum latinè, vicus propè Antverpiam ad Scheinam „rivulum ubi olim cœnobium fuit; in quo Sanctus Fredegandus aliquan-„do monachum egit, ejus sacra ossa Audomaropoli anno 1590. Antverpiam „allata, in Cathedrali templo ibidem adservantur. Northmannis porrò in „Belgicam irruentibus, monachi, Turnino relicto, Eynhamum propè Al-„denardum migrasse putantur, ubi etiamnum Benedictina est Abbatia. Huic opinioni, quoad translationem dicti Cœnobij, obstat temporum ratio, nam irruptio Nortmannorum contigit anno octingentesimo trigesimo quinto, vel secundùm Sigeberti Chronicon bienno serius: Benedictinorum verò cœnobium Eynhamense constructum esse constat à Balduino Insulano Flandriæ Comite anno 1063. ergò ducentis viginti octo annis post destructionem Turnini. De hoc loco commemorat etiam Ioannes Baptista Gramaye in Antiquitatibus Antverpiæ lib. 4. cap. 4. hisce verbis „Inter vi-„cos terræ Ryensis antiquitatis meritò primas tenet Turninum à turribus „(ne quis Turnnm aut Trojanum aliquem somniet) dictum, urbs olim & „quidem antè Antverpiam Fredegandi Episcopi prædicatione, miraculis ru-„muloque ornata, cujus corpus (ingruente Normannorum tyrannide) „in monasterium ad Sabim translatum, ibidem requiescit in Canoni-„carum nobilium collegio. Urbs autem, tradente codice vitæ & trans-„lationis Sancti Gummari, ob iniquitatem habitantium, merita vindic-„tam Dei, absente Apostoli sui corpore, viribus destituta, Normannis per „Schindam flumen in Bratusbantium irruentibus, in prædam cessit funditus „eversa. Ab hâc clade respirantibus vicinis Turninum etiam revixit castro „instructum, & Abbatia Benedictina à Ducibus Lotharingiæ fundata, sed „anno 1063. Eynhamum translata. Collegiata autem XII. Canonicorum, & „duo item diversi sexus cœnobio in chronico veteri notata perierunt, dote „Canonicis Antverpiæ fundatis assignata per Duces, Decima per Michaë-„liticos cœnobitas anno 1318. acquisita; Dominio per Antverpienses quod „Schoonhoviorum & Straliorum ante fuerat redempto. Hæc autor ille. Porrò nullo testimonio fultus S. Fredegandum appellat Episcopum, quod si ita foret, haud sanè omisisset Molanus diligens Sanctorum indagator, qui ex informatione Monasteriensium, ubi quiescit, illum nominat Præsbyterum & Confessorem in Natalibus SS. Belgij ad diem 17. Iulij.

Cæterùm facilè crediderim post destructum à Nortmannis antiquum illud Cœnobium, *Quortolodra* appellatum, in donatione Rauchingi S. Willibrordo facta, in quo vixerat S. Fredegandus, aliud ibidem à Lotharingiæ Ducibus fundatum, illudque esse quod Eynhamum translatum sit anno 1063. cum eodem anno (uti diximus) Eynhamense cœnobium cœperit, & quia nobis liquet per diploma infrà jungendum, quod Eynhamenses ascetæ jura & prædia in hâc parochiâ vicinisque aliquando possederint & transcripserint cœnobitis S. Michaëlis Antverpiæ, qni etiamnum hic loci illa tenent, simulque animarum curam.

At castrum quod post Nortmannicam cladem, Grāmajus vult esse constructum, quale id fuerit, ignoramus, cum nullum hodie supersit quod structurâ suâ antiquitatem ævi illius spectantibus inculcet.

His

[illegible]

[illegible]

Hic pagus, si uspiam alius multis prætorijs spectabilis est; inter insigniora eminent *t'Lanteren Hof*, sic dictum, quia in summitate turris lanternam habet, ex candido lapide ingeniosè structam: nec non *Hoofstvunder* seu *Hootvundere*, nunc dictum *Sterck Hof*, eò quod aliquando spectârit ad familiam *Sterck*, nominatim ad Gerardum Sterck Dominum de Busquoy, uti nos docet ejus epitaphium quod legitur Antverpiæ in summo templo, in choro D. Virginis juxta aram ad partem meridionalem.

Deo Opt. Max.

Dñs Gerardus Sterck, Eques Auratus, D. de Busquoy, Wÿneghem, Casterle, Hootfundere, obijt 29. Septemb. 1564. & Dña Iosina van Daele D. de Stabroeck ejus uxor 17. Martij 1580.

Sepultura muro affixa est, constans ex ære deaurato, repræsentans utriusque simulacrum genu-flexum affabrè factum. Hic Gerardus Sterck, obtentâ à principe licentiâ, huc transtulit ex pago *Pulle* sito in districtu Santhoviensi, *Curiam feudalem de Bautersem*, sic dicta, quia olim attinuit ad Dominos de Bautersem in agro Thenensi, uti docere possemus si operæ pretium foret. Et quoniam antehac se res sic habuit, hinc in catalogo pagorum curiarumque recurrentium in appellatione ad tribunal Santhoviense, habetur, *Onder Deurne, Leenhof Heer Geraerdt Sterck*, cum alioquin Deurne ad Santhoviense tribunal non appellat. Cæterum ætate nostrâ possedit hoc prædium Iacobus Edelheer Syndicus Antverpiensis, quod testatur epitaphium ejus in eâdem civitate in Ecclesiâ S. Iacobi, in ambitu chori ad partem meridionalem, cujus initium tale: *Hic terræ depositum suum reddidit Iacobus Edelheer, Toparcha de Hoofstvunder &c. Obijt anno 1657. 6. Id. Iulij.*

Bina insuper prætoria Patrum Societatis Iesu, quorum majus *Rivieren* nuncupatur, emtionis titulo acquisitum à familiâ vanden Cruyce, auctum nuperis annis, structurâ pristinâ in formam cœnobij mutatâ, munificentiâ *Annæ Houtappel*, Godefridi Domini de Ranst filiæ: locus amœnus & secessui percommodus, undequaque numerosâ quercu consitus, ut domus vix à prætereuntibus conspici queat, inserviens recreationi & ambulationi inhabitantium Domum Professam, nam Patribus in Collegio viventibus, haud procul inde quasi ex opposito aliæ ædes rurales etiam non injucundæ destinatæ sunt, *Vennenburgh* appellatæ. Conspicuum etiam est prætorium dictum *t'Hof te Boulaer*, conditum anno 1560. ab Ægidio vanden Bogaetde, cujus vidua Maria Boot illud vendidit Ioanni van Santvoort mercatori Antverpiano, à quo aut heredibus, transijt ad familiam Hellemans, ab hâc in familiam Helman, à priori diversam, licet proximitas quædam sit in pronuntiatu nominis: ex illâ Ioannes Helman Dominus de Muylkercken hanc domum vendidit anno 1662. Georgio de Bruyn van Aelst, Antverpiensis Monetæ Magistro. In hoc quoque pago Petrus Ianssens de Bisthoven mercator Antverpianus elegantis formæ prætorium possidet.

Harum verò ædium, aliarumque sub hâc parochiâ, de quibus non egimus, cognoscet lector situm & nomina in mappâ geographicâ agri suburbani Antverpiensis, delineata & edita à Petro Verbicst, ab eoque dicata Senatui dictæ urbis an. 1662. ad quam lectorem remittimus: Quoniam propositum nostrum non est agere de singulis villis, quas in hoc tractu vocant incolæ *Huysen van Plesantie*, quarum ingens copia in agro Antverpiensi,

præsertim urbi vicino, indiesque augetur: sed de istis prætorijs seu Castellis quibus adhæret jurisdictio, Oppidis, Dominijs, & Monasterijs, quorum nullum sponte volumus præterire; de alijs Prætorijs verò dumtaxat mentionem faciemus, prout nobis occurret certa notio & occasio de ijs agendi.

Cæterum trivialis hodie partitio est jurisdictionum, seu justitiæ, ut loquuntur altæ, mediæ, & infimæ, ad illam potestas gladij; ad mediam quæ magis imperij quam jurisdictionis esse videntur, cætera ad infimam referuntur: itaque cum altâ, mediâ, & infimâ juridictione, hodie civitas Antverpiensis possidet jure pignoratitio dominium *Deuren*, suburbano suo conterminum, nec non appendicem seu vicum ejus *Borgerhout*, qui omnis generis officinis merciumque tabernis abundat, ut instructissimo oppidulo, quam vico similior sit. In *Deuren* templum parochiale S. Fredegando sacrum, sacellum in *Borgerhout* S. Mariæ Victoriæ dicatum. Uterque locus suo damno notissimus in pristinorum bellorum historijs.

2. Præterea, unà cum *Deuren* & *Borgerhout*, civitati Antverpiensi oppignorata fuêre dominia *Berchem*, *Wilrijck*, *Oirderen*, *Wilmerdonck*, & *Austruweel*. Quæ loca ab anno 1505. auctione habitâ oppignorari cœpta, uti plurima Brabantiæ dominia: porrò postrema oppignoratio contigit sub Philippo IV. Hisp. Rege anno 1626. die 6. Augusti, pretij caput fuit C.LIII. millium florenorum: rei gestæ diploma subjungo, ex archivo urbis Antverpiensis desumptum.

Copye uyt het vijfde boeck van gherecouvreerde stucken ende munimenten der Stadts saecken van Antwerpen aengaende.

PHilips by der gratien Godts Coninck van Castilien, van Leon, van Arragon, &c. Ertshertoge van Oostenrijck, Hertoge van Bourgondien, van Lotrijck, van Brabant, &c. Marckgrave des Heyligh Rijckx van Roomen, &c. Allen den genen die dese letteren sullen sien oft hooren lesen Saluyt. Alsoo wy om te vervallen de groote ende excessive swaere oncosten van orloge die wy ghenootsaeckt sijn te continueren tot bescherme-nisse van onse getrouwe ondersaten van onsen lande van herwaerts over, eñ tot reductie van de afgewekene Provincien tot heure behoorelijcke onderdanigheyt nootelijck vonden by een te vergaderen eene merckelijcke somme van gereede penningen, tot de welcke het ordinaris innecomen van onse domeynen inde selve landen niet genochsaem en sijn, ende om te vooren te comen de swaerigheden dyer andersints gheschapen sijn te volgen, Soo hadden wy by goede ende rijpe deliberatie van onse seer lieve ende seer beminde goede moeye Mevrouwe Isabel Clara Eugenia by der gratien Godts Infante van Spagnien &c. ende by advise van onse raeden van Staete ende Financien gheadviseert ende gesloten tot onser minster schade ende minste belastinghe van onse goede ondersaeten te vercoopen op lossinghe eenighe partyen van onse domeynen inde voorseyde landen, ende namentlijck inden lande van Brabant ende van Overmase, tot de somme van thien hondert duysent guldens eens, ingevolge van twee verscheyde acten van consente van dry Staeten van den selven lande van Brabant indate respectivelijck den vijfden ende sesden deser; Ende alsoo de Borgemeesters ende raet onser goede stadt van Antwerpen, om de selve onse stadt te verhuedene van schade in heure accijse ende andersints, ende te vore te commen alle processen ende ques-

questien die onse voorss. stadt soude mogen lijden ende hebben, soo verre eenige omliggende dorpen ende heerlijckheden ons als Hertogh van Brabant toebehoorende by eenige particuliere persoonen worden gecocht oft beleent, ende oock mede om te versien tegens d'innebreken vande dijcken, daer af eenige van de selve dorpen ende heerlijckheden sijn subject, ende waer aene de voorss. onse stadt veele is gelegen, hadden geraeden gevonden ende souden wel begeeren *te coopen op lossinge de hooghe, middele, ende leeghe heerlijckheden van Berchem, Wilrijck, Doorne, met Borgerhout, Oirderen, Wilmersdonck, ende Austruweele, metten Dijckgraefschappe gelegen onder den Waterlande, alles met hunne appendentien ende dependentien, mitsgaders oock ons recht van het Keurmeesterschap inder selver onser stadt, ende voorts oock versekert sijn van continuatie vande noch loopende Octroye hun verleent tot lichtinge van vier ende dry stuyvers op d'uytgaende bieren.* Alles indien sy by desen aengaende souden connen veraccorderen ende overcommen mette Comissarissen by ons tot dien eynde gecommitteert, ende naer dien de voorss. onse Comissarissen naer veele ende diversche communicatien met die van onser voorss. stade van Antwerpen hier op ghehouden ende rapport daer op in onser Financien gedaen hadden, willen procederen totter voorss. beleeninghe van onse domeynen ende continuatie van het voorghemelt Octroy van dry ende vier stuyvers, *allen d'welck aengaende wy sijn overcomen ende veraccordeert voor de somme van hondert ende dryenvijftigh duysent guldens eens*, de welcke wy verstaē eñ begeirē te sijn inde voorss. somme van thien hondert duysent guldens eens, voor soo veele dit contract nature ende effect heeft vande beleeninge vande domeynen, ende *jerst tot beleeninghe vande voornoemde hooghe, middele ende leege heerlijckheden van onse Dorpen ende Prochien van Berchem, Wilrijck, Doorne met Borgherhoudt, Oirderen, Wilmersdonck ende Austruweele, metten Dijckgraefschappe gelegen onder den Waterlande, hebben vercocht ende vercoopen mits dese onser voorss. goede stadt van Antwerpen op lossinge eñ by maniere van beleeninge, de hooge, middele, eñ leege heerlijckheden van onser voorss. dorpen eñ prochien van Berchem, Wilrijck, Doirne eñ Borgerhout, Oirderen, Austruweel, ende Wilmaersdonck metten Dijckgraefschappe gelegen onder dē Waterlande, alles met hunne respective appendentien eñ dependentie te besitten Berchem, Wilrijck, Doirne met Borgerhout, in een volle leene ende d'ander drye metten Dijckgraefschappe, t'samen oock tot eenen vollen leene, om die te houden ende te ghebruycken soo ende ghelijck wy dit aldaer tot hier toe hebben gehouden ende gebruyckt gehadt, metter vogelrye, visscherye, keure, brencken, ende allen amenden, crimineele ende civiele, successie oft recht van Bastaerde goeden, met oock gevonden goeden daer inne den proprietaris niet af en weet, ende voorts allen rechten, vervallen baten, profijten ende emolumenten, die wy aldaer tot hier toe gehadt ende ghebruyckt hebben, die naer datt van deser sullen vallen om vande voorss. heerlijckheden met heuren rechte ende toebehoorten ghemaeckt te moghen worden een ofte meer bancken, ende aldaer te stellen Schouteth, Schepenen, ende andere Officiers aldaer noteliĳck wesende, die kennisse, bericht, ende judicature sullen hebben van alle saecken crimineele ende civile met des daer aen cleeft,* behoudelijck ende ons gereserveert den clockslagh, beden, hergheweyden, resort, remissie van overjaerde delicten, legitimatien, octroyen, mitsgaders alle confiscatien ter saecken van oirloge, oft vande ghene houdende partye

tegens ons, oft ter saecke van hooghe geheelde Majesteyt soo Goddelijcke als menschelijcke ende andere regalien bovenniet ghespecificeert, ende die wy op andere gelijcke heerlijckheden sijn hebbende, ende daerenboven hebben wy de voorss. onser goeder stadt van Antwerpen noch vercocht ende vercoopen by desen alle lastbaere Chijnsen, renten, ende andere sekere innecomen als ons aldaer voorss. dorpen ende prochien heerlijcken hebbende ende competerende sijn, namentlijck onder de prochie ende heerlijckheyt van Walrijck, te weten c.LXVI. ende eenen ouden halven grooten VI. schellingen, V. penninghen ... ende eenen cappuyn. Item onder de prochie ende heerlijckheyde van Doirne, ... pont XI. schellingen VII. grooten ob. lovens, boven de verdonckerde chijnsen, ende XXXII. schel. lovens gaende uyt den hove van Doirne: Item VI. ponden XVI. schel. IX. gr. ... ende XXX. schel. ... gaende uyt den voorss. hove van Doirne: Item VIII. ... tournois, III. oude Ingelsche, ... oude mijten, II. tournois, ... schel. ... halve ... XIII. schel. payementen: Item XII. sisteren ... en half meukens evene: Item noch XII. sisteren roghe commende van de halve winninge van XIII. bunderen lants in't Bischops hof ... Doirne. Item IV. veertelen rogh als reste van XXIV. veertelen roghs ... schoove aldaer, ende C.IX. hoenderen, ende boven dyen noch ... ponden II. schel. VI. ende halve deniers Artheis, en II. cappuynen, soo van uytghegeven partyen als van gherecouvreerde te vooren verdonckerde chijnsen, durende de voorgaende verpandinge: Item onder de heerlijckheden ende Prochien van Oirderen, Austruweele ende VVilmaersdonck, insgelijcx onse chijnsen, renten, ende andere sekere innecomen, uytgenomen een stuck lants gheheeten ... neere t'Oirderen, ende noch uytgest. ende gereserveert LVII. ... gemeten lants gelegen onder Austruweele ende noch twee schooren lants onder VVilmaersdonck, mitsgaders d'actie ende recht ons competerende inde ... van Botregat, die in desen coop niet en worden begrepen, ende daerenboven de thiende van Hagbendonck, te weten onder Oirderen boven de verdonckerde chijnsen twee schel. VI. pen. lovens eenen ouden gr. ende onder Austruweele VI. pen. lovens twee meukens evene, ende alsoomen inde chijnsboecken vande voorss. heerlijckheden bevint te sijn eenige verdonckerde chijnsen die over eenige jaeren onbetaelt staen, ende niet wel recouvrabel en sijn, ende welcken in desen coop niet en sijn begrepen, als te weten onder VVilrijck 16. oude gr. 4. schel. 2. pen. lovens: onder Doirne 16. schel. 8. gr. lovens, 7. schel. 9. gr. Antw. 7. veertelen evene ende 7. hoenderen: onder Oirderen 5. schel. 9. pen. lovens, 3. en halve oude grooten: onder Austruweel 5. ouden ingelschen, 4. schel. eenen pen. ob. lovens, 7. pen. swerte tournoise, een veertel evene ende een half oude grooten: ende onder VVilmaersdonck 10. schel. 4. pen. lovens, elf schel. tourn. 10. schel. payements, 4. hoenderen: Soo is hier inne ondersproken ende geconditioneert dat onse voorss. stadt soo verre sy eenighe chijnsen daer af sullen comen te recouvreren, de selve sal moghen ghenieten duerende dese verpandinghe, maer ten tijde vande lossinghe vande voorss. heerlijckheden sullen ghehouden sijn te bewijsen ende over te leveren: Ende aengaende het Keurmeesterschap van onse voorss. stadt, hebben insghelijcx t'selve vercocht ende getransporteert by manniere van beleeninge, op lossinge als vooren aende voorss. Borgemeesteren, Schepenen, Tresoriers,

Rent-

Rentmeesteren ende Raet in den naeme, ende tot profijte der selver stadt, om by de selve coopers hunne naecomelingen, oft hun representerende beseten ende gebruyckt te worden, met sulcken gherechtigheyt, profijten, jurisdictie, preeminentie, authoriteyt, ende executie, ghelijck het selve by ons oft van onsent wegen beseten is geweest, die van onse voorss. stadt geheel blijvende in hunne pretensien ofte gherechtigheden daer over proces is hangende in onse Rade van Brabant, d'welck metten eersté sal geinstrueert ende gedecideert worden, om als dan by ons alsulcken reglement ende instructie gemaeckt te worden by advise van onsen Rekencamer ende fiscalen van Brabandt, als volghende den vonnisse daer inne te gheven bevonden sal worden te behooren: voorts hebben wy aende selve hunne naecommelinghen, geoctroyeert in den naeme ende tot behoeve van onser voorss. stadt, dat sy alnoch sullen moghen heffen die 4. ende 3. stuyvers op d'uytgaende bieren, soo ende ghelijck sy de selve uyt crachte van onsen voorgaende octroye tot nu toe hebbé genoten, eñ dat totter tijt toe de voorss. somme van 53000. gul. sal wesen gerembourseert, eñ noch den tijt van thien jaeré naer het voorss. rembourssement, mits betaelende de selve thien jaeren gheduerende de somme van 3000. gul. t'jaers, blijvende voorts ongehouden van nu af totter tijt vande lossinge iet meer te geven, uyt ghenomen t'gene betaelt wort tot behoeve van dijckagien van Cauwestijn ende Austruweele respectivelijck daer mede de voorss. stadt sal belast blijven op den voet van het loopende octroy, *te weten* 2500. *gul.* voor den Couwestijnschen dijck, ende 1000. gul. voor de dijckagie van Austruweel, wel verstaende nochtans dat soo verre duerende dese verpandinghe de landen van Lillo werden bedijckt, daer deure oft andersints wirde dat de voorss. dijckagien de voorss. assistentie niet van noode en hadden, dat in sulcken gevalle de voorss. stadt gehouden sijn sal de voorss. 3500. gul. te betaelen daer wy oft onse naecomelinghen dat sullen ordonneren, ende mits dyen die voorss. onser stadt in den naeme der selver stadt tot versekerheyt van hunnen coop begeirt hebben hier af te hebben onse opene brieven daer toe dienende; *Doen te weten* dat wy hebbende de voorss. beleeninge oft verpandinghe ende continuatie van octroy voor goet, vast, ende van weerden gehouden, ende willende de voorss. stadt van Antwerpen volcomentlijck versekeren, hebben de selve uyt onser macht ende wel-wetentheyt opgedragen, gecedeert, ende getransporteert, opdraghen, cederen, ende transporteren by maniere van beleeninghe oft verpandinge by dese onse brieven, eerst de voornoemde *hooge, middele, ende leege heerlijckheden van onse dorpen ende prochien van Berchem, VVilrijck, Doirne met Borgerhout, Oirderen, Austruweel, en VVilmaersdonck, metten Dijckgraefschappe ghelegen onder de VVaterlanden, ende met heure chijnsen, renten, innecommen ende toebehoorten, ende allen anderen appendentien ende dependentien, soo ende gelijck die hier boven staen ghespecificeert, behalven ende ons gereserveert t'gene des voorss. is*, ende oock voorts de selve gescheyden afgetrocken ende gesepareert, scheyden, aftrecken, ende separeeren mits desen van onse voorss. domeynen van Brabant, ende ontfanck vanden quartiere van Antwerpen, om die by der voorss. onser stadt van nu voort aen peyselijck ende vredelijck gebruyckt ende beseten te worden, behoudelijck dat de selve onse goede stadt sal gehouden wesen by eenen sterffelijcken leenman

 voor

voor elcke vande voorss. leenen, die sy daer toe sullen noemen de voornoemde hooghe, middele, ende leeghe heerlijckheden met heuren toebehoorten vooren verhaelt, van ons uyt ons saecken van hertoghdomme van Brabant aen onsen stadthoudere van onse leenen in Brabant in onsen naeme te leene t'ontfangene soo hier boven is gespecificeert, ende soo dat naer ons hoffs recht van Brabant behoort: *Accorderende oock voorts aen onse voorss. stadt, dat sy binnen de voorss. heerlijckheden ende limiten van dyen sal moghen doen alle plantagien, ende die selve ten tijde van lossinghe wederom tot haer te nemen, ende haer profijt daer mede te doen, oft wel sullen wy oft onse nacommelingen de selve op behoorelijcke estimatie ende taxatie te geschieden by persoonen des verstaende ter weder syden te kiesen mogen, overnemen tot onsen kense,* wel verstaende nochtans dat de plantagien die teghenwoordelijck op de voorss. heerlijckheden bevonden worden, sullen wesen tot onsen profijte, om daer mede onsen vryen wille te doene: *Wordt oock verstaen mits desen dat de selve onse stadt sal mogen d'ydele plaetsen binnen de voornoemde heerlijckheden ende limiten der selver ligghende te chijnse uyt geven, behoudelijck dat de chijns eerst ende voor al met onse Rekencamer van Brabant sal geaccordeert worden, daer af d'acte inde selve camere sal ghedepescheert ende gheregistreert worden sonder dat t'selve sal mogen geschieden met gereede penningen, maer op eenen erffelijcke chijns, op pene van nulliteyt vanden selve uytgeve,* welcken chijns der voorss. onser stadt sal volgen totter tijt vande lossinghe toe, sal oock de selve onser stadt mogen vernieuwen ende stellen nu ende in toecomende tijden totte lossinghe toe inde voornoemde heerlijckheden allen Officieren, Drossaerten, Schotthetten, Schepenen, ende anderen daer nootelijck wesende, ghelijck wy aldaer tot hier toe hebben ghedaen, consenterende hun oock mits desen dat sy sullen mogen alle de bepande dorpen ende heerlijckheden t'samen voegen ende erigeren in een ofte meer criminele gerechten ofte bancken, ende daer toe schepenen nemen, eensdeels uytter weth ende onderschepenen der voorss. stadt, gelijckmen useert ende gebruyckt op't Kiel, oft soo het hun goet duncken sal, laetende den schepenen ende wethouderen van de voorss. dorpen de kennisse in civiele saecken, ghelijck sy van outs gehadt hebben, ende ten eynde die criminele, die ghevangen ende aengetast sullen worden in ende onder de voorss. heerlijckheden mogen bewaert worden in eene onder de voorss. heerlijckheden in een goet vaste gevanckenisse dat sy moghen kiesen inde voorss. stadt eenen thoren die sy daer toe sullen bequaem maecken: Daerenboven oock over al salmen den voorss. dorpen ende heerlijckheden stellen ende committeren eenen Generaelen Officier, soo verre sy sulcx gheraden vinden, des sal hy schuldich sijn als de gevanghen sullen ghecondemneert ende gevonnist sijn, die te doen executeren ofte te corrigeren onder de heerlijckheden daer sy geapprehendeert ende aengetast sullen wesen, soo verre de gesteltenisse des tijts sulcx toelaet, *ende sullen de voorss. Officieren, Schonthetten ende Schepenen hebben kennisse, bericht ende judicature, ende oock executie van alle saecken die de voorss. hooge, middele ende leege heerlijckheden ende toebehoorten voor gespecificeert aencleven, soo hier voorens vermelt is, sonder dat wy onsen Schonteth van Antwerpen, Rentmeestere van Brabant in't quartier van Antwerpen, oft eenighe andere onse Officieren, hoedanigh die sijn, aldaer eenigh ghesagh, handelinghe, bewint, kennisse oft ontfanck*

fanck van onsen t'wegen sullen moghen hebben, nemen, oft pretenderen in eenigher mannieren, behoudelijck aengaende t'gene wy hier vooren aen ons hebben gereserveert, ende dat oock onsen Drossaert van Brabant ende roode roede sullen naer gewoonelijcke mannieren mogen aentasten die vagabonden, knevelaers, brantstichters ende roovers sonder aensien van jemanden: Ordonnerende voorts onsen voornoemden Schouteth, Stadthoudere ende mannen van leene ons hofs van Brabant onser voorss. stadt by den voorss. sterffelijcken leenman oft leenmannen voor onsen leenman vande voornoemde hooghe, middele, ende leeghe heerlijckheden ende toebehoorten voor ghespecificeert t'ontfanghene, sonder dat nohtans de selve onse stadt voor d'eerste reyse sal ghebonden wesen eenighe hergewayden oft andere rechten te betaelen ter saecken als voore, onder merckelijcke conditie ende onderspreck datmen vande ingesetenen aldaer egheene bede, schattingen, impositie, oft eenigerhande lasten en sal mogen heyssche oft daer op stellen, het sy ter saecken van nieuwen vercrijge ende aencommen totter voornoemde heerlijckheden oft andersints in eenigher mannieren, op pene van daer af gecorrigeert te worden ter arbitragie van onsen lieven ende ghetrouwen Cancelier ende luyden van onsen Rade van Brabant, ende den goeden luyden heure penningen wederomme te restitueren, ende dat de selve onse stadt desen coop niet en sal moghen jemanden anders voorts overgeven, transporteren, noch laten in eeniger manniren in't gheheel oft in deele: Ende voorts in alles gheobserveert de blijde incompste ende de conditien inde voorgaende acten van consente dese niet contrarierende begrepen: voorts hebben wy ghecedeert ende ghetransporteert, gelijck wy cederen ende transporteren mits desen by maniere van beleeninghe ende verpandinghe, ende op lossinghe als vooren aende voorss. Borgemeesteren, Schepenen, Tresoriers, Rentmeestere ende Raedt inden naeme ende tot behoef onser voorss. goede stadt, allen ons recht d'welck ons is competerende tot het voorss. officie van het Keurmeesterschappe onser voorss. stadt, om by hunne naercommelinghen oft hun representerende beseten ende ghebruyckt te worden, totter tijdt toe van het rembourssement vande voorss. 153000.gul. eens, met suleken preëminentie, gherechtigheyt, authoriteyt, jurisdictie ende executie ghelijck ons t'selve is toebehoorende, ende dat oock de voorss. onse stadt voortaen sal moghen ghenieten ende innen tot haeren behoeve alsulcken rechten, als wy tot nu toe ter oorsacken vanden selven Keurmeesterschappe hebben genoten ende moghen genieten, op conditien dat den tegenwoordighen Keurmeestere Iacques Eelhout in't voorss. officie sal gecontinueert worden sijn leven gedurende, insgelijcx hebben wy ghegunt ende gheoctroyeert, gunnen ende octroyeren by desen aende voorss. onse goede stadt van Antwerpen, dat sy ghedurende den tijt deser beleeninghe, ende tot het volle rembourssement vande voorss. somme van 153000. gul. sal mogen blijven lichten ende ontfangen de 4. ende 3. stuyvers, die sy hier voormaels tot nu toe gelicht ende ontfanghen heeft naer luyt van onse voorgaende brieven van octroye dyen aengaende ghedepecheert, sonder die moghen te vermeerderen oft begrooten sonder ons consent, alles oock sonder dat sy ghehouden sal sijn ons ofte iemant van onsen twegen ter saecke van dyen eenige recognitien, rechten, oft jet anders te gheven, onder wat pretext dat het zy, anders als die voorss. somme van 153000. gul. eens, mitsgaders de voorss. somme van 3500. gul.

t'jaers, de welcke betaelt wort tot behoef vande voorss. dijckagie van *Couwesteyn ende Austruweele*, welcke beleeninghe by die vande voorss. stadt sal gecontinueert worden tot ontlastinghe van sijne Majesteyt inder manieren het vooren verhaelt, sonder dat het oock van noode sal sijn tot continuatie van desen octroye in toecommende tijden totte expiratie van desen accorde tot eenighe nieuwe brieven oft octroyen, oft ter saecke van dyen yet te gheven van t'ghene voorseyt is, sal voorts onse voorss. stadt naer date van het volle reinboursement vande voorseyde somme van 153000. guld. eens noch moghen ghenieten die lichtinghe vande voorss. 3. ende 4. stuyvers op d'uytgaen te bieren den tijt van 10. jaeren alsdan naestvolghende, ende dat uyt crachte van desen accorde ende octroye; mits alleenelijck als dan daer vooren betaelende aen onse domeynen 3000. gul. s'jaers voor den selven tijt van thien jaeren boven de voorss. somme van 3500. gul. s'jaers die betaelt wort tot e voorss. dijckagien; de welcke oock tot laste vande voorss. stadt sal gecontinueert worden gedurende de voorss. 10. jaeren inder manieren hier vooren verhaelt sonder meer; alles in den verstande dat onse voorss. stadt van Antwerpen sal ghehouden wesen ten eersten te betaelen in handen van onsen Rentmeestere Generael vande Financien de voorss. somme van 153000. gul. eens, elcken gulden ghereckent teghen 40. grooten vlems, die schuldigh sal sijn daer van ontfanck te maecken, rekeninghe, bewijs ende reliqua te doene, soo ende ghelijck hem dat by ons oft van onsent weghen gheordonneert sal worden; ende sullen die van onser voorss. stadt van Antwerpen het effect vande voorss. beleeninghe ende octroy gebruycken ende ghenieten inder manieren voor verhaelt, totter tijt toe dat wy ofte onse naercommelinghen die ghelost ende ghequeten hebben, ende daer naer noch blijven lichten de voorss. 4. ende 3. stuyvers den tijt van 10. jaeren ghelijck hier voren geseyt is, d'welck wy ofte sy sullen mogen doen t'allen tijden als t'ons ghelieven sal, behoudelijck dat het selve sal gheschieden in eens ende wederom ghevende de gheheele somme van 153000. gulden in alsulcken munte als ten tijde vande lossinghe loop sal hebben, sonder dat onse stadt ghehouden sal sijn eenighsints eenighe besundere partyen te laeten lossen ofte intrecken tot wat prijse oft somme, oft om wat redenen dat het soude moghen wesen, ende dat oock de voorss. lossinghe gheschiede voor ons ofte onse naercommelinghen ende voor niemant anders, alles onder wat pretext dat het zy. van welcke lossinghe wy oft onse naercommelinghen onse voorss. stadt van Antwerpen schuldigh sullen sijn advertentie te doen dry maenden te vooren; Ende hebben voorts ghelooft ende ghelooven in goeder trouwen ende Coninckluycke woorden ons selven ende onse naercommelinghen Herthoghen ende Herthoginnen van Brabant daer vooren verbindende, dat wy de voorss. vercochte oft beleende partyen ende alle t'ghene wy onse voorss. stadt hier vorens hebben gegunt ende gheoctroyeert met allen t'gene des daer aen cleeft, sullen verantwoorden t'onsen coste van alle saecken, besundere van Finantie, alienatie, oft beswaerenisse van eenige der in genere ofte in specie op onse voorss. domeynen, ende voor date van desen ghedaen souden moghen ghe weest hebben, soo langhe ende totter tijt toe dat wy de voornoemde lossinghe inder manieren als voren sullen hebben ghedaen, merckelijck oock dat wy de voorss. onse stadt costeloos

ende

ende schadeloos sullen houden tegens de pretensien van d'erfgenamen wylen Ians de Neveld oft heure actie hebbende, hoedanighe die souden mogen wesen, soo van verschooten penninghen die noch hem moghen goet comen, als van alles t'gene hy tot laste vande voorschreven heerlijckheden, officien oft toebehoorten der selver soude mogen pretenderen, in der vuegen dat onser voorss. stadt alles t'geene voorss. is sal moghen genieten peyselijck ende vredelijck, ende dat wy haer daer inne doen noch laeten ghescheden sullen, het sy directelijck oft indirectelijck onder wat coleur oft saecke datter sy oft wesen soude mogen, eenich hinder, stoor oft letsel; ende in meerder vasticheyt van desen hebben wy vertegen ende vertijden mids desen van allen privilegien, exceptien, ende behulpen die ons oft onse naercomelingen tegens t'gene des voorss. is in eeniger manieren soude mogen goet ofte te bate comen, by den geestelijcken oft weireltlijcken rechten, met oock van allen saecken van rechte oft van feyte daer mede wy ons tegens t'selve soude moghen behelpen, deroguerende voorts aen alle voorgaende placcaerten oft ordonnantien die t'gene voorss. is eenichsints souden moghen beletten, ende naementlijck d'instructie aen die van onse Finantien op het stuck vande beleeninghe van onse Domeynen in Brabant ghemaeckt op den sesden Iulij lestleden, de welcke geen effect en willen sorteren in t'ghene de selve instructie aen dese vercoopinge is contrarierende, ende alsoo onse voorss. stadt geene gereede penningen en heeft om de voorschreven 153000. gul. eens op te brenghen, soo hebben wy de voorschreven van onser stadt gheconsenteert, ende consenteren mids desen dat sy ingevolge van den consente van de leden der selver stadt in date den 11. Augusti lestleden, sullen mogen oplichten by vercoope van renten oft andersints ten minsten intereste dat hun mogelijck wesen sal ten laste der selver stadt, ende merckelijck op t'gene hun hier vorens is gegunt ende geoctroyeert de voorschreven somme van 153000. gul. eens, ende van opgelichte penningen aende coopers oft Crediteuren doen depescheren brieven in behoorlijcke forme, behoudelijck nochtans dat die van onser voorss. stadt nu oft by tijde wesende schuldigh ende ghehouden sullen sijn die penninghen die namaels by lossinghe sullen gerestitueert worden, wederomme t'employeren tot aflossinge vande voorss. opgelichte penningen sonder eenichsines tot eenighe andere saecken te mogen employeren, op pene van dyen aengaende in hunnen eygen naem aenghesproken te moghen worden. *Ontbieden daeromme ende bevelen den luyden van onser Rekeninghe in Brabant, die hooffden, Tresorier Generael ende andere van onser Financien, Stadthoudere ende mannen van onse leenen, Schouteth van Antwerpen, ende Rentmeestere van Brabant in't quartier van Antwerpen, oft andere onse officieren daer onder de voornoemde hooge, middele ende leege Heerlijckheden met heuren toebehoorten, Keurmeesterschappe ende ontfanck vande penningen van den Octroye hier vooren verhaelt gelegen ende resorterende sijn, ende die voortyden daer aff administratie ende bewint gehadt hebben, ende allen anderen onse Rechteren, Officieren ende ondersaeten die dat aengaen sal moghen, nu sijnde ende naemaels wesende, dat sy ende eenen jegelijcken van hen soo het behoort, de voorss. onse stadt doen ende laeten de voornoemde hooghe, middele ende leege Heerlijckheden ende heuren toebehoorten, Keurmeesterschap ende lichtinghe van vier ende dry stuyvers op d'uytgaende bieren als voorseyt is, peyse-*

lijck

lijck vredelijck ende volcomelijck useren, ende gebruycken, procederende by de voor'schreven luyden van onse rekeninghe hoofden, Tresorier Generael, ghecommitteerden van onser Finantien voorseyt totter verificatien ende intermemente van desen naer hunne forme ende teneur, ende overbrengende by onsen voorschreven Schouteth van Antwerpen ende Rentmeestere van Brabant in't quartier van Antwerpen oft andere onse Officieren dyent behooren sal vidimus ofte copije authenticque van desen onsen voorschreven brieve eens ende voor d' jerste reyse alleenelijck, willen wy de selve onse Schouteth ende Rentmeestre oft andere Officieren, nu sijnde oft naermaels wesende, quijte, vry, ende onghelast ghehonden hebben in heure rekeninghe midts mentie maeckende van de partyen aengaende de voornoemde hooghe, middele ende leege Heerlijckheden, ende heuren toebehoorten voor ghespecificeert, den Keurmeesterschappe ende Octroye van vier ende dry stuyvers op d'uytgaende bieren, voor soo lange ende toeter tyt toe dat de voorss. lossinghe by de voornoemde luyden van onse Rekeninghe in Brabant sal ghedaen wesen ende noch 10. Iaren daer naer ten opsiene van octroye vandevoorss. 4. ende 3. stuyvers midts de selve thien jaeren gheduerende Iaerlijcken in rekeninghe brenghende dry dusent guldens ghelijck hier vooren is verhaelt boven de 3500. gul. tot de Dyckagie gedestineert als vooren geseyt is: Allen d'welck wy bevelen dat alsoo onderhouden te worden, want ons alsoo ghelieft, ende wy dat willen ghedaen hebben niet tegenstaende eenighe mandementen oft verboden ghemaecke oft te maeckene ter contrarien. Ende des toirconden, hebben wy onsen segele hier aen doen hanghen Ghegheven in onse stadt van Brussele den sesten dagh der Maent Augusti in't Iaer ons Heeren duysent sesse-hondert sessen-twintigh ende van onse rijcken t'jerste *Boss.* Vt. onder stont geschreven aldus, by den Coninck *Mevrouwe d'Infante, de Graven van Couppigny* ende *Warfuzi* hoofden, *Franchois Kinschot*, Tresorier Generael, Heer *Iaspar Cockaerts* Ridder, *Ian Baptista van Male* ghecomitteerde van de Finantien ende andere teghenwoordich, onderteeckent *Verreycken*. Die Hoofden Tresorier Generael ende ghecomitteerde van de Domeynen, ende Finantien s'Conincx, *consenteren ende accorderen, voor soo veele als in hun is, dat d'inhout in dese brieven vermelt, gedaen ende volbracht sal worden inder wuege ende maniere als sijne Majesteyt wilt ende ghebiedt by de voorss. brieven. Ghedaen tot Brussele ten Bureele vande voorss. Finantien onder de hant-teeckens vanden voorss. Tresorier Generael ende ghecommitteerde van den voorss. Finantien den 15. Octob. 1626. onderteeckent* A. Dongnyes. R. Comte de Warfuzé. F. V. Kinschot. I. Kesseler, *eñ* I. Kockaerts.

Cæterùm, nunc subnectemus diploma Monasterij Eynhamensis quod supra promisimus.

VNiversis præsentes litteras inspecturis C. Dei patientiâ Abbas & eorundem Monasterij Eyhamensis Ordinis Sancti Benedicti Cameracensis diœcesis salutē in Domino sempiternam: Noverint universi, nos ex urgenti necessitate solutionis debitorum nostrorum vendidisse, effectuasse, tradidisse, ac perpetuo quitavisse de consensu virorum Venerabilium Vicariorum in spiritualibus & temporalibus venerandi in Christo Patris ac Domini Domini P. Dei gratia Cameracensis Episcopi in remotis agentis, omnia & singula bona nostra, jura, jurisdictiones, & minores justitias quocumque nomine censeantur, *quæ habebamus vel habere potuimus, & nobis seu nostro monasterio competiverunt*

runt aut competere potuerunt, in parochijs de Deurne, de Borsbeeck, de Wesele, de Wynegem, de Wommelgem, & de Merexem, decima quæ de Godtsenhoven vulgariter nominatur, & bona quæ in Deurne deũt. H. Eechove dumtaxat exceptis, religiosis viris Abbati & conventui monasterij S. Michaëlis Antverpiensis Præmonstratensis Ordinis, pro certa parte ab eisdem Abbate & conventu in numerata pecunia plenariè persoluta, & in solutionem nostrorum debitorum totaliter conversa; prout hæc, & alia in nostris litteris, nostris sigillis & dominorum Vicariorum sigillo sigillatis dictisque religiosis à nobis traditis plenius continentur, *quæ quidem bona promisimus & promittimus ipsis Religiosis ab omni onere, servitio, calumpnia, pensionibus annuis, & qualibet aliâ impeditione libera declarare & purgare, & specialiter de receptione canum venaticorum Excellentiæ Principis I. Dei gratiâ Lotharingiæ, Brabantiæ & Limburgiæ Ducis, quam in hova nostra apud* Eeckhove *præfata perpetuo assignamus: eandem hovam ad hoc specialiter onerantes & obligantes. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus litteris duximus apponendum, supplicantes insuper Dominum Ducem, quatenus omnia & singula præmissa, approbare, laudare, warandare, & quantum in ipso est ratificare dignetur. Et ob hoc suum sigillum nostris litteris præsentibus apponere. Et nos Ioannes Dei gratiâ Dux Lotharingiæ, Brabantiæ, & Limburgiæ ad supplicationem Abbatis & conventus monasterij Eyhamensis prædicti præmissa omnia & singula quæ in nobis sunt, laudamus, approbamus, & ratificamus, & dicto Abbati & conventui monasterij Sancti Michaëlis Antwerpiensis legitimè warandare promittimus. Et ob hoc sigillum nostrum & in testimonium omnium præmissorum litteris præsentibus duximus apponendum, datum anno* M.CCC.VIII. *die divisionis Apostolorum.*

Denique, ut dilucidentur documentis authenticis res illæ quas tractamus, subjungam ex codice feudorum Ducatus Brabantiæ, quæ in eo habentur de Curia feudali *Bouterscm*, cujus supra meminimus.

Extract uytten Hooft-leenboeck vanden quartiere van Antwerpen, berustende inden souvereynen leenhove van Brabant, alwaer onder de capitulatie van Oisterwele, Meere, fol. xxv. verso staet als volght.

LOuys van Lemens sterfman 31. Decembris 1564. pro indiviso, by doode Heer ende Meester Jacobus van Lemens onderghescreven.

Heer ende Meester Jacobus van Lemens Doctoor in beyde de rechten binnen Dole, 17. Augusti 1658. by doode Joncker Jacques Edelheer.

Joncker Jacques Edelheer Pensionaris van Antwerpen 29. Januarij 1652. by doode Vrouwe Isabella Lemens syne huysvrouwe onderghescreven, ingevolghe vanden Testamente.

Vrouwe Isabella Lemens huysvrouwe vanden Heere Pensionaris Edelheer. 23. Junij 1646. by doode Jouffrouwe Sara Scholiers haere Moeder onderghescreven.

Jouffrouwe Sara Scholiers Vrouwe van Hoofffondert 22 Septembris 1625. by doode Sr. Chrysostomo Scholiers haers vaders onderghescreven.

Chrysostomo Scholiers 19. Januarij 1617. by coop ende transporte van Heer Godevaert de Berges ondergescreven, gepasseert voor Schepenen van Antwerpen den lesten Februarij 1613.

Heer Godevaert de Berghes Heere van Stabroeck 25. Octobris 1606. by doode Vrouwe Anna Sterck syne Grootmoeder ondergescreven.

Vrouwe Anna Sterck xiiij. May M.CCCCC.LXXX. by doode wijlen Vrouwe Jozyne van Dale haere moedere ondergescreven.

Vrouwe Jozyne van Dale prima Decembris M.cccc.lxiiij. by doode wijlen Heeren Gheeraerts Sterck Ridders heurs mans ondergescreven.

Gheeraert Sterck xxij. Septembris Anno M.cccc. xxvj. by overgheven Henrick van

Wittham onderghefchreven.

Henrick van Wittham Heere van Beerssele xvj. Junij Anno M.cccc.xxiij. by doode wijlen Philips sijns vaders onderghefchreven.

Philips van Beerssele xviij. Octobris Anno M cccc.xv by doode wijlen Heeren Henrick van Wittham sijns vaders onderghefchreven.

Her Henrick van Wittham Heere van Beerssele xx. Februarij Anno M.cccc.xij. by coope ghedaen teghen Heeren Jannе van Assteen Heeren van Haneele Ridder/ hout een seker bedrijf ende leenhoff van mannen van leene/ ghehieten die leenen van Antwerpen/ ghelegen int waterlant in t Quartier van Antwerpen/ tot Liere/ tot Ouwe/ tot Pulle/ tot Semprae ende d'ouitremt ghelegher/ met eenen halven bunder bosch daer toe behoorende/ ghelegen op't Luith inde Prochie van Contiche.

Henrick van Pamen xiij. Junij M.cccc. vijfde by doode wijlen Heeren Henrick van Wittham Heere van Bouchershem Ridders zijns ooms ontfinck alle alsulcken recht/ actie ende deel als hem competeerde/ bleven ende aenghestorven is bijder afliivigheyt desselffs wijlen Heeren Henrick van Wittham in ende aen den leene hier immediate voorschreven.

De Dominio Berchem. CAPUT II.

S. P. Q. Antverpiensis.

Bini sunt pagi in Brabantia quibus ex æquo nomen est *Berchem*, unus in agro Bruxellensi, alter suburbio Antverpiensi conterminus. Utriusque loci dominium antiquitùs tenuerunt Brabantiæ Duces, donec sæculo superiori cum cæteris dominijs oppignorata fuêre, hodieque hic pagus pignoratitio jure possidetur ab urbe Antverpiensi, uti docuimus capite præcedenti. Cæterum habitatissimus est plenusque amœnis villis. Ornatur insuper prætorio antiquo gentis cognominis *Berchem*, ad quod prætorium jam olim attinuit pars major infimæ jurisdictionis loci seu fundi, propter Curiam feudalem & censualem ei annexam. Et aliquando etiam gentiles de *Berchem* possederunt altam & mediam jurisdictionem, universi pagi jure pignoratitio. Utrumque testatur codex feudorum Ducatus Brabantiæ, uti parebit ex ijs quæ infrà ex eo proferentur. Interea dabimus nobilium sepulturas, earumque inscriptiones quas vidimus in templo hujus parochiæ ad rem no-

stram

Pretorium de Berchem.

ſtiam facientes. Legitur itaq; hinc ad partem borealem ante altare D. Virg.

Hier leet begraven Heer Hector van Liere Ridder wylen Her tot Berchem eñ tot Castelle / hy sterf anno M.cccc.xcij. x. Dagen in September / ende Joncker Jan van Liere sijn sone Hr. tot Berchem ende tot Castelle sterf anno M.ccccc. eñ ix. v. dagh januarij.

GENEROSO, NOBILI ET INCOMPARABILI VIRTUTE HEROI, D. NICOLAO A LYRA, DITIONIS BERCHEMICÆ DOMINO, EQ. AUR. DUDUM CELEBRATISS. URB. ANTVERP. MARCHIONI, PATRI DESIDERATISS. IOANNES FILIUS GEMEBUNDUS POSUIT; DECESSIT ANNO HUMANÆ ASSERTIONIS. M.D.XXXI. DIE XXIII. MAY.

Icy gist noble & illustre dame Marie Anne de Berchem, fille de messire Henry de Berchem Sr. de Berchem, & de dame Marie de Tassis, la quelle l'age de XXIV. ans, & son anciene extraction de la maison de Berthout, autrefois Srs. de Malines & Barons de Grimberges, & d'autres semblables, mais perissables qualitez, n'ont peu exempter que son corps ne soit la nourriture des vers, & que ces cendres ne soyent egales à celles des moindres, ne luy estant resté que sa seule vertu pour servir envers Dieu à son ame. Elle espousa messire Philip Theodore Baron de Fourneau & de la Chapelle St. de Ranst, maistre de camp d'un terce, & capitaine d'une compaghie libre de cuirasses, qui estoit fils de messire Philip François de Fourneau, comte de Crucquenbourg, & de dame Isabelle de Berchem, le quel tresaffligé luy a rendu ce dernier devoir le XII. d'Avril M.DC.LXIII. Priez Dieu pour son ame.

Diximus suprà domum *van Berchem* aliquando possedisse jure pignoratitio altam & mediam jurisdictionem hujus pagi, idque asserere libros feudorum Ducatus Brabantiæ : subjungam itaque documenta ex illis desumpta, ad comprobandum ea quæ recensui de dominio hujus pagi, juribusque seu justitijs minoribus sub eo. *Excerptum ex codice feudorum Brab.* folio *xxxjvi*

IOncker Henrick van Berchem Heere van Berchem 13. Aprilis 1609. zoe by doode ende successie Joncker Anthoenis van Berchem syns Vaders ondergeschreven als oick by titule van onwederroepelycke gifte aen hem gedaen by Heeren Aernoult van Berchem zynen Broeder Ridder des duyts orders ende Commandeur van Beckevoort / de hooghe ende middele Heerlichheyt van Berchem.

Joncker Anthoenis van Berchem cum suis penultima Decembris M.CCCCC. LXXXI. by doode Heeren Henrix van Berchem huns Heeren Vaders onderse.

Her Henrick van Berchem Riddere 23. Novembris M.CCCCC. LV. mits coope by hem gedaen ende dat hem die ghebleven is mitter berrende keerssen als meest dair voeren gheboden hebbende.

Willem van Lyere tot behoeff van hem ende syne Brueders ende Susteren xi. Januarij anno M.cccc. ende lij. by doode heer Jans van Lyere Ridders heurs Ooms ondergheschreven.

Her Jan van Lyere Riddere ultima Junij Anno M.cccc. ende xlviij. mits coope by hem ghedaen teghen die Rentmeesteren der Stadt van Antwerpen.

Jacop vander Heyden wylen Claes sone xij. Aprilis anno M.cccc. ende xlvij. tot behoeff der Stadt van Antwerpen by doode Meester Adriaens Herbouts ondergesc.

Meester Adriaen Herbouts Pensionaris der Stadt van Antwerpen xxij. Januarij anno M.cccc. viij. inden naem ende tot behoeff vanden Borghermeesteren / Schepenen ende Rade vander selver Stadt, by coope gedaen teghen Heeren Janne vander Vorst Ridder Heere van Loonbeke etc.

Meester Jan vander Vorst Heere van Loonbeke etc. Cancellier van Brabant xxvj. Junij anno M.cccc. v. by overgevene ende vertyhden van Meester Matheeuse Hujoel Secretaris in Brabant als Procureur ons Heeren des Coninex van Costillien by synen open brieven ghegheven op ten jersten dach van Junio in't selve jaer M.cccc. v. gemachticht om de opdracht vande Heerlichheyden hier na gheschreven in synder ghenaden name tot behoeff vanden voorseyden Meester Janne vander Vorst te doene / nadolghende den coope ende vercrighe by den selven heere van Loonbeke teghen onsen voorsc. Heere den Coeninck by consente der drie staten des Landts van Brobant ghedaen hout die hooghe ende middele Heerlijckheyden van Berchem by de Stadt van Antwerpen voorsc. ghelegen tot eenen vollen Leene.

Hæc quoad Dominium, sequentia verò tangunt Curiam feudalem & censualem prætorij gentis de Berchem, cujus suprà meminimus, & de qua in citato codice feudorum ista habentur *folio xxxjv.*

IOncker Henrick van Berchem Heere van Berchem 23. Aprilis anno 1609. eensdeels zoe by successie Joncker Anthonis van Berchem zyns Vaders ondergheschreven als by onwederroepelijcke gifte Heere Aernoults van Berchem zyns broeders Ridder des Duytsche Ordre en Commandeur van Beckevoirt / het Casteel mette hellicht vande goeden ende leege Heerlicheyt van Berchem.

Joncker Anthoenis van Berchem. cum suis, penultimâ Decembris 1581, by doode heer Henrick van Berchem huns heeren vaders onderss.

Her Henrick van Berchem Ridder xxviij. Junij M.cccc. lv. mits coope by hem gedaen ende die ghebleven was meest daer voere gheboden hebbende by den duytgange der berrende keerssen.

Willem van Lyere / tot behoef van hem ende van zyne broeders ende susteren xi. Januarij M.cccc. lij. by doode wylen heeren Jans van Lyere Ridders heurs ooms onderss.

Her Jan van Lyere Riddere / xxi. Septemb. M.cccc. li. mits coope by hem ghedaen tegen onsen heere den Keyser.

Cornelis van Lyere. i. Septemb. M.cccc. xxxj. by doode wylen heeren Claes van Lyere Ridders syns vaders onderss.

Her Claes van Lyere den derden dagh Novembris anno M.cccc. xviij. by doode Jans von Lyere.

Hendrick vander Wyet tot behoef Jans van Lyere / wylen her Willemssoen ij. Februarij M.cccc. xx. by doode wylen Jans van Lyere syns neden ondergess.

Jan van Lyere 21. Sept. 1492. by doode wylen heer H..tors van Lyere Ridders syns vaders onderss.

Her-

Hector van Lyere Janssone 29. Januarij 1462. by coope ghedaen tegen mijnen genadigen Heere den Hertoghe.

Jan van Lyere wijlen Janssone 17. Januarij 1456. jaer by doode wijlen des voorss. Jans van Lyere sijns vaders

Her Willem van Lyere Ridder by doode Jans sijns vaders onderf. in brueder deilinghe.

Jan van Lyere by doode vrouwen Katherinen ondergheschreven.

Vrouwe Catherine van Berchem Heer Costens dochter / hout t'goet van Berchem mitter Heerelyckheyt daer toe behoorende mit huysen / hove / Lande / beempden / bosschen / waranden / ende vroenten / mit allen sijnen toebehoorten / groot t'samen omtrent lxxx. buenderen / mitten chijnst ghedraghende ter sommen van xxiij. pont. xiij. schel. viij. deniers Lovens vj. schil. tourn. xx. deniers vlems / ij. deniers dorsseghelts / ij deniers van gewere / viij schel. brab. iiij. vlems / xix. cap. lxxxij. hinnen / x. gansen / viij. muddeken evene / vj. mandaghen / iij. suydaghen / mitter Heerlicheyt van eenen Meyer aldaer te setten, erven ende onterven, mitten manschapen ende laet-schapen daer toe behoorende.

Monuerim hic quod ab hac Curia provocant in prima instantia ad tribunal amborum dominorum de Ranst; eò quod antiquissimis temporibus, hæc Curia attinuit ad pristinos Dominos de Ranst.

Præter præfatam curiam feudalem & censualem familiæ *van Berchem*, aliam censualem comperi in eodem pago, dictam *t'Hof van Lippelo*, quia olim ad familiam istius nominis spectavit; de hâc curiâ in præcitato codice folio xxxvi. ista leguntur:

Anthoen Willemsen 30. Decembris 1666. by coope ghedaen tegens Karel Keppens ondergeschreven.

Karel Keppens Coopman xxx. Decembris 1666. by coope Jan Decquemans ondergheschreven.

Jan Decquemans xxx. Decembris 1666. by coope ghedaen teghens Gillis Fabri ondergheschr.

Mr. Gillis Fabri xxx. Decembris 1666. by coope ghedaen teghens N. Domingo ondergheschr.

Heer N. Domingo by coope ghedaen teghens Pauls van Retham. ondergheschr. xxx. Decembris 1666.

Pauls van Retham den Jonghen / xviij. May 1590. by doode Pauls van Retham zyns Vaders ondergeschreven.

Pauwels Retham ende Jouffrouwe Sara Schatenberchs zyndere huysvrouwe vierentwintigh Nov. M.ccccc. lxxiv. mits coope gedaen tegē Geeraert Bouwens onderse.

Gheeraert Bouwens xx. Octobris 1546. by coope ghedaen tegen Adriaen van Doirne ende sijnen anderen brueders ende suster.

Adriaen van Doirne x. Nov. Anno M.ccccc. ende xliij. in bruederlicken ende susterlijcken rechte by doode wylen Jouffrouwe Katherinen Peters heure Moeder onderst.

Jouffrouwe Katharine Peters iv. Julij an. M.ccccc.xxxvij. by schevdingē eñ depl. etc.

Adriaen vā Doorne xviij. Nov. an. 1534. by doode Rutgheerts vā Doerne sijns Vaders.

Rutgheer van Doerne ij. May Anno M.ccccc.xxv. by coope ghedaen teghen de Momboiren vanden Kinderen wylen Andries van Lyere.

Jan van Lyere out omtrent vj. Jaeren xiv. Januarij Anno M.ccccc.xxij. by doode wijlen Andries van Lyere sijns Vaders ondergheschreven.

Merten Claes vij. Julij Anno M.ccccc.x. tot behoeff van Andriese van Lyere natuerlijck Sone wijlen Jans van Lyere Heeren Hectors Soene by doode ende achtervolgende den testamente desselfs wijlen Jans van Lyere.

Merten Claes xvij. Novembris Anno M.ccccc. iij. tot behoeff van Janne van Lyere Heeren Ectoers Soene by coope gedaen tegen Janne vanden Putte ondergeschreven.

Jan vandē Putte x. Junij 1484. by doode wijlen Meester Peters vanden Putte sijns Vaders. Meester Peter vanden Putte xvj. Septembris 1461. by overghebene Jan Noyts wijlen willems Soene. Jan Noyts v. Martij 1459 by doode wijlen Jan Noyts sijns Ooms ondergest. Jan Noyts vij. Augusti An. 1444. by doode wijlen Willem Noyts sijns Vaders ondergheschr. Willem Noyts by doode wijlen Quintens Claessoene ondergheschr. Quintens Claessoene hout eenen el sijns ghiheeten den chijns van Lippeloe diemen Jaerlijx heffende es op diversche persoenen ende gaeden ghelegen inde Prochie van Berchem ghedraghende den selven chijns in 't gheheele xxxix. schel j. deniers lovens xv. deniers payem. een veertel lichter haveren / drij en half hoenderen, mitter Heerlyckheyt van eenē Meyer eñ vij. Laten daer toe behoorende / en es eenen vollen Leen-

De

De Dominio Wilrÿck. CAPUT III.

S. P. Q. Antverpiensis.

DOminium *Wilrÿck* possidet jure pignoratitio civitas Antverpiensis, uti ante docuimus cap. 1. in quo etiam exhibuimus diploma Principis, unde pateat. Prætoria hic aliquot sunt non contemnenda; at dum indies nova extruuntur ab Antverpiensibus ambulationis vicinæ causâ, *Schoonsel* (quod omnium pulcherrimum est) collabitur negligiturque, conditum sæculo superiori à *Gaspare Duzzi* Italo, in obsequium Mariæ Reginæ Hungariæ, cujus secessu magis famosum quam ornatu interiori, trabibus auro, pavimentis marmore cedetoque vestitis: sed villa ei adjacens constructa à *Francisco Sivilla* initio hujus sæculi, & hinc appellatur nonunquam *t'Hof van Sivillien*.

Cæterum Abbaria D. Michaëlis Antverpiensis hic pingue habet latifundium, & plusquam septemdecim villas, quarum aliquas ab anno 1161. à dicto monasterio possessas compertum habeo ex archivo Principis, ad cujus patrimonium atque aulam pertinuerunt aliquando universi hujus pagi decimæ; porrò jam olim possessæ à monasterio S. Bavonis Gandensis.

Denique, didici ex codice feudorum Brabantiæ, quod anno 1505. à Philippo Rege Castellæ acquisiverit jure pignoratitio dominia *Wilrÿck, Doerne, Berchem*, &c. Ioannes vander Vorst Dominus de Loonbeke, Brabantiæ Cancellarius, qui postmodum jus suum vendidit civitati Antverpiensi, uti testantur sequentia ex supradicto codice desumpta fol. XXXVIII.

MEester Adriaen Herbouts Pensionaris der stadt van Antwerpen xxii Januarii Anno M. cccc. viii inden name ende tot behoeff vanden Borghemeesteren Schepenen ende Raede vander selver stadt bij coope gedaen teghen Heer Janne vander Vorst Ridder Heere van Loonbeke onderghescrheven.

Meest-

[illegible]lum [illegible]

Meester Jan vander Vorst Heere van Loonbeke etc. Cancellier van Brabant xxvj. Junij Anno M cccc. v. by opdrachten ende overghevene van Meester Matheeuse Vuijoel Secretarys in Brabant ols Procureur ons Heeren des Coninck van Castillien byschinen oepenen brieven ghegeven op ten jersten dagh van Junio int t'selve Jaer M cccc. v. ghemechtight om de opdracht vanden Heerlyckheyden ende goeden naghescreven in sijnder ghenaden name tot behoeff vanden voorss. Meester Janne vander Vorst te doene/ navolghende den coope / ende vercrijghe by den selven Heere van Loonbeke teghen onsen voorscyden Heere den Coninck by consente van de dry Staten des Landts van Brabant ghedaen/hout die hooghe middel ende leeghe Heerlyckheyden inde Dorpen van Mortsel/ ende van Wilrycke / te wetene dat hy inde selve voorsz. Dorpen sal hebben Schouteth/ ende Schepenen/die kennisse/bericht/judicature ende executie selen hebben van allen saken/ criminale / ende civile / ende besundere executie ofte compositie van live / ende lede. Alsoe dat der hoogher Heerlyckheydt toebehoirt ende daer aff dependeert / te wetene in effecte alle t'ghene dat d'Officiers van Justicien van ons voorsz. Heeren des Coninx weghen daer tot noch toe ghehadt hebben/ daer inne uutgheschеyden die chynsen ende renten / ofte dierghelycke die staen totter Officien vanden Rentmeesterschappe van Antwerpen/ metter judicaturre der selver tot eenen vollen Leene.

De Comitatu Canticroy, & Dominio Mortsel. CAPUT IV.

Carolus Gislenus De Fiennes, Comes de Chaumont, Vicecomes de Fruges, Baro d'Ennt &c. Dominus de Mortsel, Edegem, Cantecroy, &c.

SUb dominio Mortsel situm comperio vetus castellum *Cantecroy*, olim *Canticrode*, de quo Ioan. Bapt. Gramaye in Antiq. Antv. lib. 4. cap. 5. *Cantecroya castri nomen est, hoc eodem tractu sub Philippo Burgundione eleganter in ædificata; & novissime anno 1570. Comitatus titulo donata. Fuerat cum pagis aliquot circumjacentibus Ranstiæ, gentis olim, denique anno 1547. Henrici de Pontaillier Toparchæ de Flagy, à quo & sororibus redemptam biennio post, Nicolaus Perrenottus ad posteros transmisit, nominatim Antonium S.R.E. Cardinalem & Mechliniæ primum Archiepiscopum, adjunctis aliquot pagorum dominijs ad Comitatus amplitudinem erigendi viam sternentem. Res*

 sacra

sacra pagorum acquisitorum Lobiensis Ecclesiæ erat ante, ex dono Ludovici Pij Imperatoris, adeoque Præposituram habere solet ab Antverpia vicina denominatam, sed nunc sacrum & dominicale jus Pontificio consensu accessit Comitibus Cantecroyanis. Hactenus auctor ille, qui perperam scribit ab Henrico de Pontaillier *& sororibus Cantecroyam redemptam,* nam filiæ Henrici de Pontaillier vendiderunt Cantecroyam, non autem ille aut sorores ipsius, quod infra documentis authenticis monstrabitur desumptis ex codice feudorum Brabantiæ.

Porrò nos altius Cantecroyæ originem diuque ante tempora Philippi Burgundi repetendam arbitramur; siquidem, ut referunt rerum Brabanticarũ scriptores, domini de Cantecrode floruêre tempore Ioannis primi, qui obijt 3. Maij 1294. nominatim Christophorus Butkens in troph. Brab. recenset inter nobiles præfati Principis lib. 4. fol. 342. *Wilhelmum & Walterum dominos de Ranst, Berchem, Canticrode.* Et in probationibus lib. 4. fol. 135. exhibet extractum ex codicibus Brabantiæ, quod ita refert: *Walterus Volcaert miles, uxor ejus Elisabeth, & filij ejus Ioannes & Laurentius Volcaert milites, reportant ad opus Ducis bona sua de Canticrode, & alia sita in parochia de Mortsele cum molendino venti. Testes Ioannes Bode, Ioannes Draeck, Willelmus Nose, Petrus Daen, scabini Antverpienses. Litteræ datæ anno Domini* M.CC.CXV. *feriâ quintâ ante Lucæ Evangelistæ.*

Præterea lib. 4. fol. 347. scribit sequentia: *Encor en l'an* M.CC.XCVI. *nostre Ducq transporta la maison & biens de Canticrode situés en la paroice de Mortsele, qu'il s'estoit acquis peu devant de Wauthier Volckaert, à Willaume Berthout sire de Berchem & de Ranst, de qui les heretiers ont possedé ceste terre assez long temps, & finalement estants tombés en droicte succession par la maison de Hornes en celle de Pontaillier, ceux de cette famille vendirent les dicts biens au Cardinal de Granvelle, qui les donna à son nepveu Nicola Perenot de Granvelle, en faveur de qui Cantiecrode fut erigé en Comté en l'an* M.D.LXX. *par Philippe second Roy des Espagnes & Duc de Brabant.*

Hallucinatur hic in aliquibus auctor ille; porrò nobis sufficiet inter cæteros errores evulgasse duos: primò, quod gentiles de Pontaillier non transscripserint castrum de Cantecroy Cardinali Granvellano, sed parentibus illius Nicolao Perrenot Granvellæ domino & Nicolæ Bonvalot conjugibus, uti fidem faciet exemplar desumptum ex codice feudorum Ducatus Brabantiæ infra exhibendum. Secundò, Cantecroya in Comitatum erecta fuit, in favorem Thomæ Perrenot domini de Chantoney, qui fuit filius præfati Nicolai, & frater Cardinalis Granvellani, non autem in gratiam Nicolai Perrenot de Granvella prædicti Nicolai nepotis, ut Butkens opinatur: verùm ne quis me suggillet quod illũ malè reprehenderim, exhibebo diploma quo Philippus II. Hisp. Rex anno 1570. Cantecroyam in Comitatum erexit: undè etiam patebit perperam scripsisse Abrahamum Ortelium in suo theatro orbis terrarum in descript. Brabant. asserentem id factum à Carolo V. Imp. nec non Aubertum Miræum in suo chron. Belg. ad annum 1549. tradentem primum Cantecroyæ Comitem fuisse Franciscum Thomam Perrenotum Thomæ filium. Verba ejus subjiciam, quia non parum faciunt ad ea quæ recensui.

„Nicolaus Perenotus obijt anno 1550. tres habuit filios, Thomam Pere-
„notum, qui Helenam Brederodiam Rainoldi velleris aurei filiam duxit
„uxo-

„uxorem; Antonium Cardinalem, & Fredericum Rotnaci & Champaniaci „dominum. *Franciscus Thomas Perenotus Thomæ filius, primus Comes de* „*Cantecroy* à Philippo II. anno 1570. creatus fuit. Sine liberis decedens scrip-„sit heredem sororis suæ Peronæ filium Franciscum Thomam de Oiselay, „equitem velleris aurei. Hic 1629. moriens ex Carolina Rudolphi II. Imp. „filia naturali, unicum reliquit filium Eugenium Leopoldum de Oiselay, „nunc Principem ac Comitem de Cantecroy, cum filia Baronis de Beau-„vois anno 1635. matrimonio junctum.

Nunc autem subjungam promissum diploma erectionis Comitatus de Cantecroy.

Extrait du premier Registre de relieffs du feu Mr. Matthieu Strieck, en son vivant Greffier de la Souveraine Cour feodale de Brabant, commençant dez l'an 1580. jusques l'an 1587. ou ce trouve (circa finem apres le relieff y faict par Messire Fredericq Perrenot de Granvelle, Chlr. Baron de Renaix &c. le dernier d'Avril 1587.) enregistré la copie de l'erection de la Seigneurie de Cantecrode en Comté.

Philippe par la grace de Dieu Roy de Castille, &c. A tous presents & advenir. Sçavoir faisons, que nous ayants regard & consideration à la bonne & noble extraction, grande loyaulté preudhommie fidelité & aultres vertus, estans en la personne de nostre trescher & feal Messire Thomas Perrenot Chlr. Sr. de Chantoney, de Cantecrois &c. & aux services par luy faicts & ses predecesseurs à l'Empereur Charles le V. Monseigneur & Pere de glorieuse memoire (que Dieu perdoint) & à nous en plusieurs voyages & ambassades tant en France que Allemaigne, veuillans pource icelluy Sr. de Chantoney, eslever & decorer eu plus grands droicts, prerogatives & preeminences: Nous pour ces causes & autres bonnes considerations à ce nous mouvantes, avons ledict Sr. de Chantoney de nostre certaine science & liberalité, plaine puissance & authorité souveraine crée & erigé, & par cestes ereons & erigeons en Comté ladite terre & seigneurie de Cantecroix, ses appertenances & dependances tenue de nous comme Ducq de Brabant en fieff, pour ladite erection & creation en Comté avec le nom de comte, ensemble des droicts, honneurs, prerogatives, excellences & preeminences que à comte appartient, jouyr & user par ledict Sr. de Chantoney, ses hoirs, successeurs & ayants cause, comtes de ladicte comté de Cantecroy ainsy par nous erigée & crée comme dict est, tout ainsy par la forme & maniere que font & ont accoustumé faire les aultres Comtes de noz pays d'embas, & sans aulcunement deroguer ou prejudicier au dict Seigneur de Chantoney, ses hoirs, successeurs & ayants cause au temps advenir comtes de ladicte comté de Cantecroy aux droicts, privileges, & aultres quelconques à luy appertenants à cause de ladicte Seigneurie de Cantecroy appertenances & dependances d'icelle, dont il est & ses predecesseurs ont accoustumé jouyr & posseder par cy devant, bien entendu que par ceste nostre erection de ladicte Seigneurie en Comté n'entendons donner aulcune prerogative au prejudice de noz droicts, authoritez & haulteurs, dont nous & noz predecesseurs ont jouy en ladicte Seigneurie comme Ducqs de Brabant, tant en relieff & souveraineté comme elle at esté jusques à present: si donnons en mandement par cestes presentes à noz treschers & feaulx les chieffs President & gens de noz privé & grand consaulx & des Finances, Chancellier & gens de nostre conseil en Bra-

bant, & de noz comptes audict Brabant, & à tous aultres noz officiers & justiciers, ou à leurs lieutenants & à chacun d'eulx si comme à luy appertiendra, que de ladicte erection nom & droictz de Comte dessusdict, ainsy & par la maniere que dict est, ils facent, souffrent & laissent ledict Sr. de Chantoney, ses hoirs, successeurs & ayants cause, plainement, paisiblement & perpetuellement jouyr & user, sans en celuy faire mettre ou donner, ne souffrir estre faict, miz ou donné aulcun destourbier ou empechement au contraire en maniere que ce soit, lequel si faict mis ou donné leur avoit esté, ou estoit le reperent & mettent ou facent reparer & mettre incontinent & sans dilay à plaine delivrance & au premier estat &c. Car tel est nostre plaisir, *non obstant quelconques ordonnances, restrictions & mandemens ou deffences à ce contraires, & affin que ce soit chose ferme & estable à tousiours, nous avons signé cestes de nostre main & à icelles faict mettre nostre grand seel, saulff en aultres choses nostre droict & l'aultruy en touttes. Donné en nostre ville de Madrid Royaulme de Castille, au mois de Iuillet en l'an de grace 1570. de noz regnes assavoir de Espaingnes, Secille &c. le quinziesme, & de Naples le dixseptiesme, signé* PHILIPPE, *& sur le ply estoit escript,* par le Roy, *& soubzsigné* A. Dennetieres, *& estoyent lesdicts lettres seellés du grand seel de sa Majesté en cire vermeille y empendant à double queüe en cordons d'or.*

Patuit supra ex testimonio Auberti Miræi quod Thomas Perrenot Nicolai filius duxerit uxorem Helenam de Brederode; porrò idem auctor non consentit quod præfatus Thomas fuerit primus Comes Cantecroyanus, sed ejus filius Franciscus Thomas Perrenot: Verùm ut irrefragabili testimonio pateat Thomam Perrenot (in cujus gratiam Cantecroya in Comitum erecta fuit) eundem esse qui uxorem habuit Helenam de Brederode, subjiciam Cœnotaphium præfatæ Helenæ de Brederode, quod visitur Antverpiæ apud Carmelitas in choro juxta aram maximam ad partem meridionalem muro inædificatum, ornatum triginta duobus natalium insignibus:

D. O. M.

Helenæ de Brederode, Illustriss. Reginaldi Eq. aurei velleris F. viduæ Thomæ Perrenot, Comitis à Cantecroy, Ord. Alcantaræ, commendatoris Salameæ; D. de Granvelle, Haurincourt, Chantonay &c. Philippi II. *Hisp. Regis Oeconomi, & à Status concilio: à quo etiam civit. Antverp. Gubernator fuerat designatus. Fredericus Perrenot, Baro Renaci, Aspremont, D. S. Lupi, Campaigney &c. ejusdem civitatis Gubernator, fratriæ Chariss. post omnem in deplorato morbo operam frustra exhaustam, mortuæ annua sacra pietatis ergò instituit, & ob* M. E. *hoc Cænotaphium P. Obijt prid. non: Maij.*

Corpore in Perrenotorum monum. Vesuntium apud Sequanos elato Anno CIↃ.IↃ.LXXII. *cum vixisset ann.* XLIIII.

Fundationis Anniversarij Helenæ de Brederode, cujus meminit cœnotaphium exhibitum, verba hæc sunt: *Universis & singulis has præsentes lecturis & inspecturis &c. Nos Frater Ioannes Majerius S. Th. Professor, ac Fratrum Carmelitarum per inferiorem German. Prior Provincialis, in Conventu nostro Antverpiensi Prioris Localis vicem gerens &c. Notum facimus atque testamur, nos recepisse è manibus Illustris & generosi Dñi Frederici à Perrenot Dñi de St. Loup &c. Centum & viginti florenos singulos ad rationem viginti stuferorum monetæ Brabanticæ, pro emendo censu perpetui & hæreditarij redditus, in-*

usus

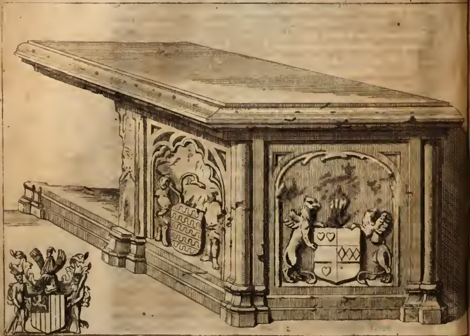
usum dicti nostri monasterij. Pro qua summa capitali ac censu perpetuo, nos supra scripti obligavimus & obstrinximus, obligamus & obstringimus tenore præsentium nos & successores nostros perpetuis temporibus ad onus vesperarum & vigiliarum defunctorum cum novem lectionibus canendarum tertiâ die mensis Maij, ac postridie summi sacri peragendi cum Diacono, Subdiacono & Cantoribus, atque post idem summum Sacrum habendarum sacrarum commendationum pro laudabili nostrâ consuetudine, & eodem die in prandio Fratrum dicti Conventus in refectorio dandæ pitantiæ *liberalis & honestæ toti Conventui nostro supra nominato. Eaque omnia prædicta perpetuis temporibus faciendi, & fide optimâ præstandi pro refrigerio animæ Illustris & Generosæ Dominæ Helenæ à Brederode Comitissæ de Canticrode, viduæ quondam Illustris Domini Thomæ à Perrenot (felicis recordationis) dicti loci, ac Sacri Imperij Comitis, Domini (dum viveret) de Granvella, Chantoney &c. Datum in cœnobio nostro Anno* M.D.LXXII. XXIII. *Iunij. Signatum* Fr. Ioannes Mayerius à Geel Prov.

Cæterùm Christophorus Butkens in Troph. Brab. lib. 4. cap. 10. fol. 509. tradit sequentia de Dominijs Mortsele & Edegem. *Le* III. *d'Avril l'an* M. CCC. LXXXVII. *Il Romain nostre Duchesse donna à Costin de Ranst chevalier les terres de* Mortsele, *&* Edegem, *avec toute la justice haute & basse, en eschange des Seigneuries de Bouchout, & de Hove S. Laurent, lesquelles Iean de Ranst sire de Canticrode son Frere avoit acquis avec encore Millegem & Vremde de Mathilde Duchesse de Gueldres & Dame du pays de Malines le dernier de Ianvier l'An* M. CCC. LXXXI. Verùm ne quis diligentiam nostram desideraret aut requireret, dabimus rei gestæ Principis Ioannæ diploma, hactenus à nullo exhibitum.

„IOhanne by der gratien Godts Hertoginne van Luxenbough, van Lo„trijck, van Brabanr, van Limbourgh ende Marckgravinne s'heylicx „Rijcx: Doen condt allen lieden dar wy om die goede gunst die wy „dragen rot onsen ghetrouwen Raet ende cokenmeester Costin van Ranst, „ende om den goeden dienst die hy ons langhe wilen ghedaen heeft ende „noch doen sal, den selven Costin ende sinen erfgenamen na hem, ghege„ven hebben ende geven mits desen brive voor ons, onse oir ende naercom„melinghen Hertoghen van Brabanr, alle die heerlijckheit, hooghe ende „neder, alle r'rechr, ende alle de manschappen die wy hebben in onse dor„pen van Mortsele ende van Edeghem, met vuegen ende voorwarden, dat „ons Costin voorss. overgeven sal, alle die heerelickheit, hooge ende neder „alle recht, ende alle manschappen die hy heeft inde dorpen van Bouchout „ende Sinte Laureys re Hove; ende is voorwaerde dar wy ende Costin „voorss. ende onser beider erfghenamen staende selen bliven in allen „den rechren vanden renten ende chijnse der voorss. dorpen, ende die „voortaen opheffen ende bonen, ghelijck wy ende hy ror hier toe ghedaen „hebben. Ontbieden daeromme ende bevelen onsen Marckgrave ons lants „van Ryen, die nu ofte ten tide wesen sal, dat hy Costin voorss. ende sinen „erfgename na hem deser onser ghichten ende wisselinghen, vastelick ende „vredelick doe, ende laet gebruëken, ende hem daer aen afdoe alle hinder„nis, cracht ende ghewelt, ende des nier en late op onse hulde ende vrint„schap te behouden. Allen argelist uyrghescheiden in oirconden des briefs „daer wy onsen seghel aen hebben doen hanghen. Ghegeven tot Brussele

„twee daegen in April int jaer ons heeren 1386. na costume s'hoffs van Ca-„merijck. Onder stont, *De mandato proprio dictæ Ducissæ præsente Domino „de Bourngneval.* Onderteeckent *P. de Halle.* Asservatur hoc diploma etiamnum integrum in archivo domini de Mortsele.

Cæterùm, *Luythagen* appendix est pagi de Mortsel, ubi approbante Henrico de Berges Episcopo Cameracensi (diplomate dato *Bruxellæ anno Dñi* M.CCCC.XCVI. *stylo scribeñ. Gallicano, mensis Februarij die primâ.* Signatum *S. de Nispen*) cœnobium condidit & dotavit *Iohannes de Ranst miles, Dominus temporalis de Cantickrode, de Mortsele & Busegem aliàs Aedegem, ac Domina Agnes de Hysvelt ejus legitima conthoralis &c. in loco dicto ter Luythagen, infra limites parochiæ & dominij sui de Mortsele, pro usu & habitatione sex sororum ordinis tertiæ regulæ Sancti Francisci pro hâc primâ vice, quæ ibidem sub tribus votis ac perpetuâ clausurâ Domino debeant famulari &c. in honorem & sub vocabulo Beatæ Annæ matris gloriosissimæ Dei Genetricis Virginis Mariæ.* Hactenus verba diplomatis, ex quibus patet errasse Carolum Scribanium in origin. Antverp. cap. 12. qui D. Augustini regulam secutas asserit. Hujus cœnobij sacellum etiamnum superest, & in eo monumentum conditoris sui, quod (ut nunc visitur) exhibemus, quod verò ædium reliquum permansit colonus inhabitat, moniales autem elapso sæculo Antverpiam migrârunt ad evitandos bellicos tumultus,

Extract uytten Hooft-leenboeck vanden quartiere van Antwerpen, berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant, alwaer onder de capitulatie van Mortsele, Edeghem, Canticrode Graefschap, fol. 146. staet als volght.

Heer Charles Gisleinus de Fiennes Riddere/ Baron d'Enne/ende syne huysvrouwe 16. Novembris 1652. by coope ende transport van vrouwe Sibille vanden Berghe ondergeschreven.

Vrouwe Sibille vanden Berghe 11. May 1633. by doode Philips Godines onderse.

Sr. Philips Godines 28. April 162-. by titule van decrete ende overgeven van hoogher hant over Sr. Jan Maes ondergese.

Sr. Jan Maes v. May 1616. by overgeven Don Francisco Thomas de Perrenot Grave van Canticrode ondergese. behoudelyck den tytel van Grave die hy hem is reserverende.

Don Francisco Thomas Perrenot de Granvelle dict Doiselet Grave van Canticrode den 16. Decemb. 1603. by doode Don Francisco Perrenot zyns ooms ondergese. in twee volle leenen.

Don Francisco Perrenot de Granvella Grave van Cantecrode etc. xvij. Aprilis 1587. by doode wylen Heer Anthonis Perrenot Cardinael van Granvella/ Eertsbisschop van Mechelen syns ooms ondergese.

Ledict Don Francisco Perrenot de Granvelle le dernier d'Avril 1587. par transport de Messire Frederick Perrenot de Granvelle Sr. de Champaigny son oncle, apres en avoir faict relieff apart du cheff & par le trespas du Cardinal de Granvelle son frere, releva les haultes Seigneuries de Bouchout, Hove S. Laurent, Conticq, Artselaer & aultres parties referées au relieff, comme dependances du Comté de Cantecrode, mais en fieffs distincts & separez.

Her Anthonis Perrenot Bisschop van Atrecht etc. 23. Augusti M.cccc. ende vyfentwintigh by doode wylen heeren Nicolaes Perrenot Riddere zyns vaders.

Her Claes Perrenot heere van Granvelle/voer hem ende voer Nicolase Bonvalot synder gesellinne/ uyts coope gedaen tegen de drie gesusteren ondeegese. xxviij. Mey 1549.

Jouffrouwe Claudyne de Pontaillier tot behoeff van huer ende huere susteren xviij. Decembris M.cccc.xlviij. by doode wylen heeren Henrick de Pontaillier huers vaders ondergese.

Her Henrick de Pontaillier Riddere heere van Flaigy v. May anno M.cccc.ende xlvij. mits coope gedaen tegen Jouffrouwen Jehannen van Ranst ondergese.

Jouffrouwe Jehanne van Ranst xij. Junij anno M. cccc.xxvij. by doode wylen Jans van Ranst huers vaders.

Hubrecht van Cocsvelt xxviij. Januarij anno M cccc.iij. tot behoeff van Janne van Ranst by doode wylen heer Jans van Ranst Ridders/ zijns ooms ondergese.

Vrouwe Henriche van Ranst xix. Septembris anno M.cccc.j. by opdrachten van heer Henrijcke van Ranst huers vaders ondergese.

Her Henrick van Ranst ij. Augusti anno M.ccc.lxxvj. by doode wylen Jans van Ranst syns Neven.

Joncker Jan van Ranst wylen Danels sone xiij. Junij M.ccc.lxxvj. by doode wylen Joncker Jans van Ranst syns ooms.

Jan van Ranst xvj. Septembris anno M. ccc. xliij. by doode wylen Jans van Ranst syns vaders ondergese.

Jan van Ranst Costyns soene was, hout die heerlijckheyt van Mortsele/ ende van Edeghem/ mit hoogen ende mit leghen/ mit manscapen/ schepenscapen ende mit laetscapen/ mit eenen erfchynse van lvj. oude gro. ende ix. deniers Lovens/ xxiiij. cap. ende iij. hinnen/ noch iiij. oude gro. iiij. deniers Lovens/ vj veertelen roghs ende vj veertelen evene. Tot welcken voorss heerlickheyt behoert eenen Wintmolen/ welcke voorss. dorpen geleghen syn/ neven de prochien van Bouchout/ van Aertsselair/ van Hove/ van Wilrijck ende van Berchem.

Docuit nos supra exhibitum exemplar, quod Franciscus Thomas Perrenot de Granvella dictus Doiselet, vendito castro suo de Cantecroy cum dominijs Mortsel & Edegem Ioanni Maes, nihilominus reservaverit sibi Comitis Cantecroyani titulum: quæ dignitas tandem transijt ad domum de *La Baume*, eâque hodie potitur Comes de *St. Amour*. Porro ut manifestius

 constet

constet de reservatione tituli Comitis de Cantecroy, dabo ipsa venditionis verba, desumpta ex codice Homagiorum Curiæ Feudalis Brab. ab anno 1611. usque ad annum 1616. in quo codice fol. 391. & sequenti ista leguntur. *Quinta Maij 1616.*

Comparut personnellement hault & puissant Seigneur Messire Don François Thomas de Perrenot de Grandvelle dict Doiselet, Comte de Cantecroy, Marquis du S. Empire, Gentilhomme de la Chambre de leurs Altezes Serenissimes, lequel comparant dict & declara que pour furnir & satisfaire aux debtes delaissées par feu Don Francisco Perrenot de Grandvelle Comte de Cantecroy son oncle &c. avoir vendu & transporté au Sr. Iean Maes la Seigneurie haulte, moyenne & basse, avecq la maison forte ou Chasteau de Cantecroy, ensemble les villages de Mortsele, Edegem & Luythaghen, dependant de ladite Seigneurie de Mortsele, avecq toutes les appendances & dependances tant en terres vergiers, jardinaiges, bois de raspe, dreves, arbres de haulte-fustée, droicts seigneureaux, cens, rentes, tant en argent que chappons, pouilles, avaine, soille, ensemble tous les droicts, privileges, authoritez, preeminences, franchises, jurisdictions, collations des pastories, & benefices tant castrales que aultres, qui audit Seigneur comparant & à ses devanciers competent esdits chasteau & villages, tant dedans que dehors, & generalement tout ce qui est & sera trouvé y appartenir, reservée la vente depuis naguerres faicte d'aulcunes parties desdits biens en dependans à Iean de Cordes, & à Lancelot Leurkens, sans y rien reserver, horsmis le tiltre dudit Comté de Cantecroy, que ledit Seigneur Comte reserve à soy sans plus, bien entendu que à la cause de ladite reserve, icelluy Seigneur Comte ne pourra avoir ny pretendre aulcun droict, jurisdiction ou authorité, soit dedans ou dehors ledit chasteau de Cantecroy, villages de Mortsele & Edeghem, Luythaghen avecq leurs appendances & dependances, comme estant ladite jurisdiction aussy comprinse en ceste vente, &c. Lequel Sr. Maes illec present & ainsy l'acceptant en fist les hommaiges, foy & serment de fidelité à leursdits Altezes comme Ducqs de Brabant es mains de Monsr. le Lieutenant & aultres debvoirs &c. payant pour les hergeweydes de trois plains, fiefz & aultres droicts ordinairs LXIII. *liv.* VI. *s.*

Cæterùm, hic subjungam beneficia Ecclesiastica, quorum collator est Dominus de Cantecroy, transcripta olim Antonio Perrenot Cardinali Granvellano primo Archiepiscopo Mechliniensi, à monasterio Lobiensi, quod est celebris monachorum Benedictinorum ad SabimAbbatia, in diœcesi quidem Cameracensi, sed sub ditione pollitica Episcopi Leodicensis, à S. Landelino circa annum DC.XL. fundata.

Cura pastoralis Ecclesiæ de Conrick cum duabus capellanijs D. Virginis & S. Martini, & sacratij custodiâ seu matriculariâ.

Cura past. S. Laurentij in Hove & custodia. Cura past. de Aertselaer cum capellaniâ S. Barbaræ & custodiâ. Cura past. de Hemissem cum custodiâ. Cura past. de Boom cum custodiâ. Cura pastoralis de Waerloos cum custodiâ. Cura pastoralis de Reeth cum custodiâ. Cura past. de Morsel cum custodia. Cura pastoral. de Niel cum custodia. Præterea capellania castralis de Cantecroy, sed hæc non acquisita cum cæteris à præfaro monasterio Lobiensi, utpote jam olim a pristinis Dominis Cantecroyanis fundata.

De

Carolus Gislenus de Fiennes, Comes de Chaumont, Vicecomes de Fruges, Baro d'Enne &c. Dominus de Mortsel, Edegem, Cantecroy, &c.

EX ijs quæ diximus capite præcedenti, satis apparet quomodo Anno M.CCC.LXXXVI. Costinus van Ranst, acquisiverit à Ioanna Ducissa Brabantiæ Dominium pagi Edegem, idque unà cum pago Mortsel cui adjacet: ideòque supervacaneum arbitramur quæ ad acquisitionem hujus Dominij spectant denuò repetere. Solùm addemus, quòd sub hoc pago jam olim possederit & etiamnum possidiat Commendaria Pitzenburgica Mechliniensis curiam censualem & prædia non exigua, tertiamque partem decimæ.

Cæterùm collatio Pastoralis curæ hujus Parochiæ ab antiquissimis temporibus attinuit ad Ecclesiam Cameracensem, quæ nuperis annis illam transscripsit Seminario Antverpiensis Episcopatus. Prætereà antiquitùs hic potitur Parochus tertiâ decimarum parte alterâ. Et reliquam tertiam partem varij possident.

Denique tenentur in feudum sub hoc pago à Dominio de Cantecroy curia feudalis & censualis *Ter Elst*, & curia censualis *Ter Linden.*

Grammayus in Antiq. Antv. lib. 4. cap. 5. hujus pagi ita meminit: DOMUS ADONIS *ecclesiam veteri insignem personatu monstrans.* Ita etiam idem autor pagum Heymissem *Domum Haymonis vocat*: porrò illa magis interpretantur hujusmodi, ab homine novorum interpretamentorum avido, quam ex vero.

Ioannes Fredericus vander Gracht Dominus de Vremde, Eeckhove, Schardau, Summus Prætor ditionis Wasiæ.

DE hoc pago leguntur apud Ioannem Baptiſtam Gramaye in ſua Antverpia lib. 4. cap. 5. „Vicus peregrinum indutus nomen, Abbatiæ „apud Cameracenſes Aubertinæ ante quatuor ſæcula erat in ſacris „obnoxius, alias gentilium de Immerſeel, quibus acquiſivit anno 1560. Iaco„bus hæres Eliſabethæ de Cortenbach; antè Cortenbachios autem poſſe„derunt gentiles de Kerman & de Bau. Intrà cujus Parœciæ ambitum funda„ta primitùs ab Ægidio Berthout anno 1235. & Henrico Duce Lotharingiæ „Ciſtertienſis inſtituti Abbatia virilis titulo vallis Sti. Bernardi, undè ſecun„dus Abbas anno 1245. in Heimiſſem locum Schaldis allapſu opportuniorem „tranſtulit Religioſos: ædificatis iſthic interjecto aliquot ſæculorum curri„culo tanto ſumptu & elegantiâ officinis, templo, cœnobio, ut vix toto „Ducatu extiterit ſuperbius monaſterium, fidem facturis aſpecturo parietinis „& ruinis. Hactenus auctor ille, qui an rectè ſcripſerit de ſerie dominorum de Vremde patebit infrà, quando illam dabimus deſumptam ex codice feudorum Brabantiæ. Nos interim dicemus quod Ludovicus de Berlar dictus Berthout, approbans donationes ab Ægidio fratre ſuo factas ad fundandum hoc monaſterium, conceſſit ut Religioſi *ad locum ſibi magis congruum ſuam transferant Abbatiam. Ita quod capella infrà terminos dictæ eleëmoſynæ remaneat, ubi miſſa pro animabus fundatorum quotidie, cum id congruè fieri poterit, in perpetuam memoriam celebretur.* Verba ſunt dicti Ludovici in ſuo diplomate anni 1245. quod reperitur apud Miræum in cod. donat. piar. cap. 102. Capella remanſit ſed ſtramine tecta, Miſſa non celebratur niſi ſingulis annis feſto D. Magdalenæ cui dicata eſt. Verùm incongruentiam cur quoti-

diè

diè Missa non fiat non capio, nec mecum omnes qui in vicinia morantur.

Cæterùm, dum hæc scribimus, hujus pagi dominus est Ioannes Fredericus vander Gracht, in cujus gratiam in Baronatum erectus est, sed hactenus in codicibus Curiæ feudalis Brabantiæ inter Baronatus non est recensitus: erectionis diploma subjungam ex authographo excerptum.

P*Hilippe par la grace de Dieu, Roy de Castille, &c. A tous presens & à venir qui ces presentes verront ou lire oyront, Salut,* Scavoir faisons, *comme aux Princes souverains desquels tous Estats & degrez de Noblesse, preeminence & seigneurie procedent, convient & appartient de elever & decorer d'honneur, titres & prerogatives, ceux qui par continuels exercices & experience de notables & vertueux faits & services, ils connoissent l'avoir merité & en estre dignes & capables, afin de tant plus les mouvoir & induire, & obliger à y perseverer, de bien à mieux, & inciter & attirer des autres semblables successeurs à les imiter & ensuivre, & les esguilloner non seulement pour atteindre la bonne renommée & reputation d'iceux, mais aussy au plus haut degré & comble de vertu pour l'avancement du bien publicq. Et pour le bon rapport que fait nous a esté de la personne de Messire Iean Fredericq vander Gracht fils de Messire Maximilien vander Gracht & de Dame Gertrude de Gruytheere Sr de Vrempde, Olmen, Schardau, Eeckhove, Grand Bailly de nostre pays de Waes, qu'il seroit issû de tresanciennes & nobles familles de vander Gracht & Gruytheere, les quelles passé plusieurs siecles seroint alliées aux plus illustres de noz Pays-bas, que ledit Messire Maximilien vander Gracht nous auroit servy de Capitaine de trois cent fantacins levez à ses propres fraiz, & depuis en qualité de Escoutette de Malines & Grand Bailly du Pays de Waes, le quel estant alors exposé aux invasions de l'ennemy, il auroit levé une autre Compaignie de chevaux de cent maistres, aussy à ses fraiz, la quelle ayant apres esté conferée à son frere aisné Messire Philippe vander Gracht, iceluy seroit decedé en actuele action, & que le susdit Messire Iean Fredericq vander Gracht nous auroit aussy servy en ladite charge de Grand Bailly de nostre dit Pays de Waes.* Pour ce est il, *que nous ce que dessus consideré, & ayant favorable esgard à ladite noble extraction, leaulté, services & autres bonnes parties qui concurrent en la personne dudit Messire Iean Fredericq vander Gracht, & desirants l'elever & decorer en honneur, droits, privileges, prerogatives & preeminences, avons de nostre certaine science, grace, liberalité, plaine puissance & authorité souveraine, crée, comme nous creons par ces presentes ledit Messire Iean Fredericq vander Gracht,* Baron, *& la terre & Seigneurie de Vrempde situeé en nostre Pays & Duché de Brabant, consistante en haute, moyenne & basse justice, & relevant de nous à cause de nostre Cour feodale de Brabant, avecq toutes ses appendences & dependences, crée & erigé, comme nous la creons & erigeons par cette en dignité, titre, nom, cry & preeminence de* Baronnie, *à la quelle nous avons uny & incorporé, unissons & incorporons par cestes ladite terre & Seigneurie de Olmen, permettant audit Messire Iean Fredericq vander Gracht & à ses successeurs d'y adjouter & incorporer à l'advenir en augmentation, & pour plus grand lustre d'icelle Baronnie, encor telles autres Seigneuries, terres & rentes que bon leur semblerat pour de ladite erection en Baronnie avecq le nom & tiltre de Baron, ensemble des droits, honneurs, prerogatives & preeminences y appartenans jouyr & user par ledit*

Messire Iean Fredericq vander Gracht, ses hoirs & successeurs en ligne directe, Barons & Baronesses de Vrempde à jamais tout ainsy & en la mesme forme & maniere que font & ont coustume de faire tous les autres Barons de nos Pays-bas, sans pour ce deroguer ou prejudicier audit Messire Iean Fredericq vander Gracht, ses hoirs & successeurs, Barons & Baronnesses de Vrempde aux anciens droits, usances, privileges & aultres droits quelconques, qui luy appartienent, à cause de ladite Seigneurie, maintenant Baronnie de Vremde, appartenances & dependences d'ycelle, dont il est en possession, & tous ses predecesseurs esté accoustumez d'user par cy devant, le tout soubs les charges, conditions & modifications cy dessoubs declarées. Scavoir est, *que ledit Baron, ses hoirs & successeurs Barons & Baronesses de Vrempde jureront & prometteront de tenir ladite Baronnie de nous & de noz successeurs Ducqs & Duchesses de Brabant en la maniere que dessus, & en feront les leaultez, hommage, & serment de fidelité à cause de ladite Baronnie ez mains de nous & de nosdits hoirs & successeurs, ou de nostre Lieutenant de noz fieffs en Brabant, present ou autre à venir, en nostre nom, en la forme deuë & accoustumée, en payant chasque fois pour le relieff, hergeweyde, & droit seigneurial, quand il escherat à nostre proufit ou à celuy de nos successeurs en la qualité que dessus, touts tels droits qu'on a costume de payer jusques ores, sans que les biens incorporez se pourront oncques separer, esclisser, ny demembrer par ledit Baron, ny ses successeurs Barons & Baronnesses dudit lieu par succession, testament ou contract quelconque, soit que les subjects d'icelle Baronie y consentent ou non: Item que ledit Baron, ou ses hoirs successeurs & portans tiltre à cause de la mesme Baronnie, seront obligez à nous ou nostre dite Cour feodale en Brabant en nostre nom assister d'advis & de Conseil, & ayder au faict de l'administration de justice, redressement & esclaircissement de noz fiefs, & autres semblables occurrences, en tant que bonnement faire se pourra lors que requis en seront, & comme aultres Barons en Brabant sont tenuz de faire comme de mesme ledit Baron & ses hoirs & successeurs tant en chascune fois que par nous ils seront requis & mandez, se pourra ou pourront trouver & comparoir en toutes assises & assemblées des Estats de nostre pays & Duché de Brabant, comme membre dudit Duché de Brabant, & des Estats d'iceluy, aux honneurs, rang, & preeminences y deuës & competantes, si ne seront les sujets, mannants, & habitans de ladite Baronnie de Vrempde en vertu de cette presente erection plus avant asservyz ou affranchyz qu'ils ne sont de present, mais demeureront iceux soubs tels juges, jurisdictions & droictures, comme de tout temps, & sont accoustumez jusques à present, comme pareillement ils seront tousiours subjects & obligez à nous & à noz hoirs & successeurs Ducqs & Duchesses de Brabant en tous services, servitudes, payement de rente, & tous autres droitz & debvoirs quelzconques, soit de contribution, tailles, aydes, subsides, appellations, reformations, ressort, & souverainetè, & toutes autres subjections, comme fiefz de Brabant, selon qu'ils ont esté avant ceste presente erection. Bien entendu que ledit Baron de Vrempde & ses successeurs proprietaires de ladite Baronnie, en estans requiz & interpellez, seront tenuz à chasque fois donner nouvelle declaration, denombrement & specification d'icelle Baronnie pour y estre gardé nostre droit, hauteur & souverainetè, comme il appartiendra, à telles & semblables paines que de tout temps noz fiefz de Brabant ont esté submis & astrainctz, sera aussy tenu ledit Baron endeans l'an de la date*

date de cestes presenter icelles en nostre Chambre des Comptes de Brabant, ensemble en nostre dit Cour feodale avec le nouveau denombrement qu'il est obligé d'exhiber, comme dict est, pour y estre interinée & enregistrées respectivement, & y estre conserver noz droictz comm'il conviendra, & avec ce de baillier ses lettres reuversales & promesse d'observer & entretenir toutes les conditions susdits de poinct en poinct, ainsy qu'elles sont icy couchées, sans aucune alteration, ou contredict, & en outre à condition expresse, que ceste presente erection, octroy & concession ne tournera ores, ny à l'advenir au prejudice de nous, noz droicts, hauteur, Seigneurie, jurisdictions, ressort, souveraineté, authorité, ny preeminences de nostre dict pays & Duché de Brabant. Si ordonnons à nostre Lieutenant, Gouverneur & Capitaine General de noz Pays-bas & Bourgoigne, & donnons en mandement à noz treschers & feaux ceux de nostre Conseil d'Estat, Chef-president & gens de noz Privé & Grand Conseilz, Chefz, Tresorier General & Commis de noz domaines & Finances, Chancellier & gens de nostre Conseil de Brabant, Lieutenant & hommes de fief de nostre Cour feodale au dit Brabant, à noz chers & bien-amez les Prelats, nobles, villes & autres representans l'ordre & corps des trois Estatz de nostre dit Duché de Brabant, Mayeur de Lovain, Amman de Bruxelles, Escoutette d'Anvers, Marcgrave du pays de Ryen, & tous autres justiciers, officiers, ou leurs Lieutenans, & à noz vassaux, bassins, Srs, & subjectz, & à chacun d'eux endroict soy & si comme à luy appartiendra, que de ladite erection, nom & tiltre de Baron, & des droictz, privileges, & prerogatives de Baronnie, soubz les conditions, debvoirs, charges, reserves & restrictions, ainsi & par la maniere que cy dessus est dict, ilz facent, souffrent & laissent ledit Messire Iean Fredericq vander Graebt, ses hoirs & successeurs, masles & femelles, plainement, paisiblement & perpetuellement jouyr & user, sans y faire mettre ou donner à luy, ny à eulx aucun destourbier ou empeschement au contraire, en maniere que ce soit, lequel si fait, mis ou donné auroit esté ou estoit à luy, ou à eulx, le reparent, remettent, ou facent reparer & remettre incontinent & sans dilay à plaine delivrance, & au premier & deu estat, au quel effect mandons en outre à nos chers & feaux President & gens de nosdits comptes en Brabant, & à nostre Greffier feodal illec qu'il procedent bien & deuement, sçavoir est lesdits de nos Comptes à l'interinement, & ledit Greffier à faire registrature des nos dites presentes lettres patentes d'erection en Baronnie, selon les forme & teneur d'icelles, Car tel est nostre plaisir, *non obstant quelconques ordonnances & restrictions, mandements ou defences au contraire, sauf en autre chose nostre droit, & l'autruy en tout, pourveu què dans l'an apres la date de cettes icelles soient presentées à nostre premier Roy d'Armes ou autre qu'il appartiendra en nosdits Pays-bas, en conformité & aux fins portez par le quinzième article de l'ordonnance decretée par feu nostre bon oncle l'Archiducq Albert le quatorzième de Decembre seize cent seize, touchant le port d'armorie, timbres, titres & autres marques d'honneur & de noblesse, à peine de nullité de ceste presente grace: Ordonnant à nostre dit premier Roy d'Armes ou à celuy qui exercera son estat en nozdist Pays-bas, ensemble au Roy ou Herault d'armes de la province qu'il appartiendra, de suivre en ce regard ce qui contient le reglement fais par ceux de nostre Conseil privé le deuxèesme d'Octobre seize cent trente sept, au subject de leur registrature de noz lettres patentes touchans lesdites marques d'honneur, en tenant par nosdits Officiers*

 d'ar-

d'armes respectivement notice au doz dicestes, & affin que ce soit chose ferme & stable à toujours, nous avons signé ces presentes de nostre main, & à icelles fait mettre nostre grand seel. Donné en nostre ville de Madrid Royaume de Castille le vingtetroisieme jour du mois d'Aoust l'An de grace seize cent soixante, & de noz Regnes le quarantiéme. Vt. Velada.

PHILIPPE. *Par le Roy* Iean Vecquer.

Extract vuytten Hooft-leenboeck van den Quartiere van Antwerpen berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant, alwaer onder de Capitulatie van Millegem, Vremde, folio C.XLVII. verso. *staet als volght.*

IOncker Francois vander Gracht outste Sone xij. Martij 1649. by overgeven Heere Maximiliaens vander Gracht zijns Vaders ondergese.

Maximiliaen vander Gracht xxiv. Martij 1604. by doode ende volghende den Testamente Jonc. Jacobs van Rommerf-wael zijns ooms onderse.

Joncker Jacob van Rommerf-wale prima Martij anno 1595. by doode ende successie Jacobs van Rommerf-wale zijns vaders onderse.

Jacob van Rommerf-wale xvj. Octob. M.cccc. lx. by doode wijlen vrouwen Lysbetten Bauws sijnder nichten ondergese.

Her Jan van Cortenbach ultima Martij anno M.cccc. xiij. tot behoeff van vrouwen Lysbetten Bauws sijnder ghesellinnen by doode wijlen Henricx Bau heurs Vaders ondergheschreven.

Henrick Bau xvj. Maij M.cccc.lxxxiij. by doode wijlen heeren Wouters Bau vanden Eeckhove Ridders sijns Vaders onderse. Wouter Bau by coope gevaen tegen Janne Kerreman vj. Febzuarij 1421. houit de Heerlijckheydt van Vremde mit eenen gedeel in Milleghem' mitten Manschapen/ kueren ende pontgelde daer toe behoorende/ ghelegehen metter eender sijden neven de stadt van Lyere / ende metter ander zijden neven t'dorp van Woemelghem.

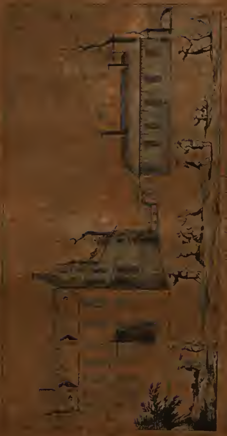
In Ecclesia de Rumpst ad partem meridionalem in sacello legitur humi sequens epitaphium litterâ teutonicâ.

Hier leet begraven de edele en welgeboren Joncker / Joncker Hendrick Bauw / Heere van Vremde ende Eeckhoven / die sterft in't Jaer ons Heeren M.cccc. en xij. de eerste dach Januario.

Infrà gentilitia arma quæ in medio lapidis sepulchralis visuntur, positæ sunt hæ notæ arithmeticæ 1557. unde colligi posse videtur illo demum anno positum fuisse defuncto sepulchrale saxum seu cippum, aut tunc restauratum.

Mechliniæ in æde Divæ Virginis, in choro ad dextram introitus partis occidentalis, legitur in tabula lignea pensili litteris latinis deauratis subjunctum epitaphium.

HIer leet begraven Ioncker Antonius vander Gracht Heere van Schardau, Bavencoven, Beaulieu, Walle, &c. Edelman vanden monde in sijnen tydt gheweest van Keyserlijcke Magesteyt Rodolphus, die sterf in't Iaer 1619. den 17. Meert, ende Vrouwe Geertruydt van Berlo Ionckheer Aerts dochter Heere van Cortenbach, Eeckhoven, Battenbroeck, Vremde, Ilske, Vraisel, &c. sijn wettighe huys-vrouwe, die sterf den 7. December an. 1591. die welcke in deser Kercke hebben ghefondeert een eewich Iaer-gety, te celebreren alle Maenden met Diacken ende subdiacken, ende Vigilien met negen lessen. Bidt voor de Sielen.

De Dominio Wyneghem. CAPUT VII.

Nicolaus de Haudion, Dominus de Wyneghem &c.

ANno M.DC.XLIV. die XVIII. Februarij acquisivit à Philippo IV. Hisp. Rege, Dominium Wyneghem titulo emptionis absolutæ Nicolaus de Haudion, Dominus de Ghiberchiez, pater hodierni Domini de Wyneghem, à quo & prædecessoribus antè fuerat jure pignoratitio possessum. Extat istius venditionis diploma in Camera rationum Ducatus Brabantiæ in codice notato litteris MM. & in Curia feudali Brabantina in codice, dicto *Register vande nieuw vercrijghen.*

Cæterùm, Castellum de Wynegem conditum fuit circa annum 1530. à quodam ex familia Vleminck, quæ aliquando hoc Dominium tenuit jure pignoratitio, uti apparebit ex documento desumpto ex curia feudali præcitata, infrà jungendo. Ex eadem domo Ioannes Vleminck Ioannis filius acquisivit decimam hujus pagi emptionis titulo à monasterio S. Michaëlis Antverpiensis anno 1535. die 7. Maij, præsentibus Arnoldo Schoyt & Wilhelmo Draeck Scabinis Antverpiensibus. Verba diplomatis sunt ista.

De groote thiende van graene, als de voorschreven Abt ende Convent, Iaerlijcx hebbende ende ontfanghende sijn inder prochie ende dorpe van Wynegem eñ daer ontrent &c. los vry ende quyte, van alle commeren ende calangien, uytgenomen sesse sisteren roghs erffelijck den prochiaen van Wynegem voorsc. daer Iaerlijcx uytgaende ende anders nijet.

Extract uytten jersten Register vande nijeuw vercrijgen, berustende inden souvereynen Leenhove van Brabant vanden Iaere 1555. alwaer folio C. LIII. *staet als volght.*

HEer Lancelot van Haudion/ Heere van Pippaix 9. Julij 1621. by doode ende uyt crachte vanden testamente van wylen Jouff. Isabella Schetz andersc.

Jouff. Isabella Schetz XXIV. Julij anno 1589. uyt cracht van coop by openbaeren decrete in den Raede van Brabant haer gebleven/ ende der goedenisse van hoeger handt daer naer ghevolght.

Joncker Aert Vleminck prima Decemb. M.cccc.lxviij. by doode wylen Jans Vleminex zijns broeders onderse.

Jan Vleminck xxiv. Decemb. M.cccc. ende lxvij. mits coope by hem gedaen tegens onsen alderghenadichsten Heere den Coninck / houdt die hooghe middele ende leege Heerlijckheydt / onsen voorsz. Heere den Coninck gheecompeteert hebbende inden dorpe ende prochie van Wijneghem etc. ende ooch wylen Gheeraert Sterck tot nu toe aldaer gehadt ende gebruycke heeft etc. ende die vanden Hertochdommen van Brabant tot eenen vollen Leene te houdene zoe langhe tot dat die ghelost zelen wesen.

Extat Antverpiæ prædicti Ioannis Vleminck epitaphium humi ad partem borealem in sacello D. Virg. in Cathedrali ut sequitur.

Monumentum Ioannis Vleminck D. in Wynegem. Annus neque dies obitus notatus est in sepulchrali lapide, in quo tamen etiamnum visuntur ejus insignia ejusq; uxoris Isabellæ Schetz. Cæterùm dum hæc scribimus Dominus de Wyneghem moritur & sepelitur DammiFlandriæ oppido, in cujus templo hoc habet Epitaphium in quadrata ænea lamina muro affixa.

YCY GIST TRES ILLUSTRE HOMME MESSIRE NICOLAS DE HAUDION, SEIGNEUR DE WYNEGHEM, EN SON VIVANT SERGEANT MAIOR D'UN TERCE WALLON ET ENVOYE DU GOUVERNEUR DES PAYS-BAS POUR COMMANDER EN CESTE PLACE, OU IL MOURUT LE X. NOV. M.DC.LXXIV.

PRIEZ DIEU POUR SON AME.

In medio hujus laminæ cœlata sunt arma domus de Haudion & utrimque natalium insignia his adscriptis nominibus. *Haudion, Hoensbrouck, Bernemicourt, Speis, Roisin, Merode, Grobbendoncq, Amstenraed.*

Antiquum templum parochiæ de Wyneghem, sæculo superiori combustum fuit, stetitque in loco longè ab hodierno templo remoto, ut nos docet diploma subjunctum.

Maximilianus de Berges &c. Archiepiscopus & Dux Cameracensis &c. sanè pro parte nobilis viri & dilectorum nobis in Christo Arnoldi Vleminck Domini temporalis, Curati & præcipuorum incolarum villæ de Wyneghem nostræ diœcesis, nobis porrectæ expositionis series continebat, qualiter parochialis Ecclesia ejusdem loci, quartâ parte minus miliare seu leucæ communis sita sit, & distet à principali loco seu planitie parochiæ, ita ut eadem propter hujusmodi distantiam diversis vicibus à latronibus & sacrilegis spoliata, & nunc septem vel circiter annis ecclesia penitus combusta fuerit &c. Nos igitur constito nobis de intervallo itineris dictæ ecclesiæ à principali loco & illius ruina ac desolatione, nec non assensu Patroni seu Collatoris ecclesiæ desuper obtento, & propterea ipsos supplicantes in eorum laudabili proposito confovere cupientes, eis dictam ecclesiam & illius materialia aliaque ad reædificationem novæ ecclesiæ necessaria à loco in quo nunc structa & sita est transferre & removere, & in alio decenti & magis tuto ac apto loco aliam pulchram, & priore ampliorem ecclesiam &c. facere possint & valeant, nostrum consensum & assensum damus &c. proviso tamen, ut in loco antiquæ ecclesiæ decens capella cum altari construatur &c. Datum Bruxellæ M.D.LXIX. Cæterum hæc ecclesia olim appendix fuit ecclesiæ de Brouchem, quod testatur diploma Nicolai Cameta. Epis. qui anno 1161. donavit cœnobio Tungerloënsi *Altare de Bruchem cum appenditijs suis, scilicet, Oleghem & Winegem.*

Nuperis annis ex tenui principio hic cœpit cultus ligneæ imagunculæ D. Virginis, quam incolæ & accolæ miraculosè repertam asserunt.

Gramayus in Antiq. Antv. lib. 4. cap. 4. recensens pagos aliquot Antver-

piæ

pia vicinos, subnectir, *nec procul hinc est inclytæ gentis à Winando nuncupatæ cognomentum pagus, Castello non inelegantі ornatus, Schetziorum & Bosschutanorum nuper hæreditas.*

Compertum habeo quod hic loci attinuerit ad familiam Vleminck (antequam ea condidit Castellum de Wyneghem) prædium *Ter Borcht* cum libro censuali.

Denique, in testamento S. Willibrordi (quod exhibuimus lib. 1. cap. 25.) hic pagus nominatur *Winnilincheimo*.

Caput VIII.

De Dominio Schilde.

HUjus pagi Dominium antiquitus Ducum Brabantiæ fuit, à quibus aliquando pignori datum familiæ vande Werve, quæ complures annos illud tenuit, donec anno M. DC. XLVIII. nonâ Octobris Philippus IV. Hisp. Rex Dux Brabantiæ illud vendidit Mariæ *Delaeter*; pretij caput fuit septem florenorum millia. Possediturque modo ab Isabella Delaeter. Ornatur hic pagus insigni Castello jam olim possessum à domo vande Werve: quisnam illud condiderit, aut quo tempore, assequi non potui: verùm quod antiquum sit, satis aspicienti indicat structura veteris turris ei contigua.

Abbatia Affligemiensis Ordinis S. Benedicti, cujus meminimus lib. 1. cap. XIV. majorem melioremque hujus fundi partem possidet, cum decima & jure collationis curæ pastoralis: quæ jura & prædia jam olim à varijs partim ex dono partimque emptionis titulo acquisita esse didici ex archivo dicti monasterij, in quo extant diplomata sequentia.

„Litteræ Henrici Ducis Lotharingiæ, quod miles quidam Sigerus nomi-„ne homo liber de Craenem, omne patrimonium suum quod habebat apud „Craenem & Scillam, Ecclesiæ Affligemiensi in eleemosynam dedit, & fil-„vam quoque suam Wettreborgh. Actum anno M.C.XCVI.

„Litteræ Henrici Ducis Lotharingiæ, continent quod Ægidius de Cam-„penhout vendidit Ecclesiæ Affligemiensi allodium suum quod habebat „in Scilla, in campis, silvis, pratis, terris, aquis, reditibus, homagijs. Actum „anno M.CC.XVII. mense Aprili.

„Litteræ Henrici Ducis Lotharingiæ, continent quod Ægidius de Wan-„ga vir nobilis vendidit Ecclesiæ Affligemiensi bona sua quæ habebat apud „Scillam. Actum anno M.CC.XIX.

In choro templi hujus parochiæ humi ante aram maximam visitur sequens epitaphium sepulchrali lapidi latinis litteris incisum, cum insignibus gentis vande Werve.

HIer leyt begraven Heer Carel vande Werve sone des Ridders, in sijn leven Heere van Vremdijck, Immerseel, ende Schilde, sterft den 5. Augusti 1604. Ende Heer Willem vande Werve sijnen sone, Heere mede der voorschreven plaetsen, sterft den 6. Ianuarij 1639. Ende vrouwe Anna vande Werve sijne huysvrouwe, Vrouwe van Giesenoudekerck, die ghefondeert heeft een eeuwigh jaergety tot last vande Kerck, sterft den 11. September 1651.

De Dominio Bouchaut. CAPUT IX.

Iacobus Comes de Groesbeecke, Vicecomes d'Aublain, Dominus de Bouchaut &c.

DOminium hujus pagi acquisivit titulo emptionis à Philippo IV. Hisp. Rege &c. 7. Decembris Anno 1648. Ioannes Stockmans, unà cum Dominio pagi S. Laurentij in Hove, quod Anno sequenti mense Julio à primo sejunxit, & transcripsit Guilielmo Despomereaulx dicto van Hove pro summa 4750. florenorum. Utrumque verò Dominium simul constiterat xvj. florenorum millibus. Postmodum prædictus Stockmans etiam vendidit Dominium Bouchaut Iacobo Berlandt, post cujus mortem transijt ad Viceeomitem d'Aublain, quo defuncto, ei in hoc Dominio successit frater ejus Iacobus Comes de Groesbeecke, qui castellum de Bouchaut in convenientem domus suæ splendorem restautavit & amplificavit.

S. Willibrordus in testamento suo à nobis exhibito lib. 1. cap. 25. fatetur se dono accepisse à Rauchingo Antverpiensium Principe, sæculo Christi octavo: *villas denominatas his nominibus, Bacuualdus, Winnilinchetimo, Furgalarus*, quæ loca secundum interpretationem Aub. Miræi in cod. don. piar. cap. 8. nunc sunt *Bouchaut, Wyneghem, Voghelaer*, de duobus ultimis egimus antè, jam occasio sese offert de primo quoque differendi, quem remur rectè à Miræo interpretatum; consideratis ijs quæ aliquando vidimus in antiquis tabulis archivi S. Bavonis Gandensis: in quo etiam adservatur diploma Othonis II. Imp. datum Anno 974. quo restituit prædia ablata monachis S. Bavonis, interque ea *Boucholt cum Ecclesia & reliquis appendentijs*, quod exhibetur ab Aub. Miræo in cod. don. piar. cap. 39. præterea idem Imp. confirmans veteres possessiones monasterij S. Bavonis Anno 976. inter eas recenset *in pago Rien Boucholt*, ut testatur ejus diploma, quod etiam inveni-

tur

tur apud Miræum in Not. Eccl. cap. 66.

Monuerim hic, quod apud medij ævi scriptores pagus idem est quod districtus, eâdem significatione Iul. Cæsar *pagos Helvetiorum* nuncupat, quos hodiè *Cantones* dicimus, ità hic per *pagum Rien*, districtus Riensis intelligendus.

Prædictum Monasterium desijt quando Carolus V. Imp. arcem ad Schaldim extruxit, eo loco quo steterat: cujus quidem monachi, Paulo III. indulgente Anno 1537. vitam Canonicorum amplexi, Anno 1540. ad S. Ioannis Basilicam, nunc Cathedralem migrârunt, Carolo de Croy Episcopo Tornacensi ipsos deducente. Retinent etiamnum hic loci ingentia rura, quadringentorum bonariorum & ultra, ac decimam universi pagi, curiamq; censualem latè se extendentem, dictam *Sombeke*, de qua extat diploma notabile Henrici Ducis Loth. Anni 1223. apud Butkens in Troph. Brab. in prob. ad lib. 4. fol. 69. qui auctor etiam commemorat lib. 4. cap. 10. fol. 509. quomodo Bouchaut & Hove S. Laurentij sæculo XIV. successivè spectârint ad Ioannem & Costinum van Ranst quod retulimus fusè cap. 4. hujus libri.

De Dominio Hove S. Laurentij. CAPUT X.

Guilielmus Desspomereaulx dictus van Hove, Dominus S. Laurentij in Hove.

DOcuimus capite præcedenti quod Anno M.DC.XLVIII. conjunctim cum Dominio Bouchaut, à Principe acquisitum sit Dominium S. Laurentij in Hove, & ostendimus etiam quomodo fuerit separatum à Bouchaut, & quando pervenerit ad hodiernum Dominum: quibus subnectam, quòd jus patronatus ecclesiæ hujus parochiæ spectet ad Dominum de Cantecroy, quodque decima hic dividatur in sex manipulos, quorum quatuor percipit Commendaria Pitzenburgica, unum Ecclesia hujus pagi, & alterum Parochus. De hac decima in codice feudorum ista leguntur.

Extract vuytten Hooft-leenboeck vanden Quartiere van Antwerpen berustende inden Souvereynen Leenhove van Brabant, alwaer onder de capitulatie van S. Lauwereys te Hove folio lxiij. recto staet als volght.

MR. Pauwels van Christyn Pensionaris der stadt van Mechelen als hoochste verdierdere cooper by decrete inden Rade van Brabant gheinterponeert over Jouffrouwe Isabeau du Mont nabeschreven ende Jehan de Thorres haeren man 18. Januarij 1605.

Jouffrouwe Isabeau du Mon 2. Januarij anno 1589. by doode ende ochtervolgende den Testamente van Joncker Matthias Schooffs haers mans wos ondergeschreven.

Joncker Matthias Schooffs 24. Novembris 1587. nuts der devolutie by doode ende d'scheyden vanden bedde van Jouffrouwe Anne Croesers ende Joncker Jan Schooffs zijns Vaders ende Moeder onderschreven.

Jan ende Jouffrouwe Anna Schooffs xiiij. Februarij anno M.cccc.xxxv. by doode Jouffrouwe Catherynen t'Sgorters huerder Moeder.

Jouffrouwe Catherine t'Sgorters xxvj. Julij anno M. cccc. xxj. by doode wijlen Jans de Gorlere heurs Vaders ondergeschreden.

Jan de Gortere Willemssoenen xiiij. September onno M. ccc. lxxviij. by doode wijlen Willems de Gortere sijns Broeders ondergeschreden.

Willem de Gortere xxx. Octobris anno M.ccc.lxxv. jaer by doode wijlen Willems de Gortere sijns Vaders ondergeschreden.

Willem de Gortere xix. Octob. M.ccc.lviij. by doode wijlen Lauwereys Volckaerts sijns Oems ondergeschreven.

Lauwereys Volckaert xxj Decembris M. ccc. xxxv. jaer by dode wijlen Lauwereys Volckaert sijns Vaders. Hout die groote thiende geheel vander Prochien van S. Lauwereys te Hove mitten water diemen heit veyhout/ mitten laten ende iij. Manschapen erven ende onterven daer toe behoorende/ ghelijck Lauwereys sijn ouder Vader die te leene ontfinck ende te houden plach.

Cæterùm hujus pagi Dominium aliquando tenuêre Comites Cantecroyani, sed tantùm pignoratitio jure, uti etiam Dominium Bouchaur, quod patuit ex documentis quæ produximus capite quarto hujus libri.

Post Comites Cantecroyanos eodem jure pignoratitio præfata dominia possedit Petrus Pecquius Brabantiæ Cancellarius, quod nos docet epitaphium ejus quod legitur Bruxellis in choro templi Annuntiatarum, ad partem borealem muro affixum.

Hic situs est Petrus Pecquius Eques, Toparcha Bouchouti, Borsbekæ, Hovæ, &c. qui ne quid scientiæ ignoraret, per omnes artes bonas græcè latinèque doctus transijt, in Iuris-prudentia substitit & excelluit. Duorum supremorum Conciliorum Senator, Brabantiæ Cancellarius, Regi à Consilio status. Summus Castrensium causarum Iudex. Legatus in Galliam, Germaniam, Hollandiam, quinquies missus, legatione ultimâ summo vitæ periculo pro patria functus. Bruxellæ denique etiam vita defunctus Anno M.DC.XXV. xxviij. Iulij.

Viro tot virtutibus & honoribus claro, Barbara Maria Boonen uxor mæstissima posuit. Obijt Anno M.DC.XXIX. xxv. Septemb.

Prætorium hodierni dominij, Hovæ S. Laurentij, *Altena* nuncupatur; verùm extra limites hujus dominij situm, in pago Contich huic contermino, feudumque est curiæ de Bautersem, sub prædicto pago.

Denique ad viam quæ Antverpiâ huc ducit, fanum visitur in pago Mortsel, antiquâ tiliâ opacum, ferè in confinio hujus dominij, & in eo vetus Salvatoris imago, quam incolæ & accolæ vocant **Den Ouden Godt**/ à quo vel ob quam causam conditum sit, assequi non potuimus. Opinantur aliqui in eo olim extitisse idolum à S. Willibrordo destructum, & hinc vocatum fanum veteris Dei, vernaculè **het Cappelleken vanden Ouden Godt.**

De

De Dominio Westwesel. CAPUT XI.

Guilielmus vander Ryt, Dominus de Westwesel, & Westdorne, Prætor Bergarum ad Zomam &c.

DOcet nos diploma Ioannis I. Lotharingiæ Ducis, infrà jungendum, quænam jura in hoc pago possederit Henricus *van Wilre* Anno 1291. quòd diploma excepimus in Camera Rationum Ducatûs Brabantiæ ex codice, dicto *Register van veele ende diversche privilegien, titulen, ende exemptien &c.* folio 3. recto.

Wy Ian Byder gracien ons Heeren Hertoghe van Lothrijck van Brabant ende van Lymbotch, ontbieden U onse Schoutete van Antwerpen, dat wy dat besueck hebben ghesien dat ghedaen is, van den rechte dat Her Henrick van Wilre eysschende was te Wesele, ende hoe dat besuec gelopen es, wy willen dat hy, ende zyne nacomelinghen van allen stride, ende van alrehande gerechten totten bloede, hebbe ende heffe, alle dat recht, ende alle die mesdade die daer aff vallen, uytghenomen huyssueckinge van munten, van mansdoede, van moerde, van dieften, ende van vrouwen te verrachten, ende om dat wy willen dat dit vast blive ende gestade, hebben wy onsen Zegel ghehangen aen dese lettere die was ghemaeckt in ons Heeren Iaeten M.CC.XCI. des Donderdaghs na den Feest-dagh van derthien-daghe.

Ex dono hujus Henrici van Wilre Nosocomium majus Antverpiæ possidet sub hoc Dominio decimas & jus personatus ecclesiæ, plurimasque villas, & agros, inter quos loca sunt quædam humilia, & subest terra atra, bituminoso constans cœno, vulgò Moeren / & hinc effossum lutum sole ventisque siccatum ad ignes alendos percommodum. Donationis subjungo diploma, quod hactenus integrum in prædicti Nosocomij archivo asservatur, & dum hæc scriberem manibus contrectavi.

Wy Henric van Wilre, Ridder ende Heer van Wezele, doen cont, allen den ghenen, die dese letteren sien selen, ende hooren, die nu sien, ende sien selen, dat wy hebben ghegheven den meester, ende der meestersen, vanden Gasthuse van Antwerpen, tote t'Gasthuse behoeff, omme orbare onser zielen, ende onser voervaren, die ghijchte, ende dat personaet vander kercke van Wezele, ende daer toe alle dat geestelick recht, dat wy hebben aen die rhiende in die prochie van Wezele, beide ane die oude tiende, ende ane die nieuwe, ende oec gheve wy hem al dat recht, dat ons ochte onse nacomelinghe, her namaels vallen mochte ane die nieuwe tiende, ende omme dat wy willen dat tyd vaste sy ende gestedich, soe hebben wy onsen zegel gehanghen ane dese letteren, ende oec bidde wy Laureise Volcarde den Riddere, Clause van Winengheem, die Schoutheitte es t'Antwerpen, Everdeie van Lillo, Pauelse Bornecolve, die sien onse man, ende schepenen t'Antwerpen, Clause van Santfliete ende Ianne van Laken, onsen knape die alle over dese vorwaerden waren, dat sy in oerconscapen van desen dingen, ende in kennisse van waerheiden, hore zeghele hanghen aen dese letteren, met onse zegle. Dit was gedaen ende gemaeckt in't jaer ons heeren datmen screeff M. CC. LXXXX. ende vive t'frijdaghes in de sinxendaghe.

Quinam autem in hoc dominio secuti sint Henricum *van Wilre* usque ad tempora Gerardi *van Berghen*, assequi non potui: ab hoc autem usque ad hodiernum dominum de Westwesel, ducet nos continuâ serie codex feudorum Brabantiæ.

Extract vuyeten Hooft-leenboeck vanden quatiere van Antwerpen berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant, alwaer onder de Capitulatie van Woestwesele folio cxvij. staet als volght.

IOncker Willem vander Rijt heere tot Broechem 21. Meert 1643. by doode wijlen Jonckee Willem vander Rijt sijnen Vader ondergeschreven.

Joncker Willem vander Rijt heere van Broechem ten selven daghe xviij. Aprilis 1624. by titule van coope ende overgheven heeren Willems Adrioens van Hornes ondergese.

De selve heere Willem Adrinen de Hornes Baenderheere van Kessel inde naem ende van wegen zijne kinderen by hem geproere-eert met vrouwe Elisabeth vander Meeren sijne huysvrouwe was / ende de selve by doode heeren Philips vander Meeren heere tot Saventhem zijns Vaders onderschreven.

Heer Wilhem Adriaen de Hornes Baenderheere van Kessel vij. Octobris 1611. mits titule von coop cessie ende transport tot zijnen behoeff ve den xxiij. Decemb. 1610. voor Schepenen van Antwerpen gepasseert.

Joncker Wilhem vander Meeren heere tot Saventhem vij. Octobris 1605. by doode ende volgende den testamente wijlen heere Charles vander Meeren zijns ooms was hier ondergese. ende andersints.

Heer Chacles van Beelo Canoninck etc. xviij. Man anno 1596. by doode ende volgende den testamente van heer Charles vander Meeren zijns ooms onderse.

Heer Chacles vander Meeren Canoninck van Sinte Gommaerts tot Lyere xiiij. Februarij 1585. by doode wijlen Heer Philips vander Meeren sijns broeders onders.

Jonckcr Philips vander Meeren heere van Saventhem ij. Junij M.cccc.lxxix. by overgeven heeren Philips vander Meeren onders.

Heer Philips vander Meeren Domheere van Luydick xviij. Aprilis M.cccc.lx. by doode wylen Vrouwen Mariimliane vander Noot sijnder moeder onders.

Jouffrouwe Maximliane vander Noot xix. Augusti anno M.cccc vj. by doode wijlen Wouters vander Noot heues Vaders onders.

Wouter vandee Noot ix. Decembris anno M.cccc.xcix. by doode wijlen heeren wouters vander Noot Ridders zijns vaders.

Her

ORDO RERVM ANIMA
DOMINVS DE WORST WESEL
LEGIONI PREFECTVS
TORVM TVRMÆ
SATRAPAS HVIVSE VRBIS
DITIONI BERGENSI IN HONOREM ELECTISSIMÆ
MEMORIAM HOC MONVMENTVM EREXIT
VIRTVTI FORTVNA COMES
FORTVNÆ INVIDIA
MORI
ISTE VIATOR ET HVC RESPICE
NON FRVSTRA SVNT IN DEO POSITÆ SPES PRECES: QVÆ QVÆ CVM RECTÆ SVNT, INEFFICACES ESSE NON POSSVNT. ADVERSAMINI VITIA, COLITE VIRTVTES.
DVLCE MEVM TERRA TEGIT
VMBRA

Her Wouter vander Noot Ridder vij. Maij M.cccc.lxxix. by coope ghedaen teghen Heeren Jacoppe Heer tot Ghete Ridder.

Her Jacop Heere tot Ghete Ridder vij. May anno M.cccc.lxxviij. by doode wijlen Jouffrouwe Jehannen van Assche synder moeder.

Jouffrouwe Jehannen van Assche weduwe wijlen Gielijs Heere van Ghete xv. Decembris Anno M.cccc.lix. by doode wijlen Jouffrouw Cornelien van Berghen heurer moeder ende Vrouwe Dignen van Assche heurer Suster onder gescheeven.

Jouffrouwe Digne van Assche by doode wijlen Jouffrouwe Cornelien van Berghen heurer moeder vj. Junij anno M.cccc.xlvij.

Jouffrouwe Cornelie van Berghen Suster Gheerts ondergeschreven.

Gheert van Berghen Gheerts soene was houdende dorp van Westwesele/mit heerlicheden ende anderen sijnen toebehoorten. Tot welcker heerlichheyt behooren vier volle leenen ende C.LXXXIII. gespleten leenen Item noch een wintmoelen eenen erffchijns dienen, betaelt op Sinte Bavis dagh jaerelix ghedraghende xvj. pont Brabants: op Sinte Andreis dagh ij. pont x. schel. ende te palmen ij. pont x. schel. ende te halff Oighst ij. pont xii. schel.

Cæterum, comperio quod Walterus Vander Noodt fuerit primus qui ex suprascriptis dominis de Westwesele, possederit altam Iustitiam istius loci, uti fidem faciet excerptum ex prædicto codise *fol. C. XVIII.*

Jouffrouwe Maximiliaene vander Noot mit Adrianene vander Noot heuren Oem xix Aug. anno M cccc.vj. by doode wijlen Wouters vander Noot heurs vaders onderges.

Wouter vander Noot v. Julij anno M. cccc.v. by overgevene van Meester Matheeusse Hujoel van weghen ende als procureur ons Heeren des Coninc van Castillien met synen genaden oepene Brieven gegeven opten eersten dagh van Junio int selve jaer 1505. heerelijck gemechticht. Om die opdracht vande heerlicheyden ende goede hier na gescheven in sijnder ghenaden naeme te doene navolghende den coope by Meester Jheronimo vander Noot tot behoeff des voerss. Wouters sijns broeders daer aff gedaen/teghen onsen voorss. Heere den Coninck mit consente vande iij. staten des Lants van Brabant houdt die hooghe heerlijckheyt van Westwesele alsoe wijt ende breedt als de Prochie van Westwesele huer extendeert mit heuren gehuchten ende de civile keuren ende breken daer inne onse voerss. heere den Coninck als hertoghe van Brabant ghericht mocht sijn ende niet voerder om by den voorss. Wouteren vander Noot ende sijne hoiren ende nacommelinghen oft saecke van hem hebbende/ van nu voortaen vander selver hoogher heerlijckheyt te ghebruyckene ende die vanden Hertoghdomme van Brobant sonder middel tot eenen vollen Leene te houdene/ soo langhe tot dat die ghelost ende ghequeten sal wesen.

Anno M.DC.L. accessit huic dominio alta justitia seu jurisdictio hereditariè possidenda, acqusita à Philippo IV. Hisp. Rege xiv. Octob. præfati anni: pretij caput fuit 6850. floreni.

Templum inibi lucidum, atque altâ turri ornatum, indèque non longè visitur Castellum dominorum habitaculum. In templo nulla dominorum reperi sepulchra aut memorias, verùm pater hodierni, Bergis ad Zomam in choro summi templi magnifico conditur sepulchro, illo in loco extructo, quo stetit ara maxima, dum Romana inibi viguit Religio.

Excerptum ex diplomate quod asservatur in archivo Carthusiæ Lyranæ.

WY *Maria van Wilre* ende *Geeraert van Merxem* haere wettigen man outste soene mijns heern *Gerats van Wesemale heer van Merxem*, maken cont aen allen den genen die dese letteren sullen sien ende hooren lesen: dat wy met voorsinnigen rade &c. vercocht hebben wettelijck Aerde diemen heet Dibbouts Zoene, ende Aerde diemen heet Vanden Putte, vijftigh bunderen moers, ghelegen inde prochie van Wesele, Westdorne &c. Dit was gedaen in't jaer ons heeren datmen schreef M.CCC.XXXI. in onsen Vrouwen avont die sy gheboren was.

Sæculo eodem hæc prædia transcripta fuêre Carthusiæ in vico Kiele juxta Antverpiam, quæ sæculo XVI. elapso ex illis aliqua dedit sub annuo censu in locationem perpetuam, unde factus liber censualis quem inibi habet.

De Dominio Calmpthoudt. CAPUT XII.

Abbas Tungerloënsis Dominus de Calmpthoudt, Esschen, & Huyberghen.

AUguſtinus Wichmans Abbas Tungerloënſis altum cœnobio ſuo acquiſivit dominium ſeu juriſdictionem de Calmpthoudt, Esſchen & Huyberghen, emptionis titulo à Philippo IV. Hiſp. Rege anno M.DC.LI. die XII. Iunij: Pretij caput fuit octo florenorum millia; infimam autem juriſdictionem prædictorum locorum jam olim ad monaſterium ſuum pertinuiſſe aſſerens: Verba hujus venditionis ſubijciam deſumpta ex codice feudorum Brabantiæ, dicto *Tweede volumen der nyeuwe vercrijghen.*

PHilips by der gratien Godts Coninck van Caſtilien &c. ter hant ghenomen hebbende de vercoopinge van onſe hooghe heerlijckheydt vande dorpen van Calmpthoudt, Esſchen ende Huyberghen, gelegen inden lande ende hertoghdomme van Brabant in't quartier van Antwerpen, ſoo verre, wijt ende breet als hun de limiten vande ſelve dorpen ende plaetſen ſijn ſtreckende, met alle voorder recht ons competerende ſoo over criminele amenden, confiſcatien van baſtaerde goeden, geyonden, vacant ende ghe-ſtrageerde goederen, daermen den proprietaris nyet af en weet. Voorts met alſulcke andere gerechtigheden, preëminentien ende authoriteyten, als wy ſelver hebben vermoghen te doen: in welcke dorpen van Calmpthoudt, Esſchen en de Huyberghen, de Prelaten ende Godtshuyſe van Tongerloo ſeggen van ouder tyden altijt gehadt te hebben de gront-heerlijckheyt, ende het recht van te moghen planten op s'heeren ſtraeten ende ghemeyne weghen, alle ledighe ende ydele plaetſen, heyden ende vrunten op chijns, ende anderſints uyt te geven, alles naer gheliefte ende goetduncken vande voorſſ. Prelaten ende Godtshuyſe van Tongerloo &c. Soo iſt dat op heden

dato

dato deser de voorss. hooge heerlijckheden van Calmpthoudt, Esschen ende Huybergen mette gerechten vande hooge justicie alleenelijck als voren verclaert is, gebleven sijn als aenden meestbiedende ende metten derde stockslach aen onsen lieven ende wel-beminden vader in Gode den Abt ende Godtshuyse van Tongerloo, voor de somme van acht duysent ponden ten prijsen van veertigh grooten onser vlaemsche munte yeder pont eens &c.

Ghegheven in onse stadt van Brussel den XII. Iunij int jaer ons Heeren M. DC. LI. ende was onderteeckent *Verreyken.*

Horum pagorum commemorans præfatus Abbas Augustinus Wichmans in sua Brabantia Mariana l.2.cap.81. ait: *Sub Abbate autem nostro primo Henrico (obijt hic anno à pariente virgine 1150. IV. kal. Octob.) vir nobilis Arnulphus Brabant, mediam partem terræ & jurisdictionis in Calmpthout ecclesiæ nostræ donavit, cujus filius, item Arnulphus dictus, paternæ pietatis etiam hæres, donavit eidem jura patronatus & administrationes ecclesiarum de Nispen & Sundert, additis decimarum partibus. Nec hâc in Deum & Deiparam Tungerloensem liberalitate contentus, se ipsum insuper totum tradidit, regularẽ vitam sub Abbate secundo Huberto amplexus. Vnde in tabula quadam ecclesiæ nostræ, in comam adtonsus etiamnum cernitur, licet veste religiosâ non indutus.* Et paulò post, *cujus præfatam donationem ratam habuit Henricus Episcopus Leodiensis anno 1157. ad cujus jurisdictionem ecclesiæ Nispensis & Sundertina tum stabant, datoque diplomate eamdem roboravit. Anno verò 1159. Bernerus de Risebergen vir itidem admodum nobilis alteram partem jurisdictionis Calmpthoutanæ, in Esschen videlicet, B. Dei Genitrici Mariæ Tungerloënsi in perpetuum consecravit: donationem hanc ab eodem Henrico Leodiensi approbante in publica sua curiâ Leodiensi, cum pluribus alijs tum ex ecclesiastica, tum civili dignitate primoribus. Ad memoriam autem tantorum benefactorum, in ecclesia nostrâ Tungerloensi supra altare D. Sebastiani, tabula est vetusta, artificiosè picta, in cujus medio stat B. Virgo Maria reginali schemate, gestans in brachio sinistro puerulum suum Iesum, cui à latere dextro supplex flexis genibus adest Bernerus Risebergensis, indutus supra arma bellica paludamento seu trabeâ militari heroicâ nigrâ gentilitijs signis inornata, tenens in manibus arbores terrasque, easdemque B. Virgini Tungerloënsi offerens: insignia ejus sunt leo argenteus in nigricante campo, erectus ore biante, caput redimitus coronâ aureâ, superius corpus transeunte lineâ rubrâ rectâ, tribus fulcris innixa scamnuli ad instar. Et post eum supra memoratus Arnulphus Brabant junior, rubrâ veste totum corpus amictus. A sinistro assidet uxor Berneri superinduta nobile coccineum syrma, cui inerant cruces albæ tres, urbis Bredanæ insignia, & pari ritu offert, arbores & terras, oblationi arridente & manibus applaudente infantulo Virginis. In tabulæ abaco hi leguntur versus, antiquo charactere & stilo descripti.*

Offert allodium Calmpthout, Hubergen & Esschen,
Nostro cœnobio Bernerus de Risebergen,
Cum reliquo jure quod nobilis hic habet in re.
Ecclesias, sic & decimas, Nispen quoque Sundert
Arnulphus Brabant Christi condonat amore.
Quorum sint animæ fratrum prece conciliatæ.

Eodem anno 1159. Dux Brabantiæ Godefridus III. Berneri oblationem litteris datis ratificat. Fuit verò ritus priscus, ut si quispiam aliquid Deo aut sanc-

tis ejus ad altare offerret, si id erat de prædijs immobilibus, sumebat offerens glebam seu cespitem, cui infixus ramus, sumpta ex fundo vel terra Deo aut sanctis ditanda, eaque accenso majore ecclesiæ cereo, & arreptâ sacerdotis stolâ, ad altare offerebat, vocabaturque oblatio per festucam. Cujusmodi cespites adservari solitos in sacrarijs & vidisse se Trajecti ad Mosam, scribit Aub. Miræus in annal. Belg. ad an. 1140. *quandoque etiam ejusmodi traditio fiebat per oblationem cultelli, ut nominatim habetur in vita* MS. *D. Berlendis Meerbecanæ, ubi ejus pater Odelardus ecclesiæ Nivellensi bona sua ejusmodi ritu offert. Qua forsitan significabatur de cætero eum victurum ex mensâ dicti monasterij, aut offerre se silvas & arbores, quæ hujusmodi ferreis instrumentis cædi solent.* Et lib. 5. cap. 35. *Duo fuerunt Arnoldi Brabantini, senior obijt anno* 1150. *ut constat ex Necrologio Turgerloënsi, in quo ejus obitus annuè ita legitur:* Quarto nonas Aprilis commemoratio Arnoldi Brabantini, qui dedit nobis Calmpthoudt. *Iunior verò, ejus filius floruit circa annum* 1157. *tunc enim dedit cœnobio Tungerloensi jura patronatus ecclesiarum de Nispen & Sundert cum decimis, ac tandem se ipsum.*

Comperi in actis Abbatum Tungerloensium, quod sub Waltero Back, qui anno 1309. in xx. Abbatem electus fuit, incolæ Calmpthoutani pagi dependentis in id tempus in spiritualibus ab ecclesia Nispensi, impetrarunt Baptisterium annuente Episcopo Leodiensi.

Ingens est hujus pagi ager, cujus diametri quaquaversum quatuor leucis brabantinis extenduntur, sed non omnis feracis terræ. Pars magna vastum ericetum, loca etiam aliqua paludosa, è quibus gleba bituminosa foditur & extrahitur ad alendos ignes; qui fundi innibi summo in pretio habentur, sed hactenus majore ex parte intacti. Meditabatur thesaurum istum effodere venalemque reddere Albertus Ursino, ex pastore in Roosendael factus xxxix. Abbas Tungerloensis: jamque viginti erant structæ cymbæ ad transvehendum, sed dum hæc & majora molitur, præmaturè vitâ caruit.

Cæterum, passim in hoc tractu infinitæ sub terra deprehenduntur jacere arbores, de quo portento ita Goropius in Niloscopio l. 3. „In tota hac camporum latitudine, quæ Mosa Schaldique interjacet, Ambivaritorum Tessandorumque & aliquot aliorum regiones complexa, multa sunt loca humilia, in quibus infinita vis arborum sub terra continetur, collapsarum (ut videtur) impulsu ejus venti, qui nobis inter Austrum, & Zephyrum medius „collocatur. Omnium enim cacumina ad mediam Orientis & Septemtrionis regionem procubuisse cernuntur. Inter has cum omnis generis sint, tum „illarum quæ coniferæ sunt, maximum est miraculum, propterea quod plurimæ & longissimæ alta sub humo jaceant, nullæ tamen hâc nostrâ ætate „in totis illis campis crescere videantur. Situs porro arborum per duodecim „& plura etiam miliaria Germanica inter se dissitis agris invenitur perpetuus, „& omninò communis esse: cujus miraculi causa quo referenda sit, nihil „reliquum video, si non ad insigne & cæteris omnibus majus diluvium referatur. Inundationes enim altissimæ fiunt, cum totus Oceanus per fretum „Britannicum ventorum vi in nostros agros impellitur. Ab ea autem cæli „plaga ventum spirasse, dum hæc tempestas omnia obrueret, arborum de„cubitus apertissimè monstrat: & cava loca quæ humore plurimo abundant, ut nunc plantis educandis sunt apta, ita olim quoque arboribus vestita

„fuisse

„fuisse par est: sed cum tumidis fluctibus Oceanus his quasi canalibus qui-„busdam infunderetur, silvæ omnes partim ventorum procellis, partim vio-„lentâ aquarum irruptione procubuerunt. Nec intelligo quâ ratione ab hac „sententia debeam discedere, quâ pronuntio ab inundatione quadam enor-„mi, & solitos limites egressa silvas has dejectas fuisse.

Huic opinioni assentire non est difficile consideranti quam altæ alibi terrarum fuerint inundationes, & quæ exitia insoliti maris æstus attulerint diversis mundi plagis, quarum agri nostratibus ab Oceano elatiores & remotiores erant, ut minimè necesse sit cataclysmum Noachi hujus facti culpare. Quæ dum Plato considerat, *varia* (inquit) *hominum exitia fuerunt eruntque, maxima quidem aut ignis conflagratione, aut aquæ inundationibus provenire necesse est: minora vero alijs quibuslibet calamitatibus fieri.*

Porrò Gotopius loco citato ita prosequitur. „Admiranda profectò om-„nibus in rebus Divinæ bonitatis providentia, quæ inopiâ lignorum nobis „laborantibus subterraneis silvis succurrit, à tot sæculorum intervallo inex-„haustis. Quale quale illud diluvium fuit, magnam certè attulit posteris „utilitatem, quibus reliquiæ ejus loco sunt incredibilis vectigalis, & quam-„vis à tot ætatibus effodi cœpta hæc ignis pabula, videri possent nos brevì „defectura, durant tamen hactenus quam plurima loca ejus generis intacta. „Audio Abbati Turgerloensi soli ultra trecenta aureorum millia sub terra in „hac massa jacere; ut alios omnes omittam: è quo conjecturam facere licet, „quantum miseris mortalibus in monstrosa hac re sit adjumenti.

Cæterum, anno 1505. pignoratitio jure possedit altam & mediam jurisdictionem de Calmpthoudt & Esschen, Petrus vander Voirt Consiliarius Curiæ Brabantiæ, qui biennio post jus suum transcripsit Domino Bergarum ad Zomam, uti testatur sequens excerptum ex codice feudorum Brabantiæ folio 366.

MEester Jan van Lathem viij. May anno M.cccc.vij. inden naem ende tot behoeff van heeren Janne heere van Berghen opten Zoom by coope gedaen tegen Meester Peteren vander Voirt onderf.

Meester Peter vander Voirt Raidt in Brabant xxviij. Junij anno M cccc.v. by opdrachten ende overgegevene van Meester Mattheeuse Hujoel/ van wegen ende als procureur ons heeren des Conicx van Castillien by synen openen brieven gegeven opten iersten dagh van Junio int selve jaer vijve/ behoorlijck gemechtight om die opdracht vander goeden ende heerlickheyden nageschreven/ tot behoeff des voorss. Meester Peters te doene ende te passeren achtervolghende de coope by den voorss. Meester Peteren teghen onsen voorss. Herre den Coninck/ met consente der drie staten des landts van Brabant daer aff gedaen/ hout die hooge ende middel heerlicheyden vanden dorpe ende prochien van Essche ende Calmpthoudt/ zoe verre ende wijt als die limiten daer aff strecken ende extenderen/ mit alle bueren ende brueckén/ jurisdictien ende executien van criminelen saecken/ galghe ende putte/ ende voert allet ghene dat tot eender hoogher heerlickheyt sonder middel toebehoort ende competeert/ om die by den voorss. Meester Peteren/ synen hoiren ende nacomelinghen/ oft saecken van hem hebbende/ van nu voirt aen vanden Hertoghdomme van Brabant sonder middel tot eenen vollen leene te houdene/ soo langhe ende ter tijdt toe dat die gelost ende gequeten sullen wesen.

CAPUT XIII.

De Dominio Esschen.

DOcuimus capite præcedenti quomodo monasterium Tungerloënse acquisiverit altum Dominium de *Calmpthout*, *Esschen & Huybergen*, & retulimus ea quæ de his locis scripsit Aug. Wichmans; verùm cum asserat *Esschen* accessisse cœnobio suo ex dono *Berneri de Risebergen* anno M. C. LIX. & donationem istam ratificatam eodem anno à Duce Godefrido III. volui scrutari vetera illa in archivo Principis, in quo deprehendi quoad rem istam subjunctum diploma annotatum inCamera Rationum Ducatus Brabantiæ, in codice, dicto *Regiſter van veele ende diversche privilegien, titulen ende exemptien, overgebrocht in sijne Majesteyts Rekencamer van Brabant, uyt crachte van opene besegelde brieven vanden jaere* 1498. *ende* 1550. in quo fol. 441. ita legitur.

IN nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis &c. Ego Godefridus Dux Lotharingiæ notum esse volo tam futuris quam præsentibus, quod homo quidam nobilis, Bernerus videlicet de Reseberga, divinâ inspiratus gratiâ allodium quoddam in Eschen, *quod liberè & hæreditario jure à parentibus & prædecessoribus suis possederat eodem jure quo ipse possederat, in manu mea ad usus Fratrum de Tungerlo legitimè resignavit; ego verò ejus pio favens desiderio, & religionis applaudens utilitati, ob remedium animæ meæ parentumq; meorum tam præcedentium quam subsequentium, Beatæ Dei Genitrici & semper Virgini Mariæ memorati loci patronæ, & totius mundi advocatæ, idem allodium, cum omni jure suo, in manibus venerabilis viri Domini Huberti ejusdem loci abbatis, ad sustentationem Fratrum ibidem Deo servientium perpetuò possidendum, liberè ex bonâ voluntate contradidi, quod ut ratum & inconvulsum permaneat, kartulam istam sigilli mei impressione munivi: si quis autem legitimam donationem meam infringere attentaverit, omnipotentis Dei, & Beatæ Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum indignationem quo adusque resipuerit & Ecclesiæ satisfecerit sustineat: hujus rei testes sunt qui præsentes aderant, Simon Præpositus de Tildunch, Richro de Holthem, Walterus Craienhem & Rabbodo frater ejus, Sigerus de Wavere, Henricus de Bunesbèche, Anselmus de Kijsinchem, Gerardus de Benchem, Godefridus frater ejus, Walterus de Holthem, Willelmus de Berchem, Arnoldus de Froienberche, & alij quàm plures qui viderunt & audiverunt. Actum in publicâ curiâ Lovanij, Anno Dominicæ Incarnationis M. C. LVIII. Indictione* VII.

Notet hic lector ex ijs quæ produximus capite præcedenti, quod postquam Aug. Wichmans asseruit *virum nobilem Arnulphum Brabant mediam partem terræ & jurisdictionis in Calmpthout* ecclesiæ suæ donasse, etiam paulò post subnectit sequentia: *Anno* 1159. *Bernerus de Risebergen, vir itidem admodum nobilis, alteram partem jurisdictionis Calmpthoutanæ, in* Esschen *videlicet, B. Dei Genitrici Mariæ Tungerloensi in perpetuum consecravit.*

Porro, ex diplomate supra exhibito manifestè liquet, Abbati Tungerloensi tantùm donatum fuisse *allodium quoddam in Eschen.* Et Urbanus III. papa confirmans anno 1186. possessiones Abbatiæ Tungerloensi donatas, de his

locis

locis ita memorat: *Calmpthout, ex dono Arnoldi, & quidquid ibi possidetis. Ex dono Berneri, Escheden, cum molendino, & cum palude, & nemore Eschedonck.* Vt liquet apud Aub. Miræum in donat. Belg. lib. 2. cap. 62.

CAPVT XIV.

De Dominio & Cœnobio Huybergen.

DOminium Hubergen situm est partim sub Marchionatu Bergarum ad Zomam, partim sub districtu Ryensi; pars illa quæ præfecturæ Ryensi accensetur, juris est monasterij Tungerloënsis, & ad hanc partem referenda sunt ea quæ de hâc jurisdictione commemoravimus in duobus præcedentibus capitibus. Itidem cœnobium Hubergense partim in territorio dicti Marchionatus, partim in terra Ryensi extructum esse, didici ex diplomate definitionis terminorum factæ anno 1349. inter Abbatem Tungerloënsem; & Priorem monasterij Hubergensis, cujus exemplar penes me habeo cum autographo collatum, in quo disertis verbis habetur, quod pars maxima Hubergensis cœnobij condita sit in fundo Calmpthoutano, uti etiam testatur designatio terminorum facta anno 1441. inter territorium Bergense & Calmpthoutanum, procurantibus id Ioanne Bergarum ad Zomam Domino, & Abbate Tungerloense, cujus exemplar etiam penes me habeo, ad autographum comparatum, quod asservatur in archivo cœnobij Tungerloensis.

Cæterum primitùs in Hubergen exiguum oratorium Deiparæ fuit, quod Arnoldus de Lovanio jure uxorio Bredæ & Bergarum ad Zomam Dominus, in monasterium ordinis Guilielmitarum convertit circa annum 1277. vel ut nonnulli, circa annum 1270. voluitque ultimis tabulis, intestina sui corporis, hoc ipso in loco sepeliri, ut in vetustis codicibus istius cœnobij notatum invenimus, quibus etiam consentit Aug. Wichmans in Brabantia Mariana lib. 3. cap. 67. qui fusè inibi de institutore ordinis Guilielmitarum & cœnobio isto scribit. Præfatus Arnoldus de Lovanio excessit è vita anno 1287. habuitque uxorem Elizabetham Bredæ Dominam, quæ obijt anno 1281. De his principibus vide Christophorum Butkens in Troph. Brab. lib. 7. cap. 1. & Aub. Miræum in donat. Belg. lib. 1. cap. 88. & in Not. Eccle. Belgij cap. 217. & Thomam de Rouck cap. 8. art. 7. qui postquam enumerasset villas & decimas quas præfati Principes contulerunt monasterio S. Bernardi ad Scaldim anno 1275. & anno 1276. subnectit sequentia: *Fondeerden insgelijcx in't selve jaer t'Clooster der Guilelmyten tot Huybergen, alwaer sy begraven legghen (soomen schrijft ende oock schijnt) met beneficien van neghen hoeven, ende andere groote woestijnen, moeren ende wildernissen, mitsgaders de heerlijckheyt, thienden, ende soo voorts,* in puram eleëmosynam, *seyt het handtvest, alleenelijck de hooghe Iustitie daer op mede behoudende.*

Ex his patet jam olim ad hoc monasterium attinuisse jura minora dominij Hubergensis. Cæterum primi Religiosi *Domus S. Mariæ de Hubergis*, evocati fuere ex *Baseldonca*, alias, *Porta cœli*, in agro Buscoducensi, quod primum Ordinis Guil. in Belgio cœnobium, fundatum A. 1205. à W. de *Basilea*

Franciscus Lopez Franco y Feo, Dominus de Contich.

DIdici ex archivis cœnobij Lobiensis, pagũ hunc sæculo VII. spectasse ad Sanctam Rayneldim Witgeri Comitis filiam, cujus vitæ scriptor perperam *Condacum castrum* super *Scelt* fluvium collocat, ratus Condatum esse Hannoniæ oppidum, ad Hainæ Schaldisque confluentes, cum Contacum esse videatur pagus insignis, medio inter Mechliniam & Antverpiam spatio aliquot millibus passuum à Schaldi: nam cum patrimonium suum S. Rayneldis Lobiensi cœnobio tradiderit, fatentur Lobienses se amplissima bona *Contaci* (quod vulgò nunc *Contich* dicitur) possedisse, & jura etiamnum quædam retinere, cæteris Cardinali Granvellano venditis: Condati verò negant se quidquam possidere, aut meminisse à majoribus suis possessum. Idem olim suspicabatur Molanus, in natalibus SS. Belgij ad XVI. diem Iulij quo colitur S. Rayneldis, dum ait: *Examinent verò Belgicarum antiquitatum studiosi, an nata sit Condato Hannoniæ oppido, an verò Condaci apud Antverpiam.*

Quinam autem Dominium de Contich possederint ab anno 1555. docebunt nos libri feudorum Ducatus Brabantiæ, ex quibus sequentia.

Extract uytten Regißter vande nieuw vercrijgen vande Leenen releverende inden Souvereynen Leenhove van Brabant, vanden Iaere 1555. alwaer onder andere fol. C.XXVII. staet als volght.

DEn Francisco Lopez-Franco y Feo by coope gedaen teghens heer Lucas van Opmeer onderss. waer van het verheff is geschiet eodem die quo supra.

Heer Lucas van Opmeer/ by engagiere/ ende daer naer by absolute vercoopinghe gedaen tegens onsen alderghenadighsten heere den Coninck/ volgens de brieven daer van zijnde de date respective xxj. Novembris 1626. ende xxviij. Junij 1644. vout die hooghe/

middele/

14

middele/ ende leeghe Heerlijckheydt van Contich ondergeff. metten toebehooren/ ende zijn de debvoiren van verheff gescaut eodem die quo supra.

Don Francisco Thomas Perrenot de Granvelle dict Voisclet Grave van Canticro-de/ Baron van Nieuwstadt/ Hadencourt/ etc. Heere van Chantonney/ Morches/ etc. Edelman vande Camer der keyserlijcke Majesteyt/ 16. Decemb. 1608. by doode van Don Francisco Perrenot zijns ooms oi v. eghess.

Don Francisco Perrenot Conte de Canticrode etc. au jour/mois et an immediatement dessoudz/ par cession et transport en don a luy fait par Messire Frederick Perrenot de Granvelle son oncle soubzescript.

Messire Frederick Perrenot de Granvella/ Chevallier/ Baron de Renaix etc. Sr de Champaigny etc. Chief des Finances/ le dernier jour d'Avril 1587. par le trespas de feu Messire Anthoine Perrenot son frere unicq soubzescript.

Don Francisco Perrenot de Granvella Grave van Canticrode etc. xviij. Aprilis 1587. by doode wijlen Heer Anthonis Perrenot Cardinael van Granvella/ Eertsbisschop van Mechelen/ zijns ooms onderess.

Heer Anthonis Perrenot Cardinael van Granvelle/ mits coope gedaen teghen Franchois Schot onderss xix Julij M.cccc.lxxvj.

Franchoys Schot ix. Februarij M.cccc.lix. stijl van Brabant/ mits coope by hem gedaen tegen onsen oldergenadighsten Heere den Coninck/ hout die hooghe middele ende leege Heerlichept vanden dorpe van Contich/ soe wel gelegen onder d'lont van Ryen/ als onder d'lant van Mechelen/ metten Wildert onder Contich voerss. prochiende soe wijt ende breet als huer die limiten vonden voerss dorpe extenderende zijn/ ende daer toe allen die Chijnsen die onsen voerss heere den Coninck aldaer heeft gehadt/ resorterende onder t'Rentmeesteerschap van Mechelen/ te wetene diversche Chijnsen in gelde/ beloopende boven die verloren faulten Jaerlijcx xxj. pont x. schel. g. deniers Arthoys/ Item xxv. veertelen twee mueken evene Mechels/ ende xiiij hoenderen/ met oock die pont penningen ende heerlijcke rechten geheeten kueren oft den besten pant/ behoudelijck ende onsen voerss. Heere den Coninck gereserveert den Clockslach/ beden/ heergewaeden/ resort/ remissien van overjaerde delicten/ legitimatien ende octroyen/ om die selve Heerlickheydt/ Chijnsen ende andere rechten by den voerss Franchoys Schot/ sijne hoiren ende naercommelingen/ oft actie van hem hebbende /van nu voortaene peyselijck ende vredelijck ghebruyckt ende beseten te wordene/ ende die by hem/ sijne hoiren ende naercommelinghen van onsen voerss. Heere den Coninck als Hertoght van Brabant/ tot eenen vollen Leene te houdene/ soe langhe ende totter tijt toe dat die wederom gelost sal wesen.

Ex modo ostensis satis liquet, quod anno 1644. Princeps in perpetuum vendiderit Lucæ van Opmeer hujus pagi Dominium, qui ante illud possederat jure pignoratitio ab anno 1626. Solum hic addam transcriptum fuisse pro xvi. millibus & quadringentis florenis.

Complures reperiuntur Curiæ Feudales & Censuales sub hoc pago, sed an omnes ritè fundatæ sint non inquisivimus; earum nomina subnectam, prout nobis illa subministravit hodiernus loci prætor, videlicet: *t'Hoff van Berthem, t'Hoff van Bautersem, Pluysegem, ende Yckele. T'hoff van Vraysel, t'Hoff van vande Werve, t'Hoff van Caster, t'Hoff van Cortelwijck, t'Hoff van Wolfsvelt, t'Hoff van Mengelfruyt, t'Hoff van Wilders*; pleræque hæ curiæ retinuêre nomina familiarum à quibus aliquando possessæ fuerunt, uti docere possemus si operæ pretium foret, nominatim *Curiæ Brechem, vande Werve & Caster*. Curia autem de *Bautersem* ita dicta est quia olim attinuit ad pristinos dominos de Bautersem in agro Thenensi, ex quibus Henricus de Witthem dominus de Bautersem & Beersele vendidit Waltero Pot curiam quam possidebat in *Contickbroeck*, cui adhæsit nomen Bautersem in hodiernum diem, vide genealogiam domus de Witthem in Troph. Brab. lib. ix. & codices Curiæ Feudalis territorij Mechliniensis. Cæterum, monuerim hoc quod pagus Contich situs partim sit in terra Ryensi, partimque in districtu Arculano.

Nuperis annis Lucas van Opmeer vendidit hoc dominium unà cum

Castello de *Groeningen*, quod inibi ad illum spectabat, Francisco Lopez Franco y Feo, & Mariæ Franco conjugibus: quiescunt ambo Antverpiæ apud Franciscanos Minoritas in sacello ab illis funditùs extructo, ad partem Borealem templi, in quo hoc legitur Epitaphium infra amborum simulachra, quæ cingunt utrumque latus altaris.

DEO OPT MAX. SACR.

D. Francisci Lopes Franco & Feo Vlyssiponensis, Toparchæ de Contich & Helmont, à Philippo Quarto Hispaniarum Indiarumq; Rege inter Regni Castellæ nobiles adsciti, cujus singularis in Deum pietas, in Regem fides, in egenos liberalitas, in omnes comitas enituit. Sacellum hoc Deiparæ, ac Divi Francisci honori à fundamentis extruxit & ornavit, atq; in eo conditorium sibi suisq; paravit vivus, in quo quiesceret mortuus. Noli viator injurius esse mortuo, vivens qui fuit nemini. Decessit idib. Februarij anno cIɔ.Iɔ.c.LX. *Ætatis suæ* LV.

D. Mariæ Franco ejus conjux & cognata germana, Domina de Contich & Helmont, eximiæ pietatis, modestiæ & exempli matrona, in eodem templo condi cum marito voluit, de quo nihil doluit nisi mortem ejus.

D. Sebastian. Rodericus Feo Francisci pater Lusitanus, Vir nob. de Cœnobio hoc benè meritus obijt v. *idus Iulij* cIɔ. Iɔ. c.XLI. *Ejusdem ossa in hoc conditorium à filio sunt translata.*

Ad altare istud Sacrum quotidie, & bina defunctor. officia pro animarum salute quotannis celebranda dicti conjuges ære perpetuo piè fundârunt.

Post obitum autem præfati Francisci Franco y Feo, deprehendimus sequentia in præcitato Codice Feudorum annotata:

DOn Francisco de Los Reys Franco y Feo/ als gheschibstitueerden erffghenaem aen vrouwe Marianne Franco ondergeff. xv. Junij 1659. verheffie d'ondergeschreven Heerlijckheyt van Contich voor hem ende syne Autheurs ondergeff in conformiteyt van de declaratie ghegeben by syne Majesteyts Rekencamer in Brabant den xvj. Octobris 1668.

Vrouwe Marianne Franco als erffgenaeme van Don Francisco Lopes haeren man ondergeff. ende is het verheff. geschiet eodem die quo supra.

Extat Antuerpiæ in templo D. Virginis in sacello Circumcisionis Iesu Christi, in angulo dextri lateris ad introitum, sequens epitaphium humi litteris latinis sepulchrali lapidi incisum.

Hier leet begraven Franchoys de Schot/ in sijnder tijt Coopman deser stadt Antwerpen/ ende Heere van Bouterseim/ die sterf anno cIɔ. Iɔ. LXXXVII. den XXIII. Aprilis/ ende Jouffrouw Anna Boschaert/ sijne wettige huysvrouwe/ die sterf anno cIɔ. Iɔ. LXXII. den XXIII. Jannuarij styl van Brabant.

Bidt voor de zielen.

Extitit ibidem ad parietem aliud ejusdem Francisci de Schot epitaphium, latinum, quod Franciscus Swertius inseruit monumentis sepulchralibus Brabantiæ à se editis anno M. DC. XIII. fol. 68. quod hic brevitatis causâ omittimus.

De

CAPUT XVI.

De Origine Oppidi Lirani, & Canonicorum Collegio ibidem instituto à S. Gummaro, cujus historia inquiritur, & an fuerit Dynasta Terræ Ryensis.

LIra præclatum est Brabantiæ oppidum, tribus ab urbe Antverpia leucis ad utriusque Nethæ confluentes situm, in quo eique vicino pago *Emblehem* sæculo Christi octavo floruisse, ac vitam sanctè peregisse traditur *S. Gummarus* sive *Guntmarus*; cui debentur hujus oppidi primordia, quod cœpit à monasterio ab eodem sancto condito ad Nethæ ripam in loco olim *Nieusdonck* dicto. Scriptorum vetustissimus, qui hujus sancti mentionem facit, est Baldericus in Chronico Cameracensi, in cujus sedis diœcesi olim erant Antverpia &Lira.Hic ergo autor in dicto chronico sæculo Christi undecimo à se conscripto, cum lib. 2. cap.47. de loco Maslinas, quem nunc Mechliniam appellamus, & S. Rumoldo martyre egisset, capite sequenti 48. *de monasterio S. Guntmari* ita subjungit: *Nec procul hinc* (Mechlinia scilicet) *est monasterium Canonicorum, quod ex proprijs prædijs vir Dei Guntmarus, illustris laicus struxit, ibique sepultus diem resurrectionis expectat.* Uterque locus ob monasteria Canonicorum celebris erat anno D.CCC. LXX. in divisione regni Lotharij facta inter hujus patruos Carolum Calvum Franciæ, & Ludovicum Germaniæ Reges, in procaspide ad Mosam fluvium, vel ut alij legunt procuspide, ubi inter alia Carolo sunt tributa loca *S. Servatij* Trajecti ad Mosam, *Malinas* sive Mechliniam, *Ledi*, quo nomine Lira intelligitur, *Sunniacum* vulgò *Soigny* in hodierna Hannonia &c.

Extitit *vita S. Gummari stylo veteri, qui videbatur rusticari*, ut asserit Theobaldus in prologo vitæ à se simplici stylo emendatius conscriptæ,& metricis etiam versibus expositæ, quam inscripsit Domino Sigero Lirensi præposito.

posito. At quo tempore Sigerus Præpositus vixerit, non possumus assequi. Porrò, dum omnia perlustramus de Theobaldo, reperimus aliquem hujus nominis scriptorem vitæ S. Guilielmi Eremitæ & parentis Ordinis Guilielmitarum, qui illam inscripsit Priori provinciali Franciæ, cujus provinciæ monasteria præter Gallica fuerunt in Brabantia, & sunt *Porta Cæli*, postea in urbem Silvam Ducis translata, & *Hubergense* in territorio Antverpiensi, de quo egimus c.14. huius libri. Quam vitam arbitramur sub finem sæculi XIII. aut sæculo XIV. si non setius, scriptam fuisse. In utraque vita, & S. Guilielmi, & S. Gummari multa sunt, ex quibus non improbabili conjecturâ possemus colligere, unum eundemque Theobaldum utramque vitam non tam scripsisse, quam suis verbis absque ulteriori veritatis indagine exornasse, quæ illi obtrudebantur; in vitâ Sancti Guilielmi carmina inseruntur, & vita tota S. Gummari ab eo etiam carmine descripta est, multa in vita S. Guilielmi apocrypha inserta fuisse, ostenderunt Ioannes Bollandus & Godefridus Henschenius: veremur ne in vita S. Gummari nonnulla exaggerata, & ex vulgi traditione accepta forsan possint videri. At cum scriptor ille se fratrem Theobaldum appellat, videtur quod monachus aut Canonicus Regularis fuerit.

Surius vitam hanc edidit, sed ut præfatur aliquot locis stylum modicè correxit, *quibusdam superfluis omissis*. Vidi eandem integram(cum prologo qui passim alibi deest) in codice MS. cœnobij Corsendoncani Canonicorum Regularium prope Turnhoutum, sex circiter leucis nostratibus, sive hotarum itinere Lirâ distantis. Acta vitæ & translationis habentur in MS. codice Ecclesiæ Collegiatæ Liranæ in lectiones distributa, & in festo & per octavam in translatione ad matutinam recitari solitæ. Item in MS. codice supra indicati cœnobij Guilielmitarum Hubergensium.

Extant eadem omnia in legenda Coloniæ & Lovanij anno 1483. & 1485. excusa: & in MS. codice Canonicorum Regularium Rubræ Vallis prope Bruxellas: in prima parte Hagiologij, in qua etiam vita metricè descripta est cum historia miraculorum, quæ ab anno 1470. fuerunt patrata.

Floruit præcedenti sæculo Laurentius Cuyperus Carmelita anno 1596. vitâ functus, relictâ historiâ Brabantiæ necdum editâ, ex quâ habemus excerpta, quæ ille de vita S. Gummari scripsit: at quæ ex dicta historia sint resecanda tradit Valerius Andreas in bibliotheca Belgica.

Autor miraculorum affirmat in prologo cum *ad competentem ædificiorum ecclesiæ structuram & congruentem creditorum satisfactionem deessent sumptus, per S. Gummarum innumera miracula coruscasse, & multa simul ac magna donaria provenisse, quibus creditoribus satisfactum & ædificia reliqua perfecta.* Quæ miracula ab anno (ut diximus) 1470. cœpta fuerunt. In hoc ergò tunc perfodo templo S. Gummari, hujus tumba visitur supra tabulam altaris, non procul à boreali porta in excurrente in formam crucis porticu siti, ubi è regione altaris picta aliqua miracula: Est etiam in dextra parte ostij tabulæ summi altaris picta imago Sancti Gummari habitu Principis. In tumba haud multum est reliquiarum: sacrum ejus caput ab iconoclastis combustum fuit. E regione templi ad Boream intercurrente plateâ, est templum, quod angeli monitu traditur ab ipso S.Gummaro constructum, & SS. Petro & Paulo dicatum. Ibi sub altare visitur sepulchrum S. Gummari, unde corpus

pus in majus tranſlatum eſt templum. Eſt ibidem poſt altare rotundum foramen, per quod caput ſuum inſerunt quidam pij homines ſepulchro quod ad latus aperitur. Eſt & tertium ſacellum Recluſorium dictum, vulgo *de Cluyſe*, illo in loco, ubi quercum abſciſſam, collectis fragmentis, ijſque cingulo junctis ut recreſcerent, effeciſſe in actis ejus traditur: & in tanti miraculi memoriam arbor ferrea affabrè facta medium ſacelli occupat. Porro diverſimodè narratur cauſa amputationis hujus arboris, & quidem ex Theobaldi ſcriptis. Auguſtinus Wichmans in Brabantia Mariana ex eodem autore (cujus penes ſe teſtatur eſſe MS. lib. 2. cap. 29.) affirmat lib. 1. cap. 13. id contigiſſe in ſtructione oratorij Deiparæ & Apoſtolorum principi Petro à S. Gummaro dicati. Roſweydus ex eodem Theobaldo refert arborem illam abſciſſam fuiſſe ad erigendum tentorium, quod Gummarus primâ die itineris ſui ad limina Apoſtolorum juſſerat erigi haud procul à caſtello ſuo Emblehem.

Ad levandam ſitim meſſorum ſcipione fontem excitaſſe tradunt, & illo in loco etiamnum viſitur ſacellum ei dicatum in pago Emblehem cum puteo quem fontem Sancti Gummari appellant, in pendente collis prope Netham, fluvium, unde ſuſpicor commentum eſſe miraculum fontis hujus, cujus ſcaturigo minimè miraculoſa, ſed naturalis videtur, quod ipſe puteus, omnibus eum aſpicientibus ſatis inculcat, et aqua quæ ex illo hauritur nequaquam certè contra naturam aut loci genium iſtic reperitur, qualis fuit quam olim Moyſes ex petra virgâ elicuit, qualiſque fuit fons ille quem tradente Gregorio Magno S. Benedictus in vertice montis oratione produxit. Verùm ſæpius contigit quòd fontibus puteiſque è quibus aliquando ſancti aquam haurivêre, illorum nomina adhæſerint, & tandem crediti ab ijs miraculo producti, quod hic etiam contigiſſe potuit, & hinc ſacrorum fontium pleni ſunt omnes libri de ſanctorum vitis conſcripti.

Præterea in Hollandia Boreali, quæ & Friſia occidentalis dicitur, ad mare auſtrale oppidum Enchuſa, olim cum religio orthodoxa ibidem florebat, venerabatur Patronum ſuum S. Gummarum, cui Eccleſia erat dicata & in ea pollex ejuſdem ſancti religioſè adſervabatur, & ſolebant cives Enchuſiani quotannis multo numero Liram ad natalem patroni ſui accedere, ejuſque feretrum in ſupplicatione quaſi jure ſuo circumferre. Porrò quod ſcribit Gramajus Enchuſam (quam Enochi villam appellat) olim ex dono Pipini ad Gummarum ſpectaſſe, non convenit cum ratione temporum, oppidum enim illud multis ſæculis recentius eſt, nec ſcio unde illa hauſerit.

Præterea ſolenni cultu dies natalis ejus in Eccleſia tam Antverpienſi quam Bruxellenſi celebratus fuit. Hinc primo loco ad diem xi. Octobris in MS. Martyrologio Bruxellenſi S. Gudilæ iſta leguntur: *Apud Liram oppidum Brabantiæ depoſitio S. Gummari confeſſoris.* In antiquo Breviario Antverpienſi excuſo anno 1496. & Bruxellenſi anno 1516. impreſſo, habentur lectiones propriæ ſex, aut etiam novem ad matutinam recitari ſolitæ, & ex actis deſumptæ cum hac ubique oratione. *Omnipotens ſempiterne Deus, Angelorum decus & gaudium, qui glorioſum nominis tui Confeſſorem Gummarum ſignis & prodigijs mirabilem demonſtraſti, propitiare populo ſupplicanti, ut qui venerandam ejus ſolemnitatem celebrat, ejus ſacro interventu æternæ ſalutis portum inveniat, per Dominum &c.* Eadem recitantur in Monaſterio S. Michaelis Antv.

Colitur etiam in tota diœcesi Antverpiensi ritu duplici, sed omnia de communi Confessoris non Pontificis desumuntur; lectiones secundi nocturni incipiunt *Deridetur justi simplicitas*, & tertij nocturni Evangelium *Nolite timere pusillus grex*, initium Missæ *Iustus ut palma*.

Memoria ejusdem celebratur in MS. Florario Sanctorum cum longo encomio ex vita, additurque *de stirpe Karolidarum* prognatus, sed id non reperitur in annalibus Francorum, aut quod sub Pipino rege militaverit, aut exercitum duxerit contra Saracenos.

Celebratur etiam ejus memoria, in auctario Grevens & Molani ad Usuardum; item in hujus Indiculo & Natalibus sanctorum Belgij, Fastis Belgicis Miræi, alijsque cum hodierno Martyrologio Romano, in veteri autem nulla de eo mentio, neque in martyrologio Adonis Viennensis Archiepiscopi. Cæsar Baronius in notationibus suis ad hodiernum martyrologium Romanum de S. Gummaro ita commemorat: *Scripsit acta ejus Theobaldus, quæ habes apud Surium tom. 5. idemque eadem heroico carmine cecinit, ut testatur Molanus in annot. ad Usuardum, qui de eodem pluribus agit in Indiculo SS. Belg. Claruit circa annum Domini* 700.

Traditur anno illo mense Octobri excecisse è vita in Castello suo in Emblehem. Diximus supra quod omnium scriptorum qui de S. Gummaro commemorant, vetustissimus fuerit Baldericus, qui cum decesserit anno 1112, pridie kal. Iunij, ergo 342 annis post hujus Sancti obitum, pauca illa verba quæ de eo prodidit conscripta fuerunt. Sigisbertus Gemblacensis in Chronico suo sæculo Christi undecimo conscripto nuspiam de sancto Gummaro mentionem facit, quod equidem miramur, cum tradatur in MS. Florario Sanctorum de *stirpe Karolidarum* prognatus.

A recentioribus scriptoribus S. Gummarus Dynasta Terræ Ryensis vocatur, talique titulo illum honorant Ioannes Bollandus & Godefridus Henschenius in actis SS. in dedicatione tom. 2. mensis Februarij ad Gasparem Nemium Archiepiscopum Cameracensem; verba eorum dabo: *Sanctos equidem (quod miramur) Antverpiensis diœcesis perpaucos habet, qui ex ea orti, in eave vixerint, ac diem obierint; Cameracensis innumeros. Lira oppidum Antverpiensis diœcesis S. Gummarum, tractus Renensis, aut (ut nunc vocant) Riensis*, Dynastam, *proindeque indigenam, sacris solennibus veneratur.*

Porrò in chronologia principum Marchionatus S. R. I. à nobis edita lib. 1. cap 6. ostendimus quod anno 726, Rauchingus fuerit Dynasta Antverpiensis, & quod dono dederit S. Willibrordo ecclesiam veteris castri Antverpiensis, & vicos aliquot in tractu Ryensi; Is obijt circa an. 751. Cum autem Antverpia sit metropolis Terræ Ryensis, clarum est quod S. Gummarus qui eodem tempore floruit, non fuerit Dynasta ditionis Ryensis, sed Rauchingus; neque ullus ex vetustis scriptoribus (quod sciam) istam dignitatem S. Gummaro adscribit, aut insignia quæ jam à multis retro annis imagini suæ apponuntur, scutum scilicet argenteum cum cruce rubea, sed olim utebantur Canonici Lirani in suo sigillo imagine S. Gummari equo insedentis & hastati cum hac inscriptione, *sigillum S. Gummari pretiosi militis Christi*; Ita constat ex quadam transactione inter illos & cœnobitas Tungerloënses facta anno 1210. vide Aug. Wichmans in Brab. Mari. lib. 1. cap. 13. fol. 183.

Cæterum, Collegium Canonicorum S. Gummari totius Marchionatus

 S.

S. R. I. quippe cœptum sæculo Christi octavo. In vetustis monimentis monasteria dicta fuêre, quæ nunc Capitula & Collegia nuncupamus; ita Baldericus in Chronico Cameracensi loco supra citato, hoc Collegium *Monasterium Canonicorum* appellat. Quia Canonici in Ecclesia S. Gummari regularem vitam in principio duxerunt, uti nomen *Canonici* declarat, quod est dictu *Regularis*, & in claustro vivebant circa Ecclesiam ut olim cæteri omnes, & secundum D. Augustini regulam, facultatibus in commune collatis, communiter vixerunt, in victu eorum factâ necessariarum rerum justâ distributione, sed ut multa alia bene instituta, ita hoc quoque in alium statum devenit.

Verùm de prisco illo Canonicorum vivendi more, leguntur sequentia apud Ioannem Molanum in Natalib. SS. Belgij ad diem XII. Iunij, ubi agit de S. Odulpho Canonico Ultrajectensi, qui vixit in monasterio S. Salvatoris. *Moveri potest difficultas, quomodo Canonicus vocetur, cum habitaverit in monasterio S. Salvatoris? Regulares ad id responderent, quod sui ordinis Canonicus fuerit. Ad quod probandum multa adfert, autor Roseti exercitiorum Ioannes Momburnus Bruxellensis, ex Regulari Abbas Liuriacensis, in libro quem inscripsit Venatorium ordinis Regularium. Id autem etsi ex parte admittam, est tamen in quo dissentiam. Constat enim Basilicam seu monasterium S. Salvatoris, ab initio fundationis suæ nunquam fuisse proprij nominis monasterium, sed in eo clericos seu fratres intra claustrum liberos vixisse, hoc est, sine professione, sub obedientia Episcopi. Qui enim hodie Canonici, immo & Domini Canonici dici volunt, cum tamen vix umbram reservent de antiqua illa Canonicæ vitæ observantia, illi olim cum secundum regulam in communi viverent, Canonici & Domini nomen ignorabant: fratrum autem & clericorum titulis contenti erant. Itaque inter Canonicos, qui hodie distinctionis causa dicuntur regulares & sæculares, medium vitæ genus amplectebatur Beatus Odulphus. Erat enim clericus sive Canonicus secundum regulam suam vivens sub Episcopo. Hinc factum est, quod Canonici Regulares maluerint eum inter suos sanctos numerare, quam inter Canonicos irregulares, & spinis nimium abundantes. Quo accidit, quod inspectis ædibus, quibus inscriptum est S. Odulphum Canonicum eas inhabitasse, jam pridem exterum quemdam exclamasse audiam:* Canonicus, & sanctus? ego non credo. *Attendebat enim ille communem divitum Canonicorum vitam: arctas autem quorumdam semitas & priscam Canonicorum disciplinam aut ignorabat, aut ut præsentes instrueret, ignorare se simulabat. Hinc etiam cum pluribus in locis dum Canonici ad irregularem vitam declinarent, ijs dimissis substituti sunt aliorum ordinum monachi. Nam & Stauriense D. Odulphi monasterium, ex B. Odulphi fundatione fuit monasterium clericorum: sed eos postea ob vitæ demeritum ejecit Andreas de Cuyck XXV. Episcopus Trajectensis, & substituit Benedictinos ex celeberrimo monasterio Oostbroeck.*

Ex modo relatis constat clericorum collegia, dum Canonicè viverent passim ante quingentos annos, monasteria nuncupata fuisse, impropprio quidem, sed usitatissimo sermone. Porrò, ut monasterij nomen multos sæpè fallit, sic & oppidi, quod alio in loco opportunius à nobis explicabitur.

Præpositura quæ olim in Ecclesia Lirana fuit, transijt in Decanatum, quâ dignitate hodie merito potitur *Alexander Roelant* Protonotarius Apostolicus, Dominus de Mol, Balen & Dessel, cui Ecclesiæ suæ bono longævam

precamur vitam.

Cæterum, anno 1212. *Lira* inter vetera Brabantiæ oppida censebatur, cujus rei fidem facit diploma Henrici I. Lotharingiæ Ducis, exhibitum à Christophoro Butkens in prob. ad troph. Brab. fol. 61. recto & verso: & consentit Gramajus, in Antv. lib. 4. cap. 8. hisce verbis, *Anno 1212. Lyra jam inde inter Brabantiæ urbes censebatur muro conclusas, & libenter crederem Duces Henricum & Ioannem primum acquisito loci domnio à Bertholdis interiorem fossarum ambitum duxisse & cives privilegijs exornasse, cum inveniam ob navatam à civibus bello Leodicensi strenuam Duci operam anno 1213. immunes à telonio & oneribus totâ Brabantiâ declaratos.* Porrò an dominium Liranum unquam attinuerit ad Bertoldos, haud fortassis certum atque indubitatum, compertum enim habeo Godefridum III. Lotharingiæ Ducem integro ferè sæculo ante Ioannem primum illud hæreditario jure tenuisse, quod testatur ejus diploma etiam possedisse prædecessores, vide Aub. Miræum in Not. eccl. cap 165. & non ambigimus quin ab illo etiam sit transmissum ad posteros nusquam interruptâ serie, Henricus I. Godefridi successor *Personatum*, inquit, *ecclesiæ de Lira vacantem in* allodio meo *sitæ, cujus donatio ad me spectat, cum omni integritate fructuum convenientium, Canonicis ibidem Deo servientibus in eleemosynam stabiliter contuli.* Vide Aub. Miræum in Don. Belg. lib. 2. cap. 73.

Cœnobia & loca sacra quæ in hoc oppido deprehendimus, præter ea quæ supra relata sunt, commemorabimus antiquitatis ordine observato.

Begginas à S. Begga Pipini Landensis filia, nomen & institutum accepisse vetus est traditio, à majoribus velut per manus accepta; harum virginum Liræ insignis curia est seu Begginasium, olim extra nunc intra oppidi muros. Illud Ioannes I. Brab. Dux anno 1274. opibus juvit, & patrocinio suo complexus est, traditurque esse ex tribus antiquioribus Brabantiæ.

Nosocomium D. Elysabethæ anno 1236. cœpit deservientibus utriusque sexus religiosis, sed interjecto ducentorum ferè annorum curriculo, virgines quæ tunc solæ erant regulam amplexæ, novissimè anno 1608. curante Ioanne Miræo Antverpiensium Episcopo ad morem Antverpiensium reformatæ sunt.

Eiusdem penè ævi est Xenodochium *D. Iacobi*, olim à fratribus habitari solitum, ut docet bulla Innocentij Papæ.

Alexiani seu Cellitæ funeribus curandis operam locantes Antverpiâ per senatum vocati, habitârunt primò ubi nunc ædes Gistellæ Domini an. 1460. subinde in locum ubi nunc visuntur commigrârunt.

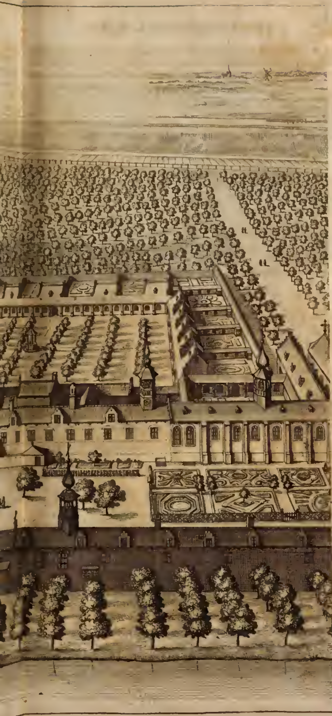
Monasterium monialium tertiæ regulæ S. Francisci, rogante Elisabetha Robijns cum sociabus institutum est anno 1269. *Syonis* titulo.

Sunt insuper ægris subservientes religiosæ vulgo *Nigræ sorores*, sed quando advenerunt incertum, tamen sæculo antiquiores esse scripsit Gramajus anno hujus sæculi decimo. Quomodo autem cœperint in Brabantia, diximus lib. 1. cap. XVI.

De *Carthusia Lirana* egimus lib. 1. cap. 13. & 24. Solum hic referam ea quæ leguntur in quadam fenestra orientalis porticus istius monasterij: *Ad Schaldim in Dominio Kiele Anno 1323. studio proborum civium Antverpiensium, loco divinis illustrationibus designato, excitata est hæc Cartusia ac ibidem*

varijs

Nob.mis Ampl.mis
D.D.
Consulibus, Senatoribus
Urbis Antverpiensis
Cartusiam Liranam
D.D.C.
Prior et Conventus
Liranus.

variis bellis successibus, usque ad annum 1542. perstitit: sed Martino Rossemio bellum tum inferente in cineres redacta, quare secretioris secessu ergo, hoc in loco 1544. rursus reædificatur.

Anno 1610. huc etiam translatum fuit monasterium *Montis Pacis* monialium Regularium S. Augustini, quod cœpit anno 1476. juxta Bredam in loco dicto *Woestenbergh*, donante fundum *Mariâ van Loon* Comitissâ Nassoviæ & Bredæ dominâ, cum filio suo Egelberto, quod fusius docebimus quando agemus de agro Bredano.

Predicatorum cœnobium cum gymnasio quando cœperit, docebit nos epigraphe quadrato incisa lapidi ad conventus introitum: *PP. Predicatorum palæstra litteraria Divo Thomæ sacra pubis incus, animi figulina, musarum pergula, cœpta anno* M. DC. XII. *Benigno civium favore redintegrata anno* M.DC.XIX. *Nobili viro Scout. Florentio van Mechelen, Cons. amplissimo Iudoco Robijns. Consularibus bene meritis Richardo van Grasen, Eduardo van Mechelen, Guilielmo Courtois, Gerardo van Antwerpen, Adamo Rademakers, Rumoldo vanden Eynde. Ab Ærario Guilielmo de Wilde, Ioanne Palma. A Secretis Gultero de Haze I. V. Licent. Iacobo van Postel.*

Patres Societatis Iesu anno 1615. mense Octobri, emptis ædibus quas superiori sæculo condiderat Cunrardus Schetz, eas xiv. ejusdem mensis & anni inhabitare cœperunt.

Capucinorum conventus hanc præfert inscriptionẽ quadrato lapidi incisam supra templi januam: *Deo, Deiq. Virgini Matri, & Seraphico P. Francisco, Rogerius Clarisse & Sara Breyel hunc Conventum A.* CIↃ. IↃC. XXVIII. *extruxêre.* Quâ docemur quo anno & à quo conditum hoc cœnobium.

Anno 1648. huc venêre *Theresianæ*, ex Anglicano conventu Antverpiensi.

Vrsulinæ nuperis annis huc quoque venêre formandæ juventuti femineæ operam dantes.

Denique Patres *Carmelitæ* hic etiam mansionem parârunt, formandi aliquando conventus viam sternentes.

Suburbanum, vulgo **den Byvanck van Lier**/ peramplum est, comprehenditque pagos aliquot in articulo 13. Consuetudinum Lirensium notatos, scilicet: *Nylen, Kessel, Bevel, & Emmelen* olim *Emblehem* nativitate, habitatione & fonte S. Gummari celebris, ubi monstrant etiam palustrem puteum in quo Grimvaria uxor Divi Gummari ob reprobam vitam demersa fuisse fertur, corpore nusquam reperto.

Præter præfatos pagos, subcensentur etiam suburbano Lirensi vici seu appendices tres, vulgo **Gehuchten**/ aut ut Lirani eas vocant **Tenten**/ videlicet *Hagenbroeck, Mylen, & Lechenen.* In Hagenbroeck sacellum *Alliere*, quod 500. annis & ultra appendix fuit Ecclesiæ de Brouchem, cujus parochus in hodiernum diem ibidem rem sacram procurat, & ob id decimæ de Alliere spectant ad Abbatiam Tungerloënsem, quæ de suis Ecclesiæ de Brouchem solet providere.

Cæterum, ad Lirani suburbani tribunal multorum pagorum curiarumque recurrunt sententiæ, quorum locorum catalogus continetur in consuetudinibus Liranis articulo 22. scilicet prætoris & scabinorum de *Molle, Westerloo, Tongerloo, Nodderwyck,* & curiæ de *Broeckhoven & Straeteneynde* ibidem. Item Præt. & scab. de *Herenthout, Westmeerbeecke, Houdtvenne, Casterle, Westvesele,*

wesele, *Esschen* & *Calmpthout*, *Vorsselaer*. *Herenthout* & curia ibidem. Item curia seu Laethof de *Morckhoven*, *Wickevorst*, *Bouwele* nunc prætor & scabini ibidem. Item præt. *Herendalensis*, & curia *in Lichtert*. Item curia Capituli Lirani sub *Nÿlen*, *Lira*, *Bouchout*, *Meerhout*, & *Lichtert*. Item curia Abbatissæ de *Nazareth*, *Lechenen*, *Wechelersande*, *Gierle*, *Soerle*, *Pulle*, & *Vrilssele* sub Lira. Item curia de *Arckel*.

Anderstat vetus castellum est juxta Liram, in sinistra ripa Nethæ situm. Illud possedit anno 1264. *Gerardus de Ischе* seu *Iske miles*, *Dapifer Ducis Lothar.* & *Oda de Anderstat* uxor ejus, filia *Hugonis Noze*. Sæculo autem superiori jure Fisci ad Principem devolutum: vide Miræum in Not. eccle. c. 216.

De Monasterio Nazareth. CAPUT XVII.

IUxta oppidum Liranum in sinistra ripa minoris Nethæ situm est monasterium *S. Mariæ de Nazareth*, monialium Ord. Cisterciensis antiqua & celebris Abbatia. De hoc cœnobio & ejus fundatore leguntur sequentia, apud Aub. Miræum in Chron. Ord. Cisterc. ad an. 1218. *In historia vitæ venerabilis Beatricis, fundator dicitur* (scilicet Vallis Floridæ) *Bartholomæus cognomine Lanio, civis Thenensis, vir dives & pius, qui præter Vallem Floridam, fundavit quoque anno* 1220. Vallem virginum, *apud Lintras in agro Thenensi*; & Nazaretum *apud Liram Brabantiæ opidum, ubi & sepultus quiescit*. In templo hujus monasterij ante aram maximam in sepulchrali lapide visitur priscæ armaturæ militis imago simplicibus linearum ductibus effigiata, cum hàc epigraphe: *Sub altaris lapide quiescit nobilis vir Bartholomæus de As filius Leonis Castellani Bruxellensis fundator hujus monrij, Floridæ vallis & Lintre, qui obijt in opinione sanctitatis anno* M.CC.XLVII. *Æt.* XCVII. *postquam susceperat humilem conversorum Cisterciensis ord. habitum*. Hoc cœnotaphium memoriâ nostrâ inibi positum est, quapropter nobis suspectũ videtur. Consule Wichmans in Brab. mar. l. 3. c. 18. 19. & 23. & Sanderi chorogr. Averbodij.

Castellum . Inderstatt p. 152

Monasterium Vzael

LIBER TERTIUS.

CONTINENS

DISTRICTVM SANTHOVIENSEM

T'QUARTIER VAN SANTHOVEN

De Municipio Santhoven. CAPUT I.

SAnthoven locus est celebratus ob privilegiatum inibi tribunal, ad quod complurium pagorum curiarumque recurrunt sententiæ, cujusque statuta inaugurandus Princeps juramento solet stabilire. Causas hujus eminentiæ (inquit Gramajus) sæpius, sed frustra conatus sum indagare: nos idem tentavimus, porro haud feliciori successu, quippe tribunal hoc non modo est ex antiquioribus hujus Marchionatus, sed totius Brabantiæ; unde difficile est ejus originem deprehendere, præsertim cum in archivo Santhoviensi pauca aut potius nulla antiqua monimenta extent.

Ius suum municipale, sive consuetudines congestæ, per multa sæcula conservabantur manuscriptæ ad annum 1664. quando aliqui hujus Curiæ judices (quos *Leenmannen* vocant incolæ) illas Brabantiæ Senatui decretandas obtulerunt, inscijs pagorum ad hanc curiam appellantium dominis: eratque jam excusus codex quando res detegebatur; porro Senatus ad supplicationem dominorum illicò inhibuit promulgari consuetudines istas uti impressæ erant, quærebantur enim pagorum domini, plurima de veteri jure omissa & mutilata, & nova inserta illorum jurisdictionibus nocitura, & antiquæ consuetudini & observantiæ contraria: addiderant enim huic codici judices

 Sant-

Santhovienses absque prævia veritatis indagine catalogum multarum curiarum feudalium & censualium, **Leenhoven ende Laethoven** ad curiam de Santhoven ut asserebatur appellantium, quarum plurimas constabat nunquam à Principe fuisse concessas, auctive institutas & approbatas, vel in vetustis MS. codicibus consuetudinum Santhoviensium, librisque feudorum Ducatus Brabantiæ annotatas. Nulla enim domus alicujus notæ in districtu Curiæ Santhoviensis erat, cui non adjecerant curiam aliquam feudalem aut censualem; unde postmodum infinitæ difficultates & lites orituræ erant: non fundatæ enim jurisdictioni tractu temporis catalogus ille titulus futurus fuisset. Porro Senatus decreto suppressus fuit, & solum pagorum nomina tribunali Santhoviensi obnoxia ad calcem libri consuetudinum adjecta fuêre, & non pauca alia in dictis consuetudinibus ante promulgationem earum mutata & addita, præsertim in margine articulorum 46. & 47. prout latius patet in Senatus diplomate super hac re confecto octavâ Iulij anno 1664. Signato LOYENS.

Verum ut rei tum gestæ memoria perennis sit, subnectam exemplar libelli supplicis à pagorum dominis Senatui Brabantiæ oblati, cujus autographum penes me habeo.

Aen Mijn Heer den Cancellier &c.

V*Erthoonen reverentelijck eenighe heeren vande dorpen resorterende onder die hooftbancke van* Santhoven, *sommige raeckende alle saecken soo criminele als civile, reele, personele ende mixte, ende sommighe raeckende alleenelijck eenighe der selver saecken, dat tot hunder kennisse gecomen is, dat het Hoff onlancx soude geprocedeert hebben tot het decreteren der Costuymen der selver Hooft-bancke, ende dat den 46. artikel der selver soude luyden als volght:* Ende de voorss. Schouteth ende Leenmannen vermogen oock te ordineten ende statueren, oft te maecken alle Ordinantien beruerende der Policye der voorss. jurisdictien ende Hooft-banck, tenderende tot welvaert, rust, ende vrede vande gemeyne ondersaeten. *Welcken artikel volgens den voorgaenden 45. hem soude strecken niet alleen over de dorpen van het corpus van* Santhoven, *maer oock over allen de gene van het heel resort, oft subject wesende in materie van appellatie ende leeringe in alle ofte eenighe saecken aen de kennisse ende judicature van den voorss. Hooftbancke, daer nochtans uyt de oude geschreve Costuymen der selver Hooft-bancke claerelijck is blijckende, dat het inhout vanden voorss. 46. artikel maer en raeckt het voorss. corpus, ofte die Dorpen, die inde eerste instantie immediatelijck staen onder die jurisdictie ende judicature vanden Schouteth ende Leenmannen der meerghemelde Hooft-bancke, ende niet de dorpen, alwaer aen particuliere heeren by titel van absoluten coop ofte beleeninghe is competerende alle jurisdictie inde eerste instantie, ende alle kennisse ende judicature van saecken criminele ende civile, reele, personele, ende mixte. Welck voorss. inhouden van den 46. artikel oock andersints expresselijck is contrarierende verscheyde particuliere costuymen vande voorss. dorpen, mitsgaders eenige besondere privilegien aen eenige der selve competerende, soo by concessien vande Princen van desen lande, als andersints, ende voorts oock niet en can bestaen met die redene ofte t'gemeyn beste, gelijck t'sijnen tijden sal worden bewesen. Desen aenghemerckt, ende datter noch meer andere articulen sijn inde voorss. Costuymen, soo die ghe-emologeert sijn, die*

oock

ook niet en connen bestaen, ende daer over die Vertboonders dienen ghehoort te worden, om te verhoeden diverscbe swaerigheden ende processen, die andersints souden geschapen wesen daer uyt te rysen: Soo keeren hun de selve Vertboonders totten Hove ootmoedelyck biddende, dat den selve gelieve aenden voorss. Schouteth ende Leenmannen van Santhoven (tegenwoordigh besigh sijnde met de voorss. Costuymen te doen drucken) s'interdiceeren de selve te publiceren, oft te laten uyt gaen, tot dat sy suppliantem gehoort, geresolveert ende verclaert sal worden, wat voor Costuymen soo raeckende d'inhouden vanden voorss. 46. artikels als anders, sal behooren ghehouden ende geobserveert te worden: ordonerende tot dyen aenden selven Schouteth ende Leenmannen, hun te leveren, oft te laten volgen een dobbel oft copye vande voorss. Costuymen, ende ingheualle van communicatie (alsmen verhopt t'Hoff niet noodigh vinden en sal) interim de voorss. interdictie. D'welck doende &c. L. COMTE DE GROBENDONCQ. T. D'YMMERSELLE, *Comte de Bouchoven, Seigneur de Wommelgem.* P. T. BARON DE FOURNEAU *Seig. de Kanst & Millegem.* PH. LE ROY *Seigneur de Brouchem & Olegem.* P. CARRILLO *Seig. de s'Gravenwesel.* I. BOUTON *voor soo veele als die vrochdye van Mol, Balen, ende Dessel, mach resorteren onder Santhoven.* PH. VAN PARYS, *Heer van Merckxem ende Dambrugge.* ISABELLA DE LATTERE, *Vrouwe van Schilde.* BERVELT, *Sr. de Borsbeke.* A. F. VAN ZINNICK, *Heer van Halle, Voorschoten, Massenhoven,*

Appoinctement.

Sy gecommuniceert aen partye, om daer tegen te seggen binnen acht dagen naer de communicatie, interdicerende middeler tijt het publiceren ende uytgeven vande nieuwe Costuymen: Ordonerende partye aende suppliantem te leveren een dobbel ofte copye vande voorss. Costuymen. Actum 16. *Meert* 1664. ST. VT.

Signat. GAILLARD.

Cæterum, bina hic loci prætoria sunt, quibus adhærere familiarum nomina à quibus olim fuerunt possessa, videlicet *t'Hof van Hovorst*, alterum *t'Hof van Liere*, eorum antiquissimum Hovorst, ita dictum, quia prædium illud attinuit ad ejusdem nominis familiam, nominatim ad *Arnoldum de Hoevorst*, de quo in vetusto quodam codice feudorum Ducatus Brab. ab anno 1312. in membrana latinè conscripto ita habetur fol. 2. art. 8. *Arnoldus de Hoevorst una hova terræ, & homagium apud Zanthoven*; unde patet quod primitus in loco nunc dicto Hovorst, villa fuerit, vernaculè **een Hoeve/** cujus herus vocabatur *Hoevorst*, *Homagium* idem est quod **Manschappen** seu **Leenhof**/ gallicè *Homage*, & etiamnum isti prædio curia illa feudalis annexa est, quod nos docent libri feudorum Ducatus Brab. uti etiam quod initio sæculi decimi quinti Nicolaus vanden Werve emptionis titulo acquisiverit curiam & bona de Hovorst, quod testatur sequens excerptum.

Extract uytten hooft-leenboeck berustende inden Souvereynen Leenhove van Brabant vanden Quartiere van Antwerpen, alwaer onder de Capitulatie van Santhoven, Halle, Pulrebossch, fol. CCVII. verso & sequenti *onder andere staet als volght.*

MAchiel vanden Werve xxj. Julij anno M.cccc.lxxxviij. by doode wijlen Heer Claes vanden Werve Ridders zijns vaders.

Claes vanden Wer e x. Decembris anno M.cccc.xxxviij. by doode wijlen Her Michiels vanden Werve Ridders sijns vaders.

Her Michiel vande Werve.

Claes vanden Werve by coope hout t'Hoff ende die goeden vanden Hoovorst/ mitten nederhove/ wijngaerde/ bogaerde/ waeranden/ weegh gelden vanden dijcke te Viersele/ mit landen/ beemden/ bosschen/ manschappen/ inde prochie van Santhoven gelegen/ inder maneren hier nae volgende/ te weten t'Hoff te Hovorst mitten toebehoorten/ houdende t'samen omtrent xxviij bunderen/ daer af de xxiiij. bunderen zijn gelegen d'een aen d'ander uuijter eener zijden aen s'heeren streate/ ende aen een block geheeten Dierenbelt/ ende die beke ende t'Godtshuys beempt van Sinte Bernaerts/ ende den smeets beempt/ ende eenen beempt Jan vande Moere toebehoorende op d'ander zijde/ comende mitten eenen eynde te Viersele aende plaetse/ ende mitten anderen eynde aen Peters Dercept beempt. Item noch iij bunderen gelegen aen Jans Daes erve aen d'een zijde ende de beke aen d'andere/ Item een half bunder winnende lants/ gelegen inde prochie van Voirschote tusschen Wouters t'Swen wijf erve aen biden zijden Item iiij. daghwanden beempts/ gelegen te Voirschote de Nete op d'een sijde/ des Godtshuys van Tongerloe erve aen d'andere. Item behoort noch tot dese voorsz. goeden eenen chijns van wechgelde/ ghedragende s'jaers xx rins guldens op den dijck te Viersel/ welcken dijck van ons daer op is t'erve gegeven/ ende coemt mitten eenen eynde aende plaetse te Viersele/ mitten anderen eynde aende cleyn beke/ beeschinende den chijns voorsz altijt te hersmisse. Item noch iij. vierendeel lants ghelegen inde prochie van Santhoven/ tusschen den wech ter thien schueren werts gaende/ by Meulenaer bossche aen d'een zijde/ ende Jans Wechees erffgenamen goet aen d'andere

Duobus sæculis & ultra, his bonis curiâque feudali potiti sunt gentiles vanden Werve, à quibus etiam arbitramur structum vel auctum fuisse Castellum quod inibi stetit: quod testantur etiam prisca istius gentis insignia in hodiernum diem supra portam extantia, veteri muro inædificata, nam eadem sunt cum ijs quæ visuntur sepulchrali lapidi incisa Michaëlis vanden Werve sepulti in medio navis templi parochiæ de Santhoven, quæ in æs incidi curavimus cum epitaphio quod circum circa sepulchrale Marmor visitur vetustis litteris teutonicis exaratum.

Visuntur hæc insignia supra portam Castelli de Hovorst, quadrato in lapide.

A domo vanden Werve transijt hoc feudale prædium de Hovorst emptionis jure ad Melchiorem de Villegas, hodieque possidetur ab ejus filio majori natu Paulo Melchiore de Villegas, domino de Voorschooten, Comissario Dominiorum & Finantiarum Regis, qui illud in pristinum decorem restaurare molitur.

Prætorium, vulgò dictum *t'hof van Liere*, ita nuncupatur, eo quod à quodam istius domus conditum, aut ut quidam opinantur, quia complures ex ea prosapia illud successivè olim inhabitârunt.

Ex

Ex his fuerunt quinque prætores Santhovienses, uti constat ex eorundem serie desumpta ex Camera Rationum Ducatus Brab. quam hic subnectimus ab anno 1428 ad annum 1573. inclusivè.

Walterus vanden Broeck prætor Santhoviensis floruit anno 1428.

Antonius van Liere Eques, creatus fuit prætor Santhoviensis diplomate dato 29. Maij anno 1471.

Ioannes van Liere, diplomate dato 8. Iulij anno 1488.

Guillielmus van Liere Eques, diplomate dato 1494.

Ioannes van Berchem Eques, diplomate dato 22. Iunij 1498.

Henricus de Coninck, diplomate dato 12. Aprilis anno 1515.

Arnoldus van Liere Eques, diplomate dato 1. Martij anno 1525.

Arnoldus van Liere, diplomate dato 2. Maij 1530.

Christianus Coenen, is sponte cessit.

Iacobus van Hinckhoven Dñs de Hemissen, dipl. dato 15. Nov. an. 1565.

Ioannes Verpoorten, diplomate dato 18. Augusti anno 1573. Hic satelles fuit Regiæ custodiæ in Hispania, vulgò *Archier de corps du Roy*, primusque qui præturam Santhoviensem sorte obtinuit, quam vocant *Tour de Rolle*.

Cæterum, sub finem, ni fallor, superioris sæculi, transivit prætorium *de Liere* in familiam *t' Serarts*, quæ etiamnum illo potitur, tenetque illud cum prædijs & juribus ei annexis in feudum à quadam curia feudali in *Pulle*.

Santhoviense templum S. Amelbergæ sacrum, in ejus chori medio extat tumba uno cubito terra sublimior, constans ex nigro polyto marmore, cui incisa sunt simulacra sepulchralia insigniaque Arnoldi van Liere, de quo supra meminimus, uxorisque suæ Cunetæ van Meerdervoort, cum hoc epitaphio litteris latinis exarato.

HIER LEET BEGRAVEN HEER AERT VAN LYRE RIDDER, IN SYNEN TYT SCHOUTETH VANDER HOOFTBANCKE VAN SANTHOVEN, STERFT 1560.22.FEB.

Locus Epitaphij uxoris ejus vacat. Visitur prætereà juxta latus aræ maximæ ad partem borealem sequens cœnotaphium gentilium vanden Werve;

D. O. M. *Prænobili ac Illustri Nicolao Vande Werve Toparchæ di Hoovorst, quod à se extructum, & à Ioanne Duce Burg. (cui & à Consilijs ex ordine Equestri fuit) in feudum accepit. Mort. 1431. & Michaëli ex Catharina de Wilre ejus primogenito, Eq. Aur. Hoovorstij Toparchæ mort. 1457. Henrico ex Maria Moirtre ejus nepoti Eq. Aur. Hoovorstij Toparchæ mort. 1477. Gerardo ex Maria de Wijmart ejus pronepoti Eq. Aur. Hoovorstij Toparchæ, Amanno & Consuli Antverp. mort. 1534. Ioan. ex Anna de Mechelen ejus abnepoti Eq. Aur. Hoovorstij Toparchæ mort. 1564. Ioan. ex Marg. Baechsem d' Acterluyten ejus adnepoti militi, Hoovorstij Toparchæ, Alb. & Isab. Ducum Burg. belli à Consilijs, Deinsæ Gub. qui postquam 50. annis pro fide & Rege strenuè militasset, Bergozomâ obsessâ abripitur an. 1622. Augustino equitum turmæ Duci Hoovorstij Toparchæ Ioan. ex Iosinâ Lomelino fil. mort. 1647. Henricus Eq. Aur. Ioan. fil. ex Anna Mansdale filia Rumoldi Toparchæ de Tenhoute, Oisterlant, & Raymondus Toparcha de Vremdyck Aug. fil. ex Maria Anna vande Werve fil. Guil. Toparchæ de Schilde, patri, fratri, majoribus q; mærentes posuêre.*

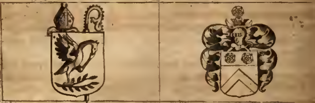
Ius patronatus hujus parochiæ spectat ad ecclesiam Cameracensem. Denique, deprehendi quod sæculo XIII. hic loci fuerit hospitale, uti testantur litte-

ræ Ducis Ioannis II. in citato codice feudorum fol. 134. annotatæ.

Universis præsentes litteras visuris. Nos Ioannes Dei gratiâ Dux Lotharingiæ, Brabantiæ & Lymburg. Notum facimus quod Margareta filia Ægidij de Molle nostræ feudalis de bonis feudalibus quæ à nobis tenet quatuor sextaria siliginis mensuræ Antverpiensis hospitali de Santhoven propter Deum in eleëmosynam annuatim hæreditariè contulerit, quæ quidem bona jacentia sunt apud Voirschote, rogans nos prædicta Margareta ut bujusmodi collationi nostrum consensum præberemus: Nos in hâc parte pijs requisitionibus annuentes, collationi eidem consentimus, & eamdem ratificantes approbamus, in cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus litteris duximus apponendum. Datum anno Dñi millesimo CC. nonagesimo nono, die Veneris ante festum Beatæ Katarinæ Virginis.

Cæterum, dominium de Santhoven antiquitùs Ducum Brabantiæ fuit, nec unquam ab illis abalienatum, obstante forsan privilegio Brabantino, quod lætum introitum vocant, in quo de Santhoven commemoratur articulo 42. hisce verbis: *Item dat wy alle onse gereformeerde bancken van Santhoven, ende Uckele in state sullen houden, soo die nu sijn, ende het behoort.*

De Dominio Schooten. CAPUT II.

Abbas Villariensis & Nicolaus de Respanie Domini de Schooten.

SChooten antiquus est pagus, ab ævo Francorum Saliorum celebris, uti docet Godefridus Wendelinus in tractatu suo de lege Salicâ. Ejus dominij ex æquo participes sunt Abbas Villariensis & familia de Respanie: ille jure jam olim anno 1160. ab *Engelberto van Schoten* monasterio suo tradito, hæc, jure quod olim dominorum Bergarum fuit, emptionis titulo acquisito.

Diploma donationis factæ ab Engelberto van Schoten cœnobio Villariensi exhibetur apud Christophorum Butkens in prob. ad lib.4. Troph. Brab. fol. 41. ex quo sequentia defrustavi: *Engelbertus de Schotis totum allodium suum, quidquid in aquis, terris, silvis, pratis, pascuis, Schotis tenebat; omnem quoque familiam suam, quæ trans Lotharingiam manebat, tribus tantum puellis exceptis, quas idem Engelbertus Deo & Ecclesiæ de Schotis donare decreverat. De cætero omnes redditus suos & quidquid prorsus in præfato allodio jure hæreditario possidebat, totum Ecclesiæ B. Mariæ de Villari, & fratribus Deo ibi famulantibus, pro salute suâ & prædecessorum suorum contulit, &c. Actum anno M.C.LX.*

Anno 1267. Henricus Bredæ dominus donavit *jus patronatus & personatus,*

natur, sive altaria ecclesiarum de Scoten & de Merxem Capitulo ecclesiæ Beatæ Mariæ in Antwerpia, salvo per omnia in dictis locis suo domino temporali. Extat hujus donationis diploma apud Aub. Miræum in diplom. Belg. lib. 2. cap. 90.

Complura sub hoc pago visuntur prætoria, inter quæ illa eminent quæ spectant ad ambos loci dominos, quando autem condita non potuimus assequi, hoc tamen compertum habeo Villatienses [illegible] à multis sæculis possedisse illam domum quam ibidem incolæ vocant *Schooten hof*, & sæculo superiori spectasse ad familiam *Schetz*, istam quæ nunc attinet ad Nicolaum de Respanie hujus dominij cum Villatiensibus ex æquo participem: spectabile insuper est prætorium quod illic habent gentiles *Schoyte*, cujus hortus amœnissimus omnium. *Vordesteyn*, vineto suo, tempore Martini van Rossem celebratum, qui dum agrum Antverpiensem ferro & igne vastaret, huic prædio tradunt pepercisse, ob vinum rubrum quod inibi crevetat, eique oblatum fuerat, hodie possidetur à C. de Weerdt Secretario urbis Antverpiensis: olim verò, anno scilicet 1435. prædium erat Nicolai vanden Werve, qui cum uxore sua Catharina Mickaerts fundavit ac dotavit sub titulo S. Mariæ Annuntiatæ capellam in *Horst*, præfato loco de Vordesteyn contiguam; quâ de re vidi diploma Eugenij IV. cujus autographum asservatur in archivo Cartusiæ Liranæ, ex quo patet *quod collatio, provisio, & omnimoda dispositio dictæ Capellæ, Priori domus de Kyelt extra muros oppidi Antverpiensis Carthusiensis Ordinis pro tempore existenti, perpetuo reservanda* sit. Anno 1668. die 8. Decemb. in eadem capella fundavit Philippus Rubbens quondam Secretarius urbis Antverpiensis hebdomadale Sacrum, annuâ dote XXIV. florenorum ad id constitutâ.

Seriem Dominorum de Schooten docebunt nos sequentia.

Extract uytten hooft-leenboeck vanden quartiere van Antwerpen berustende inden Souvereynen Leenhove van Brabant, alwaer onder de Capitulatie van Merxhem ende Schoten, onder andere fol. XXI. *staet als volght.*

Joncker Lazarus Tucher als man ende momboir van Jouffrouwe Anne Marie de Altuna XXIIJ. Novemb. 1630. by titule van bekent naderschap ende overgheven van Merten van Ginderdeuren ondergs.

Merten van Ginderdeuren XXIIJ. Novemb. 1628. mits titule van coope gedaen tegens Vrouwe Anna van Reckeren ondergenoemt.

D'ondergeschreve Vrouwe Anna van Reckeren XXJ. Novemb. 1628. by retrocessie van Joncker Lazarus Tucher haeren schoone sone ondergenoemt.

Joncker Lazarus Tucher 26. Januarij 1627. by overgheven in betalinge van Vrouwe Anna van Reckeren zijne schoon moedere ondergeß.

Vrouwe Anna van Reckeren huysvrouwe Joncker Andries de Altuna ij. Decembris 1621. by doode Jouffrouwe Constantia Schetz haere moeder ondergeß.

Jouffrouwe Constance Schetz j. Septembris M.CCCCC.LXXXJ. in mindernisse van heure dote, ende houwelijcx goet, by opdrachten ende overgeven van Adam Verhoven als procuratie hebbende van Vrouwe Anna van Stralen weduwe wijlen Her Melchior Schetz ondergeß.

Her Melchior Schetz Riddere heere van Rumpst XVIIJ. Martij M.CCCCC.LXIIJ. stijl van Brabant, mits coope by hem gedaen tegen Gerardo Grammeye, hout t'dorp ende die heerelijckheyt van Schooten mitten ghehuchte vanden Horst, ende alle hueren toebehoirten ende dependentien, mitsgaders die collatie van eender Cappelrye inder kercke van Schooten voorß in alder vueghen ende manieren die Marcgrave van Berghen die mitten ghehuchte van Sint Jobs inde Goor vanden Hertoghdomme van Brabant tot eenen vallen leene ghehouden heeft, welcke voorß. heerlijckheyt van Schooten ende ghehuchte vanden Horst mitten toebehoirten voirschreven sijn uyt crachte vanden openen

brieven van octroy ons heeren des Conincx gescheyden ende ghespleten is vande voirss. gehuchte van St Jobs int Goor/ ende den heere vant s'Gravenwesele gheconsenteert tot behoeff des voirss. heeren Melchiors Scheiz 1oe eenen vollen leene te moeghen transporteren/ ende t'voirss. gehuchte van St. Job in't Ghoor tot eenen vollen leene te moegen behouden.

Jan van Hadesherche geheeten Putoir in broederlijcken ende susterlijcken rechte xviij. Mey M. cccc. lxxix ontfinck by doode wijlen Gillis van Hadesherche geheeten Putoir sijns vaders/ t'dorp/ huys ende goeden van Merxem ende Schooten/ metten heerlijckheden/ Corruweyden van, twee en deertigh lasten torven/ ende allen anderen hueren toebehoorten/ behoudelijck Jouffrouwe Jeanne van Ranst des voorss. Jans van Hadesherche moedere heur tocht ende recht naer den leenrechten van Brabant.

Vide het tweede Regifter vande Acten vanden Greffier Eda fol. xxv. & seq. de anno 1451.

Exceptum ex teftamento Godefridi de Bredá quod annotatum eft in codicibus archivi monafterij S. Michaëlis Antverpienfis, ex quo patet illum dotaffe capellaniam domus fuæ in Schooten.

Apud Frifendike decem libras Lovanienfes ad capellaniam meam in domo mea in Scoten affigno, ita videlicet ut ego vel fucceffores mei, vel uxoris noftræ, dum ibidem non manemus, capellanus in ecclefia de Scoten ad altare Beatæ Virginus tenebitur defervire.

Denique in eadem Ecclefia de Schooten legitur humi ante aram maximam in quadrato albo marmoreo lapide: D.O.M. *Oftium monumenti Familiæ. D. de Refpanie. Requiefcant in Pace.*

Obiter notabo quod haud procul à capella *op den Horft*, de qua fuprà egimus, vifitur domus illa quæ in mappis geographicis notatur *Halmale*, à qua familia initio hujus fæculi condita vel aucta fuit, at non diu in ea permanfit, poffideturque nunc à quodam cive Autverpienfi.

De Dominio D. Iobi in t'Goor. CAPUT III.

S. *Iob in t'Goor*, vicus eft, qui olim appendix fuit dominij de Schooten, uti liquet ex his quæ fupra exhibuimus ex præcitato codice feudorum Brabantiæ, in quo etiam patet quando & quomodo locus ille in feparatum dominium à Schotano erectus fit. Hodie illo potitur *Henricus van Bukentop* Senator Antverpianus, qui illud circa annum 1670. emptionis titulo acquifivit, Verum non folum quoad dominium temporale hic locus fejunctus eft à jurifdictione Schootana; fed etiam in fpiritualibus, utpote templo & parocho proprio gaudens. Porro quoad onera publica & fubfidia (ut vocant) quæ Principi debentur, etiamnum quamdam connexionem habet cum pago Schooten, cui in iftis fubcenfetur. Prætetea non cenfetur hoc dominium inter ea quæ citati folent ad comitia diftrictus præfecturæ Santhovienfis in ijsdemque votum habent, quorum catalogus ex Senatus decreto adjectus eft ad calcem confuetudinum Santhovienfium: prout fequitur, *Duffel*, onder proteftatie ende fonder prejuditie, mits t'proces teghen d'andere dorpen van t'quartier van Santhoven, *Schooten, Ranft, Broechem, Weftmalle, Merxem, Wommelghem, Santhoven, Ooftmalle, Oeleghem, Ouwen, s'Gravenwefele, Zourfele, Pulle, Pulrebofch, Halle, Borsbeke, Bouwel, Voorfchooten, Maffenhoven.*

Porrò *S. Iob in t'Goor* comprehenditur fub dominio Schooten, uti diximus, quamvis habeat tribunal propriũ à Schotano fæculo fuperiori fejunctum.

De

Philippus Theodorus de Fourneau Comes de Cruyckenborgh, Baro de la Chapelle, & S. R. Imperij, Dominus de Campenhout, Ranst, Millegem, &c.

IN catalogo procerum & nobilium qui vixerunt sub Henrico I. Brabantiæ Duce, qui obijt anno 1235. recensetur Arnoldus Berthout dominus de Ranst à Christophoro Butkens in Troph. Brab. cap. 4. fol. 222. hisce verbis: *Arnoul Berthout Sire de Ranst & Willaume son frere.* Porro nos, qui cuncta vetera monimenta Ecclesiæ de Ranst, amborumque dominorum istius loci sæpius manibus contrectavimus & discussimus, nihil prorsus invenire potuimus, quo affirmare possemus aliquem ex domo de Berthout unquam hujus loci dominatum habuisse, quod studiosè inquisivimus in omnibus publicis & abditis monimentis librisque feudorum Ducatus Brab. rerariorij & urbis Mechliniensis: comperimus quidem *Bartholdos* aliquot pagis in hoc tractu imperitasse, è quibus etiam aliqui huic contermini erant, scilicet *Bronchem, Vremde, Milleghem,* uti varia vetusta diplomata ante à nobis exhibita satis declarant, & exhibenda postmodum demonstrabunt, præsertim tabula donationis factæ 1235. ab Ægidio Berthout Abbati Villariensi ad fundandum monasterium S. Bernardi, quod post ex pago Vremde in Hemissem ad Schaldim translatum fuit. Porro nuspiam apparet Bartholdos jura aliqua majora aut minora in hoc pago possedisse; at dum omnia perlustramus, ad inveniendum aliquem dominum de Ranst nuncupatum Arnoldum Berthout, occurrit nobis Arnoldus van Ranst miles, qui vixit ævo præfati Henrici I. Brabantiæ Ducis, cujus diploma signavit cum alijs testibus anno 1212. 6. kal. Martij, quod exhibetur ab Aub. Miræo in Notit. eccle. Belgij cap. 190. & vendidit eodem anno allodium suum de *Hapert* cœnobio Tungerloënsi. Porro ille Arnoldus de Ranst in diplomatibus suis, neque in alio-

rum tabulis quas ipse subscripsit, vocatur *Berthout*, aut *Dominus de Ranst*, uti constat ex earum exemplaribus in hoc capite & alibi exhibendis, præsertim ex litteris subjunctis, quibus Engelbertus de Wolfgate decimam parochiæ de Ranst, quam emerat à præfato Arnoldo, contulit monasterio S. Bernardi, alijsque tabulis ad venditionem istam spectantibus.

Ego Engelbertus miles dictus de Wolfgate notum facio universis præsentes litteras inspecturis, quod de consensu & voluntate Dominæ charissimæ uxoris meæ conventui loci S. Bernardi decimam quam emi contra D. Arnoldum militem de Ranst, *quæ decima jacet infra terminos prædictæ Parochiæ de Ranst, coram Domino G. de Gierle judice Antverpiensi & milite, alijsque fide dignis, in puram & perpetuam eleëmosinam contuli pacificè possidendam, sicut in charta Abbatis prædicti loci expressius continetur. In cujus rei testimonium præsentem cartulam sigilli mei munimine feci roborari. Datum anno Domini Millesimo ducentesimo, quadragesimo septimo.*

Universis præsentia visuris Cantor Ecclesiæ B. Mariæ Antverpiensis, W. Plebanus de Duffle electus in Decanum Ecclesiæ Lyrensis, Magister Simon Canonicus Antverpiæ, Arnoldus de Winegem, & Ioannes de Dorne milites, salutem & cognoscere veritatem. Noverit universitas vestra quod cum viri religiosi Abbas & Conventus S. Bernardi Cistertiensis ordinis ex parte una, nobilis vir Arnoldus de Ranst miles, Arnoldus, Gerardus, & Ludovicus, *filij nobilis antedicti ex altera, de quærela seu controversia, quam habebant ad invicem super novalibus tertiæ partis decimæ de Ranst, in nos tanquam in arbitros seu compositores amicabiles de alto & basso commisissent, sub fidei donatione interposita, & sub pœna decem librarum Lovaniensium, parti observanti arbitratum seu compositionem, à parte resiliente ab arbitrio seu compositione reddendarum. Nos ad preces dictarum partium propter bonum pacis onere arbitrandi seu componendi in nos suscepto, voluntate partium inquisita, intellectis causæ meritis, invento inter cætera quod tertia pars decimæ loci prædicti, quondam fuisset allodium dicti* Arnoldi militis, *& quod ipse miles ipsam decimam domino Engelberto de Wolfgate pro certa pecuniæ summa vendidisset, qui Engelbertus eam venditionem per aliquos dies tenuit, & fructus exinde excepit. Compertoque quod idem Engelbertus postmodum ob remedium animæ suæ dictam decimam cum omni jure quo emerat & tenebat, dicto monasterio loci S. Bernardi contulisset, & in manus dictorum Abbatis & Conventus reportasset, consensu loci diœcesani accedente, Comperto etiam quod dicti religiosi à sede Apostolica privilegio sunt donati & muniti, quod liceat eis accipere novalia in illis locis in quibus veteres decimas accipiunt, pro eâ portione quâ veteres ipsis contingunt. De prudentum virorum consilio arbitrando seu componendo pronuntiamus prædictum* Dominum Arnoldum de Ranst militem & suos liberos *antedictos, nullum jus in dictis novalibus quæ jam ad culturam sunt redacta, vel quæ ad culturam postmodum redigentur, posse habere vel aliquatenus retinere, fuit etiam dicto nostro adjectum sub pœnis prædictis, quod præfatus* Dominus Arnoldus & ejus liberi *deberent & tenerentur renuntiare liberaliter in publico coram probis & fide dignis viris, omni juri quod ipsis, vel aliquis ex eis se contendebat habere in dictis novalibus, & effestucare super eis, prout sententia hominum Ducis Brabantiæ, vel scabinorum Antverpiensium, aut scabini ejusdem loci super hoc requisitorum disponet & dictaret. Actum in cœmeterio Ecclesiæ de Winneghem, anno Domini Millesimo, du-*

cente-

centesimo, sexagesimo secundo, feriâ secundâ post Epiphaniam Domini. Praeterea saepe dictus Arnoldus de Ranst, Arnoldus, Gerardus & Ludovicus liberi ejus, *ad faciendū ea quae in dicti arbitrij seu compositionis prolatione continentur, apud Antverpiam comparantes, coram nobis Cantore & magistro Simone antedictis, nec non & coram Waltero de Beuseghem milite, Henrico de Moydonck, Godefrido Scriptore, Ioanne de Lippeloo, Philippo de Beuseghem, Ioanne de Hage, hominibus Domini Ducis, Guielmo dicto Slobbaert sculteto, Guielmo & Arnoldo filio Lize, & Guilelmo filio Theodorici Noze scabinis Antverpiensibus, & alijs quam plurimis fide dignis ad hoc vocatis, separatis facere obtulerunt, quidquid dictaret ordo juris. Praedictus autem urbis scultetus praemissa intelligens, & volens cum discretione in dicto negotio procedere, à domino Waltero de Beuseghem super hoc requisivit, qui deliberato consilio cum alijs hominibus Domini Ducis, & scabinis Antverpiensibus, per sententiam pronuntiavit, & dixit, quod saepe dictus dominus* Arnoldus & Gerardus *filius ejus, cui* Arnoldus *omne jus, si quod habuit in dictis novalibus contulerat, tenerentur renuntiare juri quod proponebant se habere in ipsis novalibus, & effustucare super eis, eo quod alij filij dicti nobilis, videlicet* Arnoldus & Ludovicus, *ad nullam tenerentur effustucationem vel renuntiationem novalium praedictorum, pro eo quod mater eorum uxor dicti nobilis adhuc vivit, nec thorus adhuc sit separatus. Veruntamen qui constitit eidem Beuseghem militi dictos* Arnoldum & Ludovicum filios ipsius Arnoldi de Ranst militis, *promisisse se velle & debere renuntiare & effusticare super eisdem novalibus, ipse Beuseghem miles eisdem ad renutiationem & effusticationem novalium per sententiam judicavit, & sic tam praedictus dominus* Arnoldus, *quam* Arnoldus, Gerardus, Ludovicus, filij ejusdem *omni juri & actioni si quid praesentiarum habebant, vel imposterum habere poterant in dictis novalibus, coram nobis Cantore, Magistro Simone, & coram dictis hominibus domini Ducis, sculteto, & scabinis, & alijs in publico renuntiaverint & solenniter effusticaverint, super eis, nihil juris sibi, nihil suis posteris in dictis novalibus reservantes. In cujus rei testimonium arbitri praenominati, praesentem paginam conscribi fecimus, & sigillorum nostrorum munimine unà cum sigillis virorum discretorum domini* Arnoldi de Ranst, *& domini Guielmi de Beuseghem militum, Wielmi Slabbaert sculteti, & Guielmi de Speculo scabini in Antverpia roborari, ego verò Ioannes de Dornt miles, quia proprium sigillum non habeo, in hâc parte utar sigillo D. Arnoldi de Winegem militis praedicti. Actum in domo Cantoris Antverpiae, anno Domini supradicto, feriâ secundâ post conversionem Beati Pauli Apostoli.*

Tripartitae antiquitùs fuerunt hujus parochiae decimae, spectantque hodie ad Antverpiensem Episcopum, parochum de Ranst, & Ioannem Stephanum Spinola dominum de Rethi. Pars Episcopi olim fuit praefati Arnoldi de Ranst, qui eam vendidit Engelberto de Wolfgate, uti supra patuit. Is eam contulit coenobio S. Bernardi ad Scaldim, quod monasterium, dum dotavit Episcopatum Antverpiensem, assignavit ei inter caetera hanc decimam de Ranst, uti docuimus lib. 1. cap. 18. Alter triens decimae quae ad parochum spectat, cujus olim fuerit assequi non potui. Reliqua verò tertia decimarum pars quae nunc attinet ad domum Spinola, olim fuit Costini de Ranst, uti nos docet exceptum ex primario codice feudorum districtus Antverpiensis, qui asservatur in suprema curia feudali Brabantiae, in quo habentur fol. CXIX.

verso & cxx. recto, sequentia.

COsten soen Wouters van Ranst/ hout eene Hove geheyten t'goet ter Stijpen/ houdende xvj. bunderen ende een vierendeel onder winnende lands/ eerd/ beemde ende bossche/ gelegen binnen der prochien van Ranst/ aen die Sarstraete/ tot welcken goeden behoort t'derdendeel vander thienden vanden dorpe van Ranst. Item xiij. Laten mit eenen Meyere ende eenen chyns gedragende jaerlicx in gelde xlv. Beyders gulden/ xxiiij. gansen/ende xxij. Capuynen/ gelijck de voers. Jouffrouwe Clarisse by hueren denombrement overbracht inden Jaere M. ccc. xl. dat verclaert heeft.

Bina sub hoc dominio castella sunt, quorum majus nuncupatur *t'Hof van Sevenberghen*, alterum *t'Hof van Doggenhout*, à nonnullis *t'Hof van Liere*; ad illa indivisim à multis sæculis jam attinuit omnis jurisdictio hujus pagi, eique vicini de Millegem, jure gladij seu altâ justitiâ solum exceptâ, quæ antiquitus Ducum Brabantiæ fuit, donec illam Philippus I. Rex Castellæ oppignoravit Ioanni van Lyere domino de Doggenhout, diplomate dato 1. Iunij 1505. cujus exemplar penes me habeo cum autographo collatum.

Carolus V. Imp. jurisdictionem istam redemit, rursusque Philippus II. illam oppignoravit Nicolao Oudaert anno 1557. tandemque Philippus IV. hanc in perpetuum vendidit Philippo Francisco de Fourneau domino de la Chapelle, Doggenhout, &c. 27. Nov. anno 1643. Pretij caput fuit xv. florenorum millia.

Universi hujus pagi fundus feudálitio aut censuali nexu dependet ab alterutro præfatorum castellorum domino, & prædia nonnulla ab utroque in feudum tenentur. Ob id & jurisdictionem quam ambo indivisim possident in universo hoc territorio, antiquitus ambo vocati fuerunt Domini de Ranst, quamvis altâ justitiâ caruerint, & ità nuncupantur in vetustis codicibus MS. consuetudinum Santhoviensium, hisce verbis: *Leen ende Laethoven der twee Heeren van Ranst*, videlicet castellorum de *Sevenbergen* & *Doggenhout*; ad quæ non solùm illa attinent quæ fundum spectant, sed etiam rerum omnium civilium, realium & personalium, viarumq; cognitio atque venatus, ita ut omne politicū regimen, jure gladij solū excepto, spectet ad ambos dominos præfatorum castellorum de Ranst, ad quorum tribunal appellat in prima instantia curia Dominij de Berchem, uti docuimus alibi, nec non curia Ter Strijpen, curiaque feudalis & censualis de Milleghem, quæ olim fuit Petri de Herbays, teneturque in feudum à castello de Doggenhout.

Trecenti & plures anni abiere, quod Wencelaus & Ioanna Duces Brabantiæ agnoverint beneficia accepta à prædecessoribus amborum Dominorum de Ranst, ut ex diplomate sequenti constat.

„WEncelaus byder gratien Godts Hertoghe, ende Iehane byder selver
„ gratien Hertoghinne van Lucembourg, van Lothier, van Brabant, van
„Lymburch, ende Merckgreven des heyligen Rijckx. Doen cont allen lu-
„den, dat alles dat saecken dat heere Costen van Berchem, heere Iean van
„Heesbeen Ridderen, ende andere die *Recht ende Hoocheyt hebben binnen den*
„*dorpe van Ranst*, ons geleent hebben ten deser tij te huere lieden ende hue-
„re laeten vanden dorpe van Ranst, om ons te helpen gelden alsulcke som-
„me gelts als wy overmits onsen oorloghe betaelen moeten byder ordon-
„nantie ons gemeens lands, om den oorloge van Vlaenderen, dat sy ons dat
„gedaen hebben van pure gratien, ende niet van negeenen rechte, ende dat

„ver-

„verkennen wy hen voer ons hoirende naercomelingen, ende gheloven hen „dat wy voortaene noch onse hoir, noch onse naercomelingen negeenen al- „sulcken dienst eysschen en selen in geente manieren henliden, huere hoire „noch huere laten, mer gelovense alle ende elcken van hen, heurlieden te „houden ende te doen houden in alsulcken vrihe den ende rechte, als sy wae- „ren eer sy ons deset voorschreven dienst ende gratien deden, ten welcken „daegen in geruge des brieffs besegelt met onsen Zegele. Gegeven tot Brus- „sel twaelff daegen in October int jaer ons Heeren duysent, dry hondert „vijftich ende sevene

„Onder stont geschreven, accordeert mette copye gehecht voor d'ierste „rekeninge der Schoutetten van Santhoven zijnt den dertichsten dagh der „maendt van Decembris in't Iaer M. CCCC. LXXVII. tot VII. April „M. D. LXXVII. berustende in sijne Majesteyts Rekencamer van Brabant, „ende was onderteeckent HAVET.

Cæterum, cum ad castellum de Sevenborgen & Doggenhout indivisim attineat dominium de Ranst & Millegem, jure gladii tantum excepto, ut supra relatum, non abs re erit hic subnectere priscos illorum possessores & dominos, quoad eos licuit ex vetustis monimentis eruere, ac in primis dabimus serem dominorum castelli de Sevenbergen, siti ad borealem hujus pagi regionem.

Extract uytten hooff-Leenboeck, berustende inden Souvereynen Leenhovt van Brabant, vanden Quartiere van Antwerpen, alwaer onder de Capitulatie van Ranst, folio CXIX. *staet als volght.*

VRouwe Isabella vander Piet huysvrouwe wylen d'Heer Fronchois Macquereel 9. Novembris 1675. by doode haers sone ondergeschreven.

D'Heer Franciscus Josephus Macquereel xxv. Junij 1675. by doode d'Heer Franchois sijns Vaders onderschreven.

D'Heer Fronchois Macquereel cum uxore, ix. September 1669. ende xxx. May / 1671. by coope teghens Heer Jacques Le Roy onderschreven.

Heer Jacques Le Roy Riddere / Heere van Broechem etc. xvj. Julij 1667. by coope gedaen teghens d'Erfgenamen sijne mede Consorten onderschreven.

D'Erfgenamen Heer Peeter Pasquael de Dechere xvj. Julij 1667. by doode desselfs hunS Vaders ondergeschreven.

Heer Peeter Pasquael de Dechere Riddere / Heere van Montelione / Ranst etc.

Jonffre Marie Pontappel x. Octobris 1630. by doode Godefridus Pontappel, haers Vaders ondergeschreven de Heerlickheyt metten huyse ende manschoppen / etc.

Sr. Godefroid Pontappel xxv. Augusti 1609. Midts titule van Coop teghens Willem Maes ondergeschreven / ende der opdracht door Schepenen van Antwerpen xxv. Aprilis 1609. gedaen / de Heerlijckheyt von Ranst metten manschappen / het huys metter val-brugghen etc. prout in't relief.

Willem Maes x. May anno 1601. by coope teghen Heer Anthonis van Berchem onderschz. opdrocht ende transport voor die van Antwerpen gebeurt x. April 1601.

Joncker Anthonis van Berchem den achtsten augusti 1598. by doode Jouffr. Jacquelijne van Enckenvoirt sijnder Moeder ondergesz.

Jouffre Jacquelijne van Enckenvoirt ultima Augusti 1549. by doode wylen Heeren Godevaerts van Enckenvoirt huers vaders ondergesz.

Her Godevaert von Enckenvoirt Riddere xvj. May anno 1537. by coope gedaen tegens Heeren Cornelyse van Bergen.

Cornelis van Bergen xvj. Mey / anno 1529. by doode wylen Vrouwen Marien van Sevenbergen sijnee Moeder ondergesz.

Her Cornelis von Bergen Heere von Grevenbroeck Riddere tot behoef vrouwen Marien von Sevenberghen sijnder gesellinnen xiij. Novembris anno 1492. by doode wylen Heeren Arents von Sevenberghen huers Vaders.

Her Arnt Heere van Sevenbergen Riddere ij. Junij anno 1461. ter maenisse des Stadt-

Tt houders

houders Her Henricus Magnus / ende wijsdomme der mannen van Leen van Brabant / heeft op-gedraegen in desselfs Stadthouders handen / die Heerlijckheydt van Ranst mitten manschappen ende laetschappen daer toe behoorende / als sijn vry eygen goeden / ende de voorschreven Stadthoudere heeft hem die wederom van mijns genedigen heeren weghen overgegeven ende beleent / om die alsoo hy sijne Erven ende naercomelingen van mijnen voorsz. genedigen Heere ende sijnen Erven ende naecomelingen Hertoghe ende Hertoginnen van Brabant te Leene te houden tot eeuwigen daghe / ende alsoo heeft de voorsz. Her Arnt sijne voorsz. Heerlijckheyt van Ranst mitten manschappen ende laetschappen daer toe behoorende te Leene ontfangen. Ende daer of gedaen manschap / hulde / ende eedt van trouwen / soo dat behoorde.

Accordeert met het voorsz. Register.

I. Michiels.

Hæc ex præcitato codice, ex quibus claré patet quod ante annum 1461. hoc Dominium liberum allodium fuerit.

Et in diplomate dato in curia Santhoviensi octavâ Ianuarii 1440. cujus anthographum penes me habeo, leguntur sequentia.

Wy Ian Raet van Ranst ende Willem Kennens mannen ende eygenoten uten Hove van Santhoven, maecken cont met deser jegenwoordige letteren, dat voer ons comen es in horen propren persone Iouffrouwe Ysabele van Sevenbergen, met enen momboir hoer inden rechte gelevert, bekennende ende verlidende voor hoer, hoere hoir ende naercomelingen, dat sy overgegeven heeft, ende gheeft over Ionckheer Arnd van Sevenbergen hoeren vadtr, siuen hoir ende naercomelingen, allen alsulcken goede, maetsel ende recht als sy houdende ende hebbende es, ofte mach wesen aen alsulcken goede als hoer tander tiden bleven, gegeven oft ghemaeckt mogen wesen, van wilen vrouwe Geertruyt van Heesbeen Vrouwe van Sevenbergen saleger gedachten, hoer der ouder moeder, te weten alle die goede van Ranst, met allen hoer der toebehouren soe waer die gelegen sijn oft bevonden sullen mogen worden, gelijck en in aller mannieren dat die selve vrouwe Geertruyt die goede toe plagen te behoren, ende sy die te besitten plach, ende die sy der selve Iouffrouwe Ysabele voorschreven over gaf, naer inhoude seker brieve die de selve vrouwe Geertruyt daer af hadde van't jaer duysent dri hondert t'negentigh ende achte, &c.

Ioannes van Heesben Eques, floruit an. 1357. fundavitque cum uxore suâ Yda van Steenlant in templo parochiali de Ranst, altaria duo, ac totidem cappellanias, Ioannâ Brabantiæ Duce amortisante anno 1364. prædia quæ ad dotem istius fundationis assignaverat, nominatim *t'Goedeken ter heyden in parochia de Zanthoven.* Cujus litteræ penes me extant.

Petrus Pasqualis de Deckere, dominus de Montelione, qui dominium de Ranst & Millighem, cum castello de Sevenbergen prædiisque & juribus ei annexis, emit à præfata Maria Hautappel & sororibus anno 1642. septuaginta quatuor florenorum millibus, eodemque anno altam justitiam à rege oppignoravit. Sepultus est Antverpiæ in templo S. Andreæ ante aram maximam cum hoc epitaphio.

MONUMENTUM

D. Petri Pasqualis de Deckere, Equitis, D. Baronatus de Montelione, Sevenbergen in Ranst, &c. Obiit 7. Apr. 1667. Ætat. suæ 82. D. Corneliæ Hautappel, obyt 17. Xbris 1662. Requiescant in pace.

Præ-

Præterea, in choro templi de Ranst ad boream extat antiquum monumentum, cum hac epigraphe vetustis litteris teutonicis circum circa exarata.

Hier leit vrou Gherut van Vianen / Vrouwe van Sevenbergen / van Duiveror en van Nordeloes / die sterf M. CCCC. L xiij. xv. in October.

Constans traditio est quod illa etiam fuerit hujus loci domina.

Item Antverp. in ædeD. V. ante introitũ meridionalẽ ambitus chori visitur humi ænea in lamina monumentum subjunctũ Godefridi van Enckenvoirt.

Extat etiam Antverpiæ, in templo Domus Professæ Societatis Iesu, in splendido marmoreo D. Virginis sacello, sepultura supra memorati Godefridi Houtappel, de quo ante gradus altaris legitur.

Monumentum

D. Godefredi Houtappel, Domini in Ranst, Fundatoris hujus sacelli, & piiss. Conjug. D. Corneliæ Boot, Filiarumq; Virginum, Mariæ, Annæ, Christinæ, Lucretiæ, & cognatæ Annæ s'Grevens, à quibus confundatum & ornatum hoc Deiparæ sacellum, & fundatum in hâc urbe Collegium Societatis Iesu. Retribuere dignare Domine.

Cæterum, ad hoc prædium spectat cappellania castrensis, uti constat ex diplomate subjuncto.

Petrus Pasqualis de Deckere Eques Auratus, dominus Baronatus de Montelione, de Ranst & Milleghem: Notum facimus omnibus ad quos præsentes litteræ pervennerint, vacare Cappellaniam castrensem Castri nostri de Sevenberghen, per obitum D. Sebastiani Diricx ultimi illius possessoris, cujus præsentatio jure patronatus nostri ad nos pertinet. Et volentes de supradicto beneficio disponere, idem contulimus Magistro Christiano van Baest clerico Antverpiensis diœcesis, tamquam habili & idoneo. Et ut in actualem possessionem illius, unà cum juribus, fructibus & emolumentis universis mittatur & instituatur, servatis servandis. præsentes litteras ti dedimus, præsentandas omnibus ad quos pertinet. Iure nostro & alterius semper salvo. Datum Antverpiæ sub sigillo & signatura nostra anno 1667. die 31. mensis Ianuarii. P.P. DE DECKERE.

Series Dominorum Castelli de Doggenhout, desumpta ex primario codice feudorum districtus Antverpiensis, qui asservatur in suprema curia feudali Brabantiæ, in quo leguntur fol. CXXI. verso *sequentia.*

IOuffrouwe Johanna Kobelasca Vrouwe van Ranst ende Millegem/ xxiiij Februarij 1610. by coope gedaen tegen Heer Andries vander Meulen ondergeschreven/ en midts den transporte tot heuren behoefve gedaen iij. Februarij anno voorsz.

Guilliam Moens xij. October 1591. by coope ende transport van Joncker Alexander Oudaert ondergesz tot behoef heer Andries vander Meulen gedaen.

Joncker Alexander Oudaert v. Junij 1578. by doode heer ende meester Niclaes Oudaert sijns heeren vaders ondergesz.

Meester Claes Oudaert xxvj. Junij 1555. mits coope by hem gedaen ende die hem gebleven zijn meiste verrender heerse/ als meest vaer voor gheboden hebbende.

Willem van Yper tot behoef van hem en sijne andere Broederen ende Susteren xj. Januarij M.D. en Lij. by naderschap by wijlen Heer Jannie van Yper gedaen.

Here Peeter vanden Vaele Canonick/etc. prima Februarij M.D. en xlvij. mits coope by hem gedaen tegen Ambrosius le Beggue ende sijne mede Eesgenaemen.

Willem le Beggue v. Novembris anno M.D xxxvij. in Bruder ende Suster deylingen by doode wijlen vrouwen Odilie van Ypere heure Moeder ondergesz.

Vrouwe Odilie van Yper xiiij. Aprilis anno M.D. xviij. mit heeren Dierick le Beggue heuren man ende momboir.

Jan van Ypere iiij. Octobris anno M.CCCC. XC.ix. by doode wylen heer Willems van Ypere Ridders sijns Vaders ondersz.

Heer Willem van Ypere Ridder/in Bruder ende Suster deylingen xviij. Octobris anno M.CCCC. L.v by doode wijlen Jans van Ypere sijns Vaders.

Jan van Ypere heere Wouters Soen.

Vrouwe Yde van Berchem vrouwe van Wesemael/hout den hof te Ranst mitten lande/ beempde ende aerde/en allen sijnen toebehoorten/houdende t'samen omtrent xlij. bunderen/ mitten mannen/laten en den bedrijve daer toe behoirende/den chijns gedragende tot xj. pont xiv schel Lovens/vij. pont iv sch. swerte/xj pont payem xjz. sch. payem eenen onden schilt/ v. mottoenen/ivz. vlemsche. iij. deniers van gewere/ xvij vlemsche grooten/ lxx. cappoenen/ lxxxivz hoenen/ ij. gansen/ vj. muddeken evene / xvij. loepen ecge meter Beerijckhept van eenen Meyere/ mannen en laeten daer toe behourende/erven en onterven.

Extract

Extract uyt den Register vande niew verrijghen begonst inden Iaere 1555. herrewaerts.

HEere Philips Francois de Fourneau geseyt Cruyckenborgh Riddere vande Ordre van S. Jacob/ heere van Cappelle/als man ende momboir van Vrouwe Isabelle van Berchem 17. Novembris 1633. by doode ende volgende het Testament van Vrouwe Johanne de Rovelasca haere moederlycke moye.

Nupserat præfata Ioanna Rovelasca Iacobo van Varick, de ijs legitur in templo de Ranst in quodam altari ab illis tabulà ornato.

D. O. M.

Messire Iacques de Varick, Sr. de Ranst & de Milleghem, Conseiller & Maistre aux requestes ordinaire du grand Conseil à Malines, & Dame Ioanna Rovelsca sa compaigne, Dame desdicts lieux, le xv. Iuillet anno 1610.

Isstruxit ædificiorum patem maximam castelli de Doggenhout, quo mortuo, dicta Ioanna Rovelasca denuo nupsit Theodoro de Fourneau Senatori curiæ Brabantiæ, scripsitque hæredem hujus prædij memoratam Isabellam de Berchem, quæ ci erat ex sorore neptis, quamque in uxorem duxit Philippus Franciscus de Fourneau dominus de la Chapelle, præfati Theodori ex N. Maes filius, qui postmodum ab Imperatore Ferdinando III. creatus fuit Sacri Imperij Baro, & anno 1650. à Philippo IV. Hisp. Rege Fani S. Ulrici, deinde anno 1662. ab eodem rege Comes de Cruyckenborgh, fuitque parer hodierni. Harum trium dignitatum diplomata exhibebo alio loco magis congruo, quando agam de agro Bruxellensi, in quo siti Comitatus de Cruyckenborgh, & Baronatus fani S. Ulrici, gallicè *Chapelle S. Ulricq.*

Denique in meridionali ambitu navis templi de Ranst, humi extat sequens epitaphium quadrato cæruleo lapidi incisum.

Cy gist D. Gertrud de Brecht femme & espouse de feu le Sr. Alexandre Oudart Escuyer, Sr. de Ranst, Rymenant, Millegem, Opstal, &c. Laquelle trespassa le 7. Octobre anno 1590. Pryez Dieu pour son ame.

Cæterum, ne ignorasse aut præterijsse videar, quod de Arnoldo vander List habetur in vetustis codicibus, subjungam sequentia.

Transumptum ex vetusto quodam Codice Generali Feudorum supremæ Curiæ Feudalis Brabantiæ, in membranâ latinè conscripto de Relevijs & hommagijs olim factis Illustrissimo Domino Ioanni Duci Brabantiæ, ab 1312. quo obijt Ioannes Dux, pater ejus, usque ad annum 1356. vel circiter, in quo codice inter cætera fol. 2. *inveniuntur sequentia.*

A*Rnoldus de Lyst tenet Ranst & thelonium, statheram seu pondus, Maheriam, & quidquid habet infra libertatem Antverpiensem, valet* cc. *lib annuatim. Walterus de Lyst filius suus modo tenet.*

Porrò, quid hîc loci possederit præfatus Arnoldus vander List, ignoramus, aut si per verba *tenet Ranst*, totum vel partem dominij istius intelligere debeamus.

Ioannes Baptista Gramaye in antiq. Antv. lib. 4. cap. 9. hujus loci ita meminit: *Ranstium prætorio & personatu ecclesiæ insigne, video acquisitum à Nicolao Oudaert, & anno 1591. elapso, transcriptum Guilielmo Mazio, & nunc prætoria monstare duorum ex æquo dominij participum, Varitiorum & Houtappelliorum.* Sed dum nomina propria familiarum *van Varick, Maes & Houtappel* latina reddit, lectori incognita obviunt, quâ in re plerique

scriptores errant, ut devinandum sit quos homines velint.

Cæterum, anno 1613. Godefridus Houtappel, de quo supra commemoravimus, ultra triginta millia florenorum impendit in restaurationem castelli de Sevenbergen, quod anno superioris sæculi XLII. à Martino van Rossem, & anno XC à Gastone Spinola majori ex parte dirutum igneq; vastatum fuit, strenuè deffendentibus se non solum colonis sed etiam eorum mulieribus quæ sese receperant in veterem turrim quæ castro adjacet, quam deprædantes expugnare non potuêre. Narrationem rei tum gestæ vetus cantilena commemorat.

Novissimè anno 1668. hoc castellum splendidè auctum & renovatum fuit à supra memorato Iacobo Le Roy loci domino

Denique monuerim hic quod collatio curæ pastoralis Ecclesiæ de Ranst, spectet ad Seminarium Episcopatus Antverpiensis.

De Dominio Milleghem. CAPUT V.

VEtus quæstio est inter ecclesias parochiales de Ranst & Milleghem, utra earum antiquior, quidquid sit compertum habeo ex monimentis ecclesiæ Cameracensis (in cujus diœcesi olim hi pagi erant) quod templum de Milleghem ante quinque sæcula parochiale fuerit, & constat ex litteris permutationis anno 1298. initæ, inter monasterium S. Bernardi & Walterum de Ranst (quibus ille in religiosos ejusdem cœnobij transfert XXVI. bonaria terræ sita *in parochia de Milleghem*) inter veteres parochiales ecclesias habitam fuisse: apparet hoc etiam ex secundis litteris alienationis ejusdem anni, in quibus habetur *Notum facimus &c. quod nos de præmissis triginta bonarijs, tria bonaria puri nostri allodij sita in parochia seu villa de Millegem, &c.* Præterea litteræ alienationis villæ de Linterzeel, inter eundem Walterum de Ranst & præfatum cœnobium factæ anno 1308. manifestant dictam ecclesiam ab immemoriali tempore fuisse parochialem, hisce verbis: *præfatos religiosos in prædictis bonis de Linterzela jacentibus in parochijs de Vremde & de Milleghem, cum omni totalitate & intregritate hæredamus, &c.*

Hodie officia divina ac pastoralia in ecclesia de Milleghem, parochus de Ranst per se vel per alium sacerdotem continuat; at quando desierit ecclesia de Millegem parochum habere proprium, non potuimus assequi; aliqui opinantur id contigisse ævo illo, quo in templo de Ranst vigere cœpit cultus S. Pancratij, qui universum populum ita allexit ad ecclesiam de Ranst, ut vix frequentaretur templum de Millegem.

Cætrum, hujus pagi dominium attinet indivisim ad ambos dominos de Ranst, ut docuimus capite præcedenti, nec aliud tribunal habet quam Ranstense cui in omnibus subcensetur, & hinc pagus de Milleghem non est ex capitalibus præfecturæ Santhoviensis, qui ad comitia vocantur, inque ijs suffragium habent.

Anno M.CC.II. Henricus I. Brab. Dux prædia in Milleghem ab Antonio, Willelmo, Henrico & Arnoldo militibus de Bunsbeke, collata Canonicis Antverpiensibus comfirmavit videlicet duos manipulos decimæ in Millegem

&

& XIV. bonaria allodij. Et anno M.CC.VI. *Iotha* matrona, canonicatum in ecclesia Antverpiensi instituit ac dotavit ex decimis & prædijs in Millegem acquisitis. vide Aub. Miræum lib. 2. dipl. Belg. c. 62. & 65.

De Dominio Brouchem. CAPUT VI.

Philippus Le Roy Eques Banneretus, Sacri Romani Imperij liber Baro, Dominus de Brouchem, Olegem, & in Capella S. Lamberti, &c. Regiâ Consilijs, supremiq; per Belgium & Burgundiam Ærarij Assessor.

BRouchem, præclarus & amœnus est pagus, atque insignis dominatus, interque majores hujus districtus recensetur, qui ad comitia vocantur, inque ijs suffragium habent. De illo commemorat Augustinus Wichmans in Brabantia Mariana lib. II. cap. L. hisce verbis.

Vno à Lirâ milliario pagus abest, quem Broechem *nominant, cujus etiam meminisse oportet, quia Divæ Virgini sacer, & cultu ac religiosâ populi visitatione, olim magis quam hodiè, celebris. Fama tenet, sed fama tantum (nam certiora documenta non subpetunt) cui seniores loci hodieque inhærent, templum hîc olim à B Vigine cœlitus fuisse designatum & circumscriptum, prout nonnullis alijs in locis, ab eadem sæpius factum, superius docuimus. Exinde locus in veneratione haberi cœpit, & uti volunt, miraculis coruscare diversis, quibus originem suam debet, quæ fuit hîc frequentissima annuatim populi visitatio. Concursum fuisse maximum Dominicâ præcipuè post festum Nativitatis Marianæ, (quando etiamnum annuè publica hîc servatur Subplicatio) testantur omnes, & certum est, quem ego non aliunde incæpisse existimo, quam à miraculis vel prodigijs; etiamsi nihil certius de ijs doceri possit. Malignitati temporum haud dubiè id venit adscribendum, & fortè etiam simpliciorum hominum negligentiæ, qui præteritis sæculis (utinam & non etiam hodiernis!) istorum haud ita piè curiosi*

Templum hic amplum est, altum, & pulcrè perlucidum, plus quam reliqua quæ circum-circa in viciniâ. Credibile satis, visitantium & concurrentium oblationes, ejus fabricæ non modico adjumento fuisse. Cura Pastoralis, & jus Patronatus ad Ecclesiam nostram pertinet Tungerloensem, quæ de suis Canonicis hactenus eidem providet, fuitque inter primas Curas Pastorales Cœnobio nostro olim incorporatas: prout clarè constat ex diplomate hoc subjecto: In nomine Domini, Ego Nicolaus Dei gratiâ Cameracensis Episcopus &c. Sciant igitur tam præsentes quàm posteri, quod ob remedium & salutem animarum patris & matris meæ, & omnium parentum meorum tam præcedentium quam succedentium, *Altare de Bruchem* cum appenditijs suis, scilicet, Olemghem & Winengem, quod liberum in manu nostrâ devenerat, Ecclesiæ de Tongerlo, liberè & absolutè, & absque alicujus contradictione vel reclamatione, perpetuo possidendum contradidi, nihil in eodem Altari, nisi Episcopali & Synodali, & orationibus Fratrum in Ecclesia de Tongerlo militantium, juris retento. Ut autem hujus donationis &c. Actum in Ecclesiâ apud Tubecam anno Dom. 1161. Episcopatus nostri 25. *Reinerus vero Archidiaconus Leodiensis, & ad S. Pauli Leodij Præpositus, qui eidem subscripsit ita subdit:* Ego Reinerus Archidiaconus, Personarum Ecclesiæ de Bruchem, Abbati de Tongerlo & Conventui ejusdem loci in memoriam animæ meæ meorumque parentum constitui &c.

Hoc etiam in pago Broechemensi, Cœnobium virginum Sanctimonialium Ordinis nostri, & Ecclesiæ nostræ Tungerloënsi subjectarum, olim extitisse, non malè absque omni fundamento suspicor. Locus enim hic etiamnum visitur, qui Euven *sive* Euwen *nominatur, quo nomine dictum illud virginum Monasterium quoque nominabatur: Ita enim lego in Archivis Cœnobij Postellani authenticis:* Berta de Brecht Monialis in Euven, & Domini Huberti Tungerloensis Abbatis (*fuit hic Abbas noster II. & obijt anno* 1167.) obediens facta, partem suam, id est, medietatem prædicti allodij Ecclesiæ Tungerloensi dedit &c. *Et in nostris reperio, anno circiter* 1189. *Rogerium EpiscopumCameracensem donasse* pauperi Ecclesiæ de Tungerlo (*verba sunt diplomatis*) altare de Oevele pro suæ, prædecessorumque suorum animarum salute, ita tamen quod Sorores ejusdem Ecclesiæ (*hinc patet eas Tungerloensibus fuisse subjectas*) apud Awen demorantes, ter in anno cum sibi minutæ fuerint, ex ejusdem proventibus altaris, refectione carnium contententur. *Ac in donatione altera, per Arnoldum Dapiferum Ducis Brabantiæ nobis factâ, leguntur*, Sanctimoniales de Awinis. *De* Ewen *etiam mentio fit in diplomate* Ioannis *II. Ducis nostri an.* 1299. *dato. Verùm nullis horum omnium verbulo indicat, ubinam Monasterium illud* Euvense *sive* Awense *fuerit situm: neque ullibi hactenus quid piam aliud distinctius de eodem reperi.*

Sunt qui per Euven, *pagum intelligunt* Ouwen, *inter Herentalium & Antverpiam, haud procul ab Arce Grobbendoncanâ. Favet quidem vicinatas nominis: sed nullum ibi monasterij vel tenue vestigium, nullum vel minimum apparent ejus inditium. Alij alibi collocant, & ferè quasi in utopia. Mihi semper probabilius visum est (prout etiam in* Dissertatione *meâ* Historicâ *de Origine Cœnobij Postellani scripsi)* Euwense *hoc VirginumMonasterium, in pago Broechemensi, sive in* Broechem *extitisse; ibi enim, ut prædixi, locus hodieque visitur & dicitur,* Euwen, *in quo binas etiamnum villas possidemus, vulgò,* Op het Berchsken/

Berchsken, *id est*, in monticulo. *Ubi etiam, ut ex monumentis Ecclesiæ nostræ abunde docetur, Cappella olim fuit lingea, quæ ad annum usque 1328. perseveravit, & cæmetrium sepeliendis Canonicis aliisque Conversis seu Laicis nostris, in Grangiis sive Villis, magno numero pro more tum commorantibus, & opera agraria curantibus.* Hactenus scriptor ille.

Hujus pagi dominium Brabantiæ Duces olim tenuerunt. Transcripsit illud Philippus IV. Hisp. Rex, die xx. Aprilis anno M.DC.XL.IV. hæreditariè possidendum, *Philippo Le Roy, domino de Ravels*, cum alta media & infima jurisdictione, Curiaque censuali, quam inibi Brabantiæ Duces jam olim habuerant, à quibus universus ferè hujus pagi ager partim in feudum, partimque in emphiteusim seu sub annuo sensu, concessus fuit, hucque meritò referri potest quod scribit Franciscus Zypæus in Notitia Iuris Belgici lib. 2. de Iure emphiteutico fol. 80. ubi ait, *Plerisque locis, res omnes à pagorum territoriorumq; dominis feudali, emphiteutico vel censuali nexu dependent, raræ* optimo jure *possidentur: alicubi alaudia sunt utroque nexu soluta: sed rariora hæc, feuda quidem frequentiora, censuales res aut emphiteuticæ assiduæ ferè.*

Talis conditionis sunt prædia illa quæ hîc loci possidet Monasterium Tongerloënse, cujus trigesimus tertius Abbas *Arnoldus Streyters* nacta occasione anno 1558. quando Princeps edicto publico exposuerat redimendos census qui ei debebantur, plerosque quibus tenebatur monasterium suum redemit, solutionis pretio præstito Ioanni van Gameren quæstori Brab. Ducis in agro Antverpiensi, uti annotatum vidi in Camera rationum Ducatus Brabantiæ, in codice cui titulus. *Registre van diversche ghelosste ende afghequeten chijnsen, ons heeren des Coninckx sorterende onder den Rentmeesterschappe van Antwerpen, Herentals ende Liere, de anno 1558.*

Quemadmodum hujus pagi fundus, ita quoque decimæ olim ad patrimonium Principis attinuerunt: nunc verò illas possidet cœnobium Tongerloënse ex dono Henrici I. Lotharingiæ Ducis, cujus donationis exemplar excepimus ex Camera Rationum Brab. ut hîc subdecteremus.

I*N nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Henricus Dei providentiâ Dux Lotharingiæ, universis tam futuris quam præsentibus notum fieri volo, quod omnem decimam in villa quæ Bruchèm nuncupatur ad nos pertinentem in remissionem peccatorum nostrorum, & tam prædecessorum quam successorum nostrorum, Ecclesiæ intemeratæ Virginis Mariæ in Tongerlo omni jure & integritate contulimus. Ita ut Abbas prædictæ Ecclesiæ, & Fratres ibidem in divino obsequio desudantes liberè ac absolutè eam percipiant, & in usus suos nullo contradicente redigant. Ideoq; animæ meæ, & dilectæ uxoris meæ in orationibus suis semper memoriam habere tenentur. Et ne hujus nostræ donationis liberalitas pro longa temporum intervalla, seu per mortalium negligentiam excidat à memoria, hanc paginam testimonialem conscribi, & imaginis nostræ sigillo jussimus corroborari. Ut autem omnem malignandi amputaremus facultatem, præsens monimentum solemni testium subscriptione, tam nobilium quam ministerialium duximus perpetuandum. Hi sunt testes clerici, Engelbertus Decanus Lovaniensis, Renerus Cappellanus, Renerus Notarius. Laici, Ludowicus Comes de Lon, Arnoldus de Diesta, Godefridus de Breda, Arnoldus de Wesemale, Arnoldus Dapifer, Robinus de Thenis, Walterus Bae, Walterus Boc & alii quam plu-*

rès tam nobiles, quam ministeriales. Acta sunt hæc solemniter apud Arschot Anno Incarnationis Verbi M. CC. nono.

Verùm, sextam partem majoris decimæ pagi de Broechem in feudum tenet cœnobium Tongerloënse à quadam curia feudali in oppido Lirensi, quæ spectat ad hodiernum Helmondæ dominum, uti didici ex libro feudorum dictæ curiæ, quæ successivè attinuit ad familias *Dielbeke, Hinckaert, & Cortenbach*, ex hac, hodiernus Helmondæ dominus.

Castellum domini de Broechem, situm est amœno in loco undèquaque multâ quercu ordine consitâ nemoroso; illud à fundamentis instauravit hodiernus dominus, inter cætera ædificia eminent aula castelli & equile, origo ejus antiqua sed incerti ævi, stetisse ante quatuor sæcula docent monimenta Ecclesiæ Liranæ S. Gummari. Decoravit illud cappellâ castrali Gaspar Nemius VI. Antverpiensis Episcopus, pridie Kal. Novemb. M.DC.LI. atque anno M.DC.L. transegerat cum loci domino, de jure plantandi arbores in viis aliisque locis publicis, communibus aut incultis: quam Transactionem successor ejus, Marius Ambrosius Cappello & nonnulli alii, communi fœdere juncti, distruere tentaverant, malevolorum (crediderim) instinctu, qui æquis oculis, nemorosam loci amœnitatem, utilitatemque plantandi, intueri non poterant: sed cum clade famæ depulsi sunt, uti ex sententia, supremæ Brabantiæ Curiæ, recenter lata apparet.

Die Heeren Bisschop van Antwerpen, den Prelaet van Tongerloo, ende Willem van Halmale nomine uxoris, *ende andere principaelste der Heerlijckheyt van Brouchem Supplianten, ende alsnu de Heeren van het Vicariaet van Antwerpen, midtsgaders de vrouwe weduwe vanden voorsz. heere van Halmale Resumenten.*

Den Heere Philippe Le Roy, Riddere, heere van Bronchem, Oeleghem ende in Chappelle S. Lambert, oudt Raedt ende Commis van Syne Majesteyts Finantien Rescribent.

Gesien in sijne Majesteyts Souverainen Raede geordonneert in desen sijnen Lande, ende Hertochdomme van Brabant, die Requeste by de Supplianten aldaer gepresenteert den vierentwintichsten Ianuarij M.DC.LXXV. *tenderende ten eynde T'Hoff gedient soude sijn te verclaeren voor Recht, dat den Rescribent om 't gene (aldaer vermelt) te doen, ende alsoo te behouden ende genieten niet en was gerecht, ordonnerende alvolgende aenden selven alle de plantagien, ende incorporatien in prejuditie der Supplianten erfven (aldaer insgelijcx vermelt) ende ghebruyckke van dien by pasturagie ende anderssints, te weiren, ende te stellen in sijnen voorigen staet, met alle costen, schaeden, ende Interesten daer doore alreede geleden, ende te lyden, met permissie vande selve te libelleren, ende met interdictie van yet voorder t'attenteren met diergelijcke incorporatien, ende plantagien. Gesien tot dien de schrifture van versueck by den Rescribent daer tegens gedient, ende de respective schrifturen van voldoeninge, Rescriptie, versueck ende sustineringe, voldoeninge, ende contrarie sustineringhe van partyen, midtsgaders de gene van Repliecque, ende ampliatie van conclusie der Supplianten. In t'eynde vande welcke naer vermogen van hunne permissie in date sevensten Augusti* M.DC.LXXV. *sy concluderende contendeerden by amplatie van hunne voorgaende Conclusie. Ten eynde by 't Hoff soude worden verclaert voor recht dat de Transactie, oft accord*

Castellum de Brouchem

ASTRVM TOPARCHIÆ
DE
BROECHEM

wordt aldaer breeder vermelt, ab initio *was geweest* nul, *machteloos, ende van onweerden, ende dat dien volgende den selven soude worden ghetrasseert, ghecasseert, gerescindeert, ende geannulleert, &c. Oft anderssints de Supplianten ende Ingesetenen van Broechem daer over gereleveert, ende gestelt respective in heuren eersten ende voorigen staet, ende oft de selve Transactie, ende accoordt noyt en waere gemaeckt geweest, ende dat alles met costen, schaeden, ende Interesten daer doore alreedt geleden ende alnoch te lyden, permitterende hun de selve te libelleren om &c.* Cum expensis, *ende persisteerden dienvolgende by de Conclusie in hennt venue en Cour genomen*, etiam cum expensis. *Gesien dienvolghende die schriftuere van dupliecque, ende antwoorde op d'ampliatie van Conclusie by den Rescribent daer tegens gedient, mette respective schriftueren van versueck, voldoeninge, Triplieeque, ende quadruplieeque van partyen daer op gevolcht. Gesien oock de twee Requesten Civile des Rescribents in date respective den sesthienden Maÿ, ende vijfthiensten Iunÿ* M.DC.LXXVI. *ende beyde schriftueren van Redenen van Impertinentie by de Supplianten daer tegens gedient. Midtsgaders het debath begonst by de Requeste der Supplianten in date sevenentwintich Maÿ* M DC.LXXV. *ende ghevuecht tot de selve saecke by vonnisse vanden vijfentwintichsten Iunÿ daer naer, mede oock den vonnisse Interlocutoir daer op gevolght den twintichsten Iulÿ daer naer, waer by T'Hoff vuegende beyde de voorsz. Requesten Civile, met die redenen van Impertinentie totten Processe, admitteerde de Supplianten ten thoon, den Rescribent geheel in sijnen thoon ter contrarien, ende ordonneerde sonder Prejuditie van die, aende Supplianten hun naerder te esclaircisseren, ende hunne feyten naerder te circumstantieren over hunne ampliatie van conclusie* Replicando *ghenomen. Om, &c. Ghesien dienvolgende de verbaelen voor Commissarissen in saecke gedeputeert ghehouden, ende namentlijck den genen vanden vierentwintichsten Iuly* M.DC.LXXVI. *alwaer den Procureur der Supplianten ingevolge vanden voorsz. vonnisse dicnde van naerder esclaircissement ende circumstantieringe van feyten. Gesien oock die contrarie deffentien by den Rescribent daer tegens gedient, mette respective schriftueren van designatie der Supplianten, ende contrarie designatie des Reschribents by hunne Procureurs overghegeven, ende de thoonen soo vocaele als litteraele by hun* hinc inde *geproduceert, ende gheexhibeert, mede de Responderinge by den Rescribent gedaen ten verbaele vanden vierentwintichsten October* M.DC LXXVI. *ende den verbaele vanden vierden Martÿ* M.DC.LXXVII. *alwaer Partyen Procureurs, in plaetse van Reprochen, ende salvatien employeerden* hinc inde generalia Iuris, pro & contra, *ende sluytende daer mede in saecke, versochten Recht. Ende op alles wel, ende rijpelijck geleth. T'Hoff verclaert die Supplianten niet ontfanckbaer soo in d'eene als d'andere conclusien by hun genomen, onder het verclaeren by den Rescribent ghedaen, van dat, soo daer teghens den danck der Vrouwe Resumente eenige Boomen waeren te naer staende aen het gebulte van hare erfve, oft oock aende Boomen die sy op den voet vande Transactie vanden Iaere* 1650. *heeft vermogen te planten, deselve op haer versueck sullen worden geweert, verclaerende dat hier mede comt te cesseren het debath gevuecht tot desen Processe by vonnisse vanden vijfentwintichsten Iunÿ* M.DC LXXV. *die voorsz. Supplianten tot dien condemnerende inde costen hier inne gheresen, ter behoorelijcke Taxatie ende moderatie van desen Hove. Aldus ghedaen tot Brussele den twintichsten Maÿ* M.DC.LXXVIII. Signatum,

I. SIMPERNELS.

Diploma ſupra memorati Gaſparis Nemii Antverpienſis Epiſcopi, quo facultatem fecit Domino de Brouchem, ut in Cappella domeſtica Miſſæ ſacrificium celebrari poſſit, ita habet.

GAſpar dei & Apoſtolicæ ſedis gratiâ Epiſcopus Antverpienſis, &c. nobili viro Philippo Le Roy domino de Broechem & Oelegem Finantiarum Regiarum Commiſſario ſalutem in domino: cum pro parte veſtra inſtanter fuerimus requiſiti ut ſpirituali tuæ conſolationi benignè conſulere vellemus, facultatem facientes ut in privato loci habitationis ſub Parochia de Broechem Diœceſis noſtræ oratorio decenter & canonicè præparato, quandoque præſertim diebus præceptis ſacroſanctum Miſſæ ſacrificium peragi & celebrari poſſet. Cum ob alias cauſas tum ob majorem Parochialis Eccleſiæ diſtantiam, nos cupientes devotioni veſtræ ac uxoris quantum in domino poſſumus benignè conſulere: harum ſerie permittimus, & indulgemus ut in præfato oratorio tuo domeſtico, ad hoc juxta præſcriptum inſtructionis fabricæ Eccleſiæ ſimplicis ſeu oratorii, muro inſtructo, & ornato, atque ab omnibus domeſticis uſibus libero, Miſſam celebrari facere liberè & licitè poſſis & valeas, per quoslibet ſacerdotes ab officio divino non ſuſpenſos aut alias impeditos, ſeculares & regulares de conſenſu ſuorum ſuperiorum, dummodo tamen præviis domini Paſtoris de Broechem, cui hoc committimus, oratorii & Altaris viſitatione & approbatione, necnon ſine Parochialis Eccleſiæ præjudicio id fiat. In quorum fidem, &c. Datum Antverpiæ in Palatio Epiſcopali pridie Cal. Novemb. M. DC. LI. *ſignatum* GASPAR *Epiſcopus Antverpienſis: inferius de Mandato Illuſtriſſimi ac Reverendiſſimi D. Epiſcopi Antverpienſis Archiepiſcopi & Ducis Cameracenſis deſignati. Signatum* FRANCISCUS HILLEWERVEN *Secretarius, & ſigillatum cum ſigillo epiſcopali.*

Ornatur inſuper dominium Brouchem caſtello *Boſſchenſteyn*, quod ſæculo XIV. conditum vel auctum fuit ab *Adamo de Berchem*, & nuperis annis reſtauratum & melioratum porticibus aliiſque ædificiis à Guilielmo van Halmale Conſiliario Curiæ Mechlinienſis. Tenetur ſub annuo cenſu à Domino de Brouchem, tamquam Domino directo præfati prædii de *Boſſchenſteyn*, uti docent libri cenſuales memorati dominii, è quibus excerpſimus ſequentia, ac primùm ex veſtuto codice latinè conſcripto in membrana, anno 1346. in quo de dicto prædio iſta leguntur.

Ioannes filius Ægidii de Buſco iiij. ſch. Lo. & ij. pull. de domiſtadio ſito ten Boſſche, juxta bona Petri Nodeneys.

In alio autem codice teutonico conſcribi cœpto eodem ſæculo, hæc leguntur fol. XLVIII.

Heere Ian van Berchem Heer Aerts ſone.

Her Aert van Berchem Her Daems ſone, van een Hofſtadt gheleghen ten Boſſche by Nodeneys goede, wilen waren Ians Gielſz. ende daer na Her Adame van Berchem, iiij. ſch. Lovens ij. hoenen.

In recentiori libro cenſuali conſcripto ſæculo ſuperiori de eadem domo hæc habentur.

Ioncker Ian vander Rijt Willemſſone van eene Hofſtadt gelegen Ten Boſſche, by Nodeneys goeden, wijlen toe-behoorende Heer Adam van Berchem daer nu t'Hoff op ſtaet ghenaempt Boſſcheuſteyn. iiij. ſchellingen Lovens ij. hoenen.

Veteri idiomate teutonico **Steyn** ſignificat Caſtellum, hine **Loeve-ſteyn**,

steyn, Yselsteyn, Coninxsteyn, loca satis nota & innumera alia.

Familia de Berchem perquam diu hoc prædium tenuit, ut ex ante relatis satis apparet: vendidit illud Antonius van Berchem Arnoldi filius, Guilielmo vander Rijt Secretario urbis Antverpiensis 19 Nov. anno 1544. cujus transcriptionis exemplar cum autographo collatum penes me habeo. Ex familia vander Rijt trasijt ad familiam t'Seraerts, ex hac illud jure uxorio tandem dèvenit ad præfatum Guilielmum van Halmale, quod etiam testantur gentilitia ejus insignia ad ingressum castelli de Bosschensteyn extantia, hîcque exhibentur in æs incisa.

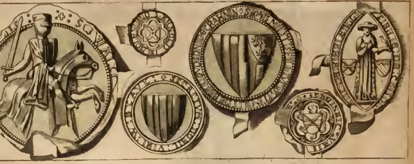

Cæterum, jura quæ olim hoc in pago Lotharingiæ Duces concesserant domui *Berthout*, (& ab ea anno 1235. donata ad fundandum monasterium S.Bernardi) etiam accesserunt hodierno domino de Brouchem, conventione initâ cum Abbate & Religiosis memorati monasterij, quod negotium anno M.DC.L. emendi lege riteque persoluto pretio confectum fuit, necnon insequenti ecclesiastico atque politico superiorum consensu ratique habitione, pariterque traditione si quid monimentorum erat reconditum: In hisque nominatim est antiquissimum doni illis oblati ab *Ægidio Berthout*, datum an.1235. feriâ tertiâ ante purificationem B.Mariæ Virginis, quod exhibetur ab Auberto Miræo in Cod. Don. Piar. cap.c1. Quod inter cætera ita habet. *Quidquid juris habemus, vel habere possumus in villis de Vrimede, de Millegem, de Bruchem, & de Oudem, in terris, Molendinis, pratis, silvis, aquis, pascuis, mansionarijs, reditibus sive censibus, aridis, siccis, & rebus alijs (salvis tamen nobis, & successoribus nostris, hominibus feodalibus & familijs, & de sanguine, & hujusmodi juribus superioribus) liberè & absolutè contulimus, in puram eleemosynam, &c. in manus Abbatis Villariensis Cisterciensis Ordinis, in Brabantia Leodiensis diœcesis, ad fundandum monasterium monachorum ejusdem Ordinis, ubicumque in prænominatis quatuor villis, infra terminos nostros, locus ad hoc inventus fuerit magis idoneus.*

Idque authentico alio monimento firmatum est à *Ioanne & Waltero Berthout* dato 1268. feriâ quintâ post festum sanctissimæ Trinitatis, munitoque duobus sigillis de Berthout, quæ (simul quod antiquitatis egregiam notam referunt, simulque vetusti moris habent exemplum, quo nullius ab epistolis alteriusve subscriptione nominis, per se sola tunc scriptis fidem conciliabant) arte priscos characteres renovante cernes folio verso.

Præterea memoratum monasterium transcripsit etiam anno supra citato omne jus curiamque censualem quam hîc antiquitus habuit *Sibilia de Grimberghen*, quæ piâ munificentiâ illam dicto monasterio tradiderat anno 1309. *feriâ tertiâ ante dominicam septuagesimæ*, ejusq; diplomatis antiqua sigilla etiã subjecto videre licet in schemate.

Yy Eccle-

Cæterum, ecclesia de Brouchem antiqua est vicinarumq; mater, uti constat ex monimentis ecclesiæ Cameracensis & ex codice archidiaconali diœcesis Antverpiensis, in quo inter alia habentur sequentia folijs 12. verso & 13.

Brouchem & Allier Ecclesia major &c.

Monuerim hic non constare ex diplomate Nicolai Episcopi Cameracensis, hujus templi *jus patronatus ad Ecclesiam pertinere Tungerloënsem*, uti supra asseruit Aug. Wichmans, sed disertis verbis apparet, ex ipso diplomate quod ab eo inclamatur, Ecclesiæ Tongerloënsi solùm fuisse datum *Altare de Bruchem cum appendentijs suis, scilicet Olemghem, & Winenghem*: hoc est cura pastoralis istorum locorum, non autem jus Patronatus, quod nequidem ad donatorem attinebat, sed ad Brabantiæ Ducem, in cujus dominio & fundo condita fuit Ecclesia de Brouchem, atque ab illo censu & agris donata, siquidem *Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.* quod clarè docet Mathias Mareschal in erudito suo opere, cui titulus, *Traicté des droicts honorifiques des seigneurs es eglises*. Excusus Parisijs typis Ioannis Guignard anno 1665. in quo libro cap 1. fol 88. inter cætera ita scribit. *Car encore que la Nomination, & Presentation du Benefice ait esté delaissée à l'Ordinaire, qui est l'Euesque Diocesain, ou bien aumosnée à autre Eglise seculiere, ou Reguliere, neantmoins les autres honneurs, & droicts dependans du Patronage demeurent tousiours au Patron seculier.*

Fuit & olim in hoc territorio sacellum Dei-paræ quaternâ arbore obumbrante, prope antiquam viam Antverpianam. Atque id anno 1648. dominus de Brouchem vetustis denuo è fundamentis erexit, studium excitante veteris famæ celebritate, quæ primùm in eodem loco cultâ Virginem perhibet; evocante prodigiorum gloria frequentem conventum populi, quem cum angustia loci capere non posset, hoc profluxit initio ecclesiam commemoratam excitare, haud procul quoque distantem inde.

Ecclesia de Brouchem abunde dotata est, ut cum decore officia sacra in ea peragantur, habuitque olim præter parochum, tres si non plures seculari è clero sacerdotes seu capellanos, hodie unicus solum superest sacelli D. Virg. sæculo Christi XV. institutus, suis, pijsque quorundam è comunitate erogationibus, cum onere quinque missarum in hebdomadam, curâ *Arnoldi & Rolandi de Berchem*, atque *Rolandi t'Smeyts*, uti testatum manet erectionis diplomate 10. Iunij anno 1445. rogante *Arnoldo de Stratis* tabellione, sigil-

loque

loque munito *Iacobi Bout* Canonici ac Decani ad Divi Gummari Lyræ, mandatarij hujusce transigendæ rei causa, diplomate decimâ Iunij anno 1440. Eugenij IV. summi Pontificis.

Ægidius de Hildernisse XXI. Abbas Tongerloensis fundavit anno 1368. capellaniam perpetuam in Bouchem annexo onere trium missarum septimanatim, quam antea instituere promiserat prædecessor ejus *Walterus Baek.* Hujus institutionis meminerunt Ioan. Ludolphus van Craywinckel Tongerloensis monasterij cœnobita, in opere à se conscripto de sanctis Ord. Præmonstratensis. Et Antonius Sanderus in Chorographia sacra Monasterij Tongerloensis.

Alium præterea memoria est fuisse capellanum Divæ Barbaræ, sua similiter dote instructum, onere ter sacrificium offerendi in binas hebdomadas, cujus etiamnum elucet notitia è vetetibus adversarijs templi alijsque monimentis, præsertim ex rationibus publicis opidi Herendalensis, ex quibus subjungo excerptum quod penes me habeo authenticum.

Extracten uyt de Rekeninghen der stadt Herentals, waer inne onder andere staet als volght.

IErst inde rekeninghe de anno 1554. Rentmeester Mr. Peeter van Leempute, ende Ioncker Michiel van Halmale, onder den titel van uytgeven van de chijnsen vande Halle tot Antwerpen &c.

Inden eersten Sinte Barbelen cappelrye tot Broechem XII. gl. van Florencen, elcken van dry sc. grooten Brabants, valet VII. gl. XIV. st.

Inde rekeninge de annô 1572. Rentmeesters Willem Cluysen, ende Mr. Mercelis Verluyten onder ghelijcken titel als voor.

Sinte Barbelen cappelrye tot Broechem twelff gl. van Florencen, valet VII. gl. V. st.

Inde rekeninge van Ian van.... ende Reynier van Mockenborgh de anno 1501 onder gelijcken titel als voor.

Primo voor XII. gl. Florencen voor elcken III. sc. Brabants valet XXXVI sc. VI. st. In margine staet, Heer Ioannes Heyns priester. *Quod testor* F. SOMERS.

At temporum difficultate seditiosis provintiæ motibus, haud difficulter in his cessatum fuit, surreptis vel suppressis authographis. Illud constat memoratis causis, parumque sedulâ curâ præfectorum, has posteriores duas capellanias omninò extinctas, & primam in non paucis imminutam esse.

Anno 1584. decimâ sextâ Iunij Fœderati Belgæ templum de Brouchem igne injecto vastârunt, quo incendio fuêre deleta sepulchralia monumenta & memoriæ veteres complurium nobilium qui inibi fuerant sepulti, nominatim Adami van Berchem ejusque conjugis filiorumque, & multorum ex illa prosapia: præterea, tum etiam interijt sepulchrum Gerardi de Sevenberghen, & Gisbertæ de Sevenberghen dominæ de Voorborgh, qui omnes in ejusdem templi choro conditi fuerant.

Porrò etiamnum visitur sepulchrum Ioannis de Berchem Adami filij, patens humi ad partem borealem templi in sacello D. Virginis, cum hac epigraphe vetustis litteris teutonicis exarata.

Hier leet begraven Jan van Berchem / Heer Adams sone was van Berchem Ridders / die sterft M. cccc. xxiiij. iiij. dagen in December.

Præfati templi chorus diutius quam par fuit in ruinis jacuit, at anno 1613 restauratus, & quinquennio post in eo conditus Ioannes vandet Rijt, qui dominia de Beouchem & Oeleghem anno 1559. à Philippo II. Hisp. Rege pignoratitio jure possidenda acceperat: cujus epitaphium subnectemus.

HIER LEYT BEGRAVEN HEER IAN VANDER RYT RIDDER, HEERE VAN BROECHEM, OELEGHEM, ENDE BOSSENSTEYN, STERF DEN XXVIII. IUNII ANNO M.DC.XVIII.

ENDE VROUWE MARGRIETE OUDAERT SYNE HUYSVROUWE STERF DEN V. DAGH VAN MEYE INT IAER ONS HEEREN M.DC.XIIII.

Quinam autem præfatum Ioannem vandet Ryt in hoc dominio secuti sint, docebunt nos libri feudorum Ducatus Brabantiæ, è quibus subjunctum exceptum.

Extract uytten Register vande nieuwe vercrijghen berustende inden Souvereynen Leenhove van Brabant vanden Iaere 1555. alwaer fol. cxxviij. *staet als volght.*

IOncker Willem vander Rijt den ouden/ heere van Woestwesele 26. October 1640. voor hem ende sijne sonen/ by overgeven Joncker Andries ondergess. sijns broeders onderss.

Joncker Willem vander Rijt de Jonghe xv. Aprilis 1639. by doode wijlen Joncker Reynolt vander Rijt sijns broeders ondergess.

Joncker Reynolt vander Rijt.

Vrouwe Margriete vander Rijt huysvrouwe heer Maximilioen t'Seraerts 10. September 1630. by doode Andries haers vaders ondergess.

Joncker Andries vander Rijt 19. Septembee 1618. by doode Joncker Jans vander Rijt sijns vaders ondergess.

Me. Jan vander Rijt xvj. Meert M ccccc.lix mits coope by hem gedaen tegens onsen aldergenadighsten heere den Coninck/ hout die hooghe/ middele ende leege Heerlijckheyt vande dorpen ende prochien van Broechem ende Oeleghem ghelegen onder het quartier van Antwerpen/ soo wijt/ verre/ breet/ als hiee de limiten der voorss. heerelijckheyt streckende ende extenderende sijn/ metter Warande/ Vogelrije ende Visscherije/ keneen/ Breucken ende allen amendeo/ cruminele/ ende civile/ confiscatien van bastaerdts goeden gedonden oft gestringeerde goeden vacerenen den proprietaris niet af en weet/ ende oock ter saecken van orloghen oft den genen houdende tegen onseo voorss. heere den Coninck partije/ ende voorts allen anderen rechten/ vervallen profijten ende emolumenten die der selben onsen heere den Coninck aldaer tot hier toe gehadt ende gebruyckt heeft/ ende daer en boven alle die chijnsen/ renten/ ende andere heerlijcke rechten/ die den selvē onsen heere dē Co: aldaer iaerlijckx heeft gehadt/ ressorteerde onder dē bedrijve vandē rentmeesteeschoppe van Antweepen/ te weten boven die geloste chijnsen 29. p. 12. schell. 10. deniers ovden Rov. 3. sisteren ijz veertelen evene ende 9. hoenderen/ behoudelijck ende onsen voorss. heere den Coninck gereserveert den Clockslagh/ beden/ herghewepden/ resort/ remissien van overjaerde delicten/ legitimacien/ octroyen/ ende andere gelijcke regalien boven niet gespecifiseert sondee meer/ om die by den voorss. Me. Janne sijne hoiren ende naercoumelingen/ oft actie van hem hebbende peyselijck en vredelijck gebruyckt ende beseten te worden/ ende die by hem sijne hoirs ende naercommelingen/ oft actie van hem hebbende/ van onsen voorss. heere den Coninck als hertoge van Brabant tot eenen vollen leene te houdene/ soo lange ende totter tijdt toe dat die wedercomme gelost sal wesen.

Ex his patet quinam jure pignoeatitio hoc dominium tenueeint, donec illud ab Hisp. Rege Philippo IV. hæreditariè possidendum teanscriptum fuerit hodierno domino, qui sortis humanæ memor, sibi monumentum extruxit, in memoeata Dominij sui Ecclesia ex polito nigro candidoque marmore, cujus schema in æs incisum hîc cernere licet.

Cæterum, separatur ab oriente hoc dominium à vicinis rivo Tapelbecâ, à meridie fluvio Nethâ minore, qui leni cursu in majorem se insinuat.

Super dicto rivo Tapelbeca, bini sunt pontes qui in feudum tenentur à Principe, cum juribus quæ subjuncto diplomate declarantur.

Extract

Extract ghetrocken uytten Denombremente overgebrocht inden Souverynen Leenhovt van Brabant van t'jaer 1530 vanden Quartiere van Antwerpen, alwaer onder de Capitulatie van Broechem ende Oelegem folio 33 verso onder andere wort bevonden t'ghene hier naer volght.

Ick Peetee van Heesbeen van Ypere houde te leene van mijnen ghenadighen heere den Hertoghe van Brabant den dijck van Borzene/ aen d'een zijde gelegen Jan vanden Wouweze ende onser Vrouwen Capelrie tot Broechem oostwaert/ ende aen d'ander zijde mijn heere den Abt van Sinte Bernaerts ende erffghenamen Henrick Serppens westwaert. Item den dijck van Molle/ aen d'een zijde Jan vander Rijt oostwaeret/ ende aen d'onder zijde de Heylighen Geest van Ypere westwaert.
Op elcke vāde vorzss. dijckē moet ick onder houdē een brugge Item zijn de voorss. dijcken onbelast ende onbecommert. Ende soo wie over eeningen van dese dijcken vaert met wagen ende peerdē/ vate af ontfange ic ende heb te prouffeytē van elcken peerde waegen / die over den dijck vaert twee tournoisen. Item van elcker karre eenen tournoys. Ende van elcke ruwde beesten eens mans goet twee tournoisen. Behoudelijck den Dorpen na geschreven dieē t's Jaers geben voor de vryheyt van haers selfs eygen goet over de voorss. dijcken ende bruggen te moegen vorren. Te weten de ingesetene van Broechem soo verre sy woonechtigh zijn onder de Meyerie van Zanthoven van elcken huyse daer een ploech wt gaet een huysbackē roggen broot desgelijcx de ingesetene van Massenhoven. Ende de ingesetene vande dorpe van Zanthoven/ Voorschote/ Pulle/ Pulderbosschē/ ende Ouwen, geben t's jaers voor de vryheyt als vore elck huys vaer een ploech uyt goet een halff blancke naer oude costumen. In kennisse deser heb ic Peetee van Heesbeen voorgenoempt mijnen naem hier onder gesett met mijn gewoonelijcke hanteecken int jaer ons heeren 1530; naer scryvens hoefs van Camerijck 17. in Januario Peetee van Heesbeen.

Diploma liberi Baronatus à Cæsare collati,
domui *Le Roy de Brouchem.*

Leopoldus *Divina favente Clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Slavoniæ &c.* Rex. *Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, &c. Marchio Moraviæ &c. Dux Lucemburgiæ ac superiorū ac inferioris Silesiæ, Wirttembergæ, & Teckæ. Princeps Sueviæ, Comes Habspurgi, Tirolis, Ferretis, Kyburgi & Goritiæ, Lantgravius Alsatiæ, Marchio Sacri Romani Imperij, Burgoviæ & superioris & inferioris Lusatiæ, Dominus Marchiæ Slavonicæ, Portus Naonis & Salinarum &c.*

Spectabili nostro & Imperij Sacri fideli dilecto Philippo Le Roy, *Equiti Bannereto, Domino de Brouchem, Oeleghem & in Fano S. Lamberti, Serenissimi & Potentissimi Hispaniarum Regis Catholici nepotis, affinis, & fratris nostri amantissimi Consiliario, & supremi Ærarij sui in Belgio & Burgundia Assessori, gratiam nostram Cæsaream & omne bonum.*

Etsi Imperialis Majestatis gloriosa sublimitas, nec non ejus circumspecta benignitas, universorum commodis atque ornamentis studiosè consuevit intendere, & ad ea quæ Reipublicæ grata compendia afferunt, singulari consideratione reflectere: ad illorum tamen exaltationem libentius accingitur, & peculiari quodam favore inclinatur, quos antiqui stemmatis dignitas, animi & virtutum nobilitas, morum excellentia, intemeratæ devotionis constantia, & inviolatæ fidei diuturnitas, evidentibus testimonijs dignisque operibus præ alijs recommendant: utpote ad quos munificentiæ dextram liberalius dignatur extendere; Gnara equidem quod quantò magis hi fuerint honorum & gratiarum fascibus decorati, tantò Imperialis Majestas (quæ quidem omnium longè maxima est) inter eorum agmina resplendeat potentior, & honorum quorumlibet, felicia suscipiat

piat incrementa.

Sanè cum luculentis ac fide dignis publicisque documentis nobis innotuerit, te PHILIPPUM LE ROY *sanguinem tam ex materna quam paterna linea, ultra tertium sæculum, tam ex Imperio, quam ex Gallia ac Belgicis provinciis trahere nobilem, qui à generoso majorum spiritu haud degener, continuâ serie tam in religione erga Deum, quam fide erga Augustam Domum nostram Austriacam inconcussus huc usque ac constans perseverârit.*

Et tua majorumque tuorum obsequia, ac potissimum pax inter Regem Catholicum Philippum quartum, & Fœderatos Belgij Ordines, tuâ etiam operâ conciliata, cum in Augustissimæ Domus nostræ Austriacæ, & Sacri Romani Imperij commodum cesserint, nobis haud prætermittendum duximus, quin te tuosque ad id insuper splendidiore aliquo eoque tali munificentiæ nostræ Cæsareæ mnemosyno, quod vobis ac descendentibus vestris legitimis perpetuæ dignitati atque prærogativæ sit, provocaremus & stimularemus.

Ac proinde motu proprio, ex certa scientia, animo bene deliberato, sano ac maturo accedente consilio, & de Cæsareæ nostræ Majestatis plenitudine, te memoratum PHILIPPUM LE ROY, *Dominum de Broucheim, Oelegem & in Fano S. Lamberti, omnesq; tuos liberos, hæredes, posteros, ac descendentes legitimos utriusq; sexus ortos sive orituros, in perpetuum in veros nostros & Sacri Imperij Romani Liberos Barones, & Baronissas de Brouchem creavimus, fecimus, ereximus, exaltavimus, sublimavimus, & Liberi Baronatus titulo, honore ac dignitate locupletavimus, insignivimus, aliorumq; nostrorum & Sacri Romani Impreij Liberorum Baronum numero, cœtui, consortio adscripsimus & aggregavimus, quemadmodum tenore præsentis nostri Imperialis diplomatis creamus, facimus, erigimus, exaltamus, sublimamus, locupletamus, insignimus, & aggregamus.*

Decernentes & hoc nostro Cæsareo edicto firmissimè statuentes, quod tu sæpius dicte Philippe Le Roy, omnesq; & singuli tui liberi, hæredes ac posteri legitimi utriusque sexus nati & nasciturì, in posterum Liberi Barones & Baronissæ de Brouchem dici, nominari, ac Liberorum Baronum ac Baronissarum nomen & dignitatem assequi, obtinere ac ferre, tam in litteris, quam in nuncupatione verbali, nec non in rebus spiritualibus ac temporalibus, ecclesiasticis & profanis, in quibuscumque negotijs & actionibus, à nobis & successoribus nostris, & alijs omnibus ac singulis cujuscumque status, gradus, ordinis dignitatis conditionis aut præeminentiæ extiterint, pro veris Liberis Baronibus & Baronissis de Brouckem haberi, teneri & honorari possitis & valeatis: prout nos ipsi te, eosdemque legitimos hæredes & posteros tuos utriusque sexus Liberos Sacri Romani Imperij Barones & Baronissas de Brouchem nominamus, declaramus & appellamus, perinde ac si à quatuor avis paternis & maternis tales geniti essetis.

VOLENTES *& authoritate nostrâ Imperiali expressè statuentes, quod ubivis locorum & terrarum tam in judicijs, quam extra, omnibus & singulis privilegijs, indultis, immunitatibus, libertatibus, juribus, consuetudinibus, honoribus, prærogativis, exemtionibus, gratijs & favoribus uti, frui, potiri atque gaudere valeatis, quibus alij Liberi Barones etiam ex vetusta progenie orti, in Sacro Romano Imperio uti, frui, potiri, atque gaudere solent & possunt, quomodolibet consuetudine vel de jure.*

Prout adeo etiam eodem motu, consilio, scientiâ, authoritate atque potestate, quibus supra clementer volumus atque concedimus, ut quo hæc vestra sublimatio

ac

ac status prærogativa clarius in oculos mortalium incurrat: super scuto gentilitiorum armorum vestrorum (quod secundum longitudinem & latitudinem in quatuor partes æquales divisum, in inferiori sinistra & superiori dextra alba seu argentea, trabem rubeam ex superiori dextro ad inferiorem sinistrum augulum descendentem paternæ lineæ Leroyanæ arma, in dextra autem inferiore & sinistra superiore secundum latitudinem rursus æqualiter subdivisa, in inferiore parte rubea à dextro latere stellam quinquangularem, & à sinistro semilunam crescentem, flavas sive deauratas. in superiore verò parte alba seu argentea, duas rubras cruces ordine invicem distantes, materna scilicet Hoffiorum familiæ arma repræsentat, additis binis commilitonibus Helvitis, album rubrumque indutis, in vexillis erectis hinc quarterium Leroyanæ, illinc Hoffiorum familiæ demonstrant) loco galeæ apertæ seu clathratæ & coronatæ cum suis ornametis, à te majoribusque tuis aute hac gestis ac huc usque perductis, gestetis deinceps super dicto scuto coronam auream supernè grandium unionum ordine decoram, prout hæc omnia in medio hujus diplomatis artificiosâ pictoris manu clarius ad oculum expressa cernere licet.

VOLENTES *insuper & hoc nostro Cæsareo edicto firmiter statuentes, quod tu sæpè dicte Philippe Le Roy Sacri Romani Impeij Liber Baro de Brouchem, omnes & singuli tui liberi, hæredes, posteri ac descententes legitimi, utriusque sexus in infinitum, præmemorata armorum insignia sic à nobis decorata, deinceps in omnibus & singulis, honestis ac decentibus actibus, exercitijs atque expeditionibus liberè, quietè & sine omni prorsus impedimento integra, vel alterutram ejus partem pro vestræ voluntatis arbitrio deferre & gestare, ijsdemque quovis modo uti possitis & valeatis, non obstantibus in contrarium facientibus quibuscumque.*

Ad hæc ut cumulatiori Cæsareæ nostræ beneficentiæ ac gratiæ fructu gaudeas, hoc velut corollarium adijcimus, tibique Philippe Le Roy S. R. I. Liber Baro de Brouchem, tuisque liberis, hæredibus, posteris, descendentibus, ac succes-

soribus legitimis, natis jam, & qui in posterum nascentur, uniùs alteriusve sexus Baronibus & Baronissis de Brouchem, benignè faventes ac volentes concedimus atque elargimur, ut deinceps à nobis nostrisque in Sacro Romano Imperio successoribus Romanis Imperatoribus ac Regibus Generosi vel Magnifici *Germanico idiomate* Wohlgebohren *perpetuò prædicemini, appellemini, nominemini, vobisque ex omnibus nostris, nostrorumque in Sacro Imperio successorum, nobis & Augustæ Domui nostræ Austriacæ subjectorum Regnorum, Provinciarum ac Ditionum, Cancellarijs, quotiescumque sive vivâ voce, sive scripto compellandi, aut alias aliqua vestri mentio facienda erit, titulus, nomenclatio, prædicatum ac dignationis vocabulum* Generosi vel Magnifici, *Germanicè* Wohlgebohren, *futuris deinceps temporibus detur, tribuatur, inscribatur, prout in hunc ipsum benignæ mentis ac voluntatis nostræ Cæsareæ effectum, dictis nostris Cancellarijs ad submissam petionem vestram per Cæsarea decreta id strictè ordinabimus, mandabimus & injungemus.*

Et hisce quidem mandamus omnibus & singulis nostris, & Sacri Romani Imperij Electoribus, alijsque Principibus ecclesiasticis & sæcularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Militibus, Nobilibus, Clientibus, Capitanijs, Vicedominis, Præfectis, Castellanis, Officialibus, Civium Magistris, Iudicibus, Consulibus, Regum Heroaldis & Caduceatoribus, Civibus, Communitatibus, ac omnibus denique nostris & Sacri Romani Imperij, Regnorumq; & Provinciarum nostrarū hæreditariarum subditis, & fidelibus dilectis, cujuscumque dignitatis, gradus, ordinis & conditionis existant, ut te sæpè nominatum Philippum Le Roy Liberum Baronem, tuosque liberos, hæredes & posteros legitimos utriusque sexus in infinitum ex te descendentes & descensuros, in dicto Liberi Baronatus statu, ordine, & dignitate permanere, omnibusque & singulis prænominatis privilegijs, indultis, immunitatibus, libertatibus, juribus consuetudinibus, honoribus, dignitatibus, prærogativis, exemtionibus, gratijs & favoribus, vobis in hoc nostro diplomate concessis, liberè, quietè & absque ullo impedimento uti, frui, gaudere atque potiri sinant, adeoque vos in omnibus & singulis defendant, conservent & manuteneant, atque alios, ne quid in contrarium attentent vel moliantur, pro viribus impediant & prohibeant: In quantum indignationem nostram, & Sacri Imperij gravissimam, nec non pœnam centum mercarum auri puri, pro dimidio Fisco seu Ærario nostro Imperiali, & pro reliqua parte injuriam passo seu passis, toties quoties contra hanc nostræ creationis, concessionis, libertatis & gratiæ paginam factum fuerit, irremissibiliter solvendam incurrere noluerint.

Harum testimonio litterarum manu nostrâ subscriptarum, & Bullæ nostræ Cæsareæ Aureæ typario munitarum: Quæ dabantur Laxemburgi trigesima mensis Maij Anno Dni. Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo primo, Regnorum nostrorum Romani Decimo tertio, Hungarici Decimo sexto, Bohemici verò xv.

LEOPOLDUS

V^t. Leopoldus Guilielmus.
Comes in Kinigsegg.

Ad mandatum Sac. Cæs. Majestatis proprium.
Christoph. Beuer.

Huic diplomati appendet sigillum aureum, hujus magnitudinis & formæ.

Porrò, cùm præfatus dominus de Brouchem vassallus & subditus Regis Hispaniarum sit, rectè facturum se arbitrabatur, memoratam Baronis Sacri Imperij dignitatem non assumere, nisi prævio Principis sui assensu, quem honorificis litteris ab eodem accepit, quarum exemplar subjungimus.

La Reyna Governadora.

D*On Phelipe Le Roy de Brouchem, podreis acceptar el titulo de Baron del Imperio, en la forma que os ha hecho merced, el Serenissimo Emperador mi hermano, que yo huelgo mucho de que los vassallos del Rey mi hijo se hallen favorecidos de su Magestad Cesarea, y mas obligados por esto à su servicio, y de que se emplee esta honra en persona como vos. De Madrid à* 16. *Abril* 1675.

YO LA REYNA.

Don Pedro Coloma.

Superscriptio.
Por la Reyna Governadora.
A Don Phelipe Le Roy De Brouchem.

Aad

Cæterum,

Cæterum, in Eccleſia de Brouchem à dicti loci dominis fundata ſunt anniverſaria quæ ſubjectis diplomatibus continentur.

WY Cornelis vander Donck ende Gillis Buyens Schepenen vande Heerlijckheden van Broechem ende Oelighem, maecken cont dat voor ons ſijn ghecompareert in proprien perſoonen Ioncker Andreas vander Ryt tegenwoordich heere van Broechem, Oelegem &c. ende Ionffrouwen Marie, ende Iohanna vander Rys vervangen de ende ſterckmaeckende voor heer Willem vander Ryt Ridder Capiteyn hennen broeder, verclaerende dat alſoo heer Ian vander Ryt Ridder en Vrouwe Margrita Ondaert ſaliger heere ende Vrouwe der ſelver Heerelijckheyt by hennen teſtamente in date den thirnden Decemb. M. DC. ende twaelfve ghepaſſeert voorden Notaris R. vander Doit ende ſekere getuygen binnen Antwerpen, onder andere hadden, gewilt ende expreſſelijck geordonneert, dat tot laeffeniſſe hender beyder ſiele inde Kercke van Broechem ende Oelegem reſpective ſoude werden gecelebreert een erffel. Iaergetyde, omme t'welck naer te comen ende op dat ſy comparanten den wterſten wille van henne ouders in alles ſouden voldoen, hebben mits deſen gecedeert, getranſporteert, ende erffelijck overgegeven gelijck ſy cederen tranſporteren ende erffelijck overgeven mits deſen aen ende ten behoeve vande Kercke van Broechem eene rente van ſeſſe gulden t'sjaers erffelijck, en als de voorſſ comparanten geſamender handt ende onverdeylt un heffende ſyn alle jaeren te Bamiſſe, ende waer aff het eerſte Iaer eene opde voorſſ. Kercke vallen ſal te Bamiſſe naeſtcomende, ende ſoo ende gelijck die hen aengeſtorven is van hen voorgeſchreven ouders, op eene ſtede metten huyſe hove gronde ende toebehoorten gelegen tot Santhoven toecomende tegenwoordigh den erffgenamen van wylen Cornelis Neels, volgende de brieven by mannen van leene van Santhoven in date xviij. Iannarij M. cccc. ende tachentich, onderteeckent I. de Camp door de welcke deſe tegenwoordige ſijn getranſfigeert, omme vande ſelve rente jaerl. wtgereyckt te worden ten behoeve vanden Paſtoor ende Cuſter in tyden weſende tot Broechem voorſſ. voor de dienſten hier naer geſpecificeert, den Paſtoor twee guldenen, voorden Cuſter eenen gulden ende voor de kercke ten aenſien van't waſlicht &c. de reſterende drye Carolus guldens waer vooren dat de ſelve ſullen ſchuldigh ende gebonden weſen ten eeuwigen dagen te doen ende celebreren het Iaergetyde vanden voorſſ. heere ende vrouwe van Broechem alle jaere opden Sondagh naer S. Peeter ende Pauwels dagh in Iunio met behoorelycke vorgaende Vigilien ende negen leſſen commendatien ghesongen miſſe ende andere ceremonien ende turificatien ende voorts meer, ſoo ende ghelyckmen in ſulckdaenige ſolemnele Iaergetyden gewoon is ende behoort den dienſt te geſchieden, ſonder yet dien aengaende achter te laten, noch te verſuymen. Met conditie dat oft die voorſſ. rente van ſeſſe guldenen t'sjaers in tyde quaeme afgeleſt te worden, ſoo ſullen de Kerckmeeſters in tyden ſynde, ſchuldigh weſen de capitale pinningen daer van wederom op eenige goede ſufficiente panden te doen aenleggen ende alſoo altijt te diſtribueren in der manieren voorſeyt, ende oft int celebreren vande voorgenoemde Iaergetyden naermaels eenige negligentie ofte faulte wierde ghecommitteert alſoo dat t'ſelve Iaergetyde niet volcomentlijck naervolghende den teneur van deſe brieven ende vereyſch van dien en wiert volbracht ſoo verſtaen ende willen ſy comparanten dat als dan ſy ofte henne naecomelingen de voorſſ. rente wederom ſullen moghen naer hen nemen, ende die erdelwaerts tot behoeff vanden armen oft anderſins tranſporteren als ten ende, ſonder arghelist. Actum xxij. Septembet M. DC. xxj.

WY Gommar Van Calck ende Ian Van Candries, Schepenen van Broechem ende Oeleghem, maecken cont dat voor ons is gecompareert den Edelen Heere Philippe Le Roy, Ridder heer van de voorſſ. heerelijckheden. Ende in Cappelle S. Lambert, Raet ende Commis van ſijne Majeſteyts finantien, den welcke heeft gecedeert ende getranſporteert cedeert ende tranſporteert mits deſen aen ende tot behoeff vande Kercke ende heylighen Geeſt van Broechem voorſſ. eene rente van thien guldenen t'sjaers erffl. ende geconſtitueert ende beſeth op de Coninckx Domeynen inden quartiere van Antwerpen ten penninck ſeſthiene met alle de onbetaelde verloopen ſeders Iuny 1647. ſynde de ſelve Rente gequot. nu. 160. hem heere comparant toecomende van wylen ſijne Moeder Iouff. Eliſabeth Huff blyckende by den tranſporte ghepaſſeret voor Schepenen van Antwerpen opden 2. January 1625. onderteeckent A. Della Faille de welcke hy Heere comparant mede overgaff, als oock den originele chartre ofte brieve van conſtitutie der ſelver rente, ſoo die bekent ende verleden is door wylen hooghloffelijcker gedachteniſſe Keyſer Caerel opden derden Sep. 1551. onderteeckent Verrijcken, ende beſegelt met ſijne Majeſteyts grooten zegele in rooden waſſche daer by dat oock is den brieve van deſchaeghe daer toe dienende van hondert ſeſtich guldens cappitaels die door Hendrick Wauters Aerts. voor de ſelve rente is betaelt, ende gefurn[illegible] ſijn geweeſt in date 9. Iuny 1552. onderteeckent Louys de Praet, de Barlaymont, Claiſſone, Boiſot Damhoudere de Bouloingne. Ende behoorelijck geacheteert, welcke voorſſ. rente by den voorſſ. heere aldus wert overgegeven omme t'elcken Iaere daer uyt betaelt te worden ierſt aenden heere Paſtoor van Broechem nu zynde ende die in toecomende weſen ſal dry guldenen, Item aenden Koſter eenen daelder ofte dertich ſtuyvers opden laſt dat t'elcken Iaere op xxi. Auguſti weſende den ſterf dagh van vrouwe Maria de Raet huyſvrouwe was vanden voorſſ Heere van Broechem tot laeſſeniſſe van haere Ziele ende de ſijne (alſt Gods gelieven ſal hem insgelijcx uyt deſer Werelt te roepen) ſal gecelebreert worden eene geſongen miſſe met behoorelijcke voorgaende Vigilien, eñ negẽ leſſen met alle behoorelijcke ceremonien ende turificatien, ſoo ende gelijckmen in ſulckdaenigẽ ſolemnele Iaergetyden ghewoon is te doen ende behoort te gheſchieden ſonder dyenaengaende iet achter te laeten, eñ de reſterende vijff guldens ende thien ſtuyvers ſullen genoten worden byde reſpective Kercke ende H. Geeſt meeſters tot behoeff vande voorſſ. Kercke ende H. Geeſt mits ſy thennen laſte nemen het beſorgh van het waſlicht opden autaer ende tweemael te doen luyde met volle geluyt eens ſavonts te vooren, ende ten tijde als den dienſt vande miſſe ſal begonſt worden, waer vooren den voorſ. heere Paſtoor eñ Koſter insgelijcx ſullen gehouden ſijn te ſorgen. Blyvende het voorder overſchot aende ſelve Kerck ende H. Geeſt, alles met conditie ſoo de voorſ. rente quame gequeten te worden, dat de ſelve ter voorſſ. intentie wederom ſal worden aengeleydt, ende of-

te

ARAM MAXIMAM SEPVLTVS EST IN MONVMENTO AVI SVI PVER
NOBILIS PETRVS PASQVALIS LE ROY IACOBI FILIVS EQVITIS BANNERETI
DOMINI DE HANST ET MILLEGEM ET DYMPHÆ MARIÆ DE DECKERE
OBIIT III NOVEMB ANNO M.DC.LXVII ÆTATIS SVÆ VII FILIVM EXIGVO
INTERVALLO MATER SECVTA FVIT. EODEMQ. CVM ILLO CONDI VOLVIT
SEPVLCHRO OBIIT XIV FEB. ANNO M.DC.LXVIII ÆTATIS SVÆ XXXIV

te het celebreren van het voorgenoemde Iaergetyde vierde achtergelaeten ofte versuymt soo ist des voorss. Heere van Broechems wille ende meyninge dat alsdan sijne naercommelinghen de voors. rente wederom sullen mogen tot hen nemen om die elders ter selver intentie overgegeven te worden sonder archlist in kennisse deser hebben wy schepenen boven genoemt onsen gemeynē schependoms Zegele opt s'spatium doen drucken ende met onsen ghesworen Secretaris laten teeckenen desen x. November 1663.

De Wilde.

Cæterum, visitur in Ecclesia de Brouchem cenotaphium Petri Pasqualis Le Roy ejusque matris Dympnæ Mariæ de Deckere, dominæ de Ranst & Milleghem, cujus iconismum in æs incisum hîc exhibemus.

Magnitudo pagi de *Brouchem* complectitur (præter ericeta loca que inculta) 758. bonaria seu jugera,& Brabanticas particas 218. cuncta fetacis terræ, quam 67 aratra subigunt.

Bina ibidem molendina ventis exposita, commoditati incolarum frequentiæ, cujus numerus 521. censiti synaxi Paschalis festivitatis, quæ pueros non admittit: quibus universim domus & villæ novem supra centum & viginti.

Hîc etiam obiter notabimus, extitisse olim in hoc territorio, ad dextram ripam Nethæ, loculentum vicum *Mol-te-nete* vocatum,& quamvis pristinis bellorum tempestatibus solo æquatus fuerit, nec umquam post restauratus nihilominus etiamnum notatur in hodiernis mappis geographicis.

Io. Bap. Gramaye in Antiq. Antv.l 4.c.9.ita de hoc eique vicino dominio scribit.*Possident etiam jam inde ab anno 1559. Toparchiam Oelegemi & Broechemi, cum elegante prætorio gentiles de Ryt. Ubi ante duo sæcula dominatos video Wesalios, & deniq; anno 1446.Ioannem Diedegemium,& post eum Brechtanos.*

Constat quidem quod olim hîc loci gentiles de Wesele, Diedeghem, & Brecht, possederint prædia & villas aliquas : porrò de dominatu eorum nil prorsus in vetustis monimentis reperitur.

Waerachtige verclaringe vande verpachtinge der hoeven ende thienden de Abdye van Tongerloo toecomende onder Broechem. De hoeve ghenaempt ter Hoeffen Ian Dielkens in pachte,van het jaer 1671. voor 300. guldens, De hoeve ter Eeuwen Melchior Maes, als vooren, affgetrocken voor een half bunder 12. guldens, 388. d'Ander hoeve ter Eeuwen, Iacob Dielkens met sijnen sone, voor 25. veertelen rogh, eñ in gelde 240.gul. De hoeve in Beygem, Ian de Ridder voor 300. gul. De hoeve in Vorst,Ian Fyen, voor 225.gul. De hoeve vander Ryt, Adriaen Bogaerts, voor 300.gul.De hoeve in Willegem,Iacques van Wesenbeeck, voor 280. gul. De geheel thiende van Broechem affgetrocken 100. veertelen voor des Pastoors Cannon(d'welck mette Antwerpsche matte maecken 107.en een half veertelen rogge) blyven voor de Abdye voorf. voor den Oost 1671. 414 veertelen rogh, 40. veertelen gerst, ende 30. veertelen haver, en in gelt 100. guldens.

 Den

Den Molen van Broechem voor d' Abdye van Tongerloo 25. veertelen rogghe in gelt 100. gul. Het huys vanden molder 60. gul. d' Ander hellicht vanden molen toecomende Balthasaer Boemans t'sjaers 25. veertelen coren, in gelde 100. gul.

De Dominio Oeleghem. CAPUT VII.

Philippus Le Roy, Eques Banneretus, Sacri Imperij Liber Baro, Dominus de Brouchem, Oeleghem, & in Fano S. Lamberti Regi à Consilijs, Supremiq; Ærarij Belgici Assessor.

OElegem, pagus Brouchemiensi conterminus est, quem præterfluit *Schynda* fluviolus, numeraturque etiam inter capitales præfecturæ Santhoviensis, qui ad comitia istius districtus vocantur, inque ijs suffragium habent. Ejus dominium à Principe acquisivit hæreditariè possidendum Philippus Le Roy Eques, Dominus de Ravels 20. Aprilis 1644.

Ecclesia hujus parochiæ olim à Brouchemiensi sejuncta fuit, hinc collatio curæ pastoralis hujus loci spectat ad cœnobium Tungerloënse, hodieque parochi munere dignè fungitur Ioannes Ludolphus van Craeywinckel ejusdem monasterij religiosus.

Legitur in memoratæ ecclesiæ fenestra ad partem meridionalem sequens epigraphe, infra gentilitia insignia loci domini uxorisque ejus.

PHILIPPUS LE ROY EQUES AURATUS, DOMINUS DE BROUCHEM ET OELEGHEM,
PHILIPPO IV. HISPANIARUM ET INDIARUM REGI A CONSILIIS,
SUPREMIQUE PER BELGIUM ÆRARY ASSESSOR,
AD UNITARUM INFERIORIS GERMANIÆ PROVINCIARUM ORDINES
PACIS NEGOTIO PROMOVENDO ANNIS M. DC.XLVII. ET XLVIII.
DEPUTATUS.
ET D. MARIA DE RAET NOBILI APUD GELDROS STIRPE ORIUNDA EIUS UXOR.
POSS. M. DC. LIII.

Præterea

Præterea visitur in eadem ecclesia in choro humi, lapis sepulchralis Odowaldi de Steenberghen, cum hoc epitaphio litteris latinis exarato.

Hic jacet sepultus Odowaldus de Steenberghen Armiger, Dominus de Vriesele in Oeleghem, qui ob. ult. Maij an. M.CCCC.XCV.

Et Domicella Maria de Wyngaert ejus conthoralis, quæ ob. xxix. Ianu. M.CCCC.XCIII.

Ad partem Borealem ejusdem templi in sacello D. Virginis, humi ante aram conditus est Henricus van Halmale, cum hoc epitaphio.

HIER LEEDT BEGRAVEN HEER HENDRICK VAN HALMALE RIDDERE, HEERE VAN VRISELE ETC. DIE STERFT INDEN IAERE M. DC. XIV IN DECEMBER 7. DAGEN.

Quinam fuerint hujus prædij possessores, docebunt nos sequentia desumpta ex libris feudorum Ducatus Brabantiæ:

Extract uytten Hooft-leenboeck vanden quartiere van Antwerpen, alwaer onder de Capitulatie van Oeleghem fol:cxlij. *staet als volght*

Joncker Willem van Halmale iiij. Junij 1615. bij doode Heere Henrick van Halmale sijns vaders ondergeschreven.

Her Henrick van Halmale Ridder etc. 3. Februarij anno 1594. bij doode ende volgende den Testamente van Jouffrouwe Clara van Halmale zijnder moeye ondergeschreven.

Jouffrouwen Clara van Halmale xix. Augusti 1587. bij doode Jouffrouwen Catharina van Halmale haerder zuster ondergeschr.

Peeter Jonckvrouwens tot behoeff Jouffrouwen Catherine van Halmale den naestlesten Augusti M. cccc. lxxij. huts coope bij overgeven Joncker Wilhem van Halmale onderss.

Waelrave Gielis vij. Julij M.cccc.lxxij. tot behoeff van Joncker Wilhem van Halmale bij doode vrouwen Katherine vanden Werve zijnder moeder onderss.

Vrouwe Katherine vanden Werve xiiij Octobris M. cccc. lxvj. bij doode wijlen heeren Costens van Halmaele haers mans onderss.

Her Costen van Halmaele Ridder xvj. Decembris M. cccc. ende bij doode wijlen vrouwen Jozijnen von Steenbergen sijnder moeder onderss.

Cornelijs von Steenberghen inden naeme ende tot behoef van Jouffrouwen Jozijnen von Steenbergen onder heur iaeren wesende xxij. Februarij anno M. cccc. xcv. bij doode wijlen Eewouts van Steenberghen huers vaders onderss.

Eewout van Steenbergen ij. Marcij anno M.cccc.lxxix. bij doode wijlen Matheeus van Steenberghen sijns vaders onderss.

Matheeus van Steenberghen xx. Septembris anno M. ccc. lvj. bij coope gedaen teghen Peteren vanden Hooghenwege.

Peter vanden Hoogewege bij doode wijlen heeren Jans vanden Hooghenwege, sijns broeders onderss.

Her Jan vanden Hoogenwege bij coope.

Arnt van Gheldenaken bij doode wijlen Jouffrouwe Jehannen vō Edinghē, sijnder moeder onderss.

Jonffrouwe Jehanne van Edinghen heeren Colaerts dochter bij doode wijlen vrouwen Jehannen van Lvere, huer moeder, houd xlij. bunderen onder lant beempde ende heyden niet scheren chijnsen daer toe behoerende gelegen inde prochie van Oleghem ghcheeten de goeden van Vriesele.

Monuerim hîc, quod memoratus *Arnoldus van Geldenaken* vendiderit prædium de Vriesele *Simoni de Herbaix*, anno 1450. die. 27. Iunij, *Los vry ende quyte van allen commere ende calaengien uyt-genomen vivent-wintigh groote Brabants heeren chijns ende anders niet.* Undè patet quod dominus de Oeleghem (cui hodieq; census ille solvitur) dominus directus sit memorati prædij de *Vriesele*. Anno sequenti 27. Octobris, idem prædium transcripsit *Ioanni vanden Hoogenwegen* canonico Antverpiensi, etiam cum onere præceptati census, uti didici ex litteris Schabinalibus urbis Antverpiensis, quas penes me habeo authenticas, quibus consentiunt libri censuales hujus dominij:

Extant

Extant eadem annotata in suprema curia feudali Brab. ex qua etiam excepimus subjuncta ad prædium de Vriesele spectantia.

Transsumptum ex vetusto quodam Codice Generali feudorum supremæ curiæ feudalis Brabantiæ in membrana latinè conscripto, de Relevijs & Hommagijs olim factis Illustrissimo Domino Ioanni Duci Brabantiæ, ab anno 1312. quo obijt Ioannes Dux pater ejus, usque ad annum 1350. vel circiter, in quo codice, inter cætera folio Lix. inveniuntur sequentia.

Io. de Vriesele iij. boñ. nemoris, i. boñ. prati, C. iiij. hommagia vel plura mansionar: apud Sempse & apud Liere. Item *xxiiij. boñ. terræ apud Olegem, quæ Balduinus sbors tenere solebat. Iudocus de Beringhen tenet modo tũla.*

Item folio xxj. *Domina Ysabella dicta Elisabeth uxor Dñi, Ioannis de Moertere xxiiij. bonnaria terræ apud Olegem, que Iohannes de Vriesele pater suus sibi dedit in matrimonium. Dominus Io. mart: suus tanq; mambũrs. Iudocus de Beringhen Bounings sone de Beringhen emit arga eam, & sunt circiter xlij bonaria, sic stat in novo libro supra Iudocum de Beringhen.*

Ex his liquet quod memoratum prædium *Vriesele*, ita nuncupatum sit, quia olim attinuit ad gentiles de Vriesele qui in hoc tractu diu viguerunt, uti monstrabitur, quando agemus de dominio *Poederle* quod olim illorum juris fuit.

Cæterum, universus ferè hujus pagi fundus uti præcedentis dominij de Brouchem, à Principe jam olim partim in feudum partimq; in emphiteusim seu sub annuo censu datus fuit, quod documentis authenticis doceremus, nisi vereremur morari ordinem rerum.

Uti fundus ita & Decimæ hujus loci olim pertinuerunt ad patrimonium & aulam Lotharingiæ Principum, porrò nunc possidentur partim à monasterio Tungerloënsi partimque à cœnobio S. Bernardi ad Schaldim, quod portionem suam in locationem perpetuam dedit gentilibus de *Cotereau* Westmalæ dominis. Novalibus autem potitur parochus.

Hujus dominij molendinum construi jussit hodiernus dominus ad supplicationem subditorum suorum, quibus ante ad vicina extra hunc pagum sita recurrendum erat. De hoc loco memorat Christoph. Butkens in Troph. Brab. l. 4. c. x. fol. 476. & seq. docetque in hoc eique vicino dominio de Brouchem, antiquos Brab. Duces percepisse præter 39. libras 6. schellingos & 6. nummos Lovanienses, & 2 modios siliginis, jura aliqua de aratro, gallicè *Droict de charue*, teutonicè *Plouch-penninghen*: probatq; id diplomate Wenceslai & Iohannæ Brab. Ducum anni 1357. quod etiam exhibet in probationibus suis ad eundem librum, fol. 192. cujus verba hæc sunt.

Item tot Brochem ende Oeleghem acht-en-dertigh pont/ twelve schellinghen Lovens. Item noch aldaer vierthien schellinghen/ sesse penninghen Lovens. Item tot Doirne/ Winegem/ Bouwsbeke/ Hovet/ Morsele/ Brouchem/ Bouchout/ Buyseghem/ Oeleghem/ van Plouch-penninghen vyf pont/ vierthien schellinghen/ vier penninghen Lovens.

Item tot Oeleghem van pachte twee zisters roghs gheprijst vier schellingen groote.

Ende geven onse voirschreven zuster haeren ver ende onsen broeder den Greve alse haeren mombour volkomen macht/ inde voors. Dorpen daer de renten gelegen sijn/ ende wijse haer bewijst hebben/ daer sy die Heerlickheyt noch gerichten niet af en heeft dats te weten tot Brouchem, Oeleghem, Boitsbeke, Mortsele, Buseghem, eenen Richter ofte Meyer te setten/ die de volkomen macht hebben haere huere-renten uut te panden t'allen terminen alse verschenen ende vervallen selen.

Hæc est origo curiæ censualis quam Principes illi habuerunt in *Brouchem*

& Oelghem. Ex relatis etiam patet quòd Duces Wencelaus & Ioanna non abalienaverint loca hæc cum ceteris in eodem diplomate memoratis.

Porrò quomodo & quando in præfatis juribus de aratro præstandis cessatum fuerit, hactenus ignoramus, inquirendum utique.

Godefridus Wendelinus in opere suo de natali solo legum Salicarum, cap. XVI. autumat pagum hunc ævo illo vocatum *Idulgum*, ac hîc *Malberginum* à francis habitum; quidquid sit suppetunt nobis argumenta quibus stabilire possemus perantiquum esse, & Brouchemiensi vestutiorem, quamvis Ecclesia de Oleghem aliquando fuerit appendix Ecclesiæ de Brouchem, nam post susceptum Christianismum cœptæ sunt erigi Ecclesiæ, quibus illæ in vicis (sæpe ignobilibus) sunt suscitatæ, viciniæ reliquæ nomina clariora obscurârunt, undè antiqua loca jam latent propter parœciæ suscitatam ecclesiam, neque in chartis geographicis comparent, in quibus solùm plerumque parochiales ecclesiæ notantur.

Magnus hîc si uspiam alibi venatus, præsertim cuniculorum.

De Dominio Westmal. CAPUT VIII.

Guilielmus de Cotereau, Marchio de Asch, Baro de Iauche, Dominus Comitatus de Guideux, Westmal, Soerfel, Pulderbosch &c. Vexillifer hæreditarius Ducis Brabantiæ.

WEstmal amplus est pagus & jam olim tempore Francorum Saliorum celebris, uti docet Godefridus Wendelinus in demonstratione natalis soli legum Salicarum, cap. XVI.

Hujus pagi altam & mediam Iurisdictionem acquisivit Henricus vander Molen, jure pignoratitio, à Philippo I. Castellæ Rege anno 1505. die 1. Iunij

potrò Robertus de Cotereau Westmalæ Dominus pignoratius, hoc dominium titulo emptionis absolutæ obtinuit à Philippo IV. Hisp. Rege anno 1644. Infima autem jurisdictio spectat ad Abbatiam S. Bernardi ad Schaldim, ex dono Henrici Lotharingiæ Ducis, cujus diploma exhibet Aub. Miræus in Not. Eccl. Belgij cap. 208. uti sequitur. *Henricus Dei Gratia Dux Lotharingiæ, Universis in domino salutem: ad universitatis vestræ notitiam pervenire volumus, quod nos ad construendum monasterium monachorum Ordinis Cistertiensis, contulimus in manus Abbatis de Villari, Leodiensis diæcesis,* Westmalle *cum omni allodio ad eamdem villam pertinente, & quidquid ibidem nostri juris est in decimis, pratis, aquis, pascuis, silvis, & silva totali quæ vocatur* Hoodonc, *cum omnibus pertinentijs suis. Facta sunt hæc in præsentia fratris Wilhelmi Abbatis Villariensis, G. militis de Wyneghem, G. sculteti de Herentals, Hugonis Nose de Antverpia, Ægidy Sculteti Antverpiensis, & aliorum. Actum apud Lovanium M. CC. XXXIII. in festo B. Bernardi Abbatis.* Insuper aliud diploma loco citato legitur, cujus verba sequentia. *Henricus Dei Gratia Dux Lotharingiæ... Noveritis quod nos omne allodium de villa nostra de* Westmalle, *cum omnibus decimis, silvis, pratis, terris & totali silva quæ vocatur Hodunc in eleëmosinam contulimus, ad construendum novum monasterium Cistertiensis Ordinis, quod locus S. Bernardi vocabitur, in manus domini Abbatis de Villari. Testes Godefridus de Perues, Walterus Bertaut, Arnoldus de Wesemale, Arnoldus Dapifer de Rotselaer, Henricus de Attenhove, Carolus de Arschot, Walterus de Haacht, Rumoldus de Thunis, Gerardus de Iska & plures alij. Datum M. CC. XXXV. mense Martio.* Verùm, ex curia feudali quoad memoratam oppignorationem hujus dominij excepimus sequentia:

Extract uytten Hooft-leenboeck vañ Quartiere van Antwerpen berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhovt van Brabant, alwaer onder de Capitulatie van Westmalle, Soersele, folio CC. LXXVII. & sequenti staet als volght.

Joncker Henrick Cottreau xxv. Aprilis 1591 byder doot endé successie wijlen Joncker Philps Robert de Cottreau zijns oudtste broeders ende heer Ezaert Cottreau zijns vaders ondergeschreden.

Ezart Cottreau xx. Augusti anno M. cccc. xxx. by doode Peters vander Molen zijns grootvaders.

Peter vander Moelen xix. Aprilis anno M. cccc. vij by doode wijlen heeren Henrick vander Moelen Ridders zijns vaeders ondergeschreven.

Peter vander Molen vj. Septembris anno M. cccc. v. tot behoeff van heeren Henrick vander Moelen Ridders zijns vaders.

By opdrachte van Meester Matheeuse Hujoel Secretaris in Brabant/ als Procureur ons heeren des Coninck by sijnen oepene Brieven gegeven opten eersten dagh van Junio anno M. cccc. v. behoerlick gemechtight om die opdrachte vanden goeden ende heerlijckheyden naghescreven in sijnen genaden name te doene ende te passeren naevolghende den verczijghe byden voorss heeren Henr. vander Moelen teghen onsen voorss. heere den Coninck mit consente der drie staten des lants vã Brabant gedaen/ hout die hooge eñ middel heerlichept van Westmalle ende Soerssele/ mitten hueren ende bruchen/ ende dat sijn Meyer ende Schepenen die hy aldaer heeft kennisse ende judicature hebben sullen vande selve heerlichheydt mit des daer aen cleeft/ gelijck ende inder vuegen onse voorss. heere den Coeninck die aldaer gehadt heeft eñ dat hy sal moegen stellen een vorster hem daer toe dienende behalven die regalien heerg. confiscatien van oorloegen bastaerde goeden ende diergelijcke om byde voorss. heere Henr. ende sijnen erven ende nacomelingen die te gebruycken ne ende de selve vanden hertochdomme van Brabant sonder middel tot eenen vollen leene te houdene totter tijdt toe dat die ghelost selen wesen.

Reperi in templo hujus loci sequens monumentum uno cubito terrâ altius, extructum in quodam sacello ad meridionalem partem chori.

WANZEEL ETC: ET NOBILISSIMÆ CONIUGI D. MARIÆ DE
Bruneau.
Vander Moelen.

Gentilitia arma familiæ *vander Moelen* & *Brimeu*, quæ juxta exhibitum monumentum expressimus, ita visuntur in choro dictæ ecclesiæ in fenestris quæ cingunt altaris utrumque latus, nec non in pluribus alijs, & in supellectili sacra. Super ingressum præfati sacelli extant etiam insignia vander Moelen muro inædificata, unde colligo à gentilibus istius domus structum fuisse ad sepulturam eorum, quorum quoque munificentiâ, remur odeum extructum, quod indubijs notis eorundem gentilitia evincunt insignia. Præterea ad partem occidentalem memorati sacelli, muro affixum est hoc epitaphium.

D.O.M.

Hic exspectant beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, nobilis & generosus Dñs Henricus de Cotereau Erardi F. D. in Westmal, Soersel, Velpen, Woestmeerbeeck, Eertbruggen, Schellebelle, Wanzeel. Obijt iij. Decembris M. DC. XXXIII. *A. ætatis* LXXIV. *& nob. & gen. Dña Catharina de Halmale quæ post annos* XXXV. *cum marito concordissimè transactos obijt* XXX. *Septemb.* M. DC. XXII. *ætatis suæ* LXII. *Cornelia verò de Cotereau F. ætatis* XII. *A.* M. DC.

In ipso autem altari ejusdem sacelli hæc legitur epigraphe.

D.O.M.

Nobilis ac generosus Dñs Robertus de Cotereau Dñs de Westmal, Zoersele, Woestmeerbeeck, & N. & G. D. Margareta de Wassenaer conjuges, ambo genere & virtute præclari, hâc vitâ defuncti meliorem exspectant, ille A. M DC. LIX. III. *Augusti ætatis* LX. *hæc anno sequenti* XI. *Novemb. ætatis* LXIII. *Odilia verò utriusque filia obijt A.* M. DC. LIII. I. *Martij. Requiescant in Pace.*

In codicibus templi notata reperi subjuncta anniversaria.

Feb. in Cathedra S. Petri anniversarium Dñi Henrici de Molendino uxoris & filiorum, cum missa & 9. lect. & tricenario. 14 st.

Prima Martij anniv. Domicellæ Odiliæ de Cotereau cum missa & vigilijs 9. lect. solvitur à stadthoudero 1-10. st.

Dominica media Aprilis anniv. Gerardi de Vorselaer militis & Catharinæ ejus uxoris 4. st.

Iul. Dominica post dedicationem anniv. Dñi Petri de Molendino & uxoris, cum missa vigilijs & tricenario, 10. *asses.*

Item in Iulio die 9. *anniv. Dominæ Mariæ de Renesse Dominæ de Westmal, cum missa & vig. 9. lect.*

In ipso S. Magdalenæ anniv. Dominæ Annæ de Molendino uxoris Domini Philippi cum missa, vigilijs & tricenario. 4 *Carolos.*

Die 3. *Aug. anniv. Domini Roberti de Cotereau cum missa & vigil. 9. lect. solvit stadthouderus* 1-10. st.

In Septemb. anniv. Dominæ Catharinæ van Halmale cum missa & vig. 9. lect. solvit stadthouderus 1-10. st.

Novemb. anniv. Dominæ Margaretæ de Wassenaer cum missa & vig. 9. lect. solvitur à stadthoudero 1-10. st.

Anniv. Domini Erardi de Cotereau cum missa & vig. 9. lect.

Decemb. anniv. Domini Henrici de Cotereau cum missa & vig. 9. lect. solvitur à stadthoudero 1-10. st.

Cæterum, castellum domini de Westmal haud procul à templo distat, pars ejus spectabilior constructa est à gentilibus de Cotereau, sæculo elapso.

De

Castellum de Westmal.

Pag. 197

De Dominio Soerſel. CAPUT IX.

Guilielmus de Cotereau, Marchio de Aſch, Baro de Iauche, Dominus Comitatus de Guideux, Weſtmal, Soerſel, Pulderboſch &c. Vexillifer hæreditarius Ducis Brabantiæ.

EX ijs quæ à nobis relata ſunt capite præcedenti, ſatis liquet, quod ſuperioris ſæculi anno V. hoc dominium unà cum Weſtmalle oppignoraverit à Philippo I. Caſtellæ Rege Henricus vander Moelen, è qua familia tranſijt in domum de Cotereau, in qua etiamnum ſubſiſtit, quæ anno 1644. illud in perpetuum poſſidendum acquiſivit emptionis titulo à Philippo IV. Hiſpaniarum Rege conjunctim cum Weſtmal, à quo pago jam olim hic ſejunctus fuit, nec non ejus eccleſia in parochialem erecta & aucta, quæ ante fuerat ſacellum S. Eliſabethæ, Weſtmallenſi parocho obnoxium.

Uti in Weſtmal, ita & hic minora juriſdictionis jura poſſidet Monaſterium S. Bernardi ad Schaldim ex dono Henrici I. Lotharingiæ Ducis, cujus cum bina diplomata hæc loca tangentia exhibuerimus capite antecedenti, denuo illa producere ſuperfluum arbitramur, ſolùm notabimus ſub hoc pago ſitam eſſe ſilvam *Hoodonck*, de qua commemorant diplomata citata, amborumque pagorum dominium pro novem millibus & ſexcentis florenis tranſcriptum eſſe. Cæterum, Henricus illo nomine primus Brabantiæ Dux merito audit fundator monaſterij S. Bernardi ad Schaldim, utpote qui anno 1253. Guilielmo cognomine Bruxellano Abbati XI. Villarienſi dedit memorata prædia in *Weſtmalle* & *Soerſel* cum ſilva Hoidoncana, ad novum monaſterium in hoc tractu à fundamentis excitandum, quod quidem primò in pago *Vremde* ædificari cœptum eſt, dein migravit ad Schaldim.

Gulielmus de Cotereau Marchio de Aych Baro de Jauche, Dominus de Westmal. Soersel. Pulderbosch. etc

ANno 1505. acquisivit jure pignoratitio *Petrus vander Moelen* hujus pagi dominium à Philippo I. Castellæ Rege, quod post eodem jure aliquando (ni fallor) possedit familia Schetz, tandem Philippus IV. Hisp. Rex vendidit illud absolutè anno 1644. Emerentianæ de Cotereau, uti notatum vidi in Camera rationum Ducatus Brabantiæ. Parochiale templum exiguum sed nitidum lucidumque est, jusque patronatus ejus spectat ad loci dominum, decima autem ad pastorem.

Viguit hîc antiquitus veneratio miraculosæ imaginis D. V. licet eam prætererit curiosus indagator Mariani cultus Augustinus Wichmans, in Brab. sua Mariana.

Eorum quæ recensui de oppignoratione hujus dominij fidem facient sequentia.

Extract uytten Hooft-leenboeck vanden Quartiere van Antwerpen berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant, alwaer onder de Capitulatie van Pulderbosch folio CC.XXIX. *staet als volght.*

EVaert Cotereau xx. Augusti anno M. cccc. xxx. by doode wijlen Her Peters vander Moelen sijns Grootvaders.

Peter vander Moelen x. Octobris anno M. cccc. v. by opdrachten van Meesteren Gheerde vanden Dycke Secretaris in Brabant als Procureur ons heeren des Coninckx behoorlic gemechticht met sijnen oepenen brieven ghegheven opten Iersten dach van Junio int selve jaer M.cccc.v. naevolghende den vercoghe byden selven Peteren teghen den selven onsen Heere den Coninck mit consente der drie staeten des lants von Brabant daer aff gedaen. Vant die hooghe middel ende leeghe heerlichheyt van Pulrebossche alsoe hier die streckende is behalven die regalien hergh. confiscatien van Oorloghen bastaerde goeden ende diergelijcke ende noch die chynsen die onse heere den Coninck aldaer hadde ter voorss. plaetsen van Pulrebossche resorterende onder t'Rentmeesterschap van Antwerpen/ ghedraeghende viij. pont Lovens om byden voorss. Peteren vander Moelen ende sijnen naercomelingen van nu voortaen vanden selven heerlichenden ende chijnsen te gebruycken ende die vanden hertoghdomme van Brabant sonder middel tot eenen vollen leene te houdene totter tijdt toe dat die ghelost zelen wesen.

De Dominio Merexem. CAPUT XI.

Iacobus van Parys, Dominus de Merexem & Dambrugge, Quæstor Brabantiæ Ordinum, in agro Antverpiensi.

MErexem celebre & antiquum dominium est, omniumque pagorum præfecturæ Santhoviensis, vicinissimus civitati Antverpiensi, ejusq; suburbano ad orientalem urbis plagam conterminus: hinc etiam insolitos æstus maris aliquando passus, quibus singulis sæculis regio illa vexatur. Pagi hujus dominium olim tenuère antiqui Bredæ domini, donec in divisione ditionis istius, facta temporibus Ioannis I. Brabantiæ Ducis, accesserit Bergarum ad Zomam dominis, quorum primus post separationem, *Gerardus de Wesemale* jure uxorio; de illo Pontus Heuterus in Genealogia Marchionum Bergarum ita scribit. *Gerardus Wezemalus conditor oppidi Bergarum (vulgo* **Bergen opt Zoom** *dicunt) primus ejus dominus, reliquit ex uxore filios duos, Arnoldum Wezemalum Bergarum ad Schaldim dominum, & Godefridum Wezemalum Merxemi dominum,* qui tradente eodem autore genuit *Gerardum Wezemalum Merxemi dominum.* Heuterum secutus est Miræus, in dipl. Belg. lib. 1. cap. 87. in don. Belg. lib. 1. cap. 88. & in Not. eccl. Belgii cap. 221. At Thomas de Rouck in libro cui titulus, *den Nederlantschen Herauld* cap. 8. art. 7. fol. 290. adscribit memorato Gerardo de Wesemale filios tres; verba ejus sequentia: *Heer Gerrit van Wesemale, heer van Quabeke, eerste heer van Berghen na die separatie, hadde dry sonen, Arnout, Gerrit, ende Godsvaert. Arnout vierde heer van Berghen. Gerrit heer van Merxem ende Schoten &c. Godtvaert van Wesemale geseyt van Quabeke, heere vander Sluysen by Thienen.* Quidquid sit, compertum habeo anno 1312. floruisse Gerardum van Wesemale dominum de Schooten & Merexem, & donasse in emphyteusim subditis suis de Merexem & aliquibus morantibus in Schooten,

universum ericetum de Merexem locaque inculta, uti constat ex diplomate subjuncto, quod penes me habeo authenticum, extatque etiam in archivo Philippi Schoyte hodierni Consulis Antverpiensis, qui me docuit quod quercus illa terminalis (de qua in eodem diplomate fit mentio) haud procul distet à prætorio suo **t'Hof ter Borcht**, cujus hortum laudavimus dum egimus de dominio Schooten.

A*Lden ghenen die dise letteren selen sien ochte horen lesen. Wy Gherard van Wesemale Ridder ende Margriete sijn wijf heere ende vrouwe van Scoten ende van Mercxsem Saluit, met kennissen der waerheyt om dat orber ende grote nutschap es datmen die dinghen bewaere in geschrifte daermen euwelicke ghedinckenisse aff begeert te houdene, want der menschen gedachten ongedurigh ende sterflick sijn, so make wi cont ende doen te wetene alden ghenen die nu sijn ende naemaels sijn selen dat wy ghegeven hibben ende geven allen dien lieden die wonachtich sijn binnen Mercxsem, ende op't Doorne eyghen binnen Mercxsem, ende die namaels daer wonen silen, ende daer toe een deel lieden binnen Scoten, sonderlinge tes gends behoef daer si nu op wonen, die van Scoten bi namen genoemt dats te wetene Henricke Mannarde, Matheuse vanden Leene Arnouts kinderen vanden Leene die wonachtigh sijn in eene stede diemen noemt* Blidens Voert, *Ianne Geen Manssone van Amudo Hughen Borsche die nu wont op der nonnen guet, Willeme vander Beke ende Iacoppe Rubbekene in gerechten erve te houdene ende te ghebruikene si ende hoer nacomelinge, emmermeer ende euwelic* alle die Wildert die gelegen es van dien molen wiele ane die Listrate, ende van daer tote dien Oesthorneke van Ians Rijfs lande, ende van daer tier Borcheike, ende van daer te Merexsem ten Damme, ende al die wildert die binnen desen voerghenoemden viere palen geleghen es, ende over al binnen Merexsem, *also dat die voers. lieden ende haer nacommelingen alder te voerschreven wildert vrileck in paise ende in rusten gebruicken selen en houden, ende hebben selen te horen ghemenen orbere op drie penningen swarter tornoise s'jaers te geldene ende te gevene ons over onse nacommelinghen alle jaers te Kerssavonde, welcke drie penninghen swarter tornoise s'jaers de voerseide lieden met onsen consente bewijst hebben ende geset t'ontfane ende te nemene op de woninghe heren Damaes Guetmans Priesters, ende op den gront ende de bovinghe die daer toe behoort, met willecore des voers. heren Damaes, welcke woninge gestaen es in die prochie van Merexsem ten overhoute, also dat de voers. wilders onbekummert blijft ende ongeladen vanden voers. drie penningen s'jaers, ende dat wi over onse nacomelinghe der voers. wildert daer aff niet eeschen en selen noch en moghen, maer selen ons houden aen de voers. woninge. Voert so geloven wi vore ons ende onse nacomelinghe, dat wi de voers. wilders nemmermeer instaen en selen noch doen instaen, ende ghenen wech daer toe inghere noch nauwere en selen laeten maecken daer si sijn op den dagh dat dese lettere gemaeckt was. Ende dat dese voers. lieden ende hoer nacommelinghe dese voers. wildert gheheellick ende al vrileck hebben ende houden selen ende daer gebruicken te horen gemenen orbore in gerechten erve emmermeer ende euwelick ongestoert ende ongecalengiert van ons ende van onse naercommelingen. Ende om dat wi willen ende begeren met gueder hertsen ende met gonsten dat alle dese voers. dinghen ende voirwarden den voers. lieden, onsen lieven vrienden ende horen nacommelinghen vast ende gestade bliven van ons ende van onse wegen ende van al onsen naecommelingen t'euwelicken daghen, so hebben wi onse seghel*

Castellum de Merxem

pag 199

aen dese letteren gehangen in kennessen der waerheit van euwelicker gestadigheit. Dit was ghedaen in't jaer ons heeren alsmen schreef dusentich drie hondert ende twelve, op onser Vrouwen dagh ter Lichtmessen.

Extat etiam in archivo monasterij Villariensis diploma, cujus initium tale: *Wy Willem van Eeckhove ende Gerard van Wispelaer schepenen van Antwerpen &c. mijn heer Gerard van Wesemale heere van Merexem &c. ende met wijsene Ians Draecx sone s'her Godevaerts wijlen* M. CCC. XXIII. Præterea legitur in quodam diplomate etiam teutonicè conscripto anno 1231. à nobis exhibito lib. 2. cap 11. *Wy Marie van Wilre ende Gerart van Merexem haere wettighen man, outste sone mijns heeren Gerarts van Wesemale heer van Merexem &c.*

Illum, eundem arbitramur, quem Butkens recenset in Troph. Brab. lib. 4. fol. 379. hisce verbis: *Gerard de Berges Sire de Scoten, Mercsem, Brecht, Wersele, Wilre, &c.* Anno 1267. Henricus Bredæ dominus contulit *Ius patronatus & personatus, sive altaria ecclesiarum de Scoten & de Mercsem capitulo ecclesiæ Beatæ Mariæ in Antwerpia, salvo per omnia in dictis locis suo dominio temporali*, uti docuimus cap. 4. hujus libri.

Cæterum, ante aram summam hujus ecclesiæ legitur in quadrato cæruleo marmore: *Ostium monumenti D. Iacobi de Paris Eq. Toparchæ de Merxem, Dambrugghe, suarumque.*

Dambrugghe vicus est ad rivum Schijn, appendix dominij de Merexem, quem locum castris suis insedit Martinus van Rossem, quando anno 1542. urbi Antverpiensi imminebat.

Castellum domini de Merexem pristinis bellis vastatum fuit, ætate nostrâ illud instaurari cœpit præfatus Iacobus van Parijs dominus de Merexem, hodierni pater.

Porrò, quomodo & quando hoc castellum devenerit ad familiam van Parijs, docebunt nos sequentia, nec non quando dominium de Merexem abalienatum fuerit à Marchionibus Bergarum ad Zomam.

Exceptum ex codice feudorum Curiæ Feudalis Bergarum ad Zomam, in quo fol. c. IV. recto & verso leguntur sequentia.

Vytgeven ende vercoopinge vande Hove ende Heerlijcken huyse tot Merexem, met sekeren winnende lande, beemde, bosschen, lye, ende die hoeve daer aen behoorende, groot ontrent ... aen heer Willem Draeck tot eenen erffelijcken Leene vanden huyse van Bergen gebonden te wordene, ut patet in Registro sigillationis folio c. XLVII.

OP heden 26. dagen Aprilis anno 1515. compareerende voor ons Wouter de Hertoge Stadthouder ende mannen des Leenhoffs van Bergen ondergess. Ed. onsen ghedachte heere, heere Ian heere van Berghen opten Zoom, van Merexem, &c. vercooper ter eenre, ende heer Willem Draeck Riddere cooper ter andere sijden, verclaerende de voorss. partyen als dat de voorss. onse heere van Bergen wel ende wettelijck vercocht heeft den voornoemden heere Willem Draeck sijn huys en hoff metten toebehoorten van Merexem, daer aff die Heerlijckheyt wort gehouden te leene vanden huyse van Bergen, naer inhout van sekere cele, verclaerende de parcheelen gelijck hier naer volght. t'Hoff tot Merexem met allen den toebehoor-

ten. Inden eersten het Hoff, te wetene het steenen huys, poirtten, gronde ende toebehoorten, groot int geheel ontrent drye gemeten, Item noch saeylants neffens de lye, d'welck t'anderen tijden eenen aert geweest heeft, groot sijnde ontrent drye gemeten; Item neffens t'lande dat Ian Faes naerbess. in huren heeft eenen hoogen aert dat nu saylant is, groot sijnde ontrent drye gemeten, Item een beemdeken dat hoy gras is neffens t'Hoff westwaerts, geheeten d'legtbeemdeken, groot sijnde ontrent twee gemeten, Item de hage neffens de lye noortwaerts ende oostwaerts, Item acht gemeten beempden die gelden s'jaers vier ponden vijfthien schellinghen Brabants, die Ian Faes met sijne mede plegers in huyren houdende is, Item een elsen bosken groot sijnde ontrent twee ghemeten, geldende te sesse jaeren ontrent sesse ponden, compt t'jaers xx. schel. Brab. Item de houve bemden t'hoff groot sijnde in winnende lande ontrent sesthien bunderen, ende in bempden, grousen, ende aerden ontrent twee-en-dertigh ghemeten, die Henry Cornelis jaerlijcx in pacht heeft t'jaers om thien ponden Brabants, ende om xx. sisteren roghs, den rogge gherekent soomen ghewoonelijck is te thien stuyvers; comt oock thien ponden Brabants, Item uyt dese goede moetmen jaerelijcx betaelen der Schutterien vanden ouden Hantboge t'Antwerpen twee zisteren roghs als vooren tot thien stuyvers, comt xx. stuyvers Brabants, die den cooper tot sijnen laste nemen moet, ende dit al voor eene sekere somme van penninghen, daer af onse voorss. Ghen. Heere verclaerde te vreden ende voldaen te sijn, ende voorts op sekere conditien, servituten ende voorwaerden, te wetene dat men t'voorss. huys, houve ende andere hunne toebehoorten ten eeuwighen daghe sal houden te leene vanden huyse van Berghen, daer aff men de voorss. heerlijckheyt oock houdende is, ende boven desen dat de voorss. heere van Berghen by consente des voorss. heer Willems hem reserveerde t'voorss. huys voor hem ende sijne naercomelingen heeren ende vrouwen van Berghen ten eeuwighen daghe voor een open huys daer op te logeren, met sijne oft met hunnen ghewoonlijcke familien, sijne oft heure ghevanghene daer op te brenghen, daer te laten ende aff te voeren naer sijnre ofte hen lieder believte, al nochtans sonder den cost des voorss. heeren Willems ende sijnre naercomelinghen, ende voirts reserverende t'voorss. huys de voornoemde heere van Bergen voor hem ende sijn voorss. naercomelinghen als sijn eyghen huys, om daer op doen te brenghen tot sijn proffyte ende oirboir alsulcken coreweyen van xxij. lasten torve als de heeren ofte ghemeynte van Woestwesele den heere van Mercxem op sijnen huyse schuldigh sijn te brengene, ende hier en boven t'voorss. huys te houden voor een open huys in allen anderen poincten, ghelijckmen ghewoonelijck ende costuymirelijcken is een open huys voor eenen heere te houden, ende soo sullen de voornoemde heere Willem ende sijne naercomelinghen besitters vanden voorss. hove, hebben de presentatien vande twee Cappelleryen ghefundeert d'eene op onser Lievrouwen autaer inder kercke tot Mercxem, ende d'ander inder kercke van Schooten, als die van nu voortaen vallen ende versterven sullen, behalven den voorss. heere van Bergen ende sijne naercomelinghen de Collatie vander selver Cappellanien tot behoeff vanden genen die behalven van wegen der besitters des huys ende hoofs van Mercxem voorss. gepresenteert sullen worden, al sonder argelist versakende de voorss. onse Gen. heere van Bergen als vercooper, ende den voorn. heere Willem Draeck als cooper, t'selve tractaet in vueghen als boven voor de voorss. stadthouder ende mannen te passeren ende daer aff een vande mannen genaempt te worden des recht waert, soo dat d'een vande mannen daer aff by den stadthouder ghemaent wesende heeft met gevolght

van sijne medegenoten verclaert ende gewesen voor recht dat onse Gen. heere de voorss. goeden op Conditien voorss. soude opdraghen ende verthien. in handen s'voorss. stadthouders tot behouff s'voorss. coopers met halme hande ende monde, ende naer dien t'selue alsoo gheschiet is gheweest, soo heeft de voornoemden stadthouder de voornoemde percheelen van gronden, goeden, huysen ende eruen by manen ende vonnisse der voorss. mannen van Leene, ende opte Conditien bouen verclaert opgedragen ende verleden tot behoeff s'voorss. heer Willem Draeck, sijnen eruen ende naercomelingen, als cooper in desen, met alle sollemniteyten van rechte die van s'hooffs wegen daer toe behoorden te ghesebieden, ende is de voorn. heer Willem daer af gecomen te hande ende te monde aenden voorss. stadthoudere, ende heeft voorts gedaen hulde ende eedt van trouwen ende van eeren, met allen t'gene wes daer toe behoorde, egeene poincten van recht uytgescheyden noch daer inne vergeten, behoudelijcken eenen iegelijcken sijnen goede rechte, ende om dieswille dat wy heer Ianne van Bergen bouen genoempt al t'gene voorss. wel ende volcomentlijck ende gestendigh willen onderhouden ende achteruolght hebben, soo hebben wy in sterckenissen ende corroboratien van desen onsen segele aen desen letteren doen hangen, ende voorts gebeden ende versocht onse mannen van Leene die hier toe geroepen, ende daer by aen ende over sijn geweest, dat sy tot meeder vasticheyt s'voorss. coopers heurlieden segelen by onsen hier mede aen souden willen hangen; d'welck wy Ian de hertoge Ridder, Laurtys Spnagel, Ian vanden Meere, ende de Hase als mannen van Leene s'hooffs van Bergen ende by ende over geweest hebbende daer alle saecken bouengess. geschiet sijn geweest ter begeerten ons voorss. Gen. heere geerne alsoo gedaen hebben opten dach int jaer bouengess.

Daer naer heeft t'voornoemt heerlijck huys met sijne voorss. toebehoorten te leen ontfangen heer Goossen van Straelen Ridder, als man ende momboir van vrouwe Anna Draecx dochter wijlen heer Willem Draeck den 7. Mey inden Iaere 1562. ut patet in antiquo libro folio LXVIIJ.

Daer naer Ior. Anthonis van Straelen filius van heer Goossen voorss. ut patet in libro littera B. folio XV. verso als hier naer volght.

Den 24. Augusti 1549. heeft Ior. Anthonis van Straelen by doode sijn heer vaders het voorss. Leen verheven.

Den 5. Ianuarij 1581. heeft Ior. Ian van Straelen broeder vandē voorss. heer Anthonis van Straelen, onder benefitie van inventaris ende vonnisse vandē Raede van Brabant de date 28. Meert 1579 t'voorss. heerlijck huys verheven.

Den 28. Iulij 1620. heeft Mr. Iohan Anthonj de Rouck Licentiaet inde rechten als last ende procuratie hebbende van Urbaen van Parijs Rentmr. Generael vande Staten van Brabant tot desselffs behouve t'voorss. heerlijck huys verheven.

Vercoopinge ende uytgeven vande heerlijckheyt van Mercxem aen heeren Antonise van Straelen Ridder, waer aff de eene helfft metten voorss. heerlijcken huyse ten eeuwigen dage metten huyse van Bergen tot eenen vollen Leene gehouden wort, als hier naer by den Contracte breeder verclaert wort.

OP huyden eenentwintigh daegen in Meye inden Iaere 1563. comparterde voor ons Pieter van Halmale, Ridder Stadthouder ende mannen van Leene des Leenhoffs van Berghen op Zoom ondergess. die eersame Franchois Mahieu als volcomentlijck ende onwederroepelijck gemachticht ten saecken

naerbeſſ. vanden Ed. onſen gedachtigen heere, heere Ianne Marquis van Bergen voorſſ. Ridder vander ordene vañ Gulden Vlieſe &c. uytwijſende ſekere brieven geſchreuen in perthemijn gepaſſeert onder die ſignature ende Segele van ſijne Gen. in date xxij. Auguſti anno 1562. ons verthoont opgeleſen, ende in dier qualiteyt vercooper ter eenre, ende heer Anthonis van Straelen Ridder als cooper ter andere ſijden, verclaerende die voorſſ. parthijen als dat de voorſſ onſe Gen. heere de Marquis wel ende wettelijck vercocht heeft den voorſſ. heer Anthonis van Stra-len de heerlijckheyt van Merexem Dambrugge ende den nederlande aldaer *al naer inhout vañ voorſſ. brievi van procuratiẽ daer inne die conditien, tractatẽ ende conuentiẽ dien aengaende tuſſchẽ den voorſſ. onſinGen. heere ende heere van Straelen geſloten ende aengegaen als de voorſſ. partijen bekenden verclaert ſtonden luydende aldus. Ian Marquis van Bergen opten Zoom, heere van Wavere, van Borchvliet &c. Ridder vander Ordene vanden gulden vlieſe, Gouuerneur, Hooghballiu ende Capiteyn Generael vande landen van Henegouwe &c. Doen cont eenen yegelijcken, dat alſoo wy om te ſubuenieren onſe nootelijcke affairen, wel ende deughdelijck vercocht hebben voor ons, onſe eruen ofte naercommelinghen heeren Anthoniſin van Straelen Ridder, de Heerlijckheydt van Merexem ende Dambrugge met allen haeren toebehoorten, volgende den contracten ende conditien van vercoopinghe daer af tuſſchen ons ghemaeckt hier naer volgende, ende luydende aldus. Conditien waer op mijnen Gen. Heere de Marquis van Berghen ſal vercoopen die Heerlijckheyt van Merixem ende Dambrugge, mettin appendentien den voorn. heere aldaer competerende; die voorſſ. heere Marquis ſal vercoopen ende wettelijcke traditie doen ter plaetſen daer ende alſoo dat behoort vanden dorpe ende Heerlijckheydt van Mercxem met Dambrugge, den nederlande van Mercxem ende allen haeren toebehoorten, in hooge, middele ende leege juſtitie, mitſgaders die molenen, pontgelt datmen heet wighgelt, grontchijns, ſijn contigent ende paert inden aſſijſen, ceuren ende breucken, met allen den inncomen heerlijckheyt ende gerechtigheyt den ſeluen heere aldaer competerende ſoo in patrimonie als ter cauſen vanden gedeelte ende contingente inder ſeluer heerlijckheyt by hem vercregen tegens den Prelaet ende conuente van Vileers, ende in andere goeden ſonder jets daer aff te reſerueren, dan t'reſort vañ Nederlande van Mercxem inden Leenhoue tot Bergen opten Zoom, ende t'reſort vanden opperlande tot Breda, ende dat heerlijck huys van Mercxem ſal gehouden worden vanden huyſe van Bergen gelijck dat uyt gegeuen is, op conditie dat het deel ende contingent inder voorſſ. heerlijckheyt, d'wilck de voorn. heere Marquis nu onlangs vercregen heeft tegens den Prelaet ende conuente van Villeers als vooren, ten eeuwigen dage ontfanghen endeghehouden ſal worden tot eenen vollen leene vanden huyſe van Berghen, metten anderen gedeelte dat van outs ghehouden is gheweeſt vanden ſeluen huyſe, behaluen dat nu onlanex t'ſelue deel verheuen is gheweeſt aenden Hertoghe inden Leenhoue van Brabant, op indien de voorn. heere Marquis t'ſelue deel wederomme can vercrijgen uytten voorſſ. Leenhoue van Brabant, ende indien niet ſoo ſalt voorſſ. gedeelte nu leſt gecommen van die van Villeers totten voorn. heerlijcken huyſe gheuueght worden, om metten ſeluen heerlijcken huyſe tot eenen vollen leene vanden huyſe van Berghen ghehouden te worden: Item dat den cooper gehouden wort te onderhouden ende achteruolghen de concordaten ende tractaten by den voorſſ. heere Marquis gemaeckt, ſoo metter ſtadt van Antwerpen als metten Prelaet ende convente van Villeers, beroerende de voorſſ. heerlijckheyt*

met

met haeren appendentien, wel verstaende dat in desen coop egeensints begrepen noch ghecomprehendeert en sijn de leenen ghehouden vanden voorss. Prelaet van Villeers binnen der voorss. heerlijckheyt gelegen, mits dien dat die selve Prelaet by de selve concordaten en accorden sijn Leenhof apart ende tot henwaert heeft ghereserueert: Item dat alle commeren ende lasten uyter voorss heerlijckheyt gaende, des den vercooper niet en weet den cooper sullen corten, sulcx als die ter quytinghe staen ende diemen beuinden soude onquijtbaer te sijne teghens den penninck xx. Item dat die voorss heere Marquis niet ghehouden en wort den cooper ter causen van deser heerlijckheyt ende coope eenige voordere waerborge te stellen dan hem seluen eñ alle sijne goeden: Item dat die cooper sal gehouden sijn die capitaele penningen vanden coope van deser heerlijckheyt te betaelen die eene helft in gereeden gelde, ende die ander helft in goeden rentht ten penninck xvj. gehypoticqueert tot contentement vanden voorss. heere Marquis vercoopere. Onder de voorss. conditien van vercoopinge ofte voorwaerdē stont geschreuen aldus, opte voorss. conditiē eñ voorwaerden heeft heer Anthonis van Serdelen Riddere gecocht van mijne voorss. heere den Marquis van Bergen die voorss. Heerlijckheyt van Merxem, Dambrugge, ende den nederlande van Merxem met sijne appendentien als vooren voor die somme van dryenveertigh duysent Carolus guldens eens, *te betaelen als inden viij. ende lesten articule van desen verclaert wort, op conditie dat die stadt van Antwerpen van desen coop sal moghen hebben het calengieren volgende den accoorde &c. indien het haer goet duncke. Actum den xxiij: Mey 1561. onder stont geschreuen met groote letteren* IAN DE BERGES, *ende noch* A. DE STRAELEN.

Ende naerderhant ons verthoonr is gheweest by den voorss. heere Anthonise hoe dat rer tijden als inden jaere 1518. opten xxvj. April het voorss. hof ofte heerlijck huys van Merxem met sijnen toebehoorten by wijlen hooger memorien Ianne heere van Bergen voorss. oock Ridder vande ordene ende heere vander voorss. heerlijckheyt onsen grootvadere waere uytgegeven ende vercocht wijlen heeren Willem Draeck op sekere subjecten lasten ende servituyten doen ter tijt tusschen hen lieden ghecondionieert boven den last ofte subjecte van dat het selve heerlijck huys ofte hof metter houve ende allen den anderen sijnen toebehoorten ten eeuwigen daghe soude gehouden worden vanden huyse van Berghen te leene; te werene dat die voorss. onse grootvadere als heere van Berghen t'voorss. huys voor hem ende sijne naercommelingen heeren ende vrouwen van Berghen ten eeuwigen daghen reserverende voor een open huys daer op te logeren met sijnen ofte heuren gewoonelijcke familie, sijne oft heure gevangene daer op te brenghen, daer te laerene ende af te vuerene naer sijnre ofte heurder gheliefsten, al nochtans sonder den cost des voorss. heeren Willems ende sijne naercommelingen, ende voorts reserverende t'voorss. huys de voorñ. heere van Bergen voor hem ende sijne naercommelinghen als sijn eyghen huys, om daer op te doen brenghen tot sijnen proffyte ende orboir alsulcke coreweyen van twe-entwintigh last torven, als de heere oft ghemeente van Weestwesele den heere van Merxem op sijnen huyse schuldigh sijn te brengen, ende hier en boven t'voorss. huys te houden voor een open huys in allen anderen poincten gelijckmen ghewoonelijck ende costumelijck is op een open huys voor eenen heere te houden &c. Ende dit al uyt di[..]n als

merc-

merckelijck waere te gevoelen, want die voorsſ. wijlen heere Ian onſe grootvadere aldaer tot Merexem ende Schooten hadde ende was toebehoorende die hooge heerlijckheyt, welcke redenen nu ceſſeerden alſoo wy nu onlancx de ſelve hadden vercocht, verſouckende daeromme dat ons wilde gelieven hem ende ſijne naercomelinghen poſſeſſeurs vande voorſſ. heerlijcke huyſe, de voorſſ. ſubjectenende ſervituyten quyte te ſchelden, te remitteren, ſijn voorſſ. huys daer aff t'ontſlaene, ende indier manieren te vuegen tot die een helft vander voorſſ. heerlijckheyt van Merexem, ſoo iſt dat wy in conſideratie van diverſche getrouwe dienſten ende ſonderlinghe vrientſchappen ons by den voorſſ. heere Anthoniſe van Straelen gedaen, ende andere die wy hopen die hy ons noch doen ſal, den ſelven t'voorñ. hoff, ofte heerlijck huys tot Merexem voor ons, onſe erven ende naercomelingen tert eeuwigen daghen hebben geremitteert, quyt geſcholden ende ontſlaghen, remitteren, ſchelden quyte ende ontſlaen by deſen vañ laſten, ſubjecten, ende ſervituyten boven verclaert, behoudelijck dat t'ſelve heerlijck huys metten houve, lande en alleen ſijnen toebehoorten altijts ſal ghehouden worden vanden huyſe van Berghen te leene gelijck dat uyt gegeven is geweeſt, anders dan dat t'voorn. heerlijck huys met ſijnen toebehoorten van nu voortaen gevueght ſal worden. gelijck als wy t'ſelve vueghen by deſen totter helft vander voorſſ. heerlijckheyt van Merexem inder manieren hier vooren verclaert inde conditien vande vercoepinghe der ſelve heerlijckheyt by hem als vore van ons gecocht, midts dat hy de andere helft heeft moeten ontfangen van onſe Genheere den Coninck als hertoge van Brabant. &c. xxij. Auguſti M. D. LXII. Signatum IAN DE BERGES.

Extract uytten Hooft-leen-boeck beruſtende inden Souvereynen Leenhove van Brabant vanden quartiere van Antwerpen alwaer onder de capitulatie van Merexem ende Schoten folio xxj. onder andere ſtaet als volght.

IOr. Jacques van Straelen als ſterfman over d'erffgenaemen ende naeſte leenvolgers wijlen Jor. Goſwijns van Straelen ondergeſſ.. Septembris. 1622. by doode des ſelffs Jor. Goſwins.

Jor. Goſwijn van Straelen Janſſone als naeſte manſhoir/ ende by doode heer Anthonis van Straelen ondergen. zijns Oems xiij. Decembris 1614. ſonder preiuditie van t'verheff gepretendeert bijden overlijden zijns voorn. vaders volghende d'acte van verheff.

Her Anthonis van Straelen Riddere ij. Octobris M. cccc. lxj. mits coope by hem gedaen teghens heeren Janne Marckgrave van Berghen op den Zoom/ hout t'dorp ende die heerlijckheyt van Merexem mitten toebehoorten.

Her Jan Marckgrave van Bergen op den Zoom xviij. Octobris M. cccc. lx. by overgeven Loys van Bergen zijns brueders ondergeſchreven.

Loys van Bergen xxij. Aprilis an. M. cccc. ende bijſſtich by doode wijlen heeren Anthonis in ſijnder tijdt heere van Bergen zijns vaders ondergeſchreven.

Her Anthonis heere van Bergen iij. Auguſti an. M. cccc. xxxij. by doode wijlen heere Jans heere van Berghen zijns vaders ondergeſchreven.

Adriaen Meeus tot behoeff van Jouffrouwe Catharine van Habeskercke xviij. Feb. M. cccc. xix.

Her Jan heere van Berghen opten Zoom Riddere etc. xxj. Septembris anno M. cccc. xcv. achtervolgende den decrete vanden grooten Raede / ende by opdrachte van Janne Pennaers etc. inde ſtat vande kinderen ende erfgenamen wijlen Giellis Putoir/ hout die dorpẽ/ goeden ende heerlijchedẽ van Merexem ende van Schotẽ mit heuren toebehoorten.

Habeo inſuper alia documenta authentica ex quibus monſtrare poſſem veſtutatem hujus dominij, ſed ea quæ exhibui reor ſufficere.

De

De Dominio Wommelghem. CAPUT XII.

Thomas de Immerselle, Comes de Bouckhoven & Sacri Imperij Vicecomes Alloſtanus, Dominus de Immerſelle Wommelghem, Iteghem, Loon, Haveluy, Eeckhout.

W*Ommelghem*, vetus & præclarum dominium eſt, jam olim à Ioanne primo Brabantiæ Duce datum in feudum *Ioanni de Lyra* equiti, anno M.CC.LXXVII. quæ domus etiamnum illud poſſidet, donationis diploma exhibet Chriſtop. Butkens in probationibus ſuis ad lib. IV. Troph. Brab. fol. 109. cujus verba hæc ſunt.

Nous Iehans par le grace de Diu Dux de Lothier & de Brabant, faiſons à ſavoir à touz cheaux qui ces Lettres verront & orront, que nous avons donniet & donons en droit fief à Monſeingneur Iehan de Lyra *chevalier fil.* Monſeingnieur Ernoul de Lyra *& à ſes hoirs, toute la ville de Womelgem, avec touz cens, toutes rentes, toutes tailes, toutes drotures, toutes les Iuſtices hautes & baſſes, & quant que nous y aviens ou pouriens avoir, en queilconque maniere que ce fuſt, &c. & pour ce que ce ſoit fermé choſe & eſtable, & que nous ne nous hoir neu puiſſion venir par nous, ne par autrui en contre le don & les choſes avant dites à noul jour; avons nous les preſentes lettres ſeeleies de noſtre propre ſéel, avec les ſeaux de nobles homes Monſeingneur Godefroit noſtre frere Monſeingneur Henry de Lovaing ſeingneur de Harſtal Monſeingneur Gerart ſeingneur du Buec & de Marbais, Godefroit de Vyane, avec les ſeaulx d'autres nos homes mon-ſeingneur Ernoul d'Yſcha, mon-ſeingneur Wautir Volkart, mon-ſeingneur Ernoul de Winegem, qui en connissance de veriteyt, ont ces lettres ſeelties de leur propres ſeaux, en l'an noſtre ſeigneur M.CC. LXXVII. el mois de Ianvier.*

In hoc dominio ſitum eſt caſtellum *Immerſele*, quod ſæculo ſuperiori vaſtatum fuit, hodieq; in ruinis jacet: deprehendi illud in ſacris obnoxium eſſe

Fff ecclesiæ

ecclesiæ de *Deurne:* porrò quando illud vel à quo conditum sit, assequi non potui: compertum tamen habeo antiquitus spectasse ad hujus loci dynastas, quorum hodieq; hæreditas est.

Anno 1589. die 26. Maij exusserunt fœderati Belgæ templum de Wommelghem, quâ vastatione deperiêre quidquid in eo sepulchralium monumentorum fuit. Ast parentes hodierni domini, conduntur in sublimi & magnifico tumulo extructo in templo de *Bouckhoven* cum hoc epitaphio.

D. O. M.

ET PERPETUÆ MEMORIÆ MONUMENTUM ILLUSSTRISSIMI DOMINI ENGELBERTI D'IMMERSELLE, COMITIS DE BOCKHOVE ET S. R. I. VICECOMITIS ALOSTANI, TOPARCHÆ DE IMMERSELLE, WOMMELGEM, ITEGEM, LOON, HAVELUY, EECKHOUT ETC. QUI OBIIT XXVI. SEP. M.DC.LII.

ET ILLUSTRISSIMÆ DOMINÆ HELENÆ DE MONTMORENCY FIL. NATU MAXIMÆ ILLUSTRISSIMI IOANNIS DE MONTMORENCY, PRINCIPIS DE ROBEECQ, COMITISSÆ DE BOCKHOVE ET S. R. I. VICECOMTISSÆ ALOSTANÆ ETC. QUÆ OBIIT XIII. IULII ANNO M. DC.XLVIII.

Extract uytten regifter vanden ontfanghen der hergewyden ghedaen inden Souvereynen Leenhove van Brabant ab anno 1649. tot 1661. alwaer fol. 149. verso staet als volght.

COmparerende Heer ende Mr. Jan Wyckems Licentiaet inde rechten/ heeft ten behoeve van Heer Thomas van Immerseele Grave van Boeckhoven/ Borchgrave van Aelst te leene verheven by doode wylen Heer Theodore van Immerseele Grave van Boeckhoven ende Borchgrave van Aelst synen broeder/ t'hof van Immerseele/ etc. Actum 21. Augusti 1654.

Extract uytten Hooft-leen-boeck vanden quartiert van Antwerpen berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant, alwaer onder de capitulatie van Immerseele inde Prochie van Wommelgem ende Gestel fol. CC.XCII. staet als volght.

ENgelbert van Ymmersseele zone wylen heeren Olerix by donatie ende transporte hem gedaen voor Schepenen van Antwerpen by Engelbrecht van Ymmersseele ondergeschreven zynen grootvader 12. Aprilis 1612.

Engelbrecht van Ymmersseele viij. Aprilis M. cccc. ende lj. voor paesschen by doode wylen Joncker Philips van Ymmersseele syns vaders ondergeschreven.

Joncker Philips van Ymmersseele xv. Maij anno M. cccc. ende xlviij. by doode wylen Karels van Ymmersseele syns broeders onderss.

Karel van Ymmersseele xxviij. Junij anno M. cccc. xxxiij. by doode wylen Franchois van Immersseele syns broeders ondergeschreven.

Franchois ende Karel van Ymmersseele prima Julij anno M. cccc. xxvij. by doode wylen heeren Jans van Ymmersseele Ridders huers vaders.

Jan van Ymmersseele Merckgreve van Antwerpen xix. Martij anno M. cccc. x. by doode wylen vrouwen Lysbethen van Ymmersseele synder nichten onderss.

Jouffrouwe Lysbeth van Ymmeessele xj. Februarij anno M. cccc. l. by doode wylen Arnts van Ymmeessele huers broeders.

Arnt van Ymmersseele by doode heeren Arnts van Ymmersseele syns vaders ondergess anno M. cccc. xxxiij.

Her Arnt van Ymmersseele by coope.

Vrouwe Katheeine van Ymmersseele syn dochter heeren Wynants wyff van Rode.

Her Jan van Ymmersseele soene wylen heeren Godevaerts onderss.

Her Godevaert zone heeren Jans van Ymmersseele hout t'hoff van Ymmersseele mitten win-

winhove groot wesende onder wijnnende lant/ beemde/ eerde ende bogaert/ omtrent lix. bunderen/ daer af de vive ende dertigh bunderen ligghen tusschen de Coubeke aen d'een syde/ ende Rollebeke by t'voorss. hoff van Ymmersseele/ ende d'ander iiij. bunderen gheheiten d' Molenbroeck liggen aen Mathijs t'Sblabbederen erve aen d'een syde ende Jans vanden Werve erve aen d'andere Tot welchen voorss. hoeve behoort t'dorp van Womelgem mitten heerlicheyden van alle hueren ende bruchen totter lebveinghen toe/ welche dorp van Womelgem paelt mettet eeure zijden aen t'dorp van Doerne/ mettet andere zijden aen t'dorp van Ranst/ mitten eenen eynde aen t'dorp van Oleghem/ ende mitten anderen eynde aen Dyrmde/ streckende mitter herstraten aen t'dorp van Borsbeke/ behoort noch totten voerss. goeden een derdendeel vander grooter thienden van Womelghem/ daer aff den Cappitulen van Antwerpen ende den Prochiaen van Womelghem d'ander twee deelen toebehooren. Item noch een wintmoelen ende ij. watermoelen d'eene eenen coeren moelen ende d'ander eenen smoutmoelen die binnen corten jaeren affghebrant sijn. Item noch eenen chijns ghedraghende Jaerelijr ontrent xxx. schel. ouder groot. xlvj. cap. xlv hinnen xiij pont. was/xxxviij. oude groote/v. schel Lovens/xxj. tournoisen ende xxx v. veertelen evenen mitten heerlijchept van erven ende onterven. Behooren noch totten voerss. goeden xiiij. manschapen.

I. B. Gramaye in antiq. Ant. l. 4. c. 9. ita huius pagi meminit. *Womelgemium castro Immerseliorum olim spectabile, & nune etiam prætorium familiæ de Boot video exhibere.* Disco ex diplomate transcriptionis præfati prætorij, quod an. 1593. Michiael Boot illud acquisiverit emptionis jure à Ioachimo Steidlin & Susanna Smits conjugibus, in quo diplomate nuncupatur *t'Hof te Sompeke tot Lippelo ghelegen inde heerlijcheyt van Wommelgem, ende noch den heerlijcken chijshof met meyer ende laten &c. Iaerlijcx uytbrenghende achtentnegentich capuynen, twee-en-twintich hinnen, vier veertelen evenen, vier ponden was, met noch in gelde in diversche munte ontrent twintich Rinsguldenen festhien stuyvers &c. waer af sesse oude schilden, vier capuynen, twee hinnen ende vier ponden was (leen sijnde) te leene worden ghehouden vanden heere van Wommelgem &c.*

In prothocollo urbis Antverpiensis ad annum M.CCCC.XL. leguntur sequentia. *Willem, Ian, ende Costen van Berchem filij Ians ende van Vrouwe Diricke van Bruyckem scheyden ende deylen de goederen van hunne ouders.*

Willem heeft het hoff van Westmal, met de heerlijckheyt ende het hoff te Bruyckem in Gelderlandt. Ianne het hoff te Wommelgem. Costen het hoff te Schelle

Verum demonstrare non possumus quodnam illud prædium sit quod in hoc pago obtigit memotato Ioanni van Betchem, in eretione hæreditatis parentum suorum: Suspicamur tamen fuisse *t'Hoff te Sompeke* de quo supra memoravimus, nam ex ante relatis documentis satis liquet quod castellum *de Immerselle*, semper manserit in eadem prosapia.

Haud procul à memorato prætorio Sompeke visitur fanum S. Ioanni Baptistæ sacrum, cujus cappelanus insigni dote instructus est. Porrò quando vel à quo institutus hactenus ignoramus.

Cœpit insuper ætate nostrâ in hoc pago cultus Divæ Virginis Mariæ in quodam sacello nuperis annis condito impensâ Annæ Frederix, dominæ de Seelyn, viduæ Ioannis Roose Consulis Antverpiensis.

Cæterum, sæculo superiori condidit in hoc pago N. Affitati Italus prætorium egregium architecturâ toscanâ, cujus par in vicinia, ætas illa non habuit, quod etiamnum parietinæ ejus testantur, nunc illud vocant incolæ *t'verbrant Hoff.*

Denique spectabile latifundium hic possidet Abbatia S. Michaëlis Antverpiæ, partim ex dono Principis, partimque ex munificentia priscorum hujus loci dominorum, quod ejusdem Abbatiæ archiva testantur.

De Dominio Oostmal. CAPUT XIII.

Georgius Fredericus de Renesse Baro de Elderen Dominus de Oostmal &c.

INter Antverpiam & Turnhoutum bini sunt pagi sibi cognomines, & contermini quorum uni *Westmal*, alteri *Oostmal* nomen est: hos ambos autumat Godefridus Wendelinus in Tractatu de natali solo legis Salicæ (idque non improbabili conjecturâ) ævo illo floruisse, primumque *Ex-Mala*, hunc *Is-Mala* appellatum, de priori jam egimus cap. VIII. hujus lib. & de hoc dicemus quod jam olim ab anno 1505. dominium ejus spectârit ad gentiles *de Renesse*, à qua domo etiamnum possidetur: ante, semper attinuit ad Brabantiæ Duces, quamvis Christop. Butkens recenseat sub Ioanne II. Brab. Duce fol. 380. *Iean de Berchem sire d'Oostmal.* Et sub Ioanne III. fol. 458. *Willaume de Berchem sire d'Oostmalle.* Et fol. 535. sub Ioanna quæ obijt anno 1406. *Iean de Berchem sire d'Oostmalle*: sed hi omnes & qui illos secuti sunt in possessione curiæ censualis prædiorumq; quæ hîc loci habuerunt, sibi non adscripserunt titulum dominij de Oostmal, satis gnari dignitatem istam ad Brabantiæ Duces spectasse, quorum qui primus illam oppignotavit, fuit Philippus Pulcher Castellæ Rex, idque *Frederico de Renesse* anno 1505. uti sequentia testantur.

Extract uytten Hooft-leen-boeck vanden Quartiere, van Antwerpen berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant, alwaer onder de Capitulatie van Oostmalle folio CC.LXXVI. staet als volght.

Ioncker George Fredrich de Renesse Baron van Elderen xiiij. Aprilis M.DC.lxvj. by doode ende ingevolge vanden Testamente van wylen Ioncker Fredrich de Renesse ende Vrouwe Helena Torck.

Ioncker Fredrich de Renesse ondergeest xxvj. Januarij M.DC.xlvij. mits titule van absoluten coop gedaen tegens de heeren van syne Majesteyts Finantien.

Ioncker Fredrich de Renesse xiiij. Augusti M.DC.xxx. by doode Ioncker Guillam syns Vaders ondergeschreven.

Ioncker Guiliam de Renesse heere tot Malle etc. viij. Februarij M.DC.xij. by doode ende

Castellum de Oostmal.

pag: 209

ende achtervolghende den teſtamente met voorgaende Octroy gemaeckt van heere Frederick van Reneſſe ſijns vaders ondergeſſ.

Frederick van Reneſſe xxviij. Julij M. cccc. lxj. mits coope by hem ghedaen teghens onſen aldergenaedichſten heere den Coninck.

Her Jan van Reneſſe Ridder iij. Decembris anno M. cccc. xxxviij. by doode Her Frederijcx van Reneſſe ſijns vaders.

Meeſter Jan Schat xxj Septembris anno M. cccc. v. inden naeme ende tot behoeff van Fredericke van Reneſſe/ by opdraehten ende overgeven van Meeſter Gheerde vanden Dycke Secretaris in Brabant als Procureur ons heeren des Coninck van Caſtillien met ſijnen genaden oepenen Brieve ghegheven opten eerſten dach van Junio Anno M. cccc. v. Behoeelijck gemechticht om die opdracht vande goederen ende heerlicheyt naghescreven in ſijnen ghenaden name te doene ende te paſſeren/ achtervolgende den vercrijge vanden voorſſ Fredericke van Reneſſe teghen onſen voorſſ. heere den Coninck met conſente der iij ſtaten des voerſeyden lants van Brabant daer af gedaen hout die hooghe ende middel heerlicheyt van Oiſtmalle gelegen by Hooghſtraeten ende Turnhout mitten kueren ende breucken daer toe behorende/ende met alſulcke rechte als ons heere dẽ Coninck aldaer heeft/uutgheſcheyden die regalien heergh baſtaerde goeden confiſcatien van Oerlogh ende diergheliicke om byden voorſſ. Fredericke van Reneſſe/ ende ſijnen nacommelinghen vande voorſſ. heerlicheden kueren ende breucken te gebruyckene/ ende die vanden Hertoghdomme van Brabant ſonder middel tot eenen vollen leene te houdene/ totter tijt toe dat die ghelost ſelen weſen.

Diximus ſupra quod gentiles van Berchem & qui illos ſecuti ſunt in hæredio quod hîc loci poſſederunt, ſe nunquam inſcripſerint dominos de Ooſtmal, quod indubijs notis etiam evincunt eorundem epitaphia quæ inibi viſuntur humi in choro templi parochialis, quorum ſubnectam exemplaria duo.

Hier leet begraven Willem van Berchem heer tot Maeſacker sterf int jaer M. cccc. lxx. iiij. daghen in October. Eñ Joſfre Mechtelt van Weerdenborgh ſijn huyſvrouwe was ſterf int jaer

Vtriuſque effigies ſepulchrali lapidi inciſa eſt, cum inſignibus gentilitijs.

Hier leet begraven her Wauter van Hamel/ geheyten van Elderen Ridder heer te Mõſia eñ te Maeſacker ſterf anno M. cccc. xciiij. den iiij. dagh Meert. eñ vrou Liſabet van Berchem ſijn huyſvrouwe die ſterf int jaer M. ccccc. viij. den xxv. dagh Septembris.

Et horum ſimulachra etiam viſuntur in ſepulchrali lapide ſimplicibus linearum ductibus effigiata, nec non gentilitia inſignia.

Caſtellum de Ooſtmal conditum fuit initio ſuperioris ſæculi à Frederico de Reneſſe memorati loci domino, qui Bredæ retrò aram maximam, in chori ambitu magnifico conditur ſepulchro hoc appoſito epitaphio.

D. O. M.

Clariſſ. equiti Dño Frederico à Reneſſe D. de Mal. Cæſ. conſiliario & ditionis Bredeñ præfecto ſummo. D. Anna ab Hamele Elderen & Mañy dña conjugi chariſſimo, patriq; op. me. uxor liberiq; cum lachrymis poſuêre. vixit annis LXVIII. *obijt* XIIII. *cal. Iun. an. à Chriſt. nato* M.D.XXXVIII. *Dña Anna ab Hamel Eldris Mañy ac Mal dña, ob ſingularem ejus in pauperes pietatem ubiq; laudatiſſ. iſtud ſepulchrum elegit, vixit annos 77. menſes 8. obijt anno 1550. 26. die menſis Iunij.*

In templo hujus pagi in ſacello S. Laurentij monumentum viſitur duobus pedibus pavimento altius, quod in pagina ſequenti exhibetur.

Anno 1316. à Guidone Epiſcopo Cameracenſi, Averbodienſi Abbatiæ collatæ ſunt eccleſiæ de *Ooſtmal* & *Veerle*, uti docent archiva prædicti monaſterij.

HIC IACENT ILLVSTRES AC
GENEROSI D.D. FREDERICVS DE RENESSE COMES IN WARFVZÈ BARO IN ELDEREN ET MASNY. DNS IN ROVCOVRT
MALLE. WASNES. HERN. S.CALCHOVEN. VOSMAER. BEER
SE. VOSSELAER. ETC. AC D. HELENA TORCK CONIVGES FIDELISSIMI OBY
ILLA VERO

De Monasterio Oostmallensi, scribit Ioannes Hoybergius Prior Cœnobij Corsendoncani in notationibus suis in Corsendoncam Io. Latomi ex quo ista:

De fundatione hujus nihil certi habere potui, quam quod anno 1494. à quodam indigenâ ejusdem pagi Oostmallensis, Ioanne vander Schuren, fratre germano cujusdam Ægidij Corsendoncæ anno 1450. professi & ibidem cum certa sanctitatis opinione anno 1483. defuncti, initium acceperit: primas virgines ad leges Regulæ S. P. Augustini informante Henrico Orshagio Corsendoncano pariter Canonico, & hujus novæ domus Initiatore & Rectore; Continuâ insuper serie hoc Monasterium regimini Corsendoncensium subjectum fuit usque ad annum 1616. quando Rutgerus Trutius Prior, nescio quibus monialium precibus (quibus ob nimium senium facilè seduci potuit) morem gerens, omnem jurisdictionem, quam ex privilegijs Sedis Apostolicæ in illas habebat, dicitur abdicasse: Atque exinde Paulus Schooffius Prior Rubeæ Vallis ex electione ipsarum monialium omnem authoritatem in easdem sibi assumpsit, capitulo Windesemensi incorporari curavit, & primum ex suo conventu illis Rectorem præfecit, hodieque superstitem. Anno tandem 1621. induciis nuperis expirantibus, ejusdem assensu Monasterium ipsum & locum fundationis deserentes, Antverpiam se transtulerunt, ibique juxta forum bovinum aliquot domibus coemptis cœnobiticam habitationem erexerunt.

De Comitatu Grobbendonck & Dominio Ouwen. CAPUT XIV.

Carolus Comes de Grobbendonck, Baro de Wesemale Dominus de Durbuy, Ouwen, Heyst, Pulle &c. Mariſchalcus hæreditarius Brabantiæ.

GRobbendonck, præclari castelli nomen est, quod pagum *Ouwen*, sub quo situm, ita obscuravit, ut alio nomine hodie vix innotescat: in tali sensu scribit Aub. Miræus in Don. Belgij l. 1. cap 134. *Grobbendoncanum municipium & arcem, ad Netham fl. altero lapide ab Henrentalia sitam, hodie possidet Anthonius primus Baro de Grobbendonc an. 1602. ab Alberto Pio*

 Belga-

Belgarum Principe creatus. Et I. B. Gramaye in Antiq. Ant. l. 4. c. 9. *Grobbendonca Baronatus titulo An.* 1602. *exornata, prætorioque instructa eleganti; cujus dominium ante duo sæcula possidebatur ab illustri viro & duorum fundatore monasteriorum Arnoldo Crayenhemio. Anno autem* 1435. *Arnoldum Brant video beneficium profiteri, & An.* 1509. *Philippum Clivium Ravesteinij Dynastam celeberrimum, qui adeo Florentiæ suæ Andream de Mastain virum nobilem maritum nactæ transscripsit possessum, donec anno* 1545. *Erasmus Schetz vir primi nominis acquisivit, cujus affines & posteri toparchiæ nomen induti pluribus locis in hoc tractu dominantur, nominatim Pullæ & Ouwenj.*

Ioannes Goropius Becanus lib 1. Advaticorum, postquam laudasset Gasparem Schetz dominum de Grobbendonck, subdit verba sequentia. *Nobis multa Romanorum numismata, eo loco* (Grobbendonck intellige) *effossa monstrari curavit, è quibus conjecturam feci Grobbendonck nomen à fossis castrorum & locis palustribus accepisse. Situs certè est, qui propter flumen & paludum munimenta, & lætissima pascua, & castris & equis alendis sit commodissimus.*

Quidquid sit, origo castelli de Grobbendonck perantiqua est sed incerti ævi; habeo penes me diploma *Lutgardis dominæ de Schoten* subscriptum à *Sebastiano milite de Grebendune, & Nicolao milite filio ejusdem An. M.CC.XIX.* Cujus originale asservatur in archivo Monasterij S. Michaelis Antverpiæ. Deprehendi præterea in Camera rationum Ducatus Brabantiæ sequentia Principum diplomata, hunc pagum eiq; vicinum de *Bauwele* tangentia, è quibus pristinos eorum dominos certò dignoscere possumus.

WY Ian bider gracien ons heeren hertoge van Lothrijck, van Brabant, ende van Limborgh doen cont allen den ghenen die dese letteren selen sien ende hooren lesen, wandt over midts groote ende swave schouden daer wy inne geweest hebben overmidts t'scoonincx seggen van Vranckrijck wille, schouden wy nyet verleggen noch vergelden en costen noch en moehten, sonder hulpe van onse goeden luden ende van onsen onderseten, ende wandt heer Ian van Craynhem Riddere ons heeft geleent sijn lude van sinen dorpen van Boudelę ende van Ouden, om die te bedene te hulpen onser zoenen voorss. soo bekennen wy ende belijen openbaerlijck dat de voorss. heer Ian van Craijnhem Riddere ons heeft dat gedaen van sunderlingen gracien ende niet van rechte, ende willen dat hy ende sijn voorss. luden van nu voortaen blijven in allen heuren rechten, daer sy hier voormaels inne geweest hebben tote hiere. In oerconstschape van welken dingen wy hebben dese letteren besegelt met onse zegelen, gegeven te Brussele des sondaeghs in Meye avende Int jaer ons heeren Duysent Driehondert Dertich ende vive.

Wencelaus van Behem bider gracien Godts hertoge van Lutzenborgh, van Lothrijck, van Brabant, ende van Limborgh, Marcgrave des heylighs Rijcx, ende Ioanne bider selver gratien Hertoginne der hertochdomme, ende Marcgravinne des Marcgraeff-schaps voorss. doen cont allen luden, wandt onse lieve ende getrouwe heer Arnt van Craynhem Riddere heere te Grobbendonck, sijne ende in sijnen dorpen van Ouden ende van Boudele geseten heeft laten gelden alsucke bede als in onse landen van Brabant gheset is ghelijck onsen luden ende onderseten ons lants van Brabant. Soo bekennen wy openbaerlijck met desen bryeffve dat hy ende sijne voorss. luden dat gedaen hebben om onser beden wille van graeie ende goedertierenheyt ende niet van rechte: in oirconden des brijeffs daer wy onse zegele aen hebben

Castellum de Gribbendonck. pag. 212

hebben doen hangen, gegeven te Brussele negenthien dagen in Novembri *int jaer ons heeren duysent driehondert vyerentseventich.*

Iohanna bider Gracien Godts Hertoginne van Lutzenborgh, van Lothrijck van Brabant, van Limborgh, ende Maregravinne des heylighs rijcx doen condt allen luden, bekennende met desen opene brieve dat onse lieve getrouwe heer Arnt van Craijnhem Riddere ons geleent heeft in gereeden gelde t'onsen vriendelijcker ende ernsteger beden in onsen keulicken nootorben, de somme van negenthienhondert eñ achtẽdertich hollantsche guldẽs alsuck als nu gaen, voer de welcke wy hem in handen hebben geset ende gegeven, geven ende setten hem in handen met desen teeenwoordighen brieve voir ons onse oir ende nacommelinghe ende nae hem sijn oir ende erffgenamen alsucke heerlijcheyt hooge ende neder ende alle recht als wy tot desen dage toe gehadt hebben in onsen dorpen ende prochien van Ouden van Boudele ende van Olmen nyet daer inne vuytgescheyden dan onse manschap renten, chijnse ende tollen alsoo veere als ons die daer toebehoiren, de selve heerlijcheyt ende rechten hy ende sijn erffven te gebruycken, te besitten, ende te hebben in hueren behoeff vredelijck ende rustelick ongehindert ende sonder aenspracke van ons oft van jemandt van onsen t'wegen in eenighen tide toecomende, behoudelick ons ende onsen nacommelingen onse clockslach ende onse bede, wanneer onse ghemeyn landt ons bede gelt, ende oijck dat heer Arnt ende sijnen erffven onse onderseten onser drie dorpen voorss. sal houden by heuren rechten ende heerbringen beschudden ende verantwoorden.... onrecht eñ gewont nae heur vermogen, sonder argelist, ende die selve onse ondersetan niet handelen noch dringen buten onsen landt-rechte ende selen hy ende sijne erven heure broeken van desen dage voort dese versettinge durende bedingen tot Ouden ende Boudele met heuren mannen aldaer, alsoo oft sy des vonnis niet vroet en waren dat sy heur hoet daer aff begrijpen selen in onse hoff te Santhoven met voirwaerden toegedaen dat wy oft onse nacomenlingen hertogen ende hertoginnen van Brabant de voorss. heerlijcheyt met allen rechten selen mogen lossen ende quyten aen heeren Arnt voorss. oft siinen erffven wanneer ons des genucht metter sommen van negenthienhondert ende achtendertich guldens voorss. oft metter weerden daer aff in anderen goeden goude, behoudelijck Arnde ende sijnen erffven des hun totten dage der betalinge van deser lossinghen gevallen mach sijn van broecken oft anderssints, dat sy dat selen heffen ende vueren ende dat wy hun dat selen doen vuyt-reycken, ontbiedende ende bevelende ernstelijck onsen drossete van Brabant ende onse Maregrave die nu sijn, oft ten tijde wesen selen, dat sy heere Arnde voorss. eñ sijnẽ erven nae hem in dese voorss. heerlijcheden van onsen dorpen van Ouden Boudele ende Olmen heuden vredelick ende rustelick op onse hulpe ende vrindtschap te behouden met allen rechten als voorss. is, ende wy bevelen den mannen heere Arndts voorss. ende den Schepenen ende ondersetten der selver onser drie dorpen, dat sy heeren Aerdt ende sijne erffghenamen nae hem gehoorsaem ende onderdanich sijn, in alle stucken der heerlicheyt eñ recht aldaer aẽ ruerende, tot dat wy die weder lossen, sonder eenich wederseggẽ, eñ om dat wy willen dat alle punćte voorss. heer Arndt vã Craynhem eñ sijne erven nae hem vast stede ende onverbrekelijck gehouden worden, soo hebben wy des te getughe voor ons ende onsen nacomelingen onsen zegel by onser rechter wetenheyt aen desen brijeff doen hangen gegeven te Brussel negenthien dagen in Meertte int jaer ons heeren duysent Dryhondert negentich ende sevene.

Craycnhemijs defunctis in illorum bona inductus fuit Chiselbertus

Taye de Eelwyt, uti didici ex diplomate subjuncto cujus exemplar authenticum penes me habeo exceptum ex protocollo urbis Lovaniensis.

Notum sit universis quod cum Ghiselbertus Taye de Eelwijt, virtute litterarum scabiuorum Lovaniensium sibi recognitarum, per domiuum Arnoldum quondam de Craeyenhem dominum de Grobbendonck militem, mediantibus villico & scabiuis Lovaniensibus: ratione dominij modo debito adductus fuisset, ad bona & hæreditarios redditus subscriptos ejusdem quondam domini Arnoldi. Primò videlicet ad fortalitium de Grobbendonck, ac ad villas de Ouden, de Boudele & de Olmen, cum mansionibus, domibus, curtibus, terris arabilibus, pratis, pascuis, aquis, vivarijs, molendinis, silvis, censu, tricensa, redditibus, warandijs, dominijs altis & bassis, ac universis & singulis emolumentis & pertinentijs, ad prædicta bona quocumque modo spectantibus. Item ad censum de Pulle. Item ad nonaginta florenos reneuses hæreditarij redditus, de illis centum & quinquaginta florenis renensibus ejusdem hæreditarij redditus, ad festum purificationis B. Mariæ Virginis persolvendi in futurum, ad & supra castrum, villam, dominium & bona de Vorslair domini Iohannis domini de Rotselaer, de Vorslair & de Retky, cum mansionibus &c. Item ad bona nuncupata de Smaelvoirt sita in parochijs de Vorslair & de Ouden cum mansionibus, domibus, &c.

Deindeque dictus Gyselbertus Taye magistrum Iohannem de Dormaele artium magistrum virtute prædictæ suæ adductionis in bonis & redditibus antedictis, coram villico & scabinis Lovanieusibus præscriptis modo debito imposuisset & inhæredasset, prout in litteris scabiuorum Lovanieusium desuper confectis plenius continetur. Hinc est quod Aruoldus dictus Brant filius Iohannis Braut domini de Asa, prius à pane ejusdem sui patris modo debito emancipatus, in præsentia scabiuorum Lovaniensium constitutus recepit & se recepisse recognovit à præfato magistro Iohanne de Dormale bona & redditus prædictos hæreditariè tenendum & possidendum sub jure & onere totalibus prius inde debitis & exeuntibus terminis debitis persolvendis & præterea sub viginti septem florenis renensibus monetæ quatuor priucipum Electorum sacri imperij, aureis bonis & legalibus hæreditarij redditus, ac duobus modijs siliginis bonæ & pagabilis, cum wauno & penna beue præparatis mensuræ de Herentals, &c.

Testes Wilelmus Lombaerts & Nicholaus Keersmaekere scabini Lovanienses. Datum Anno Domini M.CCCC.XXXIV. mensis Martij die XV.

Cæterum, anno 1487. Augustinus, Cornelius & Hubertus Brant fratres, defuncto illorum fratre majore Ioanne Brant, divisêre inter se dominia de Ouwen, Bauwel, & Olmen: Augustino obvenit Ouwen, castellumque de Grobbendonck, Cornelio Olmen & Huberto Bauwel, uti subjunctum testatur diploma, quod nobis subministravit hodiernus dominus de Bauwele.

Iuden naeme Godts ons heeren amen, by desen tegenwoordigen letteren sy cont ende kennelijck eenen yghelijcken dat inden Iaere ons heeren 1487 op den tweeden dagh van Augusti sijn overcommen minleeck Iouckheer Augustijn, Ioncker Cornelis ende Ioucker Huybrecht Brant, van alleu den onberuerlijcken ende erffelijcken goedeu van wat naturen die sijn offt hoe die gheuoempt mogen sijn, te wetene dat Ioncker Augustijn sal hebbeu voor sijn paert ende deel dat hoff vau Grobbeudonck metten leenhove ende grachten, waerandeu ende visscheryen daer om sijnde met den Arckewiele ende molenwiele, ende niet voorder, ende die heerelijckhedeu van Ouwen, ende die heerelijckheden van Smaelvoort, ende alle die andere leenrechten

rechten den hove van Grobbendonck toebehoorende, het en waere dat Olmen offt Bouwele eenich leenrecht hadden, die sullen hebben, ende hier mede sullen die heeren van Olmen ende Bouwel los sijn vande reparatien desselffs hoffs van Grobbendonck, ende Ioncker Augustijn sal oock hebben den dienst die die van Bouwel sijn schuldigh te doen van heyen, meyen en torven, maer dies sal die heere van Bouwel behouden die heerelijckheyt vande executien. Item Ioncker Cornelis sal hebben voor sijn paert die hooghe heerelijckheyt van Olmen met alle heure proffyten ende toebehoorten, gelijck die vooronders die gehadt hebben, en als hy hier ontrent Ouwen offe Bouwel woont, offte daer hem dat gelegen waere, soo magh hy doen torven tot sijnder vernuegen sonder argelist, ende sal oock hebben die rente van Limmene alsoo verre als sy hun aengaet. Item Ioncker Huybrecht sal hebben voor sijn deel de heerlijckheyt van Bouwel metter giften vande kercke ende beneficien daer inne gelgen, metten coets bemde, gelijck heer Ian die van ouwers ontfangen heeft metten viswater vanden Molenwiele ende arckwiele neerwaerts, totter bruggen toe in de Biest, ende sal oock torven tot sijnder vernugen sonder vercoopen. Item elck sal doen den dienst van sijnder heerlijckheyt tot synen verantwoorden. Item alle die andere goeden sullen sy paerten even gelijck ende betaelen desgelijck oock den commere daer uyt gaende, ende offter eenighen last quaeme ende nieuwigheyt op die goeden, die sullen sy oock even gelijck dragen sonder argelist. &c.

Extract uyten hooft-leen boeck vanden quartiere van Antwerpen berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant alwaer onder de Capitulatie van Grobbendonck fol. CC. LXI. & seq. staet als volght.

Heer Charles Grave van Grobbendonck iij. Decembris 1672. by doode Heer Anthonis Ignatius sijns Broeders ondergess.

Heer Anthonis Ignatius Grave van Grobbendonck ix. Aprilis 1665. by doode heer Lancelot ondergess.

Heere Lancelot Grave van Grobbendonck xviij. Mey 1641. by doode Heeren Anthonis S. heer van Grobbendonck sijns vaders ondergess. op den voet van nieuwe erectie in Graeff-schape.

Heer Anthonis Schetz van Grobbendonck Gouverneur der stadt s'Hertogen Bosch etc xv. Januarij an 1601. ach tervolghende den accorde, scheydingge ende deylinge met sijn broeders gemaeckt.

Joncker Lancelot Schetz van Grobbendonck Baron van Wesemael decima May an. 1588. by doode wylen heeren Jaspars Schetz Ridders Thresorier vande Financien sijns Vaders ondergess.

Jaspar Schetz xvij. Julij M.cccc. ende vijfftigh by doode wylen Erasmus Schetz sijns vaders ondergeschreven.

Erasmus Schetz iij. Junij Anno M. cccc. ende xlv. mits coope by hem gedaen tegen Philibert van Mastaing ondergess.

Philibert van Mastaing ix. Decembris anno M.cccc. xxxij. by doode Andries van Mastaing ondergess

Andries van Mastaing ende Jouffrouw Floren. van Rodensteyn sijn ghesellinne vij. Junij anno M. cccc. xiiij. by overgevene Godevaerts de Haen als Procureur Philips van Cleve ondergess.

Her Philips van Cleve heere van Ravensteyn etc xx. May anno M. cccc. ix by giften hem ghedaen by Jouffrouwe Margriete Brants ende Meester Jans Stijven huers wettichs Mans.

Meester Jan Stiiven Secretaris etc. in Brabant tot behoeff Jouffrouwe Margriten Brants by doode wylen Augustijns Brants Ridders, huers Vaders xxx. Decembris anno M cccc. xcix.

Augustijn Brant xxij Augustij anno M. cccc. lxxxvij. by doode wylen her Jans Brant Ridders sijns Broeders.

Her Jan Brant Ridder ix. Julij anno M. cccc. lxxxv. by overgevene Joncker Arnts Brants sijns Vaders ondergess.

Arnt Brant Arntssoene x. Junij anno M.cccc.xxxv. by cracht van Schepenen brieven van Lovene.

Vrouwe Jehanne van Steynvoirt weduwe wijlen her Arnts van Craenhem onderghescreven.

Her Arnt van Craenhem Ridder sijn Sone.

Her Arnt van Craenhem Ridder hout die borch Ost huys geheit Grobbendonck mitte gronde ende heerlijcheden Moelenen/ Leenen/ Cijnsen/ Waranden/ Wateren/ Visscherien/ Manschappen/ ende Laetschapen daer toe behorende mitten heerlicheyden hooghe middel ende leeghe inden dorpe van Ouden/ Tot welcken huyse behoort een Elsbosch der Grobbendonck innegeslaen is/ gelegen Noortweert neven die Aa comende Oestweert aenden smaelboorsschen beempt tot op die Nete.

Item noch daer aen gelegen een Eussel geheiten die Spoerdonck Noortwert lancx die Nete opgaende totten Beerkene ghehieten die Lake. Item noch daer aen gelegen eenen beempt geheiten die Asdonck ende eenen beempt ghehieten den Steenbeempt comende op Nete lancx nedergaende tot Dalenbrughe. Item noch twee beempde daer aff den eenen heet den grooten beempt ende den anderen den Oesbeempt al aen een ghelegen achter Grobbendonck. Item noch een Eussel ghelegen voor Grobbendonck op die Noort syde vander Aa ende Neten daer den wech over gaet comende Oostweert aen Smaelvoorts Eussel daer den nieuwe Worp inne leegt die uyt ter Aa comt / daer die Moerhove voor Grobbendonck inne ligghen/ ende ij cleyne blockens achter de Moelen inne gelegen sijn Item noch een beempt gheheeten t'Peert Eussel comende Westweert aen t'goet van Vaken ende Zuytweert lancxs neve den Pkelsschen beempt welcke voornoemde erven bosschen beempden ende Eusselen aen een ghelegen groot samen ontrent xxvj. buenderen.

Item noch een beempt mit eenen Eussel gehieten den caps beempt mitten voorden eynde aende voorss. Lacke die daer loept ende Oestweert aen die erve des Goidtshuys van Sinte Bernaerts groot vj. Buenderen. Item een bloch Lants groot ontrent iij. buenderen gelijc dat ontgraven is gelegen aen die Schaperie Oestweert item een stuck hayparts ende heyden groot ontrent ij. buenderen Oestweert aen die goeden van Smaelvoirt ende Noortweert aen Ophelssche heyde. Item noch een heyblock groot ontrent viij. buenderen ghelegen Westweert aen die Warande van Grobbendonck comende oist ende Noort aen Paelssche beempde. Item noch een half buender lants t'eynden de voorss. Warande gelegen ter Kercken weert comende Noortweert aen d'Pkelssche heyde Item noch een buender lants aldaer gelegen Oestweert aende voorss. Pkelssche heyde. Item onderhalff buender hooghs lants opt selve velt ghelegen achter de groote eycke Zuytweert aenden wech die ter kercken weert gaet van Grobbendonck ende Westweert aende erve des Cloosters van Sinte Bernaerts. Item ontrent v. buenderen lants in een stucke ghelegen opt selve velt/ daer den selven kerck wech overgaet Zuytweert lancx neven den vaerwech die over den steenberch gaet ende oeck aen d'erve des Cloosters van Sinte Bernaerts. Item ontrent een buender liecht lants opt selve velt geleghen Oestweert aen des voorss. Cloosters erve Item onderhalff buender lants geleghen t'eynde vanden Steenberghe Westweert op die Hoelstraete ende Oestweert aen d'erve des voorss. Cloosters Item ontrent onderhalff buender lants gheleghen op den Steenberch Oostweert aen des voorss. Cloosters erve. Item ij. buenderen lants/ gheleghen opden voorss. Steenberch Oest ende West tusschen d'erve des voorss Cloosters van Sinte Bernaerts. Item iij. vierendeelen lants geheiten den Leemaecker gelegen beneven den Steenberch Oest ende West tusschen des voorss. Cloosters erve. Item een halff buender lants opt selve velt gheleghen neven die slijckstraete Westweert aenden Moersoens hoff/ item onderhalff buender lants ghelegen opt selve velt Westweert ende Oestweert langhs neven t'straetken/ item ontrent xxx. buenderen Moers ghehieten d'Bouwelssche goer gheleghen inde voorss. Prochie van Ouden. Tusschen der meere ende Bouwel Oost ende west ende tusschen t'sant ende Zelle suyden ende Noort. Item noch een stuck lants ende gevloghen Santberghen gheleghen t'Ouwen opt sant daer die heerstraete op d'eynde Oestweert overgaet comende Zuytwaert aen Sinte Lambrechts Sant ende aende vronte houdende ontrent iij. buenderen. Item hoort hier noch tot die erff gront heerlijckheyt vanden Dorpen van Ouden ende Bouwel/ welcke heerlijckheyt begint Oestweert by Grobbendonck aenden Cattebeke t'seghen ende aen die Prochie van Vorslaer streckende achter d'bosch van Grobbendonck langs die Nete op waert totten Beghijnenberghe van daer voort t'seghen ende aen die Prochie van Herentals ten wolfsteenberge van daer voert Zuytweert onder den Acker te wolfsle tot int Hagenbroeck van daer voerts tot Zelle langs den vaerwech t'segen ende aen de Prochie van Herenthout van daer voort achter doere t'goet ter varent neven die voorss. Prochie van Herenthout langs die beke achter der middeldonck tot aen den hyvange van Liere westweert t'seghen ende aen die Prochie van Nylde streckende voert neven der Loo over t'sant neven die Nyldersche heyde ter ghemeler straeten door die Nete recht voert t'segen Viersel/ over die Hansteilsche heyde te poppenberghen noortweert comende t'seghen ende aen die Prochie van Pulle teghen de wyntmaelen streckende door Bosschoven lancx neven die voorss.

Prochie van Pulle achter Ykel alsoe die nederste tempe staen tot weder Oestvreest t'se ghen die voorss Prochie van Vorslaer ende voerts dweers over die Ykelsche heyde ach ter die warandetot op t'voorss Castelen delen ghelijck oude beiden hier aff ghegheven en- de beleent den heerschappe van Grobbendonck dauwijlen hertoghe Janne van Lo- thenck van Brabant ende van Limborgh die ghegheven waeren te Brussel int jaer ons heeren dusent drie hondert des Sondaghs voor Sinte Andries dagh dat oockclaren en- de beghynpen/ tot welcker voerss heerlickheiden behoeren ontrent hondert mannen van leene vaer aff zie acht sijn volle leenen. Item noch iij pont xij. schel. Lovens xij. tournoi- sen vij. pont payment x ij. hoen deren xliij. gansen verschijnende altijt te bamisse. Te Grobbendonck item noch ontrent xij. schel. ix. Den. Lovens eenen tourn. iij. pont pay- ment ij rhijnsgulden xviij. hoenderen ij. cap. ende een moeken rox verschijnende te Pulle des Sondaechs na alrcheylighen dach. Item noch ontrent ix. pont xv. schel. lovens ij. tournoisen ij. wer pen. eenen vleemschen een pont payment cc. xxvj. hoenderen ver- schijnende te Bouwel op Sinte Meetensdach Item noch iiij pont xj schel. Lovens xij. tourn. xiij. pont payment v. cess mottoen iij. rhijnsgulden dijftichhoendeeren xxv. en halff cap. verschijnende te Grobbendonck des Sondaechs na keesdach.

Ex ante relatis patuit quinam successivè possedrint castellum Grobbendonck, & quomodo eijsdem possessoribus accesserint dominia de Ouwen, Bouwel & Olmen, jure pignoratitio. Nunc docebimus, quomodo eadem acquisiverit hereditariè & in perpetuum possidenda Erasmus Schetz dominus de Grobbendonck, à Philippo II. Hisp. Rege cujus diploma ita habet.

„ PHle.&c. Comme pour effectuer ce que dict est nous par aultres noz „ letteres patentes ayons entre aultres deputé noz ch'ers & feaulx „ Chlrs Messires Piere Boisot nostre Tresorier Geñal de noz finances „Roelandt Longin nostre President de nostre Chambre des Comptes, & „Nicolas Oudaert Sr. de Ranst, nostre Conseillier ordinaire de nostre Con- „seil en Brabant. Pour proceder à la vendition & engaigement des parties „de nosd. demaines en lade acte comprinses. Et que nosd. Commissaires „veul'ans suyvant leurde. charghe & commission proceder ausd. venditions „& engaigemens & entre aultres à la vendition heritable du droict de ra- „chapt de la haulte & basse Srie.& telle que à nous peu't competer es villai- „ges de Ouwen, Bouwel, & Olmen, engaigèes cy devant en l'an M CCC. „XCVII. à rachapt à ung Sr. de Grobbendoncq ensemble pour la somme de „Mil neufcens trente huict florins de Hollande sans distincton commil ap- „pert par les copies de lrés d'engaigiectes desd. villaiges, regrées au Registre de „nostre Chambre des Comptes à Bruxelles signé par la lettre y fol. x. lequel „droit de rachapt nostre treschiere & bien amee seur la Ducesse de Parma „& de Plaisance Regente de nosd. paijs de pardechà, au nom de nous par „consentement disd. Estatz suivant certaine acte speciale d'iceulx estatz sur „ce expediee le dernier jour de Iuillet M. D. LX. à pour les raisons y contenu- „es consenty & accordé asud. Commissaires de povoir heritablement & à ia- „mais à nostre plus grandt prouffict vendre & transporter à nostre treschier „& feal facteut General Messire Iaspar Schetz Chlr, St. dudit Grobbendoncq „sans le mectre a la chandelle au plus offrant, & dernier rencherisseur, sont „entrez en comunication avecq led. Mesire Iaspar Schetz, auquel en vertu „de lad. ordonnance & l'acte desd. estatz ilz ont vendu heritablement & à „iamais sans rachapt led. droict de rachapt de lad. haulte & basse Srie. telle „que a nous peult competer esd. trois villages de Ouwen, Bauwel, & Olmen „&c. Et ce pour la somme de mil livres unefois du pris de quarante groz la li- „vre &c. Donné en nostre ville de Bruxelles le XXII. decemb. M. D. LX.

Anno M. DC. II. Grobbendonck in Baronatum erectum fuit uti ſequens teſtatur diploma deſumptum ex ſuprema curia feudorum Brabantiæ.

ALbert & Iſabel Clara Eugenia Infante d'Eſpaingne par la Grace de Dieu Archiducqz d'Auſtrice ducqz de Bourg. de Lothier de Brabant &c. A touts pñs & avenir qui ces lettres verront ou lire ouyront Salut comme à touts Princes Souverains (deſquels procedent touts Eſtats & degrez de nobleſſe, preeminence & Seigneurie) appartient & convient d'eſlever & decorer en honneur Dignitè, Tiltre & prerogative, ceux qui par longue continuation exercice, & experience de vertueux notables & memorables actes & ſervices ilz cognoiſſent & ſcaivent l'avoir meritè & eſtre capables de telle remuneration de dignitè & honneur, meſmes à fin tant plus les obliger & induire à la perſeverance de bien en mieux & auſſy pour inciter & mouvoir aultres ſignament leur Succeſſeurs à les ſuivre non ſeulement à l'endroict de leur bonne renommèe & reputation, mais à plus hault degrez & comble de vertu pour l'advancement de la choſe publicque. Scavoir faiſons que par nous prins eſgard à la grande leaulté & bonnes qualitez, qui occurrent en la perſonne de noſtre chier & feal Chlr. Meſſire Anthoine de Grobbendoncq, Sr. dudit lieu du conſeil de guerre Gouverneur de noſtre ville de Boiſleducq & Capitaine de deux cens chevaux Curaſſiers, meſmes aux bons ſervices qu'il a faict au feu de Treſ-haulte memorie Roy Philippe le Second de ce nom noſtre Sr. & Pere, qui ſoit en gloire, & depuis à nous tant en qualité de Cap. d'Allemans que de chevaulx legiers & Cuiraſſes & de Gouverneur de laditte ville Boiſleducq ſ'eſtant valereuſement acquicte en toutés occaſions que ſ'y ſont preſentées & par pluſieurs fois defaict l'ennemy en Campaigne quand il alloit à petites & grandes troupes infeſtant noz ſubjects ſoubz le nom & à tiltre de vrybuters le tout a nr̃e grãde ſatiſfactiõ & particulieremẽt de ce que ledit meſſire Anthoine de Grobbendoncq a faict pour la defenſe de noſtre ditte ville de Boiſleducq, la quelle a eſtè par ſa vlaeur ſi bien mainteune contre le ſiege qu' y avoient mis noz ennemis & rebelles quils ſont eſte conſtraincts de ſ'en retuer, & eſtant auſſy par nous faicte conſideration des notables ſervices que feu ſon Pere le Baron de Weſemaele a rendu en toute fidelité au feu de treſhaulte memoire Empereur Charles le cincquieſme de ce nom noſtre Sr, & grand pere qui eſt en gloire & apres continué de faire de ſemblables au ſuſdit Sr. Roy noſtre Pere, en l'eſtat de facteur & Treſorier General des finãces de leur Majeſtez & en aultres divers affaires de treſgrande importauce qui ſe ſont preſentez aux occaſions du Temps nommement pour le traictè de Paix avecq le feu Sr. Don Iehan d'Auſtrice noſtre bon Couſin & frere à ſon arrivèe par de ça pour gouverner ces pays bas, & depuis en ce du Traicté de Reconciliation des Eſtats d'Icenx faict en la ville de Cologne, Si que pour le deſir qu'avons d'en faire la demonſtration qu'appertient & alcunement recognoiſtre tant de ſervices ſuſmentionnez en la perſonne dudit meſſire Anthoine de Grobbendoncq Sr. dudit lieu, & l'eſlever & decorer en honneurs droicts privileges prerogatives & preeminences. Nous pour toutes les raiſons ſuſmentionnez, & aultres bons reſpects qui nous y meuvent, & apres avoir eſté bien & deuement informez de ceux qu'appertient: Avons de certaine noſtre ſcience grace & liberalitè, pleiniere puiſſance & authorité Souveraine crée, dreſſé & erigé comme creons dreſſons, & erigeons par ces preſentes ledit Meſſire Anthoine de Grobbendoncq Baron de ſaditte Terre & Seigneurie de Grobbendoncq appen-

appendances & dependances d'icelle, situées en nostre Pays & Duché de Brabant, en dignité, tiltre, nom cry & preeminence de Baronnie y comprins le village d'Ouwen appendence d'icelle, situé en la Campigne a lieue & demy de Herenthals ayant iurisdiction, de haulte moyenne & basse Iustice, de Cens heritables escheans à trois termes tant en argent oysons chapons & poulles, pescherie à la riviere de la Neete & aultrement: venerie, volerie, Garennes & aultres droictures, amendes, relieffs, arrierefieffs, confiscations avoir des Bastards, offices d'Escouttetterie Meyerie, Sergeantrie & aultres droicts Seigneuriaux, Item une maison forte avecq fossez & deux Bassecourts, environnées des deux costées des rivieres de la ditte Neete & d'une aultre nommée Aa, Iardins, dreves & aultres arbres montans, moulin à l'eau & ung à l'huyle, que lesdicts rivieres se joindantes ensemble font mouldre: Item une Cense contenant en terres labourables & bois environ trente six bouniers & en Prairies & Pastures environ treute nenff bonniers, Item en quarante quattre bonniers de Bruyres, desquelles sont aucunes bonnes à faire des tourbes, & quelques aultres pitites parties de terres & accrues que y appertiennent, & combien que laditte Maison & aulcunes desdittes parties ne soient fiefs, toutefois nous les avons crée, declaire, ereons & declairons par cestes fiefs & ordonnons que doresenavant soient declairez pour tels pour estre le tout joinct à tenir & relever ensemble de nous & noz successeurs Ducqz & Duchesses de Brabant, en ung seul plain & enthier fieff & Baronnie pour de laditte erection de Baronie avecq le nom de Baron ensemble des droits honneurs prerogatives & preeminences qu'appertienent à Baron jouyr & user par ledit missire Anthoine ses hoirs & successeurs & ayans cause Barons & Baronesses dudit Grobbeudoncq ainsy par nous erigée & crée comme dict est, tout ainsy par la mesme forme & mãiere que font & ont accoustumé de faire les aultres Barons de noz Pays de pardeça, sans pour ce deroguer ou prejndicier audit Sr. de Grobbendoncq ses hoirs & Successeurs au temps à venir Barons audit Lieu, aux anciens droicts usances Privileges, & aultres droicts quelz conques qui luy appertiennent à cause de laditte Srie. maintenant Baronie de Grobbendoncq les appertenances & dependences d'icelle, dont il est en possession & ont ses predecesseurs este coustumiers user parcydevant Si consentons nous que pour plus grand tesmoignaige de sa valeur tant luy que de ses freres & descendans dudit feu Baron de Wesemale son Pere & Successeurs qui portent touts le surnom de Grobbendoncq puissent & pourront aussy porter dot escuavant les armes dudit Grobbendoncq qui sont d'une croix de gueules en champ d'or, & les quarteler si bon leur semble avecq celles dudit Wesemaele en la maniere & comme les souloit porter sondit feu Pere ou bien aultrement le tout soubz les charges conditions & modifications que suyvent, & sont cy dessoubz declairees scavoir est, que ledit Baron & ses hoirs, & Successeurs ou ayans cause Barons ou Baronesses de Grobbendoncq, seront tenuz de faire les leaulté hommaige & sermẽt de fidelité à cause de lad. Baronie en maniere accoustumée es mains de nous ou de nosdits hoirs & Successeurs ducqs & Duchesses de Brabant ou de nostre Lieutenant de noz fiefs en Brabant en nostre nom en la forme accoustumée & par icelluy Serment jureront & prometteront ils, tenir lade. Baronnie de nous et de noz Successeurs en la maniere que dessus Item que lade. Baronie serà & demeurera ung seul fieff induisible & ne se pourra separer, esclisser ni demembrer par ledit Baron, ni ses successeurs Barons ou Baronesses de Grobbendoncq par Succession testament, ou aultre contract, soit que

 d'icelle

d'Icelle Baronnie les ſubjects y conſetent ou non ains demeurera lad. Baronnie obligez à nous ou à noſtre Court feudale de Brabant en noſtre nom d'aſſiſter d'advis & de conſeil, & ayder au faict de l'adminiſtration de Iuſtice, redreſſement & eſclairciſſement de noz fieffs obſcurciz & es auleres ſemblables occurrences en tant que bonnement faire ce pourra, lors que requis en ſera, comme aultres Barons en Brabant ſont tenuz Item que ledit Baron ſes hoirs & Succeſſeurs à toutes & quanteſſois que par nous requis & mandé ſera, ſe pourra & pourront trouver & comparoir en toutes aſſiſes, & aſſemblees des Eſtats, de noſtre pays & Duche de Brabant, comme membre dudit Duché, & des eſtats d'icelluy aux honneurs y deuz & competans Item que ledit Baron de Grobbendoncq manans & inhabitans de lade. Baronnie demeureront à touſiours ſubjects & obligez à nous & a nos ſucceſſeurs Ducqs & Ducheſſes de Brabant en toutes aultres ſervices ſervitudes payemẽs des rentes & de toutes aultres droicts del uoirs quelconques tant en contributions des tailles aydes ſubſides appellations reformations reſſort & Souverainité, & toutes aultres ſubjections quelconcq̃ cõe aultres fiefs, & cõe ilsõt eſte avãt ceſte nõre pñte erectiõ, Itẽ q̃ doreſẽavãt à toutes & quãteſſois q̃ le cas eſcherra led Barõ de Grobbẽdoncq & ſes ſucceſſeurs Barons ou Barouëſſes de Grobbendoncq, pour le relieff & droict Srial. quand il eſcherra & deu ſera ſoit par accord vendition, ou alienation approuvée: ſeront tenuz payer à nous & à noz ſucceſſeurs en la qualité que deſſus, toutes tels droicts, en relevant lad. Baronnie qu'on eſt accouſtumé de faire de touts aultres fiefs en Brabant & ſes predeceſſeurs ſont accouſtumez de payer iuſques ores. Bien entendu que les ſubjects manans & habitans de laditte Baronnie ne ſeront en vertu de ceſte pñte erection plus aſſerviz qu'ils neſont de pnt mais demeureront ſoubs tels iuges, juriſdiction & droictures cõe de tout temps & iuſques à pnt ilz ont accouſtumé, Item que ledit Baron de Grobbendoncq & ſes ſucceſſeurs proprietaires de lade. Baronnie ſeront tenuz donner nouvelle declaration & ſpecification d'icelle Baronnie (quand ils en ſeront requis) pour y garder noſtre droict ſur telle & ſemblable peine que de tout temps leſd. fieffs ont eſté ſubmis & aſtrainčts ſera auſſy tenu ledit Baron de Grobbendoncq de endeans l'an de la date de ces noz lres patentes porter ou envoyer les meſmes lres en noſtre chambre des comptes de Brabant enſemble en celle de noſtre court feudale pour y eſtre interinees & enregiſtrees & avecq ce y bailler ſes lres renverſales d'obſerver & entretẽir toutes les conditions ſuſdittes de poinct en poinct ainſy quelles ſõt icy couchées pour à nõre ſeurte y eſtre garde nõre droict, & oultre à condition que ceſte pnte erection, octroy & conceſſion ne tournera ores ny au temps à venir au prejudice de nous, de nos droicts haulteur Srie. juriſdiction reſſort Souverainité aũcte & preeminenee de noſtre dit pays & Duché de Brab. ſi donnons en mandement à noz treſchiers & feaux ceux de noſtre conſeil d'eſtat, chieff preſidens & gens de noz privé & grand conſeils, Chief, Treſorier General & Commis de noz domaines & finances, chancellier & gens de noſtre conſeil en Brabant Lieutenant & hommes de fieffs de noſtre court feudale audt. Brabant à noz chiers & bien amez, les prelats, nobles, villes & aultres repreſentans l'ordre des trois eſtats de noſtre ditte Duché de Brabant Mayeur de Louvain Ampman de Bruxelles, Marcgrave & eſcoutette d'Anvers, hault eſcoutette de Boiſleducq & a touts aultres Officiers Iuſticiers ou leur lieutenants, & à noz vaſſaulx & Baſſains Srs. & achun d'eulx en droict ſoy, ſi comme à luy appartiendra, que de laditte erection nom & tiltre de Baron droicts privileges & prerogatives de Baronnie

ronnie soubs les Conditions, debvoirs, charges, reserves & restrictions, ainsy & par la maniere que cy dessus dict est, ils facent souffrent & laissent ledit Messire Anthoine de Grobbendoncq ses hoirs & successeurs masles & femelles, & ayans cause pleinement paisiblement & perpetuellement, jouyr & user sans en le faire mectre ou donner à luy ny à eux aucune destourbier ou empeschement au contraire en maniere que ce soit, lequel si faict, mis ou donné auroit esté ou estoit à luy ou à eulx le reparent, & remectent ou facent reparer ou remectre incontinent & sans aucum dilay, à pleine delivrance & au premier estat & deu, auquel effect mandons en oultre ausd. noz chiers & feaux president & gens de nosd. Comptes en Brabant & à nostredit Greffier feudal illecq quils procedent bien & deuement scavoir est lesd. de nos Comptes à l'interinement & ledit Greffier à faire registrature de pñtes nos lettres patentes d'erection & creation de Baronnie, selon les forme & teneur d'icelles, car tel est nostre plaisir, nonobstant quelconques ordonnances, restrictions, mandemens ou defenses au contraire, & à fin que ce soit chose ferme & estable à tousiours en avons faict depescher cesd. lettres patentes qu'avons signé de noz mains, & y fait appendre nostre seel de Brabant à cordons d'or saulf en autres choses nostre droict & d'aultruy en toutes: donné en nostre ville de Nieuport le quatriesme jour du mois de mars en l'an de Grace 1602. Rich. Vt. signatum ALBERT. ISABEL, Infra scriptum erat. *Par les Archiducqs.* &c. Signatum A. DE LALOO.

Anno M.DC.XXXVII. Baronatus de Grobbendonck erectus fuit in Comitatum quod subjunctum testatur diploma.

Philippe par la Grace de Dieu Roy de Castille, de Leon, d'Arragon &c. Archiducq d'Austrice, Ducq de Bourg. de Lothier, de Brabant & A. tous pñs & à venir qui ces pñtes verront ou lire orront, Salut, comme aux Princes souverains (desquels tous estats & degrez de noblesse preeminence & Seigneurie procedent) convient & appertient d'eslever & decorer en honneurs tiltres & prerogatives, ceux qui par continuels exercices & experience de notables & vertueux faits & services, ils cognoissent l'avoir merité, & en estre dignes, & capables, affin de tant plus les mouvoir induire & obliger à y perseverer de bien en mieux, & inciter & attirer d'aultres mesmes leurs Successeurs à les imiter & ensuyvre & les esguillonner non seullement pour attaindre la bonne renommée & reputation d'iceux, mais aussy au plus haült degré & comble de vertu, pour l'avancement du bien publicq, scavoir faisons que par nous prins esgard à la grande leaulté & bonnes qualitez qui occurrent en la personne de nostre cher & feal Messire Anthoine Baron de Grobbendoncq chevalier de l'ordre militaire de St. Iacques de nostre conseil de guerre & aux longs & bons services qu'il a rendu à nostre couronne aux guerres de noz pays bas, en differentes charges de Capitaine d'infanterie walonne, par l'espace de plus de cincquante sept ans, s'estant pendant ledit temps signalé en plusieurs particuliers services & se trouvé en plusieurs sieges & aultres occasions de guerre qui se sont pñtées, & par tout s'acquieté valereusement de son debvoir, & dernierement en l'année de mille six cens trente & cincq aux yeux & en presence de nostre trescher & tresame bon frere le Cardinal infant Don Ferdinando, a defendu & maintenu avecq valeur nostre bonne ville de Louvain contre deux puissantes armées des Francois & de noz rebelles d'hollande, lesquels y avoyent mu le siege, & l'attacquoyent de trenchées & Batteries

batteries dont en grande partie dependoit la conservation de la reste de noz estats obeissans dudit pays bas, à nostre entiere satisfaction & contentement & n'estant iuste de laisser de remunerer tels & semblables services, pour ce est il, que nous les choses susd. considerées & pour le desir qu'avons de recompenser lesd. services en la personne dudit Messire Authoine Baron de Grobbendoncq & l'eslever & decorer en honneurs, dignitez, Privileges, prerogatives & preeminences, avons icelluy de nostre certaine science, grace, liberalité, plainiere puissance & authorité Souveraine faict & crée, faisons & creons Comte par ces pntes, & pour tant plus l'honnorer consentons & permectons qu'il puisse & pourra porter le tiltre de Comte de sa terre de Grobbendoncq maintenant Baronnie scituée en nostre ditte Duché & pays de Brabant & tenue de nous à cause de nostre Souveraine cour feodale dudit Duché, laquelle terre avecq ses appendances & dependances avons à cest effect erigé & erigeons par ces pntes en Comté pour par luy ses hoirs & successeurs Comtes & Comtesses dudit Grobbendoncq, et au surplus en iouyr et le posseder en tous droictz honneurs dignitez, authoritez, prerogatives & preeminences tout ainsy & en la mesme maniere que tels & semblables Comtes ont accoustumé de tenir & iouyr de tels Comtez & tiltres d'honneur par tout nos pays, terres & Sries. le tout à charge & condition que ledit Messire Anthoine sesd. hoirs & successeurs masles & femelles en ligne directe Comtes & Comtesses dudit Grobbendonck seront tenuez de faire les reliefs leaulté, hommaige & serment de fidelité à cause dudit Comté es mains de nous & de noz hoirs & successeurs ou de noz Lieutenans, Gouverneurs & Capitaines gn̄aulx de nosd. pays bas, lesquels en nostre absence, ou celle de nosd. hoirs & successeurs d'iceux pays avons à ce commis & authorisé commettons & authorisons par ces presentes, & oultre que ceste nostre presente creation et erection en Comté, ne tournera ores ny au temps à venir à nostre preiudice ny de nos droicts haulteur Seignrie, jurisdiction, ressort, souverainité & preeminence. Si requerons nostredit bon frere le Cardinal Infant Don Ferdinando, & donnons en mandement à noz treschers & feaulx les gens de nostre Conseil d'Estat, Cheff Presidens et gens de noz Privé & Grand Conseils, Cheff Tresorier Gn̄al, et Commis de noz Domaines et Finances, Chancellier et gens de nostre Conseil en Brabant, President et gens de noz Comptes aud. Brabant, et à tous aultres noz Iusticiers, Officiers, vassaulx, subjects et serviteurs qui ce peut ou pourra toucher et regarder presens et avenir et à chacun deulx en droict soy comme à luy appertiendra, quils tiennent, reputent, estiment, nomment, appellent, escrivent, intitulent, honorent et proclament d'oresenavant led. Messire Anthoine et apres luy ses hoirs et successeurs masles et femelles en ligne directe, Comtes et Comtesses dud. Grobbēdoncq. Mādōs en oultre ausd. de noz Finances et de noz Comptes en Brabant quilz procedent bien et devement à l'interinement de cesd. presentes selon leur forme et teneur, et ce faict, ils lesd. de nos Conseils, vassaulx, iusticiers, Officiers, subjects, et tous aultres qui ce regardera et chacun d'eulx facent souffrent et laissent led. Messire Anthoine ensemble apres luy sesd. hoirs et successeurs de nostre presente grace, octroy, creation et erection, et de tout le contenu en cesd. presentes, selon et en la forme et maniere et soubz les conditions susd. plainement, paisiblement et perpetuellement iouyr et user, sans leur faire mettre ou donner ny souffrir estre faict mis ou donné aulcun trouble destourbier ou empeschement en maniere que ce soit, lequel si fait ou mis leur auroit esté ou estoit, le reparent et mettent ou facent reparer et mettre incontinent sans dilay à neant, Car tel est nostre plaisir, *non obstant quelconques ordonnances, restrictions. mandements*

dements ou defenses à ce contraires, & affin que ce soit chose ferme & stable à tousiours, nous avons signé ceste de nostre main, & à icelles faict mettre nostre grand seel, saulff en aultres choses nostre droict et l'aultruy en toutes, porveu qu'au preallable cesd. presentes soyent presentées à Don Iuan de Castillo. Chlr. de l'ordre de St. Iacques nostre secretaire du Registre des mercedes affin d'en estre tenue notice & memoire ès livres de sa charge. Donné en nostre ville de Madrid Royaulme de Castille, le troisieme jour de mois de Iullet l'an de grace mille six cent trente sept, & de noz Regnes le quinziesme signé PHILIPPE. *Sur le ply estoit escript Par le Roy & signé Geronimo Villanueba, et du costé. Tomé la razon en 30. de Iunio de 1640. signé Don Iuan de Castillo.*

Anno 1436. die 16. Martij fundatum fuit geronticomium S. Magdalenæ, quod visitur in Ouwen in loco dicto de *Biest* à *Ioanna van Steyvoirt* vidua *Arnoldi van Crayenhem* qui pium hoc opus uxori suæ in mandatis reliquerat ad sustentationem septem vetularum, uti didici ex diplomate istius fundationis, cujus exemplar authenticum penes me habeo.

In templo parochiali de Ouwen legitur humi juxta aram maximam ad boream sequens epitaphium litteris latinis.

HIER LEET BEGRAVEN IOUFFROU CATHERINA VAN HEYNSBERGH HUYSVROUW WAS IONCKER ARDS BRANT, HEERE TOT GROBBENDONCK VAN OUWEN, BOUWEL ETC. STERF INT IAER ONS HEEREN M. CCCC. LXXXIIII. XII. DAGHEN IN IANUARIO. DESE KINDEREN SYN HIER BEGRAVEN VAN DE MOEDER IAN ARDT ARDT IAN DIMPNA MARGARETA ANNA AGNETE.

Collatio curæ pastoralis de Ouwen nuperis annis transcripta fuit Seminario episcopatus Antverpiensis ab ecclesia Cameracensi.

Cæterum, Butkens in Troph. Brab. l. 4. c. 8. fol. 381. recenset sub Ioanne II. qui obijt an. M. CCC. XII. *Leon de Crainhem sire de Grobbendonck.*

De Monasterio Throni B. Mariæ. CAPUT XV.

ARnoldus van Crayenhem eques, dominus de Grobbendonck & ejus uxor Ioanna van Steyvoirt, fundarunt cœnobium Throni B. Mariæ Canonicorum Regularium Ord. S. Aug. anno M. CCCC. XIV. Diploma fundationis recitat Miræus, sed contractum, in Donat. Belg. l. 1. cap. 134. nos illud habemus integrum ex Camera rationum Ducatus Brabantiæ, sed teutonicè conscriptum, quo idiomate remur idem primitus editum fuisse: porrò quoniam ad propositum nostrum sufficiunt ea quæ habentur in exemplari à Miræo exhibito, licet breviato, idem subnectemus.

„NOs Arnoldus de Crayenhem, dominus de Grobbendonck, Eques, „& Ioanna de Steyvoirt, ejus legitima conjux, notum facimus om- „nibus, quod nos pro salute animarum nostrarum, & parentum nos- „trorum, dedimus & per præsentes litteras damus, in puram eleëmosynam, „Priori seu Præfecto generali & Capitulo Windesimensi Canonicorum Re- „gularium ordinis S. Augustini (quod Capitulum solet quotannis celebrari in „cœnobio Windesimensi, in diœcesi Vltraiectensi sito) bona infra nomi- „nanda, ad exstruendum monasterium, quod per modum Cartusianorum clau-

„detur, in honorem Dei ejusque genetricis Mariæ in nostro fundo propè „*Grobbendonck*, qui nunc vocatur *Nuwer Molen*, & in posterum vocabi„tur *Thronus B. Mariæ* in diœcesi Cameracensi, pro sex religiosis presbyte„ris ejusdem Ordinis S. Augustini, ad Missas & alia servitia divina in dicto lo„co perpetuis temporibus celebranda.

„Qui quidem numerus presbyterorum poterit augeri usque ad quinde„cim, in memoriam xv. Gaudiorum Deiparæ virginis: quibus presbyteris ad„jungi poterunt tot Conversi & Donati, quot ipsis videbuntur assumendi. Ea „tamen conditione, quod nemo adsumetur, nisi cum consilio & consensu „Prioris Windesimensis, & Priorum Carthusiæ Zelemensis & Antverpiensis....

„In primis itaque damus dictum fundum *Nuwer Molen* nuncupatum ad „Netham fluvium, qui est septem bonariorum, item pratum vicinum quod „*Vloet* nuncupatur, cum mirica & appendicibus, item villam de *Couwen„berge*, in vico Pulle sitam, item triginta modios siliginis annuè recipien„dos ex Wygate prope Goicke....

„In quorum fidem sigilla nostra his litteris appendimus & rogavimus „ut ad majorem securitatem idem faciant Arnoldus de Immersele, noster „nepos, Guilielmus vanden Broecke, Walterus Wellens, & Laurentius van „den Broecke, homines feudales in curia Santhoviensi. Actum postridie Na„talis Dominici an. millesimo quadrigentesimo decimoquarto, juxta stilum „curiæ Cameracensis.

Fundationem istam ratam habuit Antonius Brab. Dux, censusque & prædia, quæ fundatores ad erigendum monasterium assignaverant, amortisavit existens in castello Turnhoutano, diplomate dato, die secunda Ianuarij An. M. CCCC. XIV. stylo gallicano, alioquin amortisatio præcessisset fundationem quæ contigit eodem anno postridie Natalis Dominici. Galli enim à Resurrectione seu Passione Domini, anni principium facere solebant: ut ex Gregorio Turonensi liquet, veteribusque ecclesiæ Gallicanæ Synodis, nec non ex usu immutato sub *Carolo* IX. anno demum 1567. qui primus apud illos à Circumcisione Domini, seu Kalendis Ianuarijs incepit.

Sæculo decimo sexto Thronianum monasterium, injuria bellorum in cineres versum, etiamnum jacet in ruinis: Religiosis ad ejusdem Ordinis Canonicam, quæ est Lovanij ad S. Martinum, translatis, etiam titulus cum plerisque bonis, per sedem Apostolicam de cōsensu Principis, eidem est unitus; quæ jam vocatur *Thronus B. Mariæ ad S. Martinum*. Pars tamen proventuum collegio pro studiosis Congregationis Windesemensis Lovanij erecto, applicata manet. Vide Brab. Mar. l. 3. c. 50. & Hoyberg. in Lat. Corsendonca.

WILRE

De

De Dominio Pulle. CAPUT XVI.

Carolus Comes de Grobbendonck, Baro de Wesemale, Dominus de Durbuy, Ouwen, Pulle, Heyst &c. Marischalcus hæreditarius Brab.

PVlle pagus conterminus eſt pago de Ouwen, ſpectatque etiam ad Comitem de Grobbendonck; ejus dominium olim attinuit ad Brabantiæ Duces, à quibus comperio illud acquiſiviſſe jure pignoratitio Gaſparem Schetz Dominum de Grobbendonck anno 1558. qui illud nec non alia præclara dominia poſteris ſuis tranſmiſit, quibus, ætate noſtrâ, hanc juriſdictionem abſolutè vendidit, Philippus IV. Hiſp. Rex, anno ſcilicet 1644. Scimus recenſeri à Chriſtophoro Butkens in Troph. Brab. lib. 4. fol. 458. inter nobiles qui vixerunt ſæculo decimo quarto, ſub Ioanne tertio Brab. Duce, *Arnou de Crainhem ſire de Grobbendonck, Pulle &c.* Porrò, præter exiguos aliquot cenſus à nobis relatos capite præcedenti, memoratus Arnoldus nullam hîc loci juriſdictionem habuit, multò minus pagi Dominium, quod in ſæculum decimum ſextum penes Principem fuit, uti ſupra docui, ad cujus aulam & patrimonium olim etiam attinuit hujus loci decima, hodie illa potiuntur Curio & monaſteria monialium de Nazareth & Rooſendael Ord. Ciſt.

Ornatur hoc dominium caſtello *Crabbels*, (jam olim hæreditas gentis de Coteteau) conditum, uti creditur, ſeculo XIV. à Gerardo van Weſenbeke, qui in uxorem duxerat Mariam van Liere.

In hoc pago tenebatur ſuperiori ſæculo curia illa feudalis, quæ modo eſt in Deuren, in Conſuetudinibus Santhovienſibus nuncupata *Het leenhof van Heer Gerardt Sterck.* Hodie alia hîc ſupereſt feudalis & Cenſualis Curia, in vetuſtis M.SS. Conſuetudinibus Santhovienſibus annotata, *het Leenhof ende Laethof van Pulle.* Compertum habeo, memoratam curiam ſpectaſſe olim ad priſcos Bredæ dominos, & poſt ad veteres dominos de *Bouterſem.*

In choro parochialis eccleſiæ, legitur humi ad partem Septemtrionalem.

LII *Hinc*

Hinc in judicij die resurgat, & intret in gaudium domini sui, Nobiliss: ac generosus dñs D. Erardus de Cotereau dñs de Eertbruggen, Crabbels, Pulderbosch, primogentius nobiliss: ac genero: D. D. Henrici de Cotereau, & Catharinæ de Halmale D. D. de Westmal, Soersel, &c. quoniam post aurum non abijt nec speravit in pecunia & thesauris, sed in lege domini voluntas ejus, ideo stabilita sunt bona illius in domino, & ingressus in ejus requiem 12. Maij anno dñi 1662 ætatis suæ 67 R. I. P.

In ala boreali humi ante aram D. Virginis legitur aliud epitaphium.

D.O.M.

Quieti æternæ. Nob: & gen: adolescentis, D. Erardi Roberti de Cotereau D. Crabbels, Westmeerbeeck, &c. F. gen: D. Erardi D. in Westmal, Soersel, &c. & Nobiliss. D. Mariæ de Renesse subita morte rapti &c. ætatis 20. Dñi 1585. Feb. die 9. qui cum fratre D. Iacobo D. de Velpen, Bruxellæ mortuo & in D. Guduka juxta aram ejus sepulto vitæ an. 27. salutis 1590. Augusti die. 8.

Cæterum, Comes de Grobbendonck, possidet etiam non longè hinc dominium *Heyst*, cui subcensentur vici duo, non ignobiles, *Boeschot* & *Halker*, sed superiedeo ab exactiore eotum descriptione, quia extra orbitam mei propositi qui Marchionatus S.R.I. limites ex instituto non transgredior, qui toties Belgij tractus nobilissimus est, ipsoque Ducatu Brabantiæ antiquior. Portò præfatum dominium *Heyst*, acquisivit emptionis titulo Gaspar Schetz dominus de Grobbendonck anno 1559. à Philippo II. Hisp. Rege, uti testantur sequentia.

Extract uyt sijne Majesteyts Leenboeck vande stads ende heerlijckheyt van Mechelen, alwaer onder andere staet als volght fol. 11.

Heer Jaspar Schetz heer van Grobbendonck Ridder etc. hout te leene staende tot eenen vollen relieve de heerlijckheyt van Heyst soo wijt verre/ ende breet als de jurisdictie inde selve heerlijckheyt hem is streckende mette Vogheltije/ Vissertje/ heiwenede brencken/ende alle amenden civile ende crimineele confiscatien van bastaerde goeden gevonden ende oft ghestraingeerde goeden/ daermen proprietaris nijet aff en wet/ ende ooch ere saechen van Oorlogen/ oft die genen de partije tegens de voorss. Mat. houden ende ooch voor datum van desen gevallen ende verschenen/ ende a lnoch nijet gecomposeert/ noch met rechte vervolght ghewees en sijn/ ende voorts alle rechten vervallen profijten/ preeminentien chijnsen/ renten/ landen bosschen/ ende thienden inde opene brieven ghespecificeert/ ende generael. allen t'gene de voorss. Majesteyt inde voorss. heerlijcheyt van Heyst ende dependentie/ van dijen toebehoorende/ ende competerende is/ alwaer ooch t'selvē veel jarē verdonckeert/ verduystert/ oft by andere sonder wettigen titel gheusurpeert geweest hadde/ ende dat daer aff inden coopcedulle oft andersints ten tijde vanden coope sy vermaent oft nijet/ mits hyde Majesteyt ende sijne naercommelinghē reserverende alleenel. de souvereyniteyt/ beden/ resorten/ ende relieven van de voorss. heerlijckheyt soo wanneer die verandert/ ende gealieneert wort/ het waere by versterven/ vercoope/ oft andersints/ welcke heerlijckheyt alsoo gecocht heeft van onsen genadighsten heere den Coninck/ ende sal die van sijnder Majesteyt als heere van Mechelen voordaē te leen houden/ blijckende bij sijn opene brieven van Jan de Pieters stadthoudere ende mannen van leenen daer aff ghethoont datum negensten Augusti anno M. ccccc. negen en vijftich.

Hujus loci meminit I. B. Gramaye in historia urbis & Provinciæ Mechliniensis, lib. 3. sect. 12. hisce verbis.

Toparchia Heystæ, jam inde Grobbendoncanorum possessio. Et cum diploma *Henrici*

Cæsaris datum anno M. VIII. doceat Wauriam sylvam, cujus latitudo ad Heystam & Hemstetum & Badtridum, & Mechliniam villas extensam in comitatu Gotilonis (qui Antwerf dicebatur) qui ad duas Nethas Ty'iamq; flumen terminabatur fuisse, *ex eo colligit Goropius totum illum tractum, in quo Mechliniæ pars, Comitatus Antverpiensis fuisse. Omitto hic narratiunculas annalium de cygno Heystano, ut quæ nec fidem nec memoriam mereantur.*

Integrum exhibuimus Henrici Cæsaris diploma à Gramajo citatum, quando egimus de Marchionibus S. R. I. lib. 1. c. 6. & non ambigimus quin antiquissimis temporibus annumerabatur *Heyst*, cæteris locis huic Marchionatui subjectis, ast jam olim se res aliter habet, accenseturq; districtui Mechliniensi, quem etiam dilucidabimus si Deus vitam dederit.

De Dominio Bouwel. CAPUT XVII.

Ioannes Iacobus Schotti. eques, Dominus de Bouwel, summus Prætor Urbis & districtus Thenensis.

BAuwel vetustum dominium est. pagusque non ignobilis, licet inter arenosos colles situs, fuit olim (ut docuimus cap. XIV. hujus libri) gentilium de Crayenhem, quorum nonnulli inibi sepulti, uti didici ex diplomate cujusdam capellaniæ fundatæ in templo de Bauwel, ab Arnoldo de Crayenhem equite domino de Grobbendonck, anno 1429. die 20 Sep. in quo inter cætera habentur ista, quæ manu propriâ excepi.

Ende dese erfrente voirsch. gheve ic tot eenre nouwer capelrijen inder kercken van Boudele, voer dat belde onser Liever Vrouwe inde choor daer mijne lieve vader ende moeder in begraven liggen, ende welken choor her Ian vanden Spikere Prochyaen was te dier thijt tot Boudele heeft doen maken met minnen wille ende oec

met mine goede: welke nouwe Capelrye voerghenoemt ic ſtijchte ende fundere voer die Zielen mijns liefs Vaders was heeren Aernts van Crayenhem heere was tot Grobbendonc, ende mijnder liever moeder Vrouwe Lyſbette was vander Maelſtede, ende voer de Zielen Ians van Crayenhem ende Ians ſijne natuerlix ſoene was voerghenoemt, ende voer alle de gheender Zielen die de heerſchappie ende dat huys tot Grobbendonc in voerledene thijden ghehadt moghen hebben, ende voer de Ziele Vrouwe Iehanne van Steyvoert mijnre liever gezellijne, ende voer die mine ende onſer beyder kijnre ende Wouteren Maerſtalex mijns knechte was die oec inder kercken van Boudele begraven leghet voer dat Heylighe Cruce inde boeck vande kerck.

Quando ſepulturam præfatorum toparcharum vidi, indolui, quoniam de ſepulchrali lapide gentilitia arma æneis inciſa laminis detracta fuêre ſimul cum epitaphio, quod paſſim in antiquis monumentis ære exornatis, contigiſſe obſervavi, furibus materiâ illectis. In medio autem ſummi chori hoc legitur epitaphium litteris latinis.

HIER LEET BEGRAVEN HEER AERT BRANT RIDDERE HEERE VAN BAUWEL, OLMEN, STERF A.M.D. ENDE VROUWE CLARA VAN LYERE SYN HUYSVR. A.M.D. BIDT VOOR DE SIELEN.

Lapidi ſepulchrali, medio pede ex terra emergenti utriuſq; effigies inciſæ ſunt. In eodem choro ad meridiem juxta aram muro affixa eſt hæc epigraphe.

Cy giſt noble enfant, Iean François Schotti, fils de Meſſire Iean Iacques, Chlr, Seigr. de Bouwel, grand Mayeur de la ville, villes & quartier de Tillemont, & de Dame Claire Chriſtine de Decker ſa compaigne, mourut agé de cinq ans & autant de mois le 4. May l'an de grace 1676.

In ala meridionali legitur humi ante aram litteris teutonicis.

Hier leet begraven Heer Huybrecht Brant / Ridder / Heer tot Bouwele / ende Olmen / ende Vrawe Johanne van Dielbeecke ſijn huysvrawe / hi ſterf An. M.cccc.viij. den xviij. Januarij.

Extract uytten Hooft-leenboeck vanden Quartiere van Antwerpen, alwaer onder de capitulatie van Bouwel fol. CC.LXIX *ſtaet als volght.*

HEer Niclaes van Varick Borchgrave van Bruſſelle xxviij. Juny 1631. by doode Vrouwe Anna Damant ſijne moeder ondergeſſ.

Vrouwe Anna Damant xxiiij. September 1615. by doode van Jouffrouwe Margriete Brant haer Moye ondergeſſ.

Jouffrouwe Margriete Brant prima Auguſti 1606. by doode wijlen Willems Brant haers Broeders ondergeſchreven.

Willem Brant ultima Martij M. cccc. lvj. by doode wijlen Arnts Brant ſijns vaders ondergeſſ.

Willem van Marropen xxiij. Martij an. M. cccc. viij. tot behoeff van Arnde Brant / by doode wijlen Heeren Hubrecht Brant Ridders ſijns Vaders ondergeſchreven.

Hubrecht Brant xxij. Auguſti Anno M. cccc.lxxxvij. by doode wijlen heeren Jans Brant ſijns Brueders ende naervolghende dee contracte ende voerwoerden tuſſchen den ſelven wijlen heeren Janne tertijt hy leeffde ende den voerſſ. Hubrecht mit Auguſtijn ende Corneliſe Brants ſijnen brueders gemaeckt / ende oeck achtervolgende den conſente by Arnde Brandt heuren vader gegeven voer Schepene van Antwerpen Vont die heerlickheyt van Bouwel mit Meyer ende lathen / giften vandee Curen ende ander beneficien inde kercken van Bouwel voerſ. met eene beemde geheeten dẽ Cools beempt gelegẽ inde Prochien van Oulwen groot vj. buenderen liggende Oiſtweert ende Zuytweert neven Margrite vandee Meere erve / des Conuents erve vanden Theoine ende neven de Santberghe van Oulwen mit waranden Viſſcherjen / bueren / brueechen ende allen anderen vervallen daer toe behoorende.

Item

Prætorium de Bauwel.

MONVMENTVM
VIRI NOBILIS DOMINI
IOANNIS IACOBI SCHOTTI
EQVITIS DOMNI DE BOVWELE
SVMMI PRÆTORIS THENENSIS
ET DOMINÆ CLARÆ CRISTINÆ
DE DECKERE CONIVGVM
OBIIT ILLE
ILLA VERO

Item folio eodem & sequenti;

Vrouwe Anna Vaenant xxiiij. September 1615. bij doode wijlen Jouffrouwe Margriete Brandt haere moederlijcke moye ondergef.

Jouffrouwe Margriete Brant prima Augusti 1606. bij doode Willems Brant ondergef. haers broeders.

Willem Brant ultima Martij M.cccc.lvj. bij doode Arnts Brant sijns vaders ondersf.

Willem van Marroyen xxiij. Martij anno M.cccc.viij. tot behoef van Arnde Brant bij doode wijlen heeren Hubrecht sijns Vaders ondergeschreven.

Hubrecht brant xix. Septembris M.cccc.lxxxix. bij opdrachten van Jouffrouw Geertruyden Brants ende Dierick de Borchgrave huers mans ende momboirs ondergef.

Dierick de Borchgrave tot behoef van hem selven ende van Jouffrouwe Gheertruyden Brants sijnder ghesellinnen ix. Julij M.cccc.lxxxv. bij opdrachten ende overghe ven heere Jans Brant Ridders ondergeschreven.

Her Jan Brant Ridder ix. Julij anno M. cccc lxxxv. bij overgevene van Arnde brant Heer tot Grobbendonck sijns Vaders. Hout den Chijns van Bouwel verschinende op S. Mertensdagh Jaerlix dragende in gelde xxiij. Rensche guldens twee hondert ende xxvj. chijnshoenderen mitten bedrive ende sijnen toebehoorten upten goeden ende heerlijckheyden van Grobbendonck ghescheyden ende ghespleten.

De Dominio s'Gravenwesel. Caput XVIII.

Petrus Carillo Dominus de Couwerbergh & s'Gravenwesel.

S'Gravenwesel recensetur inter antiquiora præfecturæ Santhoviensis dominia, veteresq; ejus domini, Comites de Wesele nuncupati fuêre, undè fluxit nomenclatura *s'Gravenwesel*: legitur enim in vetusto codice generali, feudorum curiæ feudalis Brabantiæ, in membrana latinè conscripto, ab anno 1312. folio 112.

Walterus dictus Greve de Wesele, medium ville de Wesele, dñs Io. vander List tenet modo.

Et in Rotulo antiquo pargamenaceo, censuum monasterij S. Bernardi ad Schaldim, latinè conscripto anno M. CCC. LVI.

Margareta uxor Walteri Comitis de Wesele ix. bonnaria terræ apud Litterzele.

Præterea, in libro censuum dominij de Oleghem, conscribi cœpto, sub initium sæculi xv, notatum est,

Iouffrou Lysbeth Gravinne van Wesele, van ij. buenderen bemds int goir xij. sch.

Hanc remur eamdem esse, cujus sepulchrum etiamnum visitur in templo hujus dominij, patens humi, ad boream juxta aram maximam, quod vulgare saxum est, simplicibus linearum ductibus, imagine Elisabethæ, habitu prisco effigiatum, & circumcirca hæc epigraphe litteris teutonicis exarata, uti hic oculis subijcitur.

Seriem dominorum de s'Gravenwesel desumpsi ex primario codice feudorum districtus Antverpiensis, qui asservatur in suprema curia feudali Brabantiæ, in quo codice fol. CIX. habentur sequentia.

GAbriel Steydlin 19. Martij 1622. mits coope by hem ghedaen teghens Thomaes van Grammayen ondergescreven.

Thomas van Grammayen/ ten selven daeghe maende Jaeren by transport ende overgeven midts titel van gifte met wer[illegible]e hant tot sijnen behoeff by Jacques Grammayen sijnen vader ondergeschreven gedaen.

Jaques van Grammayen xvj. May anno 1558. als oudtste broeder ende naeste leenvolger by doode Geeraerdts van Grammeyen ondersende onder protestatie van hem daer by niet te draeghen voir zijnen Erffgenamen.

Karel Cocqueel den lesten Aprilis M.cccc.lxxx. volgende d'insettinghe in Stadthouders handen by Geeraert Grammayen onderschreven gedaen den naest lesten Februarij M cccc. lxiiij. stilo brab.

Geeraert van Grammayen xvj. Augusti M.cccc.lxj. mits coope by hem gedaen tegen Her Jan Marcgrave van Berghen ondergescreven.

Her Jan van Berghen Marcgrave aldair xviij. Octobris M. cccc. lx. by overghehven Lons van Bergen sijns broeders ondergescreven.

Lons van Berghen penultima Augusti M.cccc.lx. by doode wijlen Heeren Anthonijs van Bergen sijns heeren vaders in sijnen thdi Ridder vander orden/ ondergeschreven.

Heer Anthonijs Heere van Berghen iij. Augusti anno M.cccc.xxxij. by doode wijlen heere

Castellum de s'Grauen-Weel

II. 231

heere Jans heere von Berghen sijns Vaders.

Adriaen Moons tot behoeff van Jouffrouw Katherinen van Hobeskercke sijns wijfs xviij. Februarij anno M. cccc xix.

Her Jan heere von Berghen opten Zoom Ridder xxi. September anno M. cccc. xcv. by navolgende den decrete vanden grooten raede ende by overgeve van Janne Ripnaers etc. inde stadt vande kinderen wijlen Gielijs Putoir daer toeghecommitteert.

Jan van Havesкercke geheiten Putoir xvij. May anno M. cccc lxxix. in broederlijcke ende susterlijcke rechte by doode wylen Gielijs van Haveskercke geheiten Putoir sijns Vaders.

Gielijs Putoir x. Martij anno M cccc. lij by coope ghedaen teghen Janne van Wesenbeke/ ende Jouffrouwe Ysabeelen Steenwechs/ man ende wijf ontfinc een vierendeel der goeden en heerlichent naghescreven.

Gielijs Butoir xxj Julij anno M. cccc. lij. by coope tegen Godevaerde Slenpe hout drij vierendeelen vande goeden ende heerlijchent van t'sGrevenwesele. Alsoe dat nu ter tijt de voerseide heere van Bergen hout de geheele goeden ende heerlichenden van t'sGrevenwesele mit hoogen gerichten ende mit nederen/ Chijnsen/ Renten/ Landen/ Beempden/ Bosschen/ Wildert ende allen anderen dingen der heerlichent des voorss. dorps toe behoorende ghelijk wijlen Lysbeth Jans dochter van Wesele voor d'een helicht ende wijlen Pzancke van Wesele voer d'ander helicht die te houden plaghen.

Butkens in Troph. Brab. l. 4. c. 11. fol 538. recenset inter nobiles qui vixêre sub Ioanna Duce quæ obijt 1406. *Wauthier vander List sire de s'Gravenwesel.*

Cæterum, Castellum de s'Gravenwesel spectabile est, porrò à quo vel quando conditum, hactenus ignoramus, inquirendum utique. Collatio curæ pastoralis hujus pagi, spectat ad monasterium S. Michaëlis Antverpiæ.

De Dominio Hallet CAPUT XIX.

Alexander Franciscus van Zinnick Dominus de Halle.

PHilippus I. Castellæ Rex, oppignoravit hoc dominium anno 1505. *Petro vander Moelen*, ex qua familia transijt in domum de Cotereau, uti infra monstrabitur documentis authenticis. Anno 1644 illud acquisivit hæreditariè & in perpetuum possidendum à Philip. IV. Hisp Rege Adrianus Brouwers, Brouchemij prætor, unà cum dominijs *Voorschoten* & *Massenhoven*, pretij-caput fuit, undecim florenorum millia, cujus filia & hæres, loca

illa, cum dote attulit, memorato Alexandro Francisco van Zinniek, qui anno 1672. vendidit dominium de Voorschoten, Paulo Melchiori de Villegas, domino de Hovorst, dominium autem de Massenhoven, Erardo van Cannaert hodierno dicti loci domino. In templo de Halle, legitur humi ante aram.

D. O. M.

Et piæ memoriæ Dñi Adriani Brouwerts, equitis aurati, Toparchæ de Halle, Voorschoten, Massenhoven, & D. Annæ Despomereaulx coniugum & posterorum obijt ille.... illa vero 29. Iunij 1657.

Collatio Curæ pastoralis hujus pagi, spectat ad ecclesiam Cameracensem. In primario codice feudorum districtus Antverpiensis, qui asservatur in suprema curia feudali Brabantiæ, fol. CCXXVII. inter cætera habentur sequentia.

En Kaert de Cottreau x. Novembris anno M. cccc xxx. by doode wijlen heer Peters vander Moelen Ridders synx Grootvaders ondergeschreven.

Peter vander Moelen Heere Henricx Soene x. October anno M cccc. v. hy opdroch ten van Meester Gheerde vanden Vijcke als Procureur ons heeren des Coninckx van Castillien mit sijnen oepene Brieve behoorlic gemechticht nidts coope byden selven Peteren ghedaen teghen den Coninck voerschreven hout die hooghe middel ende leege heerlicheyden van Halle by Santhoven behalven die regalien heerghewaden confiscatien van Oerloghen bastaerde goeden en diergelijcke. Item noch die chijnsen die onsen heere den Coninck hadde ter voerss plaetsen/verschinende alle jare op Baeff dach/resorterende onder t'Rentmeesterschap van Antwerpen/ ghedraghende vj. s. iij. den. ob. Lovens om byde voerss. Peteren vander Moelen ende sijnen nacomelinghe vanden voerss. heerlicheyden ende Chijnsen te ghebruyckene ende die vanden Hertochdomme van Brabant sonder middel tot eenen vollen leene te houdene totter tijdt toe dat die gelost selen wesen.

Legitur in consuetudinibus Santhoviensibus. *Den Schouteth vande Hooftbancke van Santhoven, ende de Leenmannen ons ghenadichs Heere des Coninckx voore genoemt sijn schuldich van vijfthien daeghen tot vijfthien daeghen alle de ondersaten vande dorpen van Santhoven, Voorschoten, Massenhoven, ende Halle, voor de eerste instantie, recht ende Iustitie te doen, in alle saecken criminele, personele, reele ofte mixte, ende dat ter manissen des voorschreven Schouteths, inder qualiteyt voorschreven ende der voornoemde Leenmannen wijsene.*

Porrò, postquam *Halle, Voorschoten, & Massenhoven*, à Rege fuêre vendita memorato Adriano Brauwets, is virtute litterarum subjunctarum, ex tribus his locis composuit tribunal unum, sumptis ex quolibet pago scabinis.

***S**Vr ce que ceulx ayans prins par engagere quelcques villaiges subjectz au tour de Rolle des archers tant des Archiducqs que du Roy, & autres entendans encor en achepter, font instance pour une declaration, sçavoir en quoy il consiste, avecq telle resolution, les uns de ne point payer & les aultres de ne point achepter ne soit qu'ilz puissent establir de leur main Mayeur eschevins, & Greffier, ouyr les Comptes, & avoir aultres dispositions appertenans au Seigneur hault Iusticier ayant haulte moyene & basse Iustice, son Alt. Ser. ce que dessus consideré à par advis de ceux des Finances, declaré & declare par cestes que l'on tauxera chasque Mayerie, ou haults Bancqz, tant au quartier de Boisleducq qu' ailleurs, à certaine somme limitée & que l'on reservera les Chefs villages ou l'officier est accoustumé tenir sa residence, dont les Rolliers jouyront successivement ensamble des aultres villaiges qui se seront redimez ou aultrement exemptez d'engagement & quant aux villages que l'on engagera de telle Mayerie, les Srs Gagers en auroient la libre disposition du tout, comme dict est moyennant & en contribuant*

contribuant à chasque vacance, par mort du Rollier, aultant que chascun de telz villages engagez sont accostumez porter es charges ordinaires pour rate de ladite somme tauxée pour le Rollier sur toute la Mayerie entiere. Faičt à Bruxelles le vingte deuxiesme d'Octobre mil six cens seize, estoit paraphé D. Vt. signé A. ISABEL *L. d'Oignies. R. Comte de Warfuzé. F. van Kinschot I. vander Beken. G. de Roy.*

De Dominio Voorschoten. CAPUT XX.

Paulus Melchior de villegas dominus de Hovorst, & Voorschoten, &c. Consiliarius & Commissarius Finantiarum Regis.

NOn procul à *Vierseldyck* abest parochia *Voorschoten*, quem pagum nunc passim *Viersel* vocant, à vicinia *Vierseldyck*, ubi plures quam circa parochiale templum ædes existunt, quique viculus partim huic pago, partimque Santhoviensi subjectus est, tabernis suis percommodus viatoribus, qui per pontem *Vierseldyck*, hyeme iter suum instituere coguntur, dum ad *Mol te Nethe* flumen non est vadosum.

Templum de Voorschoten (cujus patronus S. Willebrordus) nitidum est quamvis tenuiter dotatum, sæculo XIII. parochum habuisse comperio ex cœnobitis Tungerloensibus, porrò jamolim ex seculari Clero.

Vendidit hoc dominium Philippus IV. Hisp. Rex anno 1644. uti docuimus capite præcedenti: illud aliquando possederunt jure pignoratitio, gentiles *Vanden Werve*, dum tenuerunt castellum *Hovorst*, cujus ager huic dominio conterminus est. Ideoque eorum aliqui in hac parochia sepeliri voluerunt quòd testatur sequens epitaphium litteris teutonicis exaratum.

Hier leet begraven Her Claus vanden Werve Ridder sone Her Michiels vanden Werve Ridder die sterf int jaer M.cccc.lxxxviij opden vierden dach Julij bidt voor de siele.

De Dominio Massenhoven. CAPUT XXI.

Erardus van Cannaert Dominus de Massenhoven.

VEndidit hoc dominium, Philippus IV. Hisp. Rex, uti docuimus capite XIX. hujus libri, eòque lectorem remittimus.

Cæterum, hæc parochia quamvis distincta sit à parochia de *Voorschoten*, cōmunem tamen cum illa pastorem habet, qui alternis vicibus in ijsdem ecclesijs rem sacram facit. Prætorium loci domini, nec non Decimæ spectantes ad familiam *Vander Ryt*, feudalitio jure tenentur à Curia *van Lyere* in Santhoven, dominium autem pagi de Massenhoven, feudum est Brabantiæ Ducis.

De Dominio Borsbeke. CAPUT XXII.

DE hoc pago leguntur in primario codice feudorum districtus Antverpiensis asservato in curia feudali Brabantiæ, folio XLI. sequentia.

Bernoert Crocke xxvij. Martij anno M. cccc. xiij. by coope ghedaen teghen Jouffrouwe Magdeleenen van Holen.

Jouffrouwe Magdeleene van Halen xxij. Martij anno M. cccc. x. by doode wijlen Jans van Halen huers vaders ondergeschreven mit Hectoere van Kanst hueren gheleverden momboir.

Dierijck Schoefs xxix Septembris anno M. cccc. v. inden name ende tot behoef van Janne van Halen by opdrachte van Meestre Gheerde vanden Dijcke Secretaris in Brabant als Procureur ons heeren des Coninckx van Castillien etc. met sijne oepenen brieven ghegeven opten eersten dach van Junio int selve jaer M. cccc. v. behoirlic gemechticht om die opdracht vanden heerlijckheyt ende goeden naeghescreven tot behoef des voorss. Jan von Halen te doene navolghende den vercoope by hem teghen den selven Coninck gedaen. Hout die hooghe middel ende lege heerlijckheyden van Borsbeke soo verre ende wijt als hem die limiten ende polen daer af extenderen behalven die regalien he erge weden confiscatien van Oerloghen bastaerde goeden ende dieghelijcke. Item noch sekere partien van chijnsen ende renten die ons heere de Coeninck aldaer heeft resorterende onder t'Rentmeesterschap van Antwerpen/ te wetene iiij. schel. Lovens j. den. Lovens j. capoen ende viij. hoenderen om byden voorss Janne van Halen ende sijne nacomelinghen vande voerseyde heer-

Prætorium de Massenhouen pag. 234

Prætorium de Borsbeke. pag. 234

heerlijckheden ende chijnsen te ghebruijcken ende die vanden hertochdomme van Brabant sonder middel tot eenen vollen leene te houdene tot ter tijdt toe dat die ghelost selen wesen.
Arnt van Lyere heer Arnts sone iij. Decembris anno M. cccc. xv. bij naerderschape heeft onfaen de voirss. heerlicheiden mitten chijnse.

Eodem jure hoc dominio potiti sunt omnes, qui præfatum Arnoldum van Lyere secuti sunt in annum 1649. quando Remigio Bervelt illud absolutè vendidit Philippus IV. Hisp Rex.

De Baronatu & Dominio Duffel. CAPUT XXIII.

Maximilianus Comes de Merode, Marchio Deynsæ, Baro Duffelæ, dominus de Oirschot, Waelhem, Perwez-Duffelæ, Waveræ Sanctæ Catharinæ, Ham sur-Euse, Sor sur sambre, Crupet, Waurimont, Nalines. &c.

NOn subcensetur universus Duffelensis ager præfecturæ Santhoviensi, pars enim subest districtui Grimbergano & portio non exigua accensetur ditioni Arculanæ. De præclara hac dynastia, habentur in Iurisprudentia Heroica, art.7. fol. 283. sequentia.

DUFFELA *celeberrimus Merodiæ gentis Baronatus, sacro profanoq; titulo nobilis, & municipali gaudens libertate, Nethæ flumini adiacet, medio ferè inter Mechliniam atq; Liram itinere, ternosque insignes pagos, & totidem magni nominis dominia, Perwez-Duffelam, Waelhemium, & Waveram D. Catharinæ, comprehendit. Possederunt eam olim Bertholdici sanguinis Principes è quibus Catharina, Henrici domini de Duffele & Gele, & Margaretæ de Wesemael filia, Theodorico de Hornes domino de Perweyz enupta, ei sub annum 1355. hanc dotem attulit. Et reliquerunt Wilhelmum & Henricum, Wilhelmus ex Maria Domina de Randerode procreavit Mariam Ioannis Stuart Comitis de* Marre *Conthoralem: hæc terras de Duffele & Waelhem, Antonio Duci Brabantiæ cessit, & Ioannes Dux Brabantiæ Anthonij filius, illas Philippo*

Comiti Sancti Pauli, & de Ligny portionis hæreditariæ loco assignavit anno 1422. vidi diploma originale in archivis Marchionis de Deynse: Inde rursum familiæ de Hornes retrocessa, ex illa tandem per nuptias translata sunt supradicta dominia ad familiam de Merode, ducta scilicet anno 1451. præfata Aleyde de Hornes filia Ioannis per Ioannem de Merode Richardi domini de Westerlo ex Beatrice domina de Pietershem filium; & jam inde à duobus & ultra sæculis Merodij in hunc usque diem potiti sunt & etiamnum potiuntur.

Aug. Wichmans in Brab. Mariana lib. 3. cap. 30. fol. 589. ita scribit de hoc loco: *Duffel antiquus Baronatus ad gentem Merodiam pertinens. Anno 1405. Guilielmus de Brugis legum licentiatus, Consiliarius & Officialis Domini Cameracensis, nec non ecclesiæ Liranæ, & christianitatis Antverpiensis Decanus, Personatum suum, & jus Patronatus ecclesiæ de Duffel, authoritate Episcopi Cameracensis donavit cœnobio Tungerloensi.* Porrò in diplomate istius donationis, cujus exemplar penes me habeo authenticum, nulla mentio fit juris Patronatus, sed tantum Personatus.

Advocatiam de Duffel legavit *Nobilis & potens Ioannes dominus temporalis de Wesemale, de Phaleis & terræ Mechliniensis, Marescalcus hæreditarius in patria Brabantiæ &c.* Carolo de Burgundia Comiti de *Charlois* anno 1462. diploma recitat Miræus in Don. Belg. l. 1. cap 139. in quo hæc:

Idem legavit eidem illustri Carolo dominium & terram de Wesemale cum singulis suis dependitijs, nemora, & curtem dictam Fleron sitam juxta Hojum, & Advocatiam de Duffele, cum molendino de Wesemale.

Mansit penes Principem in annum 1505. quando acquisivit jure pignoratitio Guilielmus de Merode dominus de Voelen, præfatam Advocatiam de Duffel, à Philippo primo Castellæ Rege, uti notatum est in primario codice districtus Antverpiensis, asservato in curia feudali Brab. in quo, folio 188. habentur subjuncta.

IAn van Merode xxiij. Octobris anno M. cccc. xxv. by doode heeren Willems van Merode Ridders zijns Vaders ondergeschreven.

Matheeus Jordaens xxv. Octobris anno M. cccc. v. inden naem ende tot behoeff van heeren Willem van Merode heere tot Voelen Riddere/ by overgevene van Meester Willem van Thielt Secretaris in Brabant als procureur ons heeren des Coninx vā Castilien/ mit zijnen genaeden opene brieven ghegheven opden eersten dagh von Junio anno M. cccc. v. om de opdracht vande heerlijchept naergeschreven te doene gecommitteert/ naevolgende den decrete by den voorschreven heere Willem tegen onsen voorss. heere den Coninck daer aff gedaen/ hout die hooghe heerlijckheit inder voeghdyen van Duffele uytgescheyden die Regalien hergewerden Confiscatien van Oerloghen baestaerde goeden ende diergelijcke/ om by den selven heere Willem van Merode ende zijnen naercommelinghen vanden voorss. hooghe heerlijckhept te ghebruwekene ende die vandē hertochdomme van Brab ant sonder middel tot eenen vollen leene te houdene totter tijt toe dat die ghelost zal wesen.

In eodem codice folio CLXXVIII. verso, leguntur sequentia

HEer Floris van Merode achsten Februarij 1597. by doode ende achtervolgende den Testament wylen heer Willem van Merode zijns Oems ondergeschreven.

Willem van Merode xviij. Martij M. cccc. lviij. by doode wylen Jans van Merode zijns vaders ondergess.

Jan van Merode xxiij. Octobris anno M. cccc. xxv. by doode wylen heeren Willems van Merode zijns Vaders ondergeschreven.

Willem van Merode Riddere heere tot Voelen etc. xxiiij. Martij anno M. cccc. ende een by doode wylen Joncker Jans van Merode zijns bruedeers ondergess.

Merien vander Heyden tot behoeff Jans van Merode onder zijn Jaeren wesende xiij. Januarij anno M. cccc. lxxxiij. by doode wylen Joncker Willems van Merode.

Willem van Merode viij. Aprilis anno M. cccc. lxix. by overgevene heeren Jans heere tot Merode zijns bruedeers.

Jan van Merode xxiij. Martij anno M. ccc. xlvj. by doode wylen Rijgaults van Merode

Merode Ridders zijns Vaders.

Hee Rijgault van Merode bij doode willen Jehannen van Stalle onderfeff.

Jehanne van Stalle dochter heeren Henrick van Stalle, hout die Voechdije van Duffele Meyer ende seven Schepenen met eenen gedeelte van eenen Thienden t'o J iers weert zijnde ontrent xxxiiij peters mit eenē chij ise in gelde ende hoenderen iaerlijcx weert zijnde ontrent ix peters tot welcker voorschreven Voechdijen behooren ontrent xiij. manschappen.

Anno 1643. die 24. Decembris Philippus IV. Hisp. Rex transcripsit dominium Duffel ultra Netham Antverpiam versus, sub districtu Mechliniensi Comiti de Falaix, mandatario Florentij de Merode Deynsæ Marchionis, Baronis Duffelæ &c. ex diplomate venditionis istius, cujus exemplar autenticum penes me habeo, excepi subjuncta ad rem nostram facientia.

PHILIPS *&c. Allen den genen die desen onsen brief sullen sien ofte hooren lesen Salut &c... hebben onder andere ter hant ghenomen de vercoopinghe van onse heerlijckheyt van Duffele over Nete gelegen onder het quartier van Mechelen op de seyde van Antwerpen &c. Soo ist dat op heden datum van desen de voerschreve heerlijckheyt van Duffel mette hooge middele ende leeghe jurisdictie die ons aldaer sijn toecomende inder vuegen eñ maniren boven verclaert, geblevē is als aenden meestbiedende en by derden stockslach aen onsen Jeer lieven en getrouwen den Grave van Falaix Capitayn van eene compagnie peerde volck t'onsen dinste oft aen sijnen command voor de somme van vijfthienduysent ponden ten prijse van veertich grooten als vooren, daer inne begrepen de somme van ses duysent veertich gelijcke ponden te vooren t'onsen profyt betaelt voorden prijs vande beleeninge der vooss heerlijckheyt vanden jare duysent vijfhondert achtëtachentich ende de verhooginge der selver gedaen inden jaere 1638. by heer Henrick de Varick in sijnen leven Burchgrave van Brussele, Schouteth van onse stadt van Antwerpen, ende Marckgrave s'lants van Ryen, waer van hy sal schuldich wesen op te leggen ende te betalen de somme van achtduysent seven hondert sestich gelijcke ponden in handen van onsen liven ende ghetrouwen Ambrosius van Oncle-Riddere Raet en ontfanger Generael van onse domeynen eñ finantien op sijne brieven van descharge binnen den tijt van een toecomende maent naer date deser, ende d'andere ses duysent twee hondert veertich ghelijcke ponden om gerestitueert te worden aen Heer Nicolas Varick soene ende erfgenaem vanden voorschreven heer Henrick, oock Ridder Borchgrave van Brussele, Schouteth van Antwerpen, ende Marckgrave s'lants van Ryen inde qualiteyt ende als hebbende onlanckx beseten de selve heerlijckheyt by tijtel van beleeninghe &c. Gegeven in onse stadt van Brussele den 24 December* 1643.

Nunc subnectemus quæ de dominio Duffelensi habentur in codice feudorum territorij Mechliniensis folio 76. recto sub capite *Duffel, ende Waelhem.*

HEere Henrick van Hoerne heere tot Perwys hout tot eenen vollen leene dat lant van Duffel ende Waelhem met allen sijn toebehoorte met hooghe middele, ende leeghe, int natte ende drooghe met heerlijcke keuren ende brueke, chijnse, rente, pachte vervallen, ende Warande van koenine ende Vyssgerie hoenderie ende alle andere sijn toebehoorte gelijck ende inder manieren alst sijn voorsaete dat te besitte plaghe, jaerlijcx weert boven de last daer jaerlyckx op uytgaende ontrent ses hondert guldens.

Modo heere Ian van Roetsselaere Riddere heere van Perwijs heeft ontfaen tot eenen vollen leene byder doodt van heere Henrick van Hoerne heere van Perwijs

Ooo sijne

sijne oom het voorschreven lant van Duffel ende Waelhem anno 1496.

Modo Iouffrouwe Lijsbet van Roetselaer heeft ontfaen naer de doot van heere Ianne van Roetselaer heere van Perwys heure heere vadere de voorschreven heerlijckheyt van Duffel ende Walhem, met allen sijn toebehoorten: actum opten xij. dach Iulij anno M.ccccc. ende viere, heere Ian van Berchem Ridder deden voor haer den eedt als besetman.

Modo heer Ianne van Merode Riddere heere tot Geyle ende van Westerlo &c. heeft ontfaen tot eenen vollen leene de voorschreven heerelijckheyt van Duffel ende Waelhem met allen sijne toebehoorte ende aldaer vrauw Lysbet van Roetselaere sijnder nichte uytgestorve is, behaudelijck her Toemas Schotelman sijn tocht inde voorschreven heerlijckheyt van Duffel ende Waelhem: actum opten xix. dach van Octobere int presententie van heere Aerde van Diest Riddere, her Gert vander Aa ende Ianne Kerreman int jaer M. ccccc. xxx.

Item in alio codice ejusdem curiæ, fol. 88. recto, *Duffel ende Waelhem.*

H*Etre Henrinck van Merode Ridder heere van Petershem.*

Modo heer Ian van Merode heertn Henrickxsoene heeft ontfaen te leene na de doodt sijns vaders tot eenen vollen leene dat lant van Duffel ende Waelhem met allen sijn toebehoorten, met hooghe middelt ende leege int natte ende drooghe met heerelijcke keuren ende bruecken, chijnsen, rente, pachten vervallen, ende waerande van konine ende vijscherie boenderie ende alle andere sijn toebehoorten gelijck ende inder mannieren als sijn voorsaeten dat beseten hebben, ende Meester Iacop van Castere heeft hier aff den eedt ghedaen als besetman by letteren van Procuratie, opten xix. dach Mey anno M.cccc.lxv. Libert de Freson besetman ende heere Rochalt van Merode heere van Oerschot als na de erffelijcx van wijlen heer Ian van Merode sijnen neve heeft ontfaen tot eenen vollen leene t'dorp, ende heerlijckheyt van Duffel ende Waelhem: actum den x. Ianuarij anno M. cccc. ende l. dit staet voorts genoteert.

Modo Vrouw Marie Mencia Marquise van Bergen opten Zoom huysvrouwe vanden Grave Herman vanden Berge, naer de doodt van heer Ian van Merode *der voornoempde Vrou Mencia grootvader was, Anthoen van Olm is haer besetman opden lesten Decembris* M.cccccc.twee, *pro ut in contract boeck vanden Stadthouder Clercq folio* 46.

Modo heer Floris van Merode *heere van Oirschot &c. als erffghenaem van Vrouw* Marie van Merode *sijn huysvrouw was, achtervolghende seker accort tusschen hem ende de voornoemde vrouw* Marie Mencia *ende Grave Herman vanden Berge haer man gemaect, actum xviij. Septembris M.cccccc.sesse pro ut int contract boeck vanden Stathouder Clercq, folio* 81.

Den tweeden October M. *cccccc. twee-entvyftich is mher Willem van* Merode *erfende sterfman worden als ten Registre fol.* 116.

Den negenentwintighsten November M.*ccccc. dryenvyftich by doode van mher Willem voorschreven, verheven by mher* Maxmiliaen *Grave van* Merode *ende Han sur Euse, en Meester Arnout Slaets besetman bleven, als ten Registere fol* 169. *verso*

Den 28 *September* M. *cccccc lxvj is heer Bruno Gysels besetman worden, als ten Regisster folio.*

Vier den Iulij M.*cccccc.lxxj. mher Ferdinande Grave van* Merode *sterfman ende Bruno Gysels besetman.*

Itter-

Castellum de Dyssel. pag 2[illegible]

Prætorium Ter Elst. pag 239

Itterbeke viculus est sub hoc dominio, erat olim juris Nivellensis Abbatissæ, porrò jamdiu accessit dynastiæ huic.

Castellum *Muggenbergh* olim gentilium de Bauw, nunc habitatio Baronum de Duffel, amœno loco situm, in dextra ripa fluminis Nethæ, haud procul ab ecclesia parochiali, in cujus choro ad partem meridionalem visitur sepulchrum Ioannis *Bauw*, & sepulchrali lapidi incisum.

Hier leet begraven Her Jan Bauw Ridder die sterf int jaer M. ccc. v. op Sint Jans dach ende vrouwe Katline..... Cætera usu ita deleta sunt ut legi nequeant.

Anno 1356. Walterus Back vigesimus Abbas Tungerloensis titulo emptionis acquisivit cœnobio suo à *Philippo van Polanen milite*, prætorium *Ter Elst in Duffele*, amœno loco etiam situm in dextra ripa fluvij Nethæ, omniaq; jura ei annexa, & quia feudalia erant, dominis de *Immersel* subjecta, Ioanna Brabantiæ Ducissa, ab onere feudali illa absolvit, ad petitionem ejusdem Abbatis.

De imagine miraculosa Divæ Virginis Mariæ in Duffel. CAPUT XXIV.

ANno 1637. cœpit in ditione Duffelensi ultra-Netana, cultus Beatæ Virginis Mariæ, cujus iconculam fictilem, etiamnum populus magno concursu veneratur: historiam prodigiorum, scripsit Philippus van Hoeswinckel cœnobita Tongerloensis; Duffelæ Pastor.

In medio sacelli legitur epitaphium subjunctum.

Hier rust de seer eerw. hooch edele vrauw. Mevrauw Agnes van Pollaert, Abdisse van het aedelijck clooster van Hoydonck, van waer verjaecht int iaer 1650, met verlies van clooster ende goederen, het leven van 55. iaeren ghe-eyndicht heeft binnen Lier, den 19. Meert 1663. niet dan deught latende int sterven, die met u ionst ende ghebeden haer sullen doen het leven erven.

Iacuerat primùm, immediatè ante gradus aræ maximæ, se dindè demota fuit, digniorem locum Duffelæ Barone sibi vendicante.

De præcedentia dominorum, in comitijs districtus Santhoviensis, deque modo & ordine in iisdem suffragium ferrendi CAPUT XXV.

INter dominos qui ad comitia vocantur districtus Santhoviensis, inque ijs suffragium habent, frequens interdum quæstio oriebatur, de digniore loco, & quisnam prius suffragium ferret; res delata ad Principem, illam definivit, edicto publico, cujus exemplar subjungo.

Reglement ende Ordonantie van sijn Maiesteyt op het voorsitten ende spreken, inde vergaederingen van het Quaertier van Santhoven.

„ OPt Vertooch ghedaen In sijne Majesteyts Raede gheordonneert in
„ Brabant van dattet inde Vergaderinghen vande Heeren, hunne
„ Officieren, ende andere ghecommitteerde vande dorpen van het

 voor-

„voorschreven ressorterende Quartiere van Santhoven dickwils confusien en- „de desordren onstaen hebben over het voorsitten ende spreken, de welcke „menichmael soodanich sijn geweest dat veele ghequalificeerde ende prin- „cipale geinteresseerde hen hebben onsien te compareren, waer door den „dienst van sijne Majesteyt ende vande gemeyne ingeserenen sonderlinghen „is verachtert gheworden, t'Hoff om in het toecomende daer in te versien „heeft by sekere acte in date 15. Ianuarij 1664. gheparapheert St. Vr. onder- „teeckent G. V. Ginderraelen gheordonneert ende ghestatueert t'ghene hier „naer volght.

„Dat in alle vergaderinghen vande ghecommitteerde der dorpen van „t'quartier van Santhoven sullen voorsitten eerst spreken ende opineren de „dorpen die de hoochste staen ende meest betaelen inde ordinarisse Co- „ninex beden, inden verstande nochtans ende met dit temperament dat soo „wanneer inde selve vergaderinghen sullen compareren van d'een dorp den „Heer, van d'ander den Drossaert ofte Schouteth ende van het derde ee- „nen Borghemeester, Schepene oft anderen ghecomitteerde van minder „qualiteyt, den Heere sal gaen voor den Drossaert ofr Schouteth, ende den „Drossaert oft Schouteth voor de Borghemeester oft Schepene, al quaemen „de voorschreven Heeren ende Officieren respectivelijck uyt ten naem van „dorpen die minder contribueren.

„Ordonnerende voorts dat tot dijen eynde de dorpen van t'voorschreven „quartier van Santhoven achter aen de voorschreven Costuyme oock sul- „len worden ghedruekt op de ordre ghelijck sy inde selve beden betaelen.

DUFFEL *onder protestatie ende sonder prejuditie mits t'proces teghen d'andere dorp en van t'quartier van Santhoven.*

SCHOOTEN, RANST, BROEGHEM, WESTMALLE, MERCXEM, WOMMELGHEM, SANTHOVEN, OOSTMALLE, OELEGHEM, OUWEN, s'GRAVENWESEL, ZOERSELE, PULLE, PULREBOSCH, HALLE, BORSBEKE, BOUWEL, VOORSCHOOTEN, MASSENHOVEN. *Onder protestatie van niemant te prejudicieren in sijn gherechticheyt.*

De Monasterio Roosendael monialium Ord. Cistertiensis. CAPUT XXVI.

VOlunt aliqui monasterium hoc conditum à quodam domino de Duffel, in ditione Duffelensi, quæ subest districtui Santhoviensi. Quod ego, quia aliunde probare non possum, asseverare non ausim, constat enim, quod jamdiu extitit intra limites Waveræ S. Catharinæ, qui pagus subcensetur præfecturæ Grimberganæ. Miræus in chronico Cisterciensi ita habet. *Vallis Rosarum, Abbatia monialium in Brabantia, ad Netham flu. haud procul à Duffelia, circa annum 1220. ædificatur ab Ægidio Bertautio, ex Baronibus Grimberganis oriundo; ut Gosuinus Bossutus refert in vita Beati Arnulfi Cornibantij. Hujus loci monialis fuit B. Ida Lovaniensis, cujus vita M. S extat.* Porrò in Notitia eccl. Belg. c. 199 postquam recitasset litteras quasdam *Ægidij Bertaut, ex his* (ait) *colligi videtur, Ægidium Bertoldum, monasterij Vallis-Rosarũ, non tam fundatorẽ, quàm dotatorem primariũ fuisse. Quis autem illud & quo anno fundaverit, ex illius loci archivis hactenus erui non potuit. Hoc constat; quartam ordine ibi Abbatissam fuisse Sophiam Bertout, Florentij Bertoldi, Toparchæ Duffelensis filiam ab anno M. CC XCIV. usque ad annum M. CCC. XXVIII. præfuisse.* Gramaius in hist. urbis Mech. l. 3. sect. 10. tradit sequentia *Vallis Rosarum Cistertiensis instituti circa Duffeliam à Bertholdis fundata Abbatia anno M. C. XXXVIII. cœnobio bis everso, in urbem translata.* Anno M. DC. LX. moniales Mechliniâ reversæ

LIBER

L. van Vden delineavit et fecit.

AN

ANNO M.DC.LXI.

Castellum Cleyrac

pag 241

LIBER QUARTUS.
CONTINENS
DISTRICTUM ARCULANUM
HET QUARTIER VAN ARCKEL.

De Dominio Aertſſelaer. CAPUT I.

Franciſcus Paſchalis vanden Cruyce, Eques, Dominus de Aertſſelaer & Cleydael.

AErtſſelaer populoſus eſt pagus, variiſque prætoriis exornatus, quibus omnibus prælucet *Cleydael*, prædium & habitatio hodierni domini de Aertſſelaer, de quo loco Gramaius in Antverp. l. 4. c. 5. ita habet. *Concludens hunc tractum in vicino Artſelario, & ſpectabilis formæ prætorio Vallis Argillaceæ vocabulo.*

Cæterum, tam ſuperiori quam præſenti ſæculo, variæ familiæ poſſederunt ſucceſſivè hujus pagi dominium jure pignoratitio, à Principibus Belgii, donec illud in auctione publica acquiſivit hæreditariè poſſidendum, anno 1644. à Philippo IV. Hiſp. Rege, pro 19900. florenis, Franciſcus Paſchalis vanden Cruyce hodiernus dominus de Aertſſelaer, cui Anna Catherina Hellemans, Filia Petri domini de Aertſſelaer & Cleydael, & Mariæ Helman, cum dote attulit memoratum caſtellum Cleydael; quiſnam verò illud condiderit aſſequi non potui, melioravit ſæculo ſuperiori Antonius *Del Rio*, ſtruxitque ampla illa ædificia, quæ ambiunt aream ante-

riorem; visitur monumentum ejus in templo parochiali ad partem borealem chori, quod hîc subjungimus, cum epitaphio prout illud recitat Franciscus Swertius in monumentis Ducatus Brabantiæ, folio 373.

Hoc monumento teguntur corpora nobilis atque generosi viri D. Antonii Del Rio, D. de Cleydael & Artzelaer, & Dominæ Eleonoræ Lopes fidiss. ejus uxoris. Oriundus fuit ex nobili & clara prosapia Del Rio, deducta ex ejusdem nominis solo in valle de Bureba in montib. Castiliæ sita, cujus uterque parens sepultus est in clarissima Vaccaeor. civitate Burgos, regni Castellæ metropoli, in sanctiss. Trinitatis monasterio, sacello Resurrectionis, quod ab ipsis, & dicto Domino Antonio Del Rio ædificatum, nec non splendidis reditib. locupletatum est. Avus & Proavus cæterique à paterna parte majores, ex antiquis & illustribus familiis Del Rio & Espinar prognati in civitate Segobiæ, in S. Martini ædis sacello S. Catharinæ ab ipsis constructo,

sepulti

ſepulti ſunt. Materni parentes in prædicta Burgenſium urbe, in monaſterio S. Ioannis conditi ſunt, ex generoſis familiis de Valladolit & Medina profecti. D. Eleonoræ pater atque mater Antverpiæ in monaſterio Carmelitarum in ſacello B. Virginis dedicato, ab ipſis exſtructo, humati ſunt. Paternorum parentum ſepulchra exſtant in Arragoniæ oppido Calatajud: Maternorum verò ex vetuſtiſſ. familiis Splinter & Berchem ſuæ ſtirpis originem repetentium, in oppido Aloſtenſi ſepulcror. monumenta viſuntur. Vivi hoc ſepulchrum ſibi, heredibus, ac ſucceſſoribus ſuis, totique retro poſteritati P. CC. inſtitutis duabus miſſis ſingulis ſeptimanis pro ſalute animarum ſuarum, parentumque ſuorum, dicendis. Pio erga Deum ejuſque cultum affectu, poſteris autem ſuis, quid & ipſi facere debeant proponentes exemplum, hunc etiam chorum repararunt, & variis additis ornamentis exornarunt SS in primis Sacramenti domo exædificatâ, & ſuper ſummum altare, quæ nunc videtur, imagine collocata, aliis quoque multis beneficiis hac Eccleſia ditata in Chriſti gloriam & honorem: refectis iis quæ fracta contaminataque fuerant ab impiis & deteſtandis hæreticis, vulgò Geus appellatis, a. M. D. LXVI. *Obiit ipſe Ulyſſiboнæ, anno ſalutis noſtræ* M. D. LXXXVI. *Die* XVII. *menſis Febr. cùm vixiſſet ann.... Deceſſit illa anno* M. D. CII *de* XXI. *menſ. Aprilis, cùm vixiſſet an ....*

Memorata Leonora Lopes ſepulta eſt in conditorio patris ſui ad Carmelitas Autverpiæ in ſacello D. Virg. Mariæ, juxta chorum cum epitaphio tali.

D. O. M.

Nobili matronæ D. Leonoræ Lopes de villa nova, viduæ illuſtriſſ. Antonii Del Rio, D. de Cleydaele, Regis Philippi II. *in Belgio ſummi Fiſci quæſtoris, ac in regno Luſitaniæ ei à conſiliis, in ſepulchrum parentum ſuorum illata poſitum eſt. Obiit* XXI. *Aprilis*, CIↃ. IↃ. CII.

Præterea legitur humi in choro templi hujus pagi ad boream.

Cy giſt meſſire Charles Micault Chlr. Segneur d'Oiſterſtan & Aertſelare qui treſpaſſa le x. jour de May anno M.D.LIX.

Ibidem humi ante aram

Hier legt begraven Ioncker Adriaen Sanders, in ſijnder tijt Heere van Blaeſvelt Vanderbruggen eñ Cleydaele, de welcke hy by weldaeden vercregen heeft dat werdich heylich reliquie van mirakele den rechten arm van Sinte Lenaert, den welcken hy gegeven heeft ter eeren Gods ende onſer lieve Vrouwen deſer kercke van Aertſelare die ſterf int jaer ons Heeren M.CCCC.XCV. op Alderheyligen avont.

Ibidem etiam humi in chori medio literis teutonicis exaratum eſt.

Die eerbare Iouffre Katerine van Belle weduwe wijlen Pieters vander Straten Heere van Cleydaele, ſterf anno M.D.LIIII. den XXVII. Octobris.

Cæterum, leguntur in primo codice *vande Nieuw Vercryghen*, aſſervato, in curia feudali Brabantiæ, folio CXLVII. ſequentia.

DOn Francisco Thomas Perrenot de Granvelle gesept Voiselet Grave van Cantierode Marquis ende Maerschalck des heylichs Rijcx / Baron de Neufville ende Havrincourt / &c. Heere van Chantonney / &c. 16. Decembris 1608. by doode van Don Francisco Perrenot sijns Ooms ondergeschreven.

Don Francisco Perrenot Conte de Cantierode / &c. au jour Mois et An immediatement dessoubz par cession / et transport en don a luy faict par Messire Fredericq Perrenot son Oncle soubz escript.

Messire Fredericq Perrenot de Granvelle Chlr. Baron de Renaix / &c. Sr. de Campaigny &c. Chieff des Finances le dernier jour d'Apuril 1587. par le trespas de Messire Anthoine Perrenot son frere.

Don Francisco Perrenot de Granvella Grabe van Cantecrode / &c. xviij. Aprilis 1587. by doode wylen Heer Anthonis Perrenot Cardinael van Granvella Eertsbisschop van Mechelen zyns Ooms ondergeschreven.

Heer Anthoenis Perrenot Cardinael van Granvelle xix. Julij lxxii. midts coope gedaen tegen Franchois Schot onderfz.

Franchois Schot Heere van Wairloos / Reeth / &c. xxj. Novembris M. cccc. lxj. midts coope by hem gedaen tegen onsen aldeergẽ. Heere den Coninck houdt die heelicke chijnsẽ so in gelde graen als in pluymen / onsen voorsz. Heere den Coninck gecompeteert hebbende inden Dorpe ende Heerlichept van Aertselaer, gedependeert hebbende vanden bedrijffve ende ontfange vande rentmeesterschape vanden lande van Mechelen / beloopende de voorsz. chynsen jaerlyex navolgende der calculatie uytten chynsboecken van Aertsselaer ghemaect / boven ix. ß. vij. den. arthoijs oulanex gelost. Eerst viij. pont viij. ß. iiij. den. ob. Lovens / vij. brooden / xxvj. ß. / ℔. xiijz. iiij. den. ob. vlemsch / iijz. oude ℔. vijff. ℔. Brab. ij tournoisen / ij. den. ob. swertte ende een broot swertte / Item eenen cappuyn xxxj. hoenderen ende xxxj. veertelen / twee moecken vj. part evene / om de voorsz. chynsen byden voorsz. Franchois Schot synen hoiren ende nacommelingen / ofte actie van hem hebbende / van nu voortaen peysfelijck ende vredelijck gebruickt ende beseten te wordene / ende die by hem ende sijne voirsz. hoiren ende naecommelingen van onsen voorsz. Heere den Coninck als Hertoge van Brabant tot eenen vollen leene te houdene / soo lange ende totter tijt toe dat die wederomme gelost zullen wesen.

Item in primario codice feudorum, folio xcix. sequentia.

HEer Lamoral Baron de Taxis / oock Postmeester Generael / ix. Martii 1612. by doode Heere Leonardo sijn Vaders ondergeschreven.

Heer Leonardo de Taxis Postmeester General / by doode Heere Rogier de Taxis sijns outste Broeders ondergeschreven / achtervolgende den Testamente van Vrouwe Christine van Wachtendonck.

Joncker Jan Baptista de Taxis / vj. Julij M. cccc. lxxxij. by doode wijlen Heeren Anthonis de Taxis / sijns Heeren Vaders ende Vrouwe Christijne van Wachtendonck sijnder Grootmoeder.

Heer Rogier de Taxis Proost van Loven / xij. Martij M. cccc. lxj: stijl van Brabant by doode wijlen Vrouwen Christijnen van Wachtendonck sijner Moeder ter syden in margine van desen geschreven.

Henrick van Wachtendonck / xxvj. Augusti / anno M. cccc. xviij. in Broederlijcke ende Susterlijcke Rechten / by doode Heere Rombouts van Wachtendonck sijn Vaders ondergesz.

Heer Rombout van Wachtendonck / xxix. May anno M. cccc. xiij. by overgevene Anthonijs van Brabant / &c. ende naevolgende den coope by den selven gedaen by decrete inden Raede van Brabant geinterponeert.

Anthonys natuerlijck Sone wijlen Heeren Anthonis Bastaert van Brabant / xij. Decembris M. cccc. xcviij. jaer by doode sijn voorsz. Vaders.

Heer Anthonijs Bastaet van Brabant / xj. Junij anno M. ccc. lix. by giften hem by mijnen geneden Heere gedaen ende by doode wijlen Cornelis Sanders / houdt die verclaerlijcke staende op mijns voorsz. geneden Heere straete binnen de Prochie van Aertsselaer / mitter heerlijckheyt van eenen Meyer te setten ende te ont settene / mit Laten ende Chijnsen daer toe behoorende / te wetene eerst in penningen Lovensche / getaxeert in oude grooten / lxix oude grooten ende de twee deelen van eenen penninck Lovens / ende j. grooten Brabants gelts / xx veertelen / ix. muddeken rawer evene Mechelscher maeten / xiijz. hunnen / ende de twee derdendeel Chijns / ix. broode eenen den. Lovens voor elck broot vj. den. payment ende xlij. Laten / die van hem te Chijnse houden / xcvij. bunderen / 3 vierendeel ende een half gemete Landts Boschs ende Beempts / mitten Huysingen daer op staende.

Præfatus Rogerius de Taſſis ſepultus eſt Antv. apud Bogardos in choro ante ſummum altare, juxta quod ad partem borealem hoc legitur epitaphium.

D. O. M. & P. M.

D. Rogerii de Taſſis, Bergomati familia antiqua & nobili oriundi qui Præpoſitum & Cancellarium Lovanienſem, annis amplius quinquaginta, Decanum Cathedralis Eccleſiæ D. Virginis Antverp. quadraginta quinque egit, fortis ejuſdem & Catholicæ religionis propugnator, obitâ demum pro rege Hiſpaniarum ad Pontificem legatione, patriæ redditus & eccleſiæ, octogenarius poſtridie Id. Mar. deceſſit magno ſui relicto deſiderio, anno M. D. XCIII.

Cæ-

PRÆTORI

Cæterum, ex prothocollo urbis Antuerpiensis ad annum 1419. excerpsi sequentia. *Ianne vander Elst, Sone wijlens Heeren Ians vander Elst des Ridders, cedit Ianne vanden VVerfve, Sone wijlen Ians het Slot ghebeeten Cleydale.*

Ex quodam diplomate *Franconis* Tungrensis atque Leodiensis Ecclesiæ præsulis, qui vixit sæculo IX. comperio attinuisse ad Monasterium Laubiense universam decimam de Aettselaer, ex dono crediderim S. Rayneldis, de qua egimus lib. II. cap. XV. porrò iam olim participes illius decimæ fuere, loci Pastor, cœnobiumque *Roosendael*, ac tandem sæculo decimo sexto, quod reliquum manserat Laubiensibus, à præfato cœnobio acquisiuit Cardinalis Granvellanus aut Nicolaus Perrenot ejus pater, cujus posteri jus suum transcripserunt sæculo decimo septimo quo viuimus *Ioanni de Cordes*, cujus meminit diploma *Francisci Thomæ de Perrenot*, à nobis relatum lib. II. cap. IV.

De Dominio Reedt. CAPVT II.

Ioannes Baptista della Faille Dominus de Reedt, Laer, &c. Senator Vrbis Antverpiensis.

DOminium pagi de *Reedt* transcripsit Philippus IV. Hispaniarum Rex, Iacobo de Raet, anno 1646. 7. Octobris unà cum dominio pagi de Waerloos, is utroque aliquot annis potitus, abalienavit dominium de Waerloos Melchiori della Faille, retento sibi Dominio de Reedt, inque eo castellum collapsum a fundamentis restauravit, in formam elegantiorem pristinâ, quod unà cum præfato dominio vendidit circa annum 1658. Nicolao de Groot, quo defuncto utrumque acquisivit titulo emptionis anno 1665. Ioannes Baptista della Faille, Alexandri Senatoris urbis Antuerpiensis filius, qui hodie cum vxore Isabella Anna vanden

Werve Ioannis Equitis Domini de Houorst filia hoc dominium possidet, paritérque feudale prædium *Laer*, in quo memoratum castellum situm.

Cæterum, non ignoramus, hunc pagum præsenti & superiori sæculo etiam ab alijs familijs dominatum fuisse, porrò cum id solum fuerit jure pignoratitio, *in beleening, à raschapt perpetuel*, supersedeo ab exactiore earum enumeratione, notabo tamen obiter quod in meridionali ambitu claustri Carthusiæ Antverpiensis, exstet vitrum cum hac epigraphe

D. D. Balthasar & Ioannes Philippus de Cordes Fratres, Filij D. Joannis Caroli de Cordes equitis aurati, Toparchæ & Aduocati de VVichelen & Cherscamp, Toparchæ de Reedt, VVaerloos, Hoobergen, &c. & D. Elisabethæ de Robiano D. Balthasaris supremi Finantiarum Thesaurarij F. P. P.

De Dominio VVaerloos. CAPVT III.

Melchior della Faille Dominus de VVaerloos.

AD viam regiam, quæ Antverpiâ Mechliniam ducit medio ferè itinere, situs est pagus *VVaerloos*, cujus dominium, vt libri Feudorum docent, unà cum dominio pagi *Reedt* illi contermino, acquisivit à Philippo I V. Hisp. Rege, anno 1646. Iacobus de Raet, pretij caput fuit, octodecim millia, & centum floreni, is, aliquot annis post, transcripsit Iurisdictionem hanc Melchiori *della Faille*, uti diximus capite præcedenti, qui moriens, reliquit Balthazari fratri suo, hujus dominij usumfructum, proprietatem verò legavit ex fratre nepoti, quem è sacro fonte susceperat, cui etiam nomen Melchior *della Faille*. Fuit ab alijs etiam possessum hoc dominium præcedenti & superiori sæculo, ast solùm pignoratitio jure pristini domini illud tenuerunt.

Ex archivis Domus Teutonicæ de Pitzenborgh, didici illam in hoc pago jam olim possedisse, & etiamnum possidere, insignem censualem curiam, vulgo *Laethof*: diploma erectionis eius penes me habeo authenticum,

ex

D. O. M
VIRTUTE, ET GENERE NOBILE
PAR FRATRUM MELCHIOREM,
ET BALTAZAREM DELLA FAILLE,
HÆC TIBI VIATOR TABELLA
QUAMVIS MUTA ELOQUITUR.
QUOS GERMANA PIETAS, ET QUÆ
INTER FRATRES RARA CONCORDIA
VERÈ FECIT GERMANOS, ALTER
IN HAC TOPARCHIA SUCCESSIT;
ET TANDEM IN MORTE, ILLE
VIVERE DESIIT XII IANUARII
HIC 6.TA NOVEMBRIS 1673. UTERQ(
UTI CONFIDIMUS) VICTURUS
IN CŒLO.
NOBILIS D. MELCHIOR HYACINTH:
DELLA FAILLE IN DEMORTUORUM
LOCUM TOPARCHA SUFFECTUS
PATRUIS SUIS CENOTAPHIUM HOC
GRATUS P.C. TU VIATOR PIIS
MANIBUS BENE PRECARE.
DELLA FAILLE
VANDER GOES
VANDER CAPELLE
BALBANI.
DE CALVART
DE CANNART
DE HANE.
SWERTE

ex quo alijsque documentis instruimur præfatam domum Teutonicam fundatam primò fuisse a quodam *Pitz* nuncupato, sæculo XIII. unde fluxit nomenclatura *Pitzenborgh*, quod alio loco magis opportuno docebimus, quando dilucidabimus Mechliniense dominium.

De Dominio & Baronatu Putte. CAPVT IV.

Antonius Ferdinandus de Brouckhoven Baro de Putte, Dominus de Schrieck, Grootlo, &c.

IN Iurisprudentia heroica sive de Iure Belgarum circa nobilitatem & insignia Articulo VII. folio CCCXXXV. leguntur sequentia de hoc pago.

PVTTA *duabus Mechliniâ leucis abiuncta est, pagus etiam notabilis, & una è vetustissimis terræ Brabanticæ curiis, quam curiam Besseræ dicunt, spectabilis; exercent autem hæ tales curiæ Iurisdictionem supremam in circumiectos aliquot pagos, qui ad eas primâ, quod dici solet, instantiâ, inde verò ad Cancellariam appellant. Hoc dominium, anno* 1288. *portionis hereditariæ loco cessit Ludovico de Berlaer ex stirpe de Berthoult, Ioannis de Berlaer, domini de Cortenberge, & Sophiæ de Gavre filio. Et reperio Dominos de Putte, anno* 1346. *usos fuisse in sigillo ad causas insignibus, quæ sinistro impressa vexillo supra exhibentur, scilicet* d'argent a 3. pals de guelles à la bende d'azur chargée de 3. cocquilles d'or brochant sur le tout. *Acquisivit hoc dominium à Rege titulo emptionis, anno* 1650. *Theodoricus vander Nat, à quo emit anno* 1660. *præfatus Antonius Ferdinandus, Gerards de Brouckhoven Toparchæ de Bergeyck, VVesterhoven & de Rithoven ex Catharina Maes Filius, in cuius gratiam, anno* 1664. 4. *Aprilis, in Baronatum erectum est.*

Suprà memorata loca *Bergheyck, VVesterhoven, & Rithoven*, sita sunt in districtu Silvæducensi sub Præfectura Kemplandiæ, jureque pignorationis,

id est, *à raſchapt perpetuel*, conceſſa fuere dicto Geratdo de Brouckhoven, 11. Auguſti anno 1626. nunc Iuris ſunt fœdetati Belgij Ordinum. Is ſepultus eſt Liræ, cum epitaphio ſubjuncto, quod inibi extat humi, in templo S. Gummari, ſepulchralem verò lapidem cum inſignibus, in æs incidi curavimus, & exhibebimus aptiori loco, quando dilucidabimus agrum Silvæducenſem.

Hier leet begraven Io. Geerardt van Brouckhoven in ſijn leven Heer van Bercheyck, VVeſterhoven, Rijthoven, &c. Sterft den 7. Febry: 1638. ende Ioffe-rouw Catharina Maes ſijne Huysvrouwe ſterft den .... Bidt voor de ſiele.

Cæterum, ſubjungimus erectionem Baronatus de *Putte* deſumptam ex codice feudorum Ducatus Brabantiæ, diſtrictus Bruxellenſis, fol. ccc. lxii. & ſequent.

PHILIPPE *par la grace de Dieu Roy de Caſtille, de Leon, d'Arragon, des deux Sicilles, de Hieruſalem, de Portugal, de Navarre, de Grenade, de Tolede, &c. A tous preſens & a venir qui ces preſentes verront ou lire oiront ſalut, Comme aux princes ſouverains deſquels tous eſtats & degrez de nobleſſe, preeminence & S. procedent, convient & appartient d'eſlever & decorer d'honneurs, titres, & prerogatives, ceux qui par continuels exercices & experience de notables & vertueux faicts & ſervices, ils cognoiſſent l'avoir merité, & en eſtre dignes & capables, affin de tant plus les mouvoir, induire & obliger a y perſeverer de bien en mieux & attirer & inciter d'autres, meſmes leurs ſucceſſeurs a les imiter & enſuyvre, & les eſguillonner non ſeulement pour atteindre la bonne renomée & reputation d'iceulx, mais auſſy au plus hault degré & comble de vertu pour l'avancement du bien publicq,* SCAVOIR FAISONS, *que pour le bon rapport, que faict nous a eſté de noſtre cher & bien aimé Anthoine Ferdinande de Brouckhoven, Seigneur de Ritboven, Putte, Schriecke, & Grootlo, Bourgemeſtre de la ville de Bruxelles, & qu'il ſeroit iſſu en ligne directe & maſculine de la noble & ancienne famille de Roovere, Seigneur de Staeckenborch par les branches de Boiſchot & de Brouckhoven du cheff de meſſire Herlach de Roo-verne Chevalier, Seig. de Staeckenborch au terroir de Sommeren, duquel ſeroient ſorty pluſieurs nobles Chevalliers & Eſcuyers en la Mayerie de Boiſleducq, meſmes auſſy des Comtes & Barons, leſquels de temps en temps, de ſpecialement ceux de la branche dudict de Brouckhoven, auroient faict des bonnes & nobles alliances, ſi comme aux familles de Cuyck, de Boiſſchot, de Henegrave, de Veenhuyſe, de Brubeſe, de Berckel, Dintre, de Back, de Drongelen, de Meliſſen, d'Aerle, de Doerne, de VVeerdt dict vander Stegen, de Maes & de Ravilles, & que ledit Anthoine Ferdinande de Brouckhoven, & les ſiens nous auroient rendu des bons & agreables ſervices, nous pour ces raiſons deſirans d'en faire la demonſtration qu'il appartient en la perſonne d'icelluy Anthoine Ferdinand de Brouckhoven, & l'eſlever & decorer en honneurs, droicts, privileges, prerogatives & preeminences, avons de noſtre certaine ſcience grace & liberalité, plaine puiſſance & authorité ſouveraine, crée, comme nous creons par ces preſentes ledit Anthoine Ferdinand de Brouckhoven, Baron, & ſa terre & Seigneurie de Putte ſitué en noſtre pays & duché de Brabant, conſiſtante en haulte moyenne & baſſe Juſtice, avec ſes appendances & dependances, crée, & erigée, comme nous la creons & erigons par ceſtes en dignité, titre, nom, cry, & preeminence, de Baronnie, luy permectant & a ſes ſucceſſeurs, d'adjouſter & incorporer a l'aduenir a ladite Seigneurie de Putte maintenant Baronnie en augmentation, & pour plus grand luſtre dicelle, encor*

telles

telles autres Seigneuries, terres & rentes que bon leur ſemblera, pour de ladicte erection en Baronnie aveq le nom & titre de Baron, enſemble des droicts, honneurs prerogatives & preeminences y appartenans jouyr & uſer par ledit Anthoine Ferdinande de Brouckhoven, ſes hoirs & ſucceſſeurs en ligne directe, Barons & Baronneſſes de Putte, a jamais, tout ainſy & en la meſme forme & maniere que font & ont accouſtumé de faire les autres Barons de noz Pays-bas, ſans pour ce deroger ou prejudicier audit Anthoine Ferdinand de Brouckhoven ſes hoirs & ſucceſſeurs, Barons & Baronneſſes dudit Putte, aux anciens droicts uſances, privileges & autres droicts quelconcques qui luy appartiennent a cauſe de ladite Seingneurie, maintenant Baronnie de Putte, appartenances & dependances d'icelle, dont il eſt en poſſeſſion & ont ſes predeceſſeurs eſte accouſtumez d'uſer par cy devant, le tout ſoubs les charges conditions & modifications cy deſſoubs declarées, Scavoir eſt que ledit Baron ſes hoirs & ſucceſſeurs Barons & Baronneſſes de Putte, jureront & prometteront de tenir ladite Baronnie de nous & de noz ſucceſſeurs, Ducqs, & Ducheſſes de Brabant en la maniere que deſſus, & en feront les leaulté, hommage, & ferment de fidelité a cauſe de ladite Baronnie, es mains de nous & de nozdits hoirs & ſucceſſeurs, ou de noſtre Lieutenant de noz fiefz en Brabant, preſent ou autre a venir en noſtre nom, & en la forme deue & accouſtumée, en payant a chaque fois pour le relieff, Hergeweyde, & droict Seigneurial quand il eſchera a noſtre prouffit, ou acelluy de noz ſucceſſeurs en la qualité que deſſus tous tels droicts qu'on at accouſtumé de payer juſques a preſent, & auparravant d'eſtre admis audit ferment, ſera auſſy tenu de faire apparoir que le revenu de ladite Seigneurie de Putte, maintenant Baronnie aveq les Seigneuries terres & rentes y corporées & unies, monte au moins a ſix mille florins par an, ſans que les biens incorporez ſe pourront oncques ſeparer, eſcliſſer, ny demembrer par ledit Baron preſent ny ſes ſucceſſeurs Barons & Baronneſſes dudict Putte par ſucceſſion, teſtament, ou contract quelconque, ſoit que les ſubjects dicelle Baronnie y conſentent ou non, item que ledit Baron ou ſes hoirs ſucceſſeurs & portans titre a cauſe de la meſme Baronnie feront obligez a nous, ou a noſtre Cour feodale en Brabant, en noſtre nom aſſiſter d'advis & de Conſeil, & ayder au faict, & de ladminiſtration de Juſtice redreſſement & eſclairciſſement de noz fiefs & autres ſemblables occurrences en tant que bonnement faire ſe pourra lors que requis en feront, & comme autres Barons en Brabant ſont tenuz de faire, comme de meſme ledit Baron & ſes hoirs & ſucceſſeurs eant & chaſcune fois que par nous ils ſoyent requis & mandez ſe pourra ou pourront trouver & accomparoir en toutes aſſiſes & aſſemblées des eſtats de noſtre pays & Duché de Brabant, comme membres dudit Duché, & des Eſtats d'icelluy aux honneurs rang & preeminences y deues & competantes, ſi ne feront les ſubjets, manans & habitans de ladite Baronnie de Putte, en vertu de ceſte preſente erection plus avant aſſerviz ou affranchiz qu'ils ne ſont de preſent, mais demeureront iceulx ſouz eels juges Juriſdictions & droictures comme de tout temps & ſont accouſtumez juſques a preſent, comme pareillement ils feront touſiours ſubjects & obligez a nous & a noz hoirs & ſucceſſeurs Ducqs & ducheſſes de Brabant, en tous ſervices ſervitudes, payement de rente & tous autres droicts & debvoirs quelzconcqes ſoit de contribution, tailles, aydes ſubſides appellations reformations, reſſort & ſouverainité, & toutes aultres ſubjections, comme autres noz fiefs de Brabant, ſelon qu'ils ont eſté avant ceſte preſente erection, bien entendu que ledit Baron de Putte & ſes ſucceſſeurs proprietaires de ladite Baronnie en eſtans requiz & inter-

interpellez, feront tenuz a chasque fois donner nouvelle declaration, de nombrement & specification dicelle Baronnie, pour y estre garde nostre droict, haulteur & souveraineté comme il appartiendra a telles & semblables peines que de tout temps noz fiefz de Brabant ont esté submis & astraincts, & fera aussy tenu ledit Baron endeans l'an de la date de ces presentes, presenter icelles en nostre Chambre des Comptes en Brabant ensemble en nostre dicte Cour feodale, avecq le nouveau denombrement qu'il est obligé d'exhiber comme dict est, pour y estre interinées & enregistrées respectivement & y estre conservez noz droicts comme il conviendra, & avecq ce bailler ses letres renversales & promesse d'observer & entretenir toutes les conditions susdits de poinct a poinct, ainsy quelles vont icy couchées sans aucune alteration ou contredict, & en oultre a condition expresse que ceste presente erection octroy & concession ne tournera ores ny a l'advenir au prejudice de nous, noz droicts, haulteurs, Seigneuries ressort Souveraineté, authorité ny preeminences de nostre dict pays & Duché de Brabant, si ordonnons à nostre Lieutenant Gouverneur & Capitaine General de noz Pays-bas, & de Bourgogne & donnons en mandement a noz Treschers & feaulx ceulx de nostre Conseil d'estat, Cheff President & Gens de noz Privé & grand Conseils, Cheff Tresorier General & Commis de noz Domaines & Finances, Chancellier & gens de nostre Conseil de Brabant, Lieutenant & hommes de fiefs de nostre Cour feodale audit Brabant, a noz chers & bien aimez les Prelats, Nobles, Villes, & autres representans l'ordre & corps des Estats de nostredit Duché de Brabant, Mayeur de Louvain, Amman de Bruxelles, Escoutette d'Anvers, Marckgrave du Pays de Ryen & tous autres Justiciers, Officiers, ou leurs Lieutenans, & a noz Vassaux, bassins, serviteurs & subjects & a chacun d'eulx endroict soy & si comme a luy apartiendra, que de ladicte erection, nom & terre de Baron, & des droicts, privileges & prerogatives de Baronnie, soubz les conditions debvoirs, charges, reserves & restrictions ainsy & par manière que cy dessus est dict, ils facent, souffrent & laissent ledit Anthoine Ferdinand de Brouckhoven, ses hoirs & successeurs, masles & femelles, plainement paisiblement & perpetuelement, jouyr & user, sans y faire mettre ou donner a luy ny a eux aucun destourbier ou empesschement au contraire, en maniere que ce soit, lequel si faict mis ou donné auroit esté, ou estoit a luy ou a eulx, le reparent, remectent, ou facent reparer & remettre incontinent & sans dilay à plaine delivrance, & au premier & deu estat, au quel effect mandons en oultre a noz Chers & feaulx les President & gens de nosdredicts Comptes en Brabant, & a nostre Greffier feodal illecq qu'ils procedent bien & devement, scavoir lesdits de noz Comptes a l'intermement & ledit Greffier a faire registrature de nosdicts presentes lettres patentes d'erection en Baronnie selon la forme & teneur d'icelles, car telle est nostre plaisir, nonobstant quelsconcques ordonnances restrictions mandements ou deffences au contraire, sauff en autres choses nostre droict & l'autruy en toutes, pour veu que dans l'an apres la date de cestes, icelles soyent presentées a nostre premier Roy d'armes ou autre qu'il appartiendra en nostre dict pays bas, en conformité & aux fins portez par le XV. *article de l'ordonnance decretée par feu nostre bon Oncle l'Archiducq Albert le* XIIII. *de Decembre* M.DC. *seize touchant le port des armoiries, timbres tiltres & autres marques d'honneur & de noblesse, a peine de nullité de ceste nostre presente grace, ordonnant a nostre dit premier Roy d'armes, ou a celluy, qui exercera son estat en nosdits pays, ensemble au Roy ou Herault d'Armes de la Province qu'il appartiendra, de suyvre en ce regard*

regard ce que contient le reglement faict par ceulx de nostre Conseil privé le deuxiesme d'Octobre M. DC. XXXVII. *au subject de l'enregistrature de noz lettres patentes touchant lesdicts marcques d'honneur, en tenant par nosdits Officiers d'armes respectivement notice sur cestes, & affin que ce soit chose ferme & stable a tousiours, nous avons signé ces presentes, & a icelles faict mettre nostre grand seel, donné en nostre ville de Madrid Royaume de Castille le quatriesme jour du mois d'Avril l'an de grace seize cent soixante quattre, & de noz Regnes le* XLIIII. *Paraphé V^{t.} V^{ta.} & soubsigné* Philippe, *embas estoit escrit par le Roy, contre signé Jean Vecquer.*

Pars maxima universi pagi de Putte, imo duo trientes spectant ad Commendariam de *Pitzenburgh* Mechliniæ, *Ordinis equitum Teutonicorum Hospitalis B. Mariæ in Jerusalem.* Cujus hodiernus Commendator *Coswinus liber Baro Scheiffardt de Merode in Alnaer*, mihi ex archivo de Pitzenburgh communicavit subjuncta diplomata, quibus docemur quomodo præfata Commendaria acquisiverit hujus pagi Decimam.

Wy Henric Berthout Heere van Duffle / grueten ende maken kont / allen den ghenen die dese letteren selen sien ende hoeren lesen / dat wy bekennen dat wy vercocht hebben wittelycke / onsen lieven vrient Geldolve Merten portre van Bruesele / onse tyende gehelicke van den Putte te sinte Niclaus / binnen den dorpe ende der buten / gelyck dat ons die tiende toebehoert in allen dingen / daer wy tyende of hebben genomen ochte naemaels nemen mochten / ochte onse naecomelingen in allen manieren dat sy nu es of naemaels wercen moghe / in so wat manieren dat zy / gelyck dat wise ochte onse nacomelinge heffen zouden / de welcke voreghenoemde tiende met allen dien datter toebehoert ochte behoren mach / wi hebben met vonnissen van onsen mannen Gielis ende Lodewyjcs onser Brueders / ende met vonnissen van onsen Scepenen op ghedragen ende vertegen / also alse wy schuldich suyn te doen te Gheldolf behoef diere voren genoempt es / ende siere ghevoert / ende ghelaven ende hebben gheloift / dien Gheldoven goet warant te sine van desee tienden ende siere ghevoert / ende hebben met volcomene maenesse ende met wysdome ende met vonnissen / van onsen Mannen / ende van onsen Scepenen dien voreghenoemden Gheldoven dese tiende ghegeven ende in geerft / wittelycke ende volcomenlike / op eenen Lovenschen penninc siaers / te gewere / ons ende onser ghevoert te gevene altoes te kersmisse in gerechten geerfnisse te houdene / zonder eenigen anderen dienst ons daer of te doene ochte onssen ghevoert / ende bekinnen dat ons Geldolf volcomenlike genoech gedaen heft van der tienden die voren ghenoemt es / hier toe es gheschiet met den vonnisse ende metten rechte / alle datter toe was schuldich te gheschiedene ende geloven hem / waer hier in enech ghebrec dat wy hem dot vollecomenelike voldoen selen / so dat hem ende siere geboert altoes vast ende ghestade syn sal / in orconschape van desen dingen so hebben wi onse Seghel ghehangen ane desen Brief oec bidden wy onse Schepenen / die hier over geweest suyn / dat es te wetene Janne van Hinpenhaghen / Janne van Papenbroec / Janne van Beret / Janne van Ethelpoele / Janne van Stadeken / Clause Geldolve ende Willeme vanden Winkele / dat zy haren gemeynen Segel hangen ane desen Brieve / met den onsen / ende oec bidden wi onsen lieven neve Jan Berthout Heere van Machelne daer wi onse goet affhouden / dat hy alle dese dinghe willecore ende consentiere ende volcomenlycke daer toe doe syn consent / ende bidden hem waren wi in enech ghebree van desen dinghen dat hy ons dwinge alle dese dinghe te houdene in allen dien maniere dat sy boven gescreven suyn / ende wy Schepene diere boven ghenoemt suyn / omme bede wille ons Heren diere voerghenoemt es / ende want wi hier over geweest hebben / soe hebben wi onsen gemeynen segel gehangen ane desen brieve met den sinen in orcontschap der waerheyt / ende wy Jan Berthout Heere van Mechelne overmits beden wille ons lieves Neven Heeren van Duffle diere voreghenoemt es / so lieveren wi consenteren ende willecoren alle dese dinghen die boven geschreven suyn ende ghelovense te doene houden alse overste Heere / ende hebbe in vestingen ende in ghestadecheiden van desen dingen / onsen segel gehangen ane desen brieve met den sinen / en met sire Scepene seghele / die was ghemaeckt int Jaer ons Heeren als men schryft duysent drye hondert ende vier Jaer sorendaechs nae Paeschen.

Wy Heinric Berthout Here van Duffle ende van Ghelle / doen cont allen den ghenen die dese letteren selen sien ende horen lesen dat Gheldolf Merte portere van Brusselle / comen es voer ons onse man ende voer onse Scepenen van Duffle / ende broech op bi sinnen

 eygenen

eygenen wille eene tiende die hy gecregen hadde jegen ons / die gelegen es in die Prochie van Sinter Niclaus ten Putte ochte daer omtrent buten / gelijck dat wiſe voermaels houdende waren / ende hiſe jeghen ons gecocht in allen dien manieren / daer tiende genomen hebben / ochte nemen mochten / die welcke tiende hi op droech ons in die hant / bi maniſſen ons ende bi wiſedome onſer man ende onſer Scepenen voorgenoemt / ende vertegheere op ende dede al dat hi daer toe ſchuldech was te doene met den vonniſſe ter Heeren behoef van den Duedſchen hues den Commendoer ende der Bruderen van Pichenborch te Mechle / ende daer hebben wi die Heeren van Pichenborg vorghenoemt ingeervet / op eenen pennine Lovenſche ſjaers te ghewaere te Kerſavonde te ghevene / ons ende onſen nacomelingen / ewelcke ende emmermier / ende hier toe ſyn ſi gedaen met onſer manninghen / ende met wyſdome onſer man ende onſer Scepenen / in allen dien manieren datſe Gheldolf Merte vorghenoemt houdende was / in orconſcape van deſen dinghen / ſoe hebben wi onſen ſeghel ghehangen aen deſen jegenwordige letteren / ende bidden onſen Scepenen die hier ouer gewyſt hebben / dat zy aen deſe letteren haren seghel hangen / met den onſen ende wy Jan van den Echelpoel / Jan van Heyſenhage / Jan van Papenbroec / Jan van Stadeken / Jan van Lint / Willem van der Ertbruggen / ende Rommout van Parys Scepenen von Duffle / overmids beden willen ons edels mans ons gherechts Heeren myns her Heinric Berthouts Heere van Duffle ende van Gelle / ende dat wier over ende mede geweeſt hebben / ſoe hebben wi onſen ghemeynen ſegel ghehangen aen deſe jegenwoirdige letteren / in Orconſcape der waerheyt / die gemaect waren in den jaren ons Heeren doe men ſchrief Incarnaſion ons Heere derthien hondert jaer ende viertien / ſvridaechs na Thinſendach.

Cæterum, Puttæ Dominium à Philippo IV. Hiſp. Rege in perpetuum tranſcriptum fuit anno M. DC. L. ſupra memorato Theodoro ſeu Theodorico vander Nath, pro undecim millibus, centumque florenis. Superiori ſæculo poſſedit illud jure pignoratitio Petrus van Dale, eoque jure pluribus locis in hoc tractu imperitavit.

De Dominio Schrieck. CAPUT V.

IN antiquis monumentis nuncupatur hic pagus, *S^t. Jans int Schrieck*, uti præcedens *S^t. Niclaus Putte.* Acquiſivit juriſdictionem ejus unà cum dominio pagi *Grootloo*, pro decem millibus ducentiſque florenis, a Philippo IV. Hiſp. Rege, Theodorus vander Nath, anno M. DC. L. qui nuperis annis utrumque venundedit Antonio Ferdinando de Brouckhoven hodierno Puttæ Baroni. Fuêre ante illa tempora aliquando etiam ab aliis poſſeſſa, porrò id contigit jure pignorationis à Principe, & ita illa quondam tenuit Nicolaus vander Laenen.

De Dominio Grootloo. CAPUT VI.

EX iis quæ diximus capite præcedenti, liquet quando Philippus IV. Hiſp. Rex, dominium hoc tranſcripſerit Theodoro vander Nath, qui poſtmodum illud vendidit Antonio Ferdinando de Brouckhoven hodierno domino.

De

De Dominio Waver D. Virginis. CAPUT VII.

Joannes Nicolaus Franciscus van Bouchout, Dominus de Waver D. Virginis.

DUo in hoc tractu pagi sunt sibi cognomines & contermini, porrò ad utriusque distinctionem, uni *Onse Lieve Vrouwe Waver*, alteri, *Sinte Cathelyne Waver*, nomen datum, posterior Grimbergensi præfecturæ accensetur, prior verò districtui Arculensi, de quo nunc tractamus. Hujus itaque pagi dominium (quod aliquando jure pignoratitio possedit familia *Charles*) acquisivit titulo emptionis absolutæ, à Philippo IV. Hisp. Rege, Theodorus vander Nath Dominus de Gestel, anno M. DC. L. pretii caput fuit, 16100. floreni. Aliquot annis post, hoc Dominio ad Principem reverso, comparavit illud à præfato Rege, Joannes Nicolaus Franciscus van Bouchout hodiernus dominus. Sæculo undecimo hæc regio plurimùm nemorosa fuit, nuncubaturque *Waverwald*, quod testatur diploma Henrici Cæsaris conscriptum anno M. VIII. à nobis recitatum Lib. I. cap. VI. ast hodie hìc nullæ silvæ, nisi cæduæ existunt.

De Dominio Schelle. CAPUT VIII.

Petrus Suys, dominus de Schelle, Laere, Gryzoirt, &c.

SChelle amœnus eſt pagus, ad dexteram Schaldis ripam ſitus, prope monaſterium S. Bernardi, antiquam & celebrem Ciſtertienſis Ordinis Abbatiam. Hujus pagi dominium, necnon altam Juſtitiam caſtelli de *Laer*, intra ejus ambitum ſiti, unà comparavit *Petrus Suys* Laræ dominus, à Philippo IV. Hiſp. Rege anno M. DC. XLIV. pretii caput fuit, octodecim florenorum millia. Viſitur ſepulchrum ejus in præfato cœnobio S. Bernardi, inque eo, legitur in quadam ara lateris boreális templi, hæc epigraphe.

Nobilis ac generoſus Petrus de Suys topdcha de Lare, Gryzoirt, Schelle, &c. & noblis domina Hadwigis vander Duyn conjuges, hanc aram Deo Opt. Max. conſecrarunt, ut & hunc è regione tumulum mortalitatis memores ſibi poſtriſque delegerunt. Obiit hic illa vero

In choro templi de Schelle ad partem ſeptentrionalem, humi, quadrato lapidi inciſum eſt.

Nobilis puer Nicolaus de Suys, undà patris Larenſi, vix ineunte ſexto ætatis ſuæ ſcorpio, heu! oppreſſus hic quieſcit.

Cum hæc commentaria recolerem, deprehendi tranſiiſſe Schellæ dominium, jure venditionis, è familia Suys ad Jacobum Ganſacker, Chomarchum Antverpienſem, circa annum ni fallor M. DC. LXV. quod teſtatur etiam ſubjuncti ſigilli inſcriptio.

Priuſ-

Castellum Laer pag. 254

Prætorium Ter-Veken. pag. 255

Priuſquam præfatus Jacobus Ganſacker emit hujus pagi dominium, in eò acquiſiverat curiam *Ter Veken*, exornaveratque prædium iſtud elegantis formæ præterio: fuerat olim gentilium *Sanders*, ad quos, compertum habeo ſpectaſſe quoque, ſæculo XIII, *den Hagelſteen*, uti teſtantur diplomata ſubjuncta, excepta ex archivo hodierni Laræ domini.

ADeliſe van Gpſene / die wijlen Wijf was eens Edelsmans mijns Heeren van Mechelen / aen alle de gene die deſe letteren ſullen ſien oft hooren leſen ſolut. Ende kennuſſe der waerheyt / wy maecken condt / dat wy geven ende hebben gegeven / Janne Sandeeſſe olſulck goet / ende alſulcke renten als wy hebben te Schelle inder Hagelſteene goet / ende dat daer toe behoort / in beterneſſen t'anderen ſijnen leene / daer hy de drijdeel of hauden was / ende noch haudende is van Jonne Berthaute onſen Sone / ende bekennen walle dat egeen recht en behoude in dit voorſeyde goet / anders dan mynen hogen Gerechten / ende bekenne dat Jan dat goet hauden ſal / gelijck den anderen drij deelen / die hy haudende was olle in Ridderlycken gerechten. Hier waeren over mijn Heer Wautere van Eeckhoven / &c.

Int jaer ons Heeren M. CC. en ſeven en tnegentich Swonſdaghs voor onſer Vrauwendach van Lichtmiſſe.

Univerſis præſentes litteras inſpecturis Joannes Berthaut dominus Mechlinienſis ſalutem & omne bonum, cum notitia veritatis, ſciant univerſi, quod nos dilecto & fideli noſtro Joanni Sanders, damus & conferimus tenore præſentium litterarum quartam partem cenſuariorum dictorum theutonicè Hagelſteen, *ſita pro ut ad nos ſpectat & pertinet, cum omnibus attinentiis eorundem, cenſu & pacto ſecundum quod eandem partem cenſuariorum prædictorum obtinuerimus: ſemper ſalva nobis in his cenſuariis prædictis noſtra alta juſtitia, & quam donationem damus, in augmentationem ſui feodi quod a nobis tenet, &c. Datum anno Domini* M. CC. XCVIII.

Cæterum, ſæculo XV. attinuiſſe comperio Curiam *van Laer*, *'t Hof ten Lare*, Rolando van Berchem, quod teſtatur diploma infra jungendum, exceptum ex Curia Feudali territorii Mechlinienſis.

JCk Jan van Voorſpoel Stadthouder mijnder genediger Heeren ende Vrouwen des Hertogen ende der Hertoginnen van Oſtenryck / van Burgondien van Brabandt / &c. vande leenen heurs Landts van Mechelen / doen condt / dat opten dach van heden voor my ende der ſelver mijnder genediger Heeren ende Vrouwen Mannen van leene / te weten meeſter Huybrecht Wilmans / Doctoor / &c. / Jacop van Oprode / Cornelis Ingelram / Janne van Nabbenighen / ende meer andere mannen van leene quaem in ſynen porpre perſoonen / Roelandt van Berchem daer Morder aff was / Joffrouwe Margriete van Santhoven / verteegh ende daernaer verſwoere metten vonniſſe ende acte naer couſtume van den Hove alſulcken tocht ende bylevingen als hy hadde oft hebben mochte aen een Hoff mette Heerlijckheydt ende meer ondere ſynen toebehoorten geheeten T hoff tot

 Seelle

Seelle datmen heet t'hoff ten Lare gelegen onder Seelle / groot ontrent elff bunder Bosschen / twelff bunder winnens lants / ende vier bunder Bempde sonder huys ende schuerren die oock tottee Heerlijckheydt hooren / ende hooren noch totte Heerelijckheyde eenentwintich Leenmannen / of meer / ende achtentachentich laten / oft daer ontrent / daer jaerlijcx aff incompt in diversche parcheelen vier pont acht penninghen vijfthien mijten luttel min oft meer / ende noch twee en veertich hinnen / drye vierendeel capuyns / negen coren / elff ende een halff veertel ende een halff muddeken rogghen / seventhien ende een halff muddeken evenen / vier ende een halff veertel ghersten / eenen ende eenen halven snydach / ende de twee deel snydach / ende doen quamen noch in hunnen proppren persoone voor my ende de mannen van Leene voorschreven / Jan van Paesschen / Live Corlop / Hendrick Verrht / ende Wouter Verrhdt geswoorn Momboireen ende metter rechte gelevert van Roelande van Beechem des voorsz. Roelandts sone / daer Moeder aff was Joffre Kerstine Brugmans / daer jegenwoordich sijnde in persoone met sijne vrienden en magen &c. kenden ende lyden dat sy als momboiren voorschreven wettelijck vercocht hebben vanden voorschreven jonghen Roelants wegen ende oock ten bysijne ende consente vande vrinden ende magen vanden voorschreven jonghen Roelandt / ende naemen op hunne eeden die sy voormaels gedaen hadden ende oock noch in onse presentie deden / dat beter gedoen dan gelaten was / gemercke den grooten Commer die daer op verloopen was van veele jaeren / ende dat sy die voorschreven goet niet en souden hebben connen gehouden noch beschudden / mids oock andere groote schulden die den voorsz. Roelandt den Vader vanden voorschreven jonghen Roelandt gemaeckt hadde ten tijde vande sijnder eerste Huysvrouwe / Moeder vanden jonghen Roelandt / ende dat geschapen was dit voorschreven goet ende Heerelijckheydt met alle sijnder toebehoorten soude hebben moeten blijven liggende voor den commer ende ooch voor andere Heerelijcke diensten / die dat voorschreven goet schuldich was te doene ende mids desen soo wast geordonneert by de magen / ende vrienden ende de vier voorschreven Momboirs / datmen die voorschreven goet soude gebieden te coope inder Kercken van Seelle daer dese goeden gelegen sijn / om ten hoochsten te brenghen al soo sy syden / ende doen quaem Gilis van Berchem Broeder vanden ouden Roelandt / ende Oom vanden jongen Roelandt / ende heeft meest om dese voorschreven goeden ende Heerlijckheden geboden naer uytwijsen eender voorwaerden die de voorschreven Momboirs / vrinden ende magen vanden jonghen Roelandt gemaeckt hebben metten voorschreven Gilis van Berchem / te weten dat voorschreven Hoff mette Stallen / Huys / Schuerren / Duyfhuys / Bosschen / Lande / Bempde / Heyden / Moeren / Heerelijckheden in alder manieren voorschreven / soetmen houdende is op ten dach van heden vanden Lande van Mechelen gelijck den voorschreven ouden Roelandt gebruyckt heeft uytwijsen vande oude Rolle / Leenboecken / ende Chijnsboecken daer aff wesende / welcke Rollen / Leenboecken / ende Chijnsboecken ende andere bescheeden over gaben den voorschreven Gilis tot sijnder ende sijne naercomelinghen behoeff / &c.

Gegeven op den ochtentwintichsten dach van Februarij anno vierthien hondert drientachentich nace costume 's Hoffs van Camerijck.

In primario codice generali feudoeum diſteictus Antverpienſis, aſſervato in ſuprema curia feudali Ducatus Brabantiæ, habetur de hoc dominio eique vicino *Niele* peout ſequitur, fol. c111.

Mr. Roelandt van Berchem x J. May anno M. D. xvij. by doode wijlen Gielis van Berchem sijns vaders ondergeschreven.

Gielis van Berchem opten lesten dach van Julio anno M. D. v. by opdrachten ende overghevene van Meester Matheeuse Hujoel Secretarys in Brabant. Inden name ende als Procureur ons Heeren des Coninex van Castielien by sijnen oepenen brieven ghegheven opden jersten dach van Junio int selve jaer behoirlije ghemechtich / om die opdracht vanden Heerlichheyden ende goeden naegeschreven in sijnder ghenaden name te doene ende te passeren / achtervolghende den coope byden voorsz. Gielijse van Berchem met consente der drie Staten des voersz. Lants van Brabant teghen onsen voersz. Heere den Coninck ghedaen / hout die hooghe middel ende leeghe Heeelicheyden ende Justicie met al dat daer toebehoort vanden Dorpen van Schelle ende Nyele / zoe verre wijt ende breet als ons voersz. Heere de Coninck die als Hertoghe van Brabant ende Heere des Lants van Mechelen aldaer ghehadt heeft / ende tot desen de chijnsen ende renten binnen Schelle / in ghelde verschinende te Kersavonde iij ß / xvj. ß Lovens / ijz. oude groten / ende eenen ouden Schilt.

Item noch te Schelle eenen Capoen / xxxvij. Hinnen / xviij. vertelen Rox / xiiij vertelen evene / eenen penningh Lovensche / affghetrocken vanden voersz. chijnsen in fauten xxxiij. den. ob. Lovensche / een Hinne / vj. vertelen Rox / vij. veertelen iij. muddeken / j. quart evene.

Item

Item noch die chijnsen ende renten inden Dorpe van Nijele beloopende in ghelde vj. tt / iiij β / ij den. ½. Broodt Lovensche / lxix hinnen / iij. quart / xviij. pt. / iij. veertelen / ix muelen. ix quart evenen / ende noch van diversche cleyn chijnsen van wtvanghen ende inslaghen onder Schelle ende Nijele / tsamen twee β / xj. den. / ob. Lovensche / des afgetrocken xij. den. Lovensche voer fauten / blijft iiij. β viij. den. ob. tript / mitte ende die kueren van saken vanden hoofstoele oft besten pant alsmen sterft te Nijele voersz. om die by den voersz. Gielijse van Berchem ende sijnen erven ende nacomelingen te hebbene ende te gebruycken ende de selve vanden Hertoghdomme van Brabant sonder middel tot eenen vollen leene te houdene totter tijt toe dat die ghelost ende ghequeten sullen wesen.

Eodem jure, & alii quoque præfata dominia de *Schelle* & *Niele* sæculo superiori possederunt, ævoque nostro ita illa acquisita comperi à Rogerio Clarisse anno M. DC. XXVI.

De Dominio Ballaert. CAPUT IX.

Guilielmus Baro de Bronchorst, dominus de Outdorp, Gestel, Ballaert, Boysem, &c.

B*allaert* seu *Balder*, olim *Berlaer*, præclarus & amplus est pagus, atque antiquum dominium, inclaruit quondam toparchis suis, ex gente Berthout, qui ab anno M. C. LXXX. ei imperitarunt, in finem sæculi XIV. quando stirps illa desiit. Floruerunt ex illis hujus dominii nomine insigniti, Ægidius Berthout dominus de Berlaer bello Syriaco clarus, & filius ejus Ægidius Berlaræ dominus, qui anno M. CC. XXVII. dedit Abbatiæ Vallis Rosarum, in qua filias suas locaverat, *decimas de Berlaere & de Ghele*: donationis diploma recitat Aub. Miræus in Not. Eccl. Belgii, cap. C. XCIX. præfatus Ægidius dotavit etiam Abbatiam S. Bernardi ad Schaldim anno M. CC. XXXV. agris in *Vremde*, *Milleghem*, *Brouchem & Ouwen*. Diploma quoque exhibet Aub. Miræus in Cod. Don. piar. cap. C I. Mortuo autem dicto Ægidio, nullâ

prole mafculâ relictâ, filiabufque fuis ante deceffum fuum locatis in memorato cœnobio Vallis-Rofarum, fucceffit in dominatu de Berlaer, frater fuus Ludovicus, qui duxit fophiam dominam de Gramines approbavitque anno M. CC. XLV. donationes ab Ægidio fratre fuo factas ad fundandum S. Bernardi monafterium, litteras exhibet Aub. Miræus in Cod. Don. piar. cap. CII. Is genuit Florentium Berlaræ dominum, Joannem dominum de Gramines aliofque liberos, præcitatus Joannes dominus de Gramines, genuit Joannem fecundum, dictum de Berlaer dominum de Keerberge, qui interfuit comitiis Cortenbergæ habitis anno M. CCC. XII. uti teftatur ad eundem annum, Petrus Divæus rerum Brabanticarum lib. XIII, hujus primogenitus fuit Joannes tertius, cujus diploma datum anno M. CC. XCVIII. publici juris faciemus capite fequenti. Horum dominorum de Berlaer frequens mentio fit in Trophæis Brabantiæ præfertim lib. IV. fol. 194. & 377. Ubi referuntur proceres & nobiles feudatarii qui floruerunt fub Joanne II. Lotharingiæ & Brabantiæ Duce, interque illos *Florent Berthout fire de Berlar & de Malines.*

Cæterum, fæculo fuperiori, hunc dominatum tenuit jure pignoratitio, Petrus van Dale Canonicus Antverpienfis, cujus memenit Aub. Miræus in epiftola dedicatoria, Chronicorum fuorum, ad Decanum & Canonicos Antverpienfes, hifce verbis. *Abfit ut Petrum Dalium ingrato filentio transeam, qui Ballariæ, Ceftellæ, Berfelæ, & alibi toparcha, non tam opibus, quas longè ampliffimas à parentibus confecutus erat, quàm recto earum ufu laudandus videatur.*

Ætate noftrâ hoc dominium acquifivit emptionis titulo à Philippo IV. Hifp. Rege, Theodorus vander Nath, anno M. DC. L. menfe Aprili, pretii caput fuit, triginta florenorum millia, qui eo undecim fere annis potitus, tranfcripfit anno M. DC. LXI. Guilielmo Baroni de Bronchorft, unàque caftellum & dominium Geftel, ei conterminum, quod præfatus vander Nath, à domo de Berges emerat, paulo ante, quam ei à Rege tranfcriberetur dominatus Ballaert.

In codice feudorum, affervato in curia feudali, Mechlinienfis territorii, notatum eft, folio CC. L. recto fub titulo *Berlaer.*

Den eerften Octob. M. DC. Lxi. is den Heere Willem Baron van Bronchorft erff ende fterffman worden als ten regifter / fol.

Deceffit præfatus Baro anno M. DC. LXXI. in memorato caftello de Geftel, & inibi in choro templi parochialis ante aram conditus, ubi ad partem borealem in quadrato cæruleo lapide legitur *Kelders inganck van Baron van Bronckhorft* 1671. Porrò epitaphium ejus hactenus defideratur.

Decima de Ballaert tripartita eft, ejufque ex æquo participes funt, Perfona ecclefiæ cum Paftore pro parte una, Monafterium *Roofendael* pro parte altera, tertia autem attinet ad Commendariam *Pitzenburgh.*

Hoyt feu *Hoick* appendix eft hujus parochiæ, quæ propter magnitudinem fuam, in plures vicos difcriminatur. In

Castellum de Gestel

Castellum Ramey. pag. 25.

In primario codice feudorum agri Antverpienſis, aſſervato in ſuprema curia feudali Brabantiæ, de dominio *Berlaer*, nunc *Ballaert*, habentur, folio c i i. ſequentia.

Hubrecht de Plaines ij. Septembris Anno M. D. vij. by doode wijlen Heeren Thomaes de Plaines Ridders ſyns Vaders ondergeſchreven.

Meeſter Lenaert Cottreau / ix Juny Anno M. D. v. Inden naem ende tot behoeff van Heeren Thomaes de Plaines Heere van Maigny / &c. en de voornoemde Jehanne Broz ſijnder geſellinnen by opdrachten van Meeſter Olivere de Keſele als Procureur ons Heeren des Conincx van Caſtillien met ſijnen openen brieden in daten xxv. dagen in Meije anno M. D. v. behoirlijc ghemechticht om de voerſz. opdracht in ſijnen naem te doene. Hout t'Dorp die goeden ende Heerlicheyden van Berlair met allen ſynen toebehoorten ende rechten van patronaige / hooge / middel / ende leeghen Juſticien / moxtemonnen / Heerlijke rechten / prerogativen van dienſten / Heergewveden ende relieven / in wat maneren het ſy / mitten landen / thienden / pachten / chijnſen / jaer renten / heyden / weyden, deemden / broeken / ghemeynten / moelens / wateren / grachten / ſtraten / waranden / coopgelde / pontgelden / ende alle andere ongheelde proffeyten / emolumenten incommenghen ende vervallen, in hoogen in nederen in natten, in droogen / ſoo waer die onder die voerſz. Heerlicheyden ghelegen ſijn / oft hoe die genoeme moeghen weſen / mitſgaeders ooch drie boſſchen der ſelver Heerlichept van Berlaer aencleveude. Den eenen ghenoemt mer Jouffrou Boſch groot j. buenderen / den onderen ghehciten Schoonbeechs Haghe / groot omtrent xx. buendere. Ende den derden ghehciten de Warande / groot omtrent een buendere. Om byden voerſz. Heere ende Vrouwe van Maigny huere erven ende nacomelingen van nu voirtaen van den voerſz. Heerlichept van Berlair mit ollen den toebehoirten voerſchreven te ghebruyckene. Ende die vanden Hertoighdomme van Brabont ſonder middel tot eenen vollen leene te houdene totter tijdt toe dat die ghelоſt ſal weſen.

Utrum ſub hujus pagi parochia, an ſub ei vicina de *Geſtel* ſitum ſit caſtellum *Ramey* (olim *Hameyden* dictum) hactenus aſſequi non potui, hîc nihilominus dabo ea, quæ de eo habentur, in primario codice feudorum agri Antverpienſis, aſſervato in ſuprema curia feudali Brabantiæ, folio cc. xxix.

Joncker Albertus Maria Rubbens ſterffman 16. Octobris 1670 by doode Nicolas ſyns Vaders ondergeſz.

Nicolaes Rubens ſterf: cum uxore / 18. May 1643. mits titule van coope by hem gedaen tegens Jo^r. Baudewijn Le Cocq ende ſyne Huyſvrouwe.

Jo^r. Baudewijn Le Cocq Heere van Wulbergem / &c. ende Vrouwe Francoiſe van Larem ſyne Huysvrouwe / vij. Mey 1635. mits titule van coope by hen gedoen tegen Heer Ingelbert van Ymmerſele Borchgrave van Aelſt ondergeſz.

Heer Ingelbert van Ymmerſele Borchgraeve van Aelſt xi. Aprilis 1631. over Heer Frederick ſyns Broeders ondergeſz. ende ingevolge van zijn Teſtament.

Frederick van Ymmeeſeele Heere van Jetegem xix. Februory 1628. by doode ende volgende de teſtamente Heeren Engelberts van Ymmerſeele zijns Grootvaders ondergeſz.

Engelbrecht van Ymmerſſele viij Aprilis M. D. ende Lj. voer Paeſſchen by doode wijlen Joncker Philips van Ymmerſſele ſyns Vaders ondergeſz.

Joncker Philips van Ymmerſſele xv. May Anno M. D. xlvij. by doode wijlen Karels van Ymmerſſele ſijns Breuders ondergeſz.

Karel van Ymmerſſele xxviij. Juny anno M. D. xxxiij. by doode wijlen Franchois van Ymmerſſele ſyns Brueders ondergeſz.

Franchois ende Karel van Ymmerſſele prima July anno M. D. xxvij. by doode wijlen Henrick Jans van Ymmerſſele huers Vaders.

Jan van Ymmerſſele / Meregrave van Antwerpen xix Morcy Anno M. D. x. by doode wijlen Vrouwen Lysbetten van Ymmerſſele ſijnder Nichten ondeghеſchreven.

Jouffrouwe Lysbeth van Ymmerſſele xi. Februarij Anno M. C C C C. L. by doode wijlen Arents van Ymmerſſele huers Brueders ondergheſchreven.

Arnt van Ymmeſſele wijlen Heeren Arntſſoene vij. Decembris Anno M. C C C C. xlv. by coope ghedaen teghen Jonne van Witham.

Jan van Witham Heere van Boutreſſem by crachte van Schepenen Brieven van Loven.

Vrouwe Lijsbeth van Ketz Wijf Heeren Arnt van Ymmersele by verchien Heeren Jons van Ymmersele onderghescreven.

Her Jan van Ymmersele Ridder.

Her Karel van Ymmersele hout t'huijs ende hoff ter Hommeyden mitten nederhove groot onder winnende lant aert ende beempde omtrent xxvij. buenderen / mit vogelrijen ende visscheryen daer toe behorende / regenout mijn gheneden Heere de Hertoghe van Brabant mit ij. syden / de Heerlichept van Yeteghem ter derder / ende de Heerlichept van Ghestele ter vierder syden.

Tot dese goeden is behoorende hooghe middele ende leege Jurisdictie by ghifte van Hertoghe Wencelaus ende Hertoghinne Joanna / doer van de coppe hier over is gestelt.

Item Folio. ccxxx.

WEnceslaus van Behem byder gratien Godts Hertoghe van Luxembourg / van Lothrijck van Brabant ende van Limborch / Marckgreve des Heylics Rijcx / ende Jehenne bider selver gratien Hertoghinne der Hertoghedomme ende Marckgrevinne des Marckgreefschaps voorsz. doen kont allen luden / dat / want in yegenwoordichheyden onser mannen van leen hier onder ghenoempt onse lieve getrouwe Her Karel van Ymmersele Ridder / van ons Hertoghinne in leen ontfaen heeft sijn huys ter Hameyden mit sijnen toebehooren / dat voiren sijn eygendom was / ende daer off ons man van leen worden is / ende hulde ende eedt van trouwen ons daer off heeft gedaen / alsoo een man van leen schuldich is te doen sinen gerechten Heere ende daer toe behoort / soo hebben wy voor ons onse oir ende nacomelinghen den selven Heere Karel sin oir ende nacomelingen in vermeerissen dessellfs leens daer toe gegeven ende verleent / de hoge Heerlichept in den Dorpe ende Prochie van Ghestele over al / alsoo verre als de selve Prochie streckt / uytgenomen also verre als die Heerlichept wijlen toebehooende was binnen der selver Prochie Vrouwen Gertruden van Ghestele was. De welcke Heerlichept de voorsz. Her Karel sijn oir ende nacomelinghen metten voorsz. huse ende sinen toebehooren van ons onsen oir ende nacomelingen Hertogen in Brabant ewelijck in eenen leene ten Brabantschen rechte houden selen altoes / allen argelist uytgescheiden. Oircounden des yegenwoordegen brieffs / daer wy Hertoghe ende Hertoginne voersz. / ende wy Jan Heere van Witham tertijt Drossaert van Brabant / Jan Heere van Rupe / Jan vander Calsteren Ridder / Reynier Hollant tertijt Rentmeester van Brabant / ende Gheert van Scaedbroeck Knape / die als Manne van Leen ons ghenediger Vrouwen der Hertoginne voorsz. / Dr. dese voorsz. saken alsus geschieden aen ende overstonden / by versueche ende bevele onser genediger Vrouwen voersz. / onse zegelen aengehangen hebbben / gedaen tot Brussele 30. daegen in Decembri / int jaer ons Heeren dusent dye hondert ende tachentich / na costume s'Hoifs van Cameeijck / onderstont geschreven aldus. Per Dominos Duces præsentibus Dominis de Bouchout / de Witham Seneschallo / Præposito Lovaniensi Sigilliseeo / ac R. Hollant recept. Brab. Conf. onoerth. P. Braen / ende besegelt met seven upthangende segelen / de twee van den Hertoge ende Hertoginne in geel was / dyen van Witham in root / ende de vier andere van Rupe / Colstre R. Hollont et Schaed. in groen was.

JEhanne bider gratie Godts Hertoginne van Luxembourgh / von Lothrijck / van Brabant ende van Limborch / Marckgravinne des Heiligen Rijcx / doen kont allen luden / dat wy om den goeden getrouwen dienst / dien ons onse getrouwe Rait Her Karel van Ymmersele Heer vander Hameyden dicwils gedaen heeft / noch dagelicx doet ende noch doen mach / ende overmits ope dat hy sijn huys ter Hameyden / dat voeren sijn propre eygendom was ons opgedragen heeft in onsen handen / ende weder van ontfaen in leen ten Brabantschen rechte / van ons onsen oir ende Erffgenamen emmermeer by hem sinen oir ende Erffgenaemen te houden ende te besitten in leen als daer toe behoort / den selven Her. Karel sinen oir ende Eeffgenamen in meerrissen zyns voorsz. leens gegeven hebben ende voor ons onse oir ende Erffgenaemen gheven mits desen yegenwoordigen brieve / olle de hooge Heerlickhept ende gerichten die wy hadden oft schuldich waeren te hebben van rechte binnen den Dorpe van Ghestel by Berlaer gelegen / alsoo verre ols dat voorsz. Dorp van ons oft andees yemant in leen ruerende sijn moghe / om de voorsz. hooghe Heerlichept ende gerichte metten huyse ter Hameyden in eenen gansen leen te houden voortaen / te hebben te besitten ende te hanteren / peisselic ende rustelic ende alle de baten vervallen ende profijten daer af comende te hebben t'ontfaen ende te gebruiken / sonder eenich wederseggen oft letten van yemant / behoudelic alsulcke brieven als onse lieve Heere de Hertoghe was goeder gedenckenissen / ende wy Jamme ende .... gebruederen daer aff voortijts gegeven hebben / dat die in hoirre macht selen bliven / allen argelist uytgescheiden / ontbieden daeromme ende bevelen ernstelijc onsen Marckgrave ons Lants van Rijpen / ende onsen Schouteth van Lyere die ter tijdt sijn oft sijn selen / ende elcken sonderlinge dat sy Heere Kaeel voorsz. sijnen oir ende erffgenaemen der voorsz. onser ghichten paisselick ende rustelic laten ghebrucken sonder eenich wederseggen oft eenigen

stoor

stoot hen daer inne te doen offte laeten doen by yeman anders / maer die hen helpen houden ende verwaeren vast ende onverbrokelic op onse hulde te behouden / ende om dat wy willen dat Heer Karel voorsz. sinen oir ende Erffgenaemen dese selve onse ghichte vaste ende onverbrokelijck gehouden werde t'eeuwigen dagen so hebben wy t'eenre ewe-ger gedenckenisse onsen segel doen aenhangen desen brieve / ende hebben voort gebeden ende versocht onsen getrouwen Rate Heer Janne Heer van Bouchout ende Heere Janne van Meldert Ridder / Reynier Hollant tertyt onsen Rentmeester van Brabant ende Gheerde van Wesenbeke Knapen / als onse Mannen van Leen dat zy des te getuyghe hoore zegelen hier mede aenhangen willen / ende wy Jan Heer van Bouchout Borchgrave van Brussele / Jan van Meldert Ridder / Reynier Hollant ende Gheert van Wesenbeke Knapen / hebben ten versuecke ende bevele onser genedigher Vrouwen der Hertoghinnen van Luxembourg ende Brabant / ende om dat alle sacchen gelyck zy voorsz. staen geschiede syn / onse segelen hier mede aengehangen / in kennissen der waerheit / ghegheven tot Brussele vijf daeghen in Decembri Int Iaer ons Heeren duysent dry hondert vierentachentich / ende was desen brieff besegelt met vyf uythangende segelen den iersten in geelen / wesende dyen vande Hertoginne, ende d'andere vier in groenen wasse / sonder anderssints te hebben eenige signature / onderstont gecollationneert tegens de respective originele chartres vander date / onderteeckent ende besegelt als voor / zijn dese twee coppen daer mede verbotenus bevonden te concorderen by my Greffier ende Secretaris des Souvereyn Leenhoffs van Brabant ondergesz. onderteeckent J. Michiels.

His addam insignia Nicolai Rubens domini de *Ramey*, Petri Pauli filii, uxorisque ejus Constanciæ Helman, Ferdinandi filiæ, & Catharinæ vander Veke, filiæ Joannis domini in *Capelle*, cujus meminit Gouthoeven in Chron. Holl. fol. CXLVIII. qui etiam in eodem opere fol. CLIX. tradit genealogiam stirpis præmemorati Guilielmi de Bronchorst.

De Dominio Beerfele. CAPUT X.

Melchior Franciscus de Cordes, Dominus de Beerfele.

BEerfele *op den Bosch*, sic dictum a silva ei vicina, ad distinctionem al-

terius pagi, siti, Bruxellas inter & Hallas Hannoniæ, cui etiam nomen *Beersel*. Porrò dominium hujus pagi de quo agimus, possedit sæculo superiori, *Petrus van Dale*, jure pignoratitio, ætate verò nostrâ, illud acquisivit hæreditarie & in perpetuum possidendum, *Melchior Franciscus de Cordes*, anno M. DC. L. mense Martio. à Philippo IV. Hisp. Rege, pretii caput fuit, septem florenorum millia: fuerat olim gentis de Berthout, quæ anno M. CC. XCVIII. transcripsit decimas quas inibi habuit, Commendatori & fratribus domus Theutonicæ Mechliniæ, uti didici ex ipsis diplomatibus quæ etiamnum illæsa conservantur in archivo dictæ domus, quorumque exemplaria authentica penes me habeo, in quibus hæc ad propositum nostrum.

Universis præsentes literas visuris Nicolaus de Lapide, & Henricus de Valle, Scabini Machlinienses, salutem cum notitia veritatis. Noverint universi quod Ægidius de Bersele, & Ægidius de Bersele ejus filius, coram nobis constituti recognoverunt, se legitime vendidisse, viris religiosis Commendatori & fratribus domus Theutonicæ in Machlinia, Decimam suam omnem de Bersele, quam tenuerunt in feodum a viro nobili Joanne Berthout dicto de Berlaer domino fundi, & ipsam decimam obtulisse, in manu domini fundi prædicti, & renuntiasse eidem decimæ, & omni juri, quod in ipsa decima habebant, ad opus Commendatoris & Fratrum prædictorum, &c. Actum & datum anno domini M. CC. *nonagesimo octavo sabbato post festum beatorum Philippi & Jacobi Apostolorum.*

Universis præsentes literas visuris, Joannes Berebout primogenitus nobilis viri domini Joannis Berthaut dicti de Berlaer, salutem cum notitia veritatis, Noverint universi tam præsentes quam posteri, quod Ægidius de Bersele, & Ægidius ejus filius, coram nobis constituti recognoverunt se legitimè vendidisse omnem decimam suam de Bersele, quam a nobis domino fundi in feodum tenuerunt &c.

In manu nostra, ad opus virorum religiosorum Commendatoris & fratrum domus theutonicæ in Machlinia obtulerunt, &c. Nos prædictam diciman Commendatori & fratribus prædictis jure hereditario conferre volentes &c. Commendatorem & fratres prædictos in dictam decimam heredavimus, cum omni solemnitate juris ad hoc debita & consueta, sub annuo censu trium denariorum Louaniensium, nobis & successoribus nostris, singulis annis ad natale Domini, ab ipsis Commendatore & fratribus persoluendorum, &c. Anno Domini M. CC. XCVIII. *menso Majo, sabbato post ascensionem Domini.*

Extract uytten Leenboeck van syne Con. Mat. Leenhove s'Landts van Mechelen alwaer staet, folio lx. recto.

Den sevensten July sestien hondert vijfftigh / is van de Heerlijckhept van Beersel erff ende sterffman ghewordén Joncker Melchior Franciscus de Cordes / ende Mr. Jan Abhor dede den eedt / als ten registre / fol. CVIII. verso.

ROVINCIÆ
SIS PRÆT
SENT
DOMINA POSVIT
Richard Collin sculp

De Dominio Rymenam. CAPUT XI.

Joannes Baptista de Brouxelles Vicecomes de Dormal Dominus de Grandrein, Rymenam, Gissendam.

R*Ymenam* pagus est sub Præfectura Arculea, ad Thylam fluvium situs, primo lapide à Mechlinia ejus dominium abalienavit Philippus IV. Hispaniarum Rex, anno M. DC. XLVIII. quando in auctione publica illud emit familia de Brouxelles, viginti quinque florenorum millibus. Fuerat ante à variis familiis successivè possessum, sed pignoratitio tantum jure, quô modô illud anno 1626, 7. Augusti transcriptum reperio Joanni della Faille.

Burchardus Cameracensis Episcopus, Bornhemensem Abbatiam, inopia laborantem, fulgentio Abbati Affligemensi, ejusque successoribus regendam committens, suppressa S. Augustini regulâ, anno M. C. XX. in diplomate suo commemorat ecclesiæ hujus pagi, eique vicinæ *de Keerbergen*, hisce verbis. *Præfatam Abbatiam de Bornhem, cum appendiciis suis* Haves-kedunc & Hingen, *cum capellis* Kereberga & Rimenham, *Apostolica auctoritate eidem ecclesiæ confirmatis, allodiis & donariis ibidem assignatis, supplicante fratre nostro Sigefrido Bornhemensi Abbate, fratribus quoque suis petentibus, præfatæ Affligemensi ecclesiæ sub regula B. Benedicti permansuram concessimus.* Hæc est origo juris, quod hic loci, Affligemense monasterium à tot sæculis habuit: recitat citatum diploma Aub. Miræus in Not. eccl. Belgii, sed contractum, & loco non uno variatum, habeo illud penes me integrum ex cartulario Abbatiæ Affligemensis.

De Dominio Niele. CAPUT XII.

Martinus Ignatius de Hornes dominus de Geldorp & Niele, Mechelinia Prætor.

NIel pagus est tribus circiter leucis ab Antverpia dissitus, ad dextram ripam Rupelæ, qui non procul inde in Schaldim labitur. Hujus terræ dominium olim oppignoratum fuisse cum dominio Schelle, docui cap. VIII hujus libri, eoque lectorem remitto. Porrò, anno 1643. illud titulo emptionis absolutæ acquisivit a Philippo IV. Hispaniarum Rege Adrianus Smitsaert pro Joanne Reynst. pretii caput fuit, 14300 floreni, quæ familia illud vendidit circa annum 1651. Martino Ignatio de Hornes Toparchæ de Geldorp & Susannæ de Groote conjugibus. Visitur eorum tumulus in medio chori Ecclesiæ de Niel ex nigro marmore sesqui pede pavimento altior, & supernè scriptum. D. O. M.

Martinus Ignatius de Hornes, Susanna de Groote conjuges & liberi requiescant in pace.

Juxta summam aram ad partem borealem legitur hæc epigraphe muro affixa. D. O. M.

Martinus Ignatius de Hornes Toparcha de Geldorp, Niele, Mechelinia Prætor, hoc sibi & Susannæ de Groote conjugi dulcissimæ Monumentum. Obiit hæc anno Christi M.DC.LXIII. *Feb.* XXII. *ætatis suæ* XXXI. *consolatione sola superstiti relicta quod unicè sibi semper caram præmisit non amisit, ipse hanc secutus anno* M. DC. LX .... *ætatis* ..... *sibi ut sociam beatæ æternitatis inveniat precare.*

Prætorium nuperis annis somopere melioravit hodiernus dominus, novis ædificiis additis, stabulisque ad alendos equos, quorum est amantissimus, & locus ille percommodus ob vicina ei pascua, in quæ amœnus è domo prospectus dum armenta in pabula aguntur. *De*

Prætorium de N[illegible]

De Dominio Boenheyde. CAPUT XIII.

Joannes Jacobus d'Ittere dictus de Castre, Eques auratus, Baro de Bautersem & Sacri Romani Imperii, dominus de Boenheyde.

B*oenheyde* pagus est sub Præfectura Arculea, primo lapide a Mechlinia situs ad rivulum Boeymeer, solebat in feudum teneri a Curia feudali territorii Mechliniensis, nunc autem de consensu Principis a Curia feudali Brabantina dependet: hujus loci dominium oppignoratum comperio anno 1626 decima-septima Augusti Jacobo de Castre, & eidem familiæ absolute venditum à Philippo IV. Hispaniarum Rege anno M. DC. XLVIII. octo florenorum millibus. Cæterum locus salubris est, prædiumque quod inibi dominus habet amœnum.

In libro feudorum Principis, asservato in Curia feudali territorii Mechliniensis, habentur sequentia, folio xxv. verso, sub capite *Boenheyde.*

JAn Charles heeft ontfaen tot eenen vollen leene by transporte van den Con. Mat. de Heerelijckheydt van Boenheyde met allen haeren toebehoorten staende weder te lossen / blijckende by brieven daer aff sijnde / in dathe tweeden Marty anno M. D. achtenvijfftich / ende den selven Jan Charles heeft hier aff den eedt gedaen van hulde / ende van trouwe opten achtsten dach van Mey anno M. D. eenensestich.

Modo. Mr. Beenaerdt Straignaert alias Chaerles heeft verheven na de doot sijns Vaders in Bruederlijcke / en Susterlijcke Rechte dese voorschreven Heerelijckheydt van Boenheyde / ende heeft den eedt gedaen opten twintichsten dach July anno M. D. vijfentachtich.

Op den sevenentwintichsten Octobris M. DC. seven / heeft Jouffrouwe Anna van Thommen Weduwe van den voornoemden Mr. Bernaert Straignaert alias Charles / na de doot haers Mans ontfaen te leene / haere tochte / ende voorseyde Heerelijckheydt van Boonheyde / met Mr. Jan de Pyeter haer besetman pro ut in contract boeck folio 93.

Modo Jan Charles Janssone woonende tot Hembrecourt int lant van Luyck / daer Grootvader aff was Jan Charles d'oude / die getrout hadde Jouffeouwe Catharine Lens / na de doodt van Here ende Meester Bernaert Charles Janssone / daer den voornoemden Jan Charles d'oude outste Broedee aff was / soo den voornoemden Compeeant verclaerde / de voorscheeven Heeeelijckheydt / ende toebehoorten / ende dat sonder prejuditie vande tochte / die de Weduwe van den voorsz Bernaert in de selve Heerelijckheydt soude mogen competeren / hier aff is sterffman den voorschreven Jehan Charles / ende heeft den behooorlycken eedt gedaen op den sessentwintichsten Septembris M. DC. acht / pro ut int contract boeck fol. 104.

Modo Heer ende meester Pauwels Mechelman na de doodt van Jor. Bernaert Straignaert alias Charles als sijn naeste Mans hoire ende Eeffgenaem / op den achthiensten Novemb. M. DC. acht / pro ut int contract boeck fol. 108.

Op den elffsten Mey M. DC. elff / heeft Joe. Bernaert Spiea na de doodt van Joe. Beenaert Straignaert de voorschreven Heerelijckheydt van Boonheyde te leene ontfaen alst blijckt by 't contract boeck fol. 132.

Item folio xxvi. recto.

Jor. Jaecques van Castre heeft tot eenen vollen leene ontfanghen de Heerelijckheydt ende Dorpe van Boonheyde cum appendentien / by coope ofte wel beleeninghe der selvee volgens de patenten / ende opene brieven by die van de financie van wegen sijne Mat. daer van verleent / ende doen depescheren in date....... staende de voorschreven Heerelijchheydt te lossen voor de somme als by die selve brieven / ende heeft den voorschreven Joe. Jacq. van Castee / daer over den behoorelijcken eedt gedaen naer 's leenhoffs recht ende van oudts geploghen op den vierentwintichsten der Maendt van Septemb. M. DC. dryendertich / pro ut lib. 3. contractuum sub Dno. Rod. fol. 3. verso.

Modo Jor. Jan Jaecques van Castre / naer de doot van Jor. Jaecques van Castre sijnen Oom ende Jor. Janssone heeft den eedt gedaen als sijn besetman / op den achtentwintichsten Septemb. M. DC. achtendertich / pro ut fol. 168. verso. lib. 3. contr: sub Domino. de Robiano.

Caput XIV.

Reglement voor d'Erff-Heeren van Contick, Schel, Reeth, Waerloys, Nyel, Aertselaer, &c. Supplianten.

Tegen Jonr. Maximiliaen vanden Driessche Drossaerdt vanden voorschreven Quartiere, ende Lande van Arckel, Ged.

Na de Copy Gedruckt,

t'Antwerpen, by Guilliam Verdussen, inde X. Geboden.

Ghesien in den Raede van Sijne Koninckl‍ijcke Majesteyt geordonneert in Brabant / die Requeste by die Supplianten aldaer gepresenteert / ten eynde den selven Raede ghelieven soude tot wel-vaert van den Quartiere ende Lande van Aeckel te maecken een Reglement / naerder in de voorsz. Requeste gheruert / verbael dien volghende tusschen partijen ghehouden voor Commissaeissen daer toe by den voornoemden Raede ghedeputeert / met het concept van Reglement / by ofte van weghen die voorschreven Supplianten over ghegeben / Antwoorde / Replicque / ende Duplicque der voorschreven partijen; Midtsgaeders het Vonnis Inter-locutoir daer op ghevolght den sesten Mey sesthien hondert twee en vijftich / in ghevolghe van welcken die voorschreven Supplianten hadden over ghegeven naerder concept van Reglement mette voordere Verbaelen daerop ghevolght / ghesien ooch de Requeste vanden Raedt ende Procureur General van Brabant ghepresenteert den sesthiensten Aprilis sesthienhondert ende vier-en-vijfftich / mette rescriptie der voorschreven Supplianten daer teghens ghedient / ende totte voorschreven saecke ghevueght op al gheleth / den Koninck onsen ghenadighen HEERE Hertoghe van Brabant &c. (approberende ende ratificeerende het voorschreven gheconcipieert Reglement:) Ordonneert dien volghende.

J.

I.

IErst dat den Drossaert by tijde hebbende ontfanghen Ordres 't zy van Haere Majesteyt / 't zy vande Staeten van Brabant met syne beschryff brieven by hem onderteeckent ofte Copye van dien / sal hebben te seynden aende Heeren ofte hunne Wethouderen vande plaetsen van syn ressort / ofte wel die Redenen vande selve Convocatie inde brieven t'insereren / ten waere hy eenige merckelijcke redenen hadde / waeromme dat het importeerde 't selve niet te gheschieden / in welcken ghevalle d'over commende Ghecommitteerde die Propositie aenhoort hebbende / sullen moghen Reces nemen om hunne Committenten daer van t'informeren / alles sonder merckelijcken uytstel / op dat den dienst van Haere Majesteyt / ofte van het Landt daer door niet en worde gheinteresseert / welcken Interest ten laste vande voorschreven Committenten inden ghevalle als boven sal worden verhaelt.

II.

Dat de ghene die vande particuliere Heeren ofte hunne Wet-houderen / sullen worden ghecommitteert ten eynde voor verhaelt / sullen hebben te compareren / met commissie gheteeckent 't zy by den Heere vande plaetse hunder Residentie / inghevalle het selve ghevueghelijck can gheschieden / ende inghevalle / neen / by den eersten Schepene / oft by den Secretaris / op pene dat by ghebreke van dien / den Compt: sal inne staen voor de Schaeden ende Interesten / die by faulte van syne behoorelijcke qualificatie sullen ghecauseert wesen / oft gheraecken ghecauseert te worden.

III.

Dat jeder Heer ende Dorp sal liever wesen / om aen de Ghecommitteerde sulcken opinie te laeten over draeghen / als hem sal goet duncken / en in cas van megaliteyt van opinien / de meeste de minste sullen vervanghen / ende by oldien ghevicle / dat d'opinien egael stonden / den Drossaert als Hooft-Officier sorchvuldich / devoir sal doen / om de Compt: te beweghen tot accommodement van 'tghene d'welck hem soude moghen duncken het alder-redelijckste te wesen.

IV.

Dat die Ghecommitteerde gheene teeringhen en sullen vermoghen te doen / in't exploiteren van hunne commissie tot laste vande Dorpen / maer sullen hun moeten contenteren mette Vacatien van eenen gulden thien stuyvers s'daechs / sonder iet in rekeninge voor teeringhe te moghen brenghen / oft daer-en-boven / oft anderssints iet te pretenderen / wel verstaende / dat die Dorpen sullen moeten betaelen / die voor verhaelde Copyen ende Loon vanden Brenger des brieffs.

V.

Dat soo wanneer over het ressort van Arckel / in conformiteyt vande resolution behoorelijck besloten zijnde / eenighe Repartisie sal moeten gheschieden / den Drossoerdt Generael de selve alleen sal moeten teeckenen / met exclusie van alle andere / ten waere hy het selve ter cause van Siechte niet en koste doen / in welcken ghevalle hy iemandt vande comparerende Ghecommitteerde tot dien eynde sal authoriseren / ende in cas van absentie des selfs Drossaerdts / sal den Secretaris van dien tyde die Signature daer von ghebruycken.

VI.

Dat vande gheteeckende Repartisien / ende den ontfanck van dien / in het eynde van elck Iaer sal moeten ghedaen worden eene Generaele Regeninghe / tot conservatie van jeders gherechticheydt / op pene dat den ghenen des ghehouden ende versoeght zijnde / in cas van deilay oft merckelijcke postpositie / daer toe uyt crachte deser sal moghen gheexecuteert worden *ad factum* by provisie van Executoren by den Hove daer toe te verleenen.

VII.

Dat tot het Collecteren vande selve Repartisie by de Gecommitteerde vande voorschreven Heeren hier boven verhaelt / twee onder hun sullen ghekosen worden / die by Eedt sullen worden verbonden / van die penninggen getrouwelijck t'ontfangen / ende over te leveren / den eenen over dese zijde vande Nete / ende den anderen over d'ander zijde / ende die betaelinghe daer van te doen daer het behoort.

VIII.

Dat inde Generaele jaerelijckxsche Rekeninghe alles sal moeten worden ghebrocht / op pene / dat naer het Slot vande selve Rekeninghe gheene pretensien en sullen open staen / noch ontfanghen worden / ten waere uyt eenighe merckelijcke redenen ende considerarien / die by de Auditeurs vande Rekeninghen sullen ghearbitreert worden / in welcken ghevalle en sol tot het selve inne brenghen ten hoochsten maer een Iaer opstaen.

IX.

Dat tot d'overhooren / ende sluyten vande selve Rekeninghe alle Iaeren by de Erff-Heeren / eenighe particuliere sullen worden ghedeputteert / te weten van elcken Dorpe eenen.

X.

Dat de selve Generaele Rekeningen alle Jaeren sullen moeten gheschreven worden by eenen Secretaris / d'een Jaer uyt dese zijde / ende d'ander Jaer uyt d'ander zijde vande Nete / den welcken daer van pertinente Notitie sal houden by particulier Register / om een jeder daer toe acces / ende daer van des versocht zijnde / Copye te gheven / ten koste des Versueckers.

XI.

Dat den selven Secretaris de wete sal doen vierthien dagen te vooren aen jeder Heere / ende Dorpe ten eynde hem over ghebrocht worde het ghene men verstaet inde Rekeninghe te brenghen; mitsgaeders advertere den dach ende plaetse wanneer / ende waer die Rekeninghe sal worden ghedaen voor de Commissarissen / tot dien eynde by de Erff-Heeren ghedeputeert.

XII.

Dat die generaele Vergaederinge van 'tselve Quartier t'elcken sal ghehouden worden binnen Duffel / op de zijde vande voorschreven Riviere.

XIII.

Datter gheene Vacatien by de Officieren ofte andere / boven die voor verhaelde en sullen moghen ghepretendeert worden / behoudelijck dat aenden voorschreven Drossaerdt voor hem ende sijnen dienaer voor de Comparitie tot de ghenerale Vergaderinge sullen ghepasseert worden dry Pattacons / sonder yet voorders te moghen pretenderen onder wat pretext dat het zy.

XIV.

Dat voort aen geene Solicitatien gedaen / Advisen ghehaelt / Processen begonst / noch vervolght en sullen moghen worden / ten laste vanden Quaetiere ten sy by voorgaenden schriftelijcken last vande Erff-Heeren ende Dorpen / gelijck oock gheene Schencken en sullen moghen ghedaen / noch Contracten / oft Accoorden aen ghegaen worden / sonder dusdaenighe schriftelijcken last ofte commissie / op pene / dat die Contraventeurs het selve op hunne coste sullen moeten draeghen ende verantwoorden.

XV.

Dat dit Reglement sal worden ghepubliceert in alle de Dorpen naer de Hooch-Misse / met affixie op de Kercdueren / ende daer-en-boven alle Jaeren worden voor ghelesen inde gheneraele Vergaederinghe / die ghehouden sal worden tot overhooringhe / ende sluytinghe vande gheneraele Rekeninghe / op dat een jeder hem daer naer mach reguleren.

Alles bij provisie / ende tot anders / by gheleghentheyt van tijde oft saecken / by den voorschreven Raede sal worden gheordonneert.

Aldus ghedaen, ende ghepronuntieert binnen de Stadt Brusselle den derthiensten Iunij Sesthien hondert viff-en-vijfftich, ende onderteeckent.

G. V. Ghindertaelen.

Accordeert dese Copye met het Origineel, by my

G. V. GHINDERTAELEN.

LI-

LIBER QUINTUS.

CONTINENS DISTRICTUM HERENTALENSEM HET

QUARTIER VAN HERENTALS.

De origine oppidi Herentalensis, ejusque dominio. CAPUT I.

HErentalia oppidum est ad minorem Netham fluvium, sex leucis ab Antverpia dissitum, de illo satis accurate commemorat Gramaius, in Antverpia l. IV, c. VI. in quo inter alia, habentur sequentia. *Ante annos mille heroum hic erant Sylvestres delitiæ, & hinc etiam nomina, Regionis Ducum, Vallis, Sylvæ, Nemoris, Sedis heroum, hic loci. Cæterum intra limites Castri de* Antwerp *situm erat Herentaldum, ad ejusque censebatur opus spectare, testibus ipsorum Antwerpiensium litteris anni* 1316. *datis, adeoque obnoxia Flandro Antwerpia Marcgravios hic tribunal suum & sedem fixisse, imo Marcgravios Herentaldenses se inscripsisse notum est & exemplis Dominorum Ascæ, Immerselii & Ranstiæ doceri posset, quæ in controversia anno* 1531. *contra Lyranos producta sunt, ad probandum Ryensis Provinciæ Urbem primariam Herenthaldum esse. Videntur autem hoc tractu à Principibus assignata patrimonia Regiarum Virginum Gertrudis versus Oceanum & Waldetrudis versus Taxandriam: ubi castellum erat fessis venatoribus lætum receptaculum, locis nomina servantibus,* alti Burgi & Lætimontis. *Nemus etiam cujus umbram hodieq; insignia opidi præferunt. Et quia ab antiquo in honorem D. Waldetrudis extructa Eccle-*

sia personatu insignis, hinc est quod in veteribus rescriptis non nisi castri & nemoris D. Waldetrudis Urbs vocabulo innotuerit, servantibus hodieque Canonicis nobilibus eodem titulo Montibus in ea aliquale Dominium & Majorem cum 7. Scabinorum collegio; ita tamen ut Advocati nomine Marchio Antwerpiensis sive Dux Lotharingiæ supremi Dominii & justitiæ compos sit. Lotharingiæ enim semper non Brabantiæ portionem hanc Urbem esse contenderunt cives. Quippe quam Civium libertate donarit an. 1209. Henricus Dux Lotharingiæ mœnibus fossisque vallatam & Lotharingiæ (quod litteræ anni 1221. profitentur) in perpetuum annexam. Murorum structura paulo est posterior, utpote temporibus Ioannis I. Ducis perfecta, ampliata & portis elegantibus incisa post annum 1400. ita ut dimensione per Matheum van Leemputte *an. 1542. facta, reperiatur mille in circuitu virgas habuisse, pontes lapideos quinque, ligneos plures Nethæ Urbem secanti instratos & vicos 27. &c.*

Parochia crescentibus cleri & opidi rebus anno 1417. augmentari cœpta choro insigni ad an. 1449. concameratione perfecta & quadriennio post simili opere Templi alia parte adornata, in qua Petrus Episcopus literis an. 1366. 1. Martii indictione 5. datis Collegium Canonicorum erexit probante Wenceslao Duce, quod qualiter interciderit needum scir[…]rui, certus personatum Ecclesiæ Capitulo Hoochstratano incorporatum diu po[illegible]. Monachis D. Francisci ut alia prosequar, nomen & instituta sequentibus atrium & loca ad structuram Cœnobii Senatus assignat an. 1452. sed Cameracensis Antistes se inconsulto id tentatum indignatus tantisper fratrum conatus remoratur, donec civium affectu victus anno 1474. Templum dicavit, &c.

Erat ante quatuor secula vicinum mœnibus aucto pomerio inclusum & imminuta Urbe denuo exclusum Beginagium, sed recenter anno 1597. restauratum alio loco tutiore, Templo post Annos duos perfecto. Hortus conclusus B. Mariæ Virginum Parthenone est ab Arnoldo Crayenhemio Grobbendonckii Domino & Elizabetha Steyvortia conjugibus fundata anno 1411. erant Regulares antea Valtero de Gyerle Corsendonckano fundationi coöperante, sed post Regulam Præmonstratensem assumpsere, &c.

Erant titulo Sanctorum Petri, Annæ, Magdalenæ, Trinitatis, Gerontocomia 4. terna viris, unum mulieribus cum senio luctantibus destinata, quintumque puerorum, qui togati, tonsique insuper sacris assistunt, sed de quorum fundatione nihil admodum rescire potui. Hæc partim sunt, omnia fuerunt per has civilium bellorum furias multum fœdata, &c.

Solent ante turbas quaternis portis totidem respondere suburbia & suis ornata sacellis. Portam superiorem respiciebat hierocomium cum ædicula S. Ioannis. Portam vaccarum spectabat sacellum Deiparæ in colle vigilum alias Deiparæ ad arenam & crucis in colle civico Cappellæ omnes eversa, &c.

Præter cœnobia supra à Gramajo memorata, huc etiam adventavêre *Augustiniani* anno M. DC. XIII. adjuvante non parum munificâ manu Hadriani Stalpaerts Abbatis Tungerloensis, uti testatur Wichmans in Brab. Mar. lib. III. cap. LXXV.

Nescio cur Gramaius loco supra citato, S. Gertrudem & Waldetrudem regias virgines vocet, cum neutra Regiis parentibus orta fuerit, & posterior uxor S. Vincentii comitis Sonegiensis, quaterna prole fœcunda. Cæterum floruit S. Waldetrudis anno DC. LI. fuitque fundatrix

&

& prima Abbatiſſa monaſterii in Caſtri-loco, quod nunc eſt illuſtre nobilium virginum Canonicarum collegium Montibus Hannoniæ. Porrò ut clarius innoteſcant hæc legentibus, jura quæ antiquitus memoratum collegium Herentaliæ habuit & etiamnum poſſidet ſubiungam pactum inter Henricum I. Lotharingiæ Ducem, & Capitulum S. Waldetrudis, ſuper extructione oppidi Herentalenſis, initum anno M. CC. IX. prout illud recitat Miræus in Diplo. Belg Cap. LXXI.

"*Euſtathius* Præpoſitus, *Hawidis* Decana, & totum Capitulum S. Waldetrudis in Montibus, univerſis Chriſti fidelibus, tam præſentibus quàm futuris in perpetuum.

"Notum & certum univerſitatis veſtræ facimus diſcretioni, quòd cùm Princeps illuſtris *Henricus* Dux Lotharingiæ, & Marchio Antverpiæ, in territorio & poteſtate de *Herentals*, burgeſiam novam conſtrueret, & nos inde reclamationes & querimonias faceremus, ipſe Dux jam dictus, bono ductus ſpiritu, pro ſui & dilectæ coniugis ſuæ *Machtildis*, nobilis Duciſſæ, animarum remedio, benignè nobiſcum pacem firmam iniit & concordiam.

"Compoſitum quidem eſt de benigno & communi ſui & noſtri conſenſu, quòd ſalnis & retentis nobis cenſibus & reditibus noſtris, & decimis, Villicoque noſtro cum Scabinis & jure manſionariorum noſtrorum ac hereditariorum, tam in villa Herentals, quàm campis, aqua, molendinis, & nemoribus, ſicut ea tenebamus, antequam prædicta burgeſia conſtrueretur, eadem burgeſia, tam conſtructa & conſtituta, quam inpoſterum conſtruenda & conſtituenda, omneſque vaſtinæ, quæ terræ ſilveſtres, dicuntur, totius alodii & poteſtatis de Herentals, ipſi Duci & nobis communes permaneant.

"Ita tamen, quòd totius burgeſiæ præfatæ, tam ſtatutæ & conſtructæ, quàm inpoſterum ſtatuendæ & conſtruendæ, tam in reditibus quàm alijs prouentibus medietas cedat in partem noſtram, perpetuò per Villicum aut miſtrum noſtrum cuſtodienda & percipienda, alia verò medietas in partem prædicti Ducis deveniat, perpetuò per Villicum & miniſtrum ſuum cuſtodienda & percipienda.

"Similiter de vaſtinis prædictis, quæ terræ ſilveſtres dicuntur, ad ſuam & noſtram communitaten pertinentibus, nihil alicui conferri aut concedi poteſt, niſi communi & concordi Villici ſui & Villici noſtri conſenſu, & Scabinorum noſtrorum & ſuorum, & niſi obſervato ſuo aut noſtro commuui & meliori commodo, in quibus nos, tam in reditibus quàm cenſibus, & ſervitiis & denariis medietatem habeamus. Dux verò aliam medietatem habeat, præter decimas burgeſiæ & vaſtinarum, omnes ad noſtram proprietatem pertinentes.

"Villicus ipſius Ducis, & Villicus noſter, & Scabini burgeſiæ communem Duci & nobis ſemper tenentur exhibere fidelitatem. De omnibus autem prædictis, que infra alodium & poteſtatem de Herentals ſibi retinuit, non liceat ſibi aut alicui ſucceſſori ſuo, aliquid alicui dare aut vendere vel innadiare, ſeu in feodum aut beneficium vel cenſum concedere, vel in eleemoſynam conferre, ni ſi nobis & Eccleſiæ S. Waldetrudis, ſed ea ſemper ad manum ſuam & proprietatem retinere

„nere debet is qui Ducatum Lotharingiæ poſſidebit. In prædictis quippe alta juſtitia ſatisdicto Duci, ſuiſque ſucceſſoribus tota ſine participatione remaneat.

„ Ut hæc autem rata habeantur, & inviolata permaneant, ſcripti præſentis annotatione & ſigilli noſtri appenſione eadem approbamus pleniùs, & confirmamus. Teſtes:

„ Gillebertus Præpoſitus S. Germani Montenſis, Nicolaus Naeha, Romondus, Wilhelmus Eueram, Walterus Gervaſii, Ludouicus, & alii Canonici B. Waldetrudis. Machtildis & Agnes de Fontaines, Gela de Hormetis, Maria & Bertha & Iaequelina de Quarigum. Beſſela de Louwis, Petronilla de Laduſa, Aleidis de Goy, Eliſabeth & Clariſſia de S. Simphoriano, & aliæ Dominæ Montenſis eccleſiæ.

„ Actum anno verbi incarnati milleſimo ducenteſimo nono, menſe Octobri.

De Dominio Mol. CAPUT II.

Alexander Roelans Dominus de Mol, Balen & Deſſchel, Decanus collegiatæ Eccleſiæ S. Gummari Liræ, &c.

MOl inter pagos Campiniæ celebris eſt, ejus ita meminit Gramaius in Antv. lib. IV. cap. VI. *Molla a talpis nomen, a terra earum nutritia laudem, ejusque fœcunditate, famam in vulgo habens. Peculium ſacrum Corbeienſis Abbatiæ, dono Zuenteboldi Regis, & ejus nonnunquam Præpoſitura fuit: donec à* 50. *retro annis Greuenbroucani Bocholdicæ ſtirpis dynaſtæ, & per eos Hermannus Hoenſbroeck Hammæ dominus, bonis fruitur & Patronatu curialis B. Petro ſacræ, cui aſſident ſacella duo, vetus Willibrordi Taxandrorum Apoſtoli, & recentius Apolloniæ a procul advenis viſitari ſolitum.*

Jo-

Sodalitia etiam sacra Matris Annæ & Deiparæ, hoc largiter indulgentiis Pontificis dotatum & frequenter populosum.

Nona Augusti anno M. D C. LXIII. migraueruut moniales Carmelitæ reformationis S. Theresæ, ex *Oirschot* ubi inclauerant, & sequenti die adventavêre in villam *Roosenbergh*, sitam in hujus late patentis parochiæ ambitu, annoque M. DC. LXX. in dicto loco monasterium condiderunt, in cujus templo visitur vitrum subjunctis insignibus & epigraphe decoratum.

Perillustris ac Generosus Dominus, Ioannes Wilhelmus liber Toparcha de Bocholtz, dominus in Aldenborch, Mol, Balen, Dessel, feudalis Curiæ supremæ Præses, & Equestris Ordinis Leodiensis director, nec non gubernator de Greuenbroeck &c.

Et Perillustris & Generosa domina, Anna, nata libera Domina de Hoensbroeck d'Oostham, conjuges hoc vitrum D. D. 1670.

Cæterum, dominium de *Mol* oppignoratum fuisse reperio gentilibus eiusdem nominis, a Philippo IV. Hisp. Rege, nominatim *Renato de Mol*, idque unà cum dominiis *Balen* & *Desschel*, ei conterminis, pro viginti millibus & septingentis florenis. Jacobus Bouton Brabantiæ Ordinum Graphiarius possedit etiam præfata dominia jure pignoratitio, quod nuperis annis transcripsit *Alexandro Roelans* hodierno domino.

Notabo hîc obiter quod Zuenteboldus Lotharingiæ Rex, qui Corbeiensi monasterio, Ord. S. Benedicti, hisce locis benefecir, decesserit anno D.CCCC. benefactoremque fuisse monasterii Epternacensis anno 895. & S. Dyonisii propre Parisios anno 896. & monasterii Nivellensis anno 897. ecclesiæ Treverensis anno 898. eodemque anno ecclesiæ S. Lamberti Leodii. fuit Arnulphi Imp. Filius naturalis, & ab eodem Rex Lotharingiæ creatus anno 895. (teste Reginone) duxitque anno 897. Odam, Odonis sive Ottonis Francorum Regis filiam, ex qua genuit *Benedictam* & *Cæciliam* Susterenses ex ordine Abbarissas, in Ducatu Juliacensi, quod monasterium, à Pipino Herstallio anno 714. opera S. Willibrordi incohatum, idem Znendeboldus postea auxit & tumulo suo sepulchrali anno DCCCC celebrius reddit.

Præterea, magnis privilegiis & immunitatibus hanc ditionem cumularunt pristini Principes, præsertim Joannes III. anno M.CCC.XXXI. Wenceslaus

 annis

annis M. CCC. LXIV. & LXXVII. Philippus Bonus, annis M. CCCC. XLIV. & LVII. Carolus Audax, anno M. CCCCLXVII. quorum exemplaria penes me habeo, ex quibus subjungam illud, quod reor esse maximi momenti.

WY Jan bydee gratien Goeds / Hertoge van Lotharijck / van Brabant ende van Limborch / doen condt / allen luyden / ende den ghenen die onse letteren sullen sien ende hooren lesen; Dat wy om sonderlinge minne ende vrientschap die wy dragen ende hebben tot onsen luiden van onser Dorchdyen van Molle gemeynlijck ende die daer toe behooren / hebben georloft ende geloven by onser trouwen voor ons onse oiren ende nacomelingen / onsen voirsz. lieden hueren oiren ende hueren nacomelingen / dat wy alle die ghemeyn vroenten die gelegen is binnen onser voirsz. Dorchdien nimmermeer vercopen noch uytgeven en sullen in egheender manieren / mer dat wyse sullen laten liggen ten ghemeynen orbaer ende te gemeyne mantschap alle onser goeder lieden van onser voirsz. dorchdyen die nu zijn ende namaels wesen sullen / ende willen datse voortaen emer peyssélijck en vredelijck gebruycken alle die ghemeynten ende vroenten / die voirgenoemt is / ende bevelen onsen Rechteren ende Rentmeesteren die nu zijn ende namaels wesen sullen / dat sy sonder enniich ander gebot hier af namaels te hebben van onsen wegen / onsen voirseyden luyden houden / in die voirsprokene ghemeynte ende vroente emer peysselijck ende vredelijck. Ende dat syse beschermen ende verhueden van onsen wegen tegen alle die ghene die hen daer in enuich letenisse oft onrecht doen wouden wien datse sijn / want wy willen dat hen alle die voorge dingen tot ewelijcken daghen ende hueren oiren ende nacomelingen / van ons onsen oiren ende onsen nacomelingen / vast ende gestadich zijn gehouden / sonder daer tegen yet te doen och te gaene in geender manieren / in oirconschap der welcker dinck / hebben wy onsen voirsz. lieden desen oepene brieve besegelt met onsen segele / in kennissen der waerheyt / dit was gedaen ende gegeven des goensdaechs na onser vrouwen dach te Assumptien / inden Jaer ons Heeren Dusent dryhondert dertich en een.

De Dominio Balen. CAPUT III.

EX iis quæ retuli capite præcedenti, satis liquet quomodo hoc dominium devenerit ad Alexandrum Roelans hodiernum dominum, eoque lectorem remitto, solum hîc recensebo quod ecclesia de *Balen* collata fuerit monasterio Averbodiensi anno M. CC. LXVI. à Nicolao de *Olmele milite*, quod docent archina dicti cœnobii, relata ab Antonio Sandero in Chorographia sacra Averbodiensi.

De dominio Desschel. CAPUT IV.

DOcuimus capite secundo, quod *Mol*, *Balen & Desschel* unà transcripta fuerint Alexandro Roelans, jure pignoratitio possidenda, eademque hîc repetere supervacaneum foret.

Dum hæc commentaria recoleremus, deprehendimus in quodam cartulario, Cameræ rationum Ducatus Brabantiæ, notatum quod sequitur. *Item ont esté venduz l'an* 1657. *les villages de Mol, Balen & Desschel pour la somme de* 24. *mille florins au dessus l'engagere*, non expresso nomine emptoris, quem remur fuisse ipsam communitatem seu populum præfatorum pagorum, eumque postmodum jus suum transcripsisse Jacobo Bouton Ordinum Brabantiæ Graphiario.

De Dominio Morchoven & Comitatu Coupigny. CAPUT V.

Coſmas Claudius d'Ongnyes Comes de Coupigny & de Morchoven, Baro de Blaesvelt, Dominus de Pamele, Ledeberge, Wiere, Beaucamp, Rouvroy, Brouckhoven, Cretenbourch, Meſplau, Mailly, Pilly, &c.

AUtor libri cui titulus *Juriſprudentia Heroica*, poſtquam art. IV. egiſſet de erectione dominii de *Buggenhout* in Principatum ſub titulo & nomine *Bournonville* ſubdit ſequentia. *Poſſet huc referri non abſimile diploma quo* D. *Claudius Doignes Top. de Coupigny, Morchoven, &c. a Rege obtinuerat anno* 1624. *erectionen ditionis de Morchoven in Comitatum, ſub titulo ac nomine de Coupigny, in quo hoc notabile, quod Coupigny ſit pagus in Arteſia dicto D. Claudio nunc ejus heredibus competens, qui cum aliis pagis dicta ditioni de Morchoven per Regem unitus, ſimul Comitatum componunt titulo de Coupigny celebrem: atque ita etiam unjus loci nomen alteri attribui loco per Regem licet.*

Subjungam itaque diploma erectionis dominii de Morchoven in Comitatum ſub titulo ac nomine de Coupigny ex eodem libro deſumtum.

Philippe *par la grace de Dieu, Roy de Caſtille, de Leon, d'Aragon, des deux Sicilles, de Hieruſalem, de Portugal, de Navarre, de Crenade, de Tolede, de Valence, de Callice, de Maillorques, de Seville, de Sardaigne, de Cordube, de Corſicque, de Murcie, de Iaen, des Algarbes, d'Algeſire, de Gibraltar, des Iſles de Canarie, & des Indes tant Orientales qu'Occidentales, des Iſles & Terre Ferme de la Mer Oceane: Archiduc d'Auſtriche, Duc de Bourgoigne, de Lothier, de Brabant, de Limbourg, de Luxembourg, de Gueldres & de Milan: Comte de Habs-*

Zzz 2 bourg,

bourg, de Flandres, d'Arthois, de Bourgoigne, de Thirol, Palatin, & de Haynau, de Hollande & de Zeelande, de Namur, & de Zutphen: Prince de Swave, Marquis du S. Empire de Rome: Seigneur de Frise, de Salins, de Malines, des Cité, Villes & Pais d'Utrecht, d'Overyssel, & de Groeninghe, & Dommateur en Asie & Africque. A tous presens & à venir, qui ces lettres verront, ou lire ouiront, Salut. Scavoir faisons, que comme aux Princes Souverains (desquels tous estats & degrez de noblesse, preeminence & Seigneurie procedent) convient & appartient d'eslever & decorer en honneur, tiltres & prerogatives, ceux lesquels par continuels exercices & experience de notables & vertueux faits & services ils cognoissent l'avoir merité, & estre dignes & capables de telle retribution d'honneur & dignité, afin de tant plus les mouvoir, induire & obliger à perserver de bien en mieux, & inciter & attirer d'autres, mesmes leurs successeurs, à les imiter & ensuivre, & les esguillonner non seulement pour atteindre la bonne renommée & reputation d'iceux, mais aussi au plus haut degré, & comble de vertu pour l'avancement du bien public. Et nous ayant esté fait rapport de la descente & extraction de la maison & famille cognue pour sa qualité & ancienne noblesse de nostre tres-cher & feal Messire CLAUDE D'ONGNYES Seigneur de Coupigny, Morchove, Pamele, Beyerlant, Bachendorp, &c. & pour les honneurs que ses ancestres ont eu & possede servant à nostre Couronne & à nos predecesseurs leurs Princes naturels & souverains, en charges & fonctions tres-importantes & principales: & qu'à l'imitation de ce, ledit Messire CLAUDE D'ONGNYES a voulu continuer la mesme affection & zele à nostre service, s'employant, comme il fait actuellement, avec beaucoup de travail & vigilance, & à nostre entiere satisfaction & contentement, en l'un des premiers & plus relevez estats & charges de nos Pais-bas, qu'est de chef de nos Domaines & Finances, par l'espace de dix & sept ans, & ayant depuis deux ans en ça servy aussi conjoinctement en nostre Conseil d'Estat, s'acquittant de toutes ses obligations fort loüablement, comme nous le tesmoigne nostre tres-chere & tres-aymee bonne Tante Madame Isabel Clara Eugenia par la grace de Dieu Infante d'Espagne, &c. par sa lettre du vingtiesme jour du mois de Novembre dernier, nous informant des bons & fidels services, qu'il nous rend continuellement en la conduitte & maniement des plus importantes affaires de nostre Estat en nosdits Pais-bas, avec beaucoup de zele, suffisance, & dexterité, a u grand & particulier contentement de son Altesse, pour lesquels juge qu'il merite d'estre orné & recompensé par quelque titre d'honneur, qui le puisse accrediter & authoriser d'avantage pour le bien & avanceement de nostre service: outre ce que sa naissance & le lustre de sa famille, comme dit est, le rend digne de nostre Royale grace, & munificence; desirans pour ce favorablement le traitter, inciter, & encourager à continuer de bien en mieux. Pour ce est-il, que nous les choses susdittes considerées, & y ayant particulier esgard, comme aussi à laditte favorable intercession de nostre-ditte tres-chere & tres-aimée bonne Tante: Avons icelluy Messire Claude d'Ongnyes Seigneur de Coupigny, de nostre certaine science, grace, & liberalité, pleiniere puissance & authorité souveraine, fait & creé, faisons & creons Comte par tes presentes: & comme laditte terre & Seigneurie de Coupigny n'est immediatement tenuë de nous, mais bien la terre, village, & Seigneurie de Morckove, située en nostre Pais & Duché de Brabant; avons pour certaines bonnes considerations à ce nous mouvantes, permis & consenty, permettons & consentons par cettes, que d'oresenavant laditte terre, village, & seigneurie de Morckove portera le nom de Coupigny, laquelle avec toutes ses appendences & dependences avons erigé & erigeons en dignité, tiltre & preénimence de

com-

Comte : *& de noſtre plus ample grace, authorite, & puiſſance abſolue, avons en outre audit Comté annexé & uny, annexons & uniſſons par ces preſentes, laditte terre & Seigneurie de* Coupigny, *avec tous les tenemens & arriere-fiefs en dependents : enſemble la terre & Seigneurie de* Meſplau, *conſiſtance en haute, moyenne & baſſe juſtice, pour par ledit Meſſire* Claude d'Ongnies, *ſes hoirs & ſucceſſeurs, maſles ou femelles, tenir d'oreſnavant heritablement & à touſjours ledit tiltre de* Comte & Comteſſe *immediatement de nous, nos hoirs & ſucceſſeurs ; & au ſurplus en jouir & le poſſeder en tous droits, honneurs & authorites, prerogatives & preeminences, tout ainſi & par la meſme maniere que tels & ſemblables Comtes ont accouſtume de tenir, jouir, & uſer de tels Comtez & tiltres d'honneur par tous nos Pais, terres & Seigneuries. Le tout à charge & condition que ledit Meſſire* Claude d'Ongnyes, *ſeſdits hoirs & ſucceſſeurs, Comtes & Comteſſes dudit* Coupigny, *ſeront tenus de faire les reliefs, feaulté, hommage & ferment de fidelite accouſtumez à cauſe dudit tiltre de Comte, ès mains de nous & de nos hoirs & ſucceſſeurs, ou de noſtre dicte treschere & tres-aimée bonne Tante à preſent pour nous, & à l'advenir de nos Lieutenants Gouverneurs & Capitaines Generaux de nos Pais-bas, leſquels en noſtre abſence, & celle de noſdits hoirs & ſucceſſeurs d'iceux Pais, avons commis & authoriſé, commettons & authoriſons à ce par cettes, & par iceluy ferment jurer & promettre de le tenir de nous & de nos Succeſſeurs en la maniere que deſſus. Item que ladite terre & ſeigneurie de* Coupigny *ainſi unie, enſemble celle de* Meſplau, *ne ſe pourront aliener diviſement, ſeparer, eſcliſer ny deſmembrer en aucune portion ou partie, par ſucceſſion, teſtament, ou autre contract : & s'il arrive quelle ſe vende entiere, ou qu'elle tombe en main eſtrangere, qui ne ſoit du nom & maiſon* d'Ongnyes, *alors ceſſera ledit tiltre. Et en outre que cette creation, erection, & tout le contenu en ſes meſmes preſentes, ne tournera ores ny au temps à venir en noſtre prejudice ny de nos droits, hauteur, ſeigneurie, jurisdiction, reſſort, ſouveraineté, authorité, & preëminence. Si prions & requerons noſtre ditte tres-chere & tres-aimée bonne Tante, & donnons en mandement à nos tres-chers & feaux les gens de noſtre Conſeil d'Eſtat, Chef-Preſident & gens de nos Privé & Grand Conſeil ; Chefs, Treſorier General & Commis de nos Domaines & Finances, Chancelier & gens de noſtre Conſeil Provincial en Flandres, Preſidens & gens de nos Chambres des Comptes à Lille & audit Brabant, & à tous autres nos Juſticiers, Officiers, Vaſſaux, ſubjects & Serviteurs, qui ſe peut & pourra tocher & regarder, preſens, & à venir & chacun d'eux en droit ſoy, & ſi comme à luy appartiendra, qu'ils tiennent, reputent, eſtiment, nomment, appellent, eſcrivent, intitulent, honorent & proclament d'oreſenavant ledit Meſſire* Claude d'Oignyes, *& apres luy ſes hoirs & ſucceurs maſles & femelles Comtes, & Comteſſes dudit* Coupigny. *Mandons en outre auſdits de nos Finances & de nos Comptes, qu'ils procedent bien & deüement à l'interinement & verification de ceſdittes preſentes, ſelon leur forme & teneur, & ce fait ils, leſdits de nos Conſeils, Vaſſaux, Juſticiers, Officiers, & ſubjects, & tous autres qui ce regardera, & chacun d'eux, faſſent, ſouffrent & laiſſent ledit Meſſire* Claude d'Ongnyes, *ſeſdits hoirs & ſucceſſeurs maſles & femelles, de noſtre preſente grace, Octroy, creation & erection, & tout le contenu en ceſdittes preſentes, ſelon la forme & maniere, & ſous les conditions deſſus dittes, plainement paiſiblement & perpetuellement joüir & uſer ſans leur y faire, mettre, ou donner, ny ſouffrir eſtre fait, mis ou donné aucun trouble, deſtaurbier ou empeſchement, en maniere que ce ſoit ; lequel ſi fait ou mis, leur auroit eſté ou eſtoit ; le reparent, & mettent, ou faſſent reparer & mettre incontinent & ſans di-*

lay à neant: Car tel est nostre plaisir: nonobstant quelconcques ordonnances, restrictions, mandemens ou deffences à ce contraires. Et afin que ce soit chose ferme & stable à tousjours, nous avons signé cettes de nostre main, & a icelles fait metere nostre grand seel, sauf en autres choses nostre droit & l'autruy en touttes. Donné en nostre ville de Madrid Royaume de Castille le sixiesme jour du moins de May, l'an de grace mil six cent vingtequatre, & de nos Regnes le quatriesme, paraphé Ep^s. Segob^s. *Vt. & signé* Philippe, *& sur le ply estoit escrit*, par le Roy, *& signé* I. Bruneau, *& seelle du grand seel de sa Majesté en cire vermeille pendant à double cordon d'or.*

In suprema curia feudali Ducatus Brabantiæ, legitur in primario codice feudorum agri Antverpiensis, fol. ccc. xxix. recto & verso.

JAn van Lyere Heeren Woutersſoen/ xxiij January Anno. M. D. v. By overghevene van Meester Matheeuse Huyoel/ Secretaris in Brabant/ als Procureur ons Heeren des Coninex van Castillien/ met sijnen ghenade oepenen Brieven ghegheven op ten eersten dach van Junio Anno M. D. v. ghecommitteert om die opdracht vanden goeden ende Heerlichz nagescreven/ in sijnder ghenaden name te doene ende te passeren. Hout die hooghe ende middel Heerlicheyden van Morchoven ende Norderwijck mit allen hueren toebehooren ende appendentien/ gelijck ende in alder manieren onse Heere de Coninck die aldaer beseten ende gebruijckt heeft/ behalven die Regalien Heergeweyden confiscatien van Oorloeghen bastaerde goeden ende diergelijcke om by den voorsz. Janne van Lyere/ ende sijne erven ende nacomelingen/ van nu voort aen vanden. voersz. hooge ende middel Heerlijcheyden te gebruijckene/ ende die vanden Hertochdomme van Brabant sonder middel tot eenen vollen Leen te houden/ totter tijdt toe dat die ghelost zelen wesen.

Item in codice, dicto *van de Nieuw Vercrygen*, conscribi cœpto anno 1555. fol. c. xlvi. prout sequitur.

BAlthasar Guilhelme d'Oignyes Comte de Coupigny/ le x. de Janvier M. D. C. quarante/ a tiltre d'erection en Comte soubz le nom de Coupigny/ adecq les Seigneuries de Coupigny & de Mesplau/ par le trespas de feu Messire Claude d'Oignyes son pere soubz escript.

Jonck. Claude d'Oignies/ xiij. van November anno. 1593. by doode Vrouwe Maximiliaen vander Meeren zijnder Vrouwe Moeder onderschreven.

Vrouwe Maximiliane vander Meeren Weduwe wylen Heeren Baudewijns d'Oignies/ xxvij Augusti M. D. Lxxiiij by doode Jor. Jans vander Meeren heurs Vaders ondersz.

Joncker Jan vander Meeren Stadthoudere vanden Leenen des Lants van Mechelen/ x. Novembris M. D. Lxi. mits coope by hem gedaen teghen onsen aldergenadichsten Heere den Coninck/ houdt alsulcken Heerliceheyt ende Jurisdictie als onse voorsz. Heere de Coninck gehadt heeft/ binnen der prochien van Morchoven/ gelegen onder het Schoutetschap van Herentaels/ Int Quartier van Antwerpen/ soe wyt verre ende breet/ als huer die limieten der voersz. Heerlicheyt streckende ende extenderende sijn/ met allen den rechten/ verballen proffyten ende emolumenten/ die onse voersz. Heere de Coninck aldaer totten daghe vanden vercrijge gehadt ende gebruyckt heeft/ behoudelijck onsen voorsz. Heere den Coninck gereserveert den clockslagh/ beden Heergeweden resort/ Remissien van overjaerde delicten/ legittimatien/ Octroyen/ ende andere gelycke regalien boven niet ghespecificeert/ sonder meer om die voersz. Heerlickheydt ende Jurisdictie byden voersz. Jonckeren Janne ende sine hoiren ende nacommelingen/ oft actie van hem hebbende van nu voirtaene peysselyck ende vredelijck gebruyckt ende beseten te wordene/ ende die by hem ende sine voersz. hoiren ende naecommelingen/ oft actie van hen hebbende van onsen voersz. Heere den Coninck als Hertoge van Brabant tot eenen vollen leene te houdene/ soo lange ende totter tijt toe dat die wederomme ghelost sal wesen.

Præterea reperio quod Philippus IV Hisp. Rex transcripserit dominium quod hîc loci habuit, Comiti de Coupigny anno 1644. pro mille & centum florenis.

Cæterum, in templo de Morchoven, in fenestra vitrea retro aram summam legitur hæc epigraphe. Il-

Illustre & puissante dame Agnes Bernardine de Montmorency Baronne de Blaesvelt Comtesse .... de Coupigny & Morchoven &c. 16...,

Ad partem vero borealem chori, extat humi hoc epitaphium litteris latinis exaratum.

Hier leet begraven Joncvr. Philipotte van Leefdael, dochter was Jonchr. Anthonis van Leefdael, ende Joncvrouwe Margarite vande Werve, Heere ende Vrouwe van Thielen ende in Cierle, &c. sterf den XX. *Augusti* M. DC. XXVIII.

Leefdael Werve, Ranst Beuckeleer, Caueren vander Elst, Deverne Scheyf.

De Dominio Norderwijck. CAPUT VI.

Joannes Franciscus T'Serclaes, ex Baronibus T'Serclaes, Dominus de Norderwijck.

N*Orderwijck* antiquus est locus, siquidem ejus meminit Otto II. Imp. quando anno DCCCC.LXXIV. prædia ablata monasterio S. Bavonis restituit, extat ejus diploma apud Miræum in Cod. don. piar. cap. XXIX.

Anno M.CCC.LXX. acquisivit Joannes van Liere hujus pagi dominium a Machtilde Geldrica, referente Christop. Butkens in Troph. Brab. lib. IV. c. X. fol.488. cujus verba ista sunt. *En l'année suivante* M.CCC.LXX. *Mathilde de Guildres Comtesse de Cleves & Dame de la terre de Malines, de l'adueu de nostre Duc & Duchesse vendit à transporta à Jean de Liere Chevalier, la terre de Norderwijck pres de Herentals, avec ses appertenances pour estre tenu en fief d'elle.*

 Porrò

Porrò excerptum, quod ex codice feudorum exhibuimus capite præcedenti, docet quod anno M.D.V. alta & media Jurisdictio pagorum de *Morchoven* & *Norderwijck* oppignorata fuerit Joanni van Liere Walteri filio, à Philipo I. Castellæ Rege, unde colligi datur, jus illud, ad illa tempora, penes Brabantiæ Duces mansisse, neque eum aliis minoribus fuisse transcriptum a Machtilde Geldrica, supra memorato Joanni van Liere anno 1370.

Cæterum, subjungo quæ ad rem nostram deprehendi in Libro feudorum tirritorii Mechliniensis fol.87. recto.

Joffrouwe Joanne van Liere Jans dochter............... Modo Joncker Jan de Pleyne / Jonckee Huybrechts sone / na de doodt van Joff. Joanna van Liere syn moedee / heeft ontfaen tot eenen vollen leene de Heerlijckheyt vanden dorppe van Noorderwijck / met hooghe ende leeghe / metter thienden / chysen / ende pontpenninghen / ende alle andere / syne toebehoorten / jaerlycx weert...... Actum opten iij dach Octob. anno M.D.L iij. &c.

Den tweeden Juny M.D.C. L x iij. is Heer Jan Franchois Serclaes sterffman worden / ende Meester Hieron. Vranckx Notaris besetman als ten Register fol.

De dominio Hersel. CAPUT VII.

Maximilianus liber Baro de Merode, Marchio de Westerlo, Comes de Oolen & Batenbourg, Baro de Petersem, Steyn, dominus de Hersel, &c.

HErsel versus Arschotum S. Servasio sacer pagus est, cui sub est vicus, *Oosterwijck* nuncupatus, in quo. S. Hadrianus tutelarem agit, miraculis gloriosus.

Petrus Cameracensis Episcopus concessit Waltero Back xx. Abbati Tungerloensi altare & Personatum Ecclesiæ de *Herzele* anno 1365.

Cæterum, hujus loci dominium spectat ad Marchionem de Westerlo.

De

Prætorium de Norderwyck. pag. 280

De Dominio Olmen. CAPUT VIII.

Joannes Fredericus vander Gracht, Dominus de Vremde, Olmen, Schardau, &c. Summus Prætor Ditionis Waſiæ.

OLmen antiquum dominium, ſitum in extremis oris Præfecturæ Herentalenſis verſus agrum Leodienſem. Dominium ejus tenuerunt olim gentiles de *Grayenhem*, ex qua domo tranſiit per nuptias in familias *Brant*, *Damant*, *Varick*, *vander Gracht*: Vide quæ de hoc pago habentur, lib. II. cap. VI. lib. III. cap. XIV. & XVII. conſule præterea genealogiam ſtirpis Brant, apud Chriſtop. Butkens in Troph. Brab. ad finem libri noni fol. 653. verſo.

Cæterum, in ſuprema curia feudali Brabantiæ, legitur de hoc dominio in primario codice feudorum agri Antverpienſis, fol. CCC. LIV. & ſeq: prout ſequitur.

Urouwe Anna damant xxiiij. Septemb. 1615. by doode van Jouffrouwe Margriete Brant ondergeſz.

Jouffre Margriete Brant prima Auguſti 1606. by doode Wilhems Brant haers Broeders ondergeſz.

Willem Brant ultima Martij M. D. Lvi. by doode wijlen Arnts Brant ſijns Vaders onderghe ſchreven.

Willem van Marroyen xxiij. Maerr Anno M. D. viij. Tot behoeff van Arnde Brant onder ſyn jaren by doode wijlen Heeren Hubrecht Brant ſijns Vaders ondergeſchreven.

Hubrecht Brant xxij. May Anno M. CCCC. xcij. by overgevene ende wiſſelinge gedaen teghen Cornelyſe Brant ſijnen Brueder onderſchreven.

Cornelis Brant xxij. Aug. An. M. CCCC. Lxxxvij. by doode wijlen Heeren Jans Brant ſims Brueders / hout die Heerlichept van Olmen / ghelegen Oſt ende Noirt weert aen die Heerelijckhept van Molle ende Balen Weſt ende Zuydt aen die Prochie van Meerhout / ende op die palen vanden Lande van Loon / mitten rechte van aldaer te ſettene eenen Schouteth / zeven Schepenen ende eenen Vorſter / ende is eenen volle leen.

Antverpiæ apud Dominicanos in choro ad partem meridionalem, visitur monumentum atque epitaphium subjunctum, quæ hîc exhibemus ad probationem eorum quæ diximus.

Ici gist Messire Henry de Varick, Chlr. Vicomte de Bruxelles Seigr. de Boonendael Bauwel Olmen, du Conseil de guerre, Marcgrave d'Anvers trepassa l'an 1641. 5. Octob. & Dame Anne Damant sa Compaigne dame desdits lieux trepassa l'an CIↃ. IↃCXXX. VI. *de May.*

De Dominio Thielen. CAPUT IX.

N. van Baexen dominus de Thielen & in Ghierle, &c.

THielen amœnus eſt pagus, conterminus ſylvæ Turnhoutanæ, dictæ *Croosbout*, ejus dominium tenetur in feudum à *Gelæ* domino, verùm quis primò illud beneficiario jure mancipaverit, quiſve in feudum acceperit, hactenus aſſequi non potui. Habeo penes me diploma cujus excerptum tale. *Univerſis præſentes litteras inſpecturis, Decanus & Capitulum eccleſiæ Cameracenſis, nec non Daniel de Ranſt dominus temporalis de Hautaing & de Thielen, & Catharina ejus legitima conthoralis, ſalutem in dño ſempiternam. Notum facimus univerſis, quod cum nuper certæ queſtionis ſive diſcordiæ materia, inter nos Decanum & Capitulum prædictos, ex una, & nos Danielem de Ranſt & Catharinam prætactos, ex altera parte, de & ſuper certis vivariis, quæ nos Daniel & Catharina conjuges prædicti, temporibus retroactis, à nobilis & ſtrenui viri dñi Henrici de Huerne domini temporalis de Perweys, de Duffele, de Gele, & de Walem, &c. prædeceſſoribus, ſub certis modo & forma receperimus habuimus & tenuimus, &c. quæ quidem vivaria jacent & ſita ſunt in territorio de Gele infra diſtrictum terrarum ſuive bonorum ibidem vulgariter dictorum de Biſſchophoeven & ſunt numero ſex &c. In quorum teſtimonium & munimen, Nos Decanus & Capitulum eccleſiæ noſtræ, & nos Daniel & Catharina noſtrum, ſigilla præſentibus duximus apponenda. Datum anno dñi* M. CCCC. LIV. *die* XI. *Decembris.*

Ex his clarum evadit quod anno M. CCCC. LIV. Daniel de Ranſt poſſederit dominatum de Thielen, atque ex epitaphio infra jungendo, quod viſitur in medio chori eccleſiæ de Thielen, colligi datur, quod hoc dominium, tranſierit in familiam *Leefdael* per nuptias *Corneliæ van Ranſt.*

Hier leght begraven Heer Johan van Leefdael, Ridder, Heere in ſijnder

tyt tot Tyelen ende in Gierle die sterf anno M. D. *ende dertich op den twintichsten dach July, ende vrouwe Cornelia van Ranst sijn wettige huysvrouwe, met haren Ouders, de welcke sterf anno* M. D. XXXIII. *opten* XXIII. *dach Octobris, bidt om Gods wile voer haer sielen.*

Præterea in eodem choro, legitur humi, ad partem meridionalem.

Hier leyt begraven Joncker Lodewyck van Leefdael, in sijnder tijt Heere van Thielen ende in Ghierle sterf den XXV. *Meye anno* 1608. *ende Joncvrouwe Anna van Schoonhoven sijne Huysvrouwe sterf den* I. *December anno* 1647.

Item in navi templi, ad partem meridionalem, humi.

Hier leyt begraven Joncker Philips van Leefdael Heer van Thielen, Liefringhe, Waelewijck, Eten, Meewen ende in Ghierle, sterf op den derden July anno 1568. *met Jonckvrouwe Anna van Gavere sijne wettighe ghesellinne, sterf op den derden May anno* 1567.

Ætate nostrâ transiit hoc dominium per nuptias, in familiam *van Baexen.*

De Dominio Tongerlo. CAPUT X.

Abbas Tongerloënsis dominus de Tongerlo, &c.

T*Ongerlo* perantiquus est pagus, inque eo cœnobium longè elegantissimum Ord. Præmonstratensis conditum sæculo Christi XII. porrò dudum ante ævum illud, hic locus in dilitiis habitus, ab Austrasiæ Lotharingiæque Principibus, quorumque venatoria domus, etiamnum superstes conspicitur, intra muros monasterii præfati: cujus trigesimus

Prætorium de Thielen

pag. 234

ſimus octavus Abbas Auguſtinus Wichmans, de hoc pago commemorans in ſua Brabantia Mar. lib. III. c. XL. *Colebatur*, inquit, *hoc in loco, ante noſtrum adventum, ſanctiſſima Virgo Dei-para, ut ſpecialis parochiæ Tungerloënſis patrona, & miraculis multis ibidem erat illuſtris. Sed tam præclara ubi facta prodigia (verba ſunt Chronologiſtæ) per negligentiam ſcriptorum obſoleta, memoriæ ſubtrahi, quam juſtè dolemus. Quibus ex verbis non obſcurè colligitur, diutiſſime ante hujus ſcriptoris tempora (qui tamen circa an. 1178. floruit) miracula hic coruſcaſſe, quæ ejus tempore ita fuerint obſoleta. Quod ſane non parum antiquitatem pariter & venerationem hujus loci commendat; qui à tot ſæculis S. Deiparæ glorioſum fuit habitaculum, & beneficiorum ſacra officina.*

Cæterum, dimidium alti dominii ſeu juriſdictionis hujus pagi, memorato cœnobio tranſcripſerunt Wenceſlaus & Johanna Brabantiæ Duces, anno M. CCC. LVII. quorum diploma ſubjungo, exceptum ex Camera rationum Ducatus Brabantiæ, ex codice, dicto *Regiſtre van veele ende diverſche privilegien, titulen ende exemptien*, fol. CCCC. XLIV. verſo & ſeq.

WEnceſlaus van Behem byder gratie Godts Hertoge / ende Johanne bider ſelber gratien Hertoginne van Lucembourg / van Lothrie / van Brabant / van Limborch / ende Marcgrade des Heylich Rijcx / doen condt ende kennelic allen luden / dat wy voor ons / ende voor onſe nacommelingen / den Abt van Tongerlo ende ſinen Convente onſen geminden in Gode / overmits dienſt / die ſy ons / ende onſen vorderen gedaen hebben / ende daegelijcx doen / ende altoes doen morghen / ende om dat ſy te meer gebonden ſelen zijn t'ewelijcken daeghen voor ons / ende onſe vorderen dien God genedich zy te bidden / ende als wy by den wille ons Heeren van live ter doot comen ſelen ſijn / ſolemnele jaergetide in Vigilien ende in Miſſe in hueren Clooſter doen / ende begeren ſelen voor ons / ende voor onſe voorſz. vorderen jaerlicx tot ewelijcken daeghen / den ſelven Abt ende Convente verleenen ende ghegeven in eenen gerechten erffelijcken leene van ons / ende onſen nacommelingen te houden / te hebben ende te beſitten ewelijck ende erffelijck / halff die groote ende Hooge Heerlichept ende Hooghe Gerichten vanden Dorpen van Tongerlo mit allen zijnen toebehoorten / ende van allen luyden die daer te vierſcharen horen van rechte / in alſulcker manieren dat onſe Richter / die daer ten tijde zijn ſal / voer ſal manen / ende des voorſz. Abts ende Convents Richter no; ende ſeulen beyde die Richteren die onſe ende die hoire te gader richten ende broken opnemen ende ontfaen / ende die broken gelijc deylen half ende half / ende die een ſonder den anderen niet / ende alle die Hoge Gerichten des voorſz. Dorps / mit ſinen toebehooren voorſz. ſalmen doen ende hanteren binnen den eigendom van Tongerlo tot onſen ende des voorſz. Abts meeſten oirbore en proffijte / behoudelic den Abt ende den Convente voorgenoempt allen hoiren anderen rechten uſogien ende heerlicheyten die ſy van oudts met ghemeenlicke hebbingen heerbracht ende gehadt hebben / in oirconden ende veſticheden van welcken dinghen wy onſe Zegele ane deſen brieff hebben doen hanghen; Gegeven tot Bruesſele enentwintich daeghe in Julio / in jaer ons Heeren duſent drie hondert vijftich / ende ſeven / aldus geteykent Per Dominos Ducem et Duciſſam præſentibus Dominis de Rimen / de Witham et Alardo de Os Receptore Brabant.

Anno M. D. V. acquiſivit Joannes van Liere Walteri filius jure pignoratitio, alterum dimidium ſupremæ mediæ & infimæ juriſdictionis de Tongerlo, à Philippo I. Caſtellæ Rege, quod exiguo intervallo poſt, tranſcripſit præfato cœnobio, uti patet ex excerpto infra jungendo, deſumto ex primario codice generali feudorum agri Antverpienſis, fol. CCC. XX.

HEr Arnt Streyters Abt des Goidtshuys van Tongerloo xiij. July Anno M.D. xxx. tot behoeff deſſelffs Goidtshuys.

Claes van Hercke inden naeme ende tot behoeff des Goidtshuys van Tongherloo xxiij. Januarij Anno M.D.v. by coope, ghedaen teghen Janne van Lyere Heeren Wouterſſoene ondergeſz.

Jan van Liere Her Woutersſoene / xxiij January Anno M. D. v. by opdrachten ende overghehevene van Meester Gheerde vanden Dyke / Secretaris in Brabant / als Procureue ons geneden Heere des Conincx van Castilien / &c. by ſynen openen Brieve ghegheven opten iersten dach van Junio Anno M. D. v. ghecommitteert om de opdracht vander Heerlichept naghescreven in zynder ghenaden name te doene / achtervolgende den verrrijghe byden voorsz. Janne van Lpere tegen onsen voorsz. Heere den Coninck / mit consente der drie Staten des Landts van Brabant ghedaen / hout die hellicht vandee hoogher middeler ende leegher Heerlicheyden vanden Dorpe van Tongherloo / zoo verre hen die Palen daer af extenderen / mit oock die executie vanden criesmen / mitter hellicht van allen Kueren ende Bruechen ende Vorsteeie aldaer / behalven die Regalien / Heerg: confiscatien van oerloegen / bastaerde goeden / ende dieegelijcke / om by den voorsz. Janne ſynen oiren ende nacomelingehn van nu voertaen vanden voersz. Hellicht / vander voersz. hoogher middelder ende legher Heerlijchheden / mitter Vorsterien / Kueren / Bruecken / ende executien van crisme te gebruyckene / ende die vanden Hertochdomme van Brabant tot eenen vollen Leene te houdene / zoe langhe tot dat die gelost zelen wesen.

Anno M. D. C. XLIV. Philippus IV. Hiſp. Rex, in perpetum vendidit bis mille & quingentis florenis Abbati Tungerloënſi, memoratam juriſdictionis partem, quam ipſius prædeceſſores pignoratitio jure poſſederant.

De Origine monaſterii Tungerloënſis. Caput XI.

Non modo agri Antverpienſis, ſed totius Brabantiæ, pulcherrimum monaſterium Tungerloënſe eſt, quod foſſis undique & muris longiſſimo ſpatiorum circuitu cinctum, non cœnobium ſed integram civitatem videtur continere. Quæcumque enim ad hominum vitam ſunt neceſſaria, in eo parantur, quibus cum munitio accedat, & juſtus hominum numerus, non video, quid ad oppidi nomen deſideretur. Præterea, ſitus ejus, antiquâ quercu ordine conſitâ, nemoroſus & amœnus. De hoc itaque monaſterio commemorat Aubertus Miræus, in Chronico Ordinis Præmonſtratenſis à ſe conſcripto initio hujus ſæculi, atque inſcripto Adriano Stalpartio Abbati Tungerloënſi, traditque ſequentia.

Monaſterium Tungerloënſe (à veteribus Tungris hujuſce tractus incolis nomen habens) conditur in Brabantia anno M. C. XXXIV. *fratribus ex Abbatia S. Michalis Antverpienſis eodem evocatis, & Henrico quodam Abbate conſtituto Fundator monaſterii primus, fuit vir plebejus & dives, nomine Giſelbertus:. qui ſe ſuaque univerſa Deo tradens, ibidem Religioſus ſeu Converſus (ut vocant) factus eſt. Poſt à variis Principibus dotatum, atque à Ioanne II. Brabantiæ Duce in clientelam ſuſceptum, in oppidi fere magnitudinem excrevit: adeo ut inter Brabantiæ hodie monaſteria amplitudine atque ædificiorum apparatu excellat. Eſt in eo inſignis veterum manuſcriptorum librorum bibliotheca, itemque ædicula cuſtodiæ SS. Corporis Dominici deputata ex alabaſtrite artificioſiſſimè fabricata.* Et paulo poſt: *Eſt autem Tungerloa ſita tertio fere milliari ab Arſcoto, Brabantiæ oppido Ducali Crojanæ familiæ titulo illuſtri. Fuit vero Abbatia hæc Tungerloënſis à Pio* IV. *Pontifice max. Epiſcopatui Silvæducenſi unita. D. Franciſco Sonnio & D. Laurentio Metſcio, epiſcopis Silvæducenſibus ſimulque Abbatibus Tungerloënſibus exiſtentibus. Sed tempore D. Clementis Crabbelii, tertii epiſcopi Silvæducenſis, Abbatia ſejuncta eſt ab epiſcopatu, certâ dote annua epiſcopo aſſignata.*

Auguſtinus Wichmans XXXVIII. Abbas Tungerloënſis in Brabantia Mariana lib. III. cap. XL. aliquanto citius ponit initium hujus mona-

naſterii, dum ait, *Cœnobium Tungerloënſe incunabula ſua habuit, præter propter anno.* M. C. XXX. *authore quodam viro divite, Ciſelberto nomine, ruricolâ & calebe, (ut antiqiſſimum habet Chron. Tungerloenſe quoque* M. S. *ſub.* III. *Abbate Wiperto conſcriptum, & nuper in vernaculam translatum, typis Verduſſii editum) qui Deo plenus erat, & amore pietatis ductus, quas habebat poſſeſſiones, Dei Genetrici Mariæ, Ordinique Præmonſtratenſi erigendo cœnobio Tungerloenſi, obtulit, & cum illis ſeipſum, in hoſtiam beneplacentem, regulari habitu indutus, & in Ordine Converſorum, humilis Dei ſervus effectus. Adjuvit pium propoſitum hoc, ejus cohæres, Engelbertus de Caſterlo, qui fraterna devotione provocatus, hæredium ſuum cœnobio quoque obtulit, primo Abbate conſtituto, Henrico quodam viro venerabili, qui quondam cum S. Norberto in pœnitentia gentis Antverpianæ venerat, ut malè olentes Tanchelmi faces expurgaret. Erat autem potens in opere & ſermone.*

Antonius Sanderus in Chorographia ſacra Cœnobii Tungerloënſis nuperis annis excuſa, de initio & fundatore iſta tradit, cap. IV. *Habuit ſua hoc illuſtre Tungerloënſe cœnobium incunabula præter propter anno Chriſti* M. C. XXX. *& ex ſententia Mutzardi* M. C. XXVIII. *auctor primarius illius, fuit vir quidam dives & Dominus in Tungerlo nomine Ciſelbertus.* Exhibet præterea loco citato quæ de eodem fundatore Giſelberto ſcripſit Joannes Ludolphus van Craywinckel Religioſus Tungerloënſis in vita S. Dympnæ cap. XI. cujus verba inter alia hæc ſunt: *Eenen treffelijcken man, diemen meynt dier tijdt den Heere ghewest te zijn van Tungerlo.* Porrò in eadem Chorographia cap. V. fol. XVIII. ſibi contradicit, inquiens, *Rogerus Epiſcopus Cameracenſis anno* M. C. LXXXIX. *donat pauperi eccleſiæ de Tungerlo (in ſumma enim paupertate primi iſtic Tungerloïnſes aſcetæ vixerunt, utpote fundati à quodam ruricola non magnarum opum viro) altare de Oevelo.* Neſcio cui bono fundatorem velint ficto titulo illuſtrare, cujus nullus unquam meminit à condito cœnobio ad ætatem noſtram, cumque non poſſideant dominium de Tungerlo ex dono ipſius, ſed partim ex dono Wenceſlai & Joannæ Brabantiæ Ducum, partimque jure emptionis à Philippo IV. Hiſp. Rege, uti docuimus capite præcedenti: præſertim cum non interſit an à viro nobili, vel plebeio, ædificetur domus Domini, in cujus conſpectu omnes pares ſumus pareſque morimur. Hîc etiam obiter notabo quod Chiſtop. Butkens in Trophæis Brab. lib. IV. cap. I. fol. CIV. nullo autore fultus, ſcribat præfatum monaſterium fundatum, *par certain Chevalier nomé Giſelbert de Tongerlo.*

Cæterum, S. Bernardo Claræ vallis Abbate petente, monaſterii Tungerloënſis eccleſia à Burchardo Cameracenſi epiſcopo libertate donatur, & Canonici regulares Ord. Præmonſtratenſis in ea collocantur anno M. C. XXXIII. extat ejus diploma apud Miræum in Cod. Don. Piar. cap. LXXXIX.

Verùm cum latè hoc cœnobium deſcribatur, in memorata Antonii Sanderi Chorographia, ſuperſedebo ab exactiore ejus commemoratione, dum publici juris fecero diplomata duo, excepta ex Camera rationum Ducatus Brabantiæ, priſtinorum Principum amorem, in hoc monaſterium teſtantia, quæque apud præcitatum autorem inter cætera quæ exhibet non inveniuntur,

NOs Joannes Dei gratiá Dux Lothr. Brab. & Limburgie, notum facimus universis quod cum nos de bonis allodialibus Monasteris de Tongerlo, in Tongerlo, Westerle, Herssel, Alphen, Calmthaudt & alias in terra nostra jacentibus Advocatus simus, & esse dinoscamus, propter quod warandiam dictorum bonorum allodialium nobis reservamus, & reservare volumus, ita ne aliquis infra limites dictorum bonorum, lepores. cuniculos, perdices vel alicujus generis bestias, silvestres capere non debeat aut possit ullo modo, mandamus universis nostris Scultetis & aliis quibuscumque Iusticiariis qui nunc sunt & pro tempore fuerint, ad quos presentes littere pervenerint firmiter precipientes quatenus dictam warandiam contra quoscumque ex parte nostra & ad opus nostri & Abbatis & Conventus de Tongerlo custodiant fideliter & secure, & in Ecclesiis Parochialibus dictarum villarum publice proclamari, & denunciari faciant, ne aliquis infra limites seu terminos dictorum bonorum allodialium lepores, cuniculos, perdices, volucres, seu cujuscumque generis bestias silvestres capere præsumat, sub pena corporum & rerum suarum, quod si quis contrarium fecerit bona & corpus illius ad opus nostri saisiant & arrestent quandocumque hoc contingerit evenire. In cujus rei testimonium sigillum nostrum presentibus literis duximus apponendum, datum Lovanii die Jovis post conversionem beati Pauli anno Domini millesimo trescentesimo quinto.

JAn by der gratien Goidts Hertoge van Lothrijck / van Brabant ende van Limborch / Marckgrave des Heylichs Rijcx / Grave van Henegouwe / van Hollandt / van Zeelandt ende Heere van Vrieslant / doen cont allen den genen die desen Brieff selen sien / dat wy gesien hebben eenen openen brieff / Hertogen Jans / Hertoge van Loth. van Brabant ende van Limborch onsen Vader saliger gedacht / met sijnen Segel besegelt / gegeven te Loven des Donderdachs naer Sinte Pauwels dach Conversio **inden jaere** 1305. **inhoudende / want hy voocht es van allen den eygenen goeden ons Goidtshuys van Tongerloo / te Westerloo / tot Alphen / tot Calmpthout / ende anders waer in onsen lande van Brabant gelegen / dat hy tot hemwaerts behoudt de Warande vanden selven eygenen goeden / alsoo dat nyemandt / Hasen / Conijnen / Velthoenre / ander gevogelt noch wilt daer binnen vaen en sal noch en mach in eeniger manieren / ende bevelt alle sijne Rechteren ende dieneren / dat sy die voorsz. Warande jegen eenen jegelijck hueden ende bewaeren van sijnent wegen / tot sijnen ende ons voorsz. Goidtshuys behoeff / ende dat wy by den inhouden des voorsz. open Brieffs Hertoge Jans blyven willen voor ons ende onse naecomelingen die pointen daer in begrepen gehouden te worden / soo ontbieden wy ende bevelen allen onsen Schouteth / Rechteren ende dieneren ons lants van Brabant nu zijnde ende naemaels wesende / t'samentelic ende elck van hen besunder die des versocht sullen werden / dat sy in allen de Parochie kercken dee voorsz. Dorpen / ende desgelijcx inde Parochie kercke van Loen / van Hayert ende van Ravels /: die gelijck waer den voorsz. goeden / haer eygen goeden . . . . , gebieden ende condigen doen dat niemande binnen den territoir van eenige der voorsz. eyge goeden / en jaegen noch en forrentere / noch en vange Conijnen / Velthoenee / noch ander gevogelt oft wilt / op alsulcken pynen als Hertoge Jan voorsz. in sijnen openen Brieve daer op geset heeft / . . . . . op lijff ende goet te verbeuren / don alleen die Abt / ons Goidtshuys van Tongerloo oft sy . . . . . tot onsen ende sijns Goidtshuys behoeff / gelijck sy tot noch toe van't ouden heebrengen gedaen hebben / ende nae inhouden Hertoge Jans voorsz. opene Brieven / gegeven in onse Stadt vanden Bosch / onder onsen Zegel hier aen gehangen / twintich daegen in september inden jaere ons Heeren duysent vier hondert ende achthiene / by mijne Heere den Hertoge / alwaer by waeren mijn Joncheren van Gaesbeke ende van Wesemaele / Heer Willem van Gendt ende Willem vanden Berge.**

Huc referri potest quod legitur in regula Templariis data anno M.C.LXXX. de mandato Honorii Papæ, & Stephani Jerosolymitani Patriarchæ, in Concilio generali Trecensi, in qua art. XLVI. ita habetur.

Quod nullus avem cum ave accipere audeat, nos communiter judicamus: non convenit enim Religioni, sic cum mundanis delectationibus inhærere, sed Domini præcepta libenter audire, orationibus frequenter incumbere, mala sua cum lacry-

mis

mis vel gemitu quotidie in oratione Deo confiteri. Cum homine quidem talia operante, cum accipitre, vel alia ave, nullus frater remaneat hac principali causa ire præsumat. Et art 47. sequenti.

Cum in religione ire deceat, simpliciter; & sine risu humiliter; & non multa verba, sed rationabilia loqui, & non sic clamosa in voce: specialiter injungimus & præcipimus omni fratri professo, ne in bosco cum arcu aut balista jaculari audeat, nec cum illo, qui hoc fecerit, ideo pergat, nisi gratia eum custodiendi à perfido gentili: nec cum cane sit ausus clamare vel garrulare; nec equum suum cupiditate accipiendi feram pungat.

Porrò si Religiosis Ordinis equestris, similia præcipiantur ab Ecclesia, quantum magis observanda, vitam strictiorem professis? quidquid sit, non sunt exercitia pietatis, ideoque à sapientioribus Tungerloënsibus cœnobitis semper spreta atque neglecta, memores jam olim scripsisse virum in ecclesia summum, quod nunquam viderat sanctum venatorem.

Cæterum præclari hujus monasterii scenographiam hîc intuendam damus.

De Dominio Werbeecke. Caput XII.

Quamvis hic pagus non habeat parochiale templum, unde parochia dici possit, votum & cessionem tamen habent hujus communitatis rectores, cum cæteris pagis Herentalensis præturæ, quotiescumque districtus ille convocatur.

In sacris subjicitur ecclesiæ de *Rethy*, in temporalibus Tongerloënsi dominio. Nuperis annis hîc conditum est sacellum *Divæ Virgini ad nives* dicatum, ad erigendum parochiale templum viam sternens.

De Dominio Eynthoutham. Caput XIII.

Sub præfectura Gelensi, pagus est cui nomen *Eynthout*, illi in sacris subest *Eynthoutham*, in temporalibus vero dominio Tongerloënsi. Hic vicus quamvis etiam templo careat, ad comitia tamen hujus districtus, citantur rectores ejus, inque iis suffragium habent. In archivo monasterii Tongerloënsis, legitur in vetusto quodam codice. *Census monasterii Tongerloensis in Hamme cessus in die beati Remigii, scilicet prima die mensis Octobris anno* 1513. *sed levatur cum censu de Tongerloe ratione translationis ad diem Stephani, eo quod Hamme est sub dominio Tongerloensi.*

Eduardus Augustinus Sandelyn, dominus de Herenthout, &c.

PRimo lapide ab oppido Herentalensi, versus occidentem, situs est pagus *Herenthout*, ejus dominium pignoratitio jure acquisiverunt gentiles *Sandelyn* à Philippo I. Castellæ Rege anno M. D. V. possederuntque eodem jure in annum M. DC. XLVIII. quando illud eidem familiæ in perpetuum & hereditariè possidendum transcriptum fuit, à Philippo IV. Hisp. Rege, pro octo millibus & quingentis florenis.

In parochiali hujus pagi templo, visitur in medio chori sepulchralis lapis dimidio pede pavimento altior, cum epitaphio sequenti.

Hier leyt begraven Ioncker François Sandelyn, Schiltcnaep, Heere van Herenthout, ende Herlar, overleden den XXX. *May* 1632. *met sijne huysvrouwe Vrouwe Clara vander Dilft, Vrouwe van Notax ende in Dysselberghe, die sterft den* XIII. *April* 1649. *met twee van hunne kinderen. Ende oock sijn voorauders Heer Ieronimus Sandelyn, Ridder, sijnen Grootvader, ende Heer Iacobus Sandelyn sijnen Vader, in haren leven oock Heeren vande voorschreven plaetsen.*

In suprema curia feudali Brabantiæ, de hoc dominio habentur sequentia, in primario codice feudorum agri Antverpiensis fol. ccc. xxii.

DEn selven Joncker Eduwart Augustyn Sandelin v. Novembris 1668. by doode ende volgende den Testamente van Joncker Franchois Lucas sijn audtsten Broeder.

Jor. Eduwaert Augustyn Sandelin xij. Junij 1665. by doode Jouffrouwe Cornelia syne Moedere ondergesz.

Jouffrouwe Cornelia Clara Capero xiij Aprilis 1652. by absoluten coop teghens sijne Majesteyt hout de hooghe Heerelijckheydt ondergesz.

Jonc-

Castellum Herlaer.

pag. 291

Joncker Francois Landeling xxiij. Mey 1608. by doode Joncker Jacob ondergesz.

Joncker Jacob Landeling xi. novembris 1570. by doode Jeronimus Landeling ondergesz.

Jeronimus Landeling xvj. Decembris Anno M. D. xxj. by doode wylen Karels Landeling syns broeders ondergesz.

Karel Landeling xxviij. July Anno M. D. ende xv. by doode wylen Adriaens Landelinck syns Vaders ondergesz.

Henrick Arts xx. Augusti Anno M. D. v. Inden naem ende tot behoeff van Adriaene Landelinc gheheeten Peterssoene by opdrachten ende overgheven van Godevaerde den Haen als Procureur ons ghenedich Heere des Coninex van Castilien &c. by sijnen oepenen Brieven gegeven opten eersten dach van Junio int jaer M. D. v. behoerlijc gemechticht om die opdracht vanden goeden ende Heerlicheyt naghescreven in sijnder ghenaden naeme te doene navolghende den vercoopinghe byden voorsz. Adriaene Landelinck teghen onsen voorsz. Heere den Coninck mit consente der drye Staeten des Landts van Brabant ghedaen hout die Hooghe middel ende leege Heerlicheyden van Herenthout mit sijnen toebehoorten. Item noch den chijns onsen Heere den Coninck Jaerlicx aldaer verschijnende des Maendachs naer dertiendach ghedraghende drye ponden seventhien schellingen thien penningen Lovens. Item noch aldaer ten selven tijden xxiij. sister Evenen onghestuypte maten daer aff de ix. malen wyz. ghestuyckter maten. Item noch aldaer ten selven tijde L xij. hynnen. Item noch in Herenthout ende in Wickevorst verschijnende te Lichtmesse xi. st. den. ob. Lovens ende de gruyte tot Herenthout de welcke in erffchijnse hout Peter van Brymeu jaerlicx om iij. h. ix. den. Lovens om byden voersz. Adriaene Peterssoene zijnen erven ende nacomelinghen de voersz. Heerlicheyden chijnsen ende goeden vanden Hertochdomme van Brabant sonder middel tot eenen vollen Leene te houdene soe langhe ende totter tyt toe dat die ghelost zelen wesen.

Herlaer alias *'t. Hof ten Hove*, castellum est domini de Herenthout, amœnissimo situm loco, multâ quercu ordine consitâ nemoroso. ædificiorum ejus pars maxima incendio periit. De eo, in præcitato codice feudorum agri Antverpiensis, ista habentur, fol. ccc. xxv. verso & sequentibus.

JOncher Eduwaert Augustijn Landelijn xij. Juny 1665. by doode Joncker Jacques Landelijn syns vaders ondergesz.

Joncker Jacques Landelin xi. Aprilis 1634. by doode Joncker Franchois syns Vaders ondergeschreven.

Joncker Franchois Landerlijn den xxiij. May anno M. DC. achte / by doode Joncker Jacops Landerlijn syns Vaders ondergesz.

Joncker Jacop Landerling xi. Decembris M. D. Lxx. by doode Heere Jeronimus Landerling syns Vaders ondersz.

Jeronimus Landerling xvij. Januarij an. M. D. xvi. by doode wylen Jouffrouwen Katherinen van Brymeu syns moeder naevolgende sekere schepdinge ende deylinge / &c.

Jacop van Brymeu xij. May an. M. D. xxiiij. by doode wylen Peters van Brymeu syns Vaders ondergesz.

Peter van Brymeu xx. Decemb. anno M. CCCC. xcv. by doode wylen Heer Peters van Brymeu Ridders syns Vaders. Hout die Visscherie inder Rivieren vanden Neten soo verre de selve Riviere hueren loop heeft aen die eerde des Dorps ende Prochien van Herenthout / midtsgaeders die waerande alomme inden selven Dorpe ende Prochien beyde van Conijnen ende Patrysen midtsgaeders oock den Rechten van te moghen doen delven ende syne Torven eens alle Jaere te nemen in mijns genedichs Heeren moeren van Wickevorst alsoo vele Torven ols hem voor syn berringe behoeft ter goeder trouwe / inder hoeven ghelegen tot Herenthout gheheeten ten Hove. Ende is een volle Leen alles na inhoudt sen vanden Brieven van ghiften mijns genedigen Heere daer of de teneur van woorde tot woorde hier na volght.

PHilips byder gratien Gods Hertoghe van Boirgoignen / van Lothrijck / van Brabant ende van Limborch / Greve van Vlaenderen / van Arthois / van Boirgoignen / Palatijn / van Henegouwe / van Hollant / van Zeelant / van Namen / Merckgreve des Heylichs Rijcx / Heere van Vrieslant / van Salins ende van Mechelen / allen den ghenen die desen onsen Brief sullen sien oft hooren lesen Saluyt. Want ons Lieve ghetrouwe knape Huysmaerschalck ende meyer van Rode Peter van Brimeu / ende onse gheminde Jouffrouwe Magdalene van Drieffele / sijn wettich wijf / ons hebben ghetoont hoe sy hebben een Huys ende Hof / ghelegen inder Prochien van Herenthout / gheheeten t'Hof ten Hove / welck Hof mit landen / bosschen / beempden / Manschappen

pen / Moelenen / Warande Visscherien / ende anderen / hueren / toebehoorten / ende aenhanghinghen sy te leene houden Vanden Heere van Breederode / vut sijnen hove ten Ameyden / ende dat onder t'schijn ende tytel vanden selven hueren Leengoeden de selve Thoenderen ende huere voorseten hebben geuseert ende gebruyckt totten daeghe toe van heden / alsoo wel binnen den palen ende bedrijve hueren voorsz. Leengoeden als daer buyten / binnen den palen ende bedrijve ons Dorps ende der Prochien van Herenthout / vander warande ende Visscherien aldaer / sunderlinghe van te hebben gevischt in onsen Rivieren vander Neten soo verre sy hacren rechten loop heeft / ende neempt van boven tot beneden / langs neven die eerde ons voorsz. Dorps van Herenthout / hebben insgelijcx die voorsz. Thoenderen Possessie gehadt van eens binnen den Jaere tot hueren coste te hebben doen delven / ende maecken in onser moere van Wickevorst ghelegen binnen onsen voorsz Dorp / alsoo veel torven / als hen ghelieftde te verbeseghen ende te verberren / inden selven hueren hove. Niet te min om des wille dat de voorschreven Thoenderen die weten dat de voorsz. warande ende Visscherie hen voordere ende breedere strecken inden voorsz. onsen Dorpe dan die Jurisdictie van hueren voorsz. Leengoeden / ende dat sy niet muegelijck en kunnen bekennen die palen / daer af beduchten dat by eenighen middele hier namaels in alsoo verre die dinghen ons ende onsen hoogheyden moghen encreen ende oengaen / hoe wel dat wy toch noch toe seer luttel oft niet t'onsen proffyte daer af hebben gehadt / hen van onsen weghen eenich belet daer inne mochte worden gedaen ende voort ghekeert / d'welck hen komen mochte tot grooten hinderen ochterdeele ende prejuditien ons daerom opt oetmoedelijck biddende gemerct 't ghene des voorsz. is sunderlinghe dat totter manschap die de voorsz. man ende wijf houden van ons in onsen dorpe van Herenthout vander commen aldaer / ende des daer aen cleeft tot eenen vollen Leene / zy te vreden waeren ende sijn de voorsz. Waerande en Visscherie alomme in den voorsz. onsen dorpe soo verre die Prochie ende palen desselffs hem streckende sijn / ende ooch Recht van torven te moghen doen delven ende maecken / alle Jaren eens in onser voorsz. Moere van Wickevorst om te verberren ende te sleyten in den voorsz. hueren hove / als nu van ons te leene te ontfanghen / om by hen ende hueren erven ende nacommelinghen / van ons onser erven ende nacommelinghen Hertoghen ende Hertoghinnen van Brabant; voortaen eeuwelijck in eenen anderen vollen Leene te houden / ende manschap daer af te doene soet behoort / dat wy hen die partyen in der manieren die boven geschreven ende verclaert staen / wouden gonnen gheven ende verleenen. Soo doen wy te wetene dat wy ter beden der voorsz. mans ende wijfs ende ooch van eenighen specialen dieneren / aensiende die menichfuldighe ghemene ende getrouwe diensten die onse lieve getrouwe Opperjaegher G. van Brimen / Vader des voorsz. Peters. Ende die selve Peter ons over langhe tijden van jaeren ghedaen hebben / dagelijcks doen / ende hopen dat sy ons noch doen sullen / hebben den voorsz. Peteren ende Jouffrouwe Magdalene manne ende wive / ende hueren erven ende naecommelinghen Besitteren vanden voorsz. hove ghegonnen ghegheven ende verleent / ghonnen gheven ende verleenen niet desen onsen brieve / voor ons onse hoer ende naecommelinghen / die Visscherie in onsen Rivieren vander Neten voorsz. soo verre die selve Riviere hueren loop heeft / oen die eerde ons voorsz. dorps ende der prochien van Herenthout / mitsgaders der waranden olomme inden voorsz. onsen dorpe ende prochie / beyde van Counijnen ende Patrijsen / mitgaders ooch den Rechte van te moghen delven ende nemen Torve alle jare eens / in onsen voorsz. Moere van Wickevorst / alsoo vele als hen tot hueren berringhen behoef inden voorsz. hove / te goedertwijs selen behoeven eeuwelijck duerende / om dat alles by hen ende hueren naecommelinghen zamentlijck van ons ende onsen erven ende naecommelinghen tot eeuwighen daeghen / tot eenen vollen Leene te ontfanghen te houden ende te ghebruycken / tot sulcken laste van manschappen hulde eede / heerlijcken rechten ende diensten als daer toe behoort / ten Brabantschen Rechte. Hier inne versien dat wy hen naemaels in onsen voorsz. Moere van Wickevorst / voor 't gebruyck der voorsz. Torven selven mogen doen afmeten ende bewysen op eenich van den eynden des voorsz. ons Moers / daer dat bequaemste sal moghen ghescheden / een seker quantiteyt van buenderen / ende alsoo vele als by estimatien sal moegen werdden overslaeghen / hen ende hueren naecommelinghen voor den eeweghen tijt te behoeven / totten verbeseghen ende berren inden voorsz. hueren hoeve / tot welcker tijt toe de voorsz. man ende wijf selen moghen doen Delven ende Torven doen maken in 't voorsz. onse Moer / inder maniere voorsz. met welcker bewysinghen zy te vreden selen moeten wesen / sonder van dan voortaen tot eenigher andere placetsen / in onsen voorsz. Moere te moeghen Delven oft' Torven in eenigher manieren / ende op dat de voorsz. Peter / ende Jouffrouwe Magdalene ende huere Erven ende Nacommelinghen der voorsz. Visscherien ende Waranden te beter vredelijck ende onghestoort in allen toecomenden tyden moeghen ghebruycken / soo hebben wy hen ende hueren voorsz. Erven ende Nacommelinghen verleent / ende verleenen als voor dat sy in onsen voorsz. dorpe t'allen tyden selen moeghen hebbe eenen oft' twee Dieneren oft' Sergeanten / die welcken wy willen dat tot huerer nominatien by onsen Schouteet oft Rentmeestere van Heerentals inder tijt wesende / werdden gheeydt / om te calengieren aen te tasten ende te vanghen alle andere die bevonden

vonden selen worden in onsen voorsz. Riebieren visschende oft gevischt hebbende / Oft oock inder voorsz. Prochien van Herenthout eenighe Conijnen oft Patrijsen vanghende oft ghevanghen hebbende. Oft oock metten Netten / Rorven / Forretten Garen panden oft andere ghereetschappen te hem waert te nemene ende te behoudene als verbuert / sonder eenighe wederkeeringhe daer af te dorven doene ende die gecalengieerde ende ghevanghene persoonen selen sy schuldigh sijn te leveren in onser vroenten aldaer om t'onsen behoef ghevanghen ghehouden te worden / ende soo verre dat aengaen sal der voorsz. Visscherien soe selen sy terstont moeten kundeghen onsen Rentmeester van Herenthals / ende van des aengaet der Waranden onsen Waerantmeester van Brabant ofe hueren Stedehouderen om onse Recht ende Heerlichept daer op ghevordert / ende die brucken herrlijck daer af ghenomen te worden alsoo dat behooren sal. Sonder by den voorsz. Peteren ende Jouffvrouwe Magdaleenen ofe hueren voorsz. Dieneren oft Sergenten ymande van sijnder gedanckenisse te moeghen werden ontslaeghen ende willen dat den selven hueren Dieneren ende Sergenten doende huere voorsz. officie alle onse Ondersaten doen tot haren versuecke hulpe ende bystandighept gelijc sy onsen Officieren aldaer schuldich sijn souden te doene sonder wederseggen. Ontbieden hierom ende bevelen onsen lieven ghetrouwen Stadthoudere van onsen Leenen van Brabant Heeren Henricke Magnus Riddere dat hy den voorsz. Peteren ende Jouffvrouwe Magdaleenen ontfanghe in onsen manschap metten eede ende solemniteyten daer toe dienende / ende onsen lieven ghetrouwen Secretaris ende beewaerdere van onsen Leenboecken van Brabant meester Janne vanden Eede / dat hy dese onse ghifte ende verleeninghe teekene ende Registrere / in onse voorsz. Leenboecken tot eeuweghe memorien / ontbieden hem voort ende bevelen ende oock onsen Drossete Rentmeestere Generael ende Waerantmeestre van Brabant onsen Schouteth van Antwerpen ende Meregreve ons landts van Ryen / onsen Schouteth ende Rentmeester van Herenthals ende allen anderen onse ambachten Richteren ende Dieneren ende hueren Stedehouderen nu ende namaels wesende ende desgelijcx allen onsen Ondersaten ons voorsz. dorps van Herenthout metten toebehoorten ende allen anderen dien dat aengaen mach dat sy ende elck van hen alsoe hen toebehoert den voorsz. Peteren van Brunen ende Joffvrouwen Magdaleenen van Driessele mannen ende wyve / ende hueren erven ende nacommelinghen der voorsz. onser gratien ghiften ende verleeninghen inder manieren voorsz. rustelick ende vredelick doen ende laeten gebruycken sonder hen eenighen hinder commer oft letsel daertinne te doen oft te laten gheschien in eenighee manieren behoudelijck ons in al onse Heerlichept ende bruecken / over al soo verre die aldaer selen verschijnen / om die by onse Officieren t'onsaen behoef werden geexploicteert / inder maniere voorsz. Ende oock eenen yegelijcken anderen sijnen rechte ende des Tordconden hebben wy voor ons onse oir ende nacommelinghen voorsz. onsen segel aen desen brief doen hanghen ghegheven in onse stadt van Bruessele op den vierden dach der maendt van Julio in't jaer ons Heeren duysent vier hondert tweeent'sestich aldus onder op de plijcke gesz. by mijnen Heere den Hertoghe / doer Heer Anthonys Heere van Croy / ghy Heere Henrick Magnus Ridder / Symon van Harbais / meester Jan de Groote ende andere vanden Raede by waeren en geteikent Moelenpas.

Cæterum, Christop. Butkens, in Trophæis Brabantiæ, lib. iv. fol. 236. de Herenthout ita scribit. *Au mois d'Avril dudict an.* M. CC. XLVII. *nostre Duc conceda aux inhabitans de Herenthout cent & six bonnieres de wastines gisantes audict village, parmy le cens annuel de trois sols monnoye de Lovain, a payer pour chasque bonniere.*

In archivo monasterii Tongerloënsis, legitur in vetusto quodam libro censuali. *Census monasterii Tongerloënsis in Herenthout cedendus in die Purificationis Beatæ Mariæ Virginis anno* M. D. XIII. *stilo Cameracensi, sed propter translationem census Tongerloënsis ad Beati Stephani, levatur iste census de Herenthout cum censu Tongerloënsi in die Stephani, quia pignora census infrascripti sunt situata sub dominio & tribunali Tongerloënsi.*

Cæterum, ad partem borealem supra memorati templi de Herenthout, legitur humi in sacello B. Mariæ ante aram ejus.

Hier leyt begraven de edele vrouwe Mevrouwe Anastasia Castro, weduwe wylen Menheer Renon d'Assonville, in sijn leven heere van Lacouture, welcke sterft den 26 *Ianuarii* 1654. *bidt voor de Siele.*

Eeee *De*

De Dominio Casterle. CAPUT XV.

PHilippus primus Castellæ Rex, Brabantiæque Dux, oppignoravit hujus pagi dominium, M. D. V. Joanni van Liere Hectoris filio, cui successit Joannes van Liere Walteri filius, aliique eodem jure, redumptum deinde fuit, & nunc est, ut olim fuerat Brabantiæ Ducis. In suprema curia feudali Brabantiæ, leguntur de hoc dominio, in primario codice feudorum agri Antverpiensis, fol. ccc. XL. ea quæ sequuntur.

HEnrick van Berchem xxix. Martij anno M. D. x. tot behoeff van Agneeten van Berchem sijnder Dochter by doode wylen Jouffvrouwe Lysbetten van Ypere huere Moeder ende Jans van Ypere huers Grootvaders.

Meester Jaspar Stynen xxv. Januarij anno M. D. ix. tot behoef van Janne van Ypere wylen Heeren Woutersssoene by doode wylen Jans van Ypere Heeren Hectorssoene sijns Neve.

Hector van Ypere xxii. Augusti anno M. D. v. inden naem ende tot behoef Jans van Ypere Heeren Hectorssoene / by overghevene van meester Janne de Witte / als Procureur ons Heeren des Conincx van Castillien &c. by sijnen oepenen brieven ghegheven opten eersten dach van Junio anno M. D. v. behoorlijck gemechticht om de opdracht vanden goeden ende Heerlichcyden naegeschreven te doene / achtervolghende den vercryghe by den voorsz. Janne van Ypere teghen onsen Heere den Coninck / met consente der drie Staten des Lants van Brabant ghedaen / hout die hooghe middel ende leghe Heerlichcyden van Casterle metten toebehoorten ghelijc ons Heere de Coninck die aldaer gehadt heeft. Behalven die regalien / bastaerde goeden / confiscatien ende dierghelijcke. Item Chijns die onse Heere de Coninck jaerlix ende erffelijck heeft te Casterle verschijnende te Bamisse ghedraghende x. pondt neghen schel. zesse pen. Lovens xxxv. oude groot. xlvi. Hinnen iv. ponde x. pen. eenen Hellinc nuwos Chijns oft tourn. Item te Lichtert ten selven tijde viere ponde xvij. schell. drie pen. Lovens sesse oude groot. Item noch te Casterle verschijnende t'Sint Mertensmisse ende Stephani xxvij. schell. eenen pen. Hellinck Lovens. Item noch te Casterle verschijnende te half Meye seven ponden elf pen. Hellinck Lovens vij. ponden vj. schell. nuwos Chijns oft Tourn. Item noch aldaer by redenen vander Pachtingen vanden vierden schoove viere mudden Rox. Item noch aldaer in Erffpachte op die Hoeve ghehceten t'sHertoghen Hoeve vij. mud van Rogghen ende de Grupte te Casterle gheestimeert op thien schell. om by den voorsz. Janne van Ypere ende sijnen naercommelingen vande voorsz. Heerlicheyt Chijnsen ende gruyten te gebruyckene ende die vanden Hertoghe van Brabant sonder middel tot eenen vollen Leene te houdene totter tijdt toe dat die ghelost sal wesen.

X In

In hoc dominio sita est Curia *ter Loe*, de qua in eodem codice, loco supra citato habentur sequentia.

JOncker Lancelot Maximiliaen vandee Kijt uit t'Seraerts Steffman xxxi. Decembris 1652. bij doode vrc. Margerite vander Kijt ondergesz.

Vrouwe Margriete vander Kijt 21. Januarij 1631. bij doode wijlen Jouffvrouwe Adriane van Ypere haere moedere ondergesz.

Jouffvrouwe Adriana van Ypere iv. Julij 1623. bij doode wijlen Jouffvrouwe Margriete van Ypere haer Sustee ondergesz.

Jouffvrouwe Margriete van Ypere 23. Septemb. 1587. bij doode ende volghende den Testamente wijlen Jonker Willems le Begge haers Neven ondergesz.

Willem le Begge ultima Maij M. D. xxxviij. tot behoeff van hen ende van sijnen Broeder ende Suster bij doode wijlen vrouwen Odilien van Ypere huere moeder navolgende haeren Testamente.

Jan van Ypere Her Willemsse x. Martij anno M. D. xxiij. bij doode wijlen Jans van Ypere sijns Neven ondergesz.

Jouffvrouwe Johanne van Ypere x. Decembris an. M. D. xxiij. navolgende ende uuyt crachte ende titele van hurer huwelijkee voorweerden.

Vrouwe Odilie van Ypee xvij. Decembris anno M. D. xxij.

Meester Jaspar Stijven xxv. Januarij anno M. D. ix. tot behoeff van Janne van Ypere wijlen Heeren Woutersssoene bij doode wijle Jans van Ypere wijlen Heeren Hectoers Soene sijns Neven.

Jan van Ypere xxj. Septemb. anno M. CCCC. xcij. bij doode wijlen Heeren Ectoers van Ypere Ridders zijns Vaders ondergesz.

Hector van Ypere xij. Januarij anno M. CCCC. lvij. bij overghevene Heeren Willems van Ypere sijns Bruders ondergesz.

Her Willem van Ypere Ridder xviij. Octobris anno M. CCCC. lv. bij doode wijlen Jans van Ypere sijns Vaders.

Jan van Ypee sijn Soene.

Her Wouter van Ypere Soene was Jans van Ypere.

Her Jan van Ypere / hout den hoff ter Loe mit waranden / bossche / lande / beempden / thienden ende visscherien / twee manscapen / late ende bedrive daer toe behoerende / mitten chijnsen bedraghende ter sommen van iv. pondt xviij. schell. ix. den. Lovens eenen chijnsgl. ij. Royale ij. mudde ven Rox. onderhalven Maijdach een halff pont was ende v. hunen mit Meyere erven ende onterven binnen Casterle ghelegen.

De Dominio Wickevorst. CAPUT XVI.

ACquisivit dominium hoc, hæreditarie possidendum & à Philippo IV. Hisp. Rege, *Rudolphus Navarro*, anno M. DC. XLVIII. pretii caput fuit, duo florenorum millia, emitqu ab eodem Rege

anno

anno M. DC. L. præstationes annuas, seu librum censualem hujus loci, quatuor millibus ducentisque florenis. Ejus vidua & hæres *Gisberta van Loen*, nupsit memorato Carolo de Locquengien cui cum dote attulit hoc dominium.

De Dominio Lichtert & Rielen. CAPUT XVII.

Joannes Prooft, Eques, Dominus de Vorsselaer & Lichtert supremæ Curiæ Brabantiæ Consiliarius.

Circa annum 1663. acquisivit dominium de *Lichtert & Rielen* Joannes Prooft Consiliarius Curiæ Brabantiæ, titulo emptionis a Carolo Eugenio Arenbergæ Principe, una cum dominio de *Vorsselaer* situm sub Gelensi præfectura, hoc vero Herendalensi districtui subcensetur, & veluti non eidem præfecturæ parent, sic etiam non eidem domino directo subjecta sunt, *Vorsselaer* enim a Brabantiæ Duce, *Lichtert* vero a Gelæ Dynasta in feudum tenetur.

Hic loci jam olim possedit, & etiamnum tenet insignem censualem Curiam Capitulum S. Gummari Lirensis.

Ceterum huic pago in temporalibus subest vicus *Rielen*, in sacris autem Parochiæ de *Casterle*.

De

De dominio & Baronatu Poederle. CAPUT XVIII.

Philippus Guilielmus de Steenhuys Baro de Poederle, dominus de Flers. Regi à Consiliis status, & Privati, & supremæ rei Navalis, Brabantiæ Cancellarius.

AUtor libri cui titulus *Iurisprudentia heroica* ita de hoc pago commemorat Art. VII. fol. 113.

J*Usto ab Herendalio lapide Taxandriam versus Dynastia est, cui nomen* Pœderle, *communiter autem euphoniæ gratia:* Poeyel *aut* Poerlo *nobilis cognomentum familiæ, quæ in his olim partibus viguit, huicque Dynastiæ, domini titulo præfuit, & insignia, quæ sinistro impressa vexillo hic vides, prætulit. Walterus de Hemersem, dictus de Poederle, & post illum Joannes de Vriesele dominus de Poederle recensentur inter nobiles Brabantiæ in trophæis: hic folio.* 539. *ille folio.* 381. *Item Walterus de Vriesele Joannis filius dominus de Poederle fol.* 460. *& beneficium professus est in Curia feudali Brabantiæ anno* 1433. *Magdalena de Vriesele dicti Walteri filia & hæres, hanc Dynastiam marito suo Petro de Brimeu militi dotalem attulit, successit Petrus ejus filius anno.* 1493. *Post Jacobus de Brimeu hujus filius anno* 1524. *qui ex Anna vande Werve reliquit Joannem, hoc dominium anno* 1574. *post mortem matris adeptum. Hic ex Clara de Tuyl de Seroeskercke procreavit Carolum, & Florentiam, post mortem Caroli fratris anno* 1608. *hujus loci dominam, elocatam Philippo de Snoy; prænobili militari, & antiquo apud Chivienses loco, imo & Cliviensibus olim juncta familiâ prognato. Cui successit anno* 1638. *filia Walburgis Snoy, quæ hanc Dynastiam dotalem attulit Philippo Guilielmo de Steenhuys equiti domino de Flers à Consiliis status, Privati, supremæ Rei navalis, & Brabantiæ Cancellario: ob cujus*

merita & prædecessorum præstita Principibus nostris servitia, hoc dominium anno 1653. 24. Martij in Baronatum fuit erectum. Hæc autor ille, quibus nos addemus erectionem Baronatus de *Poederle* ex eodem autore desumtam, art. 7. fol. 240. ne quis diligentiam nostram desideret aut requirat.

PHILIPPE *par la grace de Dieu Roy de Castille, &c. Comme aux Princes Souverains des quels tous estats & degrez de Noblesse, preéminences & Seigneuries procedent, convient & appartient de lever & decorer d'honneurs, tiltres & prerogatives, ceux qui par continuels exercices & experience de notables & vertueux faits, ils cognoissent l'avoir merité, & en estre dignes & capables, afin de tant plus les mouvoir, & induire & obliger à y perseverer de bien en mieux, & inciter & attirer d'autres, mesmes leurs successeurs, à les imiter & ensuivre, & les esguillonner, non seulement pour atteindre la bonne renommée & reputation d'iceux, mais aussi à plus haut degré & comble de vertu pour l'advancement du bien public. Et pour le bon rapport que fait nous a esté de nostre cher & feal Messire* Philippe Guilleaume de Steenhuys, *Chevalier, Seigneur de Flers, Poederle, Heerloo, &c. Maistre aux requestes de nostre Hostel, & Conseiller en nostre Conseil Privé, qu'apres avoir suivy feu son pere ès voyages faits par nostre Commission l'an* 1620. *au Palatinat avec nostre cousin le Marquis Spinola, & l'an* 1622. *à la Diete de Ratisbone, il nous auroit servy dez l'an* 1623. *en qualité de Conseiller en la Chancellerie de Gueldres, & des l'an* 1627. *en qualité de Conseiller au Grand Conseil de Malines, & de là President de celluy de nostre Comté de Flandres, & l'an* 1650. *auroit esté pourveu audit Conseil Privé: que feu son pere Messire* Guilleaume de Steenhuys *nous avoit servy jusques à l'âge de* 80. *ans en plusieurs emplois & commissions, & dernierement en nos Conseils Privé & d'Estat, que la famille, dont ils portent le nom & armes, seroit des anciennes & nobles de nostre Duché de Gueldres, des Pays de Cleves & Cuyck, où leurs ancestres auroient residé quelques siecles, & estez receu aux ordres militaires & chapitres d'ancienne noblesse du costé paternel & maternel, comme encor freschement Messire* Jean de Steenhuys *oncle paternel dudit Messire* Philippe Guilleaume, *qui auroit esté Chevalier & Commandeur de l'ordre Teutonique. & quelques années auparavant un autre* Jean de Steenhuys *Cousin germain dudit* Jean, *lequel estant aussi Chevalier & Commandeur du mesme Ordre, seroit mort l'an* 1594. *en la guerre contre le Turc, estant Cornette de la Compagnie de guarde de l'Archiduc Maximilien, lors grand Maistre dudit Ordre: que ledit Messire* Philippe Guilleaume de Steenhuys *auroit espousé une Damoiselle de la famille* de Snoy *aussi tres-ancienne & Noble, au pays de Cleves, & Evesché d'Utrcht, estans de l'un & l'autre chef apparentez a des maisons illustres, & par consanguinité & affinité à beaucoup des personnes portans tiltres de Marquis, Comte & Baron.* Pour ce est il, *que nous ce que dessus considere, & ayans favorable esgard à ladite noble extraction, leauté, experience, & autres bonnes parties, qui concurrent en la personne dudit Messire* Philippe Guilleaume de Steenhuys, *& desirans de l'elever & decorer en honneurs, droits, privileges, prerogatives & preéminences, avons, de nostre certaine science, grace & liberalité, pleine puissance & authorité, erée, comme nous creons par ces presentes ledit Messire* Philippe Guilleaume de Steenhuys *Baron, & sa terre & Seigneurie de Poederle située en nostre pays & Duché en de Brabant, consistante en haute, moyene, & basse justice, crée & erigée, comme nous la créons & erigons par cettes en dignité, titre, nom, cry & preéminence de Ba-*

Baronnie, avec toutes appendences & dependences, terres, prez, bois, moulins, droits, Seigneuriaux, fiefs, & terres cottieres, & tenues, en arrierfief & censive, hauteur, jurisdiction & revenuz y appartenans, audit Messire Philippe Guilleaume de Steenhuys, *pour ladite erection en Baronnie avec le tiltre & nom de Baron, ensemble des droits, honneurs, prerogatives, & preemmences y appartenants, jouyr & user par ledit Messire* Philippe Guilleaume de Steenhuys, *ses hoirs & successeurs en ligne directe, Barons & Baronnesses de Poederle à jamais, tout ainsi & en la mesme forme & maniere que font & ont accoustumé de faire les autres Barons de nos Pays bas, sans pour ce deroguer ou prejudicier Messire* Philippe Guilleaume de Steenhuys *ses hoirs & successeurs Barons & Baronnesses de Poederle aux anciens droits, usances, Privileges & autres droits quelconques qui luy appartiennent à cause de ladite Seigneurie, maintenant Baronnie de Poederle, appartenences & dependences d'icelles, dont il est en possession, & ont ses predecesseurs estez accoustumez d'user par cy-devant: le touit sous les charges, conditions & modifications cy-dessous déclarées, sçavoir est, que ledit Baron, ses hoirs & successeurs Barons & Baronnesses de Poederle jureront & prometstront de tenir ladite Baronnie de Nous & de nos successeurs Ducs & Duchesses de Brabant en la maniere que dessus, & en feront les leauté, hommage & serment de fidelité, à cause de ladite Baronnie, es mains de Nous & de nosdits hoirs & successeurs, ou de nostre Lieutenant de nos fiefs en Brabant present, ou autre à venir en nostre nom, & en la forme deuë & accoustumée, en payant à chasque fois, pour le relief, hergeweyde, & droit Seigneurial quand il eschera à nostre proufit, ou à celluy de nos successeurs en la qualité que dessus, tous tels Droits qu'on a accoustumé de payer jusques ores, sans que lesdits biens se pourront oncques separer, esclipser ny demembre par ledit Baron present, ny ses successeurs Barons & Baronnesses dudit lieu par Succession, Testament ou Contract quelconque, soit que les subjects d'icelle Baronnie y consentent, ou non. Item que ledit Baron ou ses hoirs successeurs & portans tiltre à cause de la mesme Baronnie, seront obligez à Nous ou à nostredite Cour Feodale en Brabant, en nostre nom assister d'advis & de conseil, & ayder au fait de l'administration de Iustice, redressement, & éclaircissement de nos fiefs, & autres semblables occurrences, en tant que bonnement faire se pourra lors que requis en seront, & comme autres Barons en Brabant sont tenuz de faire: comme de mesme, ledit Baron & ses hoirs & successeurs tant & en chascune fois que par Nous ils seyent requis & mandez, se pourra ou pourront trouver & comparoir en toutes assises & assemblées des Estats de nostre Pays & Duché de Brabant, comme membre dudit Duché & des Estats d'iceluy, aux honneurs, rang & preemmences, y deuës & competentes: si ne seront les subjects manans, & habitans de ladite Baronnie de Poederle, en vertu de cette presente erection plus avant asservis & affranchis qu'ils ne sont de present, mais demeurent iceux sous tels juges, jurisdiction & droictures, comme de tout temps & sont accoustumez jusques à present, comme pareillement ils seront tousiours subjects à Nous & à nos hoirs & successeurs Ducs & Duchesses de Brabant en tous services, servitudes, payement de rente, & tous autres droits & devoirs quelconques, soit de contribution, tailles, aydes, subsides, appellations, reformations, ressort, & souveraineté, & toutes autres subjections comme autres nos Fiefs de Brabant, selon qu'ils ont esté avant cette presente erection: bien entendu que ledit Baron de Poederle & ses successeurs proprietaires de ladite Baronnie en estans requis & interpellez,*

Ffff 2 *seront*

seront tenuz à chasque fois donner nouvelle declaration, denombrement, & specification d'icelle Baronnie, pour y estre gardé nostre droit, hauteur & souveraineté comme il appartiendra, à telles & semblables peines que de tout temps nos fiefs de Brabant ont esté soubmis & astrainčts: sera aussi tenu ledit Baron en dedans l'an de la date de ces presentes presenter icelles en nostre Chambre des Comptes de Brabant, ensemble en nostre ditte Cour Feodale, avec le nouveau denombrement qu'il est obligé d'exhiber, comme dit est, pour y estre interinées, & enregistrées respectivement, & y estre conservez nos droits comme il conviendra, & avec ce bailler ses lettres renversales & promesse d'observer & entretenir toutes les conditions susdites de point en point, ainsi qu'elles sont icy couchées, sans aucune alteration ou contredit; & en outre à condition expresse que cette presente erection, octroy & concession ne tournera ores, ny à l'advenir, au prejudice de nous, nos droits, hauteur, Seigneurie, jurisdiction, ressort, Souveraineté, ny preeminence de nostre dit Pays & Duché de Brabant: si ordonnons à nostre Lieutenant, Gouverneur & Capitaine General de nos Pays-bas, & de Bourgeigne, & donnons en mandement à nos tres-chers & feaux, ceux de nostre Conseil d'Estat, Chef President & gens de nos Privé & Grand Conseils, Chefs, Tresorier General & Commis de nos Domaines & Finances, Chancellier & gens de nostre Conseil de Brabant, à nos-chers & bien-aimez les Prelats, nobles, villes, & autres representans l'ordre & corps de trois Estats de nostre Duché de Brabant, Mayeur de Louvain, Amman de Bruxelles, Escoutette d'Anvers, Marckgrave du Pays de Ryen & tous autres Iusticiers, Officiers, ou leurs Lieutenans, & à nos Vassaux, Bassins, Seigneurs & subjects, & chascun d'eux en droict soy, & si comme à luy appartiendra, que de laditte erection, nom & titre de Baron, & des droicts privileges & prerogatives de Baronnie sous les conditions, devoirs, charges, reserves & restrictions, ainsi & par la maniere que cy-dessus est dit, ils fassent, souffrent & laissent ledit Messire Philippe Guillaume de Steenhuys, *ses hoirs, & successeurs masles & femelles, plenement, paisiblement, & perpetuellement joüir & user, sans y faire mettre ou donner, ny souffrir estre fait, mis & donné, à luy ny a eux, aucun destourbier ou empeschement au contraire, en maniere que ce soit, lequel si fait mis ou donné, auroit esté, ou estoit à luy ou à eux, le reparent & remettent ou facent reparer, ou remettre incontinent, & sans delay à plein delivrance, & au premier & deu estat: auquel effet mandons en oultre à nos chers & feaulx President & gens de nosdits Comptes en Brabant, & à nostre Greffier feodal illec, qu'ils procedent bien, & deuement, sçavoir lesdits de nos Comptes à l'interinement, & ledit Greffier à faire registrature de nosdittes presentes lettres patentes d'erection en Baronnie, selon leur forme & teneur: Car tel est nostre plaisir, nonobstant quelconques ordonnances, restrictions, mandemens, ou deffences à ce contraires, sauf en autres choses nostre droit & l'autruy en toutes, pourveu que dans l'an apres la date de cettes, icelles soyent presentées à nostre premier Roy d'Armes, ou autre qu'il appartiendra en nosdits Pays-bas, en conformité & aux fins portez par le 25. article de l'Ordonnance decreté par feu nostre bon Oncle l'Archiduc Albert le 13. de Decembre 1616. touchant le port des armoiries, tiltres & autres marques d'honneur & de noblesse, à peine de nullité de cette nostre presente grace, ordonnant à nostre premier Roy d'Armes, ou à celluy qui exercera son estat en nosdits Pays-bas, ensemble au Roy ou Heraut d'Armes, de la Province qu'il appartiendra, de suivre en ce regard ce que contient le reglement fait par ceux de nostre-dit Conseil Privé, le 2. d'Octobre 1637. au subject de l'enregistrature de nos lettres patentes, touchant lesdits marques d'honneur, en tenant par nosdits Officiers d'Armes respectivement note sur cettes: & afin que soit chose ferme & stable a toûjours, nous avons signé cette de nostre main, & y fait mettre nostre grand seel, donné en nostre ville de Madrid Royaume de Castille, le 24. jour du mois de Mars l'an de grace 1653. & de nos Regnes le 33. paraphé* M. Leg. V. *signé* Philippe, *dessoux estoit escrit: par le Roy contresigné* Brecht, *& seellé du grand seel de sa Majesté, en cire rouge à double cordon d'or y pendant.*

Series dominorum de Poederle, de sumpta ex primario codice feudorum agri Antv. asservato in suprema Curia feudali Brab. in quo libro habentur sequentia fol. ccc. ii.

Heere Guille. Philippe de Steenhuys Baron van Poederle &c. xij. May 1668. by doode sijne Heere Vaedere ondergesz.

Heer Guille. Philippe de Steenhuys Riddere Heere van Flers Poderle &c. Kardt van sijne

ſijne Majeſteyts Secreten Raede xxvij. Januarij 1654. met erectie in Baronnie vande Heerlijcheyt van Poederle.

Vrouwe Walburge de Snoy huysvrouwe van Heere Philips Willem van Steenhuys Heere van Flers haeren man xxvij. Februarij 1638. by doode wylen Vrouwe Florentia haere moedere ondergeſz.

Jouffrouwe Florentia van Brimeu xix. Novembris 1608. by doode Joncker Caerles van Brimeu heurs Broeders ondergeſz.

Joncker Caerle van Brimeu xxvj. July, anno 1565. by pactagie provisioneel van s'Vaders zijde, by opdracht ende transport vanden ſelven Vader Joncker Jan van Brimeu ondergeſz.

Joncker Jan van Brimeu Heere van Poederle xxiij. Novembris M. D. lxxiv. by doode Jouffrouwen Anna vanden Werve ſynder moeder ondergeſz.

Jouffrouwe Anna vande Werve xxiij. Juny M. D. ende liij. by doode wylen Jacops van Brimeu heurs mans ondergeſz.

Jacop van Brimen xij. May anno M. D. xxiv. by doode wylen Peters van Brimeu ſyns vaders ondergeſz.

Peter van Brimeu xix. January int jaer M. CCCC. xciij. by doode wylen Heeren Peters van Brimeu Ridders ſyns vaders.

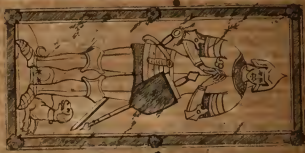
Wouter van Vriesſele wylen Janſſoene vij. May anno M. CCCC. xxxiij. by doode zijns voorſz. vaders ondergheſchreven.

Jan van Vriesſele Janſſoene was hout die Dorpen van Poederle ende Ghierle, mit waranden, visſcherien, voghelſteken, ende mit eenee hoeven ende hueren toebehoorten, mit moelen, chijnſe, ghedraghende jaerlix den ſelven chijns, CC. oude grot. C. hoenderen ende een Tiſter evene, pondeghelde den xx. pennin. ende met ſekeren manſchapen daer toe behoerende, ende tot Ghierle alle breuken tot drie ſchell. toe, mitten dienſte vanden Onderſetenen. Hier na volghen die Regenoiren vander hoeven voorſz. Inden eerſten is dat hoff van Poederle ghelegen mitten huysinghen ende mitten bogaerde ende voer die poerte ghelegen neven eenen groenen acrdt, mitten gansbruele, mitten grooten ceusſele mitten nuwen bloke ende dat lackbroeck t'goet mitter regendonck al aen malcanderen gelegen, houdende t'ſamen omtrent xvij. buenderen, aende zuytzijde, neben dat broeck van Hulſene, Item nach eenen beempt geheiten de werft, mitten volmaertſchen beempdeken, houdende t'ſaemen ij. buenderen, luttel min oft meer, ghelegen noortweert teghen t'ghemeyn broeck, Item een pleeſken beempts gheheyten de Beverſluys, Item een bunder winnende lants niet verre vander Kercken gelegen, Item een ſtuck lants gheheiten de Coutert, mitten heyden buen houdende omtrent vj. buenderen, Item anderhalff buender lants gheheiten dat Raepblock, Item noch ij. buenderen lants gheheiten die Hegge, ende een ſtuck lants gheheiten den Wyngaert, houdende ij. buenderen, Item den chijns binnen Ghierle ghedraeght xlvjz. oude gro. iv. hoenderen, ende vz. lopen gheerſten, ende noch aldaer xxxv. manſchapen ende is al t'ſamen een volle leen.

Mijn ghenedeghe Heere Hertoghe Philippes van Bourgoignen ende van Brabant &c. heeft den voorſz. Wouteren van Vriesſele, ſijnen erven ende nacomelinghen, in beteriſſen van ſijne voorſz. leenen, ende Heerlijckheydt van Poederle, van ſunderlingher gratien ghegheven ende verleent, die hooghe Heerlijckheydt mit hueren toebehoorten van misdadeghen die onder den voorſz. Wouteren in ſijnder voorſz. Heerelijckheydt van Poedeele, aenghetaſt ende met ſijnen Meyer ende Schepene bedinght ende mit vonniſſe verworſen ſelen worden, te moeghen executeren binnen der ſelver ſijnder Heerlicheyt van Poederle, ſonder die den ſelven mijnen gheneden Heere meer te moeten leveren, als hy ende ſijn vordeeren dat tot her toe gedaen hebben ende hebben geploeghen te moeten doene, ende aldaer galghen ende ander teekenen van Juſticien daer toe inder ſelver Heerlicheyt te moeghen richten, om de voerſz. hoege Heerelijckheyt mit hueren toebehoorten totten voorſz. anderen Heerlicheyt ende leenen gheannexeert ende verſaemt te ſijne, ende van nu voortaen byden voerſz. Wouteren zijnen erven ende nacomelinghen vanden ſelven mijnen gheneden Heere ende ſijne Erven, ende Naecomelinghen, Hertoghen, ende Hertoghinnen van Brabant, t'ſaemen tot eenen vollen leene te houdene ten Brabantſchen rechte tot eeuwighen daeghen, gelijc desſelfs mijns ghenedichs Heeren oepenen brieven bezeghelde by wete ende conſente der drie Staten ſijns voorſz. Landts van Brabants daer op ghemaecht ende ghegheven den twelfſten dach van Meerte int jaer M. CCCC. lvij. dat claerlijcken inhouden ende begrypen.

Extat in archivo monaſterii Tungerloënſis, diploma Henrici Ducis Lotharingiæ, datum anno M. CC. XXI. cujus exemplar authenticum penes me habeo, in quo habentur ſequentia. *Praterea allodium nobilis viri dñi Walters de Poderle, ſcilicet tertium manipulum de Decima ipſius villa, & duo bonaria & dimidium terra, & duo bonaria & dimidium ſilva, qua in manu*

nostra deportata sunt, dictis fratribus liberè concessimus. Hunc remur eundem esse, cujus sepulchrale saxum, priscæ armaturæ militis imagine, simplicibus linearum ductibus effigiatum, hodieque visitur in templo de *Poederle*, sed detrusum in angulum lateris meridionalis.

Herle est appendix dominii de Poederle, caretque templo, atque in sacris accensetur Parochiæ de Lichter, eoque ejus parochus potitur decimis de Herle.

Caput XIX.

De venerab. & miraculoso Sacramento, vulgò, in de Hegge, *propè Herendalium. Cujus historiam descripsit Augustinus Wichmans in Brabantia Mariana libro secundo capite* LII. *hisce verbis.*

JUsto ab *Herendalio* lapide, *Campaniam* nostram versùs, pagus est, cui nomen, *Poerle*; communiter autem euphoniæ gratiâ, *Poeyel*; & sub hoc, Sacellum justæ magnitudinis, loco inter arbores per-amœno, quod vernaculè dicitur, *De Capelle van het H. Sacrament in de Hegge*, hoc est, *Vener. Sacramentum in Dumo*, sive, *in Rubeto.* locus enim erat, ut in diplomate oppidi Herendalensis eâ de re confecto legitur, vepribus, sentibus & genistis plenus. Origo autem ejus ita sese habet.

Fuit anno Christiano 1412. quidam *Joannes vander Langersteden*, qui *Herendalium* cum famulo suo pariter equite, advenit, atque in hospitio, cui Insigne erat *Cornu*, morabatur. Hinc ad loca sub-urbana sæpè digrediens, sacrilegæ templorum spoliationi quotidiè invigilabat, famulo interim nihil horum conscio. Venit is die quodam ad Ecclesiam de *Weebelesande* (pagus hic est in *Campaniâ* nostrâ, *Turnhoutum* versùs) atque ex eâ Calicem sacrum, cum Ciborio, ut vocant, furtivè abstulit, in quo Hostiæ consecratæ quinque adservabantur. *Herendalium* mox cum sacrilego hoc spolio cogitat, & ad suum hospitium. Viam ingressus, pagum suprà dictum *Poerle* transiturus, in loco vulgariter, *de Hegge*, erratundus hæret,

nec

nec ulteriùs progredi valet, ſæpè licèt conatus; ſemper enim quidquid adtentat, eodem in loco ſe conſtitutum videt, quaſi in medio labyrinthi, viæ omnis incertus & inpotens. Suſpicatus tandem, quod re:verâ erat, hoc ſuo ſceleri inputandum, proponit dictas hoſtias, fluvio qui juxta *'t Saſſenboudt* (locus omninò vicinus eſt, Sacello quoque Mariano inſignis) labitur, injicere, quò ſic liber abiret. Sed & hoc fruſtrà: nam à loco, *de Hegge*, nullatenus recedere poterat. Itaque ſacratas Hoſtias foramini ſeu receptaculo Cuniculorum inponit & abſcondit. Tum lætus viam carpit, & *Herendalium* pervenit; ubi à loci Prætore, *Gisberto de Paepe*, neſcio quid ſubolente, aut potiùs divino Numine ſic ordinante, adprehenditur: qui cuncta ejus ſcrutatus, Calicem cum Ciborio vacuo apud eumdem reperit, & ulteriùs inveſtigaturus, carceri tradit. Examini & torturæ ſubjectus, ſacrilegium confitetur, ſed de hoſtiis nihil. Tandem nihilominùs Confeſſarii admonitione compunctus, cùm jam morti adjudicatus, ſcalas patibuli aſcendiſſet mox laqueo ſtrangulandus, elatâ voce totius rei geſtæ hiſtoriam pandit, & locum ubi hoſtias abſconderat, deſignat.

Adligatur continuò homo neſarius equo proprio, & ad locum deſignatum trahitur, totâ populi multitudine comitante. At ecce ingens & præclarum miraculum. Qui foramini ſeu foſſæ hoſtias inpoſuerat, deprehendit cum univerſo populo extra foramen ſubdio in gramine eas reverenter collocatas, & Cuniculos circum circa flexo poplite Creatorem ſuum religioſè adorantes. O rem verè ſtupendam! Octo dies jam tranſierant, & ecce in mediâ nive, pluviâ aliiſque aëris tum inclementioris injuriis (nam 4. Februarii res hæc contigit) planè illæſæ atque intactæ ſunt ibidem repertæ: elementis pariter atque animalibus Deum ſuum reverenter tuentibus, quem obſtinati hæretici ne vel agnoſcere quidem dignantur. Adeò nimirum etiam hodiè illud Iſaiæ verum eſt: *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael autem me non cognovit, & populus meus non intellexit.*

Porrò ſtupendâ tantæ rei novitate commoti Clerus *Herendalenſis* & *Poërlenſis*, ſacram hanc inter ſe inierunt partitionem, ut nimirum tres hoſtiæ *Herendalium*, duæ verò in *Poërle* deſerrentur; quod mox proceſſionaliter cum crucibus, hymnis & canticis utrimque fuit ſactum. Quod ad furem verò ſacrilegum, ſententia à Prætore lata eſt, ut nudo corpore currui inpoſitus, candentibus virgis vicatim flagellaretur, atque ardentes prunæ cunctis membris ſubponerentur. Dirum ſubplicium; ſed tam enormi ſacrilegio adhuc inpar. Exoravit nihilominùs Prætoris animum, & tam ſeveram ſententiam interventione ſuâ mitigavit devotus femineus Herendalii ſexus. Itaque præacutâ ſecuri dextra ei manus amputata fuit, & ſub patibulo, ut pote tam nefarii flagitii inſtrumentum, combuſta: ipſe verò laqueo ſuſpenſus interiit.

Agebat tunc in Arce *Turnhoutanâ* (quæ eo tempore ſecundarium Principum noſtrorum Palatium, *altera Bruxella*, dicebatur) Dux noſter *Antonius*, cujus uxor *Elizabetha*, *Ioannis Lutzenburgenſis* Ducis filia, mox ad locum jam toties memoratum, *De Hegge*, convolavit, adoratura Deum ſuum in loco, ubi in medio animalium cognitus erat. Cujus exemplum plurimi exinde imitati, eòdem quotidiè confluebant religionis & voti cauſ-

causâ: & continuò in tantæ rei memoriam, ac honorem *Vener. Sacramenti*, Capella ibidem extructa est; supra ipsum nimirum Cuniculorum foramen, in quo hostiæ fuerant abditæ, quod hodieque, uti nuper vidi, sub altare visitur, & tamquàm sacrum Dei aliquando habitaculum, à peregrinis adoratur. Quamvis enim divina illa pignora, tam hîc, quàm *Herendalii*, Iconoclastarum rabie perierint, turbulentis nimirum bellorum temporibus: Sacellum tamen hoc devotissimè etiam-num frequentatur; & uti olim, ita quoque nunc, miraculis coruscat, prout sufficienter indicant votivæ tabellæ ibidem pendulæ, cerea donaria, fasciæ herniosorum, fulcra claudorum subalaria, & hujusmodi sacra anathemata. Solennissima autem ab antiquo hîc perseverat peregrinorum visitatio, ipso festo *Venerab. Sacramenti* die, quando undequaque huc concurritur; ut iterum mirari satis nequeam rem tam stupendam, hactenus nullius calamo publicatam: maximè cùm sit verissima, & totius Patriæ consensu, Episcoporumque authoritate adprobata. Tota verò hæc historia in tabulis diversis artificiosè planè pictis, ibidem cernitur, & rythmicis versibus descripta legitur, ex quibus hæc desumpsi. ubi etiam habetur, tum temporis in *Poerle* Dominium seu Toparchiam obtinuisse, *Joannem van Vriesele*, & *Margaretam van Habroeck*, ejus conjugem.

Absoluto sic hoc Capite, transmissa mihi fuerunt authentica monumenta prædictæ hujus Capellæ, sigillis suis munita; ex quibus hæc sequentia visum fuit subnectere.

Præfatus mox *Joannes de Vriesele*, eamdem Capellam à fundamentis cœpit extruere; sed morte eo prævento, perfecit eam ipsius filius, *Walterus de Vriesele*, Dominus item de *Poerle*, & Armiger, cum uxore suâ *Gertrude*, qui ambo in tabulâ summi altaris hodieque visuntur: deditque eam perpetuò possidendam cum omnibus suis pertinentiis, Ministro & Religiosis Ecclesiæ, Ordinis S. Trinitatis & Redemptionis Captivorum, de *Claro Vivario* propè *Hondescotam* Morinensis diœcesis; voluitque ut in dicta Capella residerent duo vel tres Religiosi præfatæ Ecclesiæ & Ordinis, qui rem divinam ibidem peragerent, citra tamen omne incommodum Pastoralis officii, in templo Parochiali peragendi, de quâ re extat diploma datum in *Poederle* an. 1441. die 3. Octob. Ex quo colligi posset, *Walterum* ibi constituisse Cœnobiticam quasi mansionem. Eodemque anno die Januarii 2. Scabini & Scultetus Oppidi Herendalensis, confecerunt publicum instrumentum, in quo tota historia antè à me relata, fusè admodum narratur: sicut & in alio diplomate per *Maximilianum* & *Mariam* Duces nostros, edito an. 1478. die 8. Novemb. qui dicunt *se commotos multitudine miraculorum, quæ ibidem contingebant.* Plures insuper Ecclesiæ Præsules, dictum locum copiosis indulgentiarum muneribus honorarunt, ut *Joannes de Burgundiâ* Episc. Camerac. an. 1441. die 14. Januarii. *Petrus S. R. E. Diaconus Cardinalis* titulo sanctæ *Mariæ Novæ* an. 1444. die 7. Aprilis. Ac novissimè Reverendissimus *D. Joan Malderus* Episcopus Antverp. an. 1620. die 3. Junii, qui inter cetera ita ait: *Cùm in Capellâ, dictâ, in de Hegge, sub parochia de Poederle, ad celebrem, quæ ibidem est, memoriam Ven. Sacramenti, magnus soleat esse Fidelium concursus in festo Corporis Christi &c. Omnibus Christi Fidelibus qui ipso festo dictam Capellam devotè visitaverint, quadraginta dies de vera Indulgentia in Domino concedimus &c.* hactenus *Wichmans.*

Porrò quando nos visitavimus anno M. DC. LXXV. memoratum fanum *inde Heigge*, non vidimus *Walterum de Vriesele, cum uxore sua Certrude, in tabula summi altaris*, sed Jacobum de Brimeu & Annam vanden Werve, quod indubiis notis testantur insignia subjuncta juxta eorum imagines picta, affirmaruntque nobis seniores loci, se nulla alia gentilitia insignia in altaris tabula vidisse, aut meminisse à majoribus suis visa, scripsit tamen præfatam historiam Augustinus Wichmans, circa annum hujus sæculi trigesimum.

De Dominio Rethy. CAPUT XX.

Ioannes Stephanus Spinola, Eques Ordinis militaris Sancti Iacobi, Dominus de Rethy.

R*Ethy* vetus & spectabile dominium est, à multis retro sæculis, beneficiario jure possessum à Curia feudali Gelana. acquisivit illud, emptionis titulo, à Carolo Eugenio Arenbergæ Principe, memoratus Joannes Stephanus Spinola, circa annum M. DC. LXIII.

Anno M. CC. LXIV. *ecclesia S. Martini in Rethy* donatur Petro XI. Abbati & monasterio ejus de *Tungerlo*, à Wilhelmo Decano totoque capitulo S. Martini Leodii, gubernaturque hactenus à Tungerloensibus.

Hujus pagi Decima, dividitur in quatuor partes equales, quarumque hodie participes sunt, loci dominus, Parochus, Conventus Abbatiæ Tungerloënsis, & Abbatia *Roosendael*, pars illa quæ ad Tungerloënses attinet, semper eadem est, reliquæ indivisim decimantur, universa hæc decima annuatim elocatur, trecentis furmenti modiis, hoc est mille ducentis virtelis.

Meminit hujus dominii Joannes Braptista Gramaye in Antverpia lib. IV. cap. VI. hisce verbis.

Rheta porro, vicus est, olim populosus, nunc etiam non contemnendus, à retationibus apertum nomen habens, quas eatenus pertinuisse probat Goropius, ecclesiam curat Tongerleti Abbas, dominium à Francisco Scotto redemptum, Antonius Perrenottus suæ Cantecroyæ annexuit. Hallucinatur hic Gramajus, scribens quod hoc *dominium à Francisco Scotto redemptum, Antonius Perrenottus suæ Cantecroyæ annexuerit*, ratus esse *Reeth*, Arculani districtus pagum de quo egimus lib. IV. cap. II. quemque sæculo superiori, à Phillippo II. Hisp. Rege, pignoratitio jure acquisiverat Franciscus Schot, transcripsitque Antonio Perrenotto Cardinali Granvellano, anno M. D. LXXII.

In Choroghraphia Cœnoby Tungerloënsis capite V. fol. 20. habetur in Godefrido XVII. Abbate ejusdem monasterii qui obiit anno M. CCC. IX. *Hic mediantibus episcopo Leodiensi, & Adamo Abbate Præmonstratensi defendit egregiè decimas Tungerloæ in Rethy, quas violenter invaserant, & detinebant Henricus Berthout, dominus Duffelensis & Celensis, cum Ludovico Berlaer milite, stabilito contractu inter Capitulum S. Martini Leodii, & Conventum Tungerloensem.* Et ibidem cap. VI. fol. 26. in Petro XXXI. Abbate Tungerloensi qui obiit anno M. D. IV. ita habetur. *Augendo cultui venerabilis Sacramenti, Nicolao Spierinx Pastori Tungerloënsi in Rethy, facultatem concessit fundandi lampadem jugiter ardentem, in ecclesia sua, ante idem Venerabile Sacramentum.*

LIBER SEXTUS.

CONTINENS DISTRICTUM GHELENSEM HET

QUARTIER VAN GHEELE.

De Dominio & Baronatu Gheele CAPUT I.

Franciscus à Lotharingia, Princeps de Lislebone, Dominus & Baro Ghelæ, &c.

GHela præclarum & antiquum dominium est, & populosum municipium, inter veteres hujus tractus Baronatus recensitum. De eo agit Joannes Baptista Gramaye in Antverpia lib. IV. cap. X. ex quo excerpsimus sequentia.

HActenus Urbes & Territoria descripsimus, aliquatenus nunc aut olim obnoxia Marchiæ Antverpiensi, nunc capitibus tribus daturi loca illa quæ olim fuere Bertholdorum Mechliniæ dominantium, ut sunt Baronatus Gelæ, Comitatus Hoochstrati, Dynastia Turnhouti: à Gela itaque incipiam. Baronatus hic est ex 18. antiquioribus Brabantiæ, Territorium ex amplissimis, municipium ex antiquissimis. Municipium dico, hoc etenim vocabulo locum dignati jam inde à quatuor seculis Henricus Dux, & libertates vitio temporum obliteratas aut oblitas renovavit Cæsar Carolus. Post Annum sexcentesimum adveniente Dympna regia Vir-

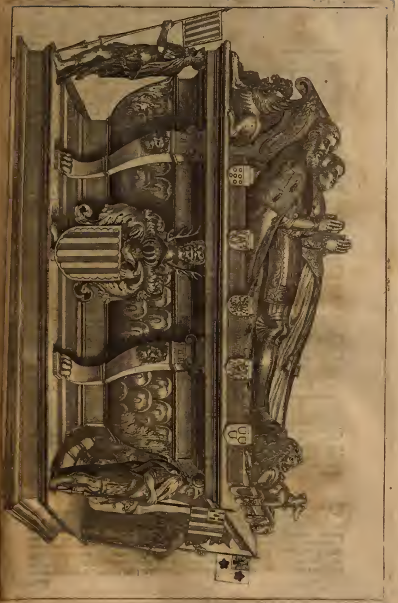
Virgine obscænum Patrem fugiente & fugæ præsidium hic nacta, locus hic excolebatur, sed raro habitatore, quindecim duntaxat ædibus rusticanis & quidem ob Silvarum densitates ad sex millia passuum dissitis & circum septis, Villæ autem (Verba sunt historiæ) antiquum nomen Gelæ *erat impositum, a Flavo colore ut apparet, cujus regiones undecim ut nunc res sunt, ordine percurram & quod in singulis rarum aut memorabile annotabo. Regio templi Curialem habet haud inelegantem D. Amando inscriptam, & proximè forum justæ amplitudinis ad nundinas hebdomadales diebus Saturni, & annuales Sabbato ante Dominicam in Albis, Palmarum, vigiliæ Natalis Dominici & decimo quinto die sequenti, quas litteris confirmatoriis Anni* 1559. *Philippus Rex ait ab* 200. *amplius Annis celebres fuisse. Curia etiam in vicino est, ubi annales per Baronem circa natalitia Baptistæ, Scabini creantur & jus dicunt & rempublicam administrant, assistentibus ex quaque municipii regione duobus juratis, juxta præscripta & leges à Ioanne Merodio Anno* 1517. *latas & authoritate Cæsarea publicatas. Nec procul hinc Gymnasium litterarum olim florentissimum, unde viri lectissimi prodiere, hi inprimis etiam hic nati, A. Heyms laudatissimus Averbodii Archimandrita: Ioannes Philippi Smeyers Carmelitarum Provincialis eruditus, Ioannes Iacobæus Dyestæ Præpositus, & alii complures. Hadscotum celebre est Xenodochio D. Elisabethæ per Henricum Bertholdum fundato, extantibus litteris Gulielmi Episcopi Cameracensis Anno* 1286. *mense Augusto factum probantis. Erant primitus fratres in communi vita, mox ad normam* 3. *regulæ Franciscanæ, denique ab* 54. *circiter Annis substitutæ Augustiniani instituti virgines evocatæ Mechlinia. Iuxta Ecclesiam visitur locus, ubi impius pater & naturam impudicitia sepultam calcans, feralem gladium in filiæ cervicem vibravit. Ex adverso hujus titulo, sepultura, reliquiis S. Dympnæ clara Ecclesia, magnifica & ampla, in qua Ioannes Merodius Baro Collegium Vicariale ad peragendum rem divinam fundavit probante litteris Anni* 1557. *Paulo tertio Pontifice, quod authoritatem faciente Anno* 1562. *Maxiemiliano à Bergis Cameracensi Episcopo Henricus successor in Baronatu mutavit in Capitulum Canonicale. Et cum phrenetici obsessi etiam & aliis affecti aut afflicti languoribus ad opem D. Dympnæ recurrentes opem sæpissime experiantur, eorum hospitio & curæ deservit contiguum templo Xenodochium largiter à Ioanne prædicto & prædecessoribus dotatum. Ne etiam domestici cum paupertate luctantes suffragiis destituantur Ioannes Baro ad Annum* 1497. *vita functus & hic ante Deiparæ aram sepultus, septingentorum annuatim & ultra florenorum eleëmosinam reliquit erogandam tam Gelæ quam Westerloæ. Visitur in chori medio splendidum & artificio nulli in vicinis provinciis cessurum monumentum cum tali inscriptione.*

Verum quoniam præfati monumenti inscripsionem aliter in loco deprehendimus quam à Gramajo exhibetur, nos uti illam manu propriâ excepimus subjungemus, & monumentum in æs incidi curavimus ut hic quoque monstraretur. D. O. M. S.

„ *Inclyto Baroni D. Ioanni ditionum de Merode,* Perwez, Duffel, Leefdale,
„ *de* Walem, Gheele *&* Westerloo *Domino. viro Heroicis planè virtutibus ac*
„ *mirifica pietate insigni, nimirum qui cum in cæteros omnes, tum maximè erga suos*
„ *domesticos & officiarios, inprimis autem erga Christi egenos tanta fuit benificentiâ, ut*
„ *hos quidem in cuncta mobilia sua bona testamentaria dispositione hæredes instituerit, illis*
„ *vero singulis juxta cujusque meritum de vitali pensione benignè providerit, executores*
„ *ultimæ ejus voluntatis, perpetuæ illius memoriæ ergò fieri cur. Vixit an* 53. *menses no-*
„ *vem, dies* 14. *decessit* 18. *Ian. Anno à Christ. nat.* M.D.L. *prænobilis item Matronæ*
„ *Dnæ Annæ à Gistelles suavissi. tanti herois conjugi pari pietatis munere decoratæ. Vixit*
„ *Annos ferme* 30 *obiit* 27. *Martii, anno à Christo nato* M.D.XXXIII. *As-*

D.O.M.S.

Asservatur in eadem Ecclesia caput Herberni Sacerdotis Martyris, qui Confessor & comes Divæ Dympnæ, ab ejus parente decollari jussus, corpore Sonsbecam translato. Asservatur etiam triplici conclusum feretro corpus B. Dympnæ à Motsio Antistite nuper visitatum, reperto supra pectus Virginis lapide cum inscripto nomine. Refert autem historia cæsarum Virginis & Presbiteri corpora volatilibus objecta, in specu à vicinis sepulta, haud multo post reperta in sarcophagis nivo candidioribus, & cum illa in regione nisi fuligine nigriores lapides non repererent, creditum ab Angelis sepulterum castitatem testaturis id factum. Capremontium, D. Martino sacram Ædem ostendit restitutam, quo loco vetus tempore Virginis Dympnæ fuerat Ecclesia teste historia, ubi lanificum textrinæ magno numero esse solent & solennis pannorum mercatura testibus litteris Bruxellensium datis Ann. 1533. *Angularia, Gorontocomium, à privatis ante sesquisæculum habuit inchoatum. Altum Orientale, sacellum elegans Virginis Luciæ à Domina loci dotatum, bombardariorum privilegiatam Societatem & castellum vetus fossa duplice auctum ad Netæ ripas, opertunum, instructione, turribus & aularum commoditate, satrapæ seu Quæstoris nunc, olim Baronis sedem, ubi beneficia clientes sua profitentur, & feudales controversiæ deciduntur. Dominorum stirpes tres tantum reperio Bertoldicam è Mechliniensibus Dominis natam, Hornanam & Merodæam, quæ hodieque rerum potitur. Ita nimirum Catharina Bertholdia, Henrici & Beatricis Wesemaliæ filia, nupta Hornano parwisii Domino, dominium secum taxit, cujus abnepote Henrico sine liberis defuncto, hæres Elisabetha soror, Ioanni Rotzelario, Domino in* Vorsselaer *Rethi &* Lichtert *(qui pagi exinde Baronibus accesserunt) Gelam attulit. Horum denique nepotibus vita functis sine prole, devoluta est hæreditas ad Merodios ex Aleide Hornana Henrici supradicti sorore procreatos. Zanmalia ab arenis nuncupata quasi* Zantmail *Curialem D. Laurentii, sodalitatem armatorum monstrat, & locum ubi beatum illud sæpe dictum par cellulam struxit & trimestre totum vigiliis & orationibus vacans vitam egit Angelicam. Milenis domicilium etiam Curialem habet, sed Deiparæ & Odradæ virginis nostratis titulo dedicatam, ab eaque vivente olim frequentatam. Bella itidem Curialem Lamberto Sacram, prout præcedentes à Canonicis Gelensibus dono Dominorum pendens. Alardi domicilium, ædiculam Marianam non elegantem habens etsi non antiquam Lisalia Beginagium, etsi nunc nulla supersint vestigia, habere solens, unde fuit notata Maria Begina de Geel in Libitinario S. Bernardi. Atque his si addideris Ravelini Curiam, Elisæ domum, Poyel & Stelen nomine mihi solo nota loca, reperies Gelensis municipii amplitudinem 4. parœciis, 11. Regionibus in agros latè excurrentem. Adeo ut plura domorum millia numerarentur incendiis quatuor & expilationibus ternis multum imminuta. Cæterum sicut à sententia Scabinorum Municipii ad Besseranum tribunal appellatur, ita à Subalternis pagorum territorii curiis ad Municipale recurritur.*

Extract uyt het Register vande Rapporten overgebracht in sijne Coninckliicke Majesteyts Leen-Hoff 's landts van Mechelen tot Voldoeninghe vande Brieven van Terrier in dathe den Sevenentwintichsten Juny 1648. alwaer folio 98. onder andere staet als volght.

Gheele Folio 106.

Vrouwe Ernestine van Witthem Baronnesse van Beauvois/ Marquise van Bergen op den Zoom &c. heeft op den elffsten April Duysent Sesschondert Dryendertich te Leene ontfangen de Vryheyt van Geele/ met Heerlijckheden/ hooge middelen ende leege jurisdictie/ chijnsen/ renten/ pachten/ heuren/ vreucken ende allen anderen toebehoorten/ ende is de selve Sterffvrouwe gebleven/ ende Heer ende meester Nicolaes van Craesbeht Besechman/ de post is bevonden sterffman te wesen Heere Claude Franchois Ballant.

Inde Marge stonde aldus,

Op heden den Vijffden January duysent sesschondert negenenveertich compareerden d'Heere Nicolaes Keymakers/ Rentmeester Generael vande Vryheyt ende Lande van Gheelt/ ende Stadthouder vande Leenen aldaer/ den welcken door last ende bevel hem gegeven by missive vanden negensten der maent van April lestleden/ hier ghesien ende onderteeckent by den heere Raedt Thiery heeft verclaert de voorsz. Vryheyt ende Lande van Geele te competeren aen vrouwe Beatrix Hertoginne van Loreynen/ by doode van vrouwe Ernestine van Withem/ in haeren leven Marquise van Berghen op den Zoom/ Baronnesse van Beauvois/ haere vrouwe moeder saliger/ ende dat de selve vryheyt is consisterende in hooge

hooge middelen / ende leege Jurisdictie / mette Waeande / Vogelrye / Visscherye / ende alle andere Heerelycke Rechten ende preminentien / oock met het recht van keuzen / breucken / ende alle andere diergelycke gherechticheden / hebbende de voorsz. vryheyt ende lant van Geele / oock het recht vanden twintichsten penninck / voor pontpenninghen / over alle vershandelde leengoeden / onder de selve vryheyt ende inden voorsz. lande ghelegen / mitsgaders oock seeckeren chijnsboeck hem soo wel inde voorsz. vryheyt als op 't selve landt bestreckende / den welcken / jaerlycx bedraeght in seer menichvuldige partyen ende verscheyden specien soo hier naer volght.

Ierst eenentwintich hamels / een achste / een sestienste / een vyfftichste / een sestichste / ende een vierennegentichste deel van Hamel.

Item twee hondert vierensestich hinnen / een achtste ende sesthienste deel.

Item vierensestich cappuynen ende eenen halven item vyff vreeen een halff ende een derde / item xxviij. voeders lichte even / item acht Maeydaghen ende een vierdedeel / item negenenvyfftich mudden lichte evene / twee loopen / drie vierdedeelen ende een halff / te weten elck mudde drie Rasiers gesept vertelen / item vyff maeten drye quart mout / ende ten lesten in gelde tot diversche Specien wesende meest penninck Lovens ende oude groten t'samen ter somme van hondert vyffentsestich guldens iij. st. een blanck.

Verclaerde voorts dat de voorsz. Vryheyt van Gheele begrijpt de parochien van Sammale / ende Bel / staende die selve parochien ter judicature van drossaert / ende Schepenen van Gheele / Consisterende t'voorsz lant van Gheele inde naervolgende Dorpen / Eynthout / Veerle / Oubel / Soerle / Mechelpoel / en Millingen / hebbende elck van de selve dorpen meyer / Schepenen / Greffier / ende andere Officieren / die bericht hebben van hooghe / middelen ende leeghe Justitie / uytghenomen de voorsz. dorpen van Soerle / Mechelpoel / ende Millingen die alleenelijck hebben meyer / Greffiee ende erfflaten / de welcke bericht hebben van middele / ende leege jurisdictie / daer van dat de hooge aende voorsz. drossaert ende Schepenen van Gheele ghereserveert is.

Verclaerende daer en boven dat de voorsz. vrouwe Proprietaresse is competerende eenen grooten Leenboeck / hem bestreckende in alle de voorsz. Dorpen / soo wel van de voorsz. Vryheyt / als van den lande van Geele / ende dat inden selven Leenboeck te leene staen Diversche Heerelijcke partyen naementlijck de dorpen van Vosselaer / Rethy / ende Thilen boven diversche laethoven / laet bancken ende andere Leengoeden / daer van dat alhier egeene Specificatien ghescheiden en can soo om de outheyt desselfts Leenboeck als om de menichte des selfts Leengoeden / belovende hy comparant niettemin daer van naerdere Specificatie te doen soo haest de vernieuwinghe van den selven Boeck (die hy comparant vermeynt dat onlangs uyt crachte van Terrier sal geschieden) gedaen sal wesen / mede oock de chijnsen de welcke inden lesten vernieuwden Chijsboeck niet en staen / ende daer naer syn verovert ende in licht gebracht.

Verclaerende oock dat de voorschreven Vrouwe is competerende het recht vande twintichsten penninck / over alle allodiale goeden / onder de voorsz. Dorpen van Soerle ende Echelpoel gelegen / des t'oirconde by my geteeckent ten voorsz. daege ende was onderteeckent N. Raepmakers / Onderstont: Gecollationneert ende in substantie bevonden te Concorderen met den voorsz. boeck quod attestor en was onderteeckent J. van Voorspoel Greffier.

Extract uytten Leenboeck van sijne Coninckliicke Majesteyt Leenhove 's lants van Mechelen alwaer staet fol. 108. verso.

DEn vierentwintichsten Mey M. D. C. Lxiv. by doode van Vrouwe Beatrix de Cusance in haer leven Hertoginne van Lorainen is de Heerelyckheyt / vryheyt / ende lande van Ghele verheven / ten behoeve vande kinderen vanden heere Prince / ende Princesse Lislebonne als erffgenaem vande voorschreven Vrouwe Hertoginne / synde sterffman Prince Charles Marie / sone vande voorsz. Prince ende Princesse / ende Meester Jan Jaecques Colins Procureur presteerden den eedt als ten Register fol....

Cæterum, diploma erectionis Collegii Canonicorum Ghelensium extat apud Aub. Miræum in Diplomatibus Belgicis lib II. cap. c. & in Not. Eccl. Belg. cap. cc. xxxv. sed contractius.

CAPUT II.

Disquisito succincta de origine Baronatus Gelæ, cæterorumque Brabantiæ.

CUm in vetustis facile ignoretur origo, ita, quo sæculo aut sæculi anno, aut sub quo Principe, hic Baronatus innitium cœperit asse-qui non potuimus, idcircò quod non diplomate aliquo regio initium sumpserit, ut recentiores omnes in Brabantia aliisque vicinis provinciis, & nunc moris est.

Baroniæ veteres Brabantiæ, juxta P. Divæi sententiam in fine lib. VII. censentur viginti tres: in districtu Lovaniensi *Diest*, *Arschot*, *Bierbeke Sichene*, *Rode S. Agatha*, *Rotselare & Wesemale*, in districtu Bruxellensi *Grimberg*, *Caesbeke*, *Duffele & Leefdale*; in Marchia Antverpiensi *Breda & Bergha ad zomam*, in Gallo Brabantia *Gemblacum*, *Angia*, *Perwez*, *Revez*, *Sombref* & *Iauche*, in districtu Buscoducensi *Cuyck*, *Boxtel*, & *Cranendonck* in districtu Thenensi *Beautersem*. Hîc *Ghele* omittitur: Porrò in vetustis Brabantiæ chronicis Teutonicis, recensentur tantum Octodecim Baronatus, interque illos *Ghele*. Scilicet *Arschot*, *Grimberghen*, *Gaesbeke*, *Cuyck*, *Bierbeke*, *Diest*, *Perweys*, *Wesemale*, *Rotselare*, *Duffel*, *Ghele*, *Revez*, *Leefdale*, *Cranendonck*, *Breda*, *Boxtel*, *Bautersem Sombref*. In antiquo Hortulo insignium gentiliciorum Brabantiæ, initiò hujus sæculi excuso, omittitur Arschotum & in ordine XVIII. nominatur *Heverle*.

Constat ex historia Brabantina, Barones fuisse vocatos, qui vexillum in bellum efferebant, &hoc olim faciebant ii proceres qui dominia possidebant in quibus competens numerus vassallorum aut subditorum erat ad vexillum erigendum.

Carolus Loyseau in tractatu suo de dominiis cap. 7. art. 40. ista habet *Parmy la confusion qu'apporta l'ambition & usurpations des Seigneurs de France, le tiltre de Baron fust rendu si commun, que tous les hauts Iusticiers se sont autres fois appellez Barons: principalement ceux qui avoyent usurpé le droict de ressort: tesmoing ce qu'adjouste le grand Coustumier au passage sus allegué.* Aucuns, *dit il*, veulent dire que tout homme qui at haute justice & ressort en icelle, se peut nommer Baron. *D'ou vient la definition que Balde donne du Baron*, quicumque habet merum mixtumque Imperium concessione Principis. *& citatus Loyseau cap. eodem art.* 43. En plusieurs provinces de France, le fils aisnè du Seigneur du village est appellé le Baron.

In regnis utriusque Siciliæ, Barones dicuntur omnes feudatarii, jurisdictionem in castris suis à Rege sibi concessis exercentes. Ut refert ex Bald. Don. Garf. Mastrill.

Certum est Barones in Brabantia vicinisque locis linguâ teutonicâ *Banderheeren* vel *Bannerheeren* appellari, ex prærogativa & potestate vexilli militaris erigendi, subque eo vassallos ac subditos suos ducendi in bellum, uti docet Adrianus Havermans in lib. cui titulus *kort begryp ende Bericht vande Historie van Brabant*, cap. XXV. hisce verbis. *Het leger wiert gemeenlick verdeelt onder de Barons ende Capiteynen vande groote steden; Hier van worden de Barons in onse tale genaemt* Bander, Baner, *oft* Baenderheeren, *als*

Heeren

Heeren der Banden *ofte* Benden *die sy leyden: ofte* Heeren der Banieren *ende Vaendelen die sy oprichteden.* Et sic veteres omnes Baronatus originem sumpsisse arbitramur, sicque cœpit Baronatus Bergatum ad Zomam cum ditio illa sejuncta fuisset à Bredana, de quo Christophorus Butkens in Trophæis Brabanticis lib. 4. fol. 319. narrans prælium Woeringanum quod contigit anno 1288. scribit sequentia *Gerard de Wesemaele sire de Berges-op-Zoom & Woude leva Banniere en ceste journée, car il avoit eu en partage la moitie de la terre de Breda de par sa mere, comme nous avons dict, il s'armoya d'or a trois lis de Gueules les pieds posés, & estoit de la route du sire d'Arefchot.*

Multa alia similia exempla nobis suppetunt, antiquorum Brabantiæ Baronatuum, sed non est hujus operis illa omnia recensere, aut fusius divertere in ea quæ de Baronum origine plures scripserunt, quibus morari non volumus ordinem rerum nostrarum, præfatum porrò exemplum attulimus eo quod ditio Bergarum ad Zomam in agro Antverpiensi sita sit, sufficitque ad probandum quæ diximus, quibus obstare non potest quod hodie Ghelæ domini Baronum appellatione non utantur, idem olim non fecère Bredæ, Bergarum ad Zomam, cæterorumque Brabantiæ Baronatuum domini, quod ex documentis authenticis a nobis exhibendis libro nono & decimo clarè apparebit: verum antequam eo venian us, unum ex multis, lectori exemplum proponemus. Extat Bredæ epitaphium quod ita habet.

Hier leghet begraven Jan / Here was vander Lecke ende van Breda die sterf int jaer ons Heeren alsmen screef M. CCC. XCIV. xi. daghe in Oeghst maent bidt voor sijn Ziele.

Ille tamen fuit Bredæ Baro, quique illum in illa ditione secuti sunt, non habuêre jus majus adscribendi sibi Baronis titulum, quam ad illum attinuit, siquidem ab illo ævo in hodiernum diem, illustre illud feudum, eodem jure possidetur, uti suo loco monstrabitur.

CAPUT III.

Disquisitio de sæculo & sæculi anno Martyrii S. Dympnæ Gelæ Advenæ, & de ejus natali solo.

Vitam S. Dympnæ scripsit *Petrus Canonicus Regularis S. Auberti Cameracensis*, jussione ut inquit in prologo ad miracula, *coactus Guidonis Episcopi Cameracensis.* est hic Godefridi episcopi successor ab anno M. CC. XXXVIII. vita functus in monasterio Affligemensi circa annum M. CC. L. usus hic auctor vita olim vulgari idiomate scripta, quam in eloquium latinum vertit, & ut apparet ex historia miraculorum, satis accuratè scriptis à se repertis adhæsit, dum ibidem fatetur *se neque in manifestis neque in abditis monumentis reperire potuisse, quo anno* aut *à quo Episco-*

po Cameracensi corpus in novam thecam translatum fuerit, nihilominus Joannes Ludolphus van Craywinckel qui ætate nostra, vitam S. Dympnæ edidit anno 1658. asserit, cap. XXIV. fol. 294 & seq. hoc factum à dicto Guidone circa annum M. CC. XLVII. idque præsentibus Tungerloæ & Averbodii Abbatibus. Vita illa à præfato Petro Canonico conscripta nunquam hactenus integra edita, asservatur in MS. codice ecclesiæ Gelensis, cujus duo prima capita reperiuntur etiam in MS. Cœnobii Rubeæ vallis Canonicorum Regularium S. Augustini prope Bruxellas, eamdem nacti sumus sed contractam ex MS. Ultrajectino ecclesiæ S. Saluatoris. Extat etiam *Legenda S. Dympnæ virginis & Martyris* ante ducentos circiter annos impressa, ac dein anno M. CCCC. XCVI. recusa, quam Laurentius Surius stylo non nihil aliquot locis elimato, suis tomis de vitis sanctorum inseruit: sed fuerunt hæc omnia ex prioribus actis in compendium redacta! Ex quibus interim Lippelous, Haræus, Miræus, & alii suas epitomes confecerunt. Augustinus Wichmans in Brabantia Mariana lib. I. cap. XII. fatetur vitam S. Dympnæ à se conscriptam esse, sed hactenus eam non vidi, aut ab aliis visam esse intellexi. Volui historiam vitæ hujus S. Virginis cum M. SS. & veteribus libris conferre, causâ duplici: primâ, quod sæpe primus & germanus stylus, quia rudis, in politiorem ab editoribus mutatus! Ex quo factum ut vitæ auctoritas sit imminuta & historiæ veritas subinde labefactata, dum quædam non ritè intellecta, in alium sensum vertuntur. Quo autem tempore Martyrium S. Dympna subierit non indicant Acta antiqua. In M.S. Ultrajectino traditur *caput ejus amputatum* III. *Kalendas Iunii, id est* XXX. *die Maii*, quod etiam in Legenda excusa, & apud Surium legitur! quo die in M.S. Florario Sanctorum ejus *translatio* celebratur. Verum in dicta Legenda dicitur *Corporis venerandæ virginis translatio facta decima quinta die Maii, in qua festum ejus celebratur.* Ad quem diem ista leguntur in antiquo Martyrologio Ecclesiæ S. Gudulæ Bruxellensi: *Apud Ghele villam Brabantiæ natale beatorum Martyrum Gereberni Presbyteri, & Dympnæ filiæ Regis Hiberniæ. Qui à Rege patre virginis persecuti, simul pro Christo cæsis capitibus occubuerunt. quorum Gerebernus ad Troiam Renensem, quæ Xanthis dicitur, translatus est. corpus vero S. Dympnæ Virginis apud præfatam villam Ghele, multis miraculis coruscando quiescit.* Hæc ibi, quibus similia & ferè pauciora leguntur in MS. Florario, in Martyrologio Coloniæ & Lubecæ anno M. CCCC. XC. excuso, in additionibus Greveni ad Usuardum, & de sola Dympna in additionibus Molani, apud Canisium etiam & Galesinum cum hodierno Martyrologio Romano. Quod ita habet, *in Brabantia Sanctæ Dympnæ Virginis & Martyris, filiæ Regis Hiberniæ, quæ pro fide Christi & Virginitate servanda, à patre jussa est decollari.* Majora elogia habent Molanus in Natalibus SS. Belgii, Miræus in fastis, Saussejus in Martyrologio Gallicano & passim alii. Celebratur ejusdem festum cum officio ecclesiastico in antiquo Breviario Antverpiensi cum hac oratione. *Amator pudicitiæ Deus, supplicationibus nostris tribue, ut beatæ Dympnæ Virginis & Martyris tuæ, cujus annuæ solemnitatis memoriam recensemus, ejus apud te meritis & intercessionibus adjuvemur.* Eadem in citata legenda legitur, cum alia de S. Gereberno, quæ est secunda in Breviario de unô martyre non Pontifice.

In

In additionibus ad Grevenum à Carthusia Bruxellensi assignatur ad diem XXVII. Octob. *Translatio S. Dympnæ Virginis in Gheele* & ad diem XX. Julii *Translatio S. Cereberni sacerdotis socii S. Dympnæ in Xantis supra Rhenum.* At Grammayus in Antiquitatibus Antverpiæ lib. IV. cap. X. à nobis relatus capite primo hujus libri agens de ecclesia S. Dympnæ Ghelensi ista habet: *Asservatur in eadem ecclesia caput S. Herberni sacerdotis Martyris, qui Confessor & Comes Divæ Dympnæ ab ejus parente de collari jussus, corpore Sonsbecam translato. Asservatur etiam triplici conclusum feretro corpus B. Dympnæ, à Metsio Antistite nuper visitatum, reperto supra pectus Virginis Lapide cum inscripto nomine.* Hæc ibi. Theodorus Rhay in animabus illustribus Juliæ, Cliviæ & vicinarum provinciarum ad hunc XV. maii ista scribit: *Sonsbeca pervetusta Cliviæ Urbs, non principe sed suburbano ejus in templo patrocinium habet S Gerberni Martyris, quem incolæ & accolæ more majorum constanti præcipuoque honorant.* Hæc ille.

Interim in vita dicitur *Cerebernus apud Zanten oppidum juxta Rhenum in magna veneratione haberi, & in historia miraculorum dicuntur incolæ dicti loci Zanten cum Beati pignoribus Gereberni aufugisse, cumque prope castrum Zantes accederent, moniti oppidani, cum luminaribus ad ecclesiam deportarunt.* Sunt autem *Zantena* & *Sonsbeca* plane vicina loca: ex quibus Sonsbeca antiqua solet appellari, & est ex capitalibus Cliviæ urbibus, quæ ad Comitia vocantur inque iis suffragium habent, at Sonsbeca ut scribit Molanus ex monimentis Santensibus, *non civitas sed pagus esse solebat de eorum parochia, quæ à Theodorico Comite Cliviensi propriam obtinuit ecclesiam.* Porro *Theodoricum anno* M. CCC. XX. *concessisse Sonsbecanis privilegia de immunitate à Teloniis ac libertate electionis Magistratus sui* tradit Teschenmacher in Annalibus Cliviæ pag. 173. potuerunt ergo Zantenses unà cum Sonsbecanis sacrum corpus abstulisse, quod postmodum hisce donarunt: ubi hoc tempore illud asservari, cum Grammayo, Theodoro Rhay asserunt Molanus, Miræus, & Merianus in Topographia Westphaliæ, & observant *per errorem vulgi non Gerebernum sed Bernardum nunc vocari, & annulis sacratis qui contra chiragra & febres à fidelibus gestari solent, non Cereberni sed Bernardi nomen impressum legi:* scilicet cum *sint Cebern* & contractius *sint Bern* dicèretur, imperitè *nomen Bernardi* assumptum fuisse. Solent autem *sacræ reliquiæ cum frequentissimo populi concursu dominica post festum S. Margaritæ circumferri.*

Quo autem sæculo aut seculi anno martyrium hisce illatum sit, auctor vitæ silentio altissimo premit. in antiqua Legenda excusa, dicuntur *decollati circa annum Domini sexcentesimum.* Sed devinandum num sæculo sexto an verò septimo. Saussayus in Martyrologio Gallicano asserit *interemptos Carolo Martello res Gallicas administrante*: quod foret aliquamdiu post annum septingentesimum. Petrus Ribadineira & Heribertus Roswydus in Legenda excusa Antverpiæ M. DC. XIX. notant in margine vitæ S. Dympnæ, annum DC. supra vero memoratus Joannes Ludolphus van Craywinckel, qui edidit vitam S. Dympnæ vulgari idiomate impressa Mechliniæ anno 1658. scribit cap. 3. sanctam Dympnam natam anno 585. In vita rythmo vernaculo excusa assignatur *tempus Pipini Ducis*, & annus sexcentesimus, post quem ille potissimum præfuit Major-Domus Chlotharii secundi, Dagoberti & S. Sigiberti Regum, ab anno circiter DC. XX. usque ad annum DC. XL. quo mortuus est XXI. Februarii. Et hæc tempora sæculi septimi

timi nobis maximè placent, cum loca Gelæ vicina, imo & Antverpia, cœpta fuerunt fidei lumine illustrari, uti docuimus lib. I. cap. I.

Sed difficultas exoritur major in *patre pagano Rege*, & quidem Hiberniæ, ut vita habet, aut saltem *Britanniæ*, uti appellatur in MS. Ultrajectino.

Porro *Hibernia* tota tunc *Christiana* erat, & fidei lumine ipsa collustrata, & Gallias, Germanias, Belgicamque illustrabat. Ipsa Acta Sanctorum Hiberniæ quæ Joannes Bollandus & Godefridus Henschenius viri doctissimi ediderunt amplissimum hujus rei testimonium perhibent. Nec non Nicolaus Vernulæus, de propagatione fidei Christianæ in Belgio, per sanctos Hibernos excusus Lovanii anno 1639.

At Britannia jam ante, maxima ex parte ab Anglis & Saxonibus occupata, ingemuit sub Regibus paganis septem aut pluribus: ex quibus S. Ethelbertus Rex Cantii fidem Christianam suscepit sub finem seculi sexti, mortuus anno DC. XVI. quo tempore reliqui Reges adhuc pagani erant, nam Orientales saxones qui sub Seberto Rege accesserant ad Religionem Christianam, post ejus mortem ad idola pristina fuerunt reversi: Erant ergo tunc pagani, Reges Australium Saxonum, & Occidentalium Saxonum, Orientalium Saxonum, Orientalium Anglorum, Mervorum, Nardan-Humbrorum, ex quibus si omnibus discussis detur locus aliquis conjecturæ, arbitramur patrem S. Dympnæ fuisse aliquem ex dictorum Saxonum Regibus, qui cum postea, quod tota Heptarchia ad unum Anglorum Regem esset devoluta, essent Belgis ignoti, & non agnoscerent Saxones nisi Germaniæ populos, videntur oculos conjecisse in Hibernos tunc magis notos, quos nesciebant anterioribus seculis fidem Christianam fuisse amplexos. Conjecturæ nostræ favet nomen S. *Herebernì*, quod heri aut domini puerum aut filium in antiqua lingua Saxonica significat, & ita fuerunt apud Anglo-Saxones S. *Herebertus* eremita qui colitur XX. Martii, & urbs *Herefordia*, & Osbernus scriptor. & alii similes.

Accedit & illud favoris argumentum, quod eadem ferè lingua esset apud istos Anglo-Saxones, quæ vigebat Antverpiæ, Gelæ & vicinis regionibus, ut vel ideo ad has peregrinati fuerint: ubi forte S. Herebernus aut in Gallia fide Christiana imbutus, & sacerdotio initiatus, voluerit hosce Anglo-Saxones, apud quos potuit natus fuisse, fidem Catholicam docere.

His ita deductis reperio apud florentium Wigorniensem (qui circa annum M. C. XX. floruit) ad annum D. CCCC. XXXVII. ista legi *Hiberniensium multarum insularum Regem Anlafum à socero suo Rege Scotorum Constantino incitatum, ostium Humbri fluminis valida cum classe ingressum fuisse*. Quæ eadem habent Dunelmensis & Westmonasteriensis, qui *Hiberniensium multarum insularum Regem paganum Anlafum* appellant, at Joanni Bromton dicitur *Aulaf paganus Rex Hiberniæ multarumque insularum*. Hic *Anlafus* cum in dicto bello *septem duces suos amisisset, mæstus Dublinam petiit, suamque terram appetiit*. Uti ista referuntur apud Chronologum Anglo-Saxonum, qui asserit Anlafum Regem ab Edmundo Rege in baptismo susceptum anno D. CCCC. XLII. aut sequenti uti supra indicati auctores tradunt. Erat *Anlafus* hic ex Norwegis Regibus oriundus filius Sitrici Regis, primi Dubli-

nen-

nenſium. Hinc jam dubitatio aliqua exoritur num circa annum ſexcenteſimum & ſeculo ſeptimo ſimili modo aliqui pagani Reges Hiberniam occuparint. Joannes Colganus in notis ad ſextam vitam S. Patricii num. 68. affirmat *nullum auctorem bonæ fidei vel notæ, domeſticum vel externum memeniſſe Danos, Norwegos, Nortmannos pedem fixiſſe in Hibernia ante annum* DCCC. XXXVIII. fuerat *anno* DCCC. XII. *claſſis Danorum Hiberniam aggreſſa, ſed prælio ſuperata fugit.* Hinc ergo manent inconcuſſa, quæ ſupra diximus, ſcilicet totam Hiberniam fuiſſe fide Chriſtiana illuſtratam cum viverent S. Dympna & S. Herebernus.

Cæterum S. Oda quæ ut patrona colitur Rodæ ibidemque quieſcit, quod amplum Brabantiæ eſt municipium in diœceſi Silvæducenſi. Dicitur fuiſſe filia Regis Scotorum & à patre miſſam ad tumulum S. Lamberti Trajectenſis ſive Tungrenſis epiſcopi, ut illius interceſſione à cecitate liberaretur, obiit Rodæ circa annum 713. è terra elevata anno 1103. per Otbertum Epiſcopum Leodicenſem. Hinc etiam patet. Ab innitio ſeculi Chriſti octavi Regem antiquorum Scotorum, id eſt, Hibernorum Chriſtianum fuiſſe, antiquos autem Scotos Hybernos eſſe veteres omnes ſcriptores rerum Britannicarum conſentiunt, quodque Scoti primò ſuas ſedes in Hibernia habuerint: & ex ea trajecerint in eam Septentrionalis Britanniæ partem quæ hodie *Scotia* dicitur, in quam dicti Pictos penitus deleverunt circa annum DCCCC.

De dominio Belle. CAPUT IV.

HUjus pagi templum Divo Lamberto ſacratum eſt, dominium verò ſpectat ad Ghelæ dominum, uti patuit ex documentis deſumptis ex Curia feudali territorii Mechlinienſis, à nobis exhibitis cap. I. hujus libri.

De dominio Zammel. CAPUT V.

HIſtoria vitæ Sanctæ Dympnæ, hujus loci memoratur, ſiquidem ibidem per trimeſtre Regia illa virgo in tugurio vixit, hodieque monſtratur puteus prædictæ virgini ſacer, haud procul à parochiali eccleſia, eo quod ex illo aquam hauſiſſe per manus traditum eſt: collapſus, reſtitutus fuit anno M. DC. XXVII. quoniam aqua ejus à febribus aliiſque morbis, potata ſanare creditur: uti Michaël Ophovius Silvæducenſis Epiſcopus teſtatum reliquit in Bulla viſitationis ſuæ diœceſis ejuſdem anni, referente Joanne Ludolpho van Craywinckel in vita S. Dympnæ cap. X.

Cæterum, hujus pagi dominium, juris eſt Ghelæ domini. templumque Sancto Laurentio dicatum.

De dominio Millegem. CAPUT VI.

Bini sunt pagi in agro Antverpiensi quibus nomen est *Millegem*, unus in districtu Santhoviensi, subcensetúrque dominio de Ranst, uti hic dominio Ghelensi.

De dominio Eyndthout. CAPUT VII.

Eyndthout seu *Endert* ex capitalibus pagis est, districtus Ghelensis, dominium ejus quoque attinet ad Ghelæ dominum. Porrò collatio curæ pastoralis ad monasterium Averbodiense, uti notat Joannes Ludolphus van Craywinckel in vita S. Dympnæ cap. IX. idemque legisse memini, in Chorographia sacra Averbodii.

De dominio Veerle. CAPUT VIII.

Veerle, hic etiam ex capitalibus pagis est, districtus Ghelensis, qui ad comitia citantur inque iis suffragium habent, dominium ejus item spectat ad Ghelæ dominum, & collatio Pastoratus ad præmemoratum cœnobium Averboniense, quod est illustris Abbatia Ordinis Præmonstratensis, cujus Conventus in agro Leodiensi Abbatia verò in Brabantino sita est, fundata ab Arnulpho, seu Arnoldo Comite Lossensi circa annum M.C.XXXV. diploma fundationis recitat Aub. Miræus in Cod. Donat. cap. XCII. & in Not. Eccl. Belg. cap. CXLVI. ubi quoque agit de Comitibus Lossensibus exhibetque eorum stemma: consule præterea August. Wichmans in Brab. Mar. lib. III. cap. XXXIV.

De dominio Oevel. CAPUT IX.

Oevel, olim *Oevelo* quoque juris est Ghelæ domini, collatio verò curæ pastoralis monasterii Tungerloënsis, cujus Abbates *in parochia de Tungerlo, ac etiam Oevelo obtinere jus Synodale* scribit Augunus Wichmans in Brab. Mar. lib. II. cap. I. necnon lib. III. cap. XLI. Rogerium episcopum Cameracensem donasse, *Pauperi ecclesiæ Tungerloensi, altare de Oevele, pro suæ prædecessorumque suorum animarum salute, ita tamen quòd sorores ejusdem ecclesiæ apud Aiwen demorantes, ter in anno, cùm sibi minuta fuerint, ex ejusdem proventibus altaris, refectione carnium contententur.*

Eadem referuntur ab eodem autore lib. II. cap. L. fol. 485. porrò si ausim correctionis scabiem attingere, legerim lubens, *cum sibi munita fuerint*, id est, sacra synaxi potitæ, viderint verò quibus patet prospectus in monimenta, memorati cœnobii.

De dominio Oosterlo. CAPUT X.

Oosterlo seu *Oostel* vicus est S. Luciæ sacer, cujus sacellum à domina loci dotatum asserit Gramajus, visitur inibi castellum ad Nethæ ripas, quod idem autor asseverat *Satrapæ seu Quæstoris nunc, olim Baronis sedem, ubi beneficia clientes sua profitentur, & feudales controversiæ deciduntur.*

Chistophorus Butkens in Trophæis Brab. lib. iv. fol. 249. recenset inter proceres vasallos, qui vixerunt sub Henrico secundo Brabantiæ Duce, qui obiit anno M. CC. XLVII. *Henry Berthout Sire de Cele, Duffel &c. Frere de l'Advoüé de Malines.* Et lib. eodem fol. 276. sub Henrico tertio qui obiit anno M. CC. LX. *Henry Berthout sire de Duffle, Gele, Osterloe.* Et fol. 339. sub Joanne primo qui obiit anno M. CC. XCIV. *Henry Berthout 3. sire de Duffle, Gele.* Et fol. 378. sub Joanne secundo qui obiit anno M. CCC. XII. *Henry Berthout* IV. *sire de Duffle, Gele, &c.* Et fol. 534. sub Joanna quæ obiit anno M. CCCC. VI. *Willaume de Hornes sire de Duffle, Gele, Oisterlo.*

De dominio Soerle. CAPUT XI.

Soerle, hujus vici dominium antiquitus etiam spectat ad Ghelæ dominum.

De dominio Echelpoel. CAPUT XII.

Uti omnium præcedentium ita & hujus loci dominium jam olim attinuit ad Ghelæ dominos, qui quam latè in hoc tractu dominantur, satis patuit ex recensione dominatuum eis subjectorum.

Cæterum, stemma veterum dominorum Ghelæ, reperitur apud Aub. Miræum in Not. eccl. Belgii cap. CC. VIII. & in Donationibus Belgicis lib. I. cap. C. XXVIII. & cap. LXXVIII.

De dominio & Marchionatu Westerlo. CAPUT XIII.

Maximilianus liber Baro de Merode, Marchio de Westerlo, Comes de Oelen & Batenbourg, Baro de Petersem Steyn, &c.

W*Esterlo* Illustre & amplum est dominium, Marchionatus titulo decoratum, situm ad fluvium Netham majorem qui illud interfluit; de hoc loco Gramayus in Antiquitatibus Antverpiæ lib. 4. cap. 10. tradit sequentia *Westerloa adveniente Dympna virgine vicus erat ruralis, cujus diversorium prodita patri Virginis fuit occasio. Asservat paræcia insignem Crucis Dominicæ portionem à Dominus relictam, monstrat reliquias Hospitalis anno* 1377. *à domino fundati, jactat arcem Taxandriæ munitissimam, si non exarmata fuisset vallo & propugnaculis suis & mœnibus.* Munitam arcem fuisse docent omnes scriptores bellorum elapsi seculi interque illos Famianus Strada parte. 2. lib. 5. scribit de Alexandro Parmensi ad annum 1583. quod loca aliqua in Campinia recuperare statuerat, *Einodoviam, Dalemium, Sichemium &* Westerloum *arces haud contemnendas: hanc postremam Rubasio, primam Carolo Mansfeldio, duas reliquas Mansfeldio patre ducibus in potestatem redegit.* De odem Castro scribit Franciscus Haræus in annalibus tumultuum Belgicorum, ad annum. 1583. *Regii ad Westerloum arcem loco valdè munito ad* Netham *fluvium sitam veniunt. Ubi cum rustici quidam à præsidiariis sæpe male habiti, vallem Regiis demonstrassent, medio fere milliari distantem, in quam aquæ arcem ambientes facile derivari possent, horum indicio fossa defoditur, & aqua omnis ita deducitur, ut velut sicco pede ad ipsos usque arcis muros aditus pateret: quare cum jam tormentis muri quati inciperent, Vlietius, præsidiariorum Præfectus obsessoribus arcem dedit.* 5. *Iunii.* Quando aut à quo Castrum hoc conditum fuerit assequi non potui, perantiquum esse ædifi-

Castellum de Westerlo.

Pag 320

ædificiorum structura indicat. Westerloa autem ut supra ostendimus noscebatur tempore S. Dympnæ, sed ex vita ipsius quam scripsit Petrus Canonicus Regularis S. Auberti Cameracensis, colligi non potest quisnam tum temporis Westerloæ, vicinisque locis imperitabat: nam hic autor solummodo scribit locum hunc fuisse *villam rurensem cui Westerlo olim nomen imposuit antiquorum editio.* Porrò rerum Ultrajectinarum scriptores docent nos ex monimentis & archivis ejusdem ecclesiæ, Ansfridum XVIII. episcopum Ultrajectensem anno 994. creatum, eidem ecclesiæ dedisse *Westerlo* aliaque loca in Comitatu Riensi sita, donationis diploma reperitur apud Guilielmum Hedani, Gerbrandum Leidanum Carmelitam in Hollandiæ Chronicis, & apud Aubertum Miræum in Codice donationum piarum cap. XLIII.

Quisnam autem fuerit hic Ansfridus sive Ansfridus, declarat Chronicon Sigiberti ad annum 997. quod ita habet, *Clarebat etiam hoc tempore inter Gallos Ansfridus, qui cum fuisset Comes Bratuspantium, non minus justitia quam potentia sæculari famosus, deposito militiæ cingulo, tonsuratus in clericum, eò profectus est, ut ordinaretur episcopus Ultrajectensis ecclesiæ.* obiit anno M. VIII. vel nono, sepultus in Monte Sancto, primo Lapide ab Amersfurto ditionis Ultrajectinæ oppido, quod cœnobium ipse Benedictinis monachis ædificaverat, eòque in senectute recesserat & Sanctè decessit, uxorem habuit Hilzondem Comitissam terræ de *Stryen*, quæ eodem tempore quo maritus mundum reliquit, condidit ac dotavit anno 992. cœnobium *Thornense* sub regula S. Benedicti quod nunc est illustre nobilium virginum Canonicarum collegium ad Mosam fluvium in diœcesi Leodicensi, ibique facta monialis obiit & sepulta est cum filia sua Benedicta quæ prima istius loci Abbatissa fuit: qui plura desiderat consulat Christophorum Butkens in Tropheis Brabantiæ lib. II. cap. VI.

Westerloa & alia prædia quæ supra dictus Ansfridus Comes ecclesiæ Ultrajectensi donaverat, ab eadem data fuerunt in emphyteusim Arnoldo domino de Wesemale ejusque posteris an. M. CC. XL. donationis hujus diploma exhibet Aubertus Miræus in Notitia ecclesiarum Belgii cap. CC. XII.

Anno vero M. CC. XLIII. *Arnoldus* dominus de *Wesemale* & *Westerlo* & uxor ejus *Elisabeth*, dant Abbati & Conventui Tungerloensi jus patronatus ecclesiarum de *Wersterlo* & *Oelen*, consentiente Ultrajectino Cathedrali Canonicorum S. Martini collegio, uti docemur diplomate ejusdem anni, quod Aubertus Miræus exhibet in donationibus Belgicis lib. I. cap. CIV. & in Notitia ecclesiarum Belgii cap. CC. XII. sed contractius.

Eodem Anno, præfatus *Arnoldus de Wesemale & uxor ejus Elisabeth*, contulerunt eidem Abbati & Conventui Tungerloensi duas partes majoris decimæ in Westerlo, quapropter Abbas & Conventus Tungerloensis dicto Canonicorum Collegio S. Martini annuum censum seu canonem duarum marcarum Coloniensium solvere promittunt, quod constat ex diplomate quod invenitur apud Aubertum Miræum in Donationibus Belgicis lib. I. c. IV.

Anno 1429. Westerlo Oelen, & alia prædia quæ Barones Wesemalii antea possederant, ab Ultrajectinis Canonicorum collegiis S. Martini

Mmmm &

& S. Saluatoris dantur in emphiteusim Richardo domino de Merode & Frentz. Idque liquet ex diplomate quod reperitur in Diplomatibus Belgicis Aubeeti Miræi lib. I. cap. XCVII. ubi quoque exhibet varia Merodiorum stemmata, & libro II. cap. C. eadem repetit, & pro parte emendat. Et in Donationibus Belgicis lib. I. cap. C. XLII. exhibet diploma Frederici III. Imperatoris anni M. CCCC. LXXIII. quo declarat *Arnoldum*, *Ioannem*, *Richaldum*, *Wilhelmum de Merode* fuisse Barones à multis retro annis.

Cæterum, legitur Ghelæ in ecclesia S. Dympnæ subjunctum epitaphium litteris teutonicis exaratum, circum-circa monumentum, quod seniores loci mihi affirmarunt stetisse ante aram Divæ Virginis, à terra pedibus aliquot elevatum, ast hodie humi jacet detrusum in angulum lateris borealis dicti templi juxta aram Divæ Virginis.

Hier es begraven H. Jan van Merode heere tot Merode / van Petersem / Leefdale / van Geele / van Westerle ende van Oerle. Hy sterf an°. xiiij^c. . . . . .

Testatur Gramajus à nobis relatus cap. I. præfatum Joannem ad annum 1497. vitâ functum, idemque legi in quadam tabula pensili in sacristia memoratæ ecclesiæ S. Dympnæ, in qua conscripta sunt Anniversaria in ea celebrari solita, quæ hæc sunt.

Ianuarii 20. *anniversarium dñi Ioannis de Merode Iunioris fundatoris nostræ erectionis obiit anno* 1550.

Februarii prima, dñi Gerardi de Merode obiit anno 1538.

7. *Martii Franciscæ de Brederode.*

Martii 27. *doña. Anne de Gistelle uxoris domini de Merode Iunioris obiit* 1533.

Iulii 14. *Ioannis de Merode Senioris obiit* 1497.

Octobris 12. *domini Henrici de Merode.*

Octobris 14. *dominæ Margaritæ de Melun obiit* 1532.

In suprema Curia feudali Brabantiæ, habentur de hoc dominio, in primario Codice feudorum agri Antverpiensis sequentia fol. CCC. XXXVII. sub titulo *Herssel, Westerloo, Quabeke, Oelen.*

HEere Philips vry Baenderheere van Merode / Marquis van Westerloo / Grave van Oelen ende Montfort. Heere van Villamont / iij. Aprilis M. DC. ende achtentwintich / by titule van gewillige beleteniße ende ingevolge vande opene brieven ons Genadichste Heeren des Coninckx / daer by het Lant van Westerloo is geerigeert in Marquisaet wesende vandee date den twintichsten Mey 1626. hier naer geregistreert folio 451. et seq. hout te leene van zijne Majesteyt als Hertoghe van Brabant / sijn lant / Heerelyckheyt ende Marquisaet van Westerloo / met het Casteel aldaer / mitsgaders de Heerelyckheden van Hersel / Hulshout / Olmdel / Hoersel ende Berchem / mette hooge middele ende leege Iurisdictien / Mannen van Leene / Schepenen / eerhl van doode hant / van verbeurde goeden / van confiscatie / van Bastaerden / ende van eygenlieden / van thienden / van vierden schooff / pontgelt / haeffschout / derdeboom / chijnsen renten / pachten / rivieren / winden / streaten / wechgelt / molenen / vry waeranden / winnende landen / hoven / beempden / bosschen / vyvers / moeren / recht van Patronaetschap / ende allen anderen hunnen toebehoorten / ende tot dyen de Baenderye van Quakebeke / soo ende gelijck die van ouds altijt heeft bekent ghewee st opck metten hooghen gerichte middele

dele ende leeghe, Landen Beempden, Eusselen, Molenen, Visscheryen ende allen anderen gerichticheden daer van dependerende in alder vueghen ende manieren de voorsz. Heere Philips Baenderheere van Merode die besittende is, t'samen in eene partye.

De selve Heere Philips Baenderheere van Merode Marquis van Westerloo eodem die iij. Aprilis 1628. mits tijtule als vore hout noch in eene andere partye, het Dorp Heerelijckheyt ende Graefschap van Oelen met allen sijnen appendentien ende dependentien, soo ende gelijck hy ende sijne voorsaeten t'selve tot noch toe voor dyn eygen goet hebben beseten gehadt.

Erectio Marchionatus de Westerlo desumpta ex primario codice feudorum agri Antv.

PHILIPPE *par la Grace de Dieu Roy de Castille de Leon, d'Arragon, &c. Archiducq d'Austrice, Ducq de Bourgongne, de Lothier, de Brabant, &c. A. Tous presens & a venir qui ces pntes verront ou lire oiront salut sçavoir faisons que comme aux Princes Souverains, desquels tous Estats & degrez de noblesse Preëminence & Seigneurie procedent, convient & appartient d'eslever & decorer en honneurs, tiltres & prerogatives ceulx qui par continuelz exercices & experience de notables & vertueulx faictz & services, ilz cognoissent l'avoir merité & estre dignes & capables de telle retribution d'honneur afin de tant plus les mouvoir induire & obliger à perseverer de bien en mieux & inciter & attirer d'aultres mesmes leurs Successeurs a les imiter & ensuivre & les esguillonner non seulement pour attaindre la bonne renommée & reputation d'Icelux, mais aussy au plus hault degré & comble de vertu pour l'avancement du bien publicq, & nous ayant esté faict rapport de la personne & illustre extraction de nostre Treschier & feal messire Philippe de Merode filz aisné de messire Philippe Baron de Merode Chef de ceste ancienne Baronnie & maison de Merode, de laquelle seroient sortis plusieurs grands & valereux personnages qui auroient rendu une infinité de bons loyaulx & remarcables services a leurs Princes Souverains nos predecesseurs de glorieuse memoire en charges principales, comme auroit aussi faict son frere aisné feu le Baron de Peetersem s'estant trouvé en plusieurs rencontres & exploictz de guerre, & dernierement avecq une Compagnie de Cuyrasses aux guerres de Bohemé ou apres avoir tesmoigné en diverses occasions il seroit finalement mort en la battaille de Prague combattant valereusement, & faisant le debvoir d'un bon Capitaine, a l'exemple duquel ledit messire Philippe de Merode se seroit trouvé aux mesmes guerres & occasions comme aussy en celles du Palatinat Inferieur, a ses propres frais & despens y ayant pareillement rendu grandes preuves de sa valeur & de son zele & affection a nostre service, considerant aussy que plusieurs de sa maison, de laquelle comme dict est, il est Chef, sont honorez de Tiltres de Marquis & Comte, & que en son bas eage, il s'est employé au service de nostre Treschere & Tresaimee bonne Tante Madame Isabel Clara Eugenia par la Grace de Dieu Infante d'Espagne, &c. En qualité de menime s'estant en tout fort louablement comporté & acquicte de son debvoir a l'entiere satisfaction de son Alteze comme elle nous le tesmoigne par ses lettres n'a gueres a nous escriptes en sa faveur pour ce est il, que nous les choses susdites considerées, & ayans favorable esgard a la susditte Illustre & ancienne extraction, sens preudhommie, fidelité, valeur & aultres vertus & belles parties qui concurrent en la personne dudit messire Philippe de Merode, ensemble a sesdits fideles services & au desir qu'il a de les continuer, a raison de quoy il merite faveur accroissement & mercede, voulans a ceste cause l'eslever, accroistre & decorer de plus grand honneur droicts prerogatives & preëminences, avons icelluy messire Philippe*

lippe de Merode, a l'advis & favorable intercession de nostre ditte bonne Tante, de nostre eertaine science grace liberalité pleniere puissance & authorité souveraine faict & crée, faisons & creons Marquis par ces presentes. Et pour tant plus l'honorer, consentons, & permettons qu'il puisse & pourra porter le tiltre de Marquis de la Terre & Seigneurie de Westerloo, sise en nostre Duche de Brabant, laquelle aveçq toutes ses appertenances & dependances avons ersgé erigeons par ces presentes en Marquisat, a charge expresse qu'il sera tenu, de la relever aveeq ledit Tiltre de Marquis de nostre cour feodale dudit Brabant pour par luy ses hoirs ou successeurs masles & femelles tenir doresenavant ledit Tiltre de Marquis immediatement de nous nos hoirs & successeurs comme Ducqz & Duchesses dudit Brabant, & au sur plus en joüir & le posseder en tous droicts honneurs dignitez auctoritez prerogatives & preeminences tout ainsi & par la mesme forme & maniere que tels & semblables Marquis ont accoustume de tenir jouir & user de telz Marquisatz & tiltres d'honneurs par tous nos pays terres & Seigneuries, sans pour ee deroguer ou prejudicier audit messire Philippe de Merode ses hoirs ou suecesseurs au temps a venir Marquis & Marquises dudit Westerlo, aux aneiens droicts, usances privileges & aultres droicts quelconcques que luy appartiennent a cause da ladite Seigneurie maintenant Marquisat de Westerlo ses appertenances & dependances, dont, il est en possession & ont ses predecesseurs este coustumiers d'user par cidevant le tout a charge & condition que ledit messire Philippe de Merode sesdits hoirs ou suecesseurs masles & femelles Marquis & Marquises dudit Westerlo seront tenuz de faire les reliefs feaulté hommaige & serment de fidelité a cause dudit tiltre de Marquis es mains de nous & de nos hoirs & successeurs ou de nos Lieutenans, Gouverneurs & Capitaines, Generaulx de nosdits pays-bas, lesquelz en nostre absence & celle de nosdits hoirs & successeurs d'ieeulx pays, avons a ee commis & authorisé, commettons & authorisons par cesdites presentes, & en oultre que eeste nostre presente creation & erection ne tournera ores ny au temps a venir a nostre prejudice, ny de nos droicts haulteur Seigneurie jurisdiction Ressort Souverainete authorite & Preeminence, si prions nostre dite bonne Tante & donnons en mandement a nos Trescbers & feaulx les gens de nostre Conseil d'Estat Cheff Presidens & gens de nos privé & grand Conseilz Chancellier & gens de nostre Conseil en Brabant Chefz Tresorier General & Commis de nos Domaines & finances, President & gens de nostre Chambre des Comptes en Brabant, & a tous aultres nos justiciers Officiers vassaulx, subjects & serviteurs qui ce peult ou pourra toucher & regarder, presens & a venir & a chacun d'eulx endroict soy & si comme a luy appartiendra qu'ilz tiennent reputent estiment nomment appellent escrivent intitulent, honorent & proclament doresenavant ledit messire Philippe de Merode, & apres luy ses hoirs ou successeurs masles & femelles, Marquis & Marquises dudit Westerlo mandons en oultre auxdits de nos Finances & de noz Comptes en Brabant qu'ilz procedent bien & devement a l'interinement de cesdites presentes, selon leur forme & teneur & ce faict ilz lesdits de nos conseils vassaulx justiciers Officiers & subjectz, & tous aultres qui ce regardera & chacun d'eulx facent souffrent & laissent ledit messire Philippe de Merode, ensemble apres luy sesdits hoirs ou successeurs de nostre presente grace octroy, creation & erection & de tout le contenu en eesdites presentes, selon & en la forme & maniere & soubs les conditions susdittes pleinement paisiblement & perpetuellement jouir & user sans leur faire mectre ou donner ny souffrir estre faict; mis ou donné aucun trouble destourbier ou empeschement en maniere que ce soit, lequel si faict mis ou donné leur auroit

esté

este ou estoit, le reparent mettent ou facent reparer & mettre incontinent & sans dilay a neant, car tel est nostre plaisir, nonobstant quelconques ordonnances restrictions mandemens ou deffences a ce contraires & afin que ce soit chose ferme & stable a tousiours nous avons signé cestes de nostre main, & a icelles faict mettre nostre grand seel, saulf en aultres choses nostr droict & l'autruy en toutes, donné en nostre ville de Madrid Royaume de Castille le vingtiesme jour du mois de May l'an de grace 1626. *& de nos regnes le sixiesme & estoit paraphé Fr. Ignasus V. signé* Philippe *sur le ply estoit escript* par le Roy *soubsigne* J. vb. de Brito *& estoit ladite lettre seelle du grand seel de sa Ma^{te.} en cire rouge pendant à double queue de or & de soye rouge.*

Cæterum, *Soerle* & *Gleyndel Westerloæ* appendices sunt.

De dominio & Comitatu Oolen. CAPUT XIV.

Oolen seu *Oelen*, olim *Oulo*, dominium vetus, Comitatus titulo insigne, ejus originem sæpius conatus sum indagare sed hactenus nihil certi assequi potui: Gramajus in Antverpia lib. IV. cap. X. asserit à se visum *diploma Caroli Ducis anno* 1474 *datum, dantis Megano Comiti ex Hembricurtiis ad incrementum Comitatus Megani, Comitatum de Oelem cum dominiis Westerlo, Herzel, Hulshoudt, Quaebeeck, Zoerle, Glinde & Berchem. Sed non videtur* (ait idem autor) *donatio hac effectum sortita, eò quod Celano Baronatui in hunc usque diem quodammodo adhæreat, & peculiarem Baroni titulum subministret.* Idem autor in descriptione Diestæ Baronatus, hujus loci quoque meminit, agens *de Comitatibus minorum gentium. Sic voco* (ait) *loca & dominia quædam, tam in Brabantia quam alibi, in quibus cum nec arcium nec jurisdictionis, nec ulla antiquæ majestatis appareant vestigia, tamen ex diplomatibus & schedis veteribus apparet aut locum Comitatus, aut dominos titulo usos Comitis. Tale in tractu Diestensi, Zelemum, tale in ditione Westerloana Oelemum, tale apud Limburgenses Esneu Quid de his censendum sit, equidem non desinio, sunt qui putent in similibus nomen Comitis socium significare, nec esse dignitatis vocabulum; alii opinantur loca ejusmodi possessa olim à Comitibus titularibus id est ab aliquo qui virtutibus aut rei bene gestæ, merito Comitis titulo donatus fuerit, etiamsi Comitatum non habuerit, sed dominium duntaxat exiguum, unde defectu alterius nomen sumpserit, &c.*

De dominio Hulthout. CAPUT XV.

Hulshout, celebris est pagus, ob glebam bituminosam cujus magna copia illic effoditur ad alendos ignes, illius fodina partim ad Marchionem de Westerlo loci dominum, partimque ad monasterium spectat Tungerloense.

De dominio Vorſſelaer. CAPUT XVI.

Joannes Prooſt Eques auratus, Dominus de Vorſſelaer Lichtert & Rielen. Supremæ Curiæ Brabantiæ Conſiliarius.

V*Orſſelaer* inſignis eſt pagus, & vetuſtum dominium ſub præfectura Ghelenſi, primo ab Herentalia lapide ſitum. Fuit olim clariſſimæ gentis de Rotſelaer, quam ibidem à ſæculo Chriſti decimo tertio in annum XXVII. ſæculi XVI. dominatum habuiſſe, ex documentis authenticis compertum habeo: nominatim Arnoldum de Rotſelaer, dominum de Vorſſelaer, ſub Joanne (eo nomine) primo Brabantiæ Duce, qui obiit anno M. CC. XCIV. & *Gerardum Vorſelariæ dominum*, ſub Joanne II. in obſidione urbis Mechlinienſis anno M. CCC II. cœſum legimus, apud Petrum Divæum lib. XIII. rerum Brabanticarum fol. 135. & apud Chriſtophorum Butkens in Trophæis Brabantiæ lib. IV. cap. VIII. fol. 353. aliumque inſuper Gerardum Vorſelariæ dominum interfuiſſe prælio de *Baſtwiller*, docent præcitati ſcriptores ad annum M. CCC. LXXI. nec non eundem Gerardum anno M. CCC. LXXII. confirmaſſe ſub Wenceſlao Duce Comitia Cortebergenſia, habita ſub Joanne II. anno M. CCC. XII.

Anno M. D. Henricus de Rotſelaer dominus de Vorſſelaer nulla prole relictâ, in Gallia obiit ſcripſitque hæredem ſororem ſuam *Eliſabetham de Rotſelaer* quæ ei in hoc aliiſque præclaris dominiis ſucceſſit, nupſitque *Michaëli de Croy* aurei velleris equiti, poſt cujus mortem *Thomæ Schotelman*, uti colligo ex quodam diplomate quod penes me habeo authenticum, cujus initium tale.

Wy Claes van Doznick / Willem de Ridder / &c. mannen van leene in onsen leen hove der vryheyt van Gheele / doen condt alle lieden dat quam in persoone onse bemunde vrouwe / Isabeau van Rotselaer / vrouwe van Perwez / Waelhem / Duffele / Rethy / Dorsse.

Castellum Vorsselaer

pag. 327

Vorſſelaer / Lichteert / &c. met Thomas Schotelmans haeren wettigen man ende mombor voor onſen lieven ende getrouwen Stadthoudere Joeſen vuter Helſt ende voor ons mannen van leene voorſz. &c. Gegeven inden jaere M. D. xviij.

In ſuprema Curia feudali Brabantiæ, in primario codice feudorum agri Antverpienſis, de hoc dominio leguntur ſequentia fol. cc. LXXI.

Meſſire Charles Eugene Ducq d'Arenberge / le v. d'Octobre 1641. tant en vertu du traitte de mariage de Dame Marie Cleophe Princeſſe d'Arenberge / avecq feu Meſſire Phle. Prince d'Arenberge / Ducque d'Arſchot / ſes pere et mere qu'en ſuitte de ſon Teſtament.

Heer Philips Prince ende Grave van Arenberge / Hertoghe van Arſchot / xxx. May 1625. by titule van ghifte Heeren] Eugenius d'Arenberge ſijns Broeders ondergeſz.

Heere Eugene d'Arenberge Baron de Sauzel Proost der Kercke van S. Waldrud tot Bergen in Henegouwe xij. Octobris 1616. by doode ende volgende den Teſtamente van den Heere Grave van Arenberch zijns Vaders ondergeſchreven.

Jouffrouwe Marie Mencie de Witham ſterffvrouwe cumſz. ix. Mertij 1588. by doode vrouwe Margarite van Merode hunne moeder ende Heer Jans Marckgrave van Berghen hunne moederlijcke groetoom ondergeſchreven.

Joncker Kaerle van Ligne Grave van Arenberch / xviij Julij M. D. lxix by doode wijlen Heeren Jans van Ligne ſijns Vaders ondergeſchreven.]

Her Godefroit van Boucholt Riddere Heere van Gruenenbroeck xxvi. May M. D. lxv. by overgeven Heeren Jans Phls. ondergeſchreven.

Her Jan Philips Riddere xxvi. May M. D. lxv. alſulcken proprietept als hem competeert inde Heerlijckhepi van Vorſſelaer ondergeſchreven.

Her Jan Marcgrave van Berghen tot behoeff van hem ende Loys ſijnen broeder xxvij. Augusti M. D. lx.

Her Jan van Ligne / ende Vrouwe Margriete Grave ende Gravinne van Arenberghe / ix. Julij M. D. ende lv. by ghiften hen ghedaen by heeren Cornelys van Bergen ondergeſchreven.

Jan ende Thomas Rijngraven xxv. Novembris anno M. D. xxxij. by doode Heeren Jans Wilt ende Rijngrave huers Broeders.

Her Jan Wilt ende Rijngrave &c. xij. May anno M. D. xxx. by doode reſpective van Vrouwe Jehannen van Rotſſelair / &c.

Cornelis van Bergen Heere van Sevenbergen ultima Februarij an. M. D. xxvij. by overgeven Vrouwen Eliſabeth van Rotſſelair ondergeſchreven.

Jouffrouwe Lysbeth van Rotſſelair mit Her Janne van Berchem hueren Mombor xij. Julij Anno M. D. iij. by doode wijlen Henr. van Rotſſelair huers Broeders ondergeſchreven.

Henrick van Rotſſelair onder ſijn Jaeren xx. October anno M. CCCC. xcvj. by doode wijlen Her Jans van Rotſſelair ſijns Vaders.

Vrouwe Jehanne van Rotſſelair / mit Heeren Symoen Greve van Salmen hueren man ende mombor xiij. November anno 1495. By overghevene Heeren Jans Heeren van Rotſſelair huers Vaders.

Jan Heere van Rotſſelair. Hout Thuys ende t'dorp van Vorſſelair / mitten Heerlicheyden hooghe middel ende leghe / in naten ende drooghen / chijnſz / hueren / brueken / pontpenningen / Molen / Lande / Beempden / Tueſſelinghen / Wouwers / Viſcherien / Voghelrien / Warande / Schaerboſſchen / heyden / mit allen anderen proffyten ligghende binnen den bývanghe van Vorſſelair ghelijck de voerſz. Henr. van Rotſſelaer anno M. CCCC. xcvij. verclaert heeft by ſijnen denombrement.

Carolus Eugenius Arenbergæ Princeps, vendidit anno 1663. memorato Joanni Prooſt, hodierno Vorſelariæ domino, hoc dominium, unà cum dominio *Lichtert*, ejuſque appendice *Rielen*. Qui collapſum hujus loci caſtellum inſtaurat, multâque operum ordine conſitâ adornat.

Cæterum ad eccleſiam Cameracenſem ſpectat collatio curæ paſtoralis hujus pagi, qui vocatur ad diſtinctionem alterius ſub Præfectura Turnhoutana ſiti, *Vorſſelaer op't Zant* ab arenoſo crediderim ſolo, eique ſubcenſentur viculi *Blaer*, *Stachem*, *Meyde*, *Viſpeluck*, *Zaſſenhout*.

In hujus pagi eccleſia, viſitur in Chori medio monumentum Joannis de Rotſelaer, duobus pedibus pavimento altius, uti hîc videndum datur.

hier leeght begraven heer
Jan van Rotselaer, heer tot Peruwers, s'lants van Duffel, van Walem, Vorsselaer, Rethi van Herlar die sterf int
Iaer xiiii.xxv. viii. daghen in meert.

Legitur in eodem choro, ad partem meridionalem, humi albo incisum lapidi, litterâ teutonicâ.

Hier leght begraben Jouffrouwe Johanna van Vorselaer / dochter tot Peruweys die sterf anº. M. iiijᶜ. lxxxviij. en iij. daghen in October.

Et in fenestra ad partem borealem vitro inscriptum.

Messire Jean Proost Chevalier Seigneur de Vorsselaer Lichtaert & Rielen Conseillier ordinaire de sa Majeste en son Souverain conseil de Brabant.

Et Dame Anne van Ghindertalen sa Compaigne. Anno 1664.

Patuit ex documentis quæ exhibuimus cap. 1. quod dominium de Vorsselaer à Ghelæ domino inclamatur ut feudum ab illo beneficiario jure dependens, idemque habetur in libello excuso Mechliniæ anno 1649. cui titulus. *Costuymen usancien ende styl van procederen in sijne Coninckliicke Majesteyts Leenhove 's lants van Mechelen*, in quo habetur fol. 36. *van't voorsz: Landt ende Vryheyt van Gheele houden onder ander Heerlijckheden te Leene de Dorpen van Vorsselaer, Rethy, ende Thielen.* Forsan antiquissimo tempore sic se res habuit, sed quando curiæ feudali Brabantinæ adscriptum sit, quis eruat? eo quod veteres libri feudorum & commentaria interciderint, & nisi ab anno M. CCC. XII. extent codices in dicta curia, iique ita obscurè & breviter conscripti, ut præter clientium nomina parum aut nihil de feudalibus prædiis reperiatur. Contigit nuperis annis, quod de consensu Principis, dominium de *Boenheyde*, ex curia feudali territorii Mechliniensis, translatum sit ad Curiam Brabantinam, uti diximus quando de loco illo egimus, quod etiam dominio de Vorsselaer olim obvenisse potuit.

De dominio Westmeerbeke. CAPUT XVII.

Arnoldus Adrianus Baro de Hoensbroeck dominus de Westmeerbeke, &c.

Henricus Guilielmus van Baexen dominus de Westmeerbeke, &c.

W*Estmeerbeke*, jam olim duos agnovit dominos, hodieque à duobus dominatur, uti didici ex informatione scabinorum loci, nec non ex codicibus feudorum Curiæ Brabantiæ, è quibus desumpsi excerptum infra jungendum.

Extract uyt feker cleyn Regifter, beruftende inden Souvereynen Leenhove van Brabant vanden Quartiere van Antwerpen, gemeynelijck genoempt Clapperken, alwaer folio 210. verfo & feq. onder andere ftaet als volght.

HEere Arnoult Adriaen Vryheer van Hoensbroeck ende Beringen / &c. als man ende momboir van vrouwe Dorothea Heneiette de Cotereau / wettelijcke naergelaete dochter van Heer Robert de Cottreau ondersz. 13. May 1661.

Heer Robert de Cottereau 19. Juny 1636. by doode Heer Hendrick fijnen vader.

Jonckee Henrick de Cottereau 25. April 1591. by doode Heeren Geraets fijns vaders ende Jonckee Philips Jacques ende Robert de Cottreau fijn refpective Broeders / de hellicht vanden Dorpe ende Heerelijckheydt van Woeftmeerbeke met allen den toebehoirten.

JOncker Hendrick Willem van Baexen x. September 1669. by doode Vrouwe Maegrite van Etten fijns Schoonmoedere ondergefz.

Vrouwe Margriete van Etten uxor Jonker Adam van Baexen Martij 1642. nieuwen eedt.

Jonckee Niclaes von Etten ende Jouffrouwe Anna t'Seraerts 19. Novemb. 1613. by donatie by Jouffrouwe Elifabeth Halmale haer Moeye voor Schepenen van Antwerpen 1593. tot advancement vanden Houwelijcke houden de hellicht vanden Dorpe ende Heerelijckheydt van Woeftmeerbeke / mette huyfen / hoven / landen / beemden / boffchen / heyden / moeren / vogelrypen / viffcheryen / moelenen / thienden / keuren / breucken / meyer / Schepenen / mannen van leen / ende andere toebehoorten / 26. October 1613. by Michiel t'Seraerts.

In fuprema curia feudali Brabantiæ, in primario codice feudorum agri Antverpienfis, leguntur de hoc dominio fequentia fol. ccc. xxx. & feq.

JOnker Michiel t'Seraerts Heer von Rammelo / zoen wijlen Jor Jans / daer moeder aff was Jouffrouwe Agneet van Holmale xxvj. Octobr 1613. by doode der felver Jouffrouwe Agneete vander helft.

Jouffrouwe Maegriete van Etten / dochter der voornoemden Jor Nielaes ende Jouffrouwe Anna t'Seeaerts 19. November 1613. by doode der felver Jouffrouwe Anna huer moedere ondergefz. de hellicht vande Heerlickheyt ende goeden ondergefz.

Jouffrouwe Anna t'Seeaerts by Jo. Nicolaes van Etten uyt craclite vonde donatie ende tranfport tot heuren behoeve gedaen voer Schepenen van Antweepen / by Jouffrouwe Elifabeth van Halmale ondeegefz. 19. Novemb. 1613.

Jouffrouwe Elifabeth van Halmale xviij. July M. D. lxxvj. by oendeylinge haer gedaen van Jouffrouwe Agneete / haerder fuftere ondrefz. de hellicht.

Jouffrouwe Agneete van Halmale xxij. Augufti M. D. lxij. by doode wijlen Michiels van Halmale huers vadees ondergefz.

Me. Claes Oudaeet xj. Octobris Anno M. D. ende Lij. by doode wijlen Jans vanden Zijpe ondergefz.

Her Philips Cotreau Ridder xxij. Octobris anno M. D. ende vijftich / by doode wijlen Peters vanden Zijpe.

Michiel van Halmale xxiij. May M. D. xliij. uits naderfcape ende overgevene Jacops Pels ondergefz.

Jacop Pels tot behoeff van hem ende fijnen broederen ende fufteren in broederlijcken ende fufterlijcken rechte / by doode wijlen Cornelis Pels huers vaders ondeegefchreven xxviij. Novemb. M. D. xlij.

Cornelis Pels ix. Octob. anno M. D. ende xxxvij. uits coope by hem gedaen tegen Meefter Arnde van Holmaele ondergefz.

Jooft vanden Wouwee alias Claes / xx. July anno M. D. veertich by doode Jans vanden Zype fijns neven ondergefz.

Meefter Arnt van Holmale v. Aprilis anno M. D. xxxvij. by doode Jouffrouwe Lijsbetten van Oiftvorft fijnen nichten.

Jan vanden Zype xxvj. Aprilis anno M. D. xxviij. by doode wijlen Jouffrouwen Lysbetten van Oiftvorft fijnen moedee.

Jouffrouwe Lijsbet van Oiftvorft ix. Juny anno M. D. xvij. by coope ende overgeven van Symoens van Open ondergefz.

Giels Claes xxvij. Octobris anno M. D. vij. tot behoef van Janne vanden Zijpe / by doode wijlen Matheeus vanden Zype / fijns vaders ondergefchreven.

Matheeus vanden Zype xxij. Augufti anno M. CCCC. Lxxxvij. by coope ghedaen teghen Anthonyfe Janne ende Symoens van Oepen.

Claes

Cloes Guedens tot behoeff van Symoens van Oeyen xxi. Marcy anno M.CCCC. Lxxxiij. by doode wylen Jouffrouwe Marien van Rochefay synder moeder.

Wouter van Oye ix. September anno M. CCCC. Lxxvj. tot behoeff van Joffr. Marien van Rochefay by doode wylen Symoens huers broeders.

Jan van Damas tot behoef Symoens van Rochefay xij. Juny Anno M. CCCC. lxxj. by doode wylen Jans van Rochefay syns Broeders.

Jan van Rochefay heeft opten xxj. dach van Meerte anno M. CCCC. lxvij. daer by waeren als mannen van Leene Peter van Brimen / Jan Malherbe / Jan Reeboschs / Reynier vander Bouwetten / ende meer andere / syns goets moets ende vryen wille onbedwongen soe hy kende / opgedraghen in handen myns gheneden Heeren. Die Heerlyckheyt ende goeden van Woestmeerbeke mit huysen / hove / lande / bossche / beempden / heyden / moeren / voghelrien / visscherien / moelen / thienden / kueren / bruelken / meyere / schepenen / mannen van leen / ende olle andere hueren toebehoorten. Soe veree het eyghen goeden waren / ende Joffrouwe Isabeele Steenwechs mit Janne van Wesenbeke hueren man voer Schepenen der Stadt van Antwerpen hen daer inne gegoede ende gevestecht hebben ghehadt / ende voex alle andere syne eyghene goeden die hy inden voorsz. Dorpe ligghende heeft. Ende myn voorsz. ghenede Heere na dat die alsoe by den voorsz. Janne van Rochefay in synen handen waren opgedraghen gheweest. Heeft die terstont wederomme den selven Janne van Rochefay beleent ende overgheghevben / om die by hem synen erven ende nacomelinghen tot ende mitten anderen goeden die hy van wylen myns voorsz. gheneden Heeren Vader ende synen voorvaderen aldaer te leene houdende was tot eewighen daghen van hem ende synen erven ende nacomelinghen Heertoghen ende Hertoghinnen van Brabant van nu voortaen tot eenen gheheelen ende vollen leene te houdene.

Item folio ccc. xxxiii.

Gijselps Claes xxvij. Octobris anno M. D. vij. tot behoef van Janne vanden Zype by doode wylen Matheeus vanden Zype syns Vaders ondergesz.

Matheeus vanden Zype xx. Decemb. anno M. D. v. by overghevene van meester Geerde vanden Dyke als Procureur ons Heeren des Coninex van Castillien mit synen openen besegelden brieven gheghevben op ten jeesten dach van Junio anno M. D. v. behoerlic ghemechticht om die opdracht vanden Heerlichept nageschreven in synen naeme te doene navolghende den vercrypghe by den voorsz. Matheeuse vanden Zype teghen onsen voorsz. Heere den Coninck ghedaen. Hout die hooghe Heerlyckheydt mitter executien criminele van Woestmeerbeke om byden selven Matheeuse oft sake van hem hebbende van nu voortaen vander selver hoogher Heerlichept te gebruyckene ende die sonder middel vanden Hertoghdomme van Brabant tot tenen vollen leene te houdene totter tijdt toe dat die ghelost sal wesen.

In templo D. V. Mechliniæ in choro ad partem borealem visitur humi sequens epitaphium.

D. O. M.

Monumentum prænobilium generosorum Adami van Baexen, ex Baexen, & Margaretæ van Etten Conjugum Toparch. de Westmeerbeke, &c. quod sibi suisque liberis relictis ex Illustri quondam doña Philipotta ex antiquis Baronibus de Leefdael hoc loco sepeliendis designarunt obiit hic anno M. DC. LXIII. X. *Novembris illa.....*

De dominio Hautven. CAPUT XVIII.

Ignatius Augustinus de Grobendonck Episcopus Namurcensis. Dominus de Hautven, etc.

HAutven non ignobilis pagus est districtus Ghelensis, vetusque dominium, de quo deprehendi in suprema curia feudali Ducatus Brabantiæ, in primario codice feudorum agri Antverpiensis, fol. ccc. xxxvi, illa quæ sequuntur.

JOncker Melchior Nicolaes Schetz / ult. Februarij 1586. bij doode Heer Jaspar Schetz / Ridders zijns Heeren Vaders ondersz.

Her Jaspar Schetz Riddere / ultima Junij M. D. L x v. uits coope bij hem gedaen tegen Anthonijs van Witham ondergesz.

Anthonijs van Witham / Her Joorysz. ondergesz. iiij. Julij M. D. L v.

Jorijs van Beerssel xxij. Marcij anno M. D. xxi. bij doode Heeren Henrickx van Witham sijns ouderuaders ondergesz.

Her Henrick van Witham Heere tot Beerssele Ridder / xviij. Augusti anno M. CCCC. Lxxxiiij. bij coope ghedaen teghen Heeren Fredericke van Witham Ridder / ende bij overgheven desselffs.

Joncker Weernere van Witham xxij. Septemb. anno M. CCCC. Lxxxiij. bij doode wijlen Joncker Jans van Witham sijns Brueders.

Herman van Witham / bij doode wijlen Heere Jans / Heere van Witham sijns Vaders anno M. CCCC. x x x v. hout die Heerelijckheyt ende goeden van Houtven mitten bedrive van Meyer / Schepenen / mannen van Leene / laten / renten / chijnsen / die tween deele vander thienden ende allen anderen hueren toebehoorten.

LIBER SEPTIMUS.

CONTINENS DISTRICTUM HOOCHSTRATANUM HET *QUARTIER VAN HOOCHSTRATEN.*

De dominio & Comitatu Hoochstraten. CAPUT I.

Franciscus Paulus de Lalaing Comes de Hoochstraten Baro de Pecques, &c.

H*Oochstraten* celebre Brabantiæ municipium est ac antiquum dominium, Comitatus titulo illustre. Illud Henricus Primus Lotharingiæ Dux recenset inter oppida nova quæ fecerat, uti constat ex diplomate suo anno 1212. edito VI. kal. Martii, quo indulget varia privilegia Godefrido Bredæ domino ejusque subditis, ab Auberto Miræo exhibito in Notitia ecclesia-rum Belgii cap. c. xc. Paulus IV. Pontifex Max. in Bulla erectionis no-vorum Episcopatuum Belgii, Diœcesi Antverpiensi assignat territorium septem oppidorum; quæ sunt *Lyra*, *Herentalium*, *Berga ad Zomam*, *Steenberga*, *Breda*, *Turnhoutum*, *Hoochstrata*: & hoc ordine ponuntur in Bulla Pii IV. de iisdem episcopatibus, cujus excerptum exhibuimus lib. I. cap. XVII.

Præclaræ & veteri huic Dynastiæ præfuerunt quoque semper præclari Dynastæ: quorum vetustissimi, de quibus in fide dignis diplomatibus & monachorum schedis mentio fit, fuerunt è domo de *Gimmauch* seu *Ghemenich*.

Exque ea Wenemarus de Gimminich Hoochstratæ dominus, cujus uxor Joanna de Gimminich anno 1286. defuncto jamtum marito, donavit Canonicis Antverpiensibus jus Patronatus ecclesiæ Hoochstratanæ, cujus donationis diploma recitat Aub. Miræus lib. 11. Don. Belg. cap. c. xi.

De præfato Wenemaro de Giminich memorat Christophorus Butkens in trophæis Brabantiæ lib. 4. cap. 7. fol. 303. traditque sequentia.

Le Duc envoya Wennemaer de Gimminich sire de Hoochstraten & passa dans le pays de fauquemont ou il Brusla plusieurs villages, & de la il alla mettere le siege au Chasteau de Rode & le fit assaillir asses furieusement, mais le malheur volut qu'en un assaut le sire de Hoochstraete fut attainct d'une fleche en la teste, de la quelle blessure peu apres il mourut, ce que fut cause que le siege fut levé sans autre effect: la perte d'un Chevalier si notable fut fort resentie par le Duc & toute la patrie; il laissa tant seulement deux filles, desquelles l'aisnée Ieane apporta les terres de Hoochstraete, Vorsele, &c. a son Mary Iean sire de Cuyck, la seconde Ide de Giminich fut mariée a Costin sire de Ranst Berchem, &c.

Memoratus Joannes, dominus de Cuyck signavit tabulas Cortebergenses anno 1312. à Joanne 3. Brabantiæ Duce publicatas. Et pactum inter Joannem tertium Brabantiæ Ducem & Ludovicum Nivernium Flandriæ Comitem anno 1339. initum, sigillis suis firmarunt *Otto dominus de Cuyck & Ioannes de Cuyck dominus de Hoochstrate.*

Item Joannes de Cuyck dominus de Hoochstrate subnotavit pactum unionis inter Brabantos & Limburgenses anno 1415. vide Aub. Miræum in Notitia ecclesiarum Belgii cap. 228. & cap. 229. & 233. ex Cudicensi familia transivit Hoochstratæ dominium in Borseliam, post in Culenburgicam, inde in Lalanam, in qua in hunc diem permansit, uti docemur ex serie dominorum, desumpta ex primario eodiee feudorum agri Antverpiensis, asservato in suprema curia feudali Brabantiæ in quo libro fol. cc. lxxx. hæc leguntur.

Heer Franchois Paul de Lalaing Grave van Hoochstraeten Bailloeul/&c. vij. Januarij 1644. by doode wylen Heeren Albertus Grave van Hoochstraeten zijns vaders ondergesz.

Heere Albert van Lalaing Grave van Hoochstraeten Hornes/&c. iiij. Decemb. 1626. naer vermogen van fideicommisse ende by doode Heeren Charles van Lalaing zijns vaders ondergesz.

Heer Charles van Lalaing Grave van Hoochstraeten Baenderheere van Rachicourt/&c. vij. Februarij 1614. by doode Heere Anthoenis van Lalaing ondergesz. uyt crachte van den Fideicommisse ende Majorat gemaeckt by Heere Anthoin de Lalaing d'oude ende Vrouwe Isabel van Culenborch zijn huysvrouwe.

Heer Anthoin van Lalaing den 20. Decembris 1590. by doode Heeren Willem van Lalaing sijns Vaders ondergeschreven.

Heer Wilhem van Lalaing xxv. Aprilis M. D. lxxviij. by doode Heere Anthoenis van Lalaing zijns Heeren Vaders ondergesz.

Joncker Anthonys van Lalaing xiiij. Augusti M. D. lv. by doode wylen Heeren Philips van Lalaing Grave van Hoochstraeten sijns Vaders ondergeschreven.

Joncker Philips van Lalaing Baron van Schouwse vj. Augusti Anno M. D. xxxiiij. by overgevenen van Heer Anthonys van Lalaing ende Vrouwe Elisabeth van Cuylenborch.

Her Anthonys van Lalaing Her van Montigny vj. Decemb. an. M. D. xvj. by overgevenen Vrouwe Ysabeelen ondergeschreven.

Her

Her Jan van Lutzamborch Heere van Ville &c. x. Decembris Anno M. D. iiij. tot behoeff van Vrouwen Ysabeelen van Culenborch synder ghesclunnen by doode wylen Joncker Jaspors Heere van Culenborch huers Vaders ondergeschreven.

Joncker Jaspar eenich Sone tot Culenborch x. Decembris anno M. CCCC. lxx. by doode wylen Heeren Vrans Heere van Borssele &c.

Her Vranck van Borssele by overghevene Heeren Jans ondergesz.

Jan van Cuyck Heere van Hoochstraten.

Jan Heere van Cuyck.

Her Gheraert Heere van Borsselair hout 't dorp van Hoochstraeten/ te wetene 't lant metter vryheyt van Hoochstraten ende 't Slot van Ghelmen metten Heerlicheyden / hooge middel ende leege / metten renten / chijnsen / pachten / moelenen / hoeven ende alle andere hueren toebehoorten / gedragende den chyns omtrent C. lix. w. xv. ß. Lobens omtrent CC. lxxxiij. hoenderen ende xij. Caponen verschynende altijdt te Sinte Mertensse. Item den chijns die verschijnt in 't hoff te Wesemale / gedraecht jaerlix omtrent ij. w. xj. ß. vj. den. Lobens daer die panden eensdeels af liggen in 't landt van Breda / verschynende jaerlix op Sinte Mertensdach. Item den thol tot Hoochstraeten jaerlix weert synde omtrent lx. peters. Item den Col te Westdoerne. Item die groote hoeve tot Ghelmen ende die cleyne hoeve tot Ghelmen / beyde gelegen in eenen velde voer 't voersz. Slot van Ghelmen / houden t'saemen omtrent ondee huysen / hoeven / bogaerde / beempden / landen / heyden / weyden / losschen / ende met allen hueren toebehoorten twee hondert buenderen. Item omtrent xij. buenderen Woutwers / ghelegen in vijf stucken daer die vij buenderen af ligghen aen een / voer 't voersz. Slot / ende die vijff buenderen in eenen velde voer Eyssele opte vroente / geheyten den grooten Woutwere t'Eyssele. Item binnen der voersz. Heerelyckheyt syn ghelegen in vroenten omtrent M. buenderen / lx. buenderen moers tot welcken voersz. goeden ende Heerelyckheyden behooren omtrent xxxv. manschappen soe groot soe cleyne / ende tot dyen d'water vander Marcken / beginnende aen Papevoirt totten Steywyele toe / mit allen onderen wilden / visscherien / vogelrien / waranden / forestieren / patrizen en lamoengen / ende allen anderen hueren toebehoorten / ghelijck de voersz. wijlen Joncker Jaspar de voersz. goeden ende Heerelyckheydt by synen denombrement / inden jaere M. CCCC. xcv. dat verclaert heeft.

Ex his clare apparet, fictum esse diploma illud, quod impostor aliquis adscripsit Philippo Bono Burgundiæ & Brabantiæ Duci, quodque N. Dierickx Abbas S. Salvatoris operi suo de fide Reliquiarum conscripto, annoque 1674. edito, inservit, in quo Philippus de Lalaing filius Simonis, Hoochstratæ dominus nominatur, anno 1466. quinquaginta & ultra annos priusquam Hoochstratæ dominium ad familiam illam devenerat, neque illa sola falsitate contaminatum est, stilus sæculum suum mentitur, & scimus Septam extremum esse Africæ oppidum, Hispaniam versus, ad fretum Herculeum, non autem situm in Æthiopiæ centro, tam ingenti terrarum spatio inde remoto, vibi promontorium hoc locat, fabricator dicti diplomatis. Cujus verba ad rem nostram spectantia (cætera enim non curamus) hæc sunt. *Sous le commendement superieur de nos bien aimes fils Antoine & Baudewin, & sous le sous-commendement du Seigneur Simon de Lalain, Chevalier Seigneur de Hantes, & Philippe son fils Seigneur de Hoochstraten, par le recit & declaration des quels il à esté verifié que la fortresse & ville de Septen située au cœur de l'Ethiopie, &c. donné en nostre ville de Bruges le* XVI. *du mois de Septembre en l'an quatorze cens & soixante. Signé par Monseigneur le Duc, &c.* Hinc patet quam verum sit quod scribit Baronius ad annum 444. *Flagrans cupido nobilitatis avitæ, cogit interdum homines delirare.* Hæc obiter à me notata, ne ii in quorum manus fictitium illud diploma inciderit, eo seducantur, proindeque arbitrentur me præteriisse aut ignorasse quemquam ex genuinis Hoochstratæ dominis ab illo ævo cognitis.

Cæterum Joannes Baptista Gramaye in Antiquitatibus Antverpiæ lib. 4. cap. 11. honorificam mentionem facit hujus Dynastiæ de qua scribit sequentia.

» Antiquitate, amplitudine, titulis vix parem habet ex recentioribus » Comitatus *Hoochstratanus*, quod mecum fatebitur quisquis farraginem hanc » meam ex vesta archivorum mole collectam seriò æstimauerit. Arx pri- » ma loci ab Hunnis eorumque Duce Gelmelio structa perhibetur, illa » per Joannem Cucanum à fundamentis restituta, per Antonium Comi- » tem a fundamentis renovata, & regio apparatu, turribus, porticibus, » aquis, plantationibus perfecta. Ut parem perfectam, audacter dicam, Bel- » gium non habuerit & vel me tacente rudera fidem facient ab incendio for- » tuito anni 1581. & vastatione anni 1602. per tumultuantes reliqua. Ex » diplomate anni 1210. apud Michaëlitos Antverpiæ, disco jam tum » Hoochstratum (id enim nomen eminens inter paluſtria ſtratum vico de- » dit) *Villæ* jura *Legem* & *Scabinos Sigillumque*, quæ urbium sunt propria ha- » buisse. Ex diplomate Ducali anni 1213. eandem inter novas urbes » cum Herentaldo & Turnouto censeri. Baronatus etiam titulo innotuisse. » ex quo Barones Cucani Comitum nepotes, Ducum affines & posteri, » dominio potiti titulum natalem & naturalem secum traxerunt, unde fa- » ctum, ut *Joannes de Cuyck Hoochstratæ* Dynasta inter & ante complutes Ba- » rones reperiatur Sanctiones Ducum & donationes Principum subnotasse. » Vixit eo nomine sub annum 1330. Ottonis Cucy frater, inter Palatinos » Joannis Ducis, itemque alius anno 1370. idemque aut tertius eadem » appellatione inter nascentis cœnobii Corsendoncani fautores magnifico » ibidem tumulo illatus anno 1422. cujus sarcophagum in ædem maximam » Turnouti translatum tali cum inscriptione legi.

Hier leet begraven Heer Jan van Cuyck Ridder/ Heer van Hoochstraeten / die fundeerden die Borcht tot Gelmel / ende het beginsel vande Canonixsien van Hoochstraten / ende sterf den XU. Juny anno M. CCCC. xvi.

Perperam à Gramaio exhibetur citatum epitaphium quod sic restitui debet.

Hier leghet begraven H. Johan van Kuyc Ridde- re Heere van Hoechstratē die de Borch tot Gel- men heef doen macken / fond..... den beginsel der Canosien van Hoechstraten die starf int jaer ons Heeren dusent cccc. ende xlij. xv. daghe in Junio.

Ita enim illud manu propria excepi in ecclesia Corsendoncana an. 1675. ubi pristino loco repositum est, curavique in æs incidi, uti videre licet libro sequenti, ubi agimus de Corsendonca.

» Burgum Gelmel intellige arcem, cujus nomen etsi velut adventu ma- joris

Castellum de Hoochstraten. pag. 336.

joris lucis offuſcatum ſit modo, perſeverat tamen in platea verſus Caſtrum tendente, & decima ad pios uſus à Dynaſta contributa. Par cleri initia, puta Sacellanias quatuor quarum fundationem à Joanne *Nobili Barone*, ita vocatur à Pontifice, factam, anno 1422. ratam habet Sancta Sedes. Hujus Joannis, qui penultimus ſuæ ſtirpis, ævo, platea illa elegans ſpecioſo domorum ordine ſtipata, lapidibus ſtrata eſt, animum & occaſionem præbente fori nundinarii celebritate, & litteris Ducalibus Vocatum invenio *die poorte ende vryheyt van Hoochſtraet.* id eſt, *Opidum & libertas Hoochſtratæ*, cujus res & opera publica, ut maiori paſſu augmentarentur, vectigal ipſe qnoddam viarium advectitiis mercibus imponendum, & pro arbitrio augendum minuendumque ſenatui permiſit, conſuetudines etiam ad meliorem æqui & recti normam reformauit, non immerito primus majeſtatis Hoochſtratanæ ſtabilitor dicendus. Tranſiit deinde Dominium in familiam Borſelam Comitum Bataviæ propaginem, unde video Franciſcum Oſtervantii Dominum anno 1433. Hochſtratæ Ewikii & Dodendalæ titulos uſurpaſſe, cujus imperio Beginaſium quod jam inde ex privatarum aliquot conventiculis coalverit, formari cœpit. Vidi litreras Eugenii Pontificis aſſenſum præbentis ad inſtantiam Florentii curionis Doctoris (rarum hoc illo ævo, & non parum ad laudem faciens) Canonum, & Joannis Cucani, datas anno 1431. Vidi altaris unius anno poſt quarto, dedicationem & impetratas indulgentias. Joannes hic ſecundus Cucanus in codice feudorum legitur Franconi ſive Franciſco Dominium ceſſiſſe, cujus ſoror & hæres Leonora Joanni Burano ex Geldriæ Principibus Oriundo & orto Hoochſtratum dotem attulit, & communis & unica filia Eliſabeth Gerardo ſecundo Culeburgi Regulo apportavit uxor marito, licet demum ab obitu aviæ poſſeſſum à Jaſpare filio. Horum temporibus ſacellum & Xenodochium D. Judoci, vetus invenio, è cineribus elevatum & pulchriori ſchemate retectum. Parthenovem Virginum Urbaniſtarum excitatam, permittente (litteris anni 1490. 24. Novembris) collectis aliquot intra limites Baronatus ſui domum cum fundo *Corona* dicto acquirere, Innocenrio autem Pontifice authoritatem faciente, eodem anno IV. Kal. Maii, Virgines ad præſcripta regulæ Franciſcanæ per Urbanum quartum publicatæ victuras (quas ex Treveri ait Veniſſe) Cœnobium ædificare. Quod factum pro modulo ejus ævi & paupertatis, receptæque à Provincia Colonienſi anno 1596. Virgines, integritatis merito famam peperêre tantam, ut Boxtellanæ, quæ nunc regidioris vitæ ſunt, non aliunde putaverint fundatrices ſuas evocandas. Ad illuſtriora venio: Jaſparis Culeburgici filia Iſabella Hoochſtratæ hæres, primis nuptiis Joanni Luceburgico (ſtirps eſt à Ducibus undique ut notiſſima ita clariſſima) ſecundis Anthonio Lalano dotem attulit & hæreditatem, ſub quo dignitatis faſtigium locus hic attigit, qua ſacra, qua publica, qua municipalis res patet. Eccleſia curialis virgini Catharinæ nuncupata exilis videbatur, auxit 1544. turri excelſâ, faſtigio annum 1546. notante, odeio auguſtiore, orcheſtra ſplendidiore, ornamentis & veſtibus rei divinæ ſumptuoſiſſimis. Collegiata etiam octo Canonicorum inſtructa 1523. & partim dotata, adjectis ad augmentum quatuor Cucanis ſacellaniis, impetratiſque à capitulo Antverpienſi quatuor beneficiis veteribus (quo fit

Qqqq ut

„ ut hoc in communionem collationis præbendatum veniat) probante factum „ anno 1531. Clemente Papa. Nec fegnior Domina Clarani Cœnobii „ pometia extendit, ædificia à folo renovavit, dotem auxit, templum majus „ ftruxit altera fundatrix merito cenfenda, facellum Appolloniæ ad ex- „ tremum municipii exornavit, Beginafium muro cinxit, Orphanotrop- „ hium & pupillorum duodecim ædem cum directore facelloque anno 1557. „ fundavit, unde provectus *Hubertus van Leemputte* Canonicus & Paræcus, „ fimile diverforium puellis cum egeftate luctantibus & parentum cura aut „ fortuna deftitutis adornavit. Platea quæ municipio nomen fæneravit lapfu „ ævi intercidebat, ea fub annum 1532. publicis impendiis reparata, & „ cæfarea authoritate munitum hebdomale diebus Mercurii forum, com- „ pulfis totius territorii incolis, „ ad merces hic primæ venditioni exponen- „ das, nundinæ infuper annales prima Mercuriali poft ferias Divæ Tu- „ telaris Catherinæ, & prima Joviali poft pafcha libertatibus exornatæ. „ Ne civibus exercitia pietatis & virtutis & ingenii deeffent, revocatæ in „ ufum & literis dominorum roboratæ fagittariorum gildæ binæ, hortis „ ad exercitia fingularum coaptatis. Poëtarum rythmiticorum etiam focie- „ tas Antverpienfium Camerarum teftimonio renovata, aucta etiam nu- „ mero & indulgentiis Epifcoporum, fodalitia titulis V. Sacramenti, Dei- „ paræ, Jacobi, Catherinæ, olim inchoata. Et ut peculiari quodam opi- „ ficum genere locus excelleret, Hallam ftabilivit Comes pannilaniorum, „ quibus leges, jus fignaturæ, & fenatum feptem virorum largitus eft, „ inftituto hodieque, licet lanificium declinarit, perfeverante, & affum- „ ptis annuatim feptem viris cum Decano; & eft hic feré Confulatu re- „ center defunctus, illorum duo figillatores, quinque feniores, & utro- „ rumque duo fenatorii. Præter hos autem, funt infuper aliis opificum „ tribus fua capita, è quibus univerfum velut ad confilium Scabini Juratos „ eligunt. Scabini dico quorum funt tribunalia duo: domefticum quidem, „ unde more urbium Antverpiam appellant, quo omnes pagi Comitatus „ in criminalibus recurrunt, & forenfe pagis uno excepto omnibus jus „ dicens & Santhoviano obnoxium. Et conftituuntur à Comite (ficut con- „ fules bini à defungentibus fenatu) annuatim, quorum confeffui ille toties „ mihi celebrandus Anthonius Cuiam infignem extruxit pone ecclefiam. „ Nec omittendum municipes immunitate à telonio toto Ducatu, aliifque „ prærogativis gaudere & produxiffe Jacobum difputationibus contra Lu- „ therum habitis notum, & Henricum Houterle Scholarcham & fundato- „ rem collegii Theologici in Academia Lovanienfi, Emericum etiam Ab- „ bam S. Michaëlis, & Radvaldum S. Bernardi. Ad Commitatum venio „ fub annum 1532. à Carolo Imperatore erectum annexis Mechlinienfi „ & Bruxellenfi palatiis, coadunatis aliquot in ambitu Toparchiis non uno „ tempore acquifitis.

Hactenus Gramajus, qui hallucinatur circa tempus erectionis Hoochftratani Comitatus, quæ referenda ad annum 1518. uti ex ipfo diplomate apparet, cujus exemplar fubjicio defumtum ex Camera rationum Ducatus Brabantiæ, ex codice infra notando.

Char-

CHarles par la grace de Dieu Roy de Caſtille, de Leon, d'Arragon, &c. Scavoir faiſons a tous pñs. & advenir comme de la part de noſtre amé & feal Chlr. de noſtre ordre, Conſeillier ſecond Chambellan & Chef de noz Finances, Meſſire Anthoine de Lalain Seigr. de Montigny, Mary & Bail de noſtre Couſine Dame Iſabeau, Dame de Culembourg, de Hoochſtrate, &c. Nous ait preſentement eſté expoſé & remonſtré, que par certain traicté nagaires fait & paſſé entre ledit expoſant & ſa femme en la preſence & du bon gré & conſentement de leurs plus prochains parens & amis, icelle Dame ſa Femme lui at entre aultres choſes donné cede tranſporté & delaiſſé par donnacion dentre vifz, & le faict adheriter en la Baronnie terre & Seigneurie dudit Hoochſtrate, pour en jouyr par luy ſes hoirs ſucceſſeurs & ayans cauſe perpetuellement & a touſiours en tous droitz prouffictz & emolumens quelconcques comme de ſon propre heritage, ſoit que du Mariage deulx deux procedent & demeurent enfans maſles ou femelles ou non, laquelle Barronnie terre & Seigneurie de Hoochſtrate, ſe comprent en trois divers fiefz, auſquelz appartient toute juſtice haulte moienne & baſſe, ſeau lieu previlege & ſiege de juſtice ave q pluſieurs cens rentes revenues de deniers grains chappons gelmes terres laborables prez bois foreſtes eaues eſtangs exploix & amendes criminelles & civilles hommaiges confiſcations & fourfaictures & aultres droiz auctoritez & prerogatives. Aſſcavoir les ville & paroiſſe dudit Hoochſtrate, Merle, Wortel & Mere, pour ung fief, Minderhout pour le ſecond, & la paroiſſe de Rijckvorſſele pour le troiziefme fief, avecq trois cens cincquante quatre hommaiges ou environ, qui en ſont tenuz en arriere fiefz, & il ſoit que ledict expoſant deſirant eſlever amplier & exaulcer ſa maiſon en honneur auctorité prerogative & preeminence, nous ait requis vouloir unir annexer & incorporer leſdits trois fiefz avecq tout ce que par les feuz Seigneurs de Culembourg & de Hoochſtrate, a parcidevant eſte poſſeſſe a quatre lieues a la ronde dudit Hoochſtrate, ou du moins ce quil en pourra retirer & acquerir par achat tranſport ou eſchange de ceulx qui en ſont poſſeſſeurs, ou aultres biens & parties juſques a la ſomme de trois mil livres de xl. gros de noſtre monnoye de Flandres la livre de rente par an, oultre & pardeſſus les droiz & revenu deſdits trois fiefz, & de tout faire ung fief & homaige & icelluy eriger & eſlever en comté, que tous les hommes & ſubjectz de ſes lieux ſoient tenuz de reſpondre & eſtre adroit de tous cas appartenans a Comté pardevant les hommes & eſchevins d'icelle Comté de Hoochſtrate que a toutes journées congregacions & aſſemblees des eſtatz de noſtre Duché de Brabant ledit expoſant & ſes ſucceſſeurs Comtes dudit Hoochſtrate ou leurs Officiers en Icelle Comte ſoient convocquez & appellez comme membre d'iceulx eſtatz, en retenant & reſervant a nous noz hoirs & ſucceſſeurs Ducqz & Ducheſſes de Brabant en Icelle Comté, les foy hommaige & reſort, en cas de reformacion & appellacion aydes & aultres droiz de ſouveraineté telz qu'en de toute anchienneté nous y ont compete & appartenu, & ſur tout lui impartir noſtre grace, & faire expedier noz lettres patentes en bonne & ample forme. Pourquoy nous ces choſes conſiderées memeſment les grands louables aggreables & continuelz ſervices que ledite Seigr. de Montigny & ſes predeceſſeurs ont faitz a vous & aux noſtres, & quil nous faict encores journellement a l'addreſſe & conduitte de noz affaires & aultrement en pluſieurs & diverſes manieres, & a grand ſoing travail & diligence veuillans & deſirans icelluy Sr. de Montigny aucunnement remunerer & recompenſer de ſedites ſervices, & eu ſur ce l'advis premierement de noz amez & feaulx les

Chancellier & gens de nostre Conseil & des Comptes en Brabant & en apres de nostre amé & feal Conseillier & Tresorier General de noz Domaine & Finances Maistre Jehan, Ruffault, avons par bonne & meure deliberacion des Chancellier Chief & gens de noz Privé consaulx tant de pardeca que de par dela, de nostre certaine science authorité & plaine puissance pour nous noz hoirs & successeurs Ducqz & Duchesses de Brabant ladite Barronnie & Seigneurie de Hoochstraten se comprenant en trois fiefs tenuz & mouvans de nous a cause de nostre dict Duché de Brabant, ausquelz appartient toute justice haulte moyenne & basse lieu privilege & siege de justice & d'arest avec tous les cens rentes revenues en deniers grains chappons gelines terres labourables prez bois forrestz, eaues estangs exploix amendes criminelles & civiles hommaiges confiscations fourfaictures & aultres droiz auctoritez & prerogatives asscavoir les ville & Paroisse de Hoochstraten Merle, Wortele, & Mere pour ung fief, Minderhout pour le second fief, & la Paroisse de Ryckversseie pour le tr ziesf. fief, avecq trois cens cincquante quatre hommaiges & arriere fiefs ou environ, & toutes leurs autres appartenantes & appendences quelconcques, joinct, uny, annexé & incorporé, joindons unissons annexons & incorporons de grace especial par ces p tes tout en ung membre & en avons faict & faisons ung seul fief hommaige & une Court Feodale & eschevinage & en oultre pour plus honnorer eslever & decorer ledit Seigneur de Montigny & sa posterité en tiltre honneur vertu prerogative & preeminence avons aussy. Pour nous nosdits hoirs & successeurs par l'advis & deliberation que dessus, & en la presence de plusieurs Princes & Seigneurs de nostre sang & lignaige Chlrs. de nostre ordre, Comtes Barons Chrls. & escuiers noz vassaulx & subjectz, ladite Baronnie & Seigneurie de Hoochstrate ainsy joincte, unie annexée & incorporée en ung membre & seul fief hommaige Court Feodale & eschevinaige, erigée & eslevée, erigeons & eslevons par cesdites presentes en Comté & d'Icelle Comté avons faict & crée faisons & creons ledit Seigneur Montigny Comte, & pour amplier & augmenter Icelle Comté luy avons octroyé & accordé octroyons & accordons par cesdites presentes pour luy ses hoirs successeurs & ayans cause Comtes & Comtesses dudit Hoochstrate que toutes & quantesfois que bon leur semblera ilz puissent & pourront acquerir & retirer par achat transport eschange & aultrement toutes les parties de biens Feodaulx ou aultres de quelcque nature ou condition quilz soient que par les feuz Barons & Seigneurs de Culembourg & de Hoochstrate & aultres, biens possessez par aultres personnes de quelcque estat ou condicion quelles soient esdits quatre lieues a la ronde audit Hoochstrate, moyennant que ce soit du consentement de ceulx qui les tiennent & possessent, jusques a la valeur desdits trois mil livres dudit pris de quarante gros la livre de rente heritable & fonsiere par an, lesquelles parties de rentes revenues & biens que ledit Seigneur de Montigny ou ses hoirs & ayans cause auront ainsy retirées & acquestées jusques a ladite somme de trois mil livres dudit pris de rente par an & au dessoubz, nous avons aussy desmaintenant pour lors, & deslors pour maintenant unies annexées applicquées & incorporées unissons annexons applicquon & incorporons par ces mesmes presentes au gros de ladite Comté de Hoochstrate, pour veu que ladite acquaeste & union desdits trois mil livres de rente & au dessoubz ne se pourra faire au prejudice . . . ou dommage des fiefz & arriere fiefz d'autres noz vassaulx de nostredit Duché de Brabant, si ce n'est de leur bon gré & expres consentement, & que a mesure que ledit Seigneur de Montigny ou sesdits successeurs & ayans cause auront fait ladite acqueste ou partie d'Icelle, ilz seront tenuz d'en bailler la declaration en nostre Court des fiefs de Brabant & y facit les debuoirs telz qu'il appartiendra selon la coustume du pays. octroyant & accordant audit Comte de Hoochstrate pour luy sesd. hoirs successeurs & ayans caule, que tous les hommaiges & subjectz de sesd. terres & Sries. quy sont presentement tenues & possessées par ledit Sr. de Montigny & de celles qu'il retirera & acquera pour le furnissement desesd. trois mil livres de rente & au dessoubz, soient tenuz de respondre sortir & estre a droict en tous cas & droictures appertenans a Comté, par devant les hommes de fiefz & eschevins d'Icelle Comté de Hoochstrate, & que a toutes journées convocacions & assemblées des Estatz de nostre pays & Duché de Brabant, soit pour le fait de noz aides ou aultres affaires contenans ledit pays ledit Sr. de Montigny sesd. hoirs successeurs & ayans cause Comtes & Comtesses dudit Hoochstrate ou leurs officiers d'Icelle Comté soient evocquez & appellez, comme membre dudit Duché & des Estatz d'Icelluy. pour par led. Comte de Hoochstrate sesd. hoirs successeurs & ayans cause, masles & femelles, tenir Icelle Comté de Hoochstrate par nous ainsy erigée, unié annexee & incorporee, comme dict est perpetuellement & a toujours en ung seul membre fief & hommaige & d'une mesme nature qualité & denombrement, de nous nosd. hoirs & successeurs Ducqz

& Du-

& Duchesses de Brabant, saulff & réservé a nous nosd. hoirs & successeurs enladite Comté & ce qu'en depend, les foy & hommaige de fidelité resore & souveraineté en matiere de reformacion appellacion contribucion d'aydes, cens, rentes & aultres droitures quelconcques que nous y competent & appartiennent, & que y avions droit de lever & prendre avant ladite union & erection de Comté, pourveu que Icelle Comté demourrera perpetuellement & a tousiours unye annexée & incorporee en ung seul entier membre, sans que les heritiers & proprietaires d'Icelle la puissent ou pourront separer diviser esclichir ou desmembrer ores ne au-temps a venir en aulcune maniere, si donnons en mandement a nosd Chancellier & gens de nostredit conseil & de Comptes en Brabant, Tresorier General de nosdits domaine & finances Marcgrave d'Anvers & a tous noz aultres justiciers officiers & serviteurs quy ce peut ou pourra toucher, & regarder leurs Lieutenans & chacun deulx endroit soy & si comme a luy appartiendra que nostre presente union ad jonction incorporacion creation erection ottroy & accord, & tout le conteun en cesd. presentes selon & par la maniere que dit est, ilz gardent observent & entretiennent, & facent garder observer & entretenir inviolablement selon la forme & teneur, & en facent jeuffrent & laissent ledit Messire Anthoine de Lalaing S^r. de Montigny sesd. hoirs successeurs & ayans eause masles & femelles plainement paisiblement & perpetuellement joyr & user; sans leur faire mettre ou donner ne souffrir estre faict mis ou donne aucun destourbier ou empeschement au contraire, car ainsy nous plaist il, non obstant quelconcques ordonnances restrictions mandemens ou deffences a ce contraires, & affin que ce soit chose ferme & estable a tousiours nous avons faict mettre nostre seel a ces presentes, salff en aultres choses nostre droict, & lautruy en toutes, donné en nostre cite de Sarragoce, au mois de juing l'an de grace mil cincqcens & dixhuict, & de noz regnes le troiziesme. Signé CHARLES. *Et sur le plis est escript ce qui s'en suict* par le Roy *Madame l'Archiducesse, Monsr. le Cardinal de Torson le Marquis de Brandenbourg le Sr de Ravestain, le Prince de Chimay, le S^r. de Chievres grant & premier Chambellan, l'Archevesque de Palerme les S^rs. d'Isselstain & du Reux, le Comte de Porcian le S^r. de Sainselle grand escuyer, le Gouverneur de Bresse, le S^r. de Aigny chief du privé conseil, maistre Iehan Ruffault, Tresorier General des Finances, & aultres presans, & signé du Secretaire* HANETON. Visa, *& au doz desdites lettres est escripe ce qui s'ensuit, le Tresorier general commis sur le fait des Domaine & Finances du Roy de Castille, de Leon, de Arragon, de Grenade, &c. Archiducq d'Austrice, Ducq de Bourgne, de Brabant, &c. consent tant que en luy est que le contenu ou blancq de cestes, soit furny & accomply tout ainsy & selon par la forme & maniere que le Roy le veult & mande estre fait par icelles, escripe soubz le saing manuel dudit Tresorier le* IX. *jour de Septembre l'an* M. D. *dixhuict, ainsy signé Ruffault, encoires est escript sur la plicque desdites lettres ce qui s'en suit, ceste chartre a esté veue en la chambre des Comptes du Roy de Castille nostre sire a Bruxelles, &c. Et par l'expres commandement & ordonnante d'Icelluy S^r. Roy faict aux gens desdits Comptes par certaines ses lettres closes en date du* XXI. *jour de ce p̄nt mois illec interinée & enregistrée ou registre y tenu signé par C. commenchane en Ianvier l'an* M. D. *quatorze fol.* LXXV. *&* LXXVI. XXIII. *jour de Septembre l'an* M. D. *& dixhuict. Ainsi signé moy present L. Hamme.*

In Chronico Belgico Auberti Miræi ad annum 1518. ita legimus.

Iunio mense Ferdinandus Caroli frater a Carolo Croyo Chimaci Principe ex Hispania in Belgium deducitur. Ex mandato Caroli fratris sui in Hispania agentis Ferdinandus Bruxellæ in templo S. Gudilæ solemni pompa Antonium de Lalaing equitem velleris aurei, pronuntiat primum Hochstrati in Campania Brabantina Comitem.

Ex his documentis satis liquet quod Gramajus erraverit scribens anno demum 1532. Hoochstratum in Comitatum crectum, qui autor licet amplè laudaverit opera omnia quæ Antonius de Lalaing primus Hoochstratæ Comes inibi fecit, majora tamen sunt encomio suo. Sæpe eò ivi ut splendidas Castelli parietinas & admiranda rudera intuerer, sæpeque etiam indolui neminem illud ab ulteriore ruina defendere, aut restaurationem meditari, nunquam enim illud revisi quin semper majus collapsum cernerem, quamvis & ea quæ adhuc supersunt de Castro quod solum flagravit, & ædificia illa magnifica quæ illud cingunt, areamque anteriorem, cum porticibus, xistis, stabulis, turribusque, quæ omnia ad-huc ex majori parte integra sunt, exustæ arcis instaurationem mereri videantur, ad cujus elegantiam nihil quod accedat habet, non solum Marchionatus S. R. J. Sed Brabantia universa: ideoque curavimus totius structuræ uti hodie cernitur exactam scenographiam fieri, ad conservandam ejus memoriam, & ad posterorum oculis monstrandum, quanta post incendium adhuc fuerit, dum præter nudum fundum hujus ingentis mirabilisque molis forsan nihil erit reliqui, siquidem indies ipsa rudera aufe-runtur.

Porrò peculiari volumine publici juris eam faciemus cum Scenographiis Prætoriorum omnium dominiorum quæ in Marchionatu S. R. J. visuntur, interea subjiciam oculis magnificum monumentum præfati Antonii de Lalaing uxorisque ejus Elisabethæ de Culenborgh, quod, ut cætera eorum opera omnia, quam excelsi animi fuerint spectantibus inculcat, sepulchro sequens appositum est epitaphium.

Cy gist noble & puissant Sr. Mess. Antoine de Lalaing en son vivant premier Comte de ceste terre & Seigneurie de Hoochstrate, Sr. de Montigny Chevalier de l'ordre, Conseillier & Chamblan de l'Empereur nostre Sr. chef de ses finances, Lieutenant General de sa Ma. en ses pays de Hollande & de Utrecht qui trespassa en la ville de Gand le II. *jour d'Avril l'an* M.CCCCC.XL. *Aussi y gist noble & vertueuse Dame Ysabeau de Culemb. Comtesse & heretiere dudit Hoochstrate Dame de Culemb. de Borssele & femme legitime dudit Sr. Comte: qui auparavant avoit encoire eu a mary noble & puissant Sr. Mess. Iehan de Luxembourg en son vivant aussi Chevalier de l'ordre Sr. de ville, laquelle trespassa....*

In hoc epitaphio, in hodiernum diem non est notatus annus obitus Illustrissimæ hujus matronæ tam multiplici nomine de ecclesia Hoochstratana bene meritæ, quæ paucis litteris debitam gratitudinem erga benefactricem suam ostendere potuisset, supplendo id quod defuncta, dum erat in vivis facere nequiverat.

Ex

Ex opposito hujus monumenti ad partem meridionalem chori, adversus parietem, in lamina legitur subjunctum cœnotaphium, illustribus his animabus positum, inque eo suppletum quod in illorum præcitato epitaphio monumento adherenti, manserat imperfectum, scilicet dies & annus decessus præfatæ Isabellæ de Culenburgo.

Quod ante summum altare monumentum est, reconditos habet cineres herois Antonii de Lalaing, domini de Montigny Destrees, de Merbes, &c. ejusque charissima conjugis Elisabetha Domina de Culenburgo, de Hoochstraten, de Borsalia, quibus invictus Carolus V. Rom. Imp. Aug. anno regni sui III. hujus domini Hoochstratani in Comitatus concessit erectionem, ipsis primis creatis Comitibus. Operosum hoc templum, magnis eorum impensis funditus extructum, in Canonicorum Collegium ordinatum fuit, & anniversarium in eo singulis annis perpetuò celebrandum, fundatum. Castro autem à primis fundamentis instaurato, Comitatus prædictus, coëmtis dominiis aliisque possessionibus, longè melioris conditionis fuit redditus. Tandem cùm memoratus Antonius diversis legationibus functus, Philippo Castellæ Regi, Maximiliano Imper. prædictoque Carolo Cæs. moderno, operam fideliter impendit, aurei velleris Eques creatus, financiarum Præfectus, ac Hollandiæ Zelandiæ, & ditionis Trajectensis locum tenens, annorum LX. Gandavi moritur, quarto Nonas April. Anno 1540. Ac prædicta Elisabeth à Culemburgo transmissis ad posteros non paucis piarum fundationum optimorumque operum memorabilibus exemplis, à Deo opt. Max. jam natæ 89. ann. & mens. 9. Culemburgi, præsentis sæculi incommodis eripitur. an. 1555. quarto idus. Decembris.

Visitur in eadem ecclesia juxta summam aram ad partem borealem adversus parietem sepultura Philippi de Lalaing infra exhibita cum epitaphio ei apposito.

Sub tomba in medio hujus chori sepulta sunt etiam corpora Nobilium D. Philippi A Lalaing secundi Comitis de Hoochstraten sub invictiss. Cæsa: Carolo. V. Ducatus Geldriæ gubernatoris generalis, nec non D. Annæ ex Baronibus de Rennenberch ejus contoralis, quorum alter ultima Iunii anno à nativitate Dñi M. CCCCC. LV. altera vero post fundationem duorum anniversariorum perpetuis temporibus in hoc templo in animarum ipsorum salutem celebrandorum .... die mensis .... anno M. CCCCC. ab hoc sæculo sublati sunt.

Proles prædictorum Comitum.

Ysabella Margareta Antonius Anna Maria Cornelia Maximilianus Barbara Georgius Ysabella Wilhelma Iaquelina & Helena de Lalaing.

In

In templo autem Clariſſarum, ad partem borealem chori, muro affixa eſt lamina ænea, gentilitiis inſignibus conſpicua, inque ea legitur hæc epigraphe.

In honorem omnipotentis Dei conſtructum eſt hoc templum atque ſplendidis ornamnetis decoratum expeñ. nobilis & generoſæ dña, dñæ Elizabeth Comitiſſæ hujus dominii de Hoochſtr. dñæ de Culemburgo de Borſſalia, &c. viduæ nobilium virorum dominorum Johis. à Lucemburgo dñi de Ville, & Anthonii de Lalaing Comitis prædicti dominii de Hoochſtr. dñi de Montigni de Leuze, &c. Sacro Caſa. Ma. ordini & non medica auctoritati aſſcriptorum, quæ Anniverſaria hic perpetuo celebranda fundavit. Vigilias ſcilicet novem lectionum & Miſſam de requiem in commemorationem animarum prædictorum dñorum maritorũ ſuorũ & ſuæ. Videlicet dñi de Ville die XXI^a *menſis Septembris dñi Comitis de Hoochſtr. die ſecunda menſis Aprilis & ſuæ die nona menſis Decem. requieſcant in pace.*

Ibidem humi ante ſummam aram in lamina ænea.

A. Nulle plus, Y. Ne moy autre.

Sub hoc ſarco recondita ſunt inteſtina nobilis & generoſi dñi Anthonii de Lalaing primi Comitis hujus dominii de Hoochſtr. dñi de Montigni de Culemburgo de Borſſalia, &c. militis ordinis ſacræ Caſa. Ma. Præfecti finañ ſuarum nec non locum teneñ. Gñalis. Comitatus Hollandiæ. Atque nobilis mulieris dñæ Elizabeth à Culemburgo Comitiſſæ prædicti. dominii de Hoochſtr. quorum alter. ſcdâ Aprilis anno M. D. XL. *altera vero nona die menſis Decembris anno* M. D. LV. *inconſtañ. nrã. fidei ab hoc ſæculo ſublati ſunt requieſcant in pace Amen.*

Ex ædificiis hic loci, Bruxellis, & Mechliniæ ſtructis, ab Antonio de Lalaing primo Hoochſtratæ Comite, colligi datur quod non mediocriter architecturâ delectabatur, diſciplina alioquin pernecesſaria, ſi non admodum faſcinaret mortalium animos, ut nemo ferme reperiatur, modo facultates non deſint, qui non totus cupiat etiam bene conſtructis ſemper aliquid coædificare, quo inſatiabili ædificandi ſtudio deſiderioque effectum eſt, ut hujus rei nullus ſtatutus ſit modus neque finis, hinc facilius ab illa abſtinere quam in ea modum tenere.

Cæterum, in veteri libro MS. rerum Brabanticarum, de erectione Comitatus Hoochſtratani legi ſequentia quæ hîc publici juris facienda reor.

Don Ferdinande d'Auſtrice Infant d'Eſpagne en vertu des lres. de pouvoir, & commiſſion de ſon frere le Roy Catholique, s'a le jour de S^te. Catherine le 25 du mois de Novembre 1518. accompagné de pluſieurs Prelats Princes, Contes, Barons, nobles, Chlrs. eſcuyers & autres gens de bien, en grand & notable nombre, trouvé en l'Egliſe de S^te. Gudule chef Egliſe de cette ville de Bruxelles, & illecq apres la grande meſſe celebrée, Remonſtrance & declaration faicte bien & au long par Monſr. de Aigny chef du Conſeil Privé du Roy, des vertus, loüanges, & merites, dudit Meſſire Anthoine de Lalaing, & de ſes predeceſſeurs, enſemble de leurs grands, loyaux, & continuels ſervices, faicts & exhibez a leurs Princes & Seigneurs naturels, envers leſquels, & en tous autres leurs affaires ils s'eſtoient tellement portez & conduicts qu'ils avoient eſté & ſon cognuz renomez tenuz & par tout reputez pour Chevaliers ſans reproche, & lecture auſſi faicte tant deſd^ts. lrés. de pouvoir & commiſſion depeſchée ſur mond^t. Seigneur, pour ce preſent acte, come de celles de l'erection de lad^te. Conté de Hoochſtrate. Iceluy Seigneur a fait venir & amener vers luy devant le grand autel de lad^te. Eſgliſe led^t. Meſſ^re. Anthoine de Lalaing a dextré de deux coſtez a ſcavoir du coſte dextre de Monſ^r. le Conte de Hornes & du coſte ſeniſtre du Conte de Meghem S^r. de Humbercourt, & Iceluy Meſſ^re. Anthoine par leſd^ts. deux Contes pareillement habillé & reveſtu de mantheau & ſurcol

surcol appertenant a Conte se mist en un genouille devant mond^r. Seigneur lequel portant le chapeau de Conte en sa main en luy disant & proferant en substance les motz qui suivent, Messire Anthoine de Lalaing Monseigneur le Roy Catholique Ducq de Brabant pour les causes qui ont esté icy recitées & declarées des vertus & louable conduite de vos predecesseurs & de vous, a fait & erigé de vostre Baronnie de Hoochstrate une Conté, & a cest heure vous cree & nomme Conte de Hoochstrate & veut que de tous & par tous sojez dorsenavant tenu nommé & reputé pour tel, & en signe de ce en vertu des l^res. de pouvoir & commission a moy sur ce données par Monseigneur le Roy, je vous baille ce chapeau de Conte pour en tous lieux & tous actes pour vous & voz successeurs Contes & Contesses de Hoochstrate jouyr, & user, des droicts, honneurs, prerogatives, & preeminences, dont Contes doivent & ont accoustume de jouyr & user, & ces mots ainsy proferez mond^r. Seigneur mist & assist led^t. chapeau de Conte sur la teste dud^t. Conte de Hoochstrate lequel bien humblement, honnestement, & gracieusement, remercia le Roy & mond^r. Seigneur de l'honneur qu'ilz luy faisoient, & ce fait mond^r. Seigneur partit de l'Eglise & led^t. Conte de Hoochstrate a dextre comme dessus marchant devant luy se retira a la cour ou led^t. Conte disna a la table de mond^r. Seigneur habillé de ses d^ts. habillements de Conte.

Erectio vero Canonicorum Collegii Hoochstratensis extat apud Aub. Miræum in Notitia eccl. Belg. cap. CC. XXXV.

Pars stemmatis de Lalaing reperitur apud Pontum Henterum lib. VI. Rerum Burgundicarum. De monasterio Clarissarum consule Aug. Wichmans in Brab. Mar. lib. III. cap. LXIX.

De dominio Wortel. CAPUT II.

Patuit ex diplomate erectionis Comitatus Hoochstratani, à nobis exhibito capite præcedenti, subcenseri hujus pagi dominium memorato Comitatui: Gramajus de hoc loco commemorans in Antv. lib. IV. cap. XI. *Wortelanum*, ait, *Collegiatæ Antverpiensis dono Nicolai Episcopi anni* 1155. *Decimatio.* an rectè non inquisivimus. In archivo monasterii S. Michaelis Antv. extat diploma anni M. CC. XCIII. in quo legitur *Willehelmus dominus de Hoochstraten & de Wortele miles, & Sophia uxor ejus, &c.*

De dominio Meer. CAPUT III.

Meer seu *Mere* pagus amplus, Hoochstratano Comitatui etiam uti præcedens obnoxius, possederunt inibi ante quatuor sæcula jura prædiaque non exigua gentiles ejusdem nominis, uti didici ex archivis cœnobii S. Michaëlis Antverpiensis, ad quod jamolim attinuit collatio curæ pastoralis hujus loci, non autem ad monasterium Tongerloense prout scribit Gramajus in Antv. lib. IV. cap. XI.

De dominio Meerle. CAPUT IV

Meerle quoque juris est Comitis Hoochstratani, in parochiali hujus pagi ecclesia eximium cultum Dei-paræ ab antiquo fuisse, scribit Augustinus Wichmans in Brabantia Mariana lib. II. cap. LXVI.

De dominio Minderhout. CAPUT V.

M*Inderhout* etiam ſpectat ad Comitatum Hoochſtratanum, parochum habet ex cœnobitis monaſterii S. Michaëlis Antverpiæ, ad quod attinet collatio paſtoralis curæ, quam, perperam aſſerit Gramajus in Antv. lib. IV. cap. XI. juris eſſe monaſterii Tongerloënſis.

De dominio Ryckevorſel. CAPUT VI.

R*Yckevorſel* amœnus & amplus pagus eſt, atque dominium vetus, poſſedit illud ſeculo XIII. Wennemarus de Gemenich ſeu Giminich: hujus meminit Chriſtophorus Butkens in Trophæis Brabantiæ lib. IV. fol. 340. hiſce verbis *Wennemaer de Giminich ſire de Hoochſtraten Vorſel, &c.*

In archivo cœnobii S. Michaëlis Antverpiæ, vidi diploma cujus initium tale. *Wy Henrick van Kuyck heer van Vorſele ende van Aſten, &c. anno* M. CCC. LXVII.

Gramajus in Antv. lib. IV. cap. XI. de hoc loco ſcribit ſequentia *Vorſelariam Richardi* Rycke-Vorſel *ubi eccleſiam dono epiſcopi Cameracenſis Antverpiani Canonici procurant, Prætorium non contemnendum Comes habet, & tribunal forenſi Hoochſtratano non ſubjectum, & dominium venditum quidem olim Nicolao van Elſt per Henricum Cucanum, ſed per Franconem Borſelium vindicatum & Hoochſtratano reunitum.*

Qvando nos locum viſitavimus anno 1675. prætorium nullum vidimus, ſed docuerunt nos ſeniores loci, ſtetiſſe non procul ab eccleſia verſus orientem, & injuria Bellorum ita deſtructum ut hodie ne quidem rudera ejus appareant.

Cæterum de hoc dominio deprehendi in primario codice agri Antverpienſis fol. cc. xc. illa quæ ſequuntur, unde coarguitur Gramajus.

HEer Charles de Lalaing den vj. Februarp 1614. by doode ende uyt crachte vanden fideicommiſſe / als opde partye fo. CC. lxxx. ſtaen.

Heer Anthoin van Lalaing den 20. Decembris 1590. by doode Heeren Wilhem van Lalaing ſijns Vaders onderſcreven.

Heer Wilhem van Lalaing xxv. Aprilis M. D. lxxviij. by doode Heeren Anthonis van Lalaing ſijns Heeren Vaders onderſz.

Joncker Anthonys van Lalaing xiiij. Auguſti M. D. lv. by doode wylen Heeren Philips van Lalaing Grave van Hoochſtraten ſijns Vaders ondergeſz.

Philips van Lalaing Baron van Schoerſſe vj. Auguſti anno. xxxiiij. by overgegeven Heeren Anthonys van Lalaing ende Vrouwen Iſabeelen van Culemborch ſijnen geſellinnen.

Vrouwe Iſabeele van Culemborch iij. Februarp an. M. D. xvij. by doode wylen Joncker Jaſpars huers Vaders onder geſz.

Lauwereys de Proeſt xxj. Januarp Anno M. D. iiij. Tot behoeff van Jouffr. Alyten vierde Dochter tot Culemborch by doode wijlen Joncker Jaſpars Heere van Culemborch huers Vaders.

Joncker Jaſpar eenich ſoene tot Culemborch x. Decemb. anno M. CCCC. lxx. by doode wijlen Heeren Vranck Heere van Borſſele.

Her Vranck van Borſſel by coope ghedaen teghen Thomaeſe vander Elſt ondergeſchreven anno M. CCCC. xliiij.

Thomaes vander Elſt by doode Claes ſijns Vaders onderheſchreben.

Claes vander Elſt by coope ghedaen teghen Heere Janne van Cuyck Heere van Hoochſtraeten

straeten / hout dat Dorp van Rykevorssele ende een deel van Wortele/ tewetene van Houterle Hoeck streckende toter Marcken toe/ende 't Slot tot Rykevorssel metten Heerlicheyden hooghe middel ende leghe/ mit Renten/ chijnsen/ Pachten/ moelenen/ opcommunghen/ verballen/ ende alle andere hueren toebehoorten/ te weten den Heychijns ghedraghende omtrent xlv. pond. xvj. schel. ij. din. 1. ort Lovens. Item Her Godekens chijns ghedraghende iiij. pond. Lovens. Item Valckenborsschen chijns ghedraghende xxxviij. schel. ix. din. Lovens. Item Ghelmensschen chijns ghedraghende ij. pond. ij. din. Lovens. Item Hoochstraten chijns ghedraghende omtrent xxxix. schel. Lovens. Item Worttelschen chijns ghedraghende omtrent xix pond. xi. schel. viij. din Lovens. Item de Laerschen chijns ghedraghende omtrent v. pond. x. schel. x. din. 1. ort daer de pande een deel tot Blummerle. Item Veroepenschen chijns ghedraghende omtrent vij. schel. x. din. Lovens. Item C. xxv. hoenderen ende omtrent v. caponen verschijnende den voorsz. chijns hoenderen ende caponen aleijt Sinte Mertensmisse. Item omtrent iiij. buenderen ouder Beempde ende Ceussel gelegen in eenen belde by 't Slot van Rykevorssele voersz. Item omtrent iiij. buenderen Wouwers in tween stucken ghelegen den eenen aen die Princheesters zyde / geheyten de Princheestersche meere / ende den anderen ghelegen tusschen Thons Male ende die Emeldonck. Item binnen der voorsz. Heerelyckheydt syn geleghen in Broenten omtrent lxxx. buenderen heyden. Item omtrent vj. buenderen Moers. Item behooren noch totter selver Heerlicheyt C. ende xvj. manschappen daer aff datter maer een volle leen en es ende behoort noch totter voorsz. Heerlicheyt de cleyne Marcke ende alle andere wilde / visscherien / vogelrien / waronden / forettëren / pertiseren / lamoengeren / mit alle hueren toebehoorten/ welcke voersz. Heerlicheyt aengaet t'eynden die wildert te Houterle weert/ vanden Pael daer die Heerlicheyt van Hoochstraeten ende van Brecht scheyt/ die Heestrate langs totten reken te Houterle/ alsoe dat die Heerstrate ten Lande van Hoochstraeten blyft / ende de syde te Vorssele weert/ den voorsz. Claese ende van dien reken te Houteele by Hers huys nederweeet voer Hers doece/ ende dan daer voort op dat Rollekendaer die drihept van Hoochstraeten scheyde/ ende von daer voert aldaer t'eynden weech tot opden Vossenept ende vanden Vossenepl/ tot aenden Pael tot Cambaere/ ende van daer opten weech aenden Bredenvole/ die strate tot opte brugghe tot Worttele/ ende d'ander Brugghen die Marc op ende alinc die Visscherien tot Marcxblas ende alsoe voere de selve paelinghe ghelijck de voersz. Claes Vereist die verclaert heeft

Altaria de Rycke-Vorsel & West-Malle à Joanne Cameracensi episcopo data fuere Canonicis Antverpiensibus anno M. C. XCIV. diploma exhibet Aub. Miræus in Diplo. Belg. lib. II. cap. LVI.

De dominio Brecht CAPUT VII.

Dimidium dominii de Brecht, in feudum tenetur à Brantiæ Duce, pars altera à Marchione Bergarum ad Zomam: pagus amplissimus est, sed non totus feracis terræ, vasto undique ericeto circumdatus, è quo emerserunt vici quatuor, ei obnoxii, quorum unus templo suo spectabilis, piorum oblationibus constructum. Divoque Leonardo dicatum, quem antiquitus inibi venerantur, sanctique festo celebres istic nundinæ annuæ haberi solitæ. Ab incolis accepi præfatum templum in elegantem illam symetriam extructum, curâ viri nobilis Cornelii vander Noot, qui tunc morabatur sub dominio Brecht in prætorio dicto *Pul*, quod beneficiario jure possedebat ab Hoochstratano Dynasta, visitur etiamnum ejus imago in memorata ecclesia in quadam fenestra lateris meridionalis. In reliquis vicis, fana sunt structuræ modicæ, S. Willibrordi in *Overbroeck*. S. Theobaldi *op de Locht*. S. Antonii in *Iucxschot*, præterea sacellum D. V. sacrum haud procul à parochiali templo, quod S. Michaëlem colit, fuitque ante incendium structurâ sua altâque turri conspicuum, in ambitu chori partis borealis, hæc nobilium leguntur epitaphia.

Hier leet begraven Cornelis vander Noot.... sterft an°. M. v^c. iij den iiij. Februarij. Ende Joffre Cateline Draecx gesellinne was Cornelis weduwe.... sterft int jaer ons Heeren M. CCCC. lxxxvj. ix. daegen.....

Sepulchrali lapidi utriusque simulachrum & gentilitia insignia incisa sunt. Ad ostium hujus monumenti litteris latinis aliud legitur epitaphium quod ita habet.

Hier onder legt begraven heer Adriaen vander Noot Cornelis Zone, Ridder, die sterft, den VI. Septembris int jaer ons Heeren M. D. LVIII. bidt voor de Ziele.

Fuerunt & alii nobiles in hoc templo sepulti, quorum epitaphia incendio periêre, quod Sepulchralium saxorum fragmenta per templum & cœmeterium dispersa testantur. In sacello S. Georgii retro chorum vetus super est altare, dono datum gentilium Cornelii vander Noot & Joannis vanden Wyngaerde, quorum imagines liberorumque eorum in valuis tabulæ ejusdem aræ, antiquo habitu ad vivum depictæ hodieque visuntur.

Jus Personatus ecclesiæ attinet ad Collegium Atrebatense Lovanii, & collatio beneficiorum seu Capellaniarum, collatio autem Curæ pastoralis ad Episcopum Antverpiensem.

De Decima, hæc deprehendi in codicibus tribunalis hujus pagi, mihi per hodiernum loci Graphiarium communicatis.

Vande Thiende van Brecht compt toe een derde paert aen het Collegie van Atrecht tot Loven met de cleyn Canonicken van S. Peeter aldaer.

Aenden Grave van Hoochstraten twee twelfste deelen vande gheheelen tiende.

Aen het Clooster van Corsendonck een twelfste deel.

Aen het Clooster van Roosendael oock een twelfste deel.

Aen Marcelus Hovelmans oock een tweelfste deel.

Aen de Thiende van Inmerseel drij twelfste deelen/ toecommende aen Joncker Justus van Spangen/ aen wie oock toe compt het huys van Amstel met Leenboeck ende Thynsboeck.

Extract uytten Hooftleenboeck vanden quartiere van Antwerpen berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant alwaer onder de Capitulatie van Brecht folio cc. lxxxvi. staet als volght.

Heere Charles de Lalaing Grave van Hoochstraeten viij. May 1621. by overgeven vande Momboiren van Jouffrouwe Marie Clara de Bailleul ondergeschreven.

Jouffrouwe Marie Clare de Bailleul outste Dochtere Heeren Maximiliaens Grave van Bailleul ondergeschreven iix. Decembris 1620. by overgeven Vrouwe Alix de Bailleul Vrouwe Douaigire van Dion/haere Moye ondergeschreven / als tweeste ende naeste vernaerderse.

Vrouwe Alix van Bailleul Vrouwe van Dion vj. Juny 1620. by bekentenisse van Naderschap ende Transport daer opgevolght van wegen Jouffrouwe Sara Schollıers ondergesz.

Jouffrouwe Sara Scholiers weduwe Sr. Jan Lemens 16. January 1620. by coope by haer gedaen tegen Heer Maximiliaen Grave van Bailleul.

Heere Maximiliaen Grave van Bailleul xvj. January 1620. by doode wylen Heeren Adriaens van Bailleul zyns Ooms ondergesz.

Floris de Bailleul xiiij. Novemb. 1585. by doode J. Adriaens de Bailleul zyns Vaders ondergeschreven.

Joncker

Joncker Adriaen van Baillenl xxiiij. May anno M. D. ende xlvj. by scheydinghe ende deylinghe gemaeckt tusschen hem ende Heeren Anthonys van Bailleul syn broederen / by doode Vrouwen Alyte van Culenborch hunne Moeder ondergesz.

Lauwereys de Proefst xxj. January anno M. D. iiij. inden naeme ende tot behoeff van Jouffrouwe Alyten vierde Dochter toe Culenborch. By doode wylen Joncker Jaspor Heere van Culenborch hner vaders ondergheschreven.

Joncker Jospar eenich Soene tot Culenborch x. Decembris anno M. CCCC. lxx. by doode wylen Heere Vrancx van Borssele.

Her Vrancx Heere van Borssele by vonnisse der mannen anno M. CCCC. xlviij.

Jan Heere van Westmale by coope mit Schepenen brieven van Lovene anno M. CCCC. ende xxxv.

Jan van Cuyck Her Henricx Soene was / Heere van Hoochstroeten hout die eene helsicht vander Heerlicheyt van Brecht. Ende een ghedeelte inde Heerlichheyt van Zundert / gheheeten Weernout / mitten Heerlicheyden hooghe middel ende leghe / hueren / broeken / renten / chynsen / pachten / moelenen / ende onderen hueren toebehoorten ghedraghende den chyns jaerlix omtrent xxiiij. w. ij. s. vij. dm. Lovens / Cxxi. w Vlaemsch / iij. Hoenderen / ix. Capoenen verschynende olyt te Bamisse. Item den chyns van Weernout in Zundert ghedraecht omtrent iij. pont xix. schel. vj. din. Lovens verschynende oock te Bamisse behoeren noch totter voorsz. Heerlichz van Brecht CCC. ende lx. monscapen daer off de vij. volle leenen syn ende d'ander smale leenen. Item totter voorsz. Heerlichz van Zundert behoren C. ende xl. manscapen daer aff dat die x. volle leenen syn / ende d'ander smale leenen / ende noch alle die wilde visscheryen / voghelrien / waranden / foresten / parcysen / lamoengen / ende alle andere hueren toebehoorten.

Extract uyt het regifter vande Leenen vanden Leenhove van Bergen alwaer folio 88. recto & verso staet als volght.

DE helicht vander Heerlijckheyt ende goeden tot Brecht / met allen heuren toebehoirteen / ontfinck tot eenen volle leene den 13. December anno 1517. Heere Maximiliaen van Bergen / Heere van Sevenberghen / Item daer naersz. post mortem praedicti Domini Maximiliani ontfingen die selve Heerlijckheyt ende goeden Joncheer Lenardt van Bergen met Joncheer Cornelis van Bergen, fratres praedicti Domini Maximiliani elce voor syn aenpaert et hoc xvi. Mey Anno 1522. ende naer desen te weten opten ij. Aprilis 1546. voor Paeschen ontfinck de selve holve Heerlijckheyt ende goeden / Ed: ende wel-geborenen Heere Heer Philips van Lalaing Grave van Hoochstraten by transporte ende overdraegen des voorsz. Cornelis van Bergen mits coope byden voorsz. Grave van Hoochstraten daer aff tegens den voorsz. Heere Cornelise gedaen, ut hec latius patent in Regre. Lra. B: folius 114. ende 115. naer desen Recepit de selve Heerlijckheyt Heere Anthonis van Lalaing Grave van Hoochstraten praedicti... als hier Innevince is volgende.

DEn 21. Dach van Meye Anno 1556. Compareerende voor Mr. Cornelis van Ardel / Stadthouder ende mannen van leene hier naer genoempt die Eersame Wilhem Spruyte Rentme. van Hoochstraten &c. als gemaghtigh van Heeren Anthonys van Lalaing Grave von Hoochstraten voornoemt &c. gelijckt ten hove genouch is gebleken byder procuratien onder 't hantteecke ende zegel desselffs Grave expedieere / in date vij. Marty anno 1555. naer styl van Brabant endt by doode van Heere Philips van Lalaing desselffs Heeren Anthonis Heere Vadere / heeft de voorsz. Willem Spruyte inder voorsz. Qualiteyt / ende tot behouff des voorsz. Heeren Anthonis verheven ende te Leene ontfangen de hellicht vande Heerlijckheyt ende goeden tot Brecht metten toebehoirtten / gelyck de voorsz. Heere Philips offte syn gemachtich selve opten ij. dach Aprilis Anno 1546. voor Paeschen ontfangen hadde / comende daer aff te hande endt monde nenden voornoemde Stadthoudere / doende hulde ende eedt met al 'tgene des naer 't Hooffs Recht schuldich was te geschiedenne / behoudens eenen igelijck hunnen goeden rechten / actum ut supra praesent Mr. Henrick Bouwens Francois Manteau / Cornelis de Heere, ende Mr. Jacob vander Vcht / mannen.

DEn 19. September 1614. heeft Joncker Engelbert van Oeyenbrugge / Drossaert van 't Groeffschap ende lande van Hoochstraten uytten naeme ende als last hebbende vanden Ed: wel geborene Heere Heere Charles de Lalaing Grave van Hoochstraten &c. als Curateur ende Administrateur vanden Sterffhuyse van Solig. Heer Anthonis de Lalaing in synen leven Grave van Hoochstraten was ende Heere van halff Brecht / inder qualiteyt verheven de voorsz. Heerlijckheyt van halff Brecht.

DEn 21. December 1626. heeft d'eersame discrete Nicolaes Bleyens Rentmeester van het Graeffschap van Hoochstraten naer doode ende aff lyvicheyt vanden voorsz. Heere Charles de Lalaing als daer toe specialyc gelast ende gecommitteert als voorganger

van Heere Albertus de Lalaing Grave van Hoochstraten outste sone vanden voorgemelten Charles de Lalaing tot desselffs behoeve de voorsz. helfft vande Heerlijckheyt van Brecht verheven.

Den 8. Septemb. 1644. is de voorsz. Heerlijckheyt verheven ten behoeve van Heer François Paul de Lalaing sone vande voorsz. Albert de Lalaing.

Cæterum, *Godefridus dominus de Wilre, Brecht, Westwesel*, à Christophoro Butkens lib. 4. fol. 342. in Trophæis Brabantiæ, recensetur inter proceres & nobiles feudatarios qui vixerunt sub Joanne I. Brab. Duce qui obiit anno M. CC. XCIV.

Item libro eodem fol. 379. sub Joanne II. qui decessit anno 1312 *Gerard de Berges sire de Schoten, Mercsem, Brecht, Wesele, Wilre, &c.*

Et fol. 457. sub Joanne III. qui obiit anno 1355. *Gerard de Wesemal sire de Schoten, Mercsem, Brecht, Wesele, Wilre, &c.*

De Dominio Eekeren. CAPUT VIII.

E*Eckeren* maximus est omnium pagorum districtus Hoochstratani, divisus ob ingentem agrum in plures parochias, & diversa dominia, quæ partim subsunt Curiæ feudali Brabantiæ, partimque curiæ territorii Mechliniensis, eorumque dominus Hoochstratæ Comes. Sæculo, XIII. hîc loci dominabatur Felicitas de *Traynel, Hobokæ domina*, idque tria subjuncta docent diplomata, quæ asseruantur in archivo Monasterii de *Ouwergem*, alias *Vallis-Ducissæ*, in agro Bruxellensi.

Nos Aleydis Dei gratia Ducissa Brabantiæ & Lotharingiæ, &c. Notum facimus, quod personæ nobiles charissima consanguinea nostra domina felicitas domina de Hoboke, & Henricus ejus filius, tertiam partem villæ de Eeckere *a Joanne Dei gratiâ Duce Brabantiæ & Lotharingiæ charissimo filio nostro tenent in feudum, & tam ab ipso quam magnæ memoriæ charissimo domino & mariro nostro Henrico quondam Duce Brabantiæ & Lotharingiæ, in quatuordecim annis & amplius tenuerunt & habuerunt in feudum. Notum etiam fieri volumus universis, quod dicta domina, & ejus filius prædictus, in nostra præsentia & prædicti filii nostri, Ducis Brabantiæ, ac aliorum virorum nobilium, videlicet domini Henrici de Louanio, domini Bertoldi de Machlinia, domini Henrici de Bautersem, nec non virorum Religiosorum fratris Egidii Prioris Louaniensis, & fratris Nicolai lectoris Trajectensis, Ordinis Prædicatorum. jus patronatus ecclesiæ dictæ villæde Eeckere, quod quidem ad eos in solidum pertinebat, personis Religiosis Priorissæ & Conventus Vallis-Ducissæ contulerunt, jure perpetuo possidendum. Datum anno domini* M. C. C. LXX. *mense Novemb. feria tertia post octauam omnium sanctorum.*

Joannes Dei gratiá Dux Lotharingiæ & Brabantiæ. Noverit universitas vestra quod personæ nobiles Domina feliciltas domina de Hoboke, & Henricus ejus filius, tertiam partem villæ de Eeckere, cum dominio & juribus ac aliis ad dictam partem spectantibus, a nobis in feudum habent, &c. datum anno domini M. C. C. LXX. *mense Novembri feria tertia post octavam omnium sanctorum.*

Aleydis, dicta de Perweys, domina de Hoboke &c. cum charissima mater mea bonæ memoriæ domina Felicitas de Triangulo *dicta, domina de Perweys & de Castro-portensi &c. decimas noualium quarundam terrarum suarum scilicet in pa-*

gis

gis de Eeckeren Leod. & Hoboke Camerac. Diocesis, personis Religiosis Priorissæ & conventui Vallis-Ducissæ apud Oudergem, secundum regulam B. Dominici viventibus, divinæ pietatis intuitu in eleemosinam purè & absolutè contulerit &c. in quarum rerum testimonio illustris viri Domini Johannis Dei gratia Ducis Brabantiæ, Lotharingiæ & Limburgi nostris litteris præsentibus sigillum, cum sigillo nostro postulavimus & fecimus apponi. & nos Dux Brabantiæ ad petitionem charissimæ consanguineæ nostræ Domicellæ Aleydis prædictæ, nostrum, cum sigillo suo, apposuimus sigillum. Datum anno Domini, M. C.C. XC. *Dominica qua cantatur jubilate.*

Sub hoc dominio, in loco, dicto *Mishagen*, extitit olim monasterium monialium Brigittinarum, translatum sæculo superioti Ulissiponem.

Aliud insuper monialium cœnobium in hoc pago fuit, dictum *S. Adriani in Syon*, sed cujus Ordinis aut quando desierit hactenus ignoramus.

Castellum *Oostende* appellatum, & a familia ejusdem nominis diu possessum, quoque desiit.

Veltwyck, nomen castelli est, ætate nostra instaurati, a Luca *van Opmeer*, domino de Contich, cujus filia, illud cum dote attulit, I. B. De Robiano, hodierno Quæstori generali silvæ Niepensis, in Flandria occidentali.

Hoven, *Sint Jacops Capelle*, *Braxschoten*, parochiæ quidem sunt, sed in temporalibus Ekerensi tribunali obnoxiæ.

Cæterum in Curia feudali Territorii Mechliniensis de hoc dominio habentur sequentia.

Extract uyt den Leenboeck der Co. Mat. van sijne leenen des Landts van Mechelen gehouden by den Stadthouders Heer Jan van Diest Ridder, ende naer hem Heer Willem Heere van Bovenkercke Ridder, &c. by commissie in dathe anno M. D. ende eenenvijftich den lesten dach van octob. alwaer staet folio 87. verso.

E C K E R E.

Kaes van Maelstede Riddere &c. hout tot eenen vollen leene ende heeft ontfaen het dorp ende Heerelyckheydt van Sint Jacops Capelle int Eckere gelegen met alle sijn toebehoorten int hooghe middele / ende leeghe / met Heerelijcke chijsen / rente / pachten / verballe / opcominghe / met manscape ende laetscape ende mannen van leene ende alle ander sijn toebehoorten jaerelicx weert desen voorschreven Heerelyckheydt van Eckere omtrent twee hondert crone mits dat de commer aff gelost is datter upginck.

Modo Jouffrouwe Marie van Ostende Heeren Willems Dochter de helfft van dese voorschreven Heerelyckheydt aldaer Her Willem van Ostende henre Heere vadee vuytgestorven is opten twelfsten Januorio anno M. D. ende sesse besetman Joncker Jonne van Ypere Heeren Wouters Sone henre man / ende Momboie die deden den eedt.

Modo Jouffrouwe Anne van Ostende Heere Jons dochter heeft ontfaen tot eenen vollen leene naer die doodt van wylen Heere Janne van Ostende Ridder henre Heere Vader vander Helfft vande voorsz. Heerelyckheydt van Sint Jacops Capelle int Eckere gelegen int presentie van Heeren Aerde van Diest Riddere/ende Heere Adriaen vanden Broecke ende Joncker Jon vanden Dale deden den eedt alst besetman opten xxj. dach van meerte anno M. D. ende sesthiene.

Item Heere Anthonius van Lalaing Graeve van Hoochstrate heeft ontfaen tot twee volle leenen by coope gedaen voor d'een helfft vande voorschreven Heerelyckheydt teghen Jouffrouwe Marie van Ostende Her Willem Dochter alst getrout hebbende Joncker Jan van Ypere Her Wouter soene ende voor d'ander helfft vande voorschreven Heerelijckheydt soo heeft den voorschreven Her Anthonius van Lalaing dat vercreghen by coope teghen Jouffrouwe Anne van Ostende Heere Jans Dochter ende soo metter splytinghe soo blyvet alcyt twee vollen leene ende alcyt soo blyve sal / alsoo menicht werve alst dese voorschreven Heerelyckheydt sal vertiert oft verandert worde het zij by versterfte oft by vercoo-

ye &c. dit geschiede int presentien vanden Stadthoudere ende mannen van leene te weten Heere Janne vander Aa oock Ridder / Janne Wyts / Lambrecht Spierinck desen achtentwintichsten dach van September anno vyfthien hondert ende achthien.

Modo Joncker Philips von Lalaing Graeve tot Hoochstrate &c. heeft ontfaen nae doode van sijnen Oom wylen Heere Anthonius van Lalaing / de voorschreven Heerelijckheydt van Sinte Jacop Capelle gelegen onder Eckeren ende dat tot twee vollen leene Actum int presentie van Her Joris Korliix / Heere Jacop Jmbrecht opten twelffsten dach van October anno M. D. xl.

Ander Extract uyt eenen ander Register vande leenen gehouden by Heer. Willem de Clercq Ridder Heere van Bovenkercke Stadthoudere, inceptum ix. November anno M. D. ende eenenvijfftich alwaer staedt folio 195. Recto.

MOdo Heer Anthonis van Lalaing Graeve van Hoochstrate Heere van Borssele / Leuze / Sombref / &c. heeft ontfaen tot twee volle leenen na de door van sijnen Heere Vadere het dorp ende Heerelijckheyt van Sint Jacops Capelle in Eekeren gelegen / met allen sijn toebehooren / in hooghe middele / ende leeghen / met Heerelijcken chijsen / renten / pachten / verdallen / opcomenen / met manscapen ende laetscapen ende mannen van leene / ende alle sijn toebehooren ende Jan de Lettringhe heeft den eedt gedaen als besetman by procuratie actum in presentien van Jaspar vanden Serjecke ende Mr. Pauwels vanden Orssele mannen opten xx. dach Juny anno M. D. ende sessenvyfftich.

Moda Heere Guillame de Lalaing Graeve van Hoochstrate na de doot sijns vaders ende Guillam Blyens heeft den eedt gedaen als besetman by procuratie actum opten elffsten January anno M. D. ende achtentachentich.

Modo Heere Anthonus van Lalaing Heere Guillame soene ende van Vrouwe Marie Cristine van Egmondt heeft ontfaen tot twee volle leenen als vooren met Guillame Blyens sijnen besetman by speciale procuratie Actum opten sesthiensten Marty anno M. D. ende eenennegentich 1591.

Opten negenthiensten decembris M. D. sessennegentich heeft Sr. Balthasar Hoffnagel mits de doodt van Willem Blyens gedaen den eede als Besetman.

Op den sesden July M DC. twelff heeft Mr. Nicalaes Blyens inde plaetse van wylen Balthasar Hoffnagel den behoorlijcken eedt gedaen present A. Kerremans ende A. Persoons procuratie als Leenmannen.

Modo Heer Charles de Lalaing Graeve van Hoochstraten Baenre Heere van Rachicourt &c. na de doodt van Heere Anthonis de Lalaing sijn Neve was uyt crachte ende achtervolhende de clause van fidecomis van wylen Heere Anthonis de Lalaing Jerste Graeve van Hoochstraten was opden elffsten april M. DC. veerthien alst blyckt by t'contract boeck vanden Stadthouder Clercq fol. 174.

Modo M'her Albert de Lalaing. Graeve van Hoochstrate / Horne / &c. na de doodt vanden voornoempden Heere Charles sijnen vader / hier aff is sterffman den voornoempden M her Albert de Lalaing / ende Mr. Jan Robbin heeft den eedt gedaen als besetman op den achthiensten Decemb. M. DC. sedenentwintich pro ut in 2. Contract boeck fol. 28.

Den negensten Aprilis M. DC. vierenveertich heeft Mr. Jan Verhagen als machtich by procuratie te leene ontfangen de voorschreven partye ten behorve vanden E: Heere Franschois Pauwel de Lalaing naer de doode van M'her Albert voorschreven t'sijnde den voorschreven Franschois Pauwel sterffman gebleven / als ten Register fo. 69. verso.

Ante erectionem episcopatus Antv. hic pagus suburbano conterminans, Leodiensi erat obnoxius, unde remur non parum confirmari, ea quæ scripsimus de Episcopatu Trajectensi sub quo antiquissimis temporibus docuimus Antverpiam fuisse recensitam, lib. I. cap. XVII. antequam Ultrajectensi. & postea Cameracensi accesserit.

Denique obiter quoque notabimus, quod *Capellæ* parochus, hujus pagi appendicis, ex Cœnobio S. Bernardi ad Schaldim sumi consuevit, cujus autem dono, cura illa pastoralis, ad memoratum monasterium devenerit, hactenus ignoramus, quoniam non facile patet prospectus in monimenta monachorum.

De

De Dominio Iteghem. CAPUT IX.

Thomas de Immerſelle, Comes de Bouckhoven, & Sacri Imperii, Vicecomes Aloſtanus, Dominus de Immerſelle, Wommelghem, Iteghem, Loon op't Zandt, &c.

SEcundo Lapide, ab oppido Lirano, Verſus Herentaldum ſitum eſt Dominium *Iteghem*, quod Netha major interfluit. Priſtini ejus Domini nullam ibidem habitationem habuêre, ſed plerumque commorabantur in caſtello Hameyde non procul inde diſſito, in dextra ripa prædicti fluvii, cujus loci meminimus lib. IV. capite IX. Cæterum vendidit olim hoc dominium Machtildis Duciſſa Geldriæ *Carolo de Immerſele domino de Hameyde & Margaretæ de Meldert ejus conjugi*: venditionis diploma ſubjungimus, deſumptum ex Aub. Miræi Notitia eccle. Belg. cap. CCXXXII. porrò an primituum latine conſcriptum fuerit ambigimus, ſiquidem illud, quod nobis aliquando monſtravit prædictus Comes teutonicum fuit.

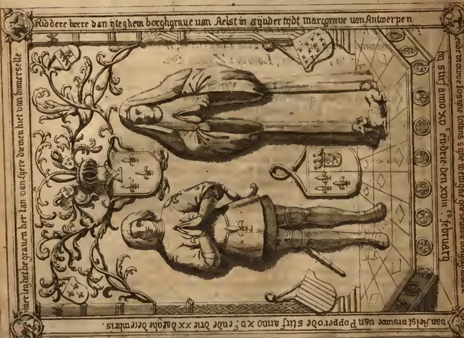
Machtildis Deigratia Duciſſa Gelriæ Comitiſſa de Blois & Zuephen, & domina terræ Mechlinienſis, cunctis notum facimus quod nos vendidimus Carolo *de Immerſele domino de Hameide &* Margaritæ de Meldert *ejus conjugi villam noſtram de* Jeteghem, *cum omnibus appenditiis ſuis: & dictus Carolus tamquam homo ligius de eo nobis preſtitit juramentum fidelitatis, in preſentia noſtrorum hominum feudalium, Joannis de Immerſele militis, filii Godefredi de Immerſele, Rumoldi Bauwe, Henrici de Mechlinia & aliorum, & ad majorem firmitatem rogavimus cognatam noſtram Duciſſam Luxemburgi, & Brabantiæ (a qua dictum pagum de Ietegem & terram noſtram Mechlinienſem in feudum tenemus) in præſentia ſuorum hominum feudalium, Joannis Domini de Bouchout, Burgravii Bruxellenſis, Joannes Domini de Bornival, Joannis de Calſtere militis, & Conſtantini de Ranſt*

Scutiferi, ut dictam venditionem ratificare dignaretur. Et nos Joanna Dei gratia Ducissa Luxemburgi, Lotharingiæ Brab. & Limburgi, Marchionissa S. Imperii ad instantiam nostræ cognatæ Dominæ Machtildis, dictam venditionem ratificavimus & ratificamus. Actum M.CCC.LXXX. *die* X. *Marty stilo Curiæ Cameracensis.*

Aub. Miræus in Noti. Eccles. Belgii cap. CCXI. tradit sequentia de Joanne Immerselio Iteghemii domino. *Alostani Vicecomitatus hæredem Josinam Tollinx, matrimonio sibi junxit, Joannes de Lire, dictus Immersele, dominus de Ieteghem Margravius Antverpiensis, qui mense februario anno 1503. juxta stilum Gallicum obiit, sepultus Antverpiæ in Choro Circumcisionis in ecclesia cathedrali.*

Confirmantur ista epitaphio sepulchro ejus inscripto, quod in æs incidi curavimus, oculisque hæc legentium subjicimus, quos monemus nos quidem advertisse in epitaphio legi *Tollins*, & apud Miræum *Tollinx*, sed consulto utrumque expressimus ut in citatis locis habetur, quod passim in hoc opere in casu simili observamus, præsertim in epitaphiis quæ omnia manu propria excepimus.

Joannes Bapt: Gramaye in Antv. lib. IV. cap. XI. de hoc pago ista commemorat. *Id domicilium personatu sed Canonicis D. Gaugerici apud Cameracenses incorporato celebre, Immerseliorum vetus Dynastia.*

Poste-

Posteaquam hæc scripcissemus, vendidit hoc dominium memoratus Comes de Bouckhoven, in cujus domo ducentos nonaginta duos annos permanserat, *Ioanni Cansacker & Christinæ van Aelst conjugibus*, pretii caput fuit, ultra quinquaginta millium florenorum.

Collatio curæ pastoralis hujus parochiæ nuperis annis transcripta est ab Ecclesia Cameracensi, Seminario Episcopatus Antverpiensis, & recenter in supremo Senatu Brabantiæ, sententia lata est, contra parochum ejusdem loci, quam hîc publici juris facieuus, in memoriam rei tum gestæ, atque in gratiam hodierni domini de Itegem, qui publico bono jus suum dominicale defendit.

AlS soo inden Raede van onsen genaedighen Heere die Coninck Carel den tweeden van dien naeme Coninck van Costilien, &c. geordonneert in desen sijnen Lande ende Hertochdomme van Brabant, waere op den vijffden September M.DC. drentsevenrich by ende van wegens Heer Geraerdus Berckhans Pastoor tot Itegem, by sekere sijne supplicatie verthoont geweest in substantie dat alhoewel die Schouteth ende Schepenen der voorsz. plaetse, schuldich ende geobligeert waeren neffens hem suppliant jaerlijcx met gelijcke stemmen te procederen tot het kiesen van nieuwe Kerck, ende Heylichgeestmeesters van aldaer, om die selve als dan by hem suppliant in gewoonelijcker forme ge-eedt ende geinstolleert te worden, soo wast nochtans dat den voorsz. Schouteth ende Schepenen, men wist niet uyt wat redenen oft op wat pretext, doen drye oft vier jaeren geleden, hun daer toe niet hadden willen verstaen ende daer van in faulte waeren gebleven niet tegenstoende dat sy ten selven effecte door den suppliant tot differente reysen waeren aengemaent, het welck veroirsoeckte dat de lest gekosene Kerck ende Heylige-geest-meesters niet alleenlijck niet meer en wilden dienen gelijck sy dan oock niet geobligeert en waeren naer het jaer meer te continueeen, maer oock dat die Kercke ende Armen met hunne middelen daer door grootelijcx wierden geprejudicieert ende geschapen waeren meer ende meer verongelijckt te worden ten waere dat hier inne by den voorschreven Raede promptelijck wierden versien. het welck aengemerckt ende dat den suppliant in conscientie geobligeert was 't selve te remedieren soo keerde hy hem totten voornoemden Raede oitmoedelijck biddende ten eynde dessellfs geliefte waere aenden voorschreven Schouteth ende Schepenen van Itegħem ende alle andere die het selve soude mogen aengaen te ordonneren ende in cas van noode te condempneren dat sy neffens den suppliant promptelijck souden hebben te treden totten keus vande voorsz. nieuwe Kerck ende Heylich-geest-meesters ende alle jaeren op sijnen behoorlijcken tydt daer inne souden hebben te continueren om die selve alsdan by den suppliant consecutivelijck ge-eedt ende ingestelt te worden naer behooren, alias ende by faulte van dyen dat aenden suppliant ende sijne successeurs gepeemitteert soude wesen den voorsz. keus tee hunner exclusie te doen alles cum expensis, ende naer dyen waere in saecke gedient geweest van versoeck ende sustineringe, contrarie versoeck ende sustineringe, contrarie sustineringe, ende voldoeninge, op welcke voldoeninge sijnde, de gene des suppliants by appointement vanden xxij. January 1674. geordonneert sijnde dat de selve soude worden gecommuniceert oen partye om daer tegens te seggen binnen acht daegen naer de communicatie, ordonnerende sonder prejuditie van dyen oende selve binnen den voorschreven tydt ten principaelen t'antwoorden ende te contesteren op pene van versteken ende recht op de coppen ecs. exp. hadde d'Heer Ian Gansacker Heere van Itegħem Intervenierende voor de Wethouderen der selve Prochie gevuechde ende rescribenten tegens den suppliant gedient van rescriptie seggende daer by onder andere in substantie ende ierst arlo. 6. dat wierde wel expressellijck ontkent dat hy suppliant eenich recht soude hebben in qualiteyt van Pastoir van Itegħem totten questieusen keus oenstellen ende eeden der Kerck ende Heylich-geest-meesters aldaer, ende dese ontkentenisse wierde aldaer met des te meer goede trouwe gedaen dat den Heere Intervenient daer tegens versien was van het edict Caroline vanden 7. Octobris 1531. d'welck onder veele articklen regulerende d'odministratie vande goede vanden Armen ende de persoonen doer toe te committeren in terminis mede bracht als volcht, Item om dit werck von charitaten te regeren, ende beleyden soo sullen by d'Officieren, ende Wethouderen vande Steden, ende dorpen gecoren, ende genomen worden sekere personagien aldaer residerende vande bequaemste ende gequalificeerde: de selve sijne Keyserlijcke Majesteyt Carel den vijffden van hooghloffelijcker memorie sich naerdee explicerende by het statuet des ochgaet verleent aende Wethouderen van Brussele vanden derden January M.D. achtenderrich, ende wesende posterieur aen het voorgaende ende aldaer repeterende de exatie vande Charitaet meesteren te doen als vooren by den Officier, ende Wethouderen der plaet-

sen hadden daer by gevuecht in expressis d'welck in het eerste placcaet tacitelijck was behelst / ende te verstaen / met dese volgende woorden / welcke voorsz. particuliere Charitaetmeesters sullen schuldich zijn in handen van onsen voorschreven Amptman oft den Lieutenant behoorelijcken eedt te doen ons goet ende getrouw te zijn / dese ordonnantie in allen dat hen aengaet t'onderhouden / de saecken vanden Armen naer hun vermogen te voordeeren / Item arto. xix. vanden selven placcaete / welcken voorschreven generaelen Charitaetmeester sal schuldich zijn in handen van onsen voorschreven Amptman oft Lieutenant ende in presentie vande voorschreven Wethouderen ende de voorschreven generaele Charitaetmeesteren den behoorelijcken eedt te doen. sulcx dat den Intervenient syne exceptive intentie niet alleenlijck gefondeert en hadde in syne Majesteyts placcaerten daer toe simboliseerende de gemeyne opinie der Rechtgeleerde ten synen tyde naerder te deduceren / maer daer by was oock Claer ende Constant dat het eyeeren van soodanige Keeck ende Armmeesters ende de selve te stellen in eede was eene faculteyt van privative seculiere jurisdictie waer van d'observantie niet alleenlijck en was binnen Brussele / conform het voorschreven particulier statuet maer oock in d'andere Hoofsteden van Brabant / ende waer nae hen behoorden te reguleeren alle de mindere steden / dorpen / ende vlecken vanden selven Lande van Brabant / gelijck dat andersints oock wierde gedaen ten waere dat by avonture hier oft daer by onweten van het officie fiscael / versuymtheyt oft ooghluyckinge van eenighe particuliere / eenige abusen waeren geglisseert ter contrarie / ende de welcke notoirlijck gheen recht en souden constitueren / den suppliant den welcken als aenleggere in saecke / syne intentie moeste funderen ofte succumbeeren met costen wel wetende dat hy ontbloot was van allen titele / ofte schyn van dyen / den selven suppliant inquam quamy nietten xxiij. arle. inne te spannen syne pretense gewoonte / ende peysibele possessie van te doen den eeuw van Keeck ende Heylich-geestmeesters van Itteghem ende de selve in eede te stellen ende van dat inde selve possessie oock souden geweest zijn syne predecesseurs maer behalvens dat daer van geen bewys en was ende veele min dat den suppliant daer uyt soude weten te trecken eenich pretens recht van prescriptie / 't was in rechten notoir dat niemande en vermochte te reclameren recht van prescriptie in jurisdictionalibus / den welcken geen bedryff van seculiere jurisdictie en hadde, Regalia enim sunt imprӕscriptibilia, den suppliant en hadde noch hooge / middele / noch leege jurisdictie seculier in Itegem ergo / &c. sonder prejuditie van dyen metten voorschreven rescriptie waeren gevuecht twee Wettige extracten waer by dat bleecke dat inden jaere 1641. ende 1644. respective die Keeck ende Heylich Gheest Meesters eedt gedaen hadden in handen vanden Schouteth / selver ter presentie vanden Heere Pastoir van als doen dat by desen middele alwaere daer beginsel gelegt van eenige pretense possessie de prescriptie soude wesen geinterrumpeert ende beleth de pretense peysibiliteyt van possessie / dat by t'gene voorschreven was quamy te blycken / dat het verclaeren gedaen by den Suppliant articulo xxv. accuseerde syn gebreck van titel t'waere coloraeren off anderen ende dat de niere reste was erroneus / dat de voordere sustenuen vande voorschreven voldoeninge waeren irrelevant / ende andersints ongefondeert / dat op den depost aengevoyert aende voorschreven schrifture van voldoeninge nyet en stonde te letten / als geaffecteert ende onwaerachtich / dat den Heere intervenient schuldich was te poseren tot syn leet ende tegens syn hert ende onder expresse protestatie van nyet te willen verclepnen noch injurieren dan alleenlijck tot syne defensien ende in faveur vande waerheyt dat het vier a vyff jaeren was geleden / dat op den dach vande veranderinghe van het Magistraet door den Meyer aenden suppliant was gepresenteert geweest een biller / waer op dat stonden de gedenommeerde Keeck ende Heylich geest-meesters / dat hy suppliant het selve billeth aenden Meyer offnemende / ende 't selde gelesen / ende daer by gesien hebbende dat de gedenommeerde niet en waeren naer synen sinne / hadde het selde billeth ter aerden geworpen profererende dese woorden secht dat de Schepenen hen proffyt daer mede doen / ende oft sy niet genoech op haere horens en hadden / ick sal daer inne anders versien / laetende den Meyer daer mede doorgaen / ende syn eclacs doen / voorts was de waerheyt dat den suppliant hem meester gemaeckt hadde vande boecken ende papieren vanden Armen ende den Heyligen-geest concernerende de voorsz. Kerck ende H. Geestmeesters dat hy de selve trachte te doen doene eenen eedt van dat sy geenen uytgeeff doen en souden sonder synen willetoren ende consent / vervolgens dat hy hem trachte absolutelijck meester te maecken van alles / dat den suppliant den voorsz. dienst alsoo hebbende gelaeten hy t'onrechte pretexeerde dat den noodt / ende het publieq souden heysschen eenige veranderinghe in ordine om daer op eenighe provisie te bekomen tot synen voordeele / dat gemerckt syn voornemen bestonde in misbruyck / dat in cas van nooden de provisie soude dienen te vallen / onder correctie / aende zijde der rescribenten / dat was dat de Wethouderen souden doen henne nominatien / ende keuse / ende den Schouteth de gecorene soude stellen in behoorelijcken eede / dat daer mede alle pretense inconvenienten souden worden geweirt daer op by contrarie provisie recht versoeckende / ende dat vervolgens den suppliant in syn versueck provisioneel soude worden verclaert nyet ontfanckbaer met costen dat daer mede de venu en court absolutelijck was gesoolveert / hoe wel men noch wel wilde voegen / datmen geene swaricheyt en soude maecken /

dat

dat den suppliant neffens Schouteth ende Schepenen soudt commen over den keuse van Kerck endt Heylich geest-meesters in questie ende daer inne consilteeren naer behooren, maer dat hy de gecozene soude staeven in eede het selve wierde hem absolutelijck geconteſteert, als wesende buyten de spere van synder jurisdictie ende de seculiere jurisdictie te naer gecommen, gelijck dat was bethoont, dat den suppliant daer omme sich nyet en moeste verwonderen dat hy ambierende de voorsz. stavinghe in eede ende den Heere Intervenient met recht zeloers van sijne jurisdictie, hem de selve stavinghe in eede wierde geconteſteert in quo omnes uterentur jure suo, dat voor de reste onthent wierde ende anderssints affgeslaegen by impertinentie dat d'oude Kerck ende Heylich-geestmeesters nyet langer meer en souden willen dienen, ende dat het Hoff daer over de provisie in allen gevalle soude gelieven te reguleren naer sijne Majesteyts voorsz. placcaerten, de welcke behoorden te prævaleren ende op den voet van 't verclaeren in desen gedaen, midts welcke ende alsulcken meer andere rechten, den interveniënt ende die rescribenten contesterende concluderende ten eynde den suppliant om met sijne requeste vanden vijffden September M. DC. drijentseventich versocht ende geconcludeert te hebben, emmers in maeten ende vuegen soo hy dat aldaer hadde gedaen soude worden verclaert nyet ontfanckbaer met costen, ende dat in cas van noode de provisie als boven soude worden gereguleert sonder prejuditie by interim, ende tot dat by den Hove anders soude worden geordonneert op den voet vande voorsz. placcaerten, dat was dat de keus by Schouteth ende Wet ter consultatie des suppliants soo't hem gelieffde soude worden gedaen ende de gecozen alsdan in eede gestelt door den Schouteth oft Meyer vande plaetse oft souden andersints recht, &c. ende naer dyen in saecke waere gedient van replicque ende duplicque waere by vonnisse interlocutoir vanden xix. May 1674. geseght dat aleer ten diffinitiven recht te doen 't Hoff admitteerde partyen ten thoon op de feyten hinc inde ten processe geposeert om 't selve gedaen ende die saecke andermael in staet van wysen gestelt zijnde voorder recht gedaen te worden naer behooren, verclaerende sonder prejuditie van dyen dat by provisie de gecosene Kerck ende H. Gheest Meesters van Iteghem den gewoonelijcken eedt souden hebben te doen in handen vanden Schouteth off meyer der voorsz. plaetse die costen ten diffinitiven reserverende ende de thoonen dyen volgende soo vocaele als litteraele ter wedere syden geproduceert ende geexhibeert geweest sijnde midtsgaeders de verbaelen voor Commissarissen tusschen partyen gehouden waer by blyckt dat partyen respective hebben geemployeert in plaetse van enquesten generalia Juris contra, ende recht versocht op alles wel ende rypelijck geleth. Die Coninck onsen genadigen Heere Hertoge van Brabant &c. ordonneert aende rescribenten ende den interveniënt off sijnen Officier gesaemenderhandt met den Suppliant te procederen tot den keuse vande Kerck ende Heylich Geest Meesters, ende alle Jaeren op sijnen tyde daer inne te continueren, om de selve dyen volgende by den Interveniënt off den Officier in dessellfs naeme alsdan in eedt gestelt te worden, verclaerende dat daer mede dese saecke ende het debat daer toe gevuecht by vonnisse op heden gegeven comen te cesseren compensatis expensis soo vandesen processe als van het voorsz. gevuecht debath Gepronuntieert tot Brussele den derden Decembris M. DC. sessenseventich ende aldus geextendeert ten coste ende versuecke des interveniënts ende was onderteeckent

A. V. GHINDERTAELEN.

De dominio Lillo. CAPUT X.

Lilloæ dominium transcripsit Ludovicus Flandriæ Comes, jure uxorio Antverpiæ dominus, *Franconi van Halen*, equiti, Comitique prædicto à Consiliis, possidendum jure feudalitio Brabantino, diplomate dato Brugis, IV. Augusti anno M. CCC. LXVI. quod Antonius Brabantiæ Dux litteris suis confirmavit 2. Jannuarii anno 1411. Præfatus Feanco van Halen, Mechliniæ sepultus est, apud S. Rumoldum, in meridionali ambitu chori, monumentum ejus & epitaphium subjungo.

Dit es de Sepulture mijns Heren H. Vranck van Halen Here was van Lilloe die starf int jaer M. CCC. lxxv. ix daghe in Oegxt. ende mijns

Vrouwe

Vrouwe Marie sijn wyf was Docht: was mijns Heren van Gistele die starf M. CCCC. en v. x. daghe in Meerte

Revoluto præfato dominio ad Brabantiæ Duces, mansit illorum juris, donec Philippus I. Castellæ Rex anno M.D.V. illud vendiderit *Ægidio de Schermere.*

In suprema Curia feudali Brabantiæ, deprehendi de hoc dominio, in primario codice agri Antverpiensis fol. LIII. illa quæ sequuntur.

JOncker Peeter vanden Daele / ende Massieu sone wylen Niclaes Massieu / ende van Jouffvrouwe Anna vanden Daele / vj. Septembris seschien hondert en vierentwintich by doode wylen Heer Pauwels vanden Daele syns Ooms ondergesz.

Her Pauwels van Daele prima Aprilis M. D. liv. mits coope by hem gedaen die Curateurs vanden goeden Eustaes de Cocquepl ondergesz.

Eustache de Cocquepl xv. Aprilis anno M. D. xxix. by coope gedaen tegen meesteren Claese ende Jacob de Schermere.

Jacob de Schermere xv. Aprilis anno M. D. xxix. by doode meester Gitles de Schermere syns vadees / alsulcken Recht als hem inde Heerlyckheyt van Lillo competeert.

Meester Claes de Schermere iv. Aprilis anno M. D. xxvj. by doode Franchois de de Schermert syns brueders.

Franchois de Sehermere onder sijn jaeren nut Andriese van Frere sijnen geleverden Momboir x. Octobris anno M. D. x. by doode wylen meester Ghielys de Scheemere syns vaeders ondergesz.

Meester Gielys de Schermere xiij. Martij anno M. D. v. by coope gedaen teghen onsen Heere den Coninck van Castillien. Houdt die hooghe middel ende leeghe Heerlyckheyden vanden Dorpe van Lilloe mit Schouteth ende Schepenen hebbende kennisse berecht Judicature compositie ende Executie van alle saecken Crimmele ende Civile voert alle kueren ende brueken erven ende onterven uytgescheyden in desen de Chijnsen ende Renten die staen totter officien vanden Rentmeesterschappe van Antwerpen metter jurisdictien ende judicature vanden selven uytgescheyden oock de Regalien van Bastaerde goeden / Confiscatien van Orloghen oft diergelijcke / om van nu voortaene by den selven meester Gielyse ende sijnen naecommelinghen eeuwelijck ende erffelijck die te gebruyckene sonder lossinghe als van sijnen anderen proprен goeden ende die vanden Hertochdomme van Brabant tot eenen vollen Leene te houdene.

Item foliis LXI. & LXII.

LAurepse Spernagel xiij. Junij anno M. D. x. inden naem ende tot behoeff van Heeren Janne Heere van Berghen / mits coope gedaen tegen Gielyse van Berchem ende de andere Momboieen van Franchoise Clase Jacoppe ende Janne t'Schermers ondeegesz.

Gielys van Berchem tot behoeff van Franchoise / Claese / Jacoppe / en Janne t'Schermers onder huere jaeren xiij. Junij anno M. D. x. by doode wylen meester Gielys de Schermere huers vaeders ondergesz.

Meestee Gielys de Schermere ultima Julij anno M. D. v. by opdrachten van meester Matheuse Hyzoel Secretaris in Brabant inden naem ende als Procureur ons Heeren des Coninck van Castillien / &c. by sijnen oepenen brieven gegeven opten eersten dach van Junio int Jaer M. D. v. behoorelijck gemechtiecht om die opdracht vanden Heerelijckheyden ende goeden naegeschreven in sijndee genaden naeme te wetene achtervolgende den coope by den voorsz. Mr. Gielyse de Schermeee gedaen by consente der drij Staeten des landts van Brabant tegen onsen voorseyden Heere den Coninck houdt de hooghe Heerlicheyt vande Dorpen van Lillo / Santvliet / Stabroeck / ende Berendrecht om die by den voorseyden Mr. Gielyse de Schermer ende syn naecommelinghen van nu voortaen vande voorseyder hooghee Heerlijckheyt te gebruyckene ende die vanden Hertochdomme van Brabant sonder middel tot eenen vollen Leens te houdene totter tijt toe dat die gelost selen wesen.

De voorseyde Heere van Berghen uyt crachte van coope besit de Heerelijckheyden van Staebroeck / Santvliet / ende Berendrecht. Ende d'Erffgenaeme Mr. Gielis de Schermere Lilloe.

Item folio L.

HEr Paulus van Dale Riddere prima Aprilis M. D. liv. uits coope by hem gedaen tegen de Curateurs vanden goeden Eustaes de Cocquepl ondergesz.

Eustace de Cocquepl xxv. Augusti anno M. D. ende xxxiv. by coope.

Philips ende Florys van Montmorency xxviij. Morty anno M. D. xxix. by doode Josephs van Montmorency huers vaders.

Joncker Joseph van Montmorency penultima July anno M. D. xxvj. by overgeven Heeren Karels van Poitiers ondergesz.

Her Karel van Poitiers Heere van Wormant Ridder prima Februarp anno M. D. xiv. by coope gedaen teghen Joncker Joseph ondergesz.

Joncker Joseph van Montmorency by overghеve Alexanders Kaesse als Procureur special Joncker Jons van Montmorency sijns Ooms prima Decembris anno M. D. x. ontfinck de twee leenen nagesz.

Joncker Jon van Montmorency Heere van Nevele xvij. Aprilis anno M. CCCC. lxxxiij. by doode wylen Vrouwe Goedelen Vilain shnder Moeder ondergesz.

Vrouwe Goedele Vilain ix. Marcy anno M. CCCC. lxxxi. by doode wylen Heeren Goedevarts Viloin Ridders huers Brueders ondergesz.

Her Godevarts Vilain Ridder prima Februarp anno M. CCCC. lxxiij. by doode wylen Heeren Cristoffels Vilain sijns Brueders ondergesz.

Cristoffels Vilain xx. Novembris anno M. CCCC. l. by doode wylen Heeren Jans Vilain Ridders ondergesz.

Jan Vilain ultima Octobris anno M. CCCC. xlix. by doode wylen Heeren Jans Vilain Ridders sijns vaders.

Her Jan Vilain Ridder xiij. Marcy anno. M. CCCC. xxxvij. nae inhout van Schepenen brieven van Loven.

Her Jan van Halen hout 't Dijckgreefschap van Lillo met sijnen toebehoirten tot eenen leene.

Item deselve hout den Coire die den Greve van Vlaenderen dede maken tot Lillo ten anderen leene.

Præterea supra citatus *Eustachius de Cocquiel* acquisivit emptionis jure à gentilibus de *Cruyningen* feudalem Lilloæ curiam, *Leen-boeck van Lillo.*

Decima Junii anno 1561. transcripsit Philippus Secundus Hispaniarum Rex, omnes census suos in prædictæ Lilloæ agro, *Chijnsen inden lande van Lillo*, memorato Paulo van Dale, qui ultimis tabulis cuncta sua jura dominicalia fideicommisit, ut in ea succederent, descendentes sui masculi primogeniti, quem secutus filius suus Petrus van Dale, & hunc Paulus van Dale Petri filius, qui cum sine liberis obiisset successorem habuit primogenitum ex Anna sorore nepotem, Joannem Massieu van Dale equitem ordinis militaris Sancti Jacobi, is ex *Maria Velez*, unicum procreavit filium *Nicolaum Massieu van Dale & Velez*, qui inpræsentiarum dum hæc scribuntur Lilloæ & Zutlandiæ Dominus, sed procul à ditione sua commorans in quadam Canariæ insula, Palma nomine.

Cæterum, Lilloæ ager subest Brabantiæ Duci, inque eo fœderati Belgæ, fortalitium habent conspicuum dextræ Scaldis ripæ impositum, ab Antverpianis sæculo superiori munitum, ut naguigationem per Scaldim tutam præstarent, ast hodie illo obice flumen clauditur, languetque celebre ejus emporium Antverpia: interea crevit locus ille, & oppiduli formam induit, ad quod prætervehentes appellere debent, merciumque portorium solvere. Vetus parochiale Lilloæ templum, turrisque feudalis à Flandriæ Comite olim condita, cæteraque antiqua ædificia, ita periêre, per inundationes, quibus sæpius vexata, ut nihil prorsus eorum supersit, inundationes autem hîc fiunt altissimæ, quando aggerum rupturâ, oceanus hos in agros fertur.

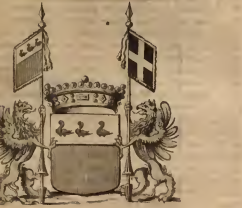
De

Castellum de Hoboken.

pag. 793

De Dominio & Baronatu Hoboken. CAPUT XI.

Franciſcus Comes de Vrſel, Baro de Hoboken, de Hermal, & de Milan, Vicecomes de Vives, dominus de Hingene, Ooſtcamp, Vrſel, Bernhem, Senegem, Geſtel.

AUtor libri cui titulus *Iuriſprudentia heroica*, art. VII. fol. 300. de hoc dominio ita ſcribit.

Hoboka: nobis Hoboken, *dynaſtia ſeſqui circiter milliario Antverpiâ diſſita verſus Schaldim, prima omnium eſt quæ ab Archiducibus Alberto & Iſabella, idque* 20 *Maii* 1600. *in Baronatum erecta eſt, in gratiam Conradi, Gaſparis Schetſii militis Baronis de Weſemale, &c. & Catharinæ Urſel filii, præfati Franciſci avi, legatione Anglicâ, aliiſque publicis muneribus magnificè functi. Eſt cum primis hæc illuſtris & vetuſta Toparchia, quæ jure fideicomiſſi à Principibus de Chalon, ad Principes Auriacos ex ſtirpe Naſſouia anno* 1512. *devenit, à quibus anno* 1545. *divendita, à Schetſiis anno* 1559. *emptionis titulo eſt acquiſita. Vetuſtam habuit arcem, quam cum Anna Maria de Robles Comitis d'Annapes filia, Conradi Comitis d'Urſel, &c. (præfati Conradi ex Franciſca de Richardot filii) vidua, pulcherrimâ ſtructurâ reædificatam & ampliatam morte præventa anno* 1661. *perficere non potuiſſet: Franciſcus ejus filius ductâ Honorina de Hornes, perfecit. Eccleſia per Lietardum Epiſcopum, anno* 1135. *Canonicis Antverpienſibus eſt attributa; & novum Cœnobium Brigittinis ibidem Religioſis conceſſum, præfatos Conjuges Comites d'Urſel Conradum & Annam Mariam de Robles, fundatores habet.* Hactenus autor ille, porrò quoniam noſcere principia rerum, omnes avidè cupimus, iſtis nos addemus diploma erectionis Baronatus prædicti, deſumptum ex primario codice feudorum agri Antverpienſis, aſſervato in ſuprema Curia feudali Ducatus Brabantiæ.

ALbert & Isabel Clara Eugenia Infante d'Espaingne par la grace de Dieu, Archiducqz d'Austrice, Ducqz de Bourg^{ne} de Lothier de Brabans &c. A. Touts presents & avenir qui ces presentes lettres verront ou lire ouyront, salut. Comme a touts Princes Souverains (desquelz procedent touts Estatz & degrez de noblesse preeminence & Seigneuric) appartient & d'eslever & decorer en honneur dignité tiltre & prerogative ceux qui par longue continuation exercice & experience de vertueux notables & memorables actes & services ils cognoissent & sçavent l'avoir merité, & estre capables de telle remuneration de dignité & honneur, mesmes afin tant plus les obliger & induire a la perseverance de bien en mieux & mesme pour inciter & mouvoir aultres signament leur successeurs a les suivre non seulement a l'endroict de leur bonne renommée & reputation, mais a plus hault degré & comble de vertu pour l'advancement de la chose publicque. sçavoir faisons, que par nous prins esgard a la grandè leaulté & bonnes qualitez qui concurrent a la personne de nostre chier & feal Chlr. messire Conrard de Grobbendoncq Seig de Hoboken Hinghene, &c. mesmes aux bons services qu'il a faict tant au feu de treshaute memoire Roy Philippe le second de ce nom, nostre Seigneur & Pere qui soit en gloire, comme depuis a nous en qualité de Conseillier & Commis de noz finances & aussy de Superintendent des aydes, monstres & aultres importans affaires en nostre pays & Comté de Flandres, & estant aussy par nous faicte consideration des notables services que feu son Pere le Baron de Wesemale, a rendu en toute fidelité au feu de treshaulte memoire Empereur Charles le cincquiesme du nom nostre Seigneur & grand Pere qu'est en gloire, & apres continué semblables au susdit Seig. Roy nostre Pere, en l'Estat de Facteur & Tresorier General des finances de leur Majestez & en aultres divers affaires de tresgrande importance qui ce sont presentez aux occasions du temps, nommement pour le traicte de paix avecq feu le Seigneur Don Iehan d'Austrice, nostre bon Cousin & Frere, a son arrivee pardeca pour Gouverner ces pays-bas, & depuis en ce de traicté de reconciliation des Estatz d'iceulx faict en la ville de Couloigne, a quoy joindant pareillement les remarcables particuliers & signalez services que par longues années a continué aussy de faire nostre treschier & feal Chlr. messire Iehan Richardot Seigneur de Barly d'Ottinguien, &c. beau Pere du susdit messire Conrard de Grobbendoncq audit feu Roy & successivement a nous es qualitez & Estatz de Conseillier du grand Conseil seant a Malines, de President du Conseil en Arthois de Conseillier de noz Conseils d'Estat & privé & consequament de Chieff President de nostre Conseil privé qu'il exerce encores aveeq tresgrande vigilance a nostre tresgrande satisfaction, & que non seulement il a servy comme il continue de faire esdits charges mais a faict divers voyages envoyé en Espaigne vers feue sa Majesté pour affaires de tresgrande emport, & esté semblablement employé quasi en toutes reconciliations des Provinces & villes remises a l'obeissance d'icelle, & par consequent a la nostre comme aussy es traictez de paix avecq les Princes voisins & particulierement doiz peu de temps en Icelluy avecq le Roy de France & en touts aultres affaires concernans pard'ca nostre service s'y estant esvertué & acquicté a nostre tresgrand contentement, si que pour le desir qu'avons d'en faire la demonstration qu'appartient & aulcunement recognoistre tant de services susmentionnéz en la personne dudit messire Conrard de Grobbendoncq Seigneur dudit Hoboken, & l'eslever & decorer en honneurs droictz privileges prerogatives & preeminences, nous pour touttes

tes les raisons susmentionnees & aultres bons respects que nous y meuvent & apres avoir esté bien & deuement informez de ceux qu'appartient avons de nostre certaine science grace & liberalité pleniere puissance & authorite souveraine cre dressé & erigé comme creons & erigeons par ces pñtes ledit messire Conrard de Grobbendoncq Baron & sadite terre & Sre. de Hoboken appendances & dependances d'icelle situees en nostre pays & Duché de Brabant en dignité tiltre nom cry & preeminence de Baronnie, consistant en jurisdiction de haulte moyenne & basse justice, Cens heritables tant en argent que plumes, pescherie a la riviere de l'Escault & aul remens, venerie volerie garennes droicts d'assys & aultres droictures amendes relieffs de fiefs, confiscations, offices d'Escoutterie mayrie avoir des Bastards & aultres droicts Sraula Item en une maison forte avecq fosses gardins bassecourt avecq plusieurs edifices dreves & arbres montans, dismes, tant sur les terres haultes que basses aussy bien deans que hors les dicques, & la sixiesme partie en touttes accrues, moulin a vent, le dixiesme denier de la vente de Bruyeres, droict au veer de Borcht, Item en une censé avecq vingt bonniers de terre & bois ou environ joinct la ditte maison, Item en quarantecinq mesures de terre appellees les Steylanden & Zuytwinde, Item le grand & petit Poldres nommez Puetspoldres & quelques aultres petites parties de terres & accrues que y appartiennent & combien que laditte maison & aulcunes desdites parties ne soyent fieffs toutesfois nous les avons crée declairé creons & declairons par cestes fiefs & ordonnons que doresenavant soyent tenus pour telz pour estre le tous joinct a tenir & relever ensemble de nous de noz successeurs Ducqz en Duchesses de Brabant en ung seul plein & enthier fief & Baronnie pour de ladite erection de Baronnie avecq le nom de Baron ensemble des droicts honneurs prerogatives & preeminences qu'appartienent a Baron jouyr & user par ledit messire Conrard ses hoirs & su cesseurs & ayants cause, Barons & Baronnesses dudit Hoboken ainsy par nous erigee & crée comme dict est, tout ainsy par la mesme forme & maniere que font & ont accoustumé de faire les aultres Barons de noz pays de pardeca sans pour ce deroguer ou prejudicier audit Seigneur de Hoboken ses hoirs & successeurs au temps a venir Barons dudit lieu aux anciens droicts usances privileges & aultres droicts quelzconques que luy appartiennent a cause de laditte Seigneurie maintenant Baronnie de Hoboken les appertenances & dependances d'icelle dont il est en possession, & ont ses predecesseurs esté coustumiers user par cy devant, le tout soubz les charges conditions & modifications cy desoubz declairees scavoir est que ledit Baron & ses hoirs & successeurs ou ayans cause Barons ou Baronnesses de Hoboken seront tenuz de faire la leaulté hommage & serment de fidelité a cause de laditte Baronnie en maniere accoustumee es mains de nous ou de nosdits hoirs & Successeurs Ducqz & Duchesses de Brabant ou de nostre Lieutenant de noz fiefz en Brabant en nostre nom en la forme accoustumée & par icelluy serment jureront & promettront tenir laditte Baronnie de nous & de noz successeurs en la maniere que dessus, Item que ladite Baronnie sera & demeurera un seul fieff indivisible & ne se pourra separer esclisser ne demembrer par ledit Baron present ni ses successeurs Barons ou Baronnesses de Hoboken par succession testament ou aultre contract soit que les subjects d'icelle Baronnie y consenten ou non. Item que ledit Baron ses hoirs & successeurs a cause d'icelle Baronnie seront obligez a nous ou a nostre cour feodale de Brabant en nostre nom assister d'advis & de conseil & ayder au faict de l'administration de

justice, redressement & esclaircissement de noz fieffz obscurcyz & es autres semblables occurrenses en tant que bonnement faire se pourra lors que requis en sera comme aultres Barons en Brabant sont tenuz, Item que ledit Baron & ses hoirs & successeurs tant & a quantefois que de par nous requis & mandé sera se pourra ou pourront trouver & comparoir en touttes assises & assemblees des Estatz de noz pays & Duché de Brabant comme membre dudit Duché & des Estatz d'icelluy, aux honneurs y deuz & competans, Item que ledit Baron de Hoboken manans & inhabitans de ladite Baronnie demeureront a tousiours subjectz & obligez a nous & a noz hoirs & successeurs Ducqz & Duchesses de Brabant en tous aultres services, servitudes, payemens de rentes & de touts aultres droicts & debuoirs quelzconques, tant en contributions des tailles, aydes, subsides, appellations, reformation, ressort & Souveraineté, & touttes aultres subjections quelzconques comme aultres fiefz & comme ilz ont esté avant ceste nostre presente erection, Item que doresenavant a touttes & quantefois que le cas y escherra ledit Baron de Hoboken pour le relieff & droict S^rial. quand il escherra & deu sera soit par accord vendition ou alienation approuvee seront tenuz payer a nous & a noz successeurs en la qualité que dessus touts telz droicts en relevant ladite Baronnie qu'on est accoustume de faire de touts aultres fieffs en Brabant & ses predecesseurs sont accoustumez de payer jusques ores, bien entendu que les subjects manans & habitans de lad. Baronnie de Hoboken ne seront en vertu de ceste pñte erection plus avant asservyz qu'ils ne sont de present, mais demeureront soubz les juges jurisdictions & droictures comme de tout temps & jusques a present ilz ont accoustume, Item que ledit Baron de Hoboken & ses successeurs proprietaires de lad. Baronnie seront tenuz donner nouvelle declaration & specification d'icelle Baronnie (quand ilz en seront requiz) pour y garder nostre droict sur telle & semblable peine que de touts temps lesd fieffs ont esté submis & astraincts, sera aussy tenu ledit Baron de Hoboken de deans l'an de la date de cestes porter ou envoyer ces presentes lettres en nostre chambre des Comtes de Brabant ensemble en celle de nostre court feudale pour y estre interinees & enregistrees & avecq ce y bailler ses lettres reversales de observer & entretenir toutes les conditions susd. de poinct en poinct ainsy quelles sont icy couchées, pour a nostre seurte y estre gardé nostre droict & oultre a condition que ceste presente erection octroy & concession ne tournera ores ni au temps a venir au prejudice de nous noz droicts haulteur Seigneurie jurisdiction ressort Souveraineté authorité & preeminence de nostre dit pays & Duche de Brabant. si donnons en mandement noz treschiers & feaux ceux de nostre conseil d'Estat chieff Presidents & gens de noz Privé & grand Conseils, Chief, Tresorier General & Commis de noz Domaines & finances, Chancellier & gens de nostre conseil en Brabant Lieutenant & hommes de fiefz de nostre court feudale audit Brabant a noz chiers & bien amez les Prelatz, Nobles, villes & aultres representans l'ordre des trois Estats de nostredits Duche de Brabant, Mayeur de Louvain Amman de Bruxelles Marcgrave & Escoutette d'Anvers hault Escoutrette de Boisleducq & a touts aultres justiciers officiers ou leur Lieutenants & a noz vassaux & Bassains Seigneurs & a chũn d'eulx endroict soy si comme a luy appartiendra que de lad. erection nom & tiltre de Baron droicts privileges & prerogatives de Baronnie soubz les conditions debuoirs charges & reserves & restrictions ainsy que par la maniere que cy dessus dict est ils est facent souffrent & laissent ledit messire Conrard de Grobbendoncq ses hoirs & successeurs masles & femelles & ayans

cause

cauſe pleinement paiſiblement & perpetuellement jouyr & uſer ſans en ce faire mectre ou donner a luy ou a eulx aulcun deſtourbier ou empeſchement au contraire en maniere que ce ſoit, ſi quel ſi faict mis ou donne auroit eſté ou eſtoit a luy ou a eulx le reparent ou remectent ou facent reparer. ou remectre incontinent & ſans aulcun dilay a pleine delivrance & au premier eſtat & deu, auquel effect mandons en oultre auxdits nos chiers & feaulx Preſident & gens de noſd. Comptes en Brabant & a noſtredit greffier feudal illecq, qu'ils procedent bien & devement ſcavoir eſt leſd. de nos Comtes a l'interinement & ledit greffier a faire regiſtrature de ces noſdites lettres patentes d'erection & creation en Baronnie ſelon les forme & teneur d'icelles, car tel eſt noſtre plaiſir nonobſtant quelzconques ordonnances reſtrictions mandemens ou defences au contraire, & afin que ce ſoit choſe ferme & eſtable a touſiours avons ſigné ceſtes de nos mains, & a icelles faict appendre noſtre ſeel de Brabant a cordons d'or, ſaulff en aultres choſes noſtre droict & d'aultruy en toutes, donné en noſtre ville de Bruxelles le vingtieſme du mois de May l'an de grace Seize cens, Rich. v^t. *& eſtoit ſigné* Albert Iſabel *& encores embas eſtoit eſcript par les Archiducqz, &c. & ſigné* A. de Laloo: *& eſtoit ladite lettre ſcellée du grand ſeau de Brabant y empendant a Cordons d'or, en cire vermeille au doz eſtoit eſcript ainſy: ces lettres patentes ſont eſte leues & publieez, en ſuite d'infeudation & relieff, puis employées pour & en acquict de nouveau denombrement de Baronnie & maiſon forte de Hoboken, preſentement erigeez, unies & incorporées en ung plein fieff noble perpetuel & indiviſible auſſy regiſtreez en la chambre feudale de Brabant au chief livre feudal d'Anvers fol.* 442, 443, 444, 445. *faict a Bruxelles* XXIX. *jour de Decembre l'an* 1600. *plus bas eſtoit Collation facte avecq ſon original eſcript en forme de cohier en parchemin en date ſigné & contreſigné, ſeellé & endoſſé comme deſſus y eſt trouvé concorder par moy ſigné* Strix.

Sæculo Chriſti XIII. attinuit hoc dominium ad Godefridum dominum de Perweys, cuius frequens mentio fit in Trophæis Brabantiæ lib. 8. cap. 3. Is primò duxerat Mariam Aldenardæ domini filiam & ſecundis nuptiis *Felicitatem de Traynel* viduam Godefridi domini Caſtri Portienſis, quæ ei ſucceſſit in hoc dominio. Uti conſtat ex quodam diplomate Monaſterii Sancti Bernardi quod ita habet.

Univerſis præſentes litteras inſpecturis. Felicitas dicta de Perweys, domina de Hoboke relicta Godefridi domini de Perweys ſalutem. Noverit univerſitas veſtra, quod nos bona, quæ ab Abbate & conventu S. Cornelii Indenſis juſto titulo acquiſivimus, in territorio de Puderſe *vendidimus Abbati & conventui Monaſterii loci Sancti Bernardi, Ciſtertienſis Ordinis. Actum anno* M. CC. LXXVIII. & alio diplomate aſſervato in Monaſterio Monialium de Ouwergen, à nobis exhibito cap. VIII. patet, quod *Felicitati de Traynel* ſucceſſerit ejus filia *Aleydis de Perweys domina de Hoboke, &c.*

Hæc Aleydis nupſit *Waltero Volcaret* equiti. Quod docetur alio diplomate ejuſdem Monaſterii, lingua teutonica conſcripto.

Wouter Volcaert Riddere ende Jonckvrouwe Alit de Parweis vrouwe van Hoboken. **Dies man ick ben / hebbe bewiſet ende beſet hondert ſchellingen elckx jaers (alſulcke munte als ginge is over al in Brabant) den Clooſtere van Hertogynnen-Dael / te**

 heffen

heffen elcx jaers des Sondachs naer derthien-dach. Dit was gedaen ende met wyss. donnne der mannen op ghedragen / doemen schreef de jaer der gracien M. CC. XCV. des donresdaghs na Remmiscere.

Cæterum, extat apud me M.S. Christophori Butkens in quo de dominio de Hoboken ita scribit.

Ceste terre est situèe à une lieve de la ville d'Anvers sur l'Escaut. Et at esté de l'ancien patrimoine des Sires de Perweys cõe. nous avons suffisament deduit au livre huictiesme de ces trophees, elle passa depuis en la maison des Comtes de Vianden & Sire de Rumpste, & par le mariage de Marie de Vianden avec Engueran de Coucy Vicomte de Meaux elle entra en la maison de Coucy, & puis en celle de Bethune, d'ou derechef elle pervint a Robert de Bar Comte de Marle & de Soissons par sa femme Jenne de Bethune, d'icy sortit Jenne de Bar Comtesse de Soissons dame de Rumpst & Hoboken, &c. mariée a Louis de Luxembourg Comte de S. Paul Conestable de France, aux quels succeda Pierre Comte de S. Paul Pere de Marie de Luxembourg Comtesse de St. Paul heretiere de Vendome, la quelle vendit en l'an 1535. *les terres de Hoboque, Rumpst, Ruysbrouck, Willebrouck, Boom, Hingene & Heyndonck à Henry Comte de Nassauw & Prince d'Orenge de qui le neveu Willaume aussy Prince d'Orenge & Comte de Nassauw vendit toutes les dictes terres A....* Hæc autor ille paraverat ad perficiendum librum decimum Trophæorum Brabantiæ qui hactenus desideratur.

Joannes Bapt. Gramaye postquam in sua Antverpia lib. IV. cap. XI. egisset de Hoochstratano Comitatu, pagisque districtui isti subcensitis *Denique*, ait, *hujus loci est Baronatus ante novennium institutus à Principibus, Alto fageti nomine,* (Hoboken intellige) *cujus ecclesia per Lietardum Episcopum anno* 1135. *Canonicis Antverpiensibus est attributa, olim insignis ob salutifera Crucis memoriam: Toparchia à Principibus Nassouiis, derivata est ad Grobbendoncanos, & nunc habet legatione Anglica aliisque publicis muneribus magnificè functum Baronem, castri veteris insuper possessorem. Adiacet pago amœna quæ & proverbio locum fecit erica re & nomine.*

Goropius lib. I. Advaticorum hujus loci ita meminit. *Inter hunc pagum* (Wilryck scilicet) *& Scaldim est Hobocum, ante quadringentos annos nihil præter ericam, genistam, rubos, & id genus humiles silvas producens, qua causa* Hobocx Woesteyn *dicebatur, id est, eremus sive solitudo Hobocana. Tanta autem olim hic vastitas & solitudo fuit, ut communi hactenus proverbio, quos longè amotos in malam rem optamus, iis imprecemur ut sint in Hobocana solitudine. In litteris latinè scriptis, iis, quibus Princeps hanc eremum aliquot rusticis habitandam colendamque dedit, vocatur vastina de Hoboc, è* Woesteyn *voce nostra, facto nomine semilatino, quasi a vasto derivaretur.*

Idem autor dedicavit librum sextum Advaticorum *Saxonicam* inscriptum. D.D.

Gasparo Schetz, Baroni in Wezemale, domino in Grobbendonck, Heist, &c.
Melchiori Schetz, domino Rumesta, Schooten, &c.
Balthazari Schetz, domino in Hobocquen &c. &.
Conrardo Schetz, fratribus. &
Ioanni Flemingo, domino in Wyneghem D. Gasparis genero.

Ex

Ex qua dedicatione, quæ contigit anno 1569. colligimus, memoratum Balthazarem Schetz, fuiſſe primum ex illa proſapia Hobokæ dominum, cum autor *Juriſprudentiæ Heroicæ*, ſcribat, loco à nobis ſupra citato, quod Hoboka, *à Schetſiis anno* 1559. *emptionis titulo ſit acquiſita.* Nacti ſumus effigiem ejus, quam ob epigraphen ei adjunctam ſubjungemus, ad fulcienda ea quæ ſcripſimus.

Poſſederunt olim in hoc dominio quædam minora dominicâlia jura gentiles *van Berchem*, & quorum aliquos in choro templi parochialis ſepultos eſſe, teſtantur epitaphia ſubjuncta.

Hier leet begraven Coſten van Berchem die ſterf anno M. CCCC. lxxvij. den xvij. dach van Meerte. Ende Heer Coſten van Berchem Ridder ſijn ſoen die ſterf anno M. vᶜ xij. den xviij. dach der maent van Meye.

Ibidem in eodem ſepulchrali lapide.

Hier leet begraven Heer Adriaen van Berchem Ridder die ſterf anno xvᶜ.... ende vrou Margareta van Schoenhoven ſijn Huysvrou....

In eadem eccleſia juxta ſummum altare, ad latus Euangelii, legitur in feneſtra, loci domini inſignibus decorata.

Meſſire Conrard d'Urſel Chlr. Baron de Hobocq;, d'Ooſtcamp, &c. Viſcomte de Vives, Seigneur de Hingen de Geſtel 1619.

Præter parochialem eccleſiam, hîc loci vetus ſacellum eſt, quod Brigittini monachi nunc adminiſtrant, inque eo Crux dominica, de qua traditio, illam æſtu mariş & Schaldiş magnâ inundatione, ante 500. annos huc adpuliſſe, atque in arundineto primitus inventam, Chriſtum verò in ea quatuor clavis affixum, vicinorum religioſa devotio celebrem fecit, &

Albertus et *Isabella* Belgarum Principes peregrinatione huc institutâ anno 1615. mense Augusti venerati sunt, & pretiosis ornamentis honorarunt.

Legitur inibi ante aram maximam, sepulchrali lapidi incisum.

D. O. M.

Monumentum Conrardi Comitis de Ursel Baronis de Hoboque obiit XV. Maii anno M. DC. LIX. requiescat in pace.

Eodem sepulchro conditam esse anno 1661. uxorem ejus, *Annam Mariam de Robles*, accepimus à Priore istius monasterii, quando illud perlustravimus anno 1675. asseruitque nobis quod ultimis tabulis mandaverat caveratque, ut marito sibique in convenientem familiæ splendorem tumba erigeretur.

De dominio Keerberghen. Caput XII.

Ernestus Baro de Berlo, dominus de Keerbergen, &c.

Keerbergen, olim *Chierbege* perantiquum dominium est ad Thylam fluvium situm, possederunt illud sæculo Christi XI. *Radulphus vir nobilis cum conjuge sua Gisla*, qui anno istius sæculi XXXVI. *Aicuriense* Canonicorum XII. Collegium, in Gallo-Brabantia fundarunt: quod inde postea Lovanium ad S. Jacobi ædem anno 1456. est translatum; Isti itaque Collegio, præfati conjuges *possessionibus hujus sæculi abundantes, sed de fructu carnis suæ heredem nullum habentes*, inter cætera contulerunt, *Chierberge cum integra ecclesia in Comitatu Anguers*: diploma exhibet Aub. Miræus in Not. eccl. Belg. cap. LXXXV.

Inter proceres, nobiles, & feudatarios, qui vixerunt sub Henrico III. Bra-

Brabantiæ Duce, defuncto, anno 1260. recenſetur à Chriſtophoro Butkens in Troph. Brab. lib. IV. cap. VI. fol. 277. *Luis Berthout Sire de Keerbergen*, &c. & cap. VIII. fol. 380. ſub Joanne II. *Luis de Berlaer ſire de Keerbergen*, & cap. IX. fol. 455. ſub Joanne III. *Jean & Walleran Berthout ſires de Helmont, Keerbergen, Wavere, &c.* & cap. X. fol. 534. ſub Wenceſlao & Joanna, *Jean Berthout de Berlaer ſire de Helmont, Keerbergen*, ſed an bene ambigimus? hoc equidem compertum habeo ex ſtatutis Cortenbergenſibus quod *Joannes Berrbout, dictus Berlaer, dominus de Keerberge* interfuerit comitiis habitis ſub Joanne II. anno 1312. tabulaſque cum aliis proceribus ſigillo ſuo muniverit, quod etiam teſtatur Divæus lib. XIII. Rerum Brab. ad eundem annum fol. 141. & Miræus in Not. eccl. Belg. cap. CCXXVIII. & ex illis Butkens in Troph. Brab. lib. IV. cap. VIII. fol. 367.

Cæterum, ſæculo Chriſti XV. tranſiit hoc dominium per nuptias in domum *Cortenbacb*, indeque ſæculo XVI. quoque per nuptias in domum *Berlo*.

Extract uyt den Regiſter vanden leenen geordonneert by den Stadthouder Janne van Voorſpoel ghemaeckt alsmen ſchreeff vierthien hondert ende dryentſeventich, alwaer ſtaedt folio 63. recto.

JOncker Jeweyn van Cortenbach hout te leene dat dorp ende Heerelijckheydt van Keerberghen met ſijnen heerlijcken bedrijve / in chijnſen / renten / verballen renten / opcomminghen ende allen anderen ſijnen toebehoorten van landt / coren / broken / pontgeldt / landt pachte / hey pacht / tol op 't die riviere / voghel waerande viſch-water Meyerie pretexie / ende Schutterie / metter molen jaerlijcx weerdt zijnde xxv. ponde grooten.

Ander Extract uyt eenen anderen Regiſter vande leenen gehouden by de Stadthouders Her Jan van Dieſt Ridder, ende naer hem Hr. Willem Heere van Boevenkercke Ridder opten achten dach van November anno vijfthienhondert ende eenenvijftich, alwaer ſtaet folio 29. verſo.

MOdo Heere Jan van Cortenbach Ridder Joncker Jeweyns ſoene opten elfſten dach van April anno M. D. vierentwintich.

Modo Joncker Willem van Berlo heeft ontfaen opten twelfſten dach van November int jaer M. D. ende negenenveertich dat dorp ende Heerelijckheyt van Keerberghen met hooghe middele ende leeghe / ende aldaer Heere Jan van Cortebach Ridder ſijnen Oom uytgeſtorven is / dit geſchieden in preſentie van Heere Peeter vanden Dale Heere Jan van Bezzinghe meeſter Henderick vanden Metre ende meeſter Dierick van Uzſel.

Noch een ander Extract uyt een Regiſter vande leene gehouden by Hr. Willem de Clerc Ridder Heere van Boevenkercke Stadthoudere inceptum IX. Novemb. anno M. D. ende eenenvijftich alwaer ſtaedt folio 27. recto

MOdo Joncker Jan van Berlo na de doodt van Joncker Willem van Berlo ſijn heere vadere heeft ontfaen tot eenen vollen leene het dorp van Keerberghen met allen ſijn toebehoorten hooghe / leeghe / ende middele Heerelijckheydt, met chijnſen rente / pachte verballen / opcominghe / ende allen anderen ſijn toebehoorten / van keucen / breucken / pondtgeldt / lantpacht / heyepacht / chijnspenninghen ende ſchellinghen / cappuynen hoenderen / tol op te Riviere / vogelwater / viſchwatere / mannen van leenen / meyerye metter meulen / &c. ende dit in Bruederlijcke rechte. Ende Joncker Aert van Berlo ſijnen Oom heeft hier aff den eedt gedaen als beſetman actum in Januario den vijfthienſten dach anno M. D. ende ſevenenvijfftich.

Opten achthienſten July anno vijffthien hondert ende dryentſeventich heeft den voornoemden Joncker Jan ſelve in perſoon den eedt gedaen na des Leenhoofs recht preſent Joncker Charles ende Willem van Boevkercke mannen van leene.

Op den ſeſthienſten Novemb. M. D. C. vijff heeft vrouw Marie d'Aegenteaulr Gravinne Douagiere van Hoſemont weduwe des voorn. Heere Jan van Berlo na de doodt van-

den ſelven haeren man ontfaen haere tochte inde voorſchreven Heerelijckheyt van Keerberghen ende toebehoorten Feanſchois Laueens is beſetman prout int contract boeck vanden Stadthouder Clercq folio 76.

Op den negenthienſten July M. DC. negenthien heeft Joncker Jan de Cronp ontfaen tot eenen vollen leene na de doodt Heeren Jans van Berlo in ſijnen leve Grave van Hozemont Heere van Veulen Keeberghen/&c. de Heerelijckheydt van Keerberghen metten toebehoorten/ende dat tot behoeve vande genen die bijden teſtamente vanden voornoempden wijlen Heere Jan van Berlo oft anderſſints bij ſchepdinghe ende deylinghe bevonden ſal worden gerecht te ſijne/ hier op is geſtelt als ſterffman Lambrecht de Bope oudt ſeventhien Jaeren..... vande vrouw Douagiere van Hozemont / ende den voorſz. Joncker Jan de Cronp ſijn beſetman / pro ut int contract boeck vanden Stadthouder Robiano folio 76.

Op den vierden September M. DC. negenentwintich heeft M'her Chaeles van Beelo Heere Doigny/&c. na de doodt M'her Jan Beelo ontfaen te leene de voorſchreven Heerelijckheydt van Keerberghen ende toebehoorten/ hier aff is ſterffman den voornoempden M'her Chaeles van Berlo / ende Me. Gulliam Tourinel is ſijn beſetman / alſt blijckt bij contract boeck fol. 60. verſo.

Ten ſelven daghe ſoo heeft den voornoempden M'her Chaeles van Berlo de voorſchreven Heerelijckheydt van Keerberghen ende toebehoorten opgedraghen ende overgegeven tot behoeff van Joncker Florent van Berlo ſijnen ſoene die den behoorelijcken eedt gedaen heeft / pro ut in contract boeck fol. 61.

Modo Joncker Erneſt van Berlo des voornoempden Heere Florents broedere bij ſcheydinghe ende deylinghe tuſſchens Broedere ende Suſtere ten overſtaen van hunne vrouwe moedere ende heeft ſelffs den eedt gedaen op den ſeſthienſten Mey M. DC. negenendertich pro ut lib. 3. conte: ſub. Rob. fol. 189. hæc ex curia feudali territorii Mechlinienſis.

Mechliniæ in choro templi Divæ virginis, legitur humi ad partem meridionalem, litteris teutonicis.

Hier leet begraven Jonckvrouwe Barbele Schoof wylen wettighe huysvrouwe was mijns Jonckers Yewaens van Cortenbach Heere tot Keerberghen sy sterf int jaer ons Heeren M. CCCC. lxxxviij. op den laetsten dach van Juny bidt voor haer Ziele.

Ibidem in eodem ſepulchrali lapide, litteris latinis.

Hier leet begraven die Edele ende wel-gheboren Heer, Heer Yewaen van Cortenbach, Ridder, Heere van Keerbergen, Raedt ende Kamerlinck der K. M. Schautet deſer ſtede van Mechelen die ſterf an°. XV^c. XXIII. den XXV. Decembris.

Duffelæ, in choro ſummi templi viſitur humi ad partem meridionalem ſepulchrum præfati Erneſti de Berlo cum epitaphio tali, Romanis litteris exarato circumcirca ſepulchrale ſaxum hîc quoque exhibitum.

Cy giſt noble & illuſtre S^r. Erneſt Baron de Berlo S^r. de Keerbergen d'Ogny, &c. vivant Capitaine d'une Compag^e. de cuiraſſe p^r. le ſervice de ſa Ma^te. agé de 38. ans & decedé le 23. Janvier 1646. priez Dieu p^r. ſon ame.

De

De dominio Loenhout. CAPUT XIII.

Philibertus de Soto Major Benavides y Gevarra, Marchio de Melin, dominus de Loenhout, &c.

LOenhout pagus insignis, castello vetri ornatus, dominium ejus, tenetur in feudum ab Hoochstratano Comite, porrò non à Curia feudali Hoochstratana, sed ab illa quam dictus Comes habet in dominio suo Ekerensi, quod subjunctum testatur excerptum.

Extract uyt het Leenboeck van den Heere Graeve van Hoochstraeten int quartier van Eeckeren waer inne onder andere staet inde Relieven van Loenhout als volght, folio. 26.

DE weduwe Robrecht vander Merche ende van Arenborch Heere van Mijre Heere Eduarts soone hout te leene van mijn Joncker van Culenborch sijne Heerlijckheyt tot Loenhoudt nederhoff/dorpe/ molene/ chijns/ vogelerye/visserye ende met alle sijne toebehoorten/ in alder manieren gelijck Heere Daniel van Bouchout ende sijne voorheeren dat gehouden hebben/ en dat Remborsement gedaen Joncker Daniel ende Heer Jan van Bouchoude Priester ende Domheer/ &c.

Anno 1545. opden 1. July soo heeft ontfangen mijn vrouwe Margriete vander Mercke van Arenberge vrouwe van Bouchout/ te leene een dorp/ slot/ nederhoff/ chijns/ Molens/ vogellerye/ visserye/ ende met allen haere toebehoorten/ gelijck Rombout van Arenberch beseten heeft naer de doot van haeren soone/ ende den eedt heeft gedaen Peeter Pulbaert haeren Stadthouder/ Adriaen Verhese en Cornelis Dijckstraete mannen van leene.

Naer differente annotatien van verheften van de voorsz. Heerlijckheye volght int selve boeck aldus.

Mits de doodt vande voorsz. vrouwe Lovise Adriana de Peres/ is gecompareert Sr. Joachim de Decker Coopman tot Antwerpen/ als volcomentlijck gesubstitueert van vrouwe Marie Anne Cabeeo de Spinosa Douariere Benavides/ volgens de substitutie by haer gepasseert voor Heronimus de Bruyn Openbaer Notaris ende sekere getuygen tot Brussel Residerende den 9. Augusti 1674. welcke vrouwe Marie Anne Ca-

bera

Castellum de Loenhout.

Fol. 374

dero de Spinoſa volcomentlijcken was volmachticht / om ſidex te doen / van Don Fi-libert de Soto Major Benavides y Guevarra Marquis van Melin / als eenich geinſti-tueert erffgenaem vande voorſz. vrouwe Loyſe Adriana de Peres / conform het tranſlaet van ſekere procuratie te Ma[illegible] in Spanien gepaſſeert voor den Notaris Alonzo Gar-cia ende ſekere getuygen den 30. van Juny 1674. ende dat den voorſz. Marquis de Melin is geinſtitueert univerſeelen erffgenaem vande voorſz. vrouwe Loyſe Adriana de Peres blijckt uyt het extract van haer Teſtament opden 7. Juny 1674. voorſz. gepaſ-ſeert voor den Notaris Mattheus Heuſſen ende ſekere getuygen tot Luyck reſideren-de alle welcke verſcheeden alhier ſijn geſien / ende in dier qualiteyt heeft den voorſz. Joa-chim de Decker voor ende ter behoeve vanden voorſz. Marquis van Melin te leen ver-heven de voorſz. Heerlijckheyt van Loenhoudt / ſlote / nederhoff / meulen / Viſſerye / vo-gellerye / ende chijnſen / appendentie / en dependentien van dien / ende heeft Heer ende Hoff voldaen van ſijne rechten ende heeft tot het overcomen vanden voorſz. Marquis van Melin hulde ende eedt gedaen als beſetman ter preſentien ende in handen vander Stadthouder Kutten mitsgaders Mr. Peeter Vacys ende Criſtoffel Fonteyn mannen van leen deſen elffſten Auguſti 1664.

POppendonck villa eſt intra limites hujus parochiæ ſita, feudalique Bra-bantiæ curiæ obnoxia, antiquitus ſemper à *Loenhoutæ* dominis poſſeſ-ſa: de ea, in primario codice feudorum agri Antverpienſis, in citata cu-ria aſſervato, habentur ſequentia fol. cc. xxxviii.

Vrouwe Adriana de Perez xv. Aprilis 1673. by doode Jouffrouwe Catharina Leonora Perez ondergeſz.

Jouffrouwe Catharina Leonora Perez de Baron 8. July 1634. by doode Sr. Lodys Perez haeren vader ondergeſz.

Sr. Lodys Perez de Baron penultima January 1611. by denominatie van Jan Maes ondergeſchreven / volgende de reſerve gedaen inden voorgaenden coop.

Jan Maes xxiij. Decemb. 1610. mits doop ende tranſporte van Heere Robert de Ligne ondergeſchreven.

Heere Robert de Ligne Grave van Arenberghe van Aigremont Baenderheere van Bar-banſon &c. Pair van Henegouwe &c. xij. July 1610. by titule van Vaderſchap.

Karel Grave tot Arenberge / Vryheer tot Sevenberge &c. v. Auguſti M. D. lxxv. by doode ende mits ſcheyden vanden bedde van wylen Heeren Jans van Ligne in zynen leven Grave van Arenberch &c. zijns Heeren vaeders.

Jouffrouwe Margariet vander Marcken tot behoeff van huere ende hueren ſuſteren viij. April M. D. xlv. na Paeſſchen by doode Joncker Robrechts huers brueders onder-geſz.

Jor. Robbrecht Grave vander Marcken xviij. Octobris Anno M. D. ende xli. by doode wylen Jor. Robbrechts ſijns Grootvaders ondergeſz.

Joncker Everaert vander Marcken in bruederlijcken ende ſuſterlijcken rechte xxv. Juny Anno M. CCCC. lxxix. by doode wylen vrouwen Margrieten van Bouchout ſijne moeder.

Jouffrouwe Margriete van Bouchout mit Joncker Everaerde vander Marken hueren man xix. Marcy Anno M. CCCC. lxv. by doode wylen Heeren Daniels van Bouchout Ridders huers vaders.

Danniel van Bouchout xxvij. May Anno M. CCCC. xlvi. tot behoef ſijns ſelffs ende Jans van Bouchout ſijns brueders. By doode wylen Jouffr. Jehannen van Bouchout ſij-re nichten.

Hout een hoeve mit huyſinghen hove lande / groeſen / heyden / beempden / moeren / gron-de mit allen hueren toebehooren ghehepten de hoeve van Poppendonck / gheleghen tot Loon-hout. Groot weſende in lande / beempden / weyden / boſſchen / ende / heyden / xliij. buende-ren al beſloten mit eenen vekene / gheleghen Ooſtweert aen Jan van Stapens erve / Suyt-weert aen Jan van Bauels erve / Henrick van Oſſenberch erve / ende het ghemeyn ſchon-boſch / Weſtweert aende ghemeyn laren ende der Nonnen goet van Sinte Margrieten Da-le / Noortweert neven den Stroom die van Loonhout compt ende loopt door Sundert. Item noch een Lantblock mit wat heyden groot omtrent ij. buenderen gheleghen neven der kin-deren Wouters Bromans erve ende alomme voertaen des Herſtrate. Behoert haer toe / noch een thiende / weert weſende xx. veertelen Rox. Item noch xxiij. veertelen Rox Antwerp-ſcher maten op Wouter Bromans voerſz. kindere goeden. Noch behoert totten voerſz. goe-den van Poppendonck eenen chyns van iij. ſchel. iij. din. ob. Lovens xij. oude groot. een In-gelſchen xviij. hinnen ende xij. Holl. guld. op Wouter Bromans kindere voerſz. erve.

Antiquiſſimus autem *Loenhoutæ* dominus de quo in documentis authenticis hactenus nobis cognitis, mentio fit, comperio fuiſſe *Joannem de Hellebeke*, deſignatum à Joanne III. Brabantiæ Duce anno 1334. ad componendam, quæ inter illum & Guilielmum Hanoniæ Comitem de confinio ſurrexerat controverſia. Mandati diploma exhibetur in probationibus ad lib. IV. Trophæorum Brab. fol. 174. inque eo nuncupatur *Meſſire Jehan de Hellebeke ſire de Loenhout & Ophem*, alibi *Ophain*.

Anno M. CC. LXXVII, *Arnoldus de Lovanio, cum Eliſabetha uxore domina terræ de Breda* vendiderunt monaſterio S. Bernardi ad Schaldim, *decimas veteres & novas in parochia de Loenhout & Ius Patronatus*, diploma recitat Chriſtop. Butkens in probationibus ad librum VII. Trophæorum Brabantiæ fol. 218. unde hactenus deſervitur Loenhoutana eccleſia à cœnobitis monaſterii præfati.

Gramajus in Antv. lib. IV. cap. XI. hujus loci ita meminit. *Altum nemus, pratorio Comitis Arenbergici notum, & dominio veteri gentilium de Wingarde*, &c. quando nos pagum perluſtravimus vidimus inibi in templo, dictorum gentilium inſignia humi ante chori ingreſſum, æneæ laminæ inciſa, cum hac epigraphe litteris teutonicis exarata.

Hier leget begraven Jan vanden Wyngaerde die ſterft int jaer M. CCCC. ende lix. op ſinter Nicleaus dach bid voor de Ziele.

Cæterum, hic pagus produxit ſæculo ſuperiori, virum undequaque doctiſſimum, cujus ita meminit Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica.

Joannes Stadius, Loenhouti, in agro Antverpienſi, quà Bredam iter eſt, natus anno Dom CIↃ. IↃ. XXVII. *kal. Maii. Primâ juventâ Lovanii primus, Ordinum Brabantiæ rogatu ac beneficio, ſumma cum celebritate nominis, Hiſtoriam Romanam publicè explanavit. Inferioribus hinc ſpeculationibus valere juſſis, animum penè divinum Aſtronomicis addixit, Allobrogum Principi in primis gratus eo nomine, apud quem aliquamdiu degens, atque Aſtrologiæ genethliacæ dans operam, ſtudium hoc ſuum proceribus ac nobilibus pleriſque facilè probavit. Magnis inde præmiis ab Allobrogum Duce ornatus, reverſuſque in Belgium, Brugis Flandrorum ad nobb. Laurinos fratres; moxque Lutetiam Pariſiorum ab Henrico* III. *Galliarum Rege, ad Regiam Hiſtoriæ ac Matheſeos Profeſſionem evocatus, ibidem in ſuburbano Honoratiano diem clauſit extremum, anno Dom.* CIↃ. IↃ. LXXIX. XV. *kalen. quinctileis, ætatis* LII.

Edidit autem Stadius, Alphonſi Hiſpaniarum Regis exemplo. Tabulas Berganas (à Roberto Bergano, Leodienſium Epiſcopo, ſic dictas) ſeu Ephemerides Aſtrologicas ſecundùm Antverpiæ longitudinem ab anno CIↃ. IↃ. LIV. *uſque ad annum* CIↃ. IↃC. VI. *Coloniæ* 1556. *&* 1570. 4. *Præmiſit Hermetis Triſmegiſti Jatromathematicam, à ſe latinè redditam: Commentationem de cæli figuris ſive domibus; aliaque eodem ſpectantia.*

Tabulas æquabilis & apparentis motus cæleſtium corporum. Ibidem 1560.

Commentarios in L. Florum. Antver. 1584. *typis Plant. Coloniæ,* 1600. 8. *& alibi.*

Docuerunt nos qui Stadii adverſaria aliquoties manibus contrectarunt, quòd, niſi morte præventus fuiſſet, reliquiſſet poſteritati, notationes ſuas, in celebrem hunc Taciti locum Annalium lib. VI,

Non

Non omiserim præsagium Tiberii, de Ser. Galba tum consule; quem accitum, & diversis sermonibus pertentatum, postremo græcis verbis in hanc sententiam adlocutus: & tu Galba quandoque degustabis imperium; seram ac brevem potentiam significans, scientiâ Chaldæorum artis, cujus apiscendæ, otium apud Rodum, magistrum Trasullum, habuit, peritiam ejus hoc modo expertus. Quoties super negotio consultaret, edita domus parte, ac liberti unius conscientia utebatur. Is Litterarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam saxis domus imminet) præibat eum cujus artem experiri Tiberius statuisset: & regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio incesserat, in subjectum mare præcipitabat, ne index arcani existeret. Igitur Trasullus iisdem rupibus inductus, postquam percontantem commoverat, imperium ipsi, & futurura sollerter patefaciens: interrogatur, an suam quoque genitalem horam comperisset, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille positus siderum, ac spatia dimensus, hærere primo, dein pavescere: & quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus. postremo exclamat, ambiguum sibi ac prope ultimum discrimen instare. Tum complexus eum Tiberius, præscium periculorum, ac incolumem fore gratatur; quæque dixerat oracli vice accipiens, inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto judicium est, fatone res mortalium & necessitate immutabili, an forte volvantur. Quippe sapientissimos veterum, quique sectam eorum æmulantur, diversos reperies: ac multis insitam opinionem, non initia nostri, non finem, non denique homines Diis curæ. Ideo creberrima & tristia in bonos, læta apud deteriores esse Contra alii, fatum quidem congruere rebus putant, sed non è vagis stellis, verum apud principia, & nexus naturalium caussarum. Ac tamen electionem vitæ nobis relinquunt: quam ubi elegeris, certum imminentium ordinem; neque mala vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari adversis videantur, beatos; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos: si illi gravem fortunam constanter tolerent, hi prospera inconsulte utantur. Ceterum plurimis mortalium non eximi, quin primo cujusque ortu ventura destinentur: sed quædam secus quam dicta sint cadere, fallaciis ignara dicentium. Ita corrumpi fidem artis, cujus clara documenta, antiqua ætas & nostra tulerit. Quippe à filio ejusdem Trasulli, prædictam Neronis imperium in tempore memorabitur.

Alii vero Astronomiam, præsertim judiciariam, ex qua futurorum notitia quæritur, totam prorsus fallacem existimant, scripsitque Plinius, hujus artis inconstantiam, palam arguere ipsam esse nullam, eum de ejus principiis aliter sentiant Indi, aliter Chaldæi, aliter Græci, aliter Latini, aliter Antiqui, aliter Recentiores, imo in numero Sphærarum non consentiunt, eoque deventum est, ut hodie disputent, an centrum universi, in sole, an in mundo sit, ideoque nunc passim in tabulis orbis terrarum, duo exhibentur mundi Systemata, unum juxta mentem Claudii Ptolomei Alexandrini, alterum secundum hypothesim Nicolai Copernici, aut potius Anaxagoræ, cujus sententiam tot sæculis sepultam, redivivam fecit. Ad hæc præclare Plinius lib. II. Natur. histo. cap. I. de mundo, *hujus* inquit. *Extera indagare non interest hominum, nec capit humanæ conjectura mentis.* Et Theophrastes in suis Transnaturalibus ita fatur. *Usque ad aliquid quidem possumus per causam speculari, principia à sensibus sumentes: quando autem ad ipsa extrema & prima transierimus, non amplius possumus scire, sive quia non habemus causam, sive propter intellectus nostri infirmitatem.*

In hæc deduxit nos memoria Stadii. nunc ad inceptum revertemus.

De Dominio Heymiſſen. CAPUT XIV.

Lamoraldus Comes de la Tour , Taßis , & Sacri Imperii , Dominus de Heymiſſen , &c. Cæſareæ Majeſtati ab intimis Cubiculis , per Germaniam , ac Belgium , ſummus Curſorum Præfectus , &c.

HEymiſſen amoenus eſt pagus ad dextram Schaldis ripam ſitus : Dominium ejus Brabantiæ Duces hereditario jure tenuerunt , in annum M.DC. XLIII. Quando Philippus IV. Hiſp.Rex, illud in perpetuum poſſidendum tranſcripſit, *Alexanderinæ de Rye , Comitiſſæ de Taßis* , memorati Comitis matri. Pretii caput fuit, undecim millium quadringentorum ac decem florenorum , uti didici ex codicibus Cameræ rationum Ducatus Brabantiæ , inque ea , in Libro venditionum & oppignorationum dominiorum Regis , conſcribi cœpto, anno 1557. menſe Martio, ſignatoque litterà N. habetur folio 280. & ſequentibus , diploma Philippi II. quo oppignoravit vigeſima ſeptima Martii anno 1559. præfatum dominium *Jacobo van Hmxthoven* , cujus vidua & heres, *Clara van Langdonck* illud vendidit *Philippo van Valckeniſſe*. Litteris datis Antverpiæ, ſecunda Martii anno 1598. qui beneficium profeſſus eſt in ſuprema Curia feudali Brabantiæ octava Martii anni ſequentis , horum omnium actorum , exemplaria authentica , penes me habeo.

Ornatur hic pagus , caſtello veteri , juris præfati Comitis , quod conditum remur a gentilibus *Sanders*, quos ſæculo decimo quarto & quinto hic loci floruiſſe compertum habemus , & docuimus lib IV. *Cornelium* , & *Adrianum Sanders* , ſæculo decimo quinto in *Aertſelaer* , & *Joannem Sanders* ſæculo decimo tertio in *Schelle*, quædam minora dominicalia jura, prædiaque quam plu-

Castellum de Heymissen. pag 378

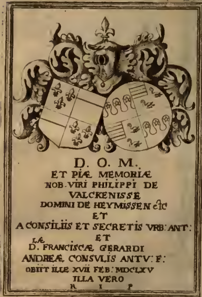
plurima poſſediſſe, quæ loca huic contermina ſunt. è proſapia *Sanders* tranſiit olim memoratum caſtellum ad Antonium à Brabantia, qui in choro templi de Heymiſſen ad partem borealem honorifico conditus tumulo, quem in æs incidi curavimus prout illum deprehendimus anno 1673.

Sepulchro, Epitaphium hoc appositum est, vetustis litteris teutonicis,

Hier rust Heere Anthoenis van Brabant / Riddere / natureliick sone vā wylē Hertoghe Phls. van Brabant eñ vā Limborch sterf an°. xiiij$^{c.}$ xcviij op Alderhylyghen dach.

Inibi quoque extat ad partem meridionalem fenestra, insignibus decorata familiæ *de Valckenisse*, quam diximus hujus loci possedisse dominium. schema subjungimus, ad fulcienda quæ scripsimus, sepulchralis vero lapis, in eadem qua dicta fenestra lamina expressus, visitur in parte septentrionali, Ecclesiæ monasterii S. Bernardi.

Antverpiæ in ecclesia Cathedrali, ad partem meridionalem navis, tabula lignea columnæ affixa est, inque ea hoc legitur epitaphium

D. O. M.

Jocab van Hinxthoven Heere van Heymissen, wardyn van sijne Ma^{tn} Munte alhier. Schouteth der Bancke van Santhoven, hy sterf den 24. Novemb. 1572. ende Joffrouwe Clara van Langdoncq sijne Huysvrouwe sy sterf den 6. Junii 1599. bidt voor de Zielen.

Dixi-

del. et sculp. — Castellum MONINCHOVEN in pago de heymissen quondam — fo. 180
Philippi de Valckenisse et Catharinæ Vanden dycke A° 1498 [illegible] heymissen sunt [illegible] Berendrecht &c.

Diximus lib. II. cap. XV. Sanctam Rayneldim, patrimonium ſuum dediſſe monaſterio Laubienſi, porrò inter cætera quæ dicta ſancta memorato cœnobio contulit, fuit eccleſia natalis ſoli ſui, quod docuimus eſſe *Contich*, illa itaque eccleſia, hujus, & vicinarum aliquot mater eſt, hincque ad *Laubiam* attinuit jus patronatus hujus parochiæ, donec cum cæteris, à nobis alibi memoratis, illud tranſcripſerit, ſæculo ſuperiori, Cardinali Granvellano, unde manavit ad dominos de *Cantecroy*, quod documentis authenticis aſtruere poſſemus ex archivo Laubienſi deſumptis, ſi operæ pretium foret.

Cæterum, nomenclatura hujus pagi mirum in modum variavit, legitur enim *Hemicſem*, *Hemexem*, *Hemiſſem*, *Heymiſſen* & *Hemeshem*, quod J. B. Gramaye in Antv. lib. IV. cap. XI. interpretatur *Haymonis Dominium*, perperam aſſerens illud *ab Hinxthoviis* (*quos male quoque Henughonis nuncupat*) *ad Nicolaum van Valckeniſſe devolutum*, uti etiam quod *Eccleſia Abbatia Divi Bernardi ad Scaldim per fundatores aſſignata.*

De Origine Monaſterii Sancti Bernardi. CAPUT XV.

HEnricus primus Lotharingiæ & Brabantiæ Dux Sacri Romani Imperii Marchio. Dono dedit anno M. CC. XXXIII. in feſto B. Bernardi, *ad conſtruendum monaſterium monachorum Ordinis Ciſtertienſis*, Guilielmo Bruxellano XI Abbati Villarienſi, *Weſtmalle cum omni allodio ad eamdem villam pertinente*, *& quidquid ibidem ſui juris erat in decimis*, *pratis*, *aquis*, *paſcuis*, *ſilvis*, *& ſilva totali quæ vocatur Hoodonc*, *cum omnibus pertinentiis ſuis.* Diploma ejus exhibuimus lib. III. cap. VIII. ubi egimus de Weſtmalle.

Huic donationi adjecit *Ægidius Berthout* anno M. CC. XXXV. *Quidquid juris habebat vel habere poterat in villis de Vrimede*, *de millenghem*, *de Brochem*, *&*

& Oudem, in terris, molendinis, pratis, silvis, aquis, pascuis, mansionariis, reditibus sive censibus, aridis, siccis, & rebus aliis, salvis tamen ipsi, & successoribus suis, hominibus feodalibus, & familiis, & de sanguine, & hujusmodi juribus superioribus, &c. ad fundandum monasterium ejusdem Ordinis, ubicumque in prænominatis quatuor villis infra terminos suos, locus ad hoc inventus fuerit magis idoneus.

Quod quidem primo in dicto pago *Vrimede*, nunc *Vremde*, ædificari cœptum est, indeque post commorationem annorum novem aut duodecim sub secundo Abbate, migravit ad locum Schaldis allapsu opportuniorem, acquisito emptionis jure, feudali prædio, *Gosuini Boch* equestris ordinis viri, sito *in territorio de Heimicsem*: quam venditionem ratam habuit, Henricus II. Lotharingiæ & Brab. Dux, anno M. CC. XLIII. dictumque feudum memorato monasterio *in purum contulit alodium, liberè & absolutè perpetuò possidendum, nihil juris sibi aut posteris suis, præter tres articulos altæ justitiæ, scilicet manifestam sanguinis effusionem, membrorum mutilationem, & vitæ ablationem si excessus delinquentium hoc exegerit, in ipso alodio reservando.* Diploma recitat Aub. Miræus in Cod. Donat. Piar. cap. CII. & in Not. eccl. Belg. cap. CCVIII. sed in utroque perperam habetur, *Gosuinus miles, dictus Bock*, quem ex ipso authograpo *Boch* nuncupatum didici.

Monasterium pristinum admirando opere structum, à multis Abbatibus tot per sæcula adornatum, habitumque inter celebriora totius Ordinis, miserandâ, superioris ævi, civilium bellorum, tempestate, extustum fuit. Post excidium renatum, & xystis porticibusque auctum, rursus anno 1672. mense Septembri, templum novaque ædificia, sed igne fortuito, conflagrarunt, quæ dum hæc scribimus denuo instaurantur. Fuit vero Abbatia hæc, quæ in antiquis monimentis propriè nuncupatur, *Locus S. Bernardi*, à Pio IV. Pontifice max. Episcopatui Antverpiensi unita, primis Episcopis simul hujus cœnobii Abbatibus existentibus, ast tempore *Casparis Nemii* Abbatia sejuncta est ab episcopatu, dote non exiguâ in perpetuum Episcopatui assignatâ, quam clarè docuimus lib. I. cap. XVIII. eoque lectorem remittimus.

Cæterum, neque huic monasterio sæcularis deest potestas, siquidem in territorio *Heymissen*, in quo situm, tribunal habet, hoc fultum dipilomate.

Philippis bijder Gratien Godts Hertoge van Lothrijck/ van Brabant ende van Limborch/ Marckgrave des Heylichs Rijcks/ Grave van Liney ende van St. Paul. Allen den genen die nu sijn ofte naemaels wesen sullen Saluyt/ wy doen weten dae om sekere redenen wille ons daer toe porrende/ op dat de dat ende ghestentichlijck recht gedaen ende gehanteert mogen worden/ inden dorpe van Hemissem/ wy by ghemeynen overgedragen van onsen Raedtsslieden geoirloft geconsenteere/ ende gewillekoirt hebben onsen lieven geminden in Gode den Geestelijcken luden Abdt/ ende Convents/ ons Godtshuys van Sinte Bernaerts op die Schelde dat van desen jegenwordigen daegen voirtaen eeuwelijck duerende die Abt ons Godtshuys voorsz. oft die ghene die van sijnen weghen daer toe geordineert sal sijn/ uyt den Laethen die voorgenoemde Abt in Hemissem heeft/ ende daer mede men gewoonelijck is geweest aldaer te dinghen ende rechte te hanteren/ al eest dat sy daer toe niet met eenighen eede verbonden en sijn geweest/ jaerlijcx sal moghen kiesen ende nemen seven ghoede wettighe knapen/ende die Schepenen setten ende maecken inden dorpe van Hemissem voorsz. ende behoorelijck eede van hen nemen om ter maenissen desselffen Abts Schouteth oft Meyer aldaer volcomelijck recht ende vonnisse te wysen &c. welcken Schepenen voorsz. wy gheoirloft/ ende geconsenteert hebben mides desen selven brieffve eenen gemeynen seghel te moeghen doen maecken om haere Schepenen brieffven daer mit te beseghelen &c. behoudelijck

ons

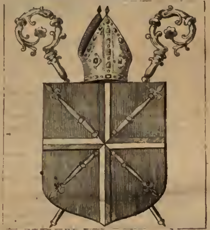

Monasterium S. Bernardi

ons altijt onsen rechte / ende Heerlijckheyt; ende oft ghebeurt dat eenighe saecken / voor hen in recht commen waere sy nyet wijs en connen gewesen/soo sullen sy des heure hoofthaelen aen onsen Schouteth ende mannen van onser banck van Santhoven / dyen wy mit den selffven onsen brieffve bevelen hen daer af te leeren alsoo behoorlijck is ontbieden / &c. gegeven in onser stadt van Bruessele xiv. daeghen in Junio M. CCCC. xxx. op de plijcke stondt ghescreven aldus / by mynen Heer den Hertoge / daer by waeren van synen Raede die Heer van Rorselaer / ende Heer Henrick van Rorselaer / Jan Heer te Boutersem die Mr. van Saintrynen / &c.

De Dominio Santvliet. CAPUT XVI.

Abbas S. Michaelis, Dominus de Santvliet & Berendrecht.

PRodunt memoriæ veteres, hunc locum olim portu & frequenti navium adventu floruisse, licet hodie nulla eorum appareant vestigia, Schaldis quidem agro Santvlietano allabitur, porro nullum in eo promontorium: adeo variæ irruptiones oceani pristinum rerum statum mutarunt.

Anno autem 1628. jussu Philippi IV. Hisp. Regis, pagus in spectabile munimentum perfectus, suasu & curâ potissimum *Marchionis Ambrosii Spinolæ* cœptū. Qui cum frustra Bergarum urbem obsedisset anno 1622. hostem hoc propugnaculo infestandum duxit. Loci dominium antiquitus Brabantiæ Ducum fuit, illudque initio superioris sæculi, acquisivit à Philippo I. Castellæ Rege *Ioannes vanden Dijck* jure pignoratitio possidendum, prout nos docent sequentia.

Extract uytten Register vande nieuw vercrijgen berustende inden souvereynen Leenhove van Brabant ab anno 1505. alwaer folio C. xxij. staet als volght.

JOncker Peeter vander Thommen cum suis xix. Martij M. D. lxxvi. by doode Mr. Jans vanden Dijcke huns respective grootvaders ondergeschreven.

Meester Jan vanden Dycke Raedt ende Meester vander Cameren vanden Rekeningen in Brabant viij. Augusti M. D. lx. midts coope by hem gedaen teghens onsen alder genaedichsten Heere den Coninck, houdt die hooghe middele ende leeghe Heerlijckheyt vanden dorpe ende prochie van Santvliet / gelegen onder 't quartier van Antwerpen met alsulcken rechte / hoocheyt ende jurisdictie als de selve onse Heere de Coninck ende zijne voorsaeten / aldaer tot hier toe hebben beseten ende gebruyckt gehadt / ende dat zoo wijt ende breedt als die selve Heerlijckheyt hier streckende ende extenderende is / metten heueen / brueckeu / ende alle andere onseeckere verballen / met oock seeckeren erffchijns die de voorsz. onse Heere den Coninck aldaer heeft gehat / sorteerende onder t'Rentmeesterschap van Antwerpen / beloopende jaerelijcx lxiiij. Karolus guldens ende thien stuyvers / die d'innegesetene van Santvliet voorschreven schuldich zijn jaerelijcks halff November en Mey te betaelen / ter saecken van hondert lx. gemeten lants die de Zee opgeworpen heeft / binnen den dycke van Santvliet voorsz. om die selve Heerlicheyt / erffchyns ende andere rechten ende verballen byden voorsz. Meester Janne vanden Dycke syne hoiren ende naercomelingen van onsen voorsz. Heere den Coninck als Hertoge van Brabant tot eenen vollen leene te houdene / soe lange ende totter tydt toe dat die wederomme gelost zal wesen.

Exinde à variis, simili modo, cum dispari tamen jure, successivè possessum memoratum dominium, donec *Macarius Simeomo* Abbas monasterii S. Michaelis Antverpiæ, illud emerit absolutè, à Carolo II. Hisp. Rege, anno M. DC. LXXIV. die octava Februarii.

Cujus transcriptionis exemplar authenticum penes me habeo, exque eo hæc excerpta. *Vendons, cedons & transportons par ces presentes audit Prelat ses successeurs & Abbaye, ladite haulte, moyenne & basse Justice de nostre ville & paroiches & Sries. de Santfliet & Berendrecht &c. comme aussy certain cens, que nous y avons &c. portant annuellement la somme de soixante quattre livres dix sols du pris susdit, &c. Pour la somme de dixhuict mille livres du pris de quarante gros &c. Et pardessus ce, seront tenuz de payer annuellement à nostre prouffit trois chappons à perpetuité pour memoire & recognoissance que lesdites hautes, moyennes & basses Justices viennens de nous &c.*

Attinuerunt etiam ad aulam & patrimonium Principis, hujus loci Decimæ, quas Henricus V. Imperator anno M. C. IX. Canonicorum Antverpiensium Collegio, in ecclesia Sancti Michaelis tunc residenti concessit, petente Godefrido Barbato Lotharingiæ Duce & S. R. I. Marchione: diploma recitat Aub. Miræus in Not. Eccles. Belgii cap. CXXX. inque eo legimus *omnem decimam quæ continetur à terminis Zantfliet usque Olmeremuthen: ita ut quartam ejusdem decimæ partem ecclesiæ Præpositus sibi retineat, & reliquas in usus fratrum conservet.* hanc donationem Lotharius III. Imp. confirmavit, diploma ejus quoque exhibet Miræus in Not. eccl. Belg. cap. CXLIV.

Et in testamento Godefridi Bredæ domini, conscripto anno 1246. cujus exemplar authenticum penes me habeo desumptum ex archivo monasterii S. Michaelis, ita legimus. *Decimam meam de Santvliet, Conventui Beati Michaelis in Antverpia in eleemosinam contuli, ita videlicet, ut si ego vel aliquis antecessorum meorum, Conventum illum turbavi vel dampnificavi, per talem eleemosinam absolvemur, & quod anniversarium meum ibidem in perpetuum observent.*

Extat in hoc dominio Capella S. Mariæ Magdalenæ dicata, concessa olim Antverpiæ S. Norberto anno 1124. unde huc translata anno 1254. consensu Petri Cardinalis legati Alexandri IV. Pontificis Max. quam injuriâ Bellorum eversam, restauravit Chrysostomus vander Sterren Abbas S. Michaelis Antverpiæ anno 1648.

De

D. O. M.
D. IOANNES VAN HOVE, IOAN · FIL. CAROLI NEP,
IOAN PRONEP. ET D. DINGNA DE DECKERE CONIVGES.
DNI DE BVRCHT SWYNDRECHT ET BERENDRECHT.
VIVENTES MORTIS MEMORES SIBI SVISQ. POSVERE
ANNO SALVTIS · M · D C · XXXV ~
OBIIT ILLE XXV MARTII · M · D · C · XLVIII ~
ILLA VERO XX IVLII M · D · C XLIX ~
REQVIESCANT IN PACE ~

De dominio Berendrecht. CAPUT XVII.

B*Erendrecht*, transcriptum à Principe fuit Abbati & Conventui S. Michaelis Antverpiæ, eodem anno & die quo *Santvliet*, anno scilicet 1674. octava Febeuarii, uti ex iis quæ retulimus capite præcedenti clarè liquet. Fuit ante id tempus à variis familiis successivè possum, verum pignoeatitio solum jure dominium ejus tenuerunt.

De piscatura hujus loci, deprehendi in peimaeio eodice feudorum agri Antverpiensis foliis LXI. & LXII. sequentia.

GUilloume Maes 12. Decembris 1609. by transporte hem gedaen by Jouffrouwe Marie van Holen.

Jouffeouwe Marie van Halen wed. Jor. Nicolaes Vladeracken by doode Joncker Henricx van Halen ondergesz. haers vaeders 12. Decembris 1609.

Feans Jan ende Henrick van Halen xxvi. Augusti anno M. D. xxiiij. by doode wylen Vrancx van Halen huers Vaeders ondergesz.

Vranck van Halen xxv. Novembris anno M. D. iij. by doode wylen Vranx van Halen syns vaders ondergesz.

Vranck van Halen xvij. Marty anno M. CCCC. Lxxxv. by doode wylen Veanx van Holen syns vaders ondergesz.

Vranck van Halen iiij. Marty anno M. CCCC. xliiij. by doode wylen Jans van Halen syns bruedees ondergesz.

Jan van Halen syn Sone xv. May anno M. CCCC. xvj.

Andries van Halen Bastaert sone wylen Heer Vranx van Holen Riddere houdt die visscherie van Berendrecht buyten de Zeedycke streckende vande Palen van Lillo tot Clinckaerts kille drieboom / ende op die Brakemoelen die jaerlycx weert mach syn xx. ß. grooten vleems.

De Chomarchia seu aggerum custodia in eodem codice foliis citatis ista leguntur.

JOncker Peeter vanden Dale ende Massieu / sone wylen Nicolaes Massieu ende van Jouffvee. Anna vonden Dale vj. Septembris M. DC. ende vierentwintich by doode wylen Pauwel vanden Dale syns ooms ondergesz.

Pauwel vanden Dole sone wylen Joncker Peeters xvij. Augusti 1612. by doode desselfs Joncker Peeters syns vaeders ende Heere Pouwels vanden Waele ondeegesz. syns grootvaders.

Her Pauwels van Dale Riddere prima Aprilis M. D. liiij. mits coope by hem gedaen tegen die Cueateurs vanden goeden Eustace de Cocquepl.

Eustace de Cocquepl xxv. Augusti anno M. D. ende xxxiij. by coope.

Phs. ende Florys von Montmorency xxviij. Marty anno M. D. xxij. by doode Joseph van Montmorency huers vaeders.

Joncker Joseph van Montmorency penultima July anno M. D. xxvj. by overgevenen Heeren Raeels van Pottiers ondergesz.

Her Roeel van Pottiers Heere van Dormant Riddere prima Februarij anno M. D. xiij. by coope gedaen teghen Joncker Joseph ondergesz.

Joncker Joseph van Montmorency by overgevene Alexanders van Raesse als Procureur Speciael Jans van Montmorency syns Ooms j. Decembris Anno M. D. x.

Jan van Montmorency xvij: Aprilis M. CCCC. lxxxiij. by doode wylen vrouwen Goedelen Vilain synder moeder ondergesz.

Vrouwe Goedele Vilain ix. Marty anno M. CCCC. lxxxj. by doode wylen Heeren Goedevarts Vilam Ridders heues brueders ondergesz.

Her Godevaert Vilam j. Februarij amm M. CCCC. lxxiij. by doode wylen her Christoffels Vilam syns Brueders ondergesz.

Christoffels Vilain xx. Novembris anno M. CCCC. ende l. by doode wylen Her Jans Vilain Riddees houw dat dyckgreffschap van Berendrecht met allen synen toebehooren.

In templo S. Michaelis Antverpiæ, ante eolumnam majoecm ad partem boreaelem navis, legitur humi, sepulchrali ineisum lapidi.

D. O. M.

D. Joannes van Hove Joan. fil. Caroli nep. Joan. pronepos. Et D. Digna de Deckere conjuges, Dñi de Burcht, Swyndrecht & Berendrecht, viventes mortis me-

memores sibi suisque posuere. Anno salutis M. DC. XXXV. *obiit ille* XXV. *Martii* M. DC. XXXXVIII. *illa vero* XX. *Julii* M. DC. XXXXIX. *requiescant in pace.*

Burcht & *Swyndrecht* pagi invicem contermini sunt, Antverpiæque vicini, sed in Flandria ad sinistram Schaldis ripam siti, quorum prior, insigni veteri castello ornatur, unde in Antverpiam amœnissimus prospectus. Utriusque dominium tenuit præfatus *Ioannes van Hove* jure pignoratitio à Flandriæ Comitatus Ordinibus, qui circa annum 1665. loca illa in perpetuum vendiderunt *Iacobo Antonio Carenna*, qui egregio ad posteros exemplo, filio suo natu majori per manus tradidit dominium *Swyndrecht*, minori *Burcht*. Obiit vero 25. Novembris anno 1672. sepultus Antverpiæ ad S. Jacobum in chori ambitu boreali, in sacello S. Caroli Borromei quod fundaverat, ad cujus ingressum legitur humi, in sepulchrali lapide, insignibus ejus decorato.

D. O. M.

MONUMENTUM JACOBI ANTONI CARENNA MEDIOLANENSIS ET SUORUM REQUIESCANT IN PACE.

De dominio Austerweel. CAPUT XVIII.

A*ustерweel*, pagus ad dextram Schaldis ripam, suburbano Antverpiensi conterminus, qua urbs illa vergit ad septemtriones, dominium ejus jure pignoratitio à Principe acquisitum, ad eamdem civitatem spectare docuimus lib. 2. cap. 1. Quando aggerum ruptura, oceanus in hanc plagam irrupuit, ædificia quæ tum plurima hîc loci, fuerunt ferme omnia eversa. In Curia feudali Brab. fol. xxv. de hoc do-

Castellum de Burcht   pag. [illegible]

dominio leguntur quidem subjuncta, in primaro codice feudorum agri Antverpiensis, sed de oppignoratione non venditione intelligenda sunt.

Meester Jan der Kinderen xvj. Decembris Anno M.D.ix tot behoef van Janne/ Peteren/ Wouteren/ Engelbrechte/ Jacoppe ende Maximiliaen vander Vorst by doode wylen Heeren Jons vander Vorst Ridders huers vaders ondergeschreven.

Meester Jan vander Vorst xxvj. Junij Anno M. D. v. by opdrachten ende verthyden van Meester Matheeuse Pynoel Secretoris in Brabant als Procureur ons Heeren des Coninckx van Castillien. By synen oepenen brieven ghegheven op ten iersten dach in Junio int selve jaer behoerlijc ghemechticht om de Heerlijckheyden ende goeden naghescreven in synder ghenaden naem tot behoef vanden voorseyden Meester Janne te doene ende te passeren ochter volgende den vercrygher byden voorsz. Meester Janne teghen onsen voorseyden Heere den Coninck met consente der drie Staeten des Lants van Brabant daer af ghedaen. hout die hooghe middel ende leghe Heerlicheyden inde dorpen van Oustreweele Orderen ende Wilmerdonck tot eenen vollen leene. Te wetene dat hy inde selve dorpen sal hebben Schouthen ende Schepenen/ kennesse bericht Judicature ende executie van allen saken criminale ende civile hebben/ ende besundere executie off compositie van lybe ende lede alsoe der Hooger Heerlijckheyt toebehooren alle keuren brueken ende forfaiten/ voert meer/ erven ende onterven/ mit al dat daer aen cleeff in effecte aller ghene dat d'Officiers van weghen ons voorsz. Heeren des Coninckx daer tot noch toe gehadt hebben.

Mit noch/ op twee ghemeten lants ghelegen t'Ourstreweele viij. oude grooten/ een cleyn thiende t'Ourstreweele ghelegen ter stadt ghe heyten Hangendonck/ lviij. ghemeten lants t'Ourstreweele voersz. een stuck lonts geheyten Swanemaet houdende omtrent vj ghemeten ghelegen t'Orderen ende het Dyckgreeffschap van Outstreweele Orderen ende Wilmersdonck mitten Swanen zoe verre hen die limiten ende palen vanden voorseyden drie Prochien extenderen.

In hoc ad Schaldim tractu, situm quoque est dominium *Wytvliet*, decimationis jure notabile: à Principe nuperis annis transcriptum *N. Forment*.

De dominio Orderen. CAPUT XIX.

Orderen, seu *Oerderen* antiquus est locus, ante quinque sæcula *Olmeremuthen* nuncupatus, si sana est lectio diplomatum imperatorum Henrici V. & Lotharij III. apud Miræum, loco à nobis citato cap. XVI.

Hujus pagi dominium attinet etiam ad populum Antverpiensem, uti monstravimus lib. 2. cap. I.

De domino Ordam. CAPUT XX.

Ordam, majori ex parte etiamnum sub aquis, vicus fuit ante inundationem celebris. Dominium ejus emit à Philippo IV. Hisp. Rege *N. de Vadder* bis mille quadringentis florenis, circa annum 1661.

LIBER OCTAVUS.

CONTINENS
DISTRICTUM TURNHOUTANUM
HET
QUARTIER VAN TURNHOUT.

De dominio Turnhout. CAPUT I.

Wilhelmus Henricus D. G. Princeps Auriacus, Comes Nassoviæ, &c. Marchio Veriæ, &c. Baro Bredæ, &c. dominus Turnhouti, &c. Eques aureæ Pericelidis.

ANtequam Turnhoutum ejusque dominium Castellum, & peramœnum nemus adsitum, cervis, damisque, ardearum, accipitrum, cornicumque velut exercitu quodam infessum, describamus, pauca de Taxandriæ antiquæ nomine & priscis incolis (nam ejus meditullio situm est Turnhoutum) præmittenda duximus.

Diligentissimus Naturæ genius Plinius lib. IV. cap. XVII. postquam Galliam Belgicam definivit à Sequana ad Schaldim, mox subdit: *A Schaldi extera incolunt Taxandri pluribus nominibus.* Extera vocat, quæ sunt extra Galliam, quæque Germaniæ adnumerat ejusdem libri cap. XIII.

Totum,

Totum, inquit, *hoc mare ad Scaldim usque fluvium Germanicæ accolunt gentes.* Taxandriam ergo terminat ad Occidentem Scaldi fluvio, & nos in Kempiniam deducit: & quoniam Taxandros scribit pluribus nominibus, hoc est populis ac gentibus accolere, profectò Taxandriam vult latissimè patêre.

In hac itaque *Taxandria*, quam alii *Toxiandriam*, alii *Tessandriam*, vel etiam *Texandriam*, in libris inveniunt. Consedisse olim Francos Salios, occupatis primùm prælicenter, mox tamen eisdem sedibus ab Juliano Cæsare impetratis, constat ex Ammiano Mercellino scriptore veteri, cujus hæc sunt verba lib. XVII. *Quibus paratis Iulianus petit primos omnium Francos, eos videlicet, quos consuetudo Salios appellavit, ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locum habitacula sibi figere prælicenter: cui, cùm Tongros venisset, occurrit legatio prædictorum.* Ammianus Taxandriam hanc à Francis Saliis habitatam, confinem agnoscit Tongris, intta quam admissis Saliis, expulsis verò Chamavis, addit, Juliannm Cæsatem Mosam munivisse tribus munimentis; ad tuendam hanc regionem.

Mosam ergo Taxandriæ limitem ad Orientem agnoscimus ex Ammiano, ut & confines Tongros. S. Lambertus, Tongrorum episcopus, non totis CCC. annis Ammiano posterior; natus quippe anno DC. XXXVI. occisus anno DC. XCVI. *quodam tempore Tessandriam, quæ erat suæ providentiæ pastoralis pars non infima, ingreditur: cui hactenus Christum cognovisse idolatria prohibuerat*, inquit Godescalcus, quem circa annum M. C. XX. scribens Nicolaus Canonicus sic explicat: *Regio, cui Taxandria nomen est, à Trajectensi oppido versus sepeemtrionem, vix tribus milliaribus disparatur.* Idem Nicolaus: *Bolisca*, inquit, *locus est in ingressu Taxandriæ positus, duobus à Trajecto, duobus à dirutis Tongrorum muris distans milliaribus.* Ergo Bilsen oppidum, facit ingressum Taxandriæ ad partem illam.

S. Willibrotdus, coævus aliquamdiu S. Lamberto, testamentum suum condidit circa annum DCC. XXVI. quod exhibuimus lib. I. cap. XXV. emendatius quam hactenus prodiit, exceptum ex archivo Epternacensi. In illo itaque testamento, Taxandriam, quæ & quanta sit, indicat per loca & vicos quos relinquit monasterio Epternacensi, ex cujus quoque archivo accepimus exemplar diplomatis quo *Engelbertus Franco Salius* tot ante sæcula *Alphein*, hodie *Alphen*, S. Willibrordo donavit, uti in tempore memorabitur libro sequenti quando de pago illo agemus.

Wilhelmus Heda in Historia episcoporum Ultrajectensium: in actis Adelboldi episcopi XIX. exhibet diploma ejusdem episcopi *de vassis sive fide addictis ecclesiæ & Episcopo Trajectensi.* Inque eo legitur: *Dux Brabantiæ est liber feudalis Ecclesiæ Trajectensis & tenet in feudum civitatem lapideam in Tiele, cum prædiis, familiis, mancipiis, sylvis, aquis, piscationibus, pascuis, pratis, & Salictum juxta prædictam civitatem Tiele situm, & omnibus ad civitatem pertinentibus eandem.*

Item totam Campiniam usque Tournoutervoerde, *cum mancipiis, & sylvis, campis, officiumque ejus est quod vocatur, & est Dapifer Episcopi Trajectensis, &c. actum in Tulpiaco castro anno Domini* M. XXI. IV. *Non. Jannuarii feliciter amen.*

Buchelius in Notis Historicis quibus Hedam illustravit. *Hæc commemora-*

moratio inquit *quibusdam suspitione non caret, atque ut mihi quidem videtur non est hujus loci atque temporis, sed ad aliquem sequentium episcoporum referenda. Extat tamen in archivis Collegiorum Trajectensium aliquoties antiquo satis charactere conscripta, & præter nostrum, ejus meminerunt MSS. quædam Bekæ exemplaria. Item Snoyus lib. v. Holland. in Theodorico. 3. Noviomagus, Gerbrandus, & Hamconius. In libro Cameræ episcop. Tra. fol. 74. talis est epigraphe: Memoriale & scriptum D. Adelboldi episcopi Tra. de liberis vasallis ecclesiæ Trajectinæ, & eorum feudis quæ tenent ab ecclesia.*

Atque hæc de Taxandria in tantum dicta sunto, in cujus umbilico situm *Turnhoutum*, quod Henricus Lotharingiæ Dux, recenset inter oppida nova quæ fecerat, uti constat diplomate suo apud Miræum in Not. eccle. cap. c. xc. & Pius IV. enumerans oppida Antverpiensis episcopatus, inter ea quoque *Turnhoutum* comprehendit, quod lib. I. cap. XVII. docuimus.

Verùm, si *ante adventum Normannorum Silva Thoroldi vocabatur* & *Abbatiæ Bavonicæ peculium, dono Ludovici Pii.* Uti certo scire se asserit Gramajus in Antv. lib. IV. cap. XII. inquirant ii quibus in monimenta S. Bavonis conceditur prospectus, nos quidem ea aliquando perlustravimus, sed adeo difficilem invenimus aditum, ut revertendi nullum nobis manserit desiderium.

Hoc quidem documentis authenticis docere possemus, initio sæculi Christi XII. hanc ditionem ad Bertoldos Mechliniæ dominos attinuisse, & consentit Petrus Divæus Rerum Brabanticarum lib. VIII. in gestis Gothfredi Barbati, scribens ad annum 1107. *Solus ex Bertoldorum clarissima familia Arnoldus novo Duci obsistebat, omni obsequii genere denegato: opibus nimiis, ac potentiæ confisus: cùm in ipso Brabantiæ umbilico Mechlinienses, Grimberganos, Turnoutanos, ac Ghelenses possideret: unde effectum, ut rebellem, quoad viveret sub jugum mittere non potuerit: quinimo semel ab eo cruentissimè victus, omnem nobilitatis florem amisit, & Brabantia multis in locis vastata est.*

Quomodo vero aut quando à Bertholdis Turnhoutum devenerit ad Brabantiæ Duces, hactenus ignoramus. Certè ante quadringentos & quod excurrit annos, Turnhoutum ejus erat nominis & amplitudinis, ut cum primariis Brabantiæ urbibus, Lovanio, Bruxella, Antverpia; aliisque oppidis, mutuæ concordiæ, amicitiæ, & defensionis fœdus ex pari fecerit anno 1261. Alheide Principe provinciam moderante: cujus fœderis authentica exemplaria in dictarum urbium archivis & tabulariis publicis hodieque extant & asservantur: & typis jampridem ea vulgarunt Aub. Miræus in Donationum Belgicarum libro primo cap. CXI. & Antonius Anselmus in codice diplomatum & privilegiorum Belgicorum.

Joannes tertius Brabantiæ Dux oppidum terramque omnem Turnhoutanam in dotem dedit Mariæ filiæ suæ, quam Reinaldo Sicambrorum (Geldros hodie vocant) Duci nupsit anno M. CCC. XLVII. de qua dote ita commemorat Divæus Rerum Brabanticarum lib. XV. ad annum 1357. *Mariæ verò Reinaldi, Gelriæ Ducis uxori doti data erant, à Joanne patre, Turnhoudana terra comprendens Turnhoudam, Wechelam, Chierlam, Lillam, Berzeum, Vorselariam, stagnum Marci (vulgo Marxplas) Arendongam, Weldam, Poppelam, Ravelsiam.*

Hæc

Hæc post obitum Principis Reinaldi mariti sui, locum mirificè excoluit, & amplo castello decoravit, aut vetus quod inibi fuit auxit, siquidem scribit Gramaius loco supra citato, post Normannorum discessum, *nemus vicinum venationi aptissimum, à Ducibus frequentari, vicus arce instrui, & Castellano cæpit, sed an illo quo aliam videmus loco, fuerit arx, an alio incertum.* Hoc equidem certò didici, cum arcis parietinæ ætate nostrâ instaurarentur, reperta esse fundamenta perantiqua, & diversa à fundamentis ante annos trecentos à prædicta principe jactis.

Ab eadem institutum Canonicorum Collegium in æde Divi Petri & largiter dotatum, quod immunitatem ab Apostolica sede impetravit, ut ab Ordinarii Jurisdictione immune, solum Romano subesset Pontifici. Erectionis diploma ex archivo dictæ ecclesiæ nacti sumus cujus hæc sunt verba.

Universis Christi fidelibus præsentes inspecturis, Maria de Brabantia Dei Gratiâ Ducissa Gelriæ, Comitissa Zutphaniæ, Franco Mariscalci Persona Personatus, & Joannes Pauli, rector parochialis ecclesiæ S. Petri in Turnhout, Cameracensis diœcesis, æternam in Domino salutem. Cupientes vt dicta ecclesia parochialis quæ infra dominium patrimonii nostræ Dominæ Mariæ situatur in Collegium erigatur. &c. in quorum omnium testimonium & munimen, Nos domina Maria, Franco Persona, & Joannes Pauli Rector antedicti, præsentes litteras nostrorum appensione sigillorum duximus roborandas. Datum & actum apud castrum nostræ Mariæ de Turnhout. Anno à nativitate Dñi M.CCCXCVIII. *mense Julio.*

Hanc erectionem ratam habuit Bonifacius Papa IX. anno 1399. octo. kal. feb. Pontificatus sui anno X.

Item Petrus Cameracensis Episcopus anno 1398. mense Julio nec non Capitulum & Archidiaconus Cameræ. quorum diplomata & plurima alia eodem spectantia penes me habeo.

Beginasium quoque auxit, templumque ejusdem ampliavit anno 1372. hucque referenda duo subjuncta diplomata, affectum ejus sororisque suæ Brabantiæ Ducissæ, in Beginas testantia.

Wy Maria van Brabant bider genaeden Godts Hertoginne van Gelre ende Grevinne van Zutphenne. Doen kond allen lieden die dese letteren sullen sien of hoꝛen lesen / dat wy puerlijck om Godes wille gegeven hebben / ende geven midts desen brieve vooꝛ ons ende vooꝛ onse naercommelingen innermeer den Beghine die woonen ende naemaels woonen sellen inden Begghijnhove onser Poꝛte van Turnhout vꝛi te wesen van beden / van dienste / ende anders van allen ongelre / ende alsulcke vryheyt te gebꝛuycken als Begine tot Herentals / ende tot anderen steden in Bꝛabant in Begghijnhove hebben van onsen ouders die Hertogen in Bꝛabant geweest hebben besegelt / dyer Godt genaedich wesen moet. In oꝛconde des soo hebben wy desen bꝛieff doen segelen met onsen segel / gegeven int jaer ons Heeren dusent dꝛi hondert t'seventich en twee / opden vijffthienden dach in Octobꝛi ende was gesegelt met eenen roden wasschen segele onderuythangende aen eenen enckel parcquementen steerte.

Johanne byder Gratien Godts Hertoginne van Luxemboꝛch / van Lotrijck / van Bꝛabant / en van Lunboꝛch / ende Maeckgrevinne des H. Rycks doen conde allen luden / ende bekennen openbaerlic mit desen bꝛieve dat wy alsulcke gratie / ende gifte als onse lieve suster wijlen vꝛouwe Marie van Bꝛabant Hertoginne van Gelre / ende Grevinne van Zutphene daer Godt die Ziele aff hebben moet gedaen heeft den Beginen onser vꝛiheyt van Turnhout als vꝛy te wesen van beden van dienste ende van allen ongelde gelijc hoir bꝛieve begripen daer aff die teneur hier naer volght wy Maria van Bꝛabant &c. als F. Præcedenti om der gonsten wille die wy totten vooꝛsz. Beginen dꝛaegen / ende om dat sy te meer gehouden moeten sijn / ende bliven te bidden vooꝛ ons / ende onser lieber suster vooꝛsz. ende vooꝛ onse vooꝛdees / geconfirmeert / gelooft ende gesteeicht hebben / confirmeren / loven / ende ste-

digen mit desen brieve voor ons onse erfven / ende naercommelingen / ende willen dat hen die voorsz. gratie ende gifte voortaen wil ende onveebrekelick gehouden worden / t'eeuwelichen dagen / ende des t'oirconden hebben wy onsen segel aen desen brieve doen hangen gegeven te Turnhout sessentwintich dagen in Mey int Jaer ons Heeren dusent dri hondert negen ende negentich / ondergesz. Per Dominam Ducissam Personaliter ende geteeckendt J. de Opstal / ende gesegelt met den voorsz. segele onder uythangende aen eenen dobbelen parquementen steerte in gelen wassche.

Miranda scribit Peterus Coens in disquisitione sua historica de Origine Begginarum Sect. 6. & ex illo Augustinus Wichmans in Brabantia Mariana lib. 3. cap. 49. de quadam visione cælesti Mariæ Ducissæ ostensa. Unde volunt motam fuisse ad fundandum in horto suo hunc Begginarum Conventum, quam hic quoque commemorarem, si aliunde quam ex sola traditione vulgi constaret.

Sub annum millesimum trecentesimum, Turnhouti fundatum est Hospitale, ex donis ac opibus privatorum civium, in subsidium pauperum, inibique languentium; ac peregrinorum Turnhoutum confluentium. Accessit huic privatorum fundationi Joannis Lotharingiæ ac Brabantiæ Ducis, ejus nominis secundi, liberalitas ac munificentia, qui *jus inventorum pecorum*, seu animalium, quod illi ratione dominii sui, in Turnhout, vicinisque locis, intra tertium à dicto loco lapidem competebat, eidem Hospitali contulit & donavit, anno M. CCC. XI. Donationis ejus Diploma libuit hîc adjungere: licet jampridem regale donum vendiderit.

Nos Joannes Dei gratia, Dux Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgiæ, &c. Notum facimus universis per præsentes, quod nos contulimus pure propter Deum, in bestiis seu animalibus perditis, scilicet bobus, equis, ovibus, porcis, apibus, & cæteris feris, quocumque nomine vocentur; omne jus, quod ad nos ratione dominii spectare cognoscitur, Hospitali nostro de Turnhout, in districtu villæ de Turnhout & omnium villarum per spatium trium leucarum, & amplius à villa de Turnhout distantium, de quibus feris veri domini non inveniuntur, seu ignorantur; in subsidium pauperum in dicto nostro Hospitali commorantium seu languentium; verum-tamen si veri domini venerint ad prædictum Hospitale, & legitimè docuerint, talia animalia ad se pertinere, volumus quod sine difficultate reddantur eisdem; dum tamen de expensis satisfecerint Hospitali, secundum taxationem proborum. Quare universis Iudicibus nostris, Schultetis, Præconibus, Receptoribus, Forestariis, & Iudiciariis, sub obtentu sui officii, & nostra gratiæ, districtè præcipimus ut non de dictis & talibus bestiis se intromittant ullo modo, sed ad dictum Hospitale nostrum curialiter deducant & deduci faciant, sine morâ & omni difficultate remota. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum Anno Dñi M. CCC. XI. *Sabbato post Assumptionem Virginis Gloriosæ.*

Quam donationem confirmatione sua roboravit Joannes III. Lotharingiæ, Brabantiæ & Limburgiæ Dux Joannis II. filius an. Domini M. CCC. XIV.

Joanna quoque Brabantiæ Ducissa Joannis III. filia, non tantum Liberalitatem ac donationem avi sui confirmavit, verum insuper illi superaddidit *jus inventorum pecorum per villas* Eersel & Goirle, *Anno Domini* M. CCC. XC.

Fundata quoque est Sacellania in dicto Hospitali, à memorata Maria Geldriæ Ducissa, ad Invocationem S. Joannis Baptistæ, & Eligii cujus collatio, ac omnimoda dispositio ad Capitulum ibidem Divi Petri pleno jure spectat.

Gaudet

Gaudet hæc ſacellania, ſicut & cæteræ, diſtributionibus, aliiſque chori emolumentis. Ad vinum pro exigentia Benificii Capitulum tenetur, juxta contractum capitulum inter & ſenatum ac Juratos initum anno M. D. LIX. poſtmodum vero, Sacellaniæ præfatæ *Præſentandi Jus* Xenodochio donatum, Curæque ejuſdem à Capitulo annexum, quam donationem Gaſpar Nemius epiſcopus Antverpienſis confirmavit diplomate ſuo anno 1639. quinta Martii.

Cura ſeu regimen dicti Hoſpitalis, penes annales præfectos, à ſenatu creatos ſemper fuit, donec locus hîc, in Monialium conventum reformatus civiumque neceſſitatibus magis utilem. Quod anno 1608. contigit annitente potiſſimum ac allaborante ſenatu, quando Joannes Miræus Epiſcopus Antverpienſis Hoſpitale in Conventum Monialium immutans, adinſtar Lyrani, Noſocomium fidumque ægrorum receptaculum erexit. Et Annam der Kinderen Religioſam Lyrâ evocatam huic loco præfecit & colligendis virginibus, quæ ſub Divæ Eliſabethæ Regis Hungariæ filiæ Patrocinio Regulam S. Auguſtini profitentur ac contage infectis ſubvenirent; primam Matrem conſtituit. Erectio ex illa feneſtræ inſcriptione liquet, quâ præfatus epiſcopus cohoneſtare voluit hujus Noſocomii Templum.

Rev^mus^. D. Joannes Miræus

Epiſcopus Antverp.

ΞΕΝΟΔΚΕΙΟΝ Hoc erexit in ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ.

Anno Salut. M. DC. VIII.

Viſitur in eadem eccleſia ad boream, feneſtra decorata inſignibus *Philippi Le Roy domini de Ravels* hujus quoque loci benefactoris.

Cæterum, Archiduces Albertus & Iſabella Belgarum Principes, pacta conventa hujus domus epiſcopum inter & communitatem, confirmarunt: & Joannes Malderus, Miræi ſucceſſor, auctoritate ſua ordinaria perfecit anno 1611. Ipſas confirmationis ac erectionis tabulas, quod pactorum Miræi ac Archiducum indulti meminerint, ſubjiciendas duximus.

Joannes Malderus Dei & Apoſtolicæ ſedis gratiâ Epiſcopus Antverpienſis, Omnibus has viſuris ſalutem in domino. Exponi nobis fecerunt dilecti nobis in Chriſto Schultetus, Quæſtor, Scabini, Burgimagiſtri, Æditui, Eleëmoſynaris Magiſtri Hoſpitalis Jurati, ac alii cives Municipii de Turnhout, in prædicto municipio antiquitus ex eleëmoſynis civium ac vicinorum, accedente & principum liberalitate, fundatum eſſe Hoſpitale, in ſubſidium pauperum eo confluentium, & commorantium, ac languentium ibidem, ac alias ad ibi exercendum opera miſericordiæ. Ac ejuſdem Hoſpitalis beneficio jam à multis annis fere non alios uſos eſſe, aut uti, quam mendicos & vagabundos, inter quos etiam plures reperti ſunt latrones, ac aliàs criminoſi, qui propter ſcelera ſua ſupremo ſupplicio affecti fuerunt, aut alias graviter puniti. Et quandoquidem idem Municipium admodum ſubjectum ſit morbis contagioſis, ac contra eam neceſſitatem de nullo ſubſidio proviſum, valde pium opus fore, ſi prædictum Hoſpitale erigeretur in Monaſterium Monialium, quæ ex bonis & proventibus ejuſdem alerentur, ac populo in neceſſitatibus ſubvenirent.

In quam rem, præterquam quod illius Hospitalis situs & structura valde commoda est, multi testamentis suis bonam pecuniæ summam legaverunt, aliique legaturos se declarant. Ac ipsi Oratores cesserunt, transtulerunt & incorporari fecerunt certos fundos & domos, prædicto Hospitali vicinas & contiguas, & nominatim hortum Balistariorum præter omnia bona, jura, & proventus, quæ dicto Hospitali hactenus competierunt. Promiseruntque omnem favorem se auxiliumque præstituros Monasterio, & servaturos immunes dictas Moniales ab omnibus exactionibus, impositionibus, talliis, gabellis, & quibuscumque oneribus, ordinariis & extraordinariis, cujuscumque conditionis fuerint & esse possint; earumque bona, quæ antè dicto Hospitali competebant. Et pro singulis pauperibus, qui in dictum Hospitale, de consensu eorum qui intervenire debebunt, certa subsidia contribuere ex proventibus eleëmosynariorum, & mensa S. Spiritus, pro ut aliis pauperibus municipii dari consuevit: videlicet, ab eleëmosynariis singulis septimanis, personis singulis septem libras panis, & unam libram lardi: & à mensa S. Spiritus, singulis hebdomadatim decem stuferos. Eaque ex causa morientium in dicto Hospitali, bona mobilia quocumque loco sita devolvantur ad dictum Hospitale, sic quod in contrarium testari aut disponere non poterunt, bona vero immobilia, si de iis testati non fuerint, devolventur pro tertia parte, ad dictum Hospitale, pro altera tertia parte ad eleëmosynarios; & pro residua tertia parte ad mensam S. Spiritus dicti Municipii, juxta diversos tractatus desuper habitos, cum Bonæ memoriæ R.mo D. Joanne Miræo prædecessore nostro, & serenissimi Principis nostri Indultum & confirmationem, quorum copias authenticas à secretario nostro signatas, & quibus perinde fidem habendam decernimus, ac si originalia monumenta ac litteræ apparerent, præsentibus litteris nostris pone adjungi curavimus, ut iisdem penes se servatis (originalibus videlicet in Archivis episcopalibus depositis) dicta Mater & Religiosæ Sorores uti possint, pro ut occasiones exegerint. Supplicantes à nobis epropter, ut prædictum Hospitale erigeremus in Monasterium Monialium, quæ ibidem residentes, ut prædictum est alerentur, & populi necessitatibus subvenirent.

Nos attendentes hujusmodi preces esse justas & rationi consonas, ac prædictis oratoribus, quantum possumus subvenire & providere cupientes, de precum veritate sufficienter informati, auctoritate nostra ordinaria, & à Sacro Sancto Concilio Tridentino nobis attributa prædictum Hospitale in Monasterium Monialium Ordinis S. Augustini tenore præsentium erigimus & instituimus, cum honoribus & privilegiis & prærogativis, Monasteriis dicti ordinis competentibus. Ita tamen, ut Mater & Religiosæ sorores pro tempore futuræ, Regulam & statuta ejusdem Ordinis exactè servare teneantur. Nobisque & successoribus nostris, tamquam ordinariis, in omnibus & per omnia subsint. Ita quod ad directionem ecclesiasticam dicti Hospitalis dictum Municipium nullo modo se intromittere poterit, sed ad loci ordinarium solum semper spectabit, qui & Monialium numerum pro temporum ratione determinabit, Confessariumque quem elegerit ex subditis Capituli Turnhoutani, si commode fieri poterit, alioquin quem judicaverit expedire, constituet, ad nutum suum amovibilem. Permittentes ac facultatem facientes Matri & Religiosis ibidem à R.mo Prædecessore nostro ad solatium incolarum dicti Muncipi provisionaliter constitutis, dicti Hospitalis Jurium, fructuum, bonorum, proventuum, & quorumcumque emolumentorum possessionem per se, vel suum procuratorem apprehendere, apprehensumque perpetuo retinere, nec non dictos reditus fructus & proventus in suos libere licite;ue convertere. Ita tamen, quod tenebuntur dicti Monasterii Mater & Religiosæ, administrationis bonorum per se, vel aliquem cui ab iis commissum erit, habita, rationem & computum quoties fuerint requisitæ, & saltem semel quotannis reddere coram nobis, vel à nobis deputato & Pastore, nec-non duobus ex Magistratu designandis. Ac in cæteris omnibus statutis & ordinationibus à nobis, nostrisque successoribus faciendis, promptè obedire. Datum Antverpiæ in Aula nostra episcopali, Ann. M: DC. XI. Mensis Aug. die XXVII.

Visitur in collegiata Turnhoutana ecclesia in facello Divi Georgii fenestra vitrea, etiamnum integra, dono data à Joanne III. Brab. Duce, inque ea, ejus, uxorisque & prolium simulachra artificiosissimè picta, inter quæ, cum sit imago præfatæ Mariæ, hic loci & tota Brabantia æternum venerandæ, curavimus memoratam fenestram in æs incidi cujus schema in sequenti pagina cernere licet.

Cæ-

Cæterum, Joannes Iſacius Pontanus Hiſtoriæ Gelricæ lib. VIII. ad annum M. CCC. XCVIII. agens de obitu Mariæ Duciſæ Geldriæ, ita ſcribit. Corpus defunctæ in æde Minorum Bruxellis humo mandatum, conditumque eodem mauſolæo, quo mater cognominis Maria condita, cum ejuſmodi epicedio.

Requieſcunt corpora Illuſtriſſimarum, Principum & Ducisſarum Mariæ Senioris, filiæ quondam Ludovici Comitis Ebroicenſis filii Regis Francorum, quæ fuit conjux gratioſa magnifici Principis Joannis hujus nominis III. Lotharingiæ, Brabantiæ, & Lymburgi Ducis, quæ obiit anno 1335. menſis Octob. 30. Atque Mariæ filiæ junioris, præfatorum Ioannis III. & Mariæ Ducum Brabantiæ, quæ fuit Duciſſa Gelriæ, & Domina de Turnhout. Obiit an. 1399. I. die menſis Martii.

Morte præfatæ Principis, rediit ad Brabantiæ Duces Turnhoutum; quod longo dein poſt tempore, Imperator Cæſar Carolus V. Mariæ Auſtriacæ, Hungariæ Reginæ, ſorori ſuæ, ad vitam donavit, cujus diploma ſubjungo.

CHarles *par la divine clemence Empereur des Romains &c. a tous ceux qui ces preſentes verront ſalut. Scavoir faiſons, que conſiderans les grands, notables, & treſaggreables ſervices, que noſtre treschere & treſamée ſœur, Madame Marie d'Auſtrice, Royne Douagiere de Hongrie, de Boheme &c. par nous commiſe Regente & Gouvernante en Pays-bas, nous à faict depuis la dicte regence; ayant en noſtre abſence gardé & preſervé noſdicts pays des invaſions de nos ennemys, & iceux pays augmenté & mis en repos, ſeurté & tranquilité, & faict devoir de bonne Regente, à treſgrand ſoing, peine labeur & diligence, comme il eſt notoir à chacun. Dont, oultre la ſingulière affection & amour fraternelle, que naturelement luy portons, nous ſentons & cognoiſſons grandement tenu & obligé à elle.*

Nous, pour ces cauſes, & aultres juſtes & raiſonnables Conſiderations, à ce nous mouvans deſirans aucunement l'en remunerer; avons à noſtre dicte ſœur la Royne, de noſtre propre mouvement, auctorité & puiſſance abſolute, pour nous, nos hoirs, & ſucceſſeurs, Ducqz & Ducheſſes de Brabant, donné accordé, cedé, delaiſſé, & tranſporté, donnons, accordons cedons, delaiſſons & tranſportons, de grace ſpeciale, par ces preſentes, nos ville, chaſtel, terre & Seigneurie de Turnhout, leurs appartenances & dependences, ainſi quelles ſe comprendent & extendent en toute Juſtice, haulte, moyenne, & baſſe, mere & mixte impere, collation de Benefices, donacion d'offices, prez, boic, paſtures, terres labourables, cens, rentes, chaſſe, garennes, fours, moulins, rivieres, eſtangs, vinaiges, fouraiges, toulieux, oſſennes, droict d'aubainte, de mortes mains, fourfaictures, & confiſcation avec tous & quelconques autres droicts, membres & parties de Domaine & revenuz y appertenans, ſans rien y reſerver fors ſeulement noz aydes, reſſort, & droict de ſouveraineté pour par noſtre dicte ſœur la Royne, en jovyr & poſſeſſer le cours de ſa vie durant tant ſeulement: en toute telle haulteur, auctorité, prouffit, & revenu que nous en avons jouy, & jovyſſons encoree a preſent. Laquelle haulteur & auctorité elle ſera tenue garder & faire garder, ſans y laiſſer contrevenir, ou l'enfraindre. Luy accordant & octroyant, quelle puiſt & pourra prendre & apprehender la poſſeſſion & jovyſſance de noſdicts ville, chaſtel, Terre & Seigneurie de Turnhout, enſemble des membres & parties de domaine & revenuz, & tous aultres droicts quelconquez y appertenans, deſſus ſpecifiez, des le premier jour de Janvier dernier paſſé.

Vueillans & ordonnans que des lors en avant, nos officiers tant de Juſtice, que de recepte dudict Turnhout & des membres & parties de domaine y appertenans, ayent à eux deporter de l'exercice de leurs eſtats & offices & entremiſes & mettes dudict Turnhout, appertenences & dependances, & en laiſſent convenir à ceux que noſtre dicte ſœur y commettera.

Et à c'eſt effect, avons deſmaintenant pour lors quicté, abſoubs, & deſchargé, quictons, abſolvons, deſchargons par ceſdicts preſentes, les ſermens que noſdicts officiers, es mectes dudict Turnhout, nous ont faict a raiſon de leur dictz eſtatz & offices. Comme auſſy abſolvons les gens de loy illecque, vaſſaulx, nobles, fiefuez, bourgois, manans & habitans, du ſerment que quant à ce ilz nous doivent. Vueillant auſſy que doreſenavant, ilz cognoiſſent noſtre dicte ſœur la Royne pour leur Dame Et comme telle luy faſſent ſer-

Castellum de Turnhout. pag 397

serment de fidelité, foy & hommage, & obeyssent le cours de la vie durant tant seulement, comme dict est, &c.

En tesmoing de ce nous avons signé ces presentes de nostre main, & y faict mettre nostre seel. Données en nostre ville de Maestrecht, le premier jour de Mars, l'an de grace, Mil cinq cent quarante cinq. Et de nos Regnes, a sçavoir du Sainct Empire, le vingt sixiesme: des Espaignes, des deux Sicilles & tous nos autres regnes, le trentiesme. CHARLES.

Par l'Empereur & Roy
BAVE.

Hæc ædificiis novis Turnhoutanam arcem, quâ plurimum delectabatur, ampliavit: tradente Gramajo loco supra citato, hisçe verbis.

Castrum elegans, & munitum à Maria Gelrensi ædificatum, ab Antonio Duce altera concameratione auctum, à Maria Hungariæ Regina usufructuaria renovatum, turribus quatuor cinctum, horto fonte qui adhuc Reginæ cognominantur ornatum.

Post ejus in Hispaniam discessum, Turnhoutum plurimum de pristino splendore amisit, civilis belli Belgici malis, siquidem medio Brabantiam inter & Bataviam intervallo, loco patenti situm, quotannis insederunt exercitus, unde attritum passim, domibus plusquam sexcentis excisis, arce aliquoties obsessâ, ac tandem exustâ, vel ut aliquibus placet fortuitò incensâ, templo ab iconoclastis violato & direpto, miseranda diu rerum facies fuit, donec pace inter Philippum IV. Hisp. Regem & fœderatos Belgii Ordines anno 1648. conclusâ, cuncta refovente, locus reviviscere cœperit, transieritque dono memorati Regis ad Auriaci Principis Frederici Henrici Nassouii Comitis viduam *Æmiliam de Solms*, cujus donationis diploma subjungimus.

PHILIPPE *par la grace de Dieu Roy de Castille, de Leon d'Arragon, &c. A tous ceux qui ces presentes verront Salut comme par le traitté de paix arresté entre nous, & les Srs. Estatz des Provinces unies du pays-bas le 30. Janvier 1648. & publiée en la ville de Munster le 17. de May ensuivant, & certains peinctz separement concluz entre Don Gaspar de Bracamonte & Guzman, Comte de Peneranda Gentilhomme de nostre Chambre de noz Consaulx de Chambre & justice, nostre Ambassadeur extraordinaire en Allemaigne, & nostre premier Plenipotentaire pour le traitté de la paix generale en nostre nom d'une part, & Messire Iehan de Knuyt Chlr. Sr. de Viel & nouveau Vosmaer, & representant les nobles a l'assemblée des estatz de la province de Zelande Ambassadeur Extraordinaire & Plenipotentaire des estatz generaux desdits provinces pour ladite paix & premier Conseillier de feu le Sr. Prince d'Orange de la part d'icelluy d'autre, le vingte septiesme de Decembre 1647. plus particulierement referez au 45. article dudit traité, il a este convenu, & promiz que pour entierement estaindre toutes les actions & pretensions que led. Sr. Prince pouvoit avoir envers nous, où a nostre charge nous cederions, & donnerions au prouffit de Dame Emilie Princesse Douairiere d'Orange, mere du Sr. Prince d'Orange a present vivant la terre & Seigneurie de Turnhout, scituée en nostre Duché de Brabant avec le chasteau, bancq de Schoonbroeck & touttes aultres appendences, droictz, & jurisdictions sans rien reserver, mesmes de faire suivre a icelle Dame Princesse avecq la mesme terre & Seigneurie de Turnhout les villages, hameaulx & aultres droictz qui d'ancienneté ont dependu, & appartenu a icelle terre & Seigneurie, comprins ceulx qui par*

cy devant ont esté venduz, & desmembrez de nostre part, lesquelz nous avons prins a nostre charge de rachapter, & d'en contenter, & satisfaire tous ceulx qui pourroyent avoir quelque droict, ou possedoient, quelques parties de ladite Terre & Seigneurie en la deschargeant de toutes rentes, a rachapt, deniers levez a interest, engagemens & aultres charges, sans rien reserver a l'effect que ladite Dame Princesse, ses hoirs successeurs ou ayans cause en puissent jouyr librement purement & plainement, sans aulcune controverse ou engaygement. Le tout a charge & condition de tenir ladite Terre & Seigneurie de Turnhout avecq ses appartenances de nous en fieff a cause de nostredit Duché de Brabant, & que la religion Catholicque sera maintenue amsy qu'elle y estoit pour lors, & les Ecclesiasticques en leurs biens fonctions libres exercices immunitez ainsi qu'il est plus particulierement reprins dans le traicte & accord en dressé soubz les respectives signatures desdits plenipotentaires en date que dessus, dont la teneur est telle: Comme Don Gaspar de Bracamonte & Gusman Comte de Peneranda Gentilhomme de sa Mate. d'Espaigne du Conseil de la Chambre, & justice, son Ambassadeur extraordinaire en Alemaigne, & son premier plenipotentaire pour le traicte de la paix generale, &c. de la part & au non de sadite Majeste & Messire Jean de Knuyt Chlr. Sr. du vieu & nouveau Vosmaer, & representant les nobles a l'assemblee des estatz de la province de Zelande, Ambassadeur Extraordinaire & Plenipotentaire des estats generaux des provinces unies pour le traicté de la paix & premier Consellier, de feu Prince d'Orainge de la part & au nom d'icelluy Prince, ont faict certain accord en date du 8. Janvier 1647. touchant les pretensions, qu'icelluy Prince pretendoit avoir a la charge de sadite Mate. & que du depuis ledit Sr. Prince est venu a deceder ont les susdits contractans a scavoir le susdit Seigr. Comte de Peneranda au nom de sadit Mate. & ledit Sr. de Knuyt au nom du Sr. Prince d'Orange a present derechef convenu, & accordé, que le susdit accord du 8. de Janvier 1647. demeurera en son entiere force, & vertu pour estre punctuellement observé, & executé en tous poinctz, horsmis & excepté ce que se trouve changé par ce present accord s'ensuye, a scavoir que pour esteindre entierement toutes actions, & pretensions que ledit Sr. Prince pouvoit avoir envers sadite Mate. elle donnera, & cedera, absolutement audit Sr. Prince, ou s'il vient a mourir devant la conclusion & ratification du susdit traicté de paix, a ses hoirs & successeurs ou ayans cause, la terre & Srie. de Montfort, scituée a l'entour de Ruremonde avecq touttes appendences & dependences, droicts & jurisdictions d'icelle sans rien reserver prometant sadite Mate. de faire augmenter les revenuz de la susdite Terre & Seigneurie par pieces, ou terres d'alentour de la scituées, jusques a trente deux mille florins par an, sans deduction, ou reserve, donnera & cedera oultre ce encor sadite Majeste au prouffit de la Dame Princesse d'Orange Douariere Mere du Seigneur Prince d'Orainge la ville & Segneurie de Sevenbergen, avecq tous droicts, jurisdictions, & revenue en dependans, sans rien reserver, item cedera & donnera encor au prouffict de ladite Dame Douariere la Terre & Seigneurie de Turnhout scituée en Brabant, avecq le Chasteau, bancq de Scoonbroeck, & touttes aultres appendences & dependences droicts & jurisdictions, sans rien reserver, promettant sadite Majeste de faire suivre avecq la susdite terre & Seigrie. de Turnhout a ladite Dame Princesse Douariere les villages hameaux & aultres droicts, qui d'anciennetè, ont dependu & appartenu a icelle terre, & Seigneurie comprins, ceulx qui par cy devant ont esté venduz & desmembrez par sadite Majeste

s'obli-

s'obligeant sa Majeste les faire rachapter & d'employer audit rachapt, jusques a la somme de vingt a vingt cincq mille florins, & non plus, promettant aussy sadite Majeste de contenter, & satisfaire tous ceulx qui pourraient avoir quelque dreict, ou possedent quelques parties sur lesdites trois terres, ville & Seig^rie. de Montfort, Zevenberghe, & Turnhout, & en oultre sa Ma^te. s'oblige aussy a descharger lesdites parties de touttes rentes a rachapt, deniers a interest engagemens, & touttes aultres charges sans rien reserver, afin que ledit S^r. Prince, & ladite Dame Princesse sa Mere, leurs hoirs successeurs ou ayans cause (comme dict est) en puissent jouyr librement, purement & plainement sans aulcune controverse, ou engagement, le tout a charge & condition de tenir en fieff touttes lesdites terres de sa Ma^te. excepté celles tenues en fieff d'aultres, & que la religion Catholicque y soit aussy maintenue, comme elle y est presentement, & les Ecclesiasticques en leurs biens, functions libres, exercices & immunitez moyennant lesquelx transportz ledit S^r. de Knuyt au nom dudit S^r. Prince, & en cas qu'il vient a mourir devant la ratification du susdit traitté de la paix au nom de ses hoirs successeurs ou ayans cause promet de ceder & quicter toutte action & pretension qu'icelluy Prince pourroit avoir a la charge de sa Ma^te. ou de ses subjects au regard des pretensions sur lesquelles on traitte icy & encor que par le 24 article de la paix sera conditionné que ceulx sur lesquels ont esté saisiz & confisquez les biens a l'occasion de la guerre, ou leurs heritiers, ou en ayans cause jouyront d'Iceulx biens durant la paix & en prenderont la possession de leur authorité privée, & en vertu du present traitté sans qu'il soit besoing d'avoir recours a la justice nonobstant touttes incorporations au fisque, engagemens, dons en faictz, traittez, accords & transactions, quelques renontiations qui ayent esté mises esdits transactions pour exclure la partie desdits biens, ceulx a qui ils doibuent appartenir, ce nonobstant est accordé que ledit Seigneur Prince ou en cas qu'il vient a deceder devant la conclusion & ratification du susdit traittè de paix ses hoirs successeurs ou ayans cause demeureront en possession & jouyssance du Marquisat de Berghes op Zoom pour aultant que ledit Seigneur Prince le possesde a present comme aussy ledit S^r. Prince ou ses hoirs (comme dict est) seront mix de la part de sa Majeste dans la pleine possession & jouyssance de la part & portion restante dudit Marquisat de Bergues, dont icelluy Seigneur Prince n'est pas en possession & ce aussy-tost que ~~le traitté de paix~~ sera ratiffié a l'encontre de quoy & ~~pour satisfaire a l'importance~~ dudit Marquisat, sa Majeste sera mise dans la pleine possession & jouyssance des parties, suivantes, des biens appartenans en proprieté audit Seigneur Prince, a sçavoir de la ville & Baronnie de Diest, Item de la terre, & ville de Sichem, & Montaigu, Item de la Franche Seigneurie de Meerhout, & de Vorst, Item de la Franche Seigneurie de Herstal, Item de la Baronnie de Grimbergen, Item de la ville, & Baronnie de Warneston, aveca touttes appendences, & dependences d'icelles, Item de la maison dudit Seigneur Prince a Bruxelles & ce jusques a ce, que de la part de sa Majeste sera procuree l'effective permutation dudit Marquisat avecq tout ce qui en depend a l'encontre des susdits biens dudit Seigneur Prince & ladite permutation faicte, demeurerat pour tousiours ledit Marquisat audit Seigneur Prince, ses hoirs successeurs, ou ayans cause & les aultres ditz biens a sa Majeste ou a celluy a qui ledit Marquisat deburoit competer, promettant ledit Seigneur Comte de Penaranda, que de la part de sa Majeste ladite effective permutation sera procuree dedans le terme de six mois après la ratification du traittè de paix. Seront aussy de la part de sadite Majeste faictz debuoirs effectez envers sa Majeste imperiale afin que la terre de Meurs appartenante audit Seigneur Prince puisse estre augmentée de quelque place de l'empire a l'entour de la située, qui vaille par an jusques a dix mille florins, & que le tout ensemble estant erigé en Duché puisse d'oresenavant estre tenu en fieff & relever de l'empire, le tout a condition que jusques a la conclusion & ratification dudit traitté de paix ce present accord ne sera obligatoire mais ladite conclusion, & ratification estant faicte, sera le present accord entièrement & ponctuellement accomply effectué & observé & de mesme valeur, comme le susdit traitté de paix. Faicte Munster ce 27. Decembre 1647. est signé el Conde de Peñeranda, A. Brun & J. de Knuyt, & bien qu'en icelle conformité apres ladite publication de paix nous ayons a la deliberation de nostre trescher, & tresamé bon cousin Leopolde Guillaume par la grace de Dieu Archiducq d'Austriche, Ducq de Bourgoigne; &c. Lieutenant Gouverneur & Capitaine general de noz pays-bas & de Bourgoigne, &c. Et par advis de noz treschiers & feaulx les gens de nos Consaulx d'estat, &

Finances, non seulement faict rachapter les villages, hameaux & aultres droicts cy devant vendus & esclissez de ladite terre & Seigneurie de Turnhout & contenté ceulx qui y pouvoyent pretendre quelque droit, soit de proprieté, ou possession mais aussy a lad. Dame Princesse d'Orange de nostre consentement este mise en l'actuelle possession de la mesme terre avecq tout se qu'en depend, il semble touttesfois pour plus grande seurté de la mesme Dame Princesse touchant la realité de ladite Seigrie. estre convenable ainsy qu'elle nous at aussy faict requerir, d'avoir sur ce nos lettres patentes en tel cas pertinentes sçavoir faisons que nous ces choses considerées ayans pour aggreable tout ce qu'a esté faict & negotié en ce regard de nostre part & ne desirans rien plus, que de pouvoir promptement a l'accomplissement desdits promesses avecq les asseurances, & solemnitez en tel cas necessaires, avons de nostre certaine science autharité, & puissance absolue donné, cedé & transporté au pied & sur les conditions referees audit traitté, donnons, cedons & transportons par cestes au prouffict de ladite Dame Princesse Douariere d'Orange ses hoirs successeurs, ou ayans cause ladite terre & Seigneurie de Turnhout avecq le Chasteau, boscq de Schoonbroeck & touttes aultres appendences, & dependences droictz & jurisdictions sans rien reserver, avec les villaiges hameaux & aultres droictz que d'ancienneté ont dependu, & appartenu, a icelle terre & Seigrie. la quelle nous avons separé, desmembré & esclissé, separons desmembrons & esclissons des Domaynes de nostredit pays & Duché de Brabant, pour par ladite Dame Princesse ses hoirs & ayans cause, la posseder d'orsennavant paisiblement & perpetuellement comme son propre bien selon les droictz, loix, & coustumes du pays, a charge que ladite Dame Princesse ses successeurs, ou ayans cause seront obligez de tenir d'oresennavant ladite terre & Seigrie. avecq ses appertenances comme dessus de nous en plain fieff a cause de nostre Cour Feodale dudict Brabant aux droicts de relieff hommage, & aultres redebvances que tous aultres noz fieffs tenu de Brabant nous doibvent & sont soubzmis & au sur plus que la religion Catholique y sera maintenue a l'advenir, ainsy qu'elle y est & les Ecclesiastiques conservé en leurs biens functions libre exercice & immunitez moyennant quoy mandons & ordonnons aux Lieutenant & hommes de fieff de la Cour Feodale de Brabant de recepvoir ladite Dame Princesse Douariere d'Orange a tiltre que dessus pour Dame proprietaire & Feodale de ladite terre & Seigrie. de Turnhout, & ce qu'en depend, si donnons en mandement a noz treschiers, & feaulx les chefz Tresorier general, & Commis de nosdits Domaines & Finances, Chancellier & gens de nostre Conseil de Brabant, President, & gens de nostre Chambre des Comptes audit Brabant & tous aultres noz officiers soubz lesquel ladite terre & Seigneurie est situé, & lesquelz cy devant en ont eû la maniance, & recepte ensemble a touts aultres noz justiciers officiers, & subjects cui ce regardera presens ou futurs, qu'ils & chacun d'eulx a qui il appartiendra facent souffrent & laissent ladite Dame Princesse, ses hoirs successeurs representans, ou ayans cause plainement & paisiblement jouïr, & user de ladite terre & Srie. en la forme & maniere avant dicte, procedant par lesdits de noz Finances, & Comtes en Brabant a la verification & interinement de ces presentes selon leur forme & teneur, & en rapportant par nosdits officiers a qui il touchera vidimus, ou copie authenticque de cestes pour une & la premiere fois tant seulement, nous voulons lesdits noz Officiers estre tenu francq quit & deschargez en leurs comptes des parties concernantes ladite Seigneurie, ordonnans auxdits de nostre Chambre des Comptes d'ainsy le faire, sans aulcune difficulté, car ainsi nous plaist il donné en nostre ville de Bruxelles le 26. d'Octobre, l'an de grace mil six cents quarante neuf & de noz regnes le 29. & estoit paraphé Thuld. v^t. *embas estoit escript* Par Le Roy, *Monseigneur l'Archiducq, Lieutenant Gouverneur & Capitaine General, &c. Le Comte d'Isembourg Chlr. de l'ordre de la thoison d'or premier chieff Messre. Francois de Kinschot Chlr. de l'ordre militaire de S. Jacques & Pble. Le Roy aussy Chle. Sr. de Broechem Commis des Finances & aultres presens signé* Verreycken, *& estoyent icelles lettres sellées avecq le grand seel de sa Majeste en sire vermeille y appendant en double queue de parchemin & plus bas estoit escript ce que s'ensuict, les cheff Tresorier general & Commis des Domaines & Finances du Roy consentent & accordent en tant qu'en eulx est que le contenu au blancq de cestes soit fourny & accomply & en la mesme forme & maniere que sa Majeste le veult, & mande estre faict par icelluy blancq, faict a Bruxelles au Conseil des Finances soubz le seing manuel desdits cheffz Tresorier general & Commis le xxix. Juillet 1651. & estoit signé le Comte* d'Isembourgh, Dennetieres, de Grisperre, Ph. Le Roy *& encore plus bas estoit encores escripe ce que s'ensuict, aujourd'huy le 8. d'Aoust 1651. ont ces presentes lettres patentes esté veues & leues au Bureau de la chambre des Comptes du Roy en Bra-*

Brabant, & Illecq ſelon leur forme & teneur eſte interinees & enregiſtrees au regiſtre des chartres, octroys & aultres affayres dudit Brabant y tenu & repoſant commenceant l'an M. DC. *quarante ſix au de hors marqué de la lettre* M. *folio* LXXX. *verſo & ſeq. paraphé* Le Roy V^t. *& ſign.* B. Havet.

Anno 1649. beneficium profeſſa fuit in ſuprema Curia feudali Brabantiæ, uti teſtantur ſequentia.

Extract uytten Regiſter vande ontfanghen der Hergeweyden gedaen inden Souvereynen Leenhove van Brabant ab anno 1649. tot 1661. alwaer folio verſo & ſequenti ſtaet als volght.

Compareerende Heer Johan de Knuyt Riddere Heere van Voſmaer / &c. eerſte ende repreſenterende den Adel inde Staten van Zeelant / Ordinaris Gecommitteerde ter vergaedering vande Heeren Staeten Generael der vereenichde Nederlanden / ende eerſten Raedt vanden Heere Prince van Oraignen / inden naem ende van wegen vrouwe Amalie Princeſſe Douagiere van Oraignen ende naer vermoghen vande procuratie byde ſelve Princeſſe hem ter ſaecken naer beſchreven gegeven / onder haer hant teecken ende seghel binnen de ſtadt van Cleve opden xxj. May 1648. daer van de teneur hier onder zal worden geinſereert / heeft in dyer qualiteyt mits titule van ceſſie tranſport ende opdracht t'haeren behoeve gedaen by ofte van wegen onſen genaedichſte Heere den Coninck als Hertoghe van Brabant ingevolge van het tractaet van vrede geſloeten tuſſchen haere Coninckliicke Majeſteyt ende Heeren Staeten Generael vande vereenighde Nederlanden / ende de particuliere tractaeten daer by gerefereert / mede oock uyt crachte vande brieven van wegen zijne Maj. daer over in behoorelijcke forme doen depeſcheren daer van den teneur naderhandt hier te hove behoorelijck zal worden geregiſtreert: te leene ontfangen van zijne voorſz. Coninckliicke Majeſteyt ter oorſaecken zijns voorſz. Hertochdoms van Brabant / het landt ende Heerlijckheyt van Turnhout in het ſelve Hertochdom gelegen / met het Caſteel / Banck van Schoonbroeck ende allen anderen appendentien ende dependentien / rechten ende juriſdictien daer toe behoorende / mitſgaeders de dorpen gehuchten ende andere gerechticheden die van oudts daer toe moghen gehoort hebben / daerinne oock begrepen de ghene van zijne Majeſteyts wegen daer uyt vercocht ende ende gedemembreert zijnde / in alder wueghen ende manieren / ende opde conditien naerder inde voorſchreven brieven uyt te drucken daer toe mits deſen relatie wordt gedaen / doende de voorſchreven Comparant ten reſpecte van dyen aen zijne Coninckliicke Maj. als Hertoghe van Brabant in handen mijns voorſz: Heeren des Stadthouders Hulde Manſchap ende eedt van trouwe / ende allen anderen debvoiren ende in ſulcken cas gerequireert / met betaelinge van het ordinaris Heergeweyde ende andere rechten daer toe ſtaende / ten pryſe van achtenvijfftich guldens ende twee ſtuyvers. Hier naer volght den teneur der voorſz. procuratie. Amalie Princeſſe Douariere d'Orange / &c. Doen te weten alſoo byde tractaeten geſloeten mette Heeren Ambaſſadeurs ende Plenipotentiariſen vanden Coninck van Spaignien in date 8. January ende 27. Decembre 1647. is geconditioneert dat ons van wegen zijne Majeſteyt voornoemt ſoude volgen ende toegevoegent worden de Vryheyt ende die Heerlijckheyt van Turnhout gelegen in Brabant met de Bancke van Schoenbroeck ende alle andere appendentien ende dependentien / juriſdictien / recht ende gerechticheden daer van dependerende niets uytgeſondert / gelijck oock dyenvolgende t'onſen behoeve d'opdracht ende inveſtiture in behoorelijcke forme van wegen ende uytten naeme van zijne Majeſteyt van Spagnien ſal werden gedaen ende over ſulcx van noode is / een gequalificeert perſoon te committeren omme van onſen 't wegen ende t'onſen profyte de voornoemde inveſtiture ende opdracht te ontfanghen / ende voorts te doen ende preſteren / hulde / eedt ende manſchap als daer toe ſtaet / ende men gewoon is in gelijcken cas te obſerveren / ſoo iſt dat wy ons volcommentlijck betrouwende opde Cloeckheyt ende ervarentheyt van Heer Johan de Knuyt Riddere Heere van Voorſmar / &c. jerſte ende repreſenterende den Adel inde Staten van Zeelant / Ordinaris Gecommitteerde ter vergaderinghe vande Hoochmogende Heeren Staten General deſer vereenighde Nederlanden jerſte Raedt van onſen ſone den Heere Prince van Oraignen den ſelven gecommitteert geauthoriſeert ende machtich gemaeckt hebben als wy hem committeren authoriſeren ende machtich maecken by deſen / omme in onſen naeme ende onſen t'wegen te compareren voor ſoodanighe Leenhoven ende Bancken als het noodich zal zijn / ende aldaer de voorſ. goederen t'onſen profyte te leene te ontfanghen / ende daer van behoorelijcke brieven van inveſtiture te nemen / mitſgaeders te doen ende preſteren den voorſchreven Eedt Huld ende Manſchap / belovende voor goet / vaſt ende van weerden te houden allen 't gene byden voornoemde onſen gecommitteerde uyt crachte van deſes zal worden verricht / gedaen tot Cleve deſen xxj. May 1648, ende was onderteec-

vent Amalie Princesse d'Orange / ende noch nederwaerts ter ordinantie van haere Hoocheyt geteeckent Buysero / aldus gedaen binnen Brussele ten daghe maende jaere ten overstaen ende inde presentie als vooren.

Post mortem ejus, successit ei in hoc aliisque præclaris dominiis, ex filio nepos hodiernus Princeps Auriacus, quod quoque nos docet excerptum infra exhibitum.

Extract uytten Register vande verheffen gedaen inden souvereynen Leenhove van Brabant ab anno 1664. alwaer folio 398. verso onder andere staet als volght.

COmparerende Mr. Hendrick van Asten Agent van syne Hoocheyt den Prince van Orangnen / Nassau &c. heeft inden naeme ende ten behoeve dessel ffs by doode ende naer vermogen vande institutie begrepen inden testamente van wylen vrouwe Amalie Princesse Dovagiere van Orange / de date vij. Septembris 1674. te leene verheven die Heerlyckheyt stadt ende landt van Turnhout / metten gevolghe ende aenclevende van dyen doende &c. betaelende &c. lvij gul. ij. st.

Actum xxiij. Aprilis 1676. coram D. Locumtenente præsentibus D. Hullegarde & me Michiels

Non omiserim, *Maximilianum Comitem de Bossu* anno 1580. à Philippo II. acquisivisse jure pignoratitio Turnhoutanum dominium prout olim Maria Hungariæ Regina illud possederat, quod clarè apparet ex documento subjuncto.

Extract uytten Register vande nieuw vercryghen berustende inden souvereynen Leenhove van Brabant ab anno 1555. alwaer folio C. liiij. staet als volght.

HEer Peeter Grave van Bossu / den xx. Mey anno M. D. lxxx. by doode wylen Heeren Maximiliaens in zijnen tijde oock Grave van Bossu zijns heeren vaders / mits coope ende beleeninghe by ofte van weghen dessellffs Grave teghens onsen Heere den Coninck als Hertoghe van Brabant gedaen / ende gebeurt / ende der opdracht cessie ende transport byden voorss. onsen Heere den Coninck als Hertoghe van Brabant met zyne opene bezegelde brieven gedaen / hout die hooghe middele ende leeghe Heerlijckheyt vanden Lande van Turnhout metten casteele / huysinghen / rechten / preeminentien / Tollen / ende andere innecommen daer toe staende ende behoorende / om die byden voorschreven Heeren Peeteren Grave van Bossu / syne hoiren erven ende naercomelinghen oft actie van hen hebbende te besitten / possesseren ende gebruycken / zedert den iersten dach van Aprilis lestleden by forme van Pantschappe ende beleeninghe / in alder vueghen ende manieren gelijckse onse voorsz. Heere die Coninck tot noch toe ende daer te vooren wylen die Coninginne Douagiere van Hongeryen beseten gepossesseert ende gebruyckt heeft / ende die by hem vanden zelven onsen Heere den Coninck als Hertoghe van Brabant tot eenen vollen leene te houdene / totter afflossinghe toe / alleenelijcken daer uyt gescheyden den clockslag / beden / hergeweyden / ressort remissien van overjaerde delicten / legittimatien / octroyen ende confiscatien ter causen van oirloghen / oft die ghene die teghen onsen Heere den Coninck weder partye houdende zyn / ende alle andere rechten dependerende van regalien ende Souvereyniteyt / Tulcke ende gelijcke de selve onse Heere den Coninck hebbende is over zyne hooghe vasallen / alles naer uytwysen / opde conditien ende restrictien inde voorsz. opene brieven begrepen / in date den negenentwintighsten dach van Meerte int jaer ons Heeren duysent vijffhondert ende tachentich geregistreert inder Cameren van Rekeninghe ons voorschreven Heeren des Coninckx in Brabant int Register aldaer berustende boven geteeckent metten letter P. beginnende in februario M. D. tvientsebentich folys C. ix. C. x ende C. xi.

Cæterum, sub finem anni 1649. Turnhoutum incolere cœperunt Francifcani Minoritæ, ædificatis istic interjecto paucorum annorum curriculo ad monasticam habitationem necessariis officinis, templo, cœnobio, ut vix tota Brabantia melius monasterium habeant. Anno 1662. huc quoque adventavêre *Canonicæ Regulares Sancti Sepulchri* ex Hasseleto agri Leodiensis oppido, formandæ juventuti operam dantes, sequunturque Regulam S. Augustini. Nec prætereundum Turnhouti incolas tota

Bra-

Brabantia immunes eſſe à telonio, ex privilegio Wenceſlai Ducis. Comperio etiam Senatum populumqne Turnhoutanum cum cæteris urbium Brabantiæ legatis ſtatuta Cortenbergenſis concilii ſigillo ſuo muniviſſe anno 1312. referente Petro Divæo ad eundem annum, Rerum Brabanticarum libro tertio & ex eo Chriſtop. Butkens Trophæorum Brabantiæ lib. 4. fol. 367. Et tradente Gramajo Turnhoutum *maluit oblatâ mœnium ſub Carolo* V. *concluſione, primatum inter municipia, quam inferiores inter opida partes tenere.*

Sigillum, ad cauſas dictum, venatorem & canem qui cervum fugientem inſequitur præfert, ad nemus proximum *Groothout* venationi aptiſſimum reſpicit & alludit, quod inter præcipuas Brabantiæ ſylvas (quas Francas Warandias vocant) cenſitum.

Out-Turnhout locus eſt Sancto Bavoni ſacer, vetuſque hujus tractus parochia, aſt jampridem collegiatæ eccleſiæ Sancti Petri in multis obnoxia, quæ antiquis temporibus ab illa emanârat, aliter ſentit Joannes Hoybergius in notationibus in Corſendoncam Joan. Latomi.

Cæterum, abſoluam hoc caput verbis quibus Joannis Baptiſta Gramaye in Antv. lib. IV. cap. XII. de Turnhouto orditur. *Municipium hoc omnium totius Brabantiæ primas tenet, antiquitate, amplitudine, ſplendore, privilegiis & ornamentis.*

Antiquitatem docuimus, privilegia & ornamenta oſtendimus, amplitudinem verò & ſplendorem diſcet lector ex adjuncto loci iconiſmo.

Denique, ex quodam veteri cartulario aſſervato in archivo Turnhoutano, excepi ſequentia hunc locum eique vicinos pagos tangentia.

Turnhout / Arendonck / ende Welde ſijn vryheyden / hebbende by privilegien hunne weeck ende jaer merckten / ende in eygendom de vroeynte / ende moeren / met macht van die wederom te mogen uytgheven. Item het planten van ly. boeten buyten hunne erffven.

Beerſſe / Vorſſelaer / Merxplas / ende Baerle onder den Hertoch / ſtaen ten berichte ende judicature / int jaergedinghe recht tot Turnhout / in perſonele ſaecken / d'welck jaerlicx eens tot Turnhout ghehouden wort.

Item Beerſſe en Vorſſelaer moeten goeyden ende erffven tot Turnhout.

Item Beerſſe / Vorſſelaer / Lille / Gheerle / Wechel ende Merxplas / moeten tot reparatie vanden ſteenwech binnen Turnhout helpen aenvoeren den caſſijſteen / daer voor ſy vry ſijn in het wechgelt.

De dominio Kinſchot. CAPUT II.

Franciſcus de Kinſchot Ordinis militaris S. Jacobi Eques, Comes S. Petri de Jette, Baro de Riviere, Dominus de Kinſchot, Gansborn, Ham, Rellegem, Bever, &c. Regii Ærarii Adſeſſor.

KInſchot, in dominium erectum fuit à Philippo IV. Hiſp. Rege, 7. Aprilis anno 1644. in gratiam hodierni domini, eique eodem tempore venditum pro mille quingentis florenis, de quo loco in tranſcriptionis diplomate ita habetur.

Hebben onder andere ter handt genomen de vercoopinghe vande Heerlijckheyt ende gehuchte van Kinſchot geleghen onder de vryheyt ende het quartier van Turnhout / mitſgaders een vre gaens vande ſelve / begrypende thien huyſen / ſonder eenigh uytnemen / mette hooghe / leeghe / ende middele jurisdictie ende juſtitie / &c.

Op expreſſe conditie van te houden de voorſz. Heerlijckheyt van Kinſchot van ons tot eenen vollen leene / ter oorſaecke van onſen Leenhove in Brabant / &c.

Aſt hodie in feudum tenetur à Turnhouti domino, immutationis cauſam docebit nos diploma ſubjunctum.

AMalie byder gratien Godts Princeſſe Douarie d'Orange / gheboorne Graevinne van Solms / &c. Gravinne van Naſſau / Catſenellenboghen / Vianden / Dietz / Lingen / Meurs / Bueren / Leerdam / &c. Marquiſe vander Veeren ende van Vliſſinghen / Vrouwe ende Baronneſſe van Breda / der ſtat Grave ende lande van Cuyck / Dieſt / Grimberghen / Herſtal / Cranendonck / Warneſton / Arlay / Noſeroy / St. Vyth / Doesburgh / Polanen / Wilinſtat / Niervaert / Iſelſteyn / St. Maertensdijck / Geertruydenberch / Chaſteau Regnart / de hooghe / ende laeghe Swaluwen / Naeltwyck / Turnhout / Sevenberghen / &c. Doen te weeten. Alſoo ons van weghen Heer Francois van Kinſcot Ridder des Chrijghs-ordre van St. Jacob / Heere van Ridiere / Jette / Ganshorn / &c. Was verthoondt ende te kennen ghegheven gheweeſt / hoe dat hy opden ſevenden dach van April M. DC. vierenveertich vercreghen hadde van ſijne Majeſteyt van Spangien de Heerelijckheydt ende ghehuchte van Kinſchot / gheleghen

ander

onder de jurisdictie / inden lande van Turnhout / ontrent een ure gaens vande selve vryheyt / sonder eenich incommen mette hooghe leeghe / ende middele jurisdictie / ende justitie / soo verre / wydt / ende breedt / als hun de limiten vande voorsz. Heerelyckheyt ende ghehuchte syn streckende / te weeten van over de Beke gheheeten de Wampe aen het huys Dirck Loots / loopende de straetewaerts in / naer Kinschot / von het huys van Claes de Haen / ende inde breedte Zuyt-west-waerts / tot aende goeden van 't Clooster van Corssendonck / ende Zuyde-Oost aende Aelstbroecken tot het waterloopken aende Gevaert / Item Oost-waert aende Smeelen van Congerloo-heyde / ende naerden Noorden totte straete commende van het ghehuchte van Schoonbroeck alsoo naer Kop wederom loopende tot aende selve Becke vande Wampe / met de jacht aldaer / voghelry / visscherye / keuren ende breucken / ende allen andere Amenden / crimmele / ende civile / confiscatien / oock van Bastaerden / ghevonden / vocante / ende ghestrageerde goederen / daermen den proprietaris niet aff en weet / rechte van veleyde van ghemeyne weghen / ende voorts met alsulcke andere gherechticheden / preeminentien / ende authoriteyt / als andere vassallen hooghe justicie besittende in Brabant / ghewoon syn te ghenieten / ende ghebruycken / ende syne Majesteyt selve hadde veemoghen te doen / oock metten rechte van te moghen planten / op 's Heere-straeten ende ghemeyne weghen / leghe / ende ydele plaetsen / ende ghemeynten alsulcke opgaende bomen / ende anderen als hem goedt duncken sal / ende ghelijck syne voorsz. Majesteyt recht hadde 't selve aldaer te moghen doen / ende voorts ten effecte van executie vande voorsz. hooghe middele / ende leeghe jurisdictie van Kinschot te moghen stellen Meyer / vijff Schepenen / om met de twee ordinaerisse Schepenen vande voorsz. Vryheyt van Turnhout / wesende t'samen seve Schepenen / aldaer een Banck van justicie te maecken / die kennisse bericht / ende judicature / ende executien souden hebben van alle saecken crimmele ende civile / met des daeraen cleeft / ende oock des noodt zynde / te compareren / beneffens de Magistraet ende Schepenen van Turnhout / om te resolveren nopende de Beeden / lasten / ende meede present te zyn int hooren vande ghemeyne eekenninghen / met exclusie van allen Coninclycke Officieren hoedanich die souden moghen wesen / sonder eenighe exceptie ofte reserve / behoudens alleenlyck van die rechten van Souveraineteyt / muts verheffende de voorsz. Heerelyckheydt ende ghehuchte met allen de voorsz. rechten / appendentien ende dependentien van dien van syne voorsz. Maj. ende van syne Leenhove van Brabant / volghens de opene brieven daer van sijnde in daete voorsz. Ende ghelyck den voornoemden Heere Francois van Kinschot de voorsz. Heerelyckheyt ende ghehuchte gheerne soude blyven houden / ende besitten / inder vueghen ende manieren voorsz. mits den naem van syne gheslachte ende familie / ende dat syne voorouders van over vele eeuwen aldaer hun huys / londen / bempden / ende heyden / ende andere appendentien / ende dependentien / souden immediatelyck te leene ghehouden hebben van die oude Hertoghe van Brabant / inghevolghe vande Registers daervan berustende inden voorsz. Hove van Brabant / naementlyck de geene ghemaeckt inden jaere M. CCC. tseventich ende M. CCC. vijfftich heeft vp ons ootmoedelijck ghebeeden ende versocht / dat wy ghedient souden willen syn hem het selve toeteestaen / ende te accorderen / ende wy gheneghen wesende den voorsz. Heere van Kinschot in desen te believen / soo ist dat wy het selve versoeck geerne toegestaen ende het effect daer van vergundt hebben / gelyck wy syn doende mits desen / by maniere van wettelycke opdracht aenden voorsz. Heere Francois von Kinschot / syne hoiren / ende naercommelinghen / off aene van hem hebbende om by de selve de voorsz. Heerelyckheydt ende ghehuchte / met allen den voorsz. rechten gebruyct ende beseten te worden / eeuwichlijck ende vredelyck inder vueghen ende manieren voorsz. ende in Conformiteyt vande voorsz. opene brieven vp syne Mat. uytghegheven / de welcke alhier worden ghehouden voor gheinseereert / niet teghenstaende / dat ons het voorsz. landt ende vryheydt van Turnhout / met alle appendentien en dependentien van dien / soo oude als nieuwe / oock de gheene te voorens offgesneden oft vercocht / by syne voorsz. Majesteyt ons belooft / gheeedeert / ende ghetransporteert syn geweest / in ghevolghe van het tractaet tot Munster in date xxvij. December M. DC. sevenenveertich / ende het publicq tractaet van Vrede ghesloooten den xxx. January M. DC. achtenveertich / aen het welcke wy ten respecte van het gheene voorsz. ghewillichlyck hebben ghereununcieert / ghelijck wy syn doende voor ons / ende allen onse naercommelinghen mits desen / belovende in woorden van Princesse / daer teghen noyt te commen / ofte te laeten commen / alles op expresse Conditie nochtans / dat den voorsz. Heer Francois van Kinschot / mitsgaders syne naercommelinghen ende actie van hem hebbende / ghehouden sullen syn de voorsz. Heerelijckheyt / ende ghehuchte von Kinschot / van ons ende onse Succeseurs Heeren ende Vrouwen / van onse stat ende lande van Turnhout te leene te houden / ende te verheffven van ons ende onse naercommelinghen oft actie van ons hebbende / ter oorsaecke vande voorsz. vryheyt ende lande van Turnhout / soo ende tot alsulcken rechten ende conditien als hy te vooren het selve heeft ghehouden ende verheven aen het voorsz. Leenhoff van Brabant / ghelijck wy oock den selven Heere Francois van Kinscot daer mede verlydt / ende verleendt hebben / verlyden / ende beleenen by desen / daer van hy ghehouden blyft behoorelyck veelp te nemen / mitsgaders eedt / hulde ende man-

manschap te doen t'onsen behoeve / voor onsen leenhove van Turnhout / ordonnerende ende bevelende onsen Stathouder ende mannen van leene tot Turnhout den voorsz. Heere Franchois van Rinschot in persoon / oft syne ghemachtichde by behoorelijcke procuratie / vande voorsz. hooghe / middele / ende laeghe jurisdictie te ontfanghen / ende de vordere / brieven daer toe noodich in behoorelijcke forme te depescheren / ende voorts alles meer te doen / 't gheene hier toe gherequireert wert. Ghedaen onder onsen naeme ende groot zeghel in 's Graven Haeghe desen ix. Maert M. DC. vijfftich: Ende behalvens dat het met den grooten zeghele geseghelt was / onder uyt hanghende ende onderteekent Amalie Princesse d'Orange. Op den ommeslach vande dorse stont: ter ordonnantie van haere Hoocheyt ende onderteekent Buysero.

Op heden den xij. October M. DC. vijftich heeft Heer Francois Heere van Rinschot / Riviere / Jette / Ganshorn / &c. Ridder des Chrychs-orders van S. Jacob / &c. ghedaen het behoorelijck verheff / eedt / hulde / ende manschap / ter oorsake vande voorsz. Heerelijckheyt van Rinschot / in handen van my onderegeschreven Stadthouder ende Greffier des Leenhoffs van myne ghenedichste Vrouwe haere Hoocheyt Mevrouwe die Princesse Douariere van Oragnie / als Vrouwe van Turnhout / alles in conformiteyt vande opene brieven in d'witte deser. t'Oirconden ten selven jaere / maende / ende daeghe / als boven / signatum. Proost.

De Origine Monasterii Corssendonck. CAPUT III.

Corssendonck monasterium est Canonicorum Regularium Ordinis Sancti Augustini, unius milliarii spatio à municipio Turnhoutano, Orientem versus, extremis veteris pagi Turnhoutani limitibus impositum, fundatum à Maria Joannis III. Brabantiæ Ducis filia, Reinaldi Geldriæ Ducis vidua, Turnhouti Domina, anno M. CCC. XCIII. in loco dicto *Korsendonck.*

Originem & progressum hujus Cœnobii superiori sæculo scripsit Joannes Latomus, quem ætate nostrâ anno 1644. Joannes Hoybergius Prior Corsendonceanus edidit, continuavit, & Notationibus illustravit, in quibus exhibet diploma subjunctum, unde multa ad primam hujus monasterii institutionem attinentia certò sciri possunt, licet à nobis contractius recitetur brevitatis causâ.

Ioannes de Bavariâ Dei & Apostolicæ sedis gratiâ Electus, Confirmatus Leodiensis, Commendatarius Ecclesiæ Cameracensis à sanctâ sede Apostolicâ specialiter deputatus, Venerabili ac Religioso Patri D. Ioanni Abbati nostri Monasterii B. Mariæ Averbodiensis Ord. Præmonstratensis, nostræ diœcesis, salutem. Sanè nuper pro parte illustris Dominæ Mariæ de Brabantiâ *Duxissæ Gelriæ & Comitissæ Zutphaniæ filiæ claræ memoriæ* Joannis Ducis, *dum vixerit, Brabantiæ, Lotharingiæ, & Limborgiæ, Consanguineæ nostræ devotæ dilectæ, nobis fuit suâ devotâ petitione monstratum, quod ipsa devotionis zelo accensa, & æternæ retributionis spe non ineleganter inducta, cupiens suæ & suorum divorum progenitorum animarum saluti providere, terrenaque in cælestia & transitoria in æterna felici commercio commutare, infrà territorium patrimonii sui paterni de* Turnhout *Cameracensis diœcesis, certas possessiones & bona plurima; utpote locum de* Korsendonck *cum silvis, pratis, campis, & aliis quibuscumque suis ibidem attinentiis. Item tria Vivaria sita juxta locum dictum* Prynthceester. *Item annuum & perpetuum redditum* 45. *scudatorum aureorum veterum monetæ Regis Franciæ, super sua prata sita in ejus silvâ de* Grootenhoult *sub certis conditionibus litteratoriè specificatis: Interveniente etiam ad hoc rito consensu illustris Dominæ Ioannæ Duxissæ Brabantiæ, suæ sororis, nostræque amitæ plurimum in Christo dili-*

Turnhout
30.
26
27.

CORSENDONCA
MONASTERIVM CANONICORVM REGVLARIVM
S.TI AVGVSTINI. ADMODVM REVER. D.
DOMINO IVONI VAN LAER EIVSDEM
LOCI PRIORI DIGNISSIMO etc. M DC.LXX
2 Bibliotheca.
3. Dormitorium.
4. Hortus ClausTri
5. Lavacrum.
6. Refectorium.

diligendæ, deputavit piè & donavit ad hanc ſalubrem intentionem per eandem præordinatam, ut in illo loco de Korſendonck, *ad laudem & honorem beatæ & glorioſæ* Virg. Mariæ *nec non* B. Agnetis *Virg. & Martyris commendatæ, Monaſterium Canonicorum Regularium Ordinis S. Auguſtini conſtrueretur: Et duodecim inibi fratres ſeu plures occurrentibus facultatibus ſub uno Priore per eos eligendo inibi communiter viverent, & ſub regula B. Auguſtini, diſciplinaque regulari Altiſſimo placatum præſtare poſſent famulatum. Cujus ſalubri propoſiti prætextu, ut ſubjungebatur, nonnulli ſacerdotes & alii religionis & morum conſtantia plurimum comprobati, ſperantes ſub dictis Ordine & regula Altiſſimo debere famulari in eodem præſcripto loco de* Korſendonck, *plura jam fecerant congrua ædificia conſtrui, & ipſum inceperant locum jam incolere, tamquam illi qui firmam ſpem in Domino obtinebant, quod hujuſmodi dono, aliorumque fidelium elargitione idem locus in Monaſterium erigi deberet, & ſub ordine antedicto fœliciter augmentari. Quamobrem pro parte dictæ noſtræ illuſtris Conſanguineæ nobis piè deſuper ſupplicantis ut erectioni, fundationi, & conſtructioni dicti Monaſterii, & aliis circa hoc occurrere debentibus, auctoritate dictæ noſtræ Commendæ Apoſtolicæ conſenſum noſtrum impartiri dignaremur, Vobis Domino Abbati per alias noſtras litteras dedimus in mandatis, ut accedentes ubi propter hoc eſſet accedendum, tam de dictis loco & bonis, quàm ſitu eorum, & ipſorum valore, An ſcilicet ſufficere poſſent pro ſuſtentatione dictorum duodecim inibi in fratres aſſumendorum, & ipſis miniſtrare debentium, informationem reciperetis diligentem. Et quia, ut nobis per veſtras patentes literas reſcripſiſtis, prætacta bona ſufficientia exiſtant ad hoc, quod præfertur, locuſque de* Korſendonck *congruus ſit ad conſtruendum inibi Monaſterium antè tactum. Et deinde verum ſit quod in hujus Monaſterii conſtructione & erectione* Joannes Pauli *Inveſtitus parochialis Eccleſiæ de* Turnhout, *infra cujus parochiæ metas ipſum hujuſmodi Monaſterium conſtrui & erigi poſtulatur, ad hujuſcemodi talem conſtructionem, erectionem, fundationem, & dotationem, ſuum litteratorium adhibuerit conſenſum, &c. anno* M. CCC. XCVIII. *menſis Maii die* 6.

Illa vero quæ de hoc monaſterio habentur in chronico Bethlemitico hactenus non edito, conſcripto à *Petro Impens* ejuſdem loci Priore circa annum 1470. recitat Auguſtinus Wichmans in Brabantia Mariana lib. 3. cap. 49.

Aſſervantur in hoc cœnobio antiqui aliquot codices M. S. rerum noſtratium quibus uſus ſum in hoc opere loco non uno.

In Ephemeridibus hujus monaſterii leguntur ſequentia.

Martii I. Anniverſarium fundatricis noſtræ Mariæ Duciſſæ Geldriæ & ſororis ejus Johannæ Duciſſæ Brabantiæ, & parentum earumdem.

Junii die S. Viti anno M. CCCC. XLII. *obitus domini Johannis de Kuyck generoſi Baronis ac domini temporalis de Hoechſtraten qui fuit notabilis benefactor hujus domus & parentum ejus.*

In medio chori templi Corſſendoncani viſitur ſepulchrum *Joannis van Kuyck* Hoochſtratæ domini, quod in æs incidi curavimus ut hîc exhiberetur.

Cæterum, hujus monaſterii ædificiorum ſtructuram, cognoſcet lector ex annexa eorumdem ſcenographia: agrorum autem amplitudinem vel ex eo intelliget, quod jampridem ſolitum ſit ſolvere trigeſimam ſextam partem omnium onerum Turnhoutani municipii.

hier leghet begraven h. Johan van Kuyc Riddere
heere van hoechstraet die de Borch tot
Gelmen heef doen maeken, fond
den beginsel der Canosien van hoechstraten die
starf int iaer ons heeren dusent cccc.
ende lxii. xv. daghe in Junio.

De dominio Arendonck. CAPUT IV.

ARendonck præclarum est & antiquum municipium ejus dominium trascripsit Philippus IV. Hispaniarum Rex anno M. DC. XXX. mense Aprili *Luciæ van Holstain*, jure pignoratitio possidendum: & anno 1643. mense Decembri à præmemorato Rege illud acquisivit titulo emptionis *Martinus van Broeckhoven*, pretii caput fuit, novem millium florenorum. Uti testantur codices Cameræ Rationum Ducatus Brabantiæ. Anno vero 1649. dono datum fuit cum cæteris dominiis territorii Turnhoutani *Æmiliæ de Solms* viduæ Frederici Henrici Principis Auriaci, cujus donationis diploma publici juris fecimus cap. primo. Hæc præfatum dominium de Arendonck ad certum tempus oppignoravit *N. Crom.* digniora ejus recenset Joannes Baptista Gramaye in Antiquitatibus Antverpiæ lib. 4. cap. XII. hisce verbis.

Quid Donck nostratibus sonet alias docui, quid Arent *norant omnes, Aquilam nempe Romanorum insigne, & hujus municipii propter Romanorum aliquando stativa ad vastam ericeti solitudinem. Et amabant profecto tutiores hosce recessus & vulgo inaccessa itinera, inter tot feras & barbaras gentes: ut nihil mirum esse debeat quatuor & pluribus circa myricetum Postellense & paludem Taxandriæ Locis, Romanæ diversationis vestigia & numismatum reliquias inveniri, prout suis locis ostendi. Arendonckam quod attinet, ejus insignia aquilam tribus ericiis impendentibus, videns de ratione numquam ambiget, antiquitate enim excellit, & situ circa myricam. Inscriptio sigilli autem hæc est* sigillum Municipii de Arendoncq. *Optimè municipii: ille enim & honore & libertate Godefridus Dux initio aditi Marchionatus locum dignatus est ante quatuor sæcula, & hinc non tantum apud Turnoutum & Gelam & Herentaldum ditionis Antverpianæ, sed etiam apud Lovanium telonii immunitatem ab antiquo habent. Sicut autem Godefrido Duci felicitatis suæ exordia ferunt Arendoncani accepta, ita Joanni primo Duci honoris incrementa, qui per Taxandriam Marchiæ obnoxiam immunes esse voluit, & communes agros anno 1331. transcripsit, & septem regionibus vicum circumscripsit, & vetuit cives reos tribunal domesticum appellantes alio trahi. Cæterum cum belli Batavici Gelricique injuriæ frequentes ad inopiam municipes redegissent, semper tamen inter oppida non mensta consessus ordinum frequentare & diplomatibus sub scribere solitos, à Ducibus Burgundiæ serio laboratum ut possent reviviscere. Invecta itaque privilegio Ducali anni 1460. solennis lectisterniorum & telæ solitioris qua plumæ lectorum concluduntur textrina, cum authoritate sigilli ad notandum peculiaris, & fructu famâque tanto, ut Antverpiæ Hallam suæ nundinationi propriam haberent. Et linificio ejusmodi nomen darent per excellentiam suum. Vidi sanè frequenter in libellis rationum honorificam mentionem telarum Arendoncanarum: viderunt alii pro foribus Antverpiæ id scriptum ut titulo mercatores invitarentur. Nec satis hoc ejusdem sæculi anno 82. forum hebdomadale die Iovis, & nundinas annales recurrentes diebus post dominicam primam quinquagesimæ, post ferias Antistitis Martini, & Calendas Majas Dux indulsit, cum immunitate à meridie divi Martialis usque ad vesperam veneris, & quo cultius & elegantius evaderet municipium anno 1449. permissum ad 60. pedes intra fundum plantare arbores imprimis glandiferas, & quia incendio perierant privilegiorum chartæ, ad renovandam libertatis teloniariæ memoriam missi Lovanium anno 1597. Herentaldum & alio 1598. qui testimonia retulerunt publica. De Scabinis Octo etiam per Prætorem eligi solitis hac ratione ut ipse primos duos adsciscat, adsciti totidem Collegas sibi adjungant, & quatuor hi tres reliquos adjiciant: & juratorum totidem per Scabinos annuatim renovandorum consuetudine extat decretum anni 1464. de balistariorum contubernio S. Georgium venerantium extabat rescriptum vetus, itemque de Sagittariorum D. Sebastiani, sed perierunt novissimè. Nec de-erant Poëtarum sodalitia, nec aliud quicquam quod in municipe possit desiderari. Curialis Deiparæ & B. Iobo sacra per ducem Henricum Abbæ Floreffiensi commissa eleganter erat exornata, & duo communicantium millia subinde numeravit. Ædes erant adhuc nuper plures trecentis, & populi pars circa textrinulam non occupata palæstri cespitum*

nundinationi vacabat, & præter celebrem 10. Maii peregrinorum ad D. Iobi aram concursum, indulgentiis honoratam sodalitatem domestica cives pietate fovebant. Cum superveniens contagii & contage pejor belli Belgici tumultus municipium ita pressit at tantum non oppresserit. Centum ferè ædificia periere, evanuit telarum mercatura, municipes ad paucitatem reducti. Templum profanatum, Archiva violata, villa anno 1584. præcedenti dudum deserta, sed non ideo laudibus suis destituenda. Vires enim resumit, ædes [illegible] refecit, templum reponit. Arcus coraxi sodales anno 1608. à Lovaniensibus renovati, bombardarii titulo S. Iobi anno 1596. à Rege instituti. Datum etiam anno 1573 jus dicere posse, etsi è septemviris quatuor dumtaxat præsentes essent, &c. Unum monebo & movebo lapidem lectoris alibi pedes forte offensurum. Cum Joannes Dux communes agros Turnoutanis & Arendoncanis anno 1331. ut dixi transcripsisset, potestate facta septem definitores ad hoc deligendi, tres ex his, quatuor ex illis, concordiæ leges anno 1408. interutrosque leguntur initæ, inter dicte Die Vryheyt van Turnhout ende het Dorp van Arendonck *primo municipium Turnouti & pagum Arendoncæ (ita verba sonant) quæ* communitates recenter separatæ à receptoria Herentaldensi proprium acceperunt quæstorem.

Hoc rescriptum unicum, & nescio an vitio scriptoris in voce pagi hallucinans, ne quem turbet, certos esse & securos jubeo lectores etiam duobus sæculis ante titulo & jure municipii Arendoncanos usos, nisi quis forte redarguat, ideo factum, quod Turnoutum capitale municipium sit & metropolis ut sic dicam ditionis unius, cujus Arendonca membrum sit, ideo pagi solum nomine honorata. Ubi non taceo antequam dicta hæc Turnoutana adscitis vicinis tribunalibus ad dotem Mariæ Gelrensis conflaretur, Arendoncam sui juris fuisse, & imo Præfecturæ Campaniensi aliquando subcensitam quod literæ Postulenses me docuerunt anno 1204.

Huc etiam Gramajus referre potuisset, quod Henricus, eo nomine primus, Lotharingiæ & Brabantiæ Dux recenseat inter oppida nova quæ fecerat *Arendonck* & quidem ante *Herentals*, *Turnhout* & *Hoochstraten*, idque constare ex ejus diplomate ab Aub. Miræo exhibito in Notitia ecclesiarum Belgii cap. c. xc. & in Don. Belg. lib. 1. cap. 88.

De dominio Welde. CAPUT V.

Joannes de Knuyt, dominus de Vosmaer, Welde & Ravels, &c.

Didici ex archivis cœnobii Averbodiensis, quod Henricus de *Welda miles*, dictus *Steencop* anno 1260. præfato monasterio contulerit Decimas & jus patronatus ecclesiæ de *Welde*: quoad jus patro-

tronatus confecit Antonius Sanderus in *Chorographia Sacra Averbodii* cap. II. in quo tractat de ecclesiis sub patronatu, & auctoritate ecclesiæ Averbodiensis positis: an vero dictus *Henricus de Welda*, dominus loci fuerit, non satis liquet ex monimentis quæ extant Averbodii. Porrò Joannes Baptista Grammaye in Antiquitatibus Antverpiæ lib. IV. cap. XII. videtur illud asserere, dum ait, *Welda ab Averbodiensi Archimandrita Curatorem animarum accipiens, decimas præcipiente, quas solebat olim Margareta loci Domina & Arnoldus* Steecop *ejus pater &* *Henricus de* Westhusa *filius anno* 1260. *possessor ultimus, eorumque majores qui Archangelo Michaëli ecclesiam dedicaverunt, quod Bruxellâ essent oriundi, ubi eundem habent Tutelarem. Weldæ prima libertas à Ioanne Duce concessa, jam tum definito & Baronum & municipiorum Brabantiæ ad Comitia citandorum numero, quæ causa cur non ita reperias hanc inter alia signare & ratum habere Sanctiones; Idem Dux anno* 1296. *homines suos de* Welde *Poppels*, Ravels, *à ratione pontis de* Rovast ab omni onere & separatione aggerum, Scultetiæ de Buscoducis liberos & quitos esse *decrevit. De Buscoducis d.cit: illi suberant, & quidem* quarterio, *ut loquuntur, Oosterwicam. Et demum anno* 1479. *mandatum Prætori Oosterwicano deinceps non gravare Weldanos & Poppelenses (apparet tum Ravelsios separatos) collaturos cum Turnoutanis in districtu Antverpiensi. Habuit dono Philippi Ducis forum die Veneris & nundinas binas, nunc iniquitate temporum obsoletas. Habuit ab eodem anno* 1449. *confirmatas communitates olim per Ioannem anno* 1331. *assignatas. Habuit ab eodem anno* 1350. *privilegium plantationis arborum ad* 80. *pedes circa fundum proprium, habet ab ejus cognomine Philippo anno* 1504. *interdictum, ne liceat municipes ad Prætorem aut Warandiæ magistrum Turnoutanum aut Satrapem Brabantiæ evocare, si Scabinorum suorum judicio stare malint. Habet à Maximiliano confirmatas binas sagittariorum sodalitates. Habet Xenodochium peregrinis oporteunum episcopali autoritate anno* 1490. *munitum. Præter Eleëmosinarium à Ioanne Cornelio ad usus pauperum Weldensium sic satis dotatum, & sacellum D. Ioannis, hoc instituto commendabile quod ibi ad rem divinam flamen quovis die juridico sacris operatur., & si deficiat ipse proventibus beneficii privandus, si auditores Scabini absint mulctantur, fundatus ipse à Domino Henrico Swaven Sacellano domini Joannis de Locmel & Senatu, &c. Ædificia habebat plurima, sed injuria belli fere medietas concidit, maxime post incendium & spoliationem anni* 1590. *per Bergences milites curatam. Turris Parochialis fundamenta anno* 1529. *poni viderunt anno hoc* 1609. *superstites alii* 94. *alii* 104. *alii plures ætatis annos numerantes, quod non rarum apud Weldanos, situs & convictus propria facilitate longam incolis senectutem conciliante, &c.*

Cæterum, *Weldæ* dominium pagique *Poppel* ei contermini, competio aliquando jure pignoratitio possessum, à domo *de Renesse*, & anno 1649. illud transcriptum à Philippo IV. Hispaniarum Rege Æmiliæ *van Solms* viduæ Frederici Henrici Principis Auriaci cum ipso municipio Tusnhoutano cæterisque pagis illius territorii, uti constat ex diplomate ejusdem anni quod supra cap. primo exhibuimus ex quo disci potest causa istius donationis quam hic repetere supervacancum duxi.

Eodem anno 29. Octobris præfata Princeps Auriaca dono dedit dominium *Welde Ioanni de Knuyt* cum alta media & infima jurisdictione, eâ

lege ut ab illa teneretur in feudum jure Brabantino, ratione dominii sui de Turnhont. Potestate ei ad hoc factâ à Rege, infra à nobis exhibenda defuncto præfato Joanne de Knuyt, ei successit in Weldæ dominio unica sua filia & heres, Margareta de Knuyt, tunc vidua N. Huyssens, quæ dominium illud cessit filio suo Laurentio Huyssens anno 1661. 25. Augusti, quo mortuo successit unica illius filia & heres Margareta Laurentia Huyssens hodierna Weldæ domina, & fidem & homagium pro ea præstitit tutor ejus Fredericus Huyssens 26. Martii anno 1672.

Excerptum ex primario codice feudorum agri Antverpiensis, asservato in suprema curia feudali Brabantiæ, in quo inter cætera habentur sequentia fol. 458. & seq.

PHILIPPE *par le grace de Dieu Roy de Castil , de Leon d'Arragon, &c. A tous ceulx qui ces presentes verront salut rec u avons l'humble supplication de nostre trescher & bien aymé, Messire Ican de Knuyt Chlr. S^r de vieux & nouveau Vosmar, contenante qu'il auroit pleu a nostre treschere & bien aymee cousine Dame Amalie Princesse Douariere d'Orange Baronne & Dame de Sevenberge, Turnhout, &c. pour certaines bonnes considerations de ceder & transporter au proffict du suppliant, premierement le villaige & Seigeurie de Weelde avecq la jurisdiction haulte moyenne & basse a tiltre de donation remuneratoire, & oultre ce le villaige & Segneurie de Ravels, a tiltre d'engagiere, avecq permission d'y faire eriger un moulin a vent, pour servir aux inhabitans du mesme villaige de Ravels, & ce a condition de relever lesdits villaiges & Seigneuries en arriere fief de laditte Dame Princesse comme Dame de Turnhout, dont ilz sont dependants, & comme pour la validité & subsistence de ceste subinfeodation & erection dudit moulin a vent, il auroit besoing de noz lettres patentes d'octroy ou aggreation a ceste cause, il nous a treshumblement supplié que nostre bon plaisir fust d'aggreer lesdits cessions & transport soubs la condition susditte que lesdits parties seront d'oresenavant relevees en arriere fieff de laditte Dame Princesse, comme Dame de Turnhout & ses successeurs, & a c'est effect luy fussent accordees noz lettres patentes en tel cas pertinentes, scavoir faisons que les choses susdictes considerées, & sur ce eu l'advis de noz treschiers & feaulx les cheffs Tresorier general & Commis de nos Domaines & Finances, nous pour ces causes & aultres a ce nous mouvans, inclinans favorablement a la supplication & requeste dudit Messire Iean de Knuyt, avons par la deliberation de nostre trescher & tresame bon cousin, Leopolde Guillaume par la grace de Dieu Archiducq d'Austrice, Ducq de Bourgoigne, &c. Lieutenant Gouverneur & Capitaine general de nos pays-bas & de Bourgoigne, &c. Approuvé & aggree approuvons & aggreons de grace especiale par ces presentes la cession & transports desdits deux villaiges & S^ries de Weelde & Ravels faicte par laditte Dame Princesse d'Orange au proffict dudit suppliant, pour estre lesdits deux villaiges tenuz & releves en arriere fieffs par forme de subinfeodation, d'icelle Dame Princesse & ses successeurs, comme Seigneurs & Dames de Turnhout, pourveu qu avant pouvoir jouir de ceste nostre presente grace & octroy ledit Messire Iean de Knuyt sera tenu de faire presenter ces mesmes origineles, tant au conseil de nosdits Finances, qu'en nostre chambre des Comptes*

&

& Cour Feodale de Brabant, pour y estse respectivement registreos & veriffiéos & interinees a la conservation de nos droicts, haulteurs & autborité la & ainsy qu'il appartiendra, parmy payant audit des Comptes en Bsabant l'anchien droict pour ledit intesinement, sy donnons en mandement a noz treschiers & feaulx les Chief Tsesorier general & Commis de noz Finances, Chancellier & gens de nostre conseil ordonné en Brabant, Lieutenant & hommes des fieffs de nostreditte cour feodale illecq, Psesident & gens de nostreditte chambre des Comptes, Marcgrave d'Anvers & a tous aultres noz justiciers, Officiers & subjects qui ce segardera, que de ceste nostre presente grace & octroy aux charges & conditions selon & en la forme & maniere que dict est ilz facent souffsent & laissent ledit Messire Iean de Knuyt plainement & paisiblement jouyr & user, desdits terres & Seigneuries de Weelde, & Ravels, cessants tous centredicts & empesschements au contsaire; mandons en oultre a nostredit Lieutenant de le Cour Feodale de Brabant qu'en presence de nos hommes de fieffs, en nombse competent, il procede bien & debuement a la division & esclissement desdits deux villaiges & Seigneuries de Weelde & Ravels, obsesvant a ce les solemnitez en tel cas accoustumees, car ainsy nous plaist il, en tesmoing de ce nous avons faict mettre nostre seel a ces presentes, donné en nostre ville de Bruxelles le vingte huictiesme de Novembre l'an de grace mil six cent cinquante trois & de noz Regnes le tsente-treisiesme, & estoit paraphé Affel. V^e. *sur le ply estoit escript, par le Roy Monseigneur l'Aschiducq Lieutenant Gouverneur & Capitaine general, &c. le Comte d'Isembourg Chlr. de l'ordre de la toison d'or premier cheff, Messire Iacques Dennetiers Chlr. S^r. de Harlebois Tsesorier genesal, Iaspar Cockaerts, & Philippe Le Roy aussy Chls. S^r. de Broechem Commis des Finances & aultres presents, & estoit soubsigué Verreycken, sur le doz estoit escript, les Cheffs Tsesorier general & Commis des Domaines & Finances du Roy consentent & accordent en tant qu'en eulx est, que le contenu au blancq de ceste soit furny & accomply en la mesme forme & maniere que sa Majesté le veut & mande estre faict par Icelluy blancq faict a Bruxelles au Bureau desdits Finances soubz les seings manuels desdits Chiefs Tresorier general & Commis d'Icelles le* XI. *de Decembre mil six cent cincquante trois, & estoit signé le Comte d'Isembourg, I. Dennetieres, I. Cockaerts, L. R. Clarisse, & Philippe Le Roy, sur ledit ply estoit encor escript le* XII. *de Decembre* M. DC. *cincquante trois que ces presentes lettres patentes esté veües & leves au Bureau de la Chambre des Comptes de sa Majesté en Brabant, & illecq selon leur formo & teneur esté interinees & enregistrées au registre des Chartses, Octsoyz & aultres affaires dudit Brabant, coté litera.* M. *num.* XVI. *fol.* CC. *verso & seq. sans en ce comprendre le moulin mentionné au narratiff de cesdits lettres patentos, pour l'erection duquel l'impetrant d'Icelles pourra demander acte particulier, & estoit paraphé* Pàris V^e. *soubsigné* P. van Eyck. *Ces lettres d'esclissement des terres & Seigneuries de Weelde & Ravels hers le terroir Seigneurie & Baronnie de Turnhout a tiltre de subinfeudation, sont presentées en la Souveraine Cour Feodale de sa Majeste en Bsabant de la part de Messire Iean de Knuyt Chlr. Seigneus des deux Vosmees, ayant obtenu lesdittes deux Seigneuries, par transport en fait a son prouffict par Dame Amilia par la grace de Dieu Princesse Douariere d'Orange, & apres y avois les mesmes lettres esté leues, examinees & solemnizées comme Il appartient elles y sont enregistrées au chieff livre des fieffs de Bsabant ax Quartier d'Anvers, fol. 458. verso & sequenti, tesmoing, &c. ce* XIII. *de Decembre 1653. signé* J. Michiels, *plus bas estoit accorde aveeq les lettres origineles en date signées, seellees & endossees comme dessus quod Attestor estoit signé* J. Michiels.

Cæterum, disco ex litteris asservatis in archivo monasterii Tongerloensis quarum authentica exemplaria penes me habeo, hîc loci olim extitisse curiam nuncupatam *Schoite* sive *Scote*, promiscuè enim legitur, uti testantur sequentia ex iisdem litteris excerpta.

Inden jaer ons Heeren M. CC. ende negen den xiv. dach Mays / soe es gecommen Joncker Jozis Emmerzeel / d'welck was Swager vanden Heerschap van Scote / ende was een dienaer vande Croene van Vranckrijck / hebbende jaerlijcx t'Hoffgelt ende maentgelt vanden voorsz. Coninck van Vranckrijck / ende want hy in desen lande hadde sijnen keur ofte wille / te resideren tot drij plaetschen / te weten tot Asten opt Huys, **oft tot** Scote opt Hoff, **ende tot** Londerzele.

Soo heeft Joncker Jozis begeert van Joncker Werner van Ranst sijnen Swager / dyer tijt Heerschap van Schoite / hoe verre sijn palen van Schotte voor uut eeyeten om te hanteren sijn plesans jagen ende vliegen &c.

An vero memorata Cutia Scheite ita dicta sit quia fortasse aliquando a gentilibus ejusdem nominis condita aut possessa, vel an dicti gentiles loci nomen induti sint, peti debet ex monimentis ejusdem prosapiæ etiamnum vigentis.

Extat prætera in archivo prædicti monasterii diploma Joannis III. cujus initium tale.

Nos Ioannes Dei gratia Lotharingiæ Brabantiæ ac Limburgi Dux. Notum facimus quod nos omnes communitates, Wastinas nostras sitas infra limites, seu palos infra scriptos, videlicet à loco dicto 't Gehuelt, usque Berschot & de Berschot usque ad locum dictum ten Eycke inter Baerse & Weelde, & ab illo loco usque Eertvistfoert, de Ertvisfoert usque Rouaert, de Rouaert usque Tuldele, de Tuldele usque Mierderemeere, à dicto loco usque ad primum palum dictum 't Gehuelt (bonis allodialibus monachorum de Tongerlo, nec non juribus & jurisdictionibus aliorum dominorum infra d.ctos palos existentibus & jacentibus dumtaxat exceptis) universis & singulis hominibus nostris villarum nostrarum de Weelde & Poppel, ad opus eorum & omnium commorantium infra dictos limites seu terminos, omniumque qui in hac emptione nunc & non postea participes esse voluerint & consortes, propter nostram & eorum utilitatem vendidimus: ab ipsis seu eorum heredibus & successoribus ad dictam communitatem spectantibus, jure hereditario obtinendam & habendam, ad omnes eorum usus, pro certo pretio decem librarum grossorum antiquorum, nobis ab eisdem hominibus nostris integraliter solutarum, & pro annuo & hereditario censu trium solidorum grossorum Turonensium antiquorum, nobis nostrisque heredibus & successoribus ab hominibus dictarum nostrarum villarum, & ab eorum heredibus singulis annis in perpetuum semper proxima die dominica post unumquodque festum sancti Martini hyemalis solvendum. Insuper concedimus dictis hominibus nostris, &c.

Datum Bruxellæ in vigilia Beati Ioannis Baptistæ an Dñi. M. CCC. XXX.

Ex verbis, *nec non juribus & jurisdictionibus aliorum dominorum*, clare liquet quod hîc loci tum temporis, aliqui habuerint quædam dominicalia jura.

De dominio Ravels. CAPUT VI.

R*Avels* antiquus est pagus, olim *Ravelslo* dictus, dominium ejus aliquando tenuerunt jure pignoratitio Abbates Tongerloenses; & anno M. DC. XXVI. die XIV. Augusti. à Philippo IV. Hisp. Rege acquisivit illud jure simili, Philippus Le Roy hodiernus dominus de Brouchem, eique ab eodem Rege anno M. DC. XLIII. die XXVIII. Decembris in perpetuum & hereditariè possidendum transcriptum fuit memoratum dominium *Ravels*, cum appendice *Ele*. Utriusque abalienationis diplomata extant in Camera rationum Ducatus Brabantiæ, in codice signato litteris M. M. fol. C. XXV. pretiique caput fuit, quatuor millium florenorum, posseditque prædicta loca in annum 1649. quando cum ipso Turnhouto cæterisque locis illius territorii à præfato Rege donata fuêre, Frederici Henrici Auriaci Principis viduæ, *Æmiliæ de Solms*, publicæ pacis ergó. Quæ exiguo tempore post, oppignoravit dominium Ravels Joanni de Knuyt Vosmari domino, uti ex documentis præcedenti capite exhibitis clare patuit. Me-

Memoratam autem pacem, non mediocriter promoverat prædictus Philippus Le Roy dominus de Ravels, quod loco non uno teſtatur *Livius Aitzema*, diligens rerum Belgicarum ſcriptor, qui in opere ſuo *Rerum Status & Belli.* parte ſexta volumine ſecundo, folio 323. exhibet poteſtatis gerendi negotii litteras prædicto domino de Ravels à Principe datas: quarum exemplar ex eodem autore deſumptum, ſubjungo.

LEopolde Guillaume par là grace de Dieu, Archiduc d'Auſtriche, Duc de Bourgongne &c.

Comme la Negotiation de la Paix entre le Roy Monſeigneur d'une part, & les Eſtats Generaux des Provinces Unies des Pays Bas d'aultre, ſe trouve ja advancée en la Ville de Munſter au point qu'il eſt notoir, & ſe peult recognoiſtre par le traité en fait, & ſigné par leurs Plenipotentiaires reſpectivement, & qu'il importe au bien & repos commun, non ſeulement de ces Pays Bas & aultres Voiſins, Mais auſsi de toute la Chreſtienneté, qu'une œuvre ſi ſainte ne ſoit embaraſſée ou retardée dans l'accompliſſement de ſa derniere perfection, a quelque cauſe, occaſion ou pretexte que ce ſoit, meſmement d'hoſtilité, que ſe pourroit cependant commettre de l'un coſté ou de l'aultre, pour ce eſt il, que deſirans de contribuer tout ce que ſe peult, ou ſe pourroit atrendre de la part de ſa Majeſté & de la noſtre, Et nous confians a plain de la perſonne, preudhommie & ſuffiſance de Philippe Le Roy Sieur de Ravels Conſeillier & Greffier des Domaines & Finances de ſa Majeſté, Surintendent des Contributions de France, &c. l'avons commis & commettons par ceſtes, pour avecq leſdits Eſtats generaux traiter entre ſa Majeſté & eux une ceſſation d'armes par mer & par terre, & la conclure & arreſter pour le temps & en la forme qu'il jugera convenir & nous la pourrions faire en perſonne, a quoy nous l'authoriſons & luy donnons plein pouvoir, & de faire au ſurplus tout ce qui ſera neceſſaire, pour traiter, conclure, & arreſter ladite ceſſation d'armes encore qu'il y euſt choſe qui requiſt mandement plus ſpecial, que ne contient la preſente, prometeans en foy & parole de Prince & ſur noſtre honneur d'avoir pour aggreable ferme & ſtable, & d'obſerver inviolablement, & de faire au beſoing confirmer & ratifier par ſa Majeſté tout ce que par ledit Philippe Le Roy ſera conclu & arreſté en ceſt endroie, ſans jamais y contrevenir n'y ſouffrir eſtre contrevenu directement, ou indirectement, ny aultrement en aulcune maniere. Fait a Bruxelles ſoubs noſtre nom & cachet ſecree le quatrieſme de May mil ſix cens quarante ſept, Ro. V^t.

LEOPOLDE GUILLAUME,

Par ordonnance de ſon Alteſſe,

VERREYCKEN.

Prodit eaſdem litteras latine redditas *Nicolaus Avancinus Societatis Jeſu*, in vita Archiducis Leopoldi Guilielmi, excuſa Antverpiæ anno 1665.

Porro, dominus de Brouchem non penitus omni juri ſuo in hoc dominium renuntiavit, ſiquidem retinet etiamnum jus quoddam dominicale, aliunde quam à memorato Rege Philippo IV. acquiſitum, quodque ante annos treſcentos priſtini Brabantiæ Duces donaverant Hoſpitali Turnhou-

rano, unde devenit ad domum *Le Roy* uti ex ſubjuncto diplomate diſcere licet.

Alſoo inden Raede ons Genaedichſte Heeren des Coninckx geordonneert in deſen ſijn Lande ende Hertochdomme van Brabant / waere overgegeven ende gepreſenteert ſekere Supplicatie by off van wegen Heer Philippe Le Roy Riddere / Heere van Broechem ende Olegem Raedt ende Commis van ſijn voorſz. Majeſteyts Financien ende daer by hy was te kennen gevende dat hy inden jaere M. DC. vierenderttich by titule van van coop hadde vercregen vande moeder vanden Gaſthuyſe binnen Turnhout / den vont van verlooren beeſten binnen den dorpe van Ravels volgens den brieve van tranſport van date den ſeſten Meert des voorſz. jaers 1634. daer van by cooppe autenthyke gebleken ſijnde / ende alſoo door deſe veranderinghe mede door verloop des tijdts / dat recht vanden voorſz. vondt was ſchijnende eenichſints verdonckert te weſen / om waer inne te verſien ſoo keerde den ſuppliant hem totten voorſz. Raede ootmoedelijck biddende om acte van mandement om uyt crachte vande ſelve die Officieren ende Inwoonderen aldaer te mogen doen vermaenen tot hun debvoir / gelijck voor deſen noch was geſchiet in conformiteyt van gelijcke acte inden voorſz. Raede oock geexhibeert ſijnde / waer van den teneur was in ſubſtantie dat die van 't voorſz. Gaſthuys omme 't ſelve recht te bewaeren inne ſtelden eenen Vont-meeſter den welcken daer inne handelde in dyer manieren te weten als eenige verlooren beeſten geſchut werden ende gebracht ten huyſe vanden Schuttere oſte Vorſtere / ende aldaer geſtaen gehadt hebbende drye daegen ſonder by yemanden achtervolcht te zijn geweeſt als hem toebehoorende / ſoo moſte de Schuttere oſt Vorſtere die leveren aenden Vontmeeſtere / op den laſt van by den Vontmeeſter te betaelen ſijn ſchot ende die coſten van drye daegen / ende dan hielde die Vontmeeſter die ſelve beeſten noch ſeſſe weecken naementlijck die groote / ende die cleyne als Schaepen / Vercken en ende diergelijcke drye weecken met drye ſondaechſche geboden / ende ſoo verre yemant quamp die de ſelve beeſten binnen dyen tyde ſijnen conde maecken werden die hem gereſtitueert mids opleggende 't voorſz. ſchot mette koſten by den Vontmeeſter daeromme betaelt ende oock de koſten vande beeſten behalven de Byen de welcke naervolgende de oude coſtumen terſtont vande genen dien deſelve ſijn wilde maecken behoorden vervolght te worden / ende dat nyet tegenſtaen eenige quaetwillige als ſy hadden preſumptie van eenige verloozen beeſten die vervolghden / ende ſchreetelijck bekeerden tot hun eyprouſijt ſonder die te denuncieren oſte brengen in 't ſchot. 't Hoff Regard genomen hebbende op 't gene des voorſz. is / ende daer op eerſt gehoort die Raedt ende Advocaet Fiſcael vanden ſelven hove heeft ſcherpelijck geinterdiceert ende verboden interdiceert ende verbiedt by deſe aen eenen yegelijck het recht vanden voorſz. vondt vande verlooren beeſten binnen den dorpe van Ravels ende andere plaetſen daer onder reſorterende ende aen den ſuppliant aldaer toebehoorende te verdonckeren / maer deſelve te brengen int ſchot oft aen den genen die reſpectivelijck den voorſz. vondt ſullen gepacht ende daertoe als Vondtmeeſter der voorſz. plaetſen vande voorſz. Heere van Broechem hebben verkregen behoorelijcke commiſſie om daer aff voorts tot behoeff des ſuppliants gedaen te worden naer de oude couſtuymen / ende dit op de pene ingevalle by yemande de contrarie van dit verboth / naer ter voorſz. plaetſen behoorlijcke gedaene publicatie yemant hem bevonde van eenige verlooren beeſten ſecretelijck t'aenveerden ende blyven behouden / dat ſy daer aff ſullen gepuniert ende gecorrigeert worden als diverſe gecommitteert hebbende procederen ende doende procederen by d'Officieren der voorſz. plaetſen tegens die tranſgreſſeurs ende overtreders vandt voorſz. verboeden ende deſentien totter executie vande penen voorſz. alles ſonder eenich faveur oft ſimulatie / ordonnerende voorts eenen yegelijck dien dat ſoude moghen aengaen hun naer 't geneves voorſz. is te reguleren / aldus gedaen binnen die Stadt van Brueſſele den tweeden April M. DC. vierenvijfftich.

A. HAPPART.

Cæterum, in dominio Ravels ingentia rura poſſidet Monaſterium Tongerloenſe, ſæculo Chriſti XII. à *Decano ceteriſque fratribus eccleſiæ S. Servatii in Trajecto*, ſub annuo cenſu illi tranſcripta, quod ſubjunctum diploma teſtatur.

In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis. Quoniam honeſtæ & modeſtæ petitioni Deo militantium, non ſolum non eſt refragandum, verum etiam beneficiis ultro occurrendum, inde eſt quod nos, ego videlicet Gerardus Decanus ceterique fratres eccleſiæ beati Servatii in Trajecto Reverendo viro ſcilicet Dño Huberto Abbati eccleſiæ B. Mariæ in Tongerlo & ve-

& venerabilibus ejus Cœnobii *fratribus nobis vinculo fraternitatis ſpecialiter in Chriſto confœderati, in petitione ſua non defuimus, ipſum Abbatem ad opus eccleſiæ ſuæ bonis noſtris quæ ſita ſunt in Oeſterwic & Mazenhoven hereditariè inveſtientes, ea conditione, ut ſingulis annis in feſto Sancti Dionyſii dimidiam marcam argenti nobis incunctanter perſolvat, de noſtris fratribus duobus ſibi in ſolvendo adhibitis teſtibus. Præterea inveſtivimus eundem Abbatem* quatuor manſis terræ noſtræ in Ravenſlo & uno manſo in Eel *in hereditariam poſſeſſionem eccleſiæ ſuæ, tali pactione utrobique condicta & firmata, ut ſex annis continuis in feſto memorati Martyris ſub teſtimonio duorum fratrum noſtrorum Camerario dimidiam marcam argenti perſolvere non cunctentur. Evolutis autem ſex annis ipſa die Sancti Dionyſii, & deinceps quotannis de ſingulis quinque manſis quatuor ſolidos ſub cautela teſtium ut præfati ſumus remota omni occaſione & dilatione nobis appendat. Ipſo autem ab hac vita ſubtracto ſucceſſor ejus Abbas preſcriptis bonis ſine refeagatione debet inveſtire. Sic tamen ut fratribus in teſtimonium Amam Vini & Decano ſextarium adminiſtret. Quod ſi ipſe Abbas vel quiſque ſucceſſorum ejus prædicta debita ſtatuto termino ut promiſſum eſt dare neglexerit, tam ipſe quam eccleſia de Tungerlo bonis noſtris hereditario jure prius poſſeſſis poſtmodum careat, detenta tamen debita nihilominus impendat privilegii quius atteſtatione quoque noſtræ eccleſiæ quam ipſius ſignatum & roboratum eſt ſigilli impreſſione. Hujus pactionis teſtes ſunt Henricus Scolaſticus, Guntmarus Cantor, Thomas Verlacus, Gerardus, Godefridus, Alexander, Syfridus, Henricus de Binga, Erpohericus de Kenrewilre, Baldewinus cellarius, Godefridus de Pirven, Seboldus & alii Complures. Et iſti de fratribus eccleſiæ de Tungerlo Teodoricus Prior, Hermannus Subprior, Gerbodo Cantor, Arnoldus Veſtiarius, Joannes Circator, Weſcelinus, Arnoldus Sacerdos. Actum eſt hoc anno ab Incarnatione Domini* M. C. LXV. *Indictione tertia decima tertio nonas Maii ſub Frederico Romanorum Imperatore Alexandro Leodienſis eccleſiæ Electo Xpiano Imperialis curiæ Cancellario & eccleſiæ beati Servatii Præpoſito.*

Quid ſit manſus, docet Hotomannus comment. de verbis feud. Lydius in gloſſ. putat terram eſſe XII. jugerum, nos vernaculo ſermone vocamus *een Hoeve*.

Præterea anno 1211. Henricus Præpoſitus S. Servatii Trajecti ad Moſam dedit Wenemaro, ſeptimo Abbati Tungerloënſi, Capellas de *Ravenſlo* & *Publo* nunc *Ravels* & *Poppel*, quorum locorum meminit Aub. Miræus in Cod. donat. cap. 8. in Notationibus ſuis ad Teſtamentum S. Willibrordi, ſcribitque Tungerloenſes poſſidere eccleſias de Poppel olim *Pieplo*, Alphen olim *Alpheim* & Dieſſen olim *Dionſa* in præfato teſtamento nominatas, & *ſolvere eatenus quotannis cenſum Abbatiæ Epternacenſi.*

Fatentur quidem Tungerloenſes Ludovicum Abbatem Epternacenſem Ord. S. Benedicti in agro Luxemburgenſi illis dediſſe eccleſiam de *Alphen* anno 1175. & quod Reinerus Abbas Epternacenſis de conſenſu ſui capituli illis donaverit Capellam de *Dieſſen* anno 1234. quæ nunc eſt inſignis eccleſia parochialis in territorio Silvæ-Ducenſi, ſed Poppel profitentur ſe habere à ſupra dicto Henrico S. Servatii Præpoſito, & ita aſſerit vir inter illos clarus Auguſtinus Wichmans in Brabantia Mariana lib. 2. cap. LIX. in margine.

Neque etiam hîc loci deeſt Tongerloenſibus ſæcularis poteſtas hoc potiſſimum fulta diplomate.

JAn byder gratien Godts Hertoge van Lothrijck van Brabant ende van Lymborch Marckgrave des Heylichs Rijcx / Grebe van Henegouwe van Hollant van Zeelant ende Heere van Vrieſlant / allen den ghenen die deſen brieff ſelen ſien ſaluyt / want onſe gheminde in Gode ende getrouwe Raet / d'Abt ons Godshuys van Tongerlo / ons getoont heeft dat hy in ſynen eygendomme / ende in onſen Dorpen van Ravels ende van Ele in onſen landen van Turnhout gelegen / daer hy heeft ſijnen Meyer ende ſijn laten / om ſijn Heerlicheyt ende Rechten te verwaren ende aldair van ſijnen wegen te dingen plegen / ende die boten te heffen tot drie ſchellingen toe / ſijn voirſcreben Meyer

 ende

ende Laten / met alſo ſchier ende volcomelic recht gedoen en comen om vele ſaken ende redenen wille als oft hy aldaer hadde / ende ſetten ende onſetten mochte ſeven Schepenen alſo hy doet te Tongerlo / te Hapert ende te Lom / ons oetmedelijck biddende dat wy hem dat conſenteren ende verleenen willen / ſo doen wy te weeten / dat wy om ſijnre beden wille ende om die ſterckeniſſe van rechte hem van ſunderlinge gracien hebben verleent gewillecoert ende geconſenteert ende met deſen onſen brieve verleenen willecoeren ende conſenteren voer ons / onſe erven ende nacomelingen dat hy ende ſijn nacomelinge van nu voirtaen in ſijnen eygendomme ende Heerlichepe van Ravels ende van Ele voerſz. kieſen ende ſetten ſelen ende moigen oft doen ſetten ſeven Schepenen / om van ſijnen wegen met ſijnen Meyer voerſz. eenen yegelijcken recht te doen alſo verre als hem toebehoort ende men in anderen Ridderliken Hoven ſchuldich is te doen ende daertoe te nemen die ghene, die hem nutſte ende orborlieſte duncken ſelen / ende die te verſetten alſoe dicke als hen geneugen ſal / ende want alſo dat eenige van den Ingeſeten der voorſz. Dorpe die daer toe van hen gekoren. worden des niet aennemen of doenen wouden ſo bevelen wy onſen Scouthet van Tornhout ter tijt weſende dat hy die van onſen wegen daertoe bedwinge alſoo verre als ſy gheenen wettige ende redelike onſchult en konnen verthoenen dair om men hen des billic verdragen ſal ende dat wy willen dat den voerſz. Abt ſijnen Godshuys ende ſijnen nakomelingen onſe voerſz. gratie ende verleeninge vaſt ende onverbrekelijck gehouden werde t'ewigen dagen / ſo hebben wy des te getuige onſen ſegel aen deſen onſen tegenwoordigen brieff doen hangen gegeven in onſer ſtadt van Antwerpen drie ende twentich dage in Januario inden jare ons Heeren duſent vier houdert ende negenthien na Coſtumen des Hofs van Camerie onderteekent by mijnen Heere den Hertoge daer van ſijnen Rade by waren mijn Joncker van Weſemael / die Heere van Hoochſtraten Her Aert van Craynhem ende die Heere van Aſſche.

De dominio Poppel. CAPUT VII.

POppel in teſtamento S. Willibrordi exhibito ab Aub. Miræo in Cod. Don. piar. cap. VIII. vocatur *Pieplo*, in noſtro autem exemplari quod exhibuimus lib. I. cap. XXV. *Peplo* legitur. Dominium ejus oſtendimus cap. I. attinere ad Turnhouti dominum: & præcedenti cap. VI. docuimus monaſterium Tongerloenſe eccleſiam de *Poppel* accepiſſe ab Henrico S. Servatii Trajectenſis Præpoſito.

De dominio Baerle. CAPUT VIII.

BAerle, ejuſque dominium partim huic partimque Bredano ſubeſt diſtrictui, amborumque territoriorum Dynaſtis.

Hilzondis Comitiſſa terræ de Stryen fundans anno 992. monaſterium Thorenſe, quod eſt illuſtre nobilium Virginum Canonicarum Collegium ad Moſam in Diœceſi Leodienſi, eidem inter cœtera contulit *villam Baerle, cum altari, in honore ſancti confeſſoris Remigii à ſe conſtructo*: ita habet diploma ejus apud Aub. Miræum Diplomatum Belgicorum lib. I. cap. 24.

Anna Salome nata Comitiſſa de Manderſcheyt, prædicti monaſterii Abbatiſſa, quam nunc Principem vocamus, poteſtatem fecit anno 1654. die 8. Maii. Auguſtino Wichmans Abbati Tongerloenſi, nominandi aliquem ex monaſterio ſuo ad deſerviendum Paſtoratum in Baerle, per quatuor vices proximas, quibus cura illa vacare contigerit, ea lege, ut nominati debeant eſſe contenti 80. vertelis ſiliginis annuis, ex decima quam Thorenſe Collegium inibi percipit. Hujus conceſſionis exemplar authenticum penes me habeo confirmatum & ſubſcriptum ab Antverpienſi Epiſcopo Ambroſio Capello.

Anno

Anno 1443. concessit Theodorico van Harên 25. Abbati Tongerloensi, *Philippus Bonus* Brabantiæ Dux, facultatem instituendi septem judices, qui in diplomate vocantur *Laeten*, *om te erven ende t'onterven*, in loco dicto *sonder-eygen* sub hac parochia sito, ubi visitur fanum Divo Antonio sacrum.

Deptehendi insuper aliam curiam censualem in hoc pago sitam, de qua in codicibus Curiæ feudalis Brab. ita legitur.

Op heden ses daegen inde maent van November des jaers 1623. voor ende ten overstaen van Heer Charles de Bourgoigne Heere van Bredam Stadthouder principael van den Souverainen Leenhove van Brabant / ende in presentie vande Leenmannen naergenoemt met namen Ambrosio Marinn &c. Compareerde Joncker Rombout van Mansdale Heer van Oostlant heeft sijns behoeve te leene verheben mits titule van Wettige coope by hem gedaen tegens Joncker Antonis van Berchem Riddere Heere van Elsbroeck achtervolgende den transport daer van zynde gepasseert voor Schepenen van Antwerpen op den 20. Jan. 1612. onder den Secretaris kieffel. seker Laethoff geheeten 't Leen van Tenhoute gelegen inde prochie van Baerle / &c.

Antverpiæ in ecclesia cathedrali in sacello Venerabilis Sacramenti columnæ affixum est cenotaphium tale.

Nob: viro Rumoldo de Mansdale toparchæ de Tenhoute, Osterlant. Antonii (ex Ioanna vanden Houten) vicepratoris ac Senatoris Antverp. filio, mortuo 7. Nov. 1624.

Nob: D. Marg: Knauffen denatæ 26. Iulii 1612. conjugibus. Iacobus toparcha de Tenhoute Anna topharcha de Hoovorst patri matrique posuêre.

Cæterum, quinam *Baerle* dominium pro parte quâ subest territorio Turnhoutano, aliquando possederint jure pignoratitio, hactenus non inquisivimus.

De dominio Beersse. CAPUT IX.

Scribit Gramajus in Antv. lib. IV. cap. XII. *Beersiam & Vorselariam ab ursis & ranis dictos pagos, Renessiorum cessione regiâ topharchias, nominatim Oostmaliæ domini*: fatemur loca præfata à memoratis gentilibus multos per annos possessa, porro solum jure pignoratitio ea tenuerunt, nunc vero sunt juris Turnhouti Dynastæ.

De dominio Vorsselaer. CAPUT X.

Ex iis quæ retulimus capite præcedenti patuit domum *de Renesse* possedisse dominium de Vorsselaer, quod, præter Gramaii testimonium à nobis supra exhibitum, quoque testatur epitaphium Comitis de Warfuzé, recitatum lib. III. cap. XIII.

Viguit jamolim in hujus pagi ecclesia cultus Divæ Virginis quam sæpius venerabunda adivit Maria Hungariæ Regina, quando Turnhoutanum Castellum incoluit: ex cujus ordinatione statutum est, ut Guldæ Turnhoutanæ festivo encæniorum die prædictæ ecclesiæ ibidem annuè de-

beant comparere, & ſupplicationem honorare, uti aſſerit Aug. Wichmans in Brab. Mar. lib. III. cap. XXXI. nec non hanc eccleſiam ſubditam cœnobio S. Michaelis Antverpienſis.

De dominio Lille. CAPUT XI.

CAmeracenſis metropolitanæ Curialem Lallam, cum Vechelio & Vlimmerio Grobbendoncanis, nominatim Hobocano Baroni Hingæ dño ſubjectam aſſeverat Gramajus in Antv. lib. IV. cap. XII. ſcribens circa annum hujus ſæculi decimum, verum jure pignoratitio id contigit, nunc autem eſt in perpetuum tranſcriptum Turnhouti Domino dominium Lille.

De dominio Wechelergande. CAPUT XII.

PAtuit ex teſtimonio Gramaii capite antecedenti exhibito, attinuiſſe quondam hujus loci dominium ad gentiles *de Grobbendonck*, quod etiam in codicibus Cameræ rationum Ducatus Brabantiæ notatum vidi pignoratitio jure contigiſſe, & tranſcriptum poſtmodum Joanni Prooſt, qui ætate noſtra inibi inſigne prætorium ſtruxit, ac vicinorum aliquot pagorum dominium habuit, pignorationis jure acquiſitum, à Philippo IV. Hiſp. Rege, redemptumque acceſſit Turnhoutanæ Dynaſtiæ, ob cauſas quas capite primo ediſſerui.

De dominio Vlimmeren. CAPUT XIII.

VLimmeren parantiqnus eſt pagus, ſi ſana eſt interpretatio Godefridi Wendelini, qui illum olim *Flemere* nuncupatum autumat, inque eo Francorum Saliorum tempeſtate, Malberginm habitum. Hodie juris eſt Turnhouti domini, aſt ager ejus magna ex parte tenetur in feudum à curia feudali Caſtelli de *Zevenberghen* ſiti in pago Rauſt de quo egimus libro tertio.

Cæterum, tabulæ quædam Brabantiæ per ignaviam *Vlimmen* exhibent loco *Vlimmeren*, corrigendæ utique.

De dominio Ghierle. CAPUT XIV.

EX epitaphiis dominorum de *Thielen* exhibitis lib. V. cap. IX. patuit quod illi quoque habuerint dominatum in *Ghierle*, idemque diſco ex primario codice feudorum agri Antverpienſis, aſſervato in ſuprema curia feudali Brabantiæ, in quo codice habetur folio 315. verſo & ſequenti prout ſequitur.

Extract uytten Hoofe Leenboeck berustende inden Souvereynen Leenhove van Brabant vanden quartiere van Antwerpen alwaer folio 315. verso & sequenti staet als volght.

Jouffvrouwe Philippotte van Leefdaele xj. Februarÿ sesthien hondert negen by doode Joncker Lodewijck van Leefdaele huers Broeders ondergesz.

Joncker Lodewyck van Leefdaele xxj. May vijfthien hondert een-en-negentich by doo van wylen Jonckee Anthoms van Leefdaele syns Vaders ondergesz.

Anthoms van Leefdaele iiij. Augusti vyfthien hondert achtentsestich by doode wylen Philips van Leefdaele syns Vaders ondeegesz.

Philips van Leefdaele x. Julÿ M.D. vierendertich / by doode wylen vrouwen Cornelien van Ranst sijnder moeder ondergesz.

Joffvrouwe Cornelie van Ranst mit Jannie van Leefdaele heuren man xij. Junÿ anno veerthien hondert negentich by doode wylen Dancriz van Ranst huers bruederz ondergesz.

Daneel van Ranst quinta Februarii veerthien hondert negenentseventich by doode wylen Philips van Ranst syns vaderz ondergesz.

Philips van Ranst xv. Februarii anno veerthien hondert vyffentseventich by doode wylen Joffvrouwe Catherinen t'Spapen sijnder moeder ondergesz.

Jouffvrouwe Catherine t'Spapen met Daneele van Ranst hueren man ende momboer.

Her Jan van Duffele houdt dat derdendeel vanden Dorpe van Ghierle / die Heerlickheyt van hooghen ende van nederen / mit allen den toebehoorten / welcke voorsz. derdendeel paelt aende Heerlicheyt myns gheneden Heere van synen lande van Cunhout aen d'een syde / ende aen de ander syde / aende Heerlicheyt van Poederle / tot welcker voorsz. Heerlicheyt drie buenderen in Lande ende Beempde daer af dat syn vyff mannen van Leene.

Hîc videtur aliquid deesse.

Philips byder gracien Godts Hertoghe van Bourgoingnen van Lothrijck van Brabant ende van Limborch / Grave van Vlaenderen van Arthois / van Bourgoingnen Palatijn van Henegouw van Hollant van Zeelandt ende van Namen / Marckgreve des Heylicx Rijcx Heere van Vrieslant / van Salins ende van Mechelen. Allen den genen die desen brief selen sien oft hoeren lesen nu zijnde ende namaels wesende saluut: alsoo als ons liebe ghetrouwe Secretarys meester Ambrosius Dynter by ghiften van ons houdende es / alle die rechten proffyten ende Emolumenten die vallen ende verschynen moghen vanden goeden diemen van ons te chijnse houdende es / in onsen dorpe van Ghierle / van Lille ende van Wechelrezande / die vercocht oft verandert werden / oft yemande by successien van horpen oft andersins aensterven / oft toecomen moghen / ende den dienst ende bedrijf van te erven ende te onterven inden selven goeden alle maniere van luden / ende die rechten proffyten ende emolumenten daer af comende t'synen behoef te ontfangen / ende die goede die hy by gebreke van betaelinghen der selver rechten mocht vercrijghen ende opwinnen metten rechte in synen handen te houden / durende alsoo lange als hy sal leven. Soe doen wy te wetene dat wy aensiende de menichfuldeghe getrouwe diensten / die de voorsz. meester Ambrosius / onsen liebe Neve wylen Hertoghe Janne / ende Philips / Hertoghen van Brabant zaleghee gedachten / voor / ende ons na / van synen jonghen dagen heeft gedaen / ons dagelycx doet / ende oft Godt wilt noch doen sal / ende om die goede gunst die wy daerom tot hem hebben ende dragen / gemerckt oock mede dat wy volcomentlijck geinformeert ende te binnen syn / dat vanden voorsz. bedrive noch vanden rechten / proffyten ende emolumenten daer af comende / men niet geplogen en heeft onsen voorderen zaleger gedachten noch ons yet te rekeningen te bringen / mer heeft van outs dee selver onsee voorderen Rentmeester van Cunhout indee tijt wesende die voorsz. rechten / proffyten / ende emolumenten geplogen tot synen proffite te behouden. Hebben voor ons onse erven ende nacommelinghen Hertoghen ende Hertoghinnen van Brabant den voorgesz. meesteren Ambrosius ende synen erven ende nacommelinghen na hem tot ewighen daghen gegeven ende verleent / geven ende verleenen in mit desen brieve / van ons ende den selven onsen erven ende nacommelingen / te leen te houdene ten Brabantschen Leenrechte alle die rechten baten proffyten ende emolumenten die voortaen vallen ende verschijnen selen, van allen goeden diemen van ons te chijnse houdende es / ende voortaen houden sal in onsen voorsz. Dorpen van Ghierle / van Lille / ende van Wechelrezande / metten toebehoorten die vercocht oft verandert selen werden / oft die yemande by successien van horpen wegen oft andersints versterven oft toecomen selen mogen / ende daer toe d'bedrijff van te erven ende te onterven / oft by den genen dien zy des voort losten ende mechtegen selen te doen erven

ende onterven alle manieren van luden inden voorsz. goeden alsoe dat behoert na den lantrechte te geschijnen / die ghewoenliche ende behoorliche rechten prouffyten ende emolumenten daer af comende tot hueren behoef te ontfangen / onsen mannen van Leen Schepenen ende Laten van saecken den voorsz. goeden aengaende te manen / ende voert te doen alle saken daer aen clevende / die een Rentmeester van Curnhout in voerleden tijden te doen plach / ende doen soude mogen waert alsoe dat wy niet anders daerf af te doen doen in eeneger manieren. Behoudelijck dien dat alle gronden van erven die by gebreke van betaelinghen van onsen chijns opgewonnen ende vercreyer selen worden mitten rechte ons ende onsen voorsz. erven ende naecommelingen volgen selen / ende dat die voorsz. meester Ambrosius noch sijne erven eghene recht daer inne hebben en selen / met die ghene of daer eenige waren die sy metten rechte opwonnen ende vercreghen voer die voorsz. rechten / profiten ende emolumenten die selen hem volgen tot eeweghen dagen by alsoe dat sy ons ende onsen voorsz. erven onsen behoorlijcken chijns alle jaere daer af betaelen alsoo daer toebehoort ontbieden doerom ende bevelen onsen lieven getrouwen Henrick Magnus onsen Raet ende Stadthoudere van onsen Leenen ende Joannem vanden Eede onsen Secretaris ende verwaerdere van onsen Leenboecken in Brabant dat sy den voorsz. meester Ambrosius / vande voersz. rechten baten prouffyten ende emolumenten van allen goeden diemen van ons te chijnse houdende es / in onsen voorsz. dorpen metten bedrive van te erven ende te onterven alle manieren van luden inden selven goeden inder manieren voorsz. ontfangen tot onsen manschap mit Hulden ende Eede van trouwen / alsoo na ons Hoffs Recht daertoe behoert / ende dat sy oft hueren naecommelingen die inder tijt onse of onsen erven ende naecommelingen Stedehoudere ende verwaerdere van onsen Leenboecken selen wesen / naden voorsz. meesteren Ambrosius / desgelijcks oock daertoe ontfanghen sijne erven ende nacommelinghen tot eeweghen daeghen / nemende van elcken ontfanghen dat na die doot des selfs meesteren Ambrosius daer af sal gebueren te geschien t'onsen behoef een volle Heergheweyde ghelijck van anderen vollen Leenen ghewoonlijck is / ende dat onse voorsz. Secretaris ende verwaerdere van onsen Leenboecken onse voorsz. ghift scrive ende registrere inden selven onsen Leenboecken om den voorsz. meestere Ambrosius ende sijnen erven ende nacommelingen te dienen tot eewegen daghen ontbieden voirt ende bevelen onsen Drossaere ende Rentmeester Generael van Brabant onsen Schoutetij ende Rentmeester van Curnhout ende allen onsen anderen Ambachteren / Richteren ende Dienere ons lants van Brabant ende hueren Stedehouderen / ende voert allen onsen mannen van Leen / Schepenen / Lathen / ende Ondersceten onse voorsz. Dorpen van Ghierle / Lille / ende Wechelrezande / nu sijnde ende namaels wesende ende allen anderen dien dat aengaen mach / ende elcken van hem bisondere dat sy den voorschreven meesteren Ambrosius / ende sijnen erven ende naecommelinge des voorsz. bedrijfs ende der rechten / baten / prouffyten ende emolumenten vanden voorsz. goeden / comende ende verschijnende eastelijck ende vredelick / doen ende laeten gebruyken / tot eeweghen daeghen / gelijck ende inder manieren by tijden onse voorderen wylen Hertoghen ende Hertoghinnen van Brabant / ende Heeren ende Vrouwen van Curnhout / ghewoenlijck es ghewecst / sonder hem daer inne enighen hinder commer oft letsel te doen / oft te laeten geschien in eenigee manieren / ende onse voorsz. mannen van Leen / Schepenen ende Lathen / onser voorsz. Dorpen dien dat toebehoort van saecken den voorsz. goeden aengaende / die ter Manissen des Rentmeesters van Curnhout plagen te behoeren / den voorsz. meesteren Ambrosius / ende sijnen erven ende nacommelinghen oft den genen die sy daertoe hebben gestelt / tot huerer Manissen vermissen eyschen / ende voert dat sy ende alle onse Ondersceten onser voorsz. dorpen den selven meesteren Ambrosius / ende sijnen erven en nacommelingen in allen saken den voorsz. bedrive / rechten / boten / prouffyten ende emolumenten aengaende / behulpich bystendich ende bereet sijn / sonder wederseggen want wy 't alsoo gedaen willen hebben / ende des t'oirconde hebben wy voor ons onsen erven ende naecommelingen voorsz. onsen segel aen desen brieff doen hanghen / ende om der meerder seeckerheyt wille hebben wy versocht onsen lieven getrouwen mannen van Leen Janne Greve tot Nassou ende tot Vianden / Janne van Hoerne Heere van Perweys / van Dussele / van Waelhem / van Ghele / ende van Herlaer / onsen Neven / Heeren Janne Heere van Rotselaer van Vorsselaer ende van Rethy / ende Janne van Withem Heere van Bonnershem ende van Huldeberghe / dat sy huere segele hanghen byden onsen aen desen selven brief d'welck wy Jan Greve te Nassou ende tot Vianden / Jan van Hoerne / Jan Heere van Rotselaer ende Jan van Withem / ten bevele ons voorsz. ghenediden Heeren t'sHertoghen / gerne hebben gedaen. Ghegheven in onser stadt van Brussel eix. daeghe in Meerte int jaer ons Heeren M.CCCC. xlvi. na Costumen ons Hofs aldus onderegesz. by mynen Heere den Hertoghe / daer by waren van sijnen Rade ghy Jon Grave tot Nassou Henrick Magnus / Jon Winkaert / Symon van Heebais / meesteren Claes Clopper ende Jan de Groite / ende geteykent A. Michiel.

De dominio Mercxplas. CAPUT XV.

ANno 1638. die 3. Augusti oppignoravit Philippus IV. Hisp. Rex dominium *Mercxplas* Comiti Hoochstratano, qui inibi jura quædam dominicalia possidebat, prædecessoribus suis olim transcripta ab Abbate & cœnobitis S. Michaelis Antverpiensis, quibus Joannes III. Brabantiæ Dux concesserat minores Justicias in *Mercxplas* diplomate dato anno 1347. cujus exemplar authenticum ex archivo dicti monasterii desumptum penes me habeo.

Idcirco Gramajus de hoc pago commemorans, in Antv. lib. IV. cap. XII. ita scribit. *Cœnobii Michaëlitici apud Antverpienses cessione Canonicorum, concessione episcopi paræcia Marcxplasium (quasi Marchiæ locum dicas) dominum post & per Michaëliticos Hoochstratæ Comitem agnoscens.*

Mansit præfatum dominium apud Hoochstratæ Comites in annum. 1644. quando die 30. Junii memoratus Rex illud hereditariè possidendum transcripsit pro quatuor millibus florenorum, Arnoldo de Raet Francisci filio, cujus sepulchrale monumentum ex albo nigroque polito marmore insignibusque hîc subjunctis decorato, extat Antverpiæ in ecclesia S. Georgii ad levam introitus portæ occidentalis, cum epitaphio tali.

D.O.M.

Memoria præclarì viri D. Francisci de Raet è nobili antiquo stemmate apud Geldros oriundi, hic verò ut ~~egenos juvaret mortuus, queis succurrerat vivus.~~
X. *Florenorum millia pauperibus hoc loco alendis piâ munificentiâ legavit.*

D. Margaretæ Maes quæ mariti benemerentis suæque ac suorum animæ salut: sacrum perpetuum hac in æde fundavit.

Hoc mon. P. C.

Decessit ille anno salut. M. DC. XXXIII. XI. *kal. Aug. ætatis suæ* LXVII. *Uxor ejus annis* LXII. *migravit ex hac vita anno salutis* M. DC. XXXXV. XIX. *kal. Februarii.*

Cæterum, anno 1649. transiit dominium Mercxplas, cum cæteris territorii Turnhoutani, præcedentibus capitibus recensitis ad Frederici Henrici Auriaci Principis viduam, Æmiliam de Solms natam dicti loci Comitissam.

De dominio Rumpst. CAPUT XVI.

Carolus de la Baume Marchio St. Martini, Baro de Pesmes, Vaudrey, dominus de Rumpst, &c.

RUmpst, præclara & antiqua Dynastia est, ad dextram Rupelæ ripam sita, insigni olim castello ornata, quod etiamnum parietinæ & ruinæ testantur, quæ de veteri mole supersunt, quisnam verò illud condiderit aut quo sæculo conditum sit assequi non potuimus: siquidem primi hujus Dynastiæ domini ignorantur. Vetustissimus quorum in fide dignis documentis nobis cognitis mentio fit, Gerardus est, dominus Grimbergensis, de quo extat diploma in archivo S. Michaëlis Antverpiæ quod ita habet. *Ego Gerardus dñs Grimbergensis dictus, &c. & uxor mea Machtildis, & filii mei Gerardus & Arnoldus, &c. apud villam nostram Rumestam, &c. Anno* M. C. LXXXI. Recentiores passim citantur in Trophæis Brab. aliisque libris Rerum Brabanticarum.

Gramajus in discriptione Baronatus Grimbergæ, à quo hic locus tenetur in feudum, ejus ita meminit. *Beneficia Baronum Grimbergæ sunt plurima, quorum alia ab utroque simul, alia ab altero dependent: Primaria Auriaci; sunt Blaesveldia Prantiorum dominium, & Rumpsta pagi non ultimæ notæ, &c.*

Feudalem & censualem curiam habet insignem, huic tenetur civitas Mechliniensis quotannis marcâ auri puri, ut mercatores & nautæ qui Mechliniâ solvunt aut eam versus navigant, à Rumpstensi portorio immunes habeantur, ex pacto inito, inter prædictam civitatem & *Ioannam de Bethune* Rumpstæ dominam anno 1444. die 4. Julii.

Eeckhove, vetus castellum est in hoc dominio situm ad dextram ripam Nethæ, à quo aut quo sæculo conditum hactenus ignoramus, compertum tamen habemus perquamdiu à gentilibus ejusdem nominis possessum fuisse, nominatim

Castellum de Rumpst. pag 424

Castellum Eeckhouen. pag. 424

minatim à *Gerardo de Ekove*, de quo commemorat Gerardus Grimbergæ, Ninoviæ, & Rumpstæ dominus, in quodam diplomate asservato in archivo monasterii Grimbergani, exhibito à Christop. Butkens in probationibus libri octavi Trophæorum Brabantiæ fol. 228. inque eo ita legitur. *Præsentibus dilectis meis & familiaribus domino Liberto Dues milite meo, domino Gerardo de Ekove milite vassallo meo, Ioanne de Nouve clerico meo, Rasone Beyer, Petro de Monties, Waltero coquo & Nicolao Famulis meis. Actum apud Rumesta; &c. anno domini* M. CC. LIX.

Extract uytten Leenboecke vanden Heerlijcken Leenhove 's lants ende vryheyt van Rumpst waer inne onder andere staet d'naervolgende,

De nombrement ende declaratie vanden gronden van erven diemen te leene is houdende van sijne princelijcke genade den Grave van Oostfrieslant ende Empden uyt sijnen Heerlijcken Huyse ende Leenhove 's lants ende vryheyt van Rumpst.

Jonckheere Maximiliaen vander Gracht wylen Joncker Anthonisz. Heere van Schaydauw/ &c. Schiltenape Heere van Dreympden ende Eeckhoven/ &c. by partagie ende uyt cracht van Testamente van wylen sijne vrouwe grootmoeder/ vrouwe Barbara van Sommersdwaele/ in haeren leven vrouwe was van Barrenbroeck/ Dreympden/ Eeckhoven/ &c. ende weduwe wylen Heer Gerardt van Berlo/ hout van sijne voorschreven Gen: tot eenen vrijelijcken volle leene/ de Heerlijckheyt vander Haeghen/ met sijnen huyse ende hove van Eeckhoven/ ghelegen onder de voorschreven vryheyt van Rumpst/ tot welcke Heerlijckheyt hy veele Laethen heeft die hem jaerlijcx verschijnen iiij. pondt vier schellinghen thien grooten Brabants gelts/ ende sesse mannen die leen van hem draegen/ hebbende mede oock recht van relieven ende verheffen/ ende borgen ende manieren ghelijck sijne voorsz. Gen: sijnen over Leenheere is hebbende/ mede oock 't recht van goeden ende ontgoeden/ op de selve hunne achterleenen/ gheliickerwys sijne Heeren voorsaeten 't selve tot nu toe hebben beseten ende ghebruyckt ghehadt. Welcke achterleenen ende de mannen hier naer sullen worden ghespecificeert/ Item totten voorsz. huyse van Eeckhoven/ behooren noch toe thien bunderen bempts ghelegen tegens over het Clooster van Roosendael 's Heeren van Rumpst stroom aen deene syde ende sijns selffs landen ende bosschen aen d'ander zijde/ Item noch vier bunderen bosch/ ten twee plecken ghelegen/ gheheeten het seven bunder/ de voorgaende bempden ter eenre ende het hooghlant ghenoempt het seven bunder ter tweedre/ ende den bogaert ter derder zijden/ Item neghenthien bunderen wunnende lants liggende totte hoeve daer Ceuleman op woont/ waer onder begrepen is het voorsz. hoochlant de seven bunder/ ende d'ander daer neffens ghelegen/ ende brenghen dese dry partyen t'samen uyt xxxiij. bunderen/ 's Heeren stroom aen d'een zijde ende 's Heeren straete oft cleyn heyde/ ter ander de cleyn leye lopende naer 't huys van Eeckhoven/ ter derder/ de scheybeke oft Dinsbeke ter vierder. Item noch vier veldekens houdende ontrent twee ende een halff bunderen/ ghelegen op ter Dinsbeke/ te weten d'een genoempt het cleyn Mollemeuneken groot 2. dacht. den grooten Molleman groot dry vierendeelen/ het cauter groot vijf vierendeelen de Dinsbeke ter eenre/ de cleyn heyde ter tweedre/ de herbane ter derdere/ ende sijn selffs goet ter vierder/ alle welcke voorschreven partyen te saemen begrepen sijn onder een verheff hier vooren verhaelt/ &c.

Ex antiquioribus libris feudalibus didici Castellum *Eeckhove* dominiumque *vander Haegen*, quondam attinuisse successivè ad familias *Kerreman, Bauw, Cortenbach*, recitavimusque lib. II. cap. VI. epitaphium Henrici Bauw domini de Vremde & Eeckhove sepulti in ecclesia de Rumpst.

Extract uytten Hoofdleenboeck vanden quartiere van Antwerpen berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant alwaer folio c. vii. onder de Capitulatie van Rumpst Eeckeren, staet als volght.

Heer Charles de la Baume. Vrouwe Lamberte de Ligne Gravinne van Oistvrieslant Heer Christoffel Grave van Oistvrieslandt ende Embden. Vrouwe Anna van Ar-keren Huysvrouwe Andries de Altuna xxv. Marty 1619. by doode vrouwe Constan-tia Schetz haere moeder ondergesz. Her Philips Willem Prince van Oraignen Grave van Nassau van Bueren / &c. xxx. Juny 1604. by doode wylen vrauwe Anne van Eg-mont zyne vrouwe moeder die devolutie vander proprietept gebeurt zijnde volgende die coustuyme van desen hove / Joffvrouwe Constantia Schetz. Vrouwe Anne van Straе-len ende Heeren Melchior Schetz hun lieden respective moeder ende grootmoeder vae-der ende grootvaeder ondergesz. vrouwe Anna van Straelen v. Aprilis M. D. lxxxiij. by doode ende volgende den Testamente wylen Heeren Melchiors Schetz haers mans. Vrouwe Henricke de Cleves Hertoginne van Nyvernois by doode Heere Jacobs huers broeders ondergesz. Jacob Hertoghe van Nyvernois Grave van Retelle vj. July M. D. lxiij. by doode wylen vrouwen Margrieten van Bourbon zynder moeder ondergesz. Joncker Melchior Schetz xiv. Novembris M. D. lx. mits coope by hem gedaen tegen den Prince van Orange. Joncker Willem Prince van Oraignien xxiij. January M. D. xlv. by doode wylen Heeren Renez Prince van Oraignien syns Neven ondergesz. Rene van Nassau xiv. July Anno M. D. xxxvj. Her Henrick Grave van Nassauw xix. February anno M. D. xxxv. by coope. Jouffvrouwe Margriete van Bourbon xxviij. February anno M. D. xxiij. by doode wylen vrouwen Franchoisen van Luxenbourch ondergesz. Heeren Anthonyse van Luxembourch / Greve van Bryenne wettich soene wy-len Heeren Lodewyck Greve van Sintpoel ende Connestable van Vranckerycke. meester Jan vander Beken Raet in Brabant xxviij. Juny anno M. D. vibe tot behoeff Vrou-wen Marien van Luxembourgh Grevinne van Vendoismois / &c. ende tot behoeff Vrou-wen Franchoisen van Luxembourgh Vrouwe van Ravesteyn / &c. by overgevene van meester Janne Schat als Procureur van Heren Karolen van Luxembourch / Hertoghe ende Bisschop van Louwen.

Her Jacop Bastaert van Sintpol Heere van Bottelerie ix. February anno M. CCCC. xcvij. tot behoeff Heeren Karels van Luxembourch Bisschop ende Hertoghe van Louwen / by doode wylen Heren Peters van Luxembourch syns Broeders. Meester Oudaert de Buissy / tot behoeff Heeren Peters van Luxembourch Greve van Breame xxix. July anno M. CCCC. lxxvj. by doode wylen Jans van Luxembourch Greve van Marle syns broe-ders. Her Lodewijck van Luxembourch xvij. Decemb. anno M. CCCC. lj. tot behoeff Vrouwen Jehannen de Bar sijnder ghesellinnen. By doode wylen Vrouwen Jehan-nen van Bethunen huerder moeder ondergesz. Her Jan van Luxenbourch Greve van Liney ende van Guyse Heere van Beaurevoir uyt saken ende als momboir van Vrou-wen Jehannen van Bethunen Grevinne ende Vrouwe der voorseyder Heerlicheiden. Voirt Rumpst Hoeboecken ende Eeckeren mitten toebehoorten / in welcke Heerlijckheyt van Rumpst sy heeft hooghe middel ende leeghe Heerlijckheyden Drossete Schouteth Meyer ende Schepenen met diversche Mannen van Leenen / eeuten / chijnsen in wassc / cap. &. ebenen / bosschen / beempden / wateren / riviere molenen / weehghelde / comen-de de selve Heerelijckheydt metter eender zijden aen d'lant van Duffle / ende aen d'lant van Mechelen / metter andee syden aen d'Lant der Heeren van Grimberghen ende aen d'water lant ghelijck de voersz. wylen Her Jan van Luxembourch by synen denombre-mente overbracht inden jaere M. CCCC. xl. t'selve breeder verclaert heeft. In plaet-se vander ponten van Walhem is by onsen Heere den Keysere gebrueght ende gean-nexeert een onquytbaer rente van vijff hondert Carolus guld. 's jaers alst blijcht byden transporte vander selver ponten ged. xix. Juny M. D. ende lvi.

Eadem ferè reperiuntur in curia feudali Grimbergana, siquidem hæc Dynastia ab illa in solidum quoque tenetur in feudum, ut ex periocha sequenti liquet.

Extract uyt het Registre vande Leenen des Leenhoffs van Grimbergen compe-terende sijne Hoocheyt den Prince van Orange besundere, vernieuwt uyt crachte van Terrier in't jaer 1543. alwaer fol. 2. staet als volght.

Op den 6. July 1652. heeft Sr. Guilliam Meeus / tegenwoordigh Drossaert ende Rentmeester der voorsz. Heerlijckheden ende Vryheyt van Rumpst / Heyndonck / ende Boome / appendentien en dependentien van dyen / verheven deselve Heerlijckheden over die doot ende afflyvigheyt vande voorsz. Vrauwe Lambertina de Ligne Gravinne van Oistvrieslant / Emde / &c. ende dat tot behoef vande Edele Vrauwe Albertina Maria de la Baume Marquise van St. Martin / als Vrauwe der selver Heerlycheden / &c.

De

Prætorium de Boom pag. 427

De dominio Boom. CAPUT XVII.

Georgius Boschart, eques, dominus de Boom.

BOom pagus ad dextram ripam Rupelæ, è regione minoris *Willebroeck* loco amœno situs. Dominium ejus acquisivit anno 1663. die 31. Augusti à Marchione sancti Martini Rumpstæ domino, præfatus Georgius Boschart, qui à fundamentis erexit prætorium quod inibi visitur, cœmeterio ecclesiæ sola intercurrente platea contiguum. Transcriptionis modum & pretium docebunt nos sequentia ex originali diplomate excerpta.

Extract uyt sekeren openen besegelden parcquementen brieve, met vijff segels daer onder uythangende, in eene syde coorde van groen ende goude, vanden vierden Septembris vanden jaere M. DC. ende dryentsestich van Joncheer Willem van Doetighem, Schilt knaepe Heere van Asschereyen, &c. Stadthoudere vande leenen des Doorluchtichste Mogende ende hooehgeborene Hoocheyt Heeren, Heeren Willem Hendriek by der gratien Godts Prince van Oraignen, Grave van Nassauw, Catzenelleboghen Vianden Diest, &c. alwaer onder andere staet het naevolgende.

CE jour d'huy trente un jesme d'Aoust, mille six cens soixante trois, sont comparus pardevant moy Notaire, en presence des tesmoings embaz denommez, hault, & puissant Seigneur, Messire Charles de la Baulme, Marquis de Sainct Martin, &c. Baron de Vaudray, Seigneur de Terres & Franchise de Rumpst, Spontin, &c. Gouverneur de Dole Maistre de Camp d'un terce Bourgoignon premier Chevalier de la Cour Souveraine dudict Dole, &c.

Ppppp 2 *d'une*

d'une part & le Sr. Jorge Bosschart, Conseillier & maistre general extraordinaire des Monnoyes de sa Majeste en ses pays de par deca, &c. d'aultre part, lequel premier Comparant, at declaré d'avoir vendu, cedé, & transporté, comme il faict par cestes, audict Sr. second Comparant (present & acceptant) pour luy ses hoirs & ayant cause, la terre & Seigneurie de Boom, appendance & dependance d'icelle ainsy & en la maniere, qu'il la possede & l'at acquis, avecq la dicte terre & Seigneurie de Rumpst lors qu'elle at esté vendue au plus hault offrant, ensuitte d'Octroy donne par sa Majesté en son Conseil de Brabant, le dixiesme de Febvrier, mille sixcent, cinquante deux. Depeschees par le Secretaire Gailliard, sous le grand seel de sa dicte Majesté, d'ont les lettres d'adheritance, & le relieff at este faict en forme, pardevant la cour feodale, le quatriesme jour du mois de mars mille six cents cinquante quatre paraphé Assel: vidit & signé Michiels comme aussy en qualité de heritier universel de feue haute & puissante Dame, Dame Marie Alberte de la Baulme sa compagne. Icelle Seigneurie de Boom consistante en haulte, moyenne, & basse justice, aveeq pouvoir d'establir, Mayeur, Eschevins, Sergeants & aultres officiers necessaires, droict d'amendes, confiscation, plantages sur les places & chemins ou le Seigneur at droict, & aultres semblables droicts, appartenants d'ordinaire a haulte, moyenne, & basse justice, sans rien reserver, y comprenant aussy vingt cincq Bonniers de Bois, peu plus ou moins, appertenants a la mesme Seigneurie de Boom.

Item en differentes ceyses dans gantes revenantes a quarante florins par an. Item en vingt chapons & septante poulles.

Item quarante mesures ou viertels d'avoyne mesure de Malines.

Item le droict ou cheyse de seize solz qui se levent sur chasque four de cheaux ou briques qui se font audict lieu.

Item le droict de pont-penningen, relieff & morte mains, tels qui sont ou peuvent estre.

Item la moictie du passage de Boom a Willebrouck & reciprocquement de Willebroeck a Boom.

Item le droict des adjecles & Schors dans la Reviere le loing seulement de la dicte terre, & Seigneurie de Boom. droict de chasse, succession de Bastard, confiscation, droict de justice. Et generallement touts aultres droicts & revenues, que par dessus les sus nommes luy peuvent appartenir, comme appendences & dependences dela dicte terre & Seigneurie tant de droict, coustume, & usance qu'en vertu & conformité des denombrements, & aultres tiltres, papiers, documents, & enseignements en estans nommement les livres de ceyses, relieff & Ceurbouck, avecq les contract & achapts, faicts tant par ledict Seigneur vendeur, que feu le Seigneur Comte d'Emden, lesquels seront delivres audict Sr. achapteur, par copie & extraicts autentiques, la & ainsy que besoing serat, a condition neantmoins que les officiers, presentement establys en la dicte Seigneurie, seront continues lesquels ledict Seigneur vendeur declare en estre commis qu'a vie.

Si declare le mesme Seigneur premier Comparant d'avoir aussy vendu, comme il vende pareillement par ceste audict Sr. achapteur, sa cense qu'il a & possede dans sa Seigneurie & territoire de Rumpst, nommée vulgairement den's Heeren Hoeff, inden Kerckhofboeck, consistant en maison, grange, establerie, jardignage, & vergiers, avecq les terres labourables & prairie & dependantes, tant celles seitues soubz ladicte Seigneurie de Rumpst que sous celle de Boom, en la mesme quantite,

qua-

qualite & grandeur qu'elle a esté acquise, & que ledict Seigneur vendeur la possede, par le fermier moderne, consistantes les dicts terres labeurables & prairies, en nombre de seize bonniers peu plus ou moins comme aussy le Bois nomme Puttenbosch ainsy qu'il est avecq le droict de plantage sur les terres de la dicte cense le long des chemins du Seigneur de Rumpst, sans payer aucuns cheynses eu recognoissance audict Seigneur. A condition toutes fois de continuer ledict fermier, tout ledict terme de son dernier bail. Le tout pour & parmy la somme de cinquante quattre mille florins une fois monnoye de Brabant, payables immediatement apres ladicte heritance, que ledict achapteur deuburat prendre a ses frais, aux premiers jours, eu pour le plus t'ard dans huict eu quinse jours, &c.

Aliquot annis ante, memoratns Marchio quoque vendidit dominia *Willebroeck* & *Ruysbroeck*, Joanni Helman, Petri & Mariæ Vermeeren filio, in cujus gratiam Willebroeck in Baronatum erectum anno 1661. 24. Septembris, in tempore memorabitur.

Ita hæc & alia vicina dominia sejuncta & abalienata, quæ Rumpstæ dynastæ tot per sæcula cis & trans Rupelam possederant, quæ unita spectabilem fecerant dominatum.

De dominio Wilmersdonck. Caput XVIII.

W*ilmersdonck*, aggerum rupturâ plurimum de pristino statu amisit: dominium ejus à Principe acquisivit Senatus Populusque Antverpiensis, jure pignoratitio, uti docuimus lib. 11. cap. 1.

De dominio Stabroeck. CAPUT XIX.

Hieronimus de Haeze dominus de Stabroeck.

S*Tabroeck* insignis est pagus, medio ferme itinere inter Antverpiam & Bergas, dominium ejus jure pignoratitio obtinuit à Philippo I. Castellæ Rege, Ægidius de Schermere anno 1505. quo defuncto, acquisivit illud ab ejus heredibus, Joannes Bergarum dominus anno 1510. uti patet ex documentis exhibitis libro præcedenti cap. x. & ætate nostra à Philippo IV. Hisp. Rege in perpetuum transcriptum fuit Henrico de Haeze, quod nos docet excerptum subjunctum; desumptum ex primario codice feudorum agri Antverpiensis, asservato in suprema curia feudali Brabantiæ, in quo, fol. LIX. ista leguntur.

JOncker Jeronimus de Haeze xiij. Decembris 1667. by doode Joncker Hendrick sijns Sones ondergesz.

Joncker Hendrick de Haeze sone Jonckee Jeronimus de Haeze 31. July 1660. by doode Joncker Hendrick sijns Neve ondergesz.

Joncker Hendrick de Haeze 23. Septembris 1650. by doode Heere Hendrick sijns vaeders ondergesz.

Heer Hendrick de Haeze xiij. Feb. 1647. mits titule van coope by hem gedaen tegens die Heeren van sijne Majesteyts Financien op den xx. Septembris te voorens. Houdt die Heerelijckheyt van Stacbroeck gelegen int quartier van Antwerpen metten hooghe middele ende leeghe justitie soo verre loopt ende breet als hen de limiten sijn strechende mette Jachten volgens die Placcaerten daer op gemaeckt vogelrye / visscherye / keuren ende breucken met alle andere amenden crimınele ende civile confiscatien oock van bastaerden ende tooverye goeden / gebonden / vacanten ende gestraegeerde goeden / daer men den Proprietaris niet aff en weet met het incommen van ontrent hondert tachentich ponden 's jaers / heerelijcke chynsen / &c.

De

De dominio Borchvliet. Caput XX.

Fredericus Mauritus de La Tour d'Auvergne, Comes d'Auvergne, Marchio Bergarum ad Zomam, &c. dominus de Borchvliet, &c.

Borchvliet locus eſt Bergarum oppido vicinus, ut mirum ſit quod olim Turnhoutano diſtrictui adſcriptus fuerit, uti etiam quatuor præcedentes pagi, tam longè ab eo cæteriſque Turnhoutani territorii pagis, diſſiti.

In teſtamento Godefridi Bredæ domini, conſcripto anno M. CC. XLVI. cujus exemplar penes me habeo, deſumptum ex Archivo monaſterii S. Michaelis Antverpienſis, habetur quod legaverit *Monialibus de Borchtvliet centum ſolidos Lovanienſes.* indicium certum quod ævo illo iſthic fuerit monaſtica manſio.

Cæterum, in Curia feudali Ducatus Brabantiæ, deprehendi de hoc dominio ſubjuncta. Qui plura deſiderat conſulat Thomam de Rouck fol. 293. & Chriſtop. Butkens Trophæorum Brabantiæ lib. 4. fol. 449. & 450.

Extract uytten Hoofdleenboeck beruſtende inden Souvereynen Leenhove van Brabant vanden Quartiere van Antwerpen alwaer onder de Capitulatie vande Waterleenen opden ſtroom tot Santvliet, t'Oſſendrecht te Borchvliet, &c. wordt bevonden folio XCII. verſo 't gene hier naer volght.

Jouffrouwe Marie Mencie de Witham ſterfſure. tuns: ix. Marty 1588. by doode vrouwe Marguerite van Merode hunne moeder ondergeſ.

Vrouwe Marguerite van Merode Marckgravinne van Bergen op den Zoom / &c. xvi. Decembris M. D. lxxiij. by doode Heer Jans haers oems ondergeſ.

Joncker Jan Marckgrave van Bergen opden Zoom ij. January anno M. D. xlj. by doode Heeren Anthonis Marckgrave van Bergen ſijns Heeren vaders ondergeſ.

Her Anthonis Heere van Bergen iij. Augusti anno M. D. xxvij. by doode wylen Heer Jans Heere van Bergen ſyns vaders.

Heer Jan van Bergen Ridderе Heere van Wailhain / &c. viij. Septembris anno M. CCCC. xxiij. by doode wylen Heeren Jans in synen tydt, Heere van Bergen opten Zoom syns vaders ondergesz.

Her Jan van Bergen Heere van Wailhain / &c. xxix. Decembris anno M. CCCC. lxxxi. by coope gedaen teghens Janne vander Dilfft.

Jan vander Dilfft xxiv Novembris anno M. CCCC. lxvij. by doode wylen meester Francois vander Dilfft syns vaders.

Meester Francois vander Dilfft xvj. Septembris anno M. CCCC. lviij. by overgevene Jans vander Dilft syns vaders ondergesz.

Jan vander Dilfft by coope gedaen teghens Walraben vader Dilfft syns broeders anno M. CCCC. xxxix. hout 't dorp ende die Heerlichkheyt van Borchvliet mitten gerichte hooghe ende leeghe / Berkens vere, mitten renten / chynsen ende allen anderen haren toebehooren.

Non omiſerim quod contra omne jus uſurpetur territorium pagi Borchvliet à fœderatis Belgis, quos idcirco anno 1653. monuit Hiſpaniarum legatus Antonius de Brun, cujus verba ad memoriam rei ſubjungam, excerpta ex ejus ſcripto cujus exemplar penes me aſſervatur.

Que les Egliſes & Villages de Sundert le grand, Sundert le petit, de Haghe, Sprundel, Niſpen, Bladel, & Heuſenhout Voiſinage de Breda, de St. Jean-Steen pres de Hulſt, de Borchvliet du coſté de Berghes ſur le Zoom, quoy que notoirement de la juriſdiction & Souveraineté du Roy en ſon Duché de Brabant, & Comté de Flandres, & de meſme le Village Bergillers en ſon Comté de Namur ſont toutefois uſurpes dès le traicté de Paix de la part de cét Eſtat, dont pour çe le dit Ambaſſadeur demande reſtitution.

De Origine monaſterii & Hoſpitalis Poſtel. CAPUT XXI.

JOannes Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, ad diem ſextam Junii agens de Sancto Norberto fundatore loci & Ordinis Præmonſtratenſis, *habet*, inquit. *Belgium hujus Ordinis Abbatias circiter triginta, quarum*

quarum prima est Floreffia, in Ordine tertia, tam antiquitate quàm honore, cui etiam in Kempinia sub est hospitale dictum Postula.

Hujus loci etiam meminit Joannes Goropius Becanus, lib. I. Advaticorum, sed perperam Tongerloæ subjectum asserit, verba ejus hæc sunt. *Thongerlo subest hospitium quoddam, cui simile, nedum par nusquam vidi gentium. Structura regia stat in media & vasta planitie quæ undique aciem oculorum finit, nullis ædibus ad duo milliaria vicinis. Lucus querneus adjacet ingens, solitudine sua incutiens horrorem: loco Postel nomen est, &c. Huc quotquot divertunt sive equites, sive pedites hospitio pro dignitate & decoro personarum excipiuntur, ne obulum quidem soluturi, nisi cerevisia non contenti, vinum emant. Est autem diversorium hoc plusquam regium, in finibus Ambivaritorum & Taxandrorum; quatuor circiter à Thongerlo milliaribus remotum.*

Joannes Baptista Gramaye in appendice ad Campiniam vocat Postel *Theatrum Hospitalitatis.*

Apud Franciscum Haræum in gestis Ducis Godefridi Fol. 231. ista leguntur. *Sub hoc Principe Godefrido anno 1173. Fastradus miles de Untwyck Postellæ in Campinia hospitale instituit, Abbati Floreffensi id tradens, ut Virgines ordinis Præmonstratensis ibi constitueret hospitibus servituras; & id factum, sed postea anno 1270. decretum ut mortuis Virginibus non aliæ assumerentur, sed regerent hospitale aliquot religiosi ex Floreffia cum magistro seu Provisore ipsis confirmando litteris ducalibus.*

Augustinus Wichmans in Brabantia Mariana lib. III. cap. XXXV. de hoc loco commemorans, ita scribit. *De Cœnobii hujus primaria origine ac progressu, peculiarem Dissertationem Historicam edidi anno nupero 1628. Reverendo Domino Ioanni du Chesne secundo ejus Abbati dicatam, in qua varios errores detexi correxique, qui hactenus de eodem sparsi, atque omnes scriptores ejusdem mentionem facientes, in errores quoque traxerunt. Quotquot enim huc-usque de ejus fundatione scripserant, communi ignorantia lapsi, eamdem ad annum prius 1173. retulerant, & non nisi pro monialibus primò institutum adserebant; quibus successu temporis amotis, Religiosi viri Ordinis, anno demum 1270. substituti fuerunt.*

Sed error est & crassus, qui ex archivis dicti cœnobii, atque instrumento publico fundationis (quod ibidem adservatur) corrigendus est. In eo sic habetur.

Notum sit Christi fidelibus, quibus præsens charta præsentata fuerit, quòd Dominus Fastradus de Wtwicht, tertiam partem prædii, in quo ecclesia in Postulo fundata est in honorem Dei Genitricis Mariæ, Floreffiensi ecclesiæ dedit. Postea idem Fastradus habitum Religionis induit, & tertiam partem prædii ecclesiæ de Rosole, cœnobio quod est in Postelo dedit. Et ut sine contradictione ratum haberetur, primus Abbas de Ostbrugh, cujus prænominatus Fastradus obediens fuit, testimonio sigilli sui scripto confirmavit, & protectioni Leodiensis Episcopi Alberonis commisit, &c.

Hactenus ita verba prædicti instrumenti publici, in quo licet nullus annus determinatè exprimatur, quo hæc contigerint, tamen Historiarum fidem examinanti clarè constat ante annum 1173. accidisse. Siquidem duo dumtaxat reperiuntur Alberones Leodienses Episcopi, quorum prior obiit ann. 1128. posterior autem an. 1155. &c.

Adfert idem scriptor & alia argumenta quibus probat Cœnobium Postulense cœptum anno 1140. asseritque quod vetustissimus in Cœnobio Tun-

gerloensi M. S. Libellus adservatur, qui disertis verbis ita loquitur: *Anno Domini* M. C. XL. *domus de Postula cœpit initium in Brabantia.*

Asseverat quoque citatus scriptor, eodem loco Postulense cœnobium non fundatum ad exercendam *in Myriceto invio & inaquoso hospitalitatem*: verùm ad divinas laudes decantandas, aliaque religiosa munia, more aliorum cœnobiorum obeunda. Porrò in eo ab illo dissentio, adhereoque scriptis autorum supra relatis, siquidem in archivo Concilii supremi ærarii Regis deprehendi Regi exposita fuisse à Rectore & cœnobitis Domus Postulanæ superiori sæculo, illa quæ sequuntur.

Causa & rationes quare domus Postulana *vulgariter nuncupata, fundata in honorem beatæ Mariæ Virginis, Ordinis Præmonstratensis, gravari non debeat aliqua pensione annua, multo minus incorporari, sunt infrascripta.*

In primis est sciendum quod dicta domus sit sita in medio myricæ ad duo milliaria Germanica, nullis pagis, sive villis cincta, omnibus transeuntibus aperta, una cum adjacenti hospitali pauperum. quæ siquidem domus primæva sua fundatione tenetur recipere omnes & singulos exteros hospites tam nobiles, quam ignobiles, pauperes, & divites, & promiscuas personas, illasque cibo, & potu pro qualitate status personarum ibidem confluentium, reficere & tractare.

Primitus dabatur pauperibus transeuntibus, unus panis cum poculo cerevisiæ, postquam vero aucta fuerunt bona, tam per pias personas, quam per industriam Provisorum dictæ domus, bene regentium, eo est deventum, quod omnes transeuntes recipiuntur, & tractantur pro qualitate status, & conditionis eorum.

Ultra præmissa pro tempore dicta domus, tenetur recipere & reficere, omnes, omnes & quascunque pauperes, tam viros quam mulieres proles & infantes, necnon quascunque miserabiles personas transeuntes (sive uti communiter vocant) passantes, ad dictam domum, sic ad duo miliaria extra omnes pagos, & vicos, sitam, ordinarie recurrentes, & unicuique unum panem, unius cum demidia libra, & partem carnis, cum poculo cerevisiæ, pro elemosina administrare, quales eo recurrunt singulis septimanis, aliquando mille, quandoque plus, quandoque minus, absque equitibus Regis, qui subinde numera centum plus minus, ibidem accurrunt, quorum equis havenam & fenum administrare tenetur, & equitibus pro eorum conditione & qualitate.

Ultra præmissa ordinaria onera, ex antiqua hactenus observata consuetudine, catervatim ad dictam domum Postulanam confluunt ter in hebdomada, nempe diebus Mercurii Veneris & Sabbati innumerabiles pauperes, & miserabiles personæ, numero communiter trecenti, sive quadringenti, plus minus qui omnes eisdem diebus (Speen-daghen *vulgariter nuncupatis) ibidem reficiuntur pane.... & cerevisia, ad sustentationem unius diei sufficientibus, qui..... hac extremâ caritate annonæ, plus solito augetur, & expensæ propter frumenti, & omnium rerum caristiam triplicantur.*

Insuper etiam ex prænarrata laudabili consuetudine bis in anno, nempe ante initium, & in fine quadragesimæ, ex eadem fundatione, ad eandem domum confluere consueverunt, & ad huc confluunt circiter quatuor, quinque plus millia pauperum, quibus singulis tunc distribuuntur duo panes ponderis trium librarum, una libra lardi, & in quadragesima loco lardi, duo haleces, unà cum poculo cerevisiæ, & aliquibus discalceatis paria calceorum.

Sciendum quoque est quod eadem domus bis novissimis patriæ commotionibus, per rebelles Regiæ Majestatis fuit omnibus utensilibus, supellectili, & bonis mobilibus spoliata, provisio victualium quæ pro pauperibus, pro sustentatione unius anni, imposita erat, consumpta, & dissipata, ornamenta & jocalia ecclesiæ ablata, stabula & plurima ædificia combusta, pavimenta ecclesiæ eruta, vitra confracta, campanæ avectæ, & infinita damna domui & ædificiis illata, Provisor sive Magister domus ter, ex ipsius coreligiosis duo, unà cum aliquibus servitoribus domus etiam ab inimicis rapti fuerint, & postea magnis impensis redempti: ita ut metu iterativæ captivitatis, provisor & religiosi coguntur refugere ad locum securiorem, & eorum domum Postulanam ad tempus relinquere, quam ut conservare possent, a tali ruina & incendio comminato, coguntur inimicis per singulos menses solvere quadraginta florenos Renenses, præter infinitas exactiones & contributiones, quas tam ipse Provisor, quam ipsius domus coloni coguntur exsolvere, ad sustentationem regii militis, & ad redimendas ab inimicis ab incendio eorum colonias, molendina, & alia ejusdem domus ædificia.

Præterea est dicta domus gravata plurimis redditibus vitalibus, ascendentibus fere ad trecen-

trecentos modios siliginis annuatim, diversis personis reservatis. Item onerata multis redditibus annuis fundariis, erga Regiam Catholicam Majestatem, tanquam Ducem Brabantiæ, & particularibus personis permultis, etiam diversis redditibus annuis, excedentibus summam trecentorum florenorum, quas articulatim enumerare personas brevitatis causa omittimus.

Et Pastoribus diversis & multis, singulis annis magnam frumenti atque siliginis copiam, in dotationem pastoratus, sive cura eorum, numerare, & persolvere astringitur, quæ copia ascendit ad minimum ad summam ducentorum viginti octo modiorum siliginis annuè & ultra.

Insuper dicta domus quæ à monasterio Floreffensi dependet, & cujus membrum esse dinoscitur, solvit annuatim Religiosis dicti monasterii, ratione vestiariæ ipsorum ducentos florenos, & quatuor boves pingues, nec non & alia jura, ascendentes ad quingentos florenos annuè, ex eo quod idem monasterium, multa bona contulit eidem domui, in sustentationem transeuntium, & pauperum ad eandem domum confluentium.

Dicta etiam domus Postulana, uti membrum, monasterii Floreffensis, quod in sustentationem dotis Episcopatus Namurcensis, gravatum est pensione annua, mille florenorum, solvit in sublevamen ejusdem pensionis medietatem, nempe quingentos florenos annuos.

Præter præmissa onera, & infinitas exactiones indies occurrentes, ne quidem suppetit Provisori dictæ domus, se suosque tenuiter alendi, sed coactus fuit à multo tempore, ingens, & alienum æs contrahere, & redditibus etiam annuis, dictam suam domum onerare, ut eleemosynas & onera dictæ domus posset continuare, & indies magis sese gravare cogetur, si intestina ista bella diutius (quod verendum est) durent.

Est etiam in eadem domo divinum officium, & horæ canonicæ in singulos dies decantantur, juxta ordinem Præmonstratensem, & alia divina, prout religioso loco decet administrantur

Si itaque hæc domus gravari debeat aliqua pensione annua, vel (uti hîc secreto susurratur) ab aliquo collegio, sive universitate incorporari, & domus supprimi & extingui, hoc indubiè cederet in præjudicium & detrimentum pauperum miserabilium personarum, & hospitum undequaque ad dictam domum confluentium, in quorum sustentationem, & hospitalitatem eadem domus dinoscitur esse fundata, fundatores quoque eorum piis fundationibus, fraudarentur, divinum officium diminueretur, quod Deus ter maximus avertat, &c.

Ex his clare patet, quam immeritò Augustinus Wichmans in Brabantia Mariana lib. 3. cap. 35. reprehenderit Franciscum Zypæum, quia scripsit lib. 3. de jure Pont. novo, tit. de Regular. domum Postulanam fundatam esse *ad exercendam in myriceto invio & inaquoso hospitalitatem.*

Cæterum, cœnobium hoc Postulanum, ab antiquo non nisi Præpositura fuit seu Provisoratus, ab Abbatia Floreffensi dependens, usque ad annum 1621. quando ab illa separata, ad Abbatialem dignitatem elevata est, consentiente Belgarum Principe Alberto Archiduce, constituto in primum Abbatem Rumoldo Colibrant, qui antea ibidem multis annis egerat Provisorem. Huc etiam referendum diploma subjunctum.

JOanna by der gratie Godts / Hertoghinne van Lutzenborch / van Lotheringen van Brabant / ende Marckgravinne des H. Rijcx / doen condt alle luyden / want onsen lieven ende getrouwe in Gode die Abt van Floref ende die meester van onsen Godtshuys van Postel ons geclaecht hebben / dat onsen Schouteth van Kempenlant hem dervordert hadde met ghewalt te schauwen een doot lichaem / dat hem verongheluckt hadde binnen der Poorten van onsen voorsz. Godtshuyse / al oft het voorsz. Godtshuys waere een deel vande Meyerye vanden Bossche / tegens hunne immemoriale possessie / ende privilegien van executien des voorsz. Meyerye / als geanneveert is geweest onder / ende aen ons Marckgraefschap des H. Rijcx / soo dat niemant eenige macht aldaer eenighe kennisse te nemen / als den Drossaert van Brabant. ende onsen Schouteth van Antwerpen. Ende alsoo wy schuldich zijn alle onse Godtshuysen te verantwoorden / ende te beschermen voor cracht ende gewalt / soo ist dat wy verbieden ende neersteleyck bevelen onsen Schoutethen van den Bossche / van Kempenlant / van Peelant / van Maeslandt / ende van Oosterwyck / ende alle onse andere ludere Ambachten / Rechteren ende dienaeren onser voorsz. Meyerye vanden Bossche ende hunne Stadthouderen / nu zijnde ende naermaels wesen sullen / ende elcken van U. int besondert / hun te vervorderen

 sulcx

fulcx meer te doene / ende houden onsen voorsz. Godtshuyse van Postel als een geimclaveerde plaetse / &c. gegeven in onsen stadt van Brussel 6. daegen in September int jaer ons Heeren duysent drijhondert viertentachentich.

Denique, de origine monasterii Postulensi consule Aub. Miræum in Not. ecclesiarum Belgii cap. c. LXV. apud quem inter cætera reperies integrum diploma illud, quod supra ex Brabantia Mariana exhibuimus contractius.

De Bladel & Reusel. CAPUT XXII.

B*Laedel & Reusel* vicini invicem pagi sunt, myriceto Postulensi conterminis, ambos remur esse agri Antverpiensis, quamvis hodie pareant Præturæ Kemplandiæ, sitæ in ditione Sylvæducensi, multa enim documenta nobis suppetunt quibus opinionem nostram stabilire possemus, interque illa subjunctum diploma.

JOanna by der gratien Godts Hertoghinne van Lotrijck / van Brabant / van Limborch / Marckgraefinne des Heyliths Rijcx / doen condt alle luyden / dat want onse goede luyden van Bladel ons ghetoent hebben / hoe Hertoge Jan onsen ouderbader / daer God de Ziele af hebben moet / hum gegeven ende verleent heeft / dat sy / ende ooch die van Arendonck / ende van Reusel / gescheyden selen sijn van onse Meyerye vanden Bossche ende vereenicht wesen ende blyven aen dat Schouteth ampt van Antwerpen / ende dat selige onse lieve Heer ende Vader Hertoghe Jan / dien Godt genedich sy / ons Ouderbader begeere ende wille daer in volgen / dese scheydinge / veranderinghe / ende vereeninghe heeft geconfirmeert / willende dat sonder wederroepen / van hem ofte van sijne naecommelinghen / onse voorsz. dorpen / van onser Meyerye vanden Bossche emmermeer ghescheyden sijn / ende altijt vereenicht blyven / ende aenhangen den Schouteth ampt van Antwerpen onder d'ambacht van Herentals / behoudelijck altijt sijnen rechten voor hem ende sijne naecommelingen / van herbaerden van houtschatte / ende van alle andere saecken / die hy in desen dorpen hadde voor desen veranderinghe / dat hy die alle weghe / alsoo behouden sal / gelijck die brieven daer af dat claerelijck begrypen. Ende om dat onse goede luyden van Bladel voorsz. ons hebben by ghebracht / dat sy eenen tijdt herwaerts haer hoofvonnissen hebben ghehaelt tot Herentals / des die van Arendonck / ooch niet ghedaen en hebben noch en doen / maer die halen tot Antwerpen / na begryppe ons Ouderbaders / ende Vaders begeerte voorsz. ons om Godtswille biddende dat wyse weder setten ende laten willen aen die van Antwerpen haer hoofvonnisse daer te halen / ghelijck doen die van Arendonck ende nae wille ende begeerte onser Voorvaderen voorsz. soo eest dat wy met vorraede aensiende den goeden wille ende begeerte van onsen Ouderbaeder / ende Vader / onse voorsz. lude / onser bancke von Bladel gheset hebben ende met dese brieven setten aen die van Antwerpen / haer hooftvonnis daer te halen / alsoo die van Arendonck doen / ende sy selve voortijdts ghedaen hebben / ende ghelijck heur brieven van onsen Ouderbader / ende Vader daer af in houden / confirmerende ende steedigende die selve brieven / voor ons ende onse naecommelingen / emmermeer in haer macht te blyven / behoudelijck alle onse rechten voor ons ende onse naecommelinghen in onse dingbancke van Bladel voorsz. ghelijck onse live Heer ende Vader in syne brieven die behouden heeft. Vort om die nutste moyenisse van onse goeden luyden van Bladel; willen wy vor ons ende onse naecommelingen / ende verleenen hun soo wanneer onsen Rentmeester vanden Basch / niet dat ons te Bladel eenich recht van houtschatte verschenen is / aen yemandt aldaer / dat hy dat sal andersoecken met handen ende met heylighen / ende onse recht daer af te waeren / sonder daer om eenich ghedinghe te Bladel te leggen ende onse luyden tot eenighe waerheyt daer af te doen commen / ofte hun eenighe moyenisse voorder te daen / ende om dat wy by onse voorsz. confirmatie ende ghifte vast blyven willen ende begeeren dat die van ons / ende onse naecommelinghen altois ghehouden worden. Soo hebben wy des te getuygen onsen zegel aen desen brief doen hangen / ghegeven te Brussel xxvj. daegen in Julia int jaer ons Heeren / duysent ende vierhondert / beneden stondt aldus per dñam Ducissam, &c.

Non omiserim ea que Gottefridus Wendelinus ad Leges Salicas scribit cap. XVI.

cap. XVI. de Malbergiis, fol. 108. existimans *Bladel*, olim *Pladellam* nuncuparam: verba ejus hæc sunt.

Pladella enim fuit superestque in ruinis hactenus villa publica, *seu* Laut-ham, *publicum Comitatus Taxandrici palatium*, *&* Sala, *uti vocant* Inferior: (die Neer-sael *vulgò nomen retinet*) *cujus ostenduntur ingentes caveæ*, *murique ac fundamenta*, *palatii veteris amplitudinem testantia*: *quo in loco Carolus simplex anno* DCCCC. XXIII. (*non autem* DCCC. LXIII. *aut* DCCCC. XIII.) *Theodorico primo Comiti Hollandiæ donavit* Hecmumdam, *quod fuit Comitatus Hollandici principium*; Indictione XI. XVII. kal. Julii. anno XXX. regnante domno Carolo Rege, Redintegrante XXVI. largiore verò hereditate indepta..... Actum Pladella villa: Hagano Notarius ad vicem Rotgeri Archiepiscopi summique Cancellarii recognovit. *Ruotgerus autem iste Archiepiscopus Trevirensis sedit ex anno* DCCCC. XVIII. *ad* DCCCC. XXVIII. *qui character vel solus aliorum Anachronismos convellit*, *figitque epocham certam.*

Cæterum, de Decima & agris quos monasterium Postulanum possidet aut olim possedit in pago Bladel, consule Aub. Miræum in Not. eccle. Belgii. cap. C. LXV. De Reusel verò hæc leguntur apud Augustinum Wiehmans in Brab. Mar. lib. II. cap. XXXIII. *Reusel*, vel ut in Archivis Cœnobii Postellani invenio, *Rosole*, seu *Roselo*, pagus est in medio vasti illius & celebris Ericeti Postellani, quod Proverbio locum fecit, vulgò, *De Postelsche Heyde*, & ad prædictum Cœnobium pertinet, è cujus gremio Religiosus Canonicus Curæ Pastorali ibidem præficitur. Ecclesia admodùm antiqua est, & jam à quingentis fermè annis in Archivis Postellanis nota, eidemque Cœnobio quasi incorporata. Ita enim in Chartâ Donationis publicâ & Authenticâ lego: *Posteà idem Fastradus Domnus de Wewiche* (hodiè *Wewijck* in territorio de *Altenâ*) *habitum Religionis induit* (in Monasterio nimirum *Oostbroecano* Ord. D. Benedicti, haud procul Ultrajecto) *& tertiam partem prædii Ecclesiæ de Rosole*, *Cænobio quod est in Postelo dedit. Sextam verò partem allodii de Roselo*, *& jus patronatus*, *Arnoldus cognomen habens Brabent &c. Ecclesiæ prædictæ dedit.* Fastradus autem præfatus Fundavit Postellense Cœnobium an. 1140. uti latiùs probo in peculiari *Dissertatione*, meâ *Historicâ*, quam de Origine & Progressu hujus Cœnobii, anno 1628. elapso, publicavi. Et *Arnoldus Brabent* sive *Brabant*, Vir Nobilis & potens, floruit an. 1157. eo siquidem anno donavit Cœnobio nostro Turgerloensi, jura patronatus & administrationes Ecclesiarum de *Nispen* (sub quo tunc *Calmthout*) & *Sundert*, additis in subsidium locorum decimis, ut ibidem demonstro.

Ab eo igitur tempore extitisse certum est Ecclesiam Reuselensem, quæ Dei-paræ Virgini sacra. & ejus Miraculis item jam ab olim nobilitata, repetitur. An verò Miracula etiam ab eo tempore cœperint, non ausim adserere, destitutus certiori fundamento. Illud autem constanti omnium seniorum traditione certum. dudum ante centenos annos frequentem ad hanc Ædem populi concursum fuisse, & Miraculis quàm plurimis eam coruscasse.

LIBER NONUS.

CONTINENS

DISTRICTUM BREDANUM

HET LANDT VAN BREDA.

De Origine oppidi & Baronatus Bredani. CAPUT I.

Wilhelmus Henricus D. G. Princeps Auriacus, & Nassoniæ, &c. Baro Bredæ, &c.

W*Itgerus* Comes *Stryensis* septimus, sub finem sæculi Christi noni, vallo cinxit Bredanum oppidum, quod initium habet à castello veteri, condito ad dextram ripam Merkæ fluvii, de cujus principio nobis non satis constat, sunt qui æstumant extructum esse ab *Elberto*, sexto Comite Stryensi, anno DCCCXL. alii à Normannis, qui illud tenuerunt in annum M.C.XXIV. quando sub Godefrido I. Lotharingiæ Principe expugnatum fuit, duce Arnoldo Wesemalæ domino.

Urbem hanc describit Hermannus Hugo, in Obsidione Bredana, hisce verbis. *Breda alioqui oppidum non maximum, circuitu mœnium continet passuum millia non amplius quatuor, ut horæ ferè spatio circuiri in orbem possit. Oppidi Toparchia latius pertinet, includitque pagos omnino* XVIII. *Oppidum ejusque Toparchiam olim Brabantiæ Duces hereditario jure tenuerunt. Utrumque abalienavit*

Ioan.

Joannes III. Brabantiæ Dux anno M. CCC. L. *Emit Ioannes Polanus Leccæ Toparcha: pretii caput fuit* XLIII. *millium hallengerum. Inde Nassaviis primùm obvenit anno* M. CD, IIII. *dote Ioannæ Polanæ: quæ cùm Bredæ esset heres, Engelberto Comiti Nassavio nupsit. Quis neget vel hoc tam dissoluta venditionis nomine Bredam Brabantiæ Ducibus debuisse redhiberi? Eam urbem anno* M. D. LXVII. *Albanus Dux (fugiente ob perduellionem Guilielmo Nassavio) Hispaniæ Regi vindicavit. Decennio pòst ad Nassavios rediit anno* M. D. LXXVII. *Hollaco Comite ad deditionem cogente. Tum iterùm anno* M. D. LXXXI. *à Barone Hautepennio per vim astumque capta, Regi paruit per annos* IX. *donec Araugerius anno* M. D. XC. *per fraudem vectoriæ navis (quâ septuaginta milites tecti, ut olim Græci equo Trojano) Arcem Urbemque, jubente Mauritio Nassavio, Arausii Principe, occupavit.*

Urbs extremis ferè Brabantiæ finibus, Hollandiam Merkâ flumine attingit. Vicinis oppidis aliquot municipiisque haud magno intervallo coronatur. Iacet amœnissimâ terræ regione, qualem plurimi Ducum militumque Europâ totâ vidisse negabant: ut non injuriâ Mauritius Bredam, sua Tempe appellaret. Ager undequaque frugum pabulique lætus. Prata omnia virgultis perpetuis cincta, rivi creberrimi distinguebant, veluti limite gemino. Ordines arborum vel ad regulam, vel in quincuncem dispositi, itinerum passim domorumque latera viriditate inumbrabant. Haud procul erant quaternæ silvæ, pinubus una, ternæ quercubus consitæ.

Fluminibus duobus Aâ & Merkâ interluitur, alteroque duorum insuper circumvenitur. Aa flumen rivis campestribus auctum, Urbis mœnia circumfluit; ostioque retinetur, ne siccas destituat mœnium fossas, dum Merkæ fluminis aquæ (quibus se intra Urbem permiscet) per æstum decessere; simul molam frumentariam versat lento in Urbem illapsu. Locus, quo invicem sese fluvii miscent à Merka in Aa influxu, amborum corruptum retinuit nomen, Merckendael, *quasi Merka in Aa. Merka aggeribus lateritiis duobus ab Aâ in ipsis mœnium fossis disclusus, Urbem interlabitur, naturâ multas in partes divisus, latiorque paulatim in Hollandicas aquas, haud procul Dordraco sese effundit. Æstibus quotidie geminis concitatur, exæstuatque objectis catarrhactis in suburbanum agrum, quoties libitum est oppidanis.*

Ab Aâ, Urbi olim Bredaa, Brabantis nomen conditum aiunt: quibus breed *latum significat, quasi Aa fluvii latè sese explicantis alveum exprimere voluissent. Urbis medio edita turris est, altitudine pedum* CCC. LXLI. *unde liber in vicina oppida patet despectus, opportuna significationibus è longinquo faciendis accipiendisque. Domus censentur ferrè ad mille ducentas. Figura oppido triquetra, nisi Arx mœnibus inædificata, leniter uno latere protruderetur. Hæc mœnibus, aggeribus, pontibus, armamentario, geminoque aquæ circumductu munita, ambitu complectitur passus ampliùs mille. Xystis præterea, porticibus, columnis, ambulationibus, hortoque tam amœno est instructa, ut fortior an elegantior sit, difficilè judicetur. Mœnia Urbis perpetuo quercuum ordine consita, non lateritia sed cespitum aggestu structa, portis lateritiis tribus ad ternos Urbis angulos (præter eam quâ ex Arce itur) aditum præbent. Mœnium Arcisque interiacentis latera sustentant munimenta omnino* XV. *in quibus disposita tormenta, molæque nonnullæ frumentariæ, quæ velis ventoque concitantur. Colles duo in mœnibus, è quibus longiùs machinæ suas pilas permittunt. Sub his ad pedem mœnium in ipsis fossis munitiuncula humiliores duæ, qualis alibi tertia, cui supernè collis impositus non fuit. Hæ sunt quædam veluti receptacula, ad quæ subterraneis portis aditur, eminentque ex aquis altitudine pedum quatuor. Infernè circùm pedem mœnium sepis spinea, incisis inflexisque ramis, atque in latitudinem intertextis, quæ jaculatoribus mœnibusque munimentum præbet. Fossæ inæquali latitudine patent; quando plurimum, passibus* CL. *cum minimum, passibus* LXX. *In fossis abscissæ è terrâ moles* XIV. *triangulari formâ cuspidum instar, è medio fluminis circumlabentis eminent: quarum ternæ, impositis portarum pontibus, muro mœnium conjunguntur; binæ item aggeribus retentæ ad dividendas in fossâ duorum fluminum aquas: tertia, ponticulo ex Arce imposito, continetur Arcis muro. Fossarum ripam extimam, lorica altitudine pedum quinque circumvenit, extrorsum leniter declivis ad tutelam jaculatorum: (*contrascarpam *appellant.) Huic loricæ intercedunt quinque munitiones magnæ, quaternis Urbis Arcisque portis, longissimo item mœnium lateri præstructæ, fossisque circumcisæ, latitudine passuum* XXX. *His omnibus munitionibus latera recta longitudine pedum* CCX. *latitudine* CL. *Maxima quæ Arci objacet, longa est passibus* CCXL. *lata* CC. *Frons omnibus in angulos curvata more bidentis; hinc Cornutorum eis operum nomen. Sudes acuminatæ eminent undequaque ad tardandum ascensum, si qui in muros connitantur. Trans fossas externarum*

munitionum receptaculum præjacet ſeptum murulo in cubitum curvato ad tegendos jaculatores, (Mediam Lunam dicunt) foſſâ alterâ cinctum. Ab hac foſſâ, intercapedine paſſuum aliquot, lorica proclivis (qualis Urbem totam circumdat) externas has munitiones quoque cingit. In id receptaculum militi aditus ex fronte operum Cornutorum, ponticulo trans foſſam ſtrato.

Omnia autem hæc Urbis munimenta, internaque, tam aptè ſunt inter ſe diſpoſita, itáque invicem reſpondent, ut alia aliis editiora, alia altitudine paria, invicem ex alto lateribuſque tueantur; atque ex ultimis ad vicina (ſi quando eſſet uſus) defenſoribus ſit receptus. Denique ſuburbanum ſolum eo eſt ingenio ſituque, ut aut perpetuis æſtuariis, aut ſuperfuſis ſubitò ſtagnis, latè ſit inacceſſum. Inſula præterea ſuburbana contra Arcem abſciſſa ad expediendum navium curſum, cingitur circumvallatione muri mediocriter alti. Ad hanc formam Mauritius muros inſtitui, munimenta, moles, vallos, loricas, foſſáſque fieri, à biennio mandaverat. Cùm verò ipſius oppidi ſitus opportunitaſque, ad quoddam quaſi militaris diſciplinæ gymnaſium in eo excitandum, ſuapte naturâ cultuque invitaret, eam Urbem, tamquam optimam militiæ palæſtram, cæteris in exemplum propoſitam eſſe, Ordinis fœderatarum Provinciarum cupiebant; exteri plerique exiſtimabant. Huc ergo juventus præcipua Gallica, Angelica, Germanicaque ad condiſcendas belli artes conveniebat. Huc Mauritius (quoties de munitionum accuratis abſolutiſque operibus ſermo incidiſſet) militiæ peritos remittere, tamquam ad exemplar, conſuêrat. Huc Emanuelis Portugalli filium ſibi èx ſorore nepotem, peditum cohorti præfectum, unà cum cohorte miſerat. Huc utrumque filium ſuum nothum, quorum alter quoque cohortem ducebat, ablegarat.

Hæc ſcriptor ille, quibus nos addemus diploma venditionis hujus Dynaſtiæ, olim factæ memorato Joanni Polano Leckæ domino, necnon ſeriem eorum omnium qui illum in ea ſecuti ſunt in annum M. DC. IV.

JAn byder gratien ons Heeren / Hertoghe van Lothrijck van Brabant ende Limborgh / Merckgrave des H. Rijcx / ende Godaert van Brabant ſijne ſone allen de ghenen / &c. Wy condigen ende ghehen te kennen eenen yegelijck dat wy met conſente Johannen van Brabant Gravinne van Henegauwe ende van Hollant onſer lieuer oudtſter dochter ende ſuſter ons Godevaerts van Brabants voorſz. in rechten ende wettighen vercoope voor ons ende voor ons Oir ende voor onſe nacommelinghen Heeren Jannen van Polanen Heere vander Leck / ſyn Oir / ſijnen erffghenaemen / ende ſijnen naecommelinghen / nae hem erffelijck ende ommermeer te beſittene onſe lande van Breda gheheelijck ende al met alle den dingen die daer toe behoorende ende ſchuldich ſijn te behoorne / in Heerheyden ende manſchappen / in Vryheden / in Dorpen / in landen in bempden / in boſſchen / in wateren / in viſſcheryen / in moeren / in moerdijcken / in ſouten / in verſchen / in natten / in drooghen / in chynſen / in renten / in waetermolen / in wintmolen / in forſepten / in ganſen / in capoenen / in hoenderen; ende in allen anderen dingen den voorſz. lande van Breda toebehoorende / &c. Alſo Philips Heere van Lyedkercke ende van Breda ende ſijne Voorvaders Heeren van Breda ghelijck voormaels van ons ende onſen voorderen Hertoghen van Brabant plagen te houden in rechten erffleen / om een ſeeckere ſomme gelts / dats te verſtaen om dryenveertich duſent guldens hallinghen / welcke ſomme gelts die voorſz. Heer Jan wel ende wettelijck betaelt heeft ende vergouden / &c. ende wy bevelen eenen yegelijcken vande Ridderen Knaepen / Mannen / Schepenen ende andere luyden den landen van Breda toebehoorende / van wat ſtaet ſy ſyn / dat ſy den voorſz. Heer Jan van Polanen Heere vander Leck / ſijnen Oir / ende ſijnen naecommelingen nae hem hulde manſchappe ende eede doen ende ghehoorſaem voortaen ſyn ommeermeer / in allen andere manieren ghelijck dat ſy haeren gerechten Heer vanden lande van Breda ſchuldich ſyn te doen behoudelijck altoos Heer Willem van Duyvenvoorde Heere van Ooſterhout onſe lieven Ridder ende man ſijnre lijfftocht die wy Hertoghe hem bekent hebben met onſen openen brieven beſegelt / in allen de lande ende Heerlijckheyt van Breda voorgenoemt / ende hebben ghelooft ende ghelooven voor ons hoir ende voor onſe naecommelinghen de voorſz. Heere Janne van Polaenen Heere vander Leck onſen man vande voorſz. lande van Breda warant te ſijne

te fine / ende rechte waerschap daer aff te doene / &c. ende want allen desen voorsz. dingen wettelijcken gheschiet sijn naerden rechte / ende bp eaede onser mannen van leene die daer met ons over ende tegenwoordich waeren dats te weten Otto Heer van Cuyck Gysbrecht van Abconde / Heer van Gaesbeke / Jan van Wiefflier Heer van Blaesvelt / Lodewijck Heere van Diepenbeke. Jan van Coslaer Heer van Witthem Ridderen / Alaert van Os / Proost van Loeven / ende onsen Rentmeestere van Brabant ende ooch Geraert vander Heyden Drossaert van Brabant alse mans nianne egeen poincte van rechte achterghelaeten dat daer met rechte toe ende schuldich was te geschieden soo hebben wy in oirconde schap daer off onsen segele doen hanghen aen desen lettree in kennisse der waerheyt / ende willen ende begeeren dat Johanne Gravinne van Henegau ende van Hollant onse oudtste dochter / ende suster Godevaerts ghelobe Heer Joannen van Polanen Heere vandee Leck voorgenoempt / sijn Oir / ende sijn erffghenaem alle dese voorsz. poincten ende ghelosten vast ende ghestae te houden in eiwelijcken daegen / &c. bidden ende versuecken ernstelijck onse mannen van Leene voorgenoempt dats te weten Otto Heer van Cuyck / Gysbrecht van Abeoude Heere van Gaesbeke Jannen van Wiefflier Heere van Blaesvelt / Lodewijck Heere van Diepenbeke / Joannen van Cosselaer / Heere van Witthem / Alaerd van Os / Proest van Lovene ende onse Rentmeester van Brabant ende ooch Greaert vander Heyden onsen Drossaert van Brabant alse mans man want sy daerom ende bp waeren daer alle dese dingen geschieden / dat sy in ghetuyghe daer aff hun segelen metten onsen ende met ons Godevaerts ende Joannen onser liever kinderen hangen willen / aen dese letteren ende wy Otto Heer / &c. soo bidden wy ende versuecken ernstelijck onsen lieven mannen te weten Jan van Loon Heer van Agimont Hendrich Berthout Heer van Duffle ende van Geile / Cosijne van Ranst Heere van Berchem / Geeraert Heere van Vorsselaer / Jan van Meldert ende Jan van Wynegem Ridderen / &c. dat sy in oirconschap ende kennissen hueren segelen metten onsen willen aenhanghen aen desen tegenwoordighen letteren / &c. gedaen ende ghegheven te Brussel des donderdaeghs naer Paeschdach den zeesten dach van April int jaer ons Heeren M. CCC. l.

Extract uytten Hooftleenboeck berustende inden Souvereynen Leenhove van Brabant vanden quartiere van Antwerpen, alwaer onder die capitulatie van Breda folio ccc. lxxxiv. staet als volght.

Heer Philips Willem Prince van Oraignen Grave van Nassau van Beuren / &c. xxx. Juny 1604. bp doode wijlen vrouwe Anne van Egmont sijne vrouwe moedere / die die devolutie vande proprieteyt door het scheyden vanden Bedde gebeurt zijnde volgende die Costuymen van desen hove.

Joncker Willem Prince van Oraignen / &c. xxiij. Januarij anno M. D. ende xliv. bp doode wijlen Heeren Renez de Chalon Prince van Oraignen sijns Neven ondergesz.

Here Rene de Chalon Prince van Oraignen &c. xv. Januarij anno M. D. xxxviij. bp doode Heere Henrick Greve tot Nassau sijns vaders.

Joncker Hendrick Greve tot Nossau ende tot Vianden / &c. xviij. Juny anno M. D. iv. bp doode wijlen Heeren Engelbrechts Greve van Nassouw Heere van Breda zijns Oems ondergesz.

Her Engelbert Greve tot Nossau v. Novembris anno M. CCCC. lxxxi. bp doode wijlen Joncker Jans Greve tot Nassau sijns vaders ondergesz.

Jan Greve tot Nassau vij. Augusti anno M. CCCC. xlv. bp doode wijlen Jouffvrouwe Jehannen vander Leck zijnder moeder.

Jouffvrouwe Jehanne Vrouwe vander Leck ende van Breda zijn dochter.

Her Jan Heere vander Leck de Jonghe.

Her Jan Polanen Heere vander Lecke ende van Breda hout die stadt / huys ende d'landt van Breda mit eenen deele bp Steenberghen mitten Heerlijcheden / hooghe middele ende leeghe mit lande / beempden / bosschen / wateren visscherien moeren / moerdijcken / chijnsen / renten / watermoelens / wintmoelens / forfaiten / gansen / capoenen / manschappen ende allen anderen dinghen hoedanigh die zijn / den voorsz. lande van Breda toebehoorende / welck voorsz. landt paelt aen Zeelant aen Hollandt aen de Meyerye vanden Bosschen aen d'landt van Cumhout aen 't landt van Hoochstraeten ende aen d'lant van Berghen opden Zoom nae uytwijsens der brieven daer aff zijnde.

Quæri possit, cur in documentis jam exhibitis, Bredæ domini non vocentur Barones, cum tamen hæc ditio censeatur Baronatus totius Belgii clarissimus: ad quod respondebo, quod nullo quidem Principis diplomate pateat, quod hic dominatus in Baronatum erectus sit, constare tamen ex historia Brabantina, quod omnes ii qui olim possedebant ali-

cujus notæ dominia inque iis exercebant merum mixtumque imperium concessione Principis, censiti fuerint Barones, vernaculè *Baenrodjen* seu *Baenderheeren*, licet solummodo ditiones suas in feudum acceperint, nullo alio quam domini titulo possidendas, in quibus cessatum fuit, quando dominia (quæ tum pleraque penes Principem erant) numero majori abalienata fuerunt, primò jure pignoratitio transcripta, dein in perpetuum vendita. Circa hæc vide ea quæ scripsimus lib. VI. cap. II.

Cæterum, ager Bredanus pars olim fuit Comitatus Stryensis & à Comitibus ejusdem nominis perquam diu possessus, & post illos ab aliis familiis, quomodo verò obvenerit Brabantiæ Ducibus, ab iisque rursum ad particulares dominos; constabit dilucidè, ex succincto chronico subjecto, autore anonymo conscripto, sed nostratium rerum satis instructo.

BREDAESCHE
CHRONIJCK.

DE oudste geheughnisse, die ick van dese Land-streecke vinden kan, geeft ons de *Lex Salica*, ofte de Wetten, die de Francken, nae dat sy hun Vaderland in Duytsland verlaten, ende den tocht tot over den Rijn geavanceert hadden, in ofte omtrent den Jaere onses Heere 422. in ende omtrent dese quartieren begonnen hebben op te rechten; ende ten dien eynde hun Vergaderingen ofte Mael-steden (*Lat. Mallos*) gehouden in verscheydene plaetsen aldaer genoemt, ende welcker naemen heden noch soo bekent zijn. Onder de welcke de voornaemste wel zijn, *Streona*, no *Stryen*, *Baurgh.* nu *Bergen*, *Turnhal*, *Seoten*, *Etten*, *Cham*, ende meer andere by de Heer Can: Wendelijn op de gedachte Wetten aengewesen. Dat *Oost* ende *West-mal*, ende de *Sael-marck* (dat is de grensen der *Sael-Francken*) daer van den naem noch behouden, sal niemant, nochte ouck het voorgaende, derven ontkennen, die eenige smaeck van Oudtheden heeft. Te min aengesien dit geheel Land, daer nae *Brachbant* ende nu *Braband* geheten, zedert dien tijd noch langh onder de Coningen der voornoemde Francken, ende der selver Landvooghden gehoort heeft. Insonderheyt nae dat het geweldigh toenemende Fransche Rijck in West ende Oostrijck (by de Schryvers dier tijd *Neustria* ende *Austrasia* genoemt) en meer andere besondere Coninghrijcken verdeelt is geworden. Sulcx dat *Brachbant*, nevens andere omliggende Landen, onder de Coningen van *Austrasia* oft *Oostrick*, en hun Gouverneurs langh daer nae noch gebleven is. Van de welcke Coningen d'eerste gereeckent werd *Theodorick* A°. 509. De tweede was *Theodebert* A°. 535. de 3. *Theodebald*, A° 548. de 4. *Chlotarius* den I. Monarch der Francken A° 558. de 5. *Sigebert* A° 561. de 6. *Childebert* A° 575. ende den 7. *Theodbeert*, sijn Rijck aenvangende A°. 596. ende eyndigende met het Jae 613.

Anno 603. Dese hat tot Landvoogh over dese onse Landstreecke gestelt eenen *Strenus* 't zy dat hy soo genaemt, ofte na den naem van sijn Gouvernement geheten wierdt. Hoe 't zy, hy heeft doen de Riviere, die hy uyt de Maes van *Stryenmonde* af tot by *Stryenham* in de Schelde leyde, mede also doen noemen; de *Strene*; ende op de selve een Tolhuys gebouwt, doen *Strenbergh*, nu *Steenbergen* noch geheten. Welcker naem dese geheele Landstreeck zedert mede deelachtich geworden is.

A°613. *Leodegaer*, ofte *Chlotarius* de 2. Monarch van de Francken. ende alsoo mede Con: van *Oostric* geworden zijnde, heeft hy aldaer tot Landvooghd gestelt *Pipyn*, wiens vader was Caetleman, ende sijn Grootvader de voornoemde Con: *Sigebert* de 5. Van dese en sijn Gemalinne *Itta*, suster van *Amaleberga* (van de welcke *Emelenbergh* by Breda noch den naem behoude.)

A°. 631. Is geboren GEERTRUIJD, de I. Vrouw van den Lande van STRIJEN, onder het welck *Breda*, *Bergen*, en al dat langhs en van de Marck ende A af tot aen de Scheld, Strene, ende Maes toe lagh, begrepen was, ende te verstaen is. Sy heeft onder andere heylige stichtingen tot *Bergen* op den *Soom* ofte *Oever* daer sy voor een tijd verbleef, een Capel gebouwt, daer nu de Groote Kerck noch staet, ende die door *Amandus* den 10. Biscop van Maestricht, en over heel Braband, doen wyen.

A°. 646. den 22. Febr. is den *H. Pipyn* overleden, ende sijn Soon *Grimoald* in sijn plaetse gesuccedeert, die door den Franckschen Adel

A°. 657.

A°. 657. vermoordt wierdt, om dat hy sijn soon *Hilderic* Con: van *Oostric* gemaeckt had Hem is gesuccedeert *Ansegisel* (al. *Ansigisus*) Marckgraef van Antwerpen, getrouwt aen *Begga* de Suster van de *H. Geertruyd*, van wien de *Beggynen* haer naem hebben.

Omtrent desen tijd heeft de *H. Itta* weduwe van *Pepyn* door raed van den *H. Amandus* het Clooster te *Nivel* gesticht, daer haer Dochter *Geertruyd* d'eerste Abdis geworden, ende A°. 664. overleden is.

A°. 665. Is haer gesuccedeert haer Neef *Witger* de 2. Heer ende 1. *Graef van Stryen*, die getrouwt hadde *Imema* dochter van *Fudulfus* Gouverneur van *Oostric*, ende liet by de selve na *Witger* de 2. ende die noch een van de selve naem den 3. *Graef van Stryen* Deses Soon *Walbert*, de 4. *Graef van Stryen* hadde getrouwt *Cunegunde*, dochter van Heer *Dirck*, *Grave van Cleef* en *Teysterbant* die stierf A°. 759. ende wan daer by *Witbert* de 5. *Graef van Stryen*, welcken volghde

A°. 840. *Elbert* de 6. *Graef van Stryen*, die in dit Jaer op de Riviere de A, die doen seer *breed* was, een Burgh ofte Casteel bouwde, ende noemde 't selve om redenen voorsz. den *Burgh van Breda*. Sijn Vrouw was *Hildegard* dochter van *Boudewyn Graef van Altena*.

A°. 846. Zijn de Noordmannen, (i. e. Deenen, Sweden en andere volckeren uyt het Noorden) in dese gewesten weer gevallen, elles te vier en sweerd verwoestende; daer sy tot den Jaere 1125. meest gecontinueert, ende niet minder Duytsland, Vranckrijck, en Spangnien geplaeght hebben. Gelijckse oock A°. 837. Antwerpen, Dorestad, en Witland; en 's Jaers daer aen heel Walchren overrompelt hadden, slaende aldaer mede dood Graef *Eggerd*.

A°. 888. *Witger* de 7. Graef van Stryen heeft op den *Oever* ofte *Soom* van de Schelde een *Burgh* doen bouwen, daer ten tijde van de Francken de *Baurgh* was, als A°. 422. geseght is, het welck daer nae *Bergen opden Soom* geheten is. Ende heeft oock Breda tot een Stad doen maeken ende omgraven.

Des selfs Soon en naevolger is geweest *Witger* den 8. Graef van Stryen, dewelcke trouwde *Ermengard*, suster van *Berenger Grave van Namen*.

A°. 900. of daer omtrent, heeft *Swendebald* Coningh van Lothrijck verscheyde Land-goederen aen 't Graefschap van *Stryen* vereert, die A°, 991. by Gravinne *Hilsundis* aen het Stift Thoor gegeven zijn. Hy was een Bastard van Keyser *Arnulf*, ende wierdt A°. 903. van de Lotharingers met oorlogh vervolght ende overwonnen.

A°. 956. *Ansfrid*, sone van Landbert, Grave van Braband en Loven, na de dood van sijn Vader, geworden zijnde, heeft getrouwt de voornoemde Vrouw *Hilsunde*, by successie *Gravinne van Stryen*. Dewelcke beyde daer nae hun wereltlijcke Staet, ende band van 't Houwelijck vrywillich afgegaen zijnde, is de gemelde Ansfrid A°. 994. Bisschop van Uytrecht geworden, ende

A°. 992. heeft *Hilsundis* het Clooster tot Thoor gesticht, en begifftighe met de Kercken van *Stryen*, *Bergen*, *Gilse*, *Baerle*, ende het Casteel van *Sprundelheym*. Alwaer sy selve, of wel haer dochter *Benedicta* de eerste *Abdisse* geweest is.

A°. 1000. *Benedicta* overleden zijnde, is haer in 't *Graefschap van Stryen* gesuccedeert *Raginer* sone van *Reinilde* (die de suster van *Hilsundis* was) ende oock nae verwant aen *Ansfrid*.

A°. 1039. heeft Graef *Raginer* sijn Graefschap in 2. verdeelt, latende aen sijn oudste Soon *Lambrecht* als *Graef van Stryen*, al 't land, dat Noord-Oostwaerd van de *Breede A* af (die hier door de naem van de *Marck* of grense gecregen heeft) tot op de *Mase* ende *Strene* light: daer onder mede begrepen waeren de Landen van *Geertruydenbergh*, *Sevenbergh*, en *Stryen*, met alle de Dorpen A°. 1421. meest verdroncken. Ende liet aen sijn 2. Soon *Henrick*, als *eerste Heer van BREDA*, al dat Suyd-Westwaerd vande A, en *Strene* af, langs de *Schelde* tot *Santvliet* toe ingereeckent, en soo tegens het Marckgraefschap ende Land van Antwerpen, streckt; vervattende mede *Bergen*, *Marckshem*, *Eeckeren*, *Loenhout*, *Oostmal*, &c. die oyt dien hoofde zedert en tot noch toe aen de Hooftbanck tot Breda appelleren.

A°. 1087. Graef *Lambrecht* voornoemt hadde getrouwt *Oda*, dochter van *Edward*, Gr. *van Orten*, ende daer by verweckt 4. Kinderen, *Henrick*, *Otto*, *Willem*, en N. ende is dit Jaer overleden. Sijn broeder *Henrick*, *I. Heer van Breda*, trouwde *Lutgard* d^r. van *Arnold Graef van Cleef*. En liet na *Engelbrecht*.

A°. 1100. Omtrent desen tijd heeft H^r. *Henrick* tot *Breda* de *Templieren* een Clooster gesticht, ende begifftighe met veel landen soo 't *Oosterhout* (de *Braeck* geheten, ende daer na aen de H H^{ren} van S^t. *Jan* ende *Chartrainen* gecomen) als tot *Alfhem*, gelegen; ter eeren van 't innemen van *Jerusalem* door *Godefrid van Bouillon*.

Lambrecht (*al.* Balderic *de* 2.) *succedeerde nae* Ansfrid *in 't Graefschap van* Loven, Brachbant, Taxandrie, *en* Hasbain. *ob.* 1015.

Dietrick *de* III. *was de* 4. *Graef van Holland geworden* A°. 993. *en stierf* 1039. Dietrick *de* IV. 1048. *en Florens d' I^{ste}* 1061.

Mengoos de 5. Vooghd van Gelderland (zedert A°. 973.) overlijdende / is hem A°. 1013. Wiking de 2. ende aen desen / Wiking de 3. en 7. Vooghd A°. 1037. ende na sijn dood mede A°. 1061. Otto van NASSAU gesuccedeert; die getrouwt hadde des lesten Wikings Erfdochter Adelheid, ende van den lesten Voogd de eerste Graef van Gelderland geworden is. ob. 1107.

Ansfridus was nae de *H. Willebroord* de 18. Bisc. van *Uytrecht* van A°. 994. af tot 1008. wanneer hem gevolght zijn, *Adelbold* ob. 1027. *Bernulf* ob. 1064. *Willem den I.* ob. 1075. ende *Coenraed*, de 21. Bisc. ob. 1099.

A°. 1125. Was *Henrick*, Graef *Lambrechts* voornoemt oudste Sone, Gr. v. *Stryen*; ende trouwde *Beatrix* Gr. *Henrick van Cuycks* dr. Sijn Neef *Engelbrecht*, *Hr. Henricks* Sone, in des selfs plaetse Heer van *Breda*, hadde getrouwt *Berte van Loon*, dr. van *Gysbrecht Gr. v. Duras*, by de w: hy had 4. Kinderen *Geeraerd*, *Godefrid*, *Arnold*, *en Henrick*. Ende dit jaer, soo 't schijnt, overleden zijnde, werdt *Arnold* of *Arnulf* Heer van Breda genoemt.

* d'Oude notitien houden, dat de Deenen tot nu toe hun slot *Brunesteyn* hier souden beseten hebben, ende dit jaer daer uyt vernestelt zijn door Heer *Arnold van Wesemael*, Erfmarschalck van Brabant, die eenige Deenen ten *Houd* geslagen hebbende, met hun wapenen sijn Volck bekleede, ende alsoo binnen 't Slot sond, ende de rest verraste. Daer dit bygevoeght werdt:

Anno milleno centeno, bis duodeno
Castrum de Breda cum turri corruit alta.

A°. 1129. *Henrick* Gr. van *Stryen* sijn Vader Gr. *Henrick* voornoemt gesuccedeert zijnde. trouwde *Machtild*, de dochter van Hr. *Dietrick van Horne*, ende is de leste geweest, dien de naem van *Graef van Stryen* toegeschreven werdt. Hy liet na Vr. *Beatrix* ende *Ada*, en geen mans-oir.

A°. 1147. Werdt *Geeraerd*, Hr. *van Breda*, genoemt en gestelt onder de beschermers van Hert. *Godevaert* de II. in de slagh van *Grimbergen*; daer den Hertogh selver mede in de *Wige* ofte *Wiegh* was; dat is, in de Stryd. Daer souden oock 2. Sonen van Hr. *Geeraerd* gebleven zijn, *Jan* ende *Seger*. Maer andere houden dien slagh voor versiert; ende ick bevind niet dat Hr. *Geeraerd* eenige Sonen gehad, of naegelaten heeft.

A°. 1157. Heeft Hr. *Godevaert van Breda*, broeder van de voorsz. Heer *Geeraerd*, 2. deelen van de X. van *Nispen* en *Sundert*, als vryman van den Hertogh, overgeveft aen die van *Tongerloo*, A°. 1133. nevens meer Abdyen, gesticht. Daer getuygen over stooden sijn Broeder *Henrick van SCOTEN*, ende *Siger van Berga*. Hy liet na 7. Kinderen.

A°. 1160. Heeft *Engelbrecht van Scoten* sijn *ael-oud* goed te *Scoten* gegeven aen 't Cloostter te *Villairs*; daer als getuygen mede overwaren *Godefrid van Breda* ende *Henrick* sijn Broeder, die 1173. genoemt werdt *Henrick van Breda*, ende 1179. *Henrick de Scoten*. De voornoemde *Godefrid* heeft nevens andere Edelen mede gestaen over de Charte en Gifte van den Hertogh, aen die van S. *Michiels* t'Antwerpen verleent.

A°. 1171. Was *Otto van Stryen* Proost tot Deventer, zijnde Oom van Vr. *Beatrix van Stryen* voornoemt en noch te noemen; ende Broeder van *Willem van Stryen* die by Vr. *Alix van Heusden* verweckte *Willem*, Heer *van Sevenbergh*, ende in *Stryen*, soo als hy en sijn kinderen tot 1219. en daer na tot 1290. geheeten werden.

A°. 1191. Of cort daer nae, heeft *Godefrid van Scoten*, de II. Soon van de gedachte Heer *Godevaert*, sijn Casteel van *Breda* met al sijn *ael-oud* goed, liggende beneden de *Hagu* ofte *Hagen*, i. e. Bosschen, ende *Vennen* tot de *Strene* toe opgedraegen in handen van Hertogh *Henrick* d'Ime. die

A°. 1197. alle 't selve aen hem Heer *Godefrid* weer te leen geeft. Hy hadde getrouwt *Luitgard Vrouw van Perck*, en *Borcht*, Nichte van den gemelte Hertogh, en wan aen haer *Godevaert* den III. *Gilles*, *Hugo*, *Henric*, *Sophie*, en *Beatrix*, Stierf A°. 1212. en voerde in sijn schild 3. liggende Leeuwen, als Deenmarcken.

A°. 1199. *Beatrix* voornoemt *Vrouw van Stryen*; geeft in die naem aen de *Templiers* de X. van *Oosterhout*; daer van de Gifte verlydende *in Stryen*. Ende vermelt haer Suster *Ada*, die in 't Clooster tot *Thorn* was.

A°. 1202. *Godefredus de Scoten* werdt in de Chartres van den Hertogh voor en nevens d'eerste Edelen van Brabant gestelt, als oock 1203. over het navolgende.

A°. 1203. Heeft Gr. *Dietrick* onder andere mede verleden, ende

Raginer de IV. A°. 1015. in de plaets van *Lambrecht Graef van Braband* geworden, is hem na sijn dood gesuccedeert *Raginer* de V. en 1033. overleden; nalatende *Henrick*, die van een *Herman* sijn gevangen in sijn huys vermoort is A°. 1038. al. 1046. En deses Soon *Otto* jongh gestorven zijnde, sijn Oom *Lambrecht*, die van Graef Floris van Hollandt 1058. voor Dordrecht *gevangen zijnde hem weer sloegh en neermaeckte* 1061. *wanneer* Henric *de* II. *Graef van Brab. wierdt, ende na hem* Henric *de* III. *A°.* 1068. *die te Dornick in een steeck spel dood bleef* 1095. *wiens Soon* Godefrid *de* I. *daer nae* 1107. *d'Ite* Hertogh van Braband, Lothr. *&c. geworden is, en sterf*, 1139.

Dietrick *de* 5. *wierdt A°.* 1075. *Graef van* Hollandt, *ende nae hem* 1092. Florens *de* 2. *ob.* 1123.

A°. 1107. **Was** Geraerd van Nassau **d' Ime van dien naem, de 2. Graef van** Gelderlandt, **en voeghde daer aen het Graefschap van** Suydveen, **by versterf van sijn broeder** Gerlack, **den leste Graef aldaer. ob.** 1131.

A°. 1139. Godevart *de* 2*de* Hertogh van Braband, *ob.* 1143. *hem volghde* Godevaert *de III. die in 't selve jaer een gifte van Landen dee aen de Bygaerden, en over sulcx A°.* 1147. *in de slagh van* Grimbergen *geen Kind meer geweest is, om in een wiegh te leggen.*

Florens *den* II. *Graef van Holland volghde* Dietrick *de VI. en Regeerde van A°.* 1123. *tot* 1163.

A°. 1131. **Was** Henrick van Nassau, **de 3. Graef van** Gelderland, **ende na hem**

A°. 1162. Geraerd van Nassau, **de II. van dien naem de 4. Graef van** Gelderl. **ob.** 1180.

A°. 1161. *Is* Loven *een Stad geworden.*

A°. 1163. Florens *de III. Graef van* Holland. *ob.* 1190.

A°. 1180. Otto van Nassau **de II. was de 5. Graef van Gelderland. ob.** 1204.

Als doen is Graef Florens *van Hollandt, en A°.* 1183. *Prince* Henric van Brab. *in 't H. Land ten oorlogh gegaen.*

A°. 1184. GodefrIdVs dVX è sILVA feCIt opIdVM, i. e. *heeft van een Bos een Stad gemaeckt, genoemt* 's Hertogen Bos.

A°. 1195. *Begon* Henric *den* I.

by

ende aen de Hertogh opgedragen al 't recht, dat hy feghde op *Breda* te hebben. Siet op de kant.

A°. 1208. H^t. *Godefred* hebbende geschil met die van *Villairs* over *Scoten* en 't veer te *Marcshem*, heeft volgens 't feggen van den Hertogh fijn Vaders gifte van 1160. bevestight.

A°. 1212. heeft hy van den Hert. te leen ontfaen de helft van den Tol op de *Strenn* en *Scalda*, met *Skakerlo*, en *Offendreche*: hy leefde noch 1 16. als hy aen *Tongerlo* de Hoeve van *Nieuland t' Alfheim* gaf · en liet nae *Godevaert* den IV. ende fijn Weduwe *Luitgard*, die 1219. aen die van *S. Michiel* een rente op *Porck* befettede.

A°. 1225. Is Heer *Godevaert* de IV. mede overleden, aen *Mehaut* de *Bethune* verweckt hebbende *Henrick* en *Godevaert* den V. Cort nae dat hy metten Hertogh verdragen was, dat hy fijn Stad en Burgh van *Breda*, met al 't land beneden de *Haga* liggende, van den Hertogh te leen foude houden, gelijck fijn Vader A°. 1196.

A°. 1229. *Gillis van Breda*, broeder van den III. of wel de IV. Oom ende Vooghd van de V. Heer *Godevaert*, was Heer van *Meer*, en had by *Olivere Vrouw van Alfheim* verweckt *Willem* jongh overleden, en *Insiftrude* (al. *Ifentrude*) getrouwt eerst aen *Gillis van Oudenaerde*, (ob. 1257. en daer na aen *Godevaert van Wefemael*. Hy had dit jaer eenigh verfchil over *Roetland* en *Ward*, by fijn ouders aen de Kerck van *Dunen*, of *Dungen*, gegeven, dat hem by den Hert. tegen gewefen wierdt.

A°. 1232. Is 'er ftrijd geweeft tuffchen des Hert. volck en en Heer *Gillis van Breda*, die veel huyts bequam, ende by verdragh daer na wedergaf, latende aen den Hertogh 't befit van 't Casteel van *Breda*, ende houdende aen fich 't land by den *Soom*, uytgefondert *Wolde*. Doch onverminderd 't recht van de Kinderen, ende Weduwe van Heer *Godevaert* de IV. Dese *Gilis* werdt, nevens *Godevaert* en *Henrick* fijn broeders, onder d'Edelen ten tijde van de Hert. *Henricken* den I. en II. geftelt; voerende mede de 3. Leeuwen van Deenmarcken, daer de *Scoten* of *Scoeten* onder d'andere Deenen, tot Breda langh geneftelt hebbende, wel mochten van daen gecomen, ofte uyt gefproten zijn.

A°. 1243. Werdt by Heer *Godevaert* de V. den Bouw van *Cambe* (*Cham in L. Sal.* nu *Chaem*) aen een *Willem* in erfpacht gegeven.

A°. 1248. Maeckt de felve fijn Testament, ende na veel pieufe legaten (aen de Kercken en Godshuyfen tot *Breda*, *Bergen*, *Schoeten*, en meeft t' *Antwerpen*) aen fijn broeder *Arnold van Dieft*, M. ✠ *Lov.* uyt fijn Dorpen *Schoeten*, *Mercfhem*, en *Eeckeren*. Hy had getrouwt *Machtild* (des voorfz. *Arnolds* fufter) die daer na 't *Beggynhof tot Breda* ftichte. Ende wan by haer *Godevaert* den VII. die cort daer na ftierf, en *Henrick* den II. die

A°. 1249. aen die van *S. Michiel* de X. van *Santvliet* beveft; daer over was *Eric*, *Senefcalck van 't Land van Breda*.

A°. 1252. Is hy den felve aen de poorte van *Breda* het oudfte Privilegie gegeven, noch wel befegelt exterende. Hy is ongetrouwt gestorven,

A°. 1263. Was Heer van *Breda*, *Henrick* de III. de Soon van *Henrick* (niet den II. *ut al.*) die de 4. Soon was van *Godevaert* den II. (A°. 1197.) die eerst Canonick 't Uytrecht was, ende daer na trouwde Vrouw *Elisabeth*. Dese, noch onmondigh zijnde, had tot Vooghd Heer *Wouter Berthout*, Heer *van Mechlen*, ende vercocht dit jaer fijn moeren tot *Hal-fterne*, nu *Halteren*. Ende heeft oock aen de *Beggynen to Breda* den grontcijns van haer erve quytgefcholden, en meer vrydommen gegeven, dat A°. 1270. by den *Bifcop van Leodyck* bevest is.

A°. 1267. Troude hy *Sophie*, des voornoemde Heer *Wouters* d°. Ende gaf, met des felf toe-en over-ftaen, aen die van *Etten* verfcheyden Landen en Landrechten,

by 't leven van fijn Vader, als Hertogh, Brabant te regeren. En heeft 1197. fijn 2. tocht na 't H. Land gedaen, en is 1199. weer thuys gekomen. ob. 1235.

A°. 1190. *Is* Dietrick de *VII.* *Graef van* Holland *geworden*, *en* 1203. *te Dordrecht overleden*, *nalatende Vr*. Ada.

A°. 1192. *heeft den Hertogh* Vilvorden *tot een Stad bevestighe.*

A°. 1202. Dietrick *de VII.* Graef van Holland, *hebbende den* Bos *ingenomen*, *wierdt met fijn volck te* Henfden *door den Hertogh verraft*, *en met* Graef Otto van Gelre *gevangen*: *daer over hy* 1203. *aen den Hertogh opdraeght de Stad en Waerd van* Dordrecht *met al 't Land tusschen* Stryen, *ende* Waelwijck, *&c. daer hy kort op ftierf tot* Dordrecht; *en hem volghde* Willem *den* I. *tot* 1222. *en na desen* Florens *de IV. ob.* 1235.

A°. 1204. **Is** Geraerd van Naffau **de** IV. **geworden de** 7. **Graef van** Gelder **en** Suydveen. **ob.** 1229.

A°. 1210. Otto van Naffau, *broeder of Oom van Graef* Geeraerd *voorfz. noch maer* 18. *Jaeren oud zijnde, is dit jaer Bifcop van Uytrecht gekoren, doch in fijn reise nae Romen*, 1213. *overleden.*

A°. 1219. *Was*. Otto van Naffau *de III. van dien naem geworden de* 7. *Graef van* Gelderland, *en* Suydveen. *ob.* 1271. *Ende nae hem* Reinald van Naffau *den I. tot A°.* 1326.

A°. 1235. *Is Hertogh geworden* Henrick *de II. die mede Landtgraef van* Thuringhen *wierdt*, *en ftierf* 1247. *hem fuccedeerde* Henrick *de III. tot* 1260. *als wanneer hy Monick wordende fijn broeder* Jan *den* I. *in fijn plaets tradt*; *die in een fteeck-fpel dood bleef*, 1294.

A°. 1235. Willem *de II.* *Graef van* Hollandt, Zeelant, en Heer van Friefland *zijnde*, *is* 1248. *Ro: Coningh gecoren*, *ende* 1255. *van de rebellerende Friefen verflagen. Syn naefaet was* Floris *de V. die* 1258. *Hertogh* Henrick *voorfz. tot Mondboor creegh*; *en* 1296. *by* Muyden *vermoordt wierdt.*

rechten,

rechten, de *Heevensche Charte* genaemt. Als oock 't Capittel t'*Antwerpen* sijn recht van Patronaetschap, met d'altaren van *Scoten* en *Mershem*; behoudens sijn weerdl: recht. Ende is cort daer na sonder kinderen overleden, nalatende sijn Suster en erfgenamen *Elisabeth*, *Vrouw van Breda*, die omtrent desen tijd trouwde aen Heer *Arnold van Loven*, 1. Soon van Heer *Godevaerd van Loven*, die de 2. Soon was van Hertogh *Henrick* den I. en broeder van den II. Hy liet mede nae sijn Weduwe Vrouw *Sophie* voornoemt, die 1278. noch leefde. In sijn schild en banieren voerde hy het wapen van *Stryen*, daer na in *Breda* verandert, met veranderinge van metael en coleuren.

A°. 1268. *Arnold de Gasebeke*, als wettige Vooghd ende *Heer van Breda*, heeft in die naem stichtinge van een Capel tot *Rosendael* bevest: ende 1269. met toestaen van Vrouw *Elisabeth*, de X. van *Nispen* aen *Tongerloo* gegeven. Deselve hebben 1270. al hen goed t'*Ossendrecht* aen Heer *Nic. de Cats* Rr. opgedragen; ende 1272. aen die van *Steenbergen* hun privilegien bevestight.

A°. 1272. in *Junio*, Heer *Arn.* tot Rosend. zijnde heeft die van Oosterhoue Tol-vry verklaert door heel *Braband*. Ende corts daer nae noemt hy sich Heer van *Bruhomes*, (al. *Brunesheim*, of *Brunesteyn*; f. 1115.) ende Rechter van wegen sijn Broeder *Henrick van Loven*, *Heer van Breda*, die sich in dit jaer mede schrijft Heer *van Herstal ende van Breda*: maer voor of nae werdt van dese verwisselinge niet meer bevonden.

Arnoldus à Lovanio, & Elisabeth ejus uxor Dña de Breda hebben in dien naem veel acten van giften, en vercopingen &c. verleden, als A°. 1275. van de novale X. van *Gestel*, met 't Bos te *Baerle-bos*, en 200. bund. moeren. Noch 10. bun. en 1276. 50. hoeven (yder tot 11. bund.) ende A°. 1277. noch 20. hoeven, met 2. Meeren, mede tot *Gestel*; boven de X. en *Patronatus* van *Wonde*, *Loenhout*, en *Ekeren*. Ende A°. 1182. noch gelijcke 100. Hoeven, nu noch de *Hoeven* genoemt en een heel Dorp makende. Ende die alles aen die van *S. Bernard* op 't Schelde.

A°. 1277. Vercopen de selve aen *Will. Zasx.* 18. ende aen 't Clooster tot Cortenbergh 153. bund. tot *Osterhout* gelegen. Ende aen *Guda* Abdis van *Thoor* de X. van *Etten*; A°. 1278. hebben sy 't Leprooshuys tot *Brussel*, A°. 1279. 't Clooster van *S. Catharinen-dale* tot *Wonde*, ende A°. 1280. 't Convent te *Villaers* mede gebeneficieert; met meer diergelijcke.

A°. 1280. Hebben de selve Heer en Vrouw van *Breda*, haer Pourters aldaer in Privilegie gegeven alle Wilderden van den *Emelenbergh* af, nevens *Ypelaer*, langhs de *Molengraft* ofte *Ley* tot in de *Marck* toe.

A°. 1281. Vrouw Elisabeth sonder oir yerscheyden zijnde, heeft Hertogh Jan (als houdende Breda aen hem vervallen) 't selve aen Heer *Arnold* sijn Cosijn voor sijn leven langh vergunt. Die cort daer na, als Heer van *Breda*, aen Vrouw *Beatrix van Breda* een rente tot *Gageldonck* gaf, ten bywesen van *Gillis van Breda*.

A°. 1284. De Stad *Aken* door den Heer van *Valckenburgh* en sijn bondgenoten sterck belegert zijnde, hebben de voornoemde Heeren *Henrick* en *Arnold* de selve voor den Hertogh beschermt.

A°. 1285. Graef *Reynald van Gelre* hadde Heer *Jan van Cuyck* in sijn Stad *Grave*; en daer nae noch eens binnen *Tiel*, beset; maer wierdt d'eerste mael door Heer *Arnold* self, en d'andermael door sijn Volck, uyt Breda onder *Jan Uitenhove* getogen zijnde, cloeckelijck geholpen en onset. Dit jaer is Heer *Henrick van Loven* met Hertogh *Jan* ten dienste van Con. Philips van Vranckrijck, die tegens Peter Con. van Arragon oorloghde, nae Spagnen, en van aldaer uyt dese wereld, verreyst.

A°. 1287. Heer *Arnold* omtrent desen streeck mede overleden zijnde, heeft Hertogh Jan I. 't Land van *Breda* half verdeele, tusschen *Raso van Gaveren*, als soon van *Sophia van Breda* (f. A°. 2197. die de Stad en Land van Breda sou behouden; en *Geeraerd van Wesemael*, als soon van *Beatrix van Breda*, des voorsz. *Sophias* suster (f. A°. 1281,) die de Stad en Land van *Bergen* aengedeelt wierd. Welcke Deelinge A°. 1290. door de Volmachten van den Hertogh voltrocken is.

A°. 1288. In de groote Veldslagh tusschen Hertogh Jan den I. en den Bisc. van Colen niet ver van daer voor *Woeringen* dit Jaer gevallen, hebbende beyde Heeren hun persoonen en Banieren, soo van *Breda*, als *Bergen*, loflijck mede geemployeert.

A°. 1290. heeft Heer *Raso van Gaveren* den I. het Privilegie van de *Cassgelde* aen den Poorte van *Breda*, op sijn blijde Incomste, gegeven.

A°. 1291. Beyde de voornoemde Heeren hebben verscheyde Keuren aen *Steenbergen* gegeven; ende aen die van *S. Bernard* bevest alle 't geen Heer *Arnold* A°. 1257. en vervolgens met hen gehandelt hadde. Ende Heer *Raso* vercoopt daer en boven noch 9. Hoeven tot *Gestel* aen de selve. De getuygen waren mede *Willem van Stryen*, *Heer van Sevenbergh*, *Gillis van Breda*, *ende Arn. Omeken van Scoten*.

A°. 1292. Vrouw *Aleydis* (al. *Alicia*) *Heer Raso's* Gemalin is omtrent dese streeck overleden. Ende is oock by XVI. Seghsmannen een uytspraecke gedaen over de limiten van *Oosterhout*.

A°. 1288. *Hertogh Jan de I. den stryd tot* Woeringen *gewonnen*, *ende Graef* Reinald. van Geld. *gevangen hebbende*, *is oock Hertogh van* Limborch *geworden*, *ende* 1294. *overleden*; *sijn Soon Hert.* Jan *de II. hem navolgende*; *die* 1296. Steenbergen *ontlast van de Tollen en Bokengelde*; *ende* 1304. *de Stad* Geertruydenbergh, *en meest al* Suydholland *verovert behalven* Dordrecht; *maer wierdt terstonde verjaeght door* Heer Claes van Putten en Stryen. *ob.* 27. *Oct.* 1312.

A°. 1290. *heeft Heer* Willem van Stryen *de landen van* Sevenbergh *met sijn Neef*

A°. 1294. Wil-

A°. 1294. Bevest Heer *Raso* aan die van *Tongerlo* alle voorgemelte contracten; en doet daer noch 42. bund. by onder *Baerle* A°. 1295. accordeert met het Clooster van *St. Catharinendale* om binnen *Breda* het Gasthuys te bewonen, en onderhouden. A°. 1297. vercoopt de *Monickemoeren t'Etten*. A°. 1298. bevest noch eens aen die van S. *Bernard* alle acten van A°. 1275. ende 1292. ende A°. 1299. erkent dat de Kerck van *Etten* onder *Gilso* hoort, &c.

A°. 1300. *Heer Raso* in 2. houw. getrouwt hebbende *Vr. Adewme*, *Heer Willem van Strien's* d^r. heeft met consent van sijn 2. Soon *Raso*, *Heer van Boxler*, aen haer en hare nacomelingen gegeven de middele en leege heerschappen van *Oosterhout*, *Rosendael*, *Nispen en Wouda*. Daer by was *Govert van Bergen* sijn Drossaet.

A°. 1303. Is S. *Marie-kerck* tot *Breda* tot een *Collegiata* gemaeckt door Heer *Jacob*, Deken van Beeck, en Pastoor tot Gilse, die daer toe by Testament veele Renten gelaten heeft. Ende is by den Bisc. van *Leodijck* geconfirmeert: als mede met Raed van Heer *Raso*, die omtrent dit jaer overleden is.

A°. 1306. Heer *Raso* de 2. heeft als getuyge mede gestaen over 't verdragh tusschen de Edelen en Gemeente van *Brussel*; en 1308. nevens sijn Broeder *Seger Heer van Liedekercke*, over d'acte, daer by sijn Broeder *Philips van Liedekercke*, *Heer van Uteenhout ende Alfhem*, die van *Tongerlo* quijdt van eenige lasten op hun hoeve *Nieuwland*, en geeft hen het Bos van *Stocht*, beyde by *Alfhem*.

A°. 1308. Heeft Heer *Raso* de privilegien tot *Steenbergen* bevest; ende 1310. een Charte gegeven van de *Zelmate* ende *Cuppeldo*, dat hy aldaer hefte. Geeft mede uyt *Cromwelsgors*; ende twee Wind-molens *ter Vriesdenck* aen *Jan Rucenare*. Hy heeft oock 1312 met sijn broeder *Philip* voornoemt over het Testament van Hertogh *Jan* de II. ende Heer *Philip*, als Heer van *Breda* in Heer *Raso's* plaetse geworden zijnde, 1314. over de Blyde Inkomst van Hertogh *Jan* III. gestaen, wiens jonghste broeder sich doen schreef *Sigerus de Lidekerck*, *Heer van Boulaer*. Sijn gemalin was *Sophia van Gent*, by de welke hy wan 3. dochters *Adelisa*, getrouwt aen *Heer Geeraerd van Rassegem*, *Heer van Lens*, ende daer nae mede *van Breda*. De 2. *Margarita* trouwde Heer *Jan van Leefdael*, *Heer van Perck*, *Oorschot*, *en Beeck*, *Burghgraef van Brussel*. De 3. *Maria* bleef ongetrouwt. Hy is overleeft omtrent 1318. ende vrouw *Sophia* 1324.

A°. 1316. Zijn de Parochien van *Mertersheim* (nu de *Hage*) *Ginneken*, *Etten*, ende *Bavel* geeringeert en gesepareert van de oude Moederkerck van *Gilse*.

A°. 1318. Heer *Rasse van Lidekercke*, Mombare van Vrouw *Adelise*, Erfvre van *Breda* ende Heer *Geeraerd van Wesemale*, van de Jonckvrouw van *Bergen*, hebben in die naem aen die van *Steenbergen* vergunt hun *Speye* ofte Haven, als oock een Schole te maecken.

A°. 1321. De gedachte Vrouw *Adelise* en Heer *Geeraerd* hebben dit Jaer haer inkomste binnen *Breda* gedaen, ende aen de Stad dese privilegien gegeven, 1. Van de *accysen*, 2. Van de *Laecken-meetinge* alleen te mogen doen, 3. Van de *Weeckmerckt* op Dynsdagh te leggen. Heer *Willem van Duvenvoorde*, *Heer van Geertruydenbergh*, dat hy dit jaer met een *Borgh*, ende daer na oock met wallen versterckte, was nu *Kamerlingh*, ende *Thesaurier General* van *Graef Willem* de III. seer vermogend en rijck, tot LXX^m. guld. jaerlijcx. A°. 1324. vercreegh hy het *Steenhuys t'Oosterhout* van Vrouw *Beatrice van Putten en Stryen*, ende A°. 1325. de Hooge en Nederheerlijckheyt aldaer, van Heer *Geeraerd* en Vrouw *Adelise*. Hy hadde getrouwt Vrouw *Heylwigh van Vianen*, ende was 1350. in Holland een van de voornaemste Hoofden der *Hoecksche* partye. ob. 1353.

Willem Hugemansz. van Stryen *gegeven dat de selve bedijckt, en tot een heerlijckheyt gemaeckt heeft. De selve* 1. Heer Willem *heeft omtrent dien tijd sijn Huys, genaemt* Streyen t'Oosterhout *doen bouwen, half in Brabant, half in Holland.*

A°. 1291. *of* 1292. *Is* Adolf van Nassau, *Rooms Keyser gekoren, en in den stryd vechtender hand gebleven* 1298.

A°. 1299. *Waren* Jan *den I. en* 1300. Jan *de II. den* 2. *uyt den huyse van* Henegouw, *Graven van* Holland. *Desen succedeerde A°.* 1304. Willem de Goede *III. dewelcke, mede d'ysgang, uyt Seeland comende over* Bergen *en* Breda, *aldaer van Heer* Raso *wel onthaelt en geleydt wierde tot in Holland. Hy hadde veeltijds by hem Heer* Jan van Polanen, *met sijn broeder Heer* Willem van Duvenvoorde. *Ende insonderheyt in de Vlaemse stryd* 1321. *daer sy* Graef Willem, *in nood zijnde, dapperlijck beschermden: dewyl dat vermaerd recht over den Baillien van Suydholland geploeght hebbende ob.* 1337, *hem succedeerde sijn Soon* Will. *IV. ende desen* 1345. *in Vriesland verslagen zijnde (daer door Holland de wapenen van* Henegouwen *veranderde in die van* Beyeren) *sijn Suster*, Keyserin Margriet; *tot* Roward *stellende haer I. Soon* Willem van Beyeren; *daer veel stryds over gevochten is tusschen haer mette* Cabeljausche, *ende haer Soon met de* Hoeckse *partyen* 1351. *hier uyt eerst ontstaen, en wel* 100. *jaeren vervolght zijnde. Sy sterf* 1355. *ende hy zedert* 1358. *Graef van* Hollandt, *doch* 1358. *dul geworden zijnde, in sijn hechtenisse* 1377.

A°. 1326. *Graef* Reinald van Nassau *II. wierde door Keyser* Ludw: van Beyeren, *den I.* Hertogh van Gelder *en* Sudveen *gemaeckt. ob.* 1343. *De tweede Hert. was* Reinald *III. ob.* 1371. *de derde Hert. sijn Soon* Willem; *ob.* 1402. *ende deses broeder* Reinald *IV. was de* 4. Hertogh, *ende leste uyt den huyse van* Nassau; 1424. *sonder oir overleeft door sijn Susters d^r. die met het Hertoghdom trouwde aen Hertogh* Adolf van Egmond.

A°. 1333. *Is er eerst gevecht, daer nae openbaer oorlogh*

A°. 1326. Wierdt *Breda vercocht* aen *Jan* de III. 1314. Hertogh gehuls zijnde, door Heer *Geeraerd van Rasseg.* forder hy of toestaen van de Erf Vroow *Adelise*, of haer twee Susters voornoemt, die veel gedinghs naderhand daer over tegens den Hertogh gehouden hebben. Doch boven 't Verdrägh van 1328. (waer by hen de helft toegewesen wierdt) ende Vonnis van Con. *Philips van Franckryck* 1334. is den Hertogh echter in 't besit, als *Heer van Breda*, gebleven tot 1350. Sy lieten nae 1. oir *Johanna*, namaels gehoudt aen Heer *Aernd van Gaveren*; die 1355. 't selve dispuyt noch hervat, en tot 1395. toe staende gehouden heeft; hoewel haer 2. voorsz. Moeyen *Margriet* en *Maria van Ledeck* haer portien en actien A°. 1342, 44, en 49. aen Heer *Willem van Duvenvoorde*, met consent van den Hertogh, verhandelt hadden; die alle 't selve aen Heer *Jan van Polanen* overgaf 1350. als die Breda van den Hertogh om 43000. guldens halfingen cocht.

A°. 1328. Stelt den Hertogh tot *Schout's Lands van Breda*, *Clause van Nispen* dat men voor en nae *Seneschalck*, *Dapifer*, en *Drossaet* heete. Hy gaf nu, 1330, 1331, en 1337. verscheyden Privilegien aen *Steenbergen*, ende aen die van *Breda* 1331. dat van 't *Wolwerck*, ende 1332. de *Hooft-banck* 's *Land van Breda*. Het selve Land heeft hy 1339. in vrye gifte overgedragen aen Heer *Willem* voorsz. als *Geweldigh Heere* daer van, voor sijn leven langh; dat sijn I. Soon Jan bevestight. En dien onvermindert vercoopt 't selve aen den voornoemde Hr. Jan van POLANEN 1350. die om desen tijd met gedc. Hr. *Willem* onder de Hoofden van de *Hoeckse Edelen* in Holland zijnde, mits die onder racchten, hier vast nedergeslagen en *Heer* geworden is van *Breda*, *Geertruydenbergh*, en alle de landen, aenwassen, en aencleven van dien; die uyt dien hoofde aldaer by sijn Hoogheyt noch beseten werden;

A°. 1333. Varcocht Hert. Jan 17½. hoeven Lands yeder tot 11. bund. by *Essen* op den *Brembergh* gelegen. Ende 1337. gaf hy noch, ongeacht de gede. Sententie van den Coningh, aen *Steenbergen* seeckere Chartre van Bakengelde, en 1338. een ander om aldaer te dijcken, lastende daer mede *sijn Rentmeester van Breda*, *Tho. van Havene*; alsoo in der daed sich als Hr. van *Breda* continuerende tot d'Opdracht 1339. jae selfs tot de vercopinge toe 1350. Hy is overleden 1355. nalatende Hertoghinne *Joanna*, sijn erf Dochter getrouwt aen Hert. *Wenceslaus van Lutsenb.* Men vindt van Hr. *Geeraerd van Rassegem* noch mentie A°. 1339. maer sonder den tijtel van *Breda*.

ontsinen tusschen Heer Willem van Duvenvoord, *die met een machtich heyr uyt Brab. Gelds Holl. en Seeland in 't Sticht viel (om de dood van sijn Schout te Nievaert, en schade te wreecken) en den Bisc. Hr.* Jan van Dieft. *Doch hy wierd met sijn volck door Gr.* Willem *opontboden.*

Uyt de Chartren van Steenbergh, *en andere blijckt dat om desen streeck de Zee veel inbraken gedaen heeft, dew: het oude Land van* Stryen en Breda *seer beschadight ende van standt verandert hebben. De voornaemste sal daerom hier aenroeren:*

A°. 1219. S. Macellus-*vloet* 6. *Jan.*

1221. I. Matthiæ. 24. *Febr.* II. Lamberti. 17. *Sempt.*

1230. *De Friesche vloed verdronck heel Neerh. met 100m menschen. De 2.* 1255, 57, 62

1266. II. Marcellus-*vloed.*

1288. S. Aeghten-*vloed.* 5. *Feb. en noch een.*

1304. S. Catharinæ 25. *Sept. over heel Seel.*

1424. S. Clemens inckmens.

1334. *De* II. Clemens-*vloed* 23. *Nov.*

1336. Simon & Iud. 28. *Oct.*

1352. *Ult. Sept. Chron. Seeland. en noch* 1361, 16. *Ian.* 1364, 74, 76, &c.

1368. S. Dionys-*vloed* 9. *oct. meest over Friesl.*

1373. *in 't* Houteboekje *gemelds.*

1377. S. Martins-*vloed.* 11. *Nov.*

1393. *en* 1396. *d'alderswaerste 2. vloeden.*

A°. 1350. Hr. *Jan van Polanen*, *Hr. van de Leck en van Breda*, heeft aen de Stad op sijn blyde Incomste het Voor-recht gegeven van de *accyse* te mogen hogen en laegen, nae haer meesten oorbaer. En heeft A°. 1355. de *Laeckenhalle* tot en Rechtbanck opgerecht als die noch is. Hy had getrouwt Vr. *Oda* dr van Hr. *Willem de Hornes*, *Heer van Gaesbeeck*, ende van *Ode Vrouw van Putten en Stryen.* By de w: hy won Hr. *Jan* den II. die A°. 1371. met hem in de Strijd van *Basweilre* was, tegens Gr. *Willem van Gulick*, ende metten ongeluckigen Hert. *Wenceslau* aldaer gevangen bleef. hy hadde noch andere Vroowen, 't zy Vr. *Maria Bast.* van Hert. *Jan* de III, 't zy Vr. *Machtild van Rotselaer*, of, als andere oock, Vr. *Margarita* dr. van de Graef van de *Lippe*; hy light doch tusschen twee begraven tot *Breda* aen Noorden in-gangh van 't Choor, A°. 1384. overleest, naelatende ses Sonen, en twee Dochteren.

A°. 1350. 10. Mey heeft gemelte Hr. *Jan* d'eerste steen geleght aen 't *Casteel tot Breda*, daer nae by hem voltrocken, van 't w: noch veel staende is, als de 4. kante grootsten hoeck toorn: de rest is A°. 1535. afgebroocken en herbouwt. A°. 1356. heeft hy het *Oudeland*, en 1376. het *Westland*, beyde by Steenbergen, laeten bedijcken nevens den Hr. van Bergen, metten w: hy 1356, en 1357. oock twee *paelscheyd.* van hun *gemeen Land* aldaer heeft laten doen. Dit jaer heeft hy mede het recht uytgedongen van *Naderschap*, dat den Hr. in alle goederen in de Lande *Breda* vercocht werdende, van oudts toequam, over seecker Land in 't *Lies*, dat Vr. *Aleydes van Putten en Stryen* vercocht had; gelijck hy oock Weer deeda aen *Gillis van de Wijngaerdens*, *sijns Drossaets*, soon. hy heeft noch veel acten gepleeght, daer hier geen tijd of plaets toe is, maer elders in een volcomener Werck, met Godt.

A°. 1355.

A°. 1355. Heeft Hert. *Jan* ellen dien binnen den *Dorpe en Bourgh van Oosterhout* gelaſt H^r. *Jan van Pol*, *ſijnen Lieven Soon*, *Raed*, *en Man*) te gehoorſamen, als hen *Gerechten Heer*, &c. miſſchien om dat die nu, mits de dood van H^r. *Will. van Duvenv.* waenden niet meer onder Breda te ſtaen. Wes 1354. naerder verdragen is tuſſchen H^r. *Jan* voorſz. en H^r. *Will. van Duvenv.* des voorn. *Willems* Sone, die ſich ſchreef H^r: *van Oosterh. en Dongen*, ende op verſch^e. voorw^e. de ſelve van H^r. Jan te leen ontfingh, die nae ſijn dood alſoo geheelyck aen *Breda* weer gecomen zijn A°. 1400. behalven de *Nederheerlijckheyt* by H^r. Raſo 1300. hier voor, uytgegeven; die 1483. by H^r. *Jan Dickbier* noch verheven, en 1484. aen Graef Engelbrecht vercocht wierdt.

A°. 1356. Is by H^r. *Jan* een Ord^e. geartt. *die gevonden was by de Ouders en Wijsdom van den Lande* hoe de Dorpen de Stads Baniere ter *Heervaert* moeten volgen tew: aldus; *Hage*, *Ginneken*, *Oosterhout*, *Etten*, *Rysberg*, *Baerl*, *Alfen*, *Gils*, *Roſend.* *Tateringe*, &c. Niet langh daer nae zijn de *Oude Keuren van Breda* begonnen, ende by een geſtelt in het *Houte Boeckje*, het Oudſte Regiſter alſoo geſt.

A°. 1357, 58, en 60. De Stad van Breda den Hert. Wencelin in ſijn ſwaere oorlogen tegens *Gr. Ludw: van Vlaendren*, ende corts nae tegens *Loven* en *Bruſſel* rebellerende, dry vrywillige beden geconſenteert hebbende, hebben daer van de Hert. aen de Stad 3 acten in daten voorſz verleent, *de non prajudicando*. Ende noch ſoo een A°. 1374. ter ſake dat H^r. Jan met ſijn Soon den Hert. in de Gulickſen oorlogh te hulp getogen, ende noch een bede geconſenteert was, 1371. Als mede over de V. bede 1384. Inſgelijcks hadde H^r. *Jan* den Hert. in alle voorvallen bygeſtaen, als 1364. in de *tumulte te Loven* door *P. Cottrel* Schout aldaer veroorſaeckt; 1372. in de grootte *Landdagh tot Cortembergh*. en 1374. over de uytſpraecke tuſſchen verſcheyden Edelen.

A°. 1362. *Beatrice*, *Vr. van Stryen en Putten*, overleeſt zijnde, is wegens Vr. *Oda* haer Suſter H^r. *Jan*, of wel ſijn ſoon, erfheer geworden van de Stad en Lande van *Niervaert* nu de *Clundert*, een gedeelte van 't Oude Land van *Stryen*, dat om deſen tijd door de groot. Zeebraecken verdeelt is geworden; zijnde de wederhelft met *Putten* door Hert. *Philips van Bourgond.* 1459. aen Holland gevoeght, ende dat aen deſe zijde het Diep aen de Heeren van Breda gebleven; en, nae veele queſtien, als met die van Dordt. over den ruder Tol, en noch een 1379. met H^r. *Zw. van Abcon*, heeft H^r. Ian de II. *Niervaert* aen Grave Aelbert van Holl. opgedragen, als een Graeſl. Leen A°. 1390. Deſe Stad, te voren al ſeer bevaren, raeckte meer gepopuleert ende van alle canten beſocht te werden ter ſaecke van 't *Sacrament van miraculen*, dat 1400. hier gevonden, ende met veel wonderen vermaert wierdt. Gelijck oock *Breda* meer gefloreert heeft, zedert 't ſelve 1449. daer gebracht is,

A°. 1384. H^r. *Jan de II. Heer van Breda* geworden heeft die jaer getrouwt Vr. *Odilia*, d^r. van Gr. *Jan van Salms* en Vr. *Philipota* de leſte *Vrouwe van Valckenburgh*, ew: Hertogh *Wencelin* 1362. van haer by contract vercreegh, ten overſtaen van H^r. *Ian van Pol.* d'I. Hy beleende A°. 1387. *Sundert*, *Sprundel*, *Nispen*, ende *Hage*, te weten voor dat gedeelte, als die noch Hertoghs genoemt werden; ende 1388. ſtichte en begiftighde hy de Capel op 't Caſteel, daer toe mede gevende veele X. te *Besoyen* en daer omtrent: behoudende aen ſich *jus patronatus*, als oock over de Groote Kerck. Stierf A°. 1394. en light onder een toetſteen begraven in de Noorder Omgangh van 't Choor met 4. quartieren, *Polanen*, *Horn*, *Putten*, *en Brederode*. Vr. *Odilia*, Tochterſſe van Niervaert, volghde hem A°. 1428. haer eenige Erfdochter was Vr. *Ioanna*, 1392. geboren, engeſtelt onder de momboirye van H^r. *Henrick van der Lack*, Ridd^r. H^r. tot *Heeswijck en Dinter*, haeren Oom, de 2. Soon van H^r. *Ian* den I. De ſelve wierdt A°. 1424. een van de *Beſchermers* van Braband geſtelt by Hert. Ian, nae Holland doen gaende.

A°. 1388. Als den oorlogh tuſſchen de Hert. van Braband en Gelder om den Bos en herwaers aen blaeckte, uyt de queſtie over 't recht van de *Grave* ontſtaen, was dit jaer H^r. *Ian* voornoemt een van de voornaemſte Overſten, die des Hertoginne *Ioanna* machtigh heyr derwaert henen leyde.

A°. 1403. Vr. *Ioanna* (hebbende 1402. tot *Oosterh.* een Capel geſticht) maer 11. jaer oud, trouwde aen Gr. *Engelbrecht* van *NASSAU* en *Vianda* eenige Soon van Gr. *Ian*, wiens vader Gr. *Otto* getrouwt had *Adelheide* Erfgravinne van *Vianda*. Sijn moeder *Margareta* was de dochter van Gr. *Adolf van de Marck*, en van *Margarita van Cleve*. Sy hadden ſamen 6. Kinderen, Gr. *Ian* geboren 1410. 1. Aug. ten overſtaen van Hert. *Will. van Beyeren*, *Gr. van Holl.* en Hert. *Adolf van Cleve*, gedoopt. En boven dien noch *Henrick* 1414. *Margarita* 1415. *Maria* 1418. *Willem* 1416. en *Philips* 1420. geboren, alle wel uytgehouwt. A°. 1442. is Graef *Engelbrecht* en 1446. Vr. *Ioanna* overleeft, en begraven in de Noorder Omgangh van 't Choor, dat ſy van 1410. af hadden laten bouwen. Hun ſepulture verthoont de tijtel van die corte *Charter Chronijckje*.

A°. 1404. Gr. *Engelbr.* t'ſyner blyde Incomſte gaf aen de Stad onder andere Voorrechten oock dat van den *Opſlagh* van alle goederen over 't Land van *Breda*. Ende ontfingh daer voor een Hoffelijcke Gifte. Hy maeckte met die van de Stad en Hoofdbancke veele goede Keuren ende Ramingen in 't *Houteboeckje* geſtelt, Oock eenige overdrachten met die van *Antwerpen*, daer over Hert. *Philips* A°. 1433. 2. uytſpraecken dede, en noch een 1437. Ende ontfingh A°. 1428. van den Hert. een acte van non-prejudice, om dat *Breda* in de heyrvaerd die van *Antwerpen* gevolght hadde. 1420. dede hy het *Westland* by *Steenbergh* weder bedijcken; en vercocht veel moeren tuſſchen Etten en Rysbergen 1430. en daer nae.

A°. 1420. Verbrande *Niervaert*; ende *G: Bergh* wierdt door de Caſteleyn Dirck van Merwede in brande geſchoten; ende in wraecke van dien hy na 26. weecken beleghs ſijn Caſteel ontſeght

1426. wierdt *Sevenbergh*, (1. *See-burgh* of *See-Stad*) door Hert. *Philips* ingenomen, en om dat den Heer, *Ger. van Stryen* 't selve voor Vr. *Iacoba* hielde, ontwaldt.

A°. 1424. den 11. Maert was Gr. *Engelbr.* mede in de belegeringe voor *Bren in Henegauw*, ende in sijn arm gequetst zijnde, wierdt sijn Banier gevoert door *Dietrick van Wekkenhuysen*. Hy had om desen tijd mede verschil met Hert. *Reinald van Gelder* over geweld van *Alard van Linde* uyt 't Slot *Sande* hem gedaen, doch is by dadinge bygeleght. A°. 1433. Vr. *Iacoba* door Hert. *Philips* in gysel zijnde, versoeckt in handen van Gr. *Engelbr.* gestelt te werden, die nevens H^r. *Henr. van der Leek* daer toegesonden, haer tot Gend brachten. Dan viel daer over, ende om dat hy uyt den Landdagh te Lier met vier andere Baroenen scheyde, in achterwaen van den Hertogh; maer door intercessie van de Staten wierdt versoent, ende d'aenbrengers gestraft. Ende was voorts in alle tochten by Hert. *Philips van Burgondien*, die *Goede*, die al haer Erfgoed Vr. *Iacoba* dit jaer afnam.

A°. 1446. Succedeert *Ian I. Gr. van Nassau*, *Vianden*, &c. getrouwt met *Maria van Loon en Heinsbergh*, by de w: hy had *Engelbrecht*, dien hy al de goederen aen dese zijde van den Rijn in Duytsl. Brab. en Holl. maeckte, ende aen *Ian* sijn 2. al het voordere in Duytsl. van dew: aldaer de Duytse Forsten van Nassau gesproten zijn. Was oock de Grootvader van Prins *Willem*. Ende is tot Dillenburgh overleest 3. Feb. 1475. en tot *Breda* nevens sijn Vader en Vrouw *Maria* begraven, ende uytgebeelt, als voor in de tijtel, met 16. quartieren. Dit jaer gaf hy verscheyden privilegien aen de Stad; oock aen *Steenbergh* en *Rosendael*, Ende maeckte met die van de Stad en Hoofstb. veele goede Ordonnantien als oock 1448. en 1455. Hy dede oock de voorsz. Sepulture maecken.

A°. 1449. *Aug.* 13. Wierden de Keuren van Steenbergen geraemt op de naem van *Iohan Greve tot Nass. tot Vian. H^r.* tot *Breda*, *Drosset van Brab.* ende *Iohan Heer van Bergen*, *van Glymes*, *van Velpen*, *ende van Brechte.*

A°. 1358. Wierdt het *Gmeen Land* tusschen de Heeren van Breda en Bergen, zedert 1290. soo gebleven, gedeelt, ende Gr. *Ian* toegevoeght de Stad en Landen van *Steenbergh*, *Cruysland*, &c. Ende aen H^r. *Ian van Bergen*, *Gastel*, *Ouden-bos*, *Hoeve*, *Fynaert*, &c. Na dat sy samen uyt gaven *Nieuw-cromwiel* by *Cruysland*, en Gr. *Ian* noch groote partyen van Moeren by Etten ten Grondcijns. Cocht daer tegens de Baronnien van *Grimbergen*, en *Conroye* by *Namen*, A°. 1460. deede hy op de Duytse wijse sijn Soon *Engelbr.* voor de Magistraet comen, ende aldaer solemnelijck emanciperen, en *uyt sijnen broode doen*, soo d'acte luyde: hy was mede altijds by den Hert. met den w: hy 1445. in Holl. trock, ende Hoeckse Edelen met hem versoende.

A° 1475. *Engelbrecht de II. Gr. van Nass. Viande, Dietz*, &c. *Ridder van 't Gulden Vlies*, getrouwt met Vr. *Limburgh* d^r. van den *Marckgraef Carel van Baden*, ende *Anna van Oostenrijck*. Suster van Keyser *Maximiliaen*; was *Gouverneur Luitenant*, *ende Kapiteyn Generael van de Nederlanden*. Stierf A°. 1504. in sijn Hof tot Brussel by hem gebout, ende tot Breda begraven in de Princen Capel, onder een seer kost-en konstrijcke tombe, met 16. quartieren. Dit jaer gaf hy voor sijn entré aen de Stad veele Voorrechten, ende beveste de vorige. Maeckte oock 1476, 82, en 87. verscheyden Keuren en Statuten.

A°. 1477. was Gr. *Engelbrecht* met Hert. *Carel de Stoute* in de Veldtocht van *Nancy*, daer den Hert° verslagen zijnde, hy gevangen en by den Coningh van Franckr. op swaer ransoen gestelt wierdt, hem drygende dat hy sijn vrienden daerom noch sonde doen bedelen. Die van *Breda* verschaften het geld; ende hy brachtse in bedelaers gewaed voor den Coningh, en noode hem ter maeltijd; dat hy met brand van nooten (also de Coningh te Parys verboden had aen de Graef eenigen brand te vercopen) deede bereyden; ende alsoo met grooter eere daer af quam. Hy was mede dit jaer *Casteleyn van de Gouw.* voor de *Hoeckse Edelen*, die hy als middelaer daer nae versoende, binnen Woerden 1490. Ende A°. 1479. was hy een van de Oversten voor Hert. *Maximiliaen* (sijn swager) in de Stryd van *Blanchis*, daer hy weer gevangen; maer door sijn Broeder Gr. *Ian* om 80^m. Franck. gerantsoeneert wierdt,

A°. 1489. *De Hoeckse G.bergh* ingenomen hebbende, brandschatten 't *Land van Breda*; maer wierden haest verjaeght: Gr. *Engelbr.* cocht de Baronnye van *Diest* en Seelhem; ende by gevolgh het *Erfburghgraefschap van Antwerpen*. Won den Slagh van *Gwinegaste*.

A°. 1501. bequam hy van den H^r. van *Lodyck en Rummerswael* de neder heerlijckheyt van *Rosendael*, als oock 1504. *Dongen*, *H. ende L. Swaluwe by Sent^e. van 't Leenhof van Breda.*

A°. 1504. Succedeert aen Gr. *Engelbrecht* sijn Neef Gr. *Henrick* Soon van sijn Broeder Gr. *Jan* voornoemt, dien hy verechte met Vr. *Francoise*, eenige d^r. van N. *van Savojen*, *Gr. van Romond*, en van Vr. *Maria van Lutsenburgh*, naderhand *Hertoghin van Vendomois*; daer hy geen kinderen hy creegh: en hertroude, door toedoen van Con. *Francois I van Franckr.* met *Claudine* eenige d^r. van *Ian van Chalon*, *Prince van Orange*, &c. en van *Philiberte van Lutsenburgh*, by de w: hy had *Prince Rene*. Hy was oock Gr. *van Vianden*, *Dietz*, ende *Catsenelbogen*; dat hem aenquam van sijn moeder *Anna* (al. *Elisabeth.*) erf-Gravin van *Dietz en Catsenelb.* verdeelt met sijn Neef Gr. *Ian van Cleve*. Hy wierdt oock *Ridder van 't Gulden Vlies*, en *Groot Camerlingh* van Keyser *Carel* V. Overleest 1537. 7. *Oct.* en begraven in 't geds. *Princen Choor* by hem mette voorsz. Tombe gebouwt; als oock het Nieuw Palijs op 't Casteel; en sterckte de Stad met wallen en 5. Bolwercken.

A°. 1505. Na dat hy aen de Stad verscheyden Voorrechten met confirmatie van alle voorgaende, op sijn blijde Incomste, gegeven had, wierdt hy van Con. *Philips van Castilien* Stadh. over

Gelder-

Gelderland gestelt, ende was 1506. beschermer van *Diest* tegens de *Geldersche*, die bijster om desen tijd, en daer nae noch meer onder *Marten van Rossem*, dese contreyen afliepen. Hy maeckte dat Con: Carel de V. Keyser wierdt 1519.

A°. 1507. Wierden de Polders van *Swartenbergh*, ende 1515. *de Heen*, en 1537. Graef *Henricks Polders*, beyde by *Steenbergh*, op seeckere voorwaerden by hem uytgegeven, met veele Moeren by *Rysbergen*, *Rosendael*, ende *Swaluwe*.

1537. *Rene*, Ridder van 't Vlies, geseght *van Chalon*, volgens den wil van *Prince Philibert* sijn Oom, die in de plaets van *Carel van Bourbon* Generael van 's Keysers leger in Italie voor *Florencen* doodt bleef, succedeerde in alle de voorsz. Graef- ende Heerschappen, als oock in 't Opperst-Bevel van 's Keysers Legers, in 't welck hy 1542. 't Hertoghdom van Gelre veroverde, Gulick strafte, en Antwerpen tegens Merten van Rossem ontsette. Hy trouwde A°. 1540. met Vr. *Anna* dr. van Hert. *Antonis van Lorraine*, daer hy een dochterken *Maria* by wan, maer stierf in de wieghe en hij in de Krijgh en belegeringe voor *S. Desir* in Franckr. 1544. in 's *Keysers* groot leed- en by-zijn. Is tot Breda by sijn Voorders begraven. Na dat hy in sijn Prinsdom en andere goeden geinstitueert had *Willem* sijns Oom Gr. *Willems van Nassaus* sone, by Vr. *Iuliana van Stolbergh* A°. 1533. 14. Apr. tot Dillenburgh geteelt: wiens hoogh beroemde daden; als oock die van Prince *Maurits* en *Fred. Henrick*, die soo veel cloecke pennen verstompt hebben, ick liever swijgen, als in dit Chronijckje vercorten sal: dan alleen 't vervolgh van Jaeren hier aenrijgen.

A°. 1544. is dan in de voorsz. hoogheden gesuccedeert *Prince Willem*, eerst Camer-Jonck^r. en 1554. Rid^r. van 't Vlies en L. Generael van den Keyser. En na dien sijn Stadh^r. over *Holl. Seel. Burgond.* &c. hadde 4. Vrouwen. 1. *Anna van Egmond*, Vr. *van Buren*, daer by wan Prins *Philips Willem*. 2. *Anna van Saxen*, moeder van Prins *Maurits*, en 2. dochters 3. *Charlotte de Bourbon* van 6. dochters 4. *Louise de Colligny*, van Prins *Fredr. Henrick*; behalven *Iustinus* Bast. tot 1625. Gouverneur van Breda. Hy wierdt tot Delft doorschooten 1584. ende aldaer statelijck begraven, in de N. Kerck. A°. 1574. in Oct. is de Vreedehandelinge gehouden tot Breda. Ende 1579. den 11. Junij wierdt by den Prince, ende besonderlijck by de Stad d'Unie tot Utrecht mede onderteykent.

A°. 1577. *Breda* door den Hert. van *Alva* 1568. met d'andere goeden van den Prince gesaiseert zijnde, wierdt door des selfs beleyd in het onderschepen van een Briefken van *Don Ian* door het Duijtsche Garnisoen met hen Overste *Fronsbergen*, om 2. maenden solds; aen hem ingeruymt; doch 1580. door *Hautepen* met verraed weer ingenomen.

A°. 1584. Prins *Phil. Willem*, geboren tot *Buren* 1554. troude *Eleonora de Bourbon*, had geen kinderen; vervoert en bleef 28. Jaren in Spagnien, tot dat hy A°. 1611. tot Breda, als oock tot Brussel sijn hof quam houden, daer hy overleefde 1618. begraven tot *Diest*.

A°. eod. Wierdt Pr. *Maurits* Capt. Gen. 1567. geboren tot Dillenburgh, stierf in den Haegh 1625. gedurende 't strengh belegh van den *Marquis Spinola*, voor *Breda*, nae dat de selve Stad 1590. door 't Torfschip wederom by den Prins ingenomen was. Is mede tot Delft begraven.

A°. 1625. Prins *Frederick Henrick*, succederende, soo in 't Prinsdom, als andere Ambten en weerdigheden, trouwt Vrouw *Amelia*, Gravinne van *Solms*; die 1626. in Mey gelagh van *Prins Willem*; ende daer nae noch van 4. Princessen. Hy stierf 14. Meert 1647. tot Delft begraven, daer by 1584. geboren was. A°. 1637. Wiert Breda berent; ende den 10. Oct. 1637. by den Prince verovert.

A°. 1647. Volghde in alle de selve Staten Prince *Willem*; nae dat hy 1641. 14. Apr. getrout had *Maria* oudste dr. van *Carel I. Coningh van Groot Brittannien*, en *Maria Henriette* dr. van *Henrick IV. Coningh van Franckrijck*, de welcke 9. dagen na des Prince dood gelagh van *Prins Willem Henrick* geboren in de Hage den 14. Nov. 1650. dien God in sijn in- en uytgangh behoede, en segene, tot wiens eere ick hope de Groote Chronijck van Breda, getrocken uyt d'oude Charteren, en monumenten, die tot noch toe in het duijster gelegen hebben, met Godes hulpe eerlangh in 't licht te sullen geven, van de welcke dit een cort begrijp, ende niettemin op goede bewijsen meest steunende is.

Bredæ dominos cæterosque Barones, Ducatus Brabantiæ & Marchionatus S. R. I. à portorio seu Telonio, olim immunes fuisse clarè constat ex diplomate sequenti.

Philips byder gratien Gods Hertoge van Bourg. van Loth. van Brabant ende van Limb. Grave van Vlaenderen van Artois van Bourg. Palatin / van Henegouwe / van Hollandt van Zeelandt / ende van Namen. Marcgrave des Heylighs Rijcx / Heere van Vrieslant / van Salins / ende van Mechelen. Allen ende yegelijcken onsen Tolnaeren in onsen lande van Brabant beyde te lande ende te water / ende oock den Tolnaeren alom opten riviren vanden Schelden ende den Mazen / byde den ghenen die van onsen weghen aldaer gestelt ende anderen aldair gestelt van weghen der gheenre die eenige Collen by Octroye van ons oft onsen voorderen Hertoghen van Brabant daer af hebben / Salut.

Want wy verstaen hebben van onsen lieven Neve getrouwe Raide ende Drossate van

Brabant Janne Grave te Nassouw ende te Vianden / Heere tot Breda / &c. Dat hy in meyningen is te doen bringen ende veuren beyde te water ende te lande tot Breda alderhande steenwerck ende ondere stoffen dienende tot eenigen Toiren / metselrien ende anderen wercken die hy tegenwoordelic begonnen heeft / ende in meyningen is te doen volmaken aen synen Slot ende woningen tot Breda metten toebehoirten / vanden welcken na oude rechten alle de Baenrodsen ons voirsz. lants van Brabant / ende Marcgraefschaps ons lants van Ripen schuldich zijn van allen Tollen vry ende ongelast te wesen. Soe eest dat wy u allen ende elcken bisonder ontbieden ende bevele / dat ghy elc int zyne alle die voirsz. stoffen van steenwerck ende anders hoedanich die zijn / zoe verre die toebehoiren onsen voirsz. Neve van Nassouw / ende u by synen brieven van certificatien onder synen segel blijct / dat die toebehooren hem en niemandt anders / ende dat die zijn omme te besteeren in zyns selfs ende nyemants anders wercken voir ende by onsen ende anderen voirsz. Tollen laet varen vry ende los sonder daer af eenigen Tol te eysschen off te nemen off den Vrachtenen of Schipluiden daer inne te beletten in eeniger manieren. Ende des niet en laet / want dat van rechts wegen behoirt / ende wy 't alsoe gedaen willen hebben. Gegeven in onsen stad van Brussel zeven dage in Februario int jaer ons Heeren duysent vierhondert twee ende tsestich na Costume ons Hoeffs. Onder stonde,

bij mijnen Heere den Hertoge

ter Relatien van den Rade / ende was onderteekent

BRUGMAN.

Onder was uythangende aen eene vouwe eenen grooten zegel van rooden wassche,

De voorsz. Copye is na gedaene collatie bevonden t'accordeeren met het principael, gescreven op pargement, berustende ende Charterye vanden H.H. van Breda capsa a. no. 13. by my Greffier van Breda

HAVERMANS.

Diplomati præcedenti ſequentia duo quoque ſubnectenda duximus.

WEnceslaus van Behem by der gratien Godts Hertoge van Lutzenbourgh / van Lothrijck / van Brabant / van Lumborgh / Marcgrave des Heylichs Rijcx / ende Joanna by der selver gratien Hertoghinne des Hertochdommen ende Marcgravinne des Marcgraefschap voirsz. doen kondt allen luden want ons de stadt ende 't landt van Breda geen bede noch settinge schuldich en sijn van rechte / ghelijck dat haer kaerten die sy daerop van ons besegelt hebben klaerlijck inhouden ende begrypen / soo bekennen wy ende lyden / dat sy ons dese hulpe op dese tijt / van gratien gedaen hebben ende van goeder gunste / ende niet om eenich rechts wille dat wy tot henwaert te seggen hebben / oft om eenighe saecken wille die wy op onse steden van Brabant geordonneert oft overdraeghen mochten hebben / maer properlijck om dieswille dat ons selffs lijff ghevanghen was in den strijde van Baeswylre / ende sonderlinghe om te beleggen ende secours te doen. Heeren Janne vander Lecksoudtsten soene 's Heeren vander Lecke ende van Breda / dat in den selve strijde mit ons nederlach / welcke hulpe ende succours dat onse dese werf die stadt ende 's lant van Breda ghedaen heeft van gratien / behoudelijck altoos huinen goeden rechte ende brieven die sy van ons besegelt hebben / die wy hen gheloofft hebben ende gheloven in goeden trouwen voor ons / onse oir ende nacommelinghen waer ende onverbrekelijck te houden / sonder eenich settinghe ofte bede voort meer te heysschen oft doen eysschen der stadt ende landt van Breda voorschreven / om egeenderhande noodsaecken wille / die ons opcommen mochten. In Orkonde des briefs besegelt met onsen segelen ghegheven ter Vueren negen dagen in November int jaer ons Heeren Dusent drij hondert vierentseventich.

JOhanna by der gratien Godts Hertoginne van Lutzemb. van Lother. van Brab. van Lymb. ende Marckgravinne des Heylichs Rijcx. Doen cont alle luden dat wy gheconsenteert hebben en gheconsenteert willecoeren en consenteren met desen breve onsen lieven ghetrouwen Raet Her Jan Here vanden Lecke ende van Breda / en Heer Heyn. synen broeder dat sy Ree jagen mogen in den lande van Hooghstraten nider voegen dat die Her van Borsselaer plach te doen / in ghetuge des briefs die duren sal t'onsen wederseggen besegelt met onsen segel ghegheven te Brussel xxv. dage in Meerte int jaer ons Heeren M. CCC. lxxx. onder stont per dominam Ducissam personal. onderteeckent Jo. Spiben. en besegelt met eenen uythanghenden zegel.

Chri-

Christophorus Butkens in probationibus suis ad lib. IV. Trophæorum Brabantiæ, fol. 48. & 69. exhibet bina diplomata de Castello oppidoque Bredano commemorantia, ex quibus patet quod ea *Godefridus de Scoten* tamquam homo ligius in feudum tenuerit ab Henrico I. Lothariogiæ Duce.

Diploma fundationis Collegii Cannonicorum Bredanorum, recitat Aub. Miræus Donar. Belg. lib. I. cap. c. XXVII. ex quo liquet cœpisse anno M. CCC. III. uti in supra exhibito chronico habetur ad eundem annum. In eadem ecclesia ad aquilonem in principio ambitus chori, ad murum meridionalem, visitur monumentum Joannis Polani Leckæ & Bredæ domini, cujus meminit citatum chronicum ad annum M. CCC. L. Nos sepulchrum ejus, mutilatum prout illud vidimus in æs incidi curavimus, ne penitus memoria ejus extingueretur, nec non monumentum Joannis secundi itidem Leckæ & Bredæ domini ejus filii, in eodem chori ambitu sed ad murum septentrionalem sepulti, cujus filia & heres *Joanna* nupsit Engelberto Nassouiæ Comiti anno M. CCCC. IV. per quod matrimonium transiit in domum illam Baronatus Bredanus, & quicquid annexum; cujus heredes illustrem hanc ditionem possederunt ducentos septuaginta & quod excurrit annos. In præfato ambitu ad murum meridionalem conditi sunt memoratus Engelbertus ejusque uxor, eorumque filius Joannes ejusque conjux Maria *van Loon*, qui posteriores prædictis eorum parentibus, sibique præclarum hoc monumentum extruxerunt, quod direpta Mariana statua locoque non uno à Calvinistis violatum fuit, uti hîc cernere licet ex ejus iconismo qui immediatè sequitur Polanorum monumenta. Cujus facti meminit Hermannus Hugo in Obsidione Bredana excusa Antverpiæ typis Plantinianis, fol. 121. & seq. hisce verbis. *A Sacro, templum Isabela* (intellige Hisp. Infantem) *obiit, vetera Religionis (si quæ superessent) monimenta inspectura. Reperta hinc inde vacua sepulchralium imaginum loca, vestigia hereticæ pietatis in Majores vitâ functos. Integrum adhuc, Engelberti Secundi Nassauii quondam Comitis insigne mausoleum, è marmore candido nigroque, ab Henrico nepote ædificatum. Alterum, quod Engelberti Primi & Joannis Nassauiorum, erat, direptâ Marianâ Statuâ mutilatum. Id factum instinctu Sibyllæ, si Dis placet fatidicæ Flaminicæque, Henrici Boxhornii Bredani verbi-præconis, Flaminis Dialis, quendam inter Pontificios Sacerdotis. Illa, Sibyllino nempe oraculo, post sextum Bredanæ obsidionis mensem, vaticinata, urbem hosti cessuram, nisi Virginis Matris Statuam ad id tempus eo loci conservatam, demolirentur, quam tot retrò annis Majorum sanctissimorum Religio ea in urbe fuerat venerata; ceteri verò à Religione alieni nec ausi fuerant sartam ad id tempus tectamque violare. Quâ in re, nescio quid amplius reprehendendum censeam; an torpentis Senatus populique in tanto proculcatæ antiquitatis flagitio tolerando patientiam, an in credendo stuporem; an muliereulæ audacissimæ impudentiam, adversus statuam Matri Virgini consecratam ab Illustrissimis Nassauiorum Proceribus, impositamque tumulo suo ad memoriam posteritatis.*

hier leghet begraven Jan Heer was vander Lecke ende van Breda die sterf int jaer ons heren alsmen
screef … daghe in Oeghst maent bidt voor sijn Ziele

Cæterum, quamvis Bredanum oppidum nunc pareat fœderati Belgii Ordinibus, nihilominus in eo etiamnum tolerantur monasticæ aliquæ mansiones favente loci domino, quarum vetustissima Beginasium est fundatum à Machtilde uxore Godefridi Bredæ ac Bergarum domini: ut ex illius loci archivis colligi videtur, cui Henricus Bredæ dominus anno M. CC. LXVI. beneficus fuit, ut diploma ejus testatur quod ita habet.

Henricus, dominus terræ de Breda, notum facimus universis, quod nos omne domistadium, in quo Beginæ *de Breda ad præsens habitant, quod hactenus à nobis ac prædecessoribus nostris sub annuo censu jure hereditario possidebant, conferimus eisdem, in recto allodio ulterius possidendum; & quantum in nobis est, eisdem capellam & cæmeterium fieri ibidem licentiamus. Datum feria tertia post Dominicam Oculi, anno* M. CC. LXVI.

Cœmeterii concessionem ratam habuit Episcopus Leodiensis hisce literis.

Henricus, Dei gratia Leodiensis Episcopus, dilectæ in Christo novellæ congregationi Beginarum, in una curti apud Bredam commorantium, salutem. Concedimus vobis, quòd apud vos proprium habeatis cæmeterium, ac propriam sepulturam, absque juris parochialis præjudicio. Datum anno M. CC. LXX. *in festo B. Leonardi.*

Monasterium Vallis S. Catharinæ fundarunt *Servatius de Liedekerck*, & *Ymmezoete* ejus conjux. Ita enim in Necrologio ibidem legitur: *Kalend. April. Commemoratio nobilis Principis, Domini Servatii de Liedekerck, & Dominæ Conthoralis ejus, & cum filio Victore, fundatoris hujus ecclesiæ.* Item alio loco: *Kalend. Ianuarii, Ymmezoete fundatrix hujus ecclesiæ.*

Hi Monasterium pauperum Monialium juxta *Woudam* inchoarunt circa annum Domini 1269. propriisque expensis idem dotarunt. Ecclesia consecrata fuit anno 1270. Sabbato post Epiphaniam Domini ad laudem & gloriam individuæ Trinitatis, & honorem S. Catharinæ virginis & martyris. Quem locum Abbas Præmonstratensis totius Ordinis Generalis, in universalibus Ordinis Comitiis, præfato Servatio Liedekercano, id ipsum ex voto in iisdem comitiis à Patribus Ordinis postulante, totaliter cum virginibus Ordini Præmonstratensi incorporarunt anno 1271. Arnoldus de Lovanio Bredæ dominus cœnobium hoc multis agris donavit in *Woude*, *Gastele*, *Rosendael*, *Osterhout*, atque alibi sitis. Verum cum anno 1288. effractis aggeribus circa Lillo, tota terra, circumcirca aquarum diluvio esset obruta, etiam hoc cœnobium cladem eamdem & ruinam suam tulit, ac vallis plane deserta, cum vicino terrarum tractu, annis circiter 44. sub aquis mansit. Misertus earum *Raso de Gavere* dominus de Liedekercke & Breda, cum Alcyde conjuge sua, Bredam easdem evocavit, atque in Hospitali anno 1295. collocavit. pauperibus & infirmis ibidem ministraturas. Dein Hospitalem deserentes pristinæ & tranquilioris vitæ avidæ, oportuniorem locum à Bredæ domino acceperunt, in quo hodieque degunt.

Post captam à fœderatis Belgis urbem Bredanam anno 1637. eâ sponte excesserant, suasu Confessoris quem præpositum vocant, receperantque sese in Oosterhout pagum urbi vicinum, unde nuperis annis ad antiquum Bredanum monasterium reversæ sunt. Vide Augustinum Wichmans

mans in Brabantia Mariana lib. III. cap. XLIV. qui ſcriptor memoratum *Servatium de Liedekercke* Bredæ dominum vocat, an recte, aſſeverare non auſim, vultque quod ei ſucceſſerit in dominio Bredano Arnoldus de Lovanio jure uxorio.

Extitit olim in hoc oppido *Templariorum* cœnobium fundatum initio ſæculi Chriſti XII. ab Henrico Bredæ domino, qui illud multis agris in *Oosterhout*, *Alphen*, & alibi ſitis quoque dotavit: perſtititque uſque ad fatale excidium iſtius Ordinis ſub Clemente V. Pontifice, quando pleraque eorum bona addicta fuerunt Hoſpitalariis S. Joannis Jeroſolymitani: qui poſt Rodii, nunc equites Melitenſes dicuntur: ſicque devenerunt ad Commendariam de *Chantraine* quæ in hoc tractu ſita ſunt.

Teſtatur Hermanus Hugo in Obſidione Bredana quod Anno 1625. Iſabella Hiſp. Infans, recuperato Bredæ oppido, Capucinis ad emendam Bredæ domum quatuor florenorum millia; Jeſuitis millia quinque ad ſublevandos emendi Collegii ſumptus, eleemoſynæ nomine erogaverat.

Abrahamus Ortelius in deſcriptione Brabantiæ hujus loci ita meminit. *Breda oppidum luculentum, ædificiis perpolitis ornatum, hic Comitum Naſſauiorum Baſilica, tanta elegantia atque nitore à peritiſſimo architecto inchoata ut adfinem perducta, omnibus Principum hujus regionis ædibus facilè anteponendam judicem.*

Cæterum, Bredana ditio ſeptemdecim includit partim municipia partim pagos, de quibus in libro cui titulus, *Ordonnantie ende Instructie inhoude den ſtyl ende maniere van procederen, voor de hoofs ende leen, mitsgaeders de Schepenen Bancken der ſtadt Breda*, habentur articulo tertio ſequentia.

Onder de voorſeyde hoofe ende Leenbancke / reſorteren by appel / eerſt de ſeventhien dorpen 's landts van Breda / welcke zijn ter Heyden / de Hage / Etten ende Sprundel / Ginneken en Bavel / Gils / Baerle onder Paſſau / Alphen ende Chaem / Sundert onder Paſſau ende Rysberghen / Roosendael ende Nispen / Dongen ende Oosterhout. Ende dat van alle vonniſſen by Wethouderen aldaer ghewesen / ooch van appoinctementen ten diffinitiven niet reparabel.

Item articulo quarto.

Onder ſelver voeghen ende manieren reſorteren oock onder de voorſeyde hoofe ende Leenbancke / de ſtadt Steenberghen / met heure appendentien / als ſijn Cruysſlandt ende Dinteloort. de dorpen van Merrxem / Eeckeren onder beyde Heeren / Schoten / van Loenhout ende Oistmal.

De dominio Oosterhout. CAPUT II.

Oosterhout populoſus eſt pagus, atque dominium vetus, municipali gaudens libertate, inque eo antiquum caſtellum, nuncupatum vernaculè, *het huys van Stryen.*

Huc ſpectant tria ſubjuncta diplomata, ex archivo Principis Auriaci Bredæ domini deſumpta.

Ego Arnoldus de Lovanio dominus de Breda notum facio tam præſentibus quam futuris, quod homines villæ de Oosterhout ſunt & debent eſſe liberi per totam terram Brabantiæ ab omni telonio, pedagio, placito, grutta camba, & habebunt diem mercatus in oſtiduo & francum forum in anno, ſicut aliæ bona oppida terræ noſtræ. Datum in Roſendale tertio kal. Julii anno domini M. CC. LXXII.

WY Gye van Vlaenderen Heere van Rijckenborgh / van Putte ende van Stryen / en wy Beatrice Vrou van Putte ende van Stryen maken kondt ende kenuelijck allen lieden die desen brieff selen sien oft hooren lesen / dat wy hebben verpacht onsen goeden vrienden Willem van Duvenborden Kameelinck ons liefs Heeren 's Graeven van Henegouwe ende von Hollant / ende syne kinderen die van hem comen sellen / eft soen oft dochtere / in een erfpachte / onse steen / huys ende onse wooninghe te Osterhout diemen heyt het huys te Stryen / ende alle onse goet dat daer toebehoort / ist in landen / ist in bemden / oft in pachte / oft in chyse / oft in molenen / oft in thienden / oft in meere / oft in laeten / oft in mannen / ende allen die verballen ende orbaere die daer af comen mogen / uytghenomen de Heer-ghewaerden vanden mannen die onse voirvoirders den Canonicken van Geervliet ghegheven hebben / eft binnen Dongen / eft tot Dorstc / eft tot Ulenhout / eft tot Wierenhoute / eft tot Steele / oft tot Osterhout / oft tot Sundert, ende maecken hem desin achtich ghelijck ons selvers te verhuerene / te verpachtene ende manne daer af tontfaene ende in te erbene / alsoo lange ende alsoo kort alst hem oirbore sal duncken / ende dat ghelooben wy voor ons ende onse naecommelinghen vast ende ghestadene te houden hem ende syne naecommelinghen ende van dese goede voorsz. sal hy ofte syne erffghenaemen geven tot elcke jaere te St. Morthins Misse inden winter hondert ponde sweeter tornoisen eenen grooten tornoise over xvj. penninghen ghereckent oft die weerde daer aff in anderen goeden pajemente die genge ende gaeve es; ende waer ooch dat saecke dat Willem voorghenoemt geen kindren en liete / soo soude dat voorsz. goet blyben in selcken pachte als voorsz. es / op Jan van Polaenen synen brueder / oft op sijn oudeste wettachtige kint / waert sone waert dochtere / ende op ten oudesten ende op ten naesten die van Heeren Philips van Duvenborden kommen waere / ende waer ooch dat saecke dat hem ymant des goets ongheberpck maeckte / ofte schaede dede aen dat voorsz. goet / aen eenigherhande saecken die van ons ofte van onse voirdere ruede / soo verbinden wy ons ende onse naecommelinghen goede warant daer af te syne / hem ende syne naecommelingen / oft die schade op te rechten sonder eenighe cavellatie oft argelist / in kennisse ende orkonde van dese dinghen / hebben wy desen brief open besegelt met onsen segelen / ende om die meerder sekerheyt hebben wy ghebeden onsen lieben Heere Heer Willem Graebe van Henegouwe / van Hollant / van Zeelant / ende Heere van Vrieslant / ende Heer Gerarde Heer van Rassegem / van Lense / van Liedekercke ende van Breda / ende Vrou Adelise synen Wybe alse Heeren van desen goede daerc af ruere / dat sy desen brieff besegelen willen mit ons ende mit haeren segelen. Ende wy Willem Grebe van Henegouwe / van Hollandt / van Zeelant / ende Heere van Vrieslandt ende Geeraerdt Heer van Rassegem / van Lense / von Liedekercke ende von Breda ende Adelise ons wijff alse Heeren daert af ruert / om beden ende versoecke van Edelen luyden Heeren Gyen van Vlaenderen ons Neben ende Vrauwen Beatricen syn wyffs onser Nichten voorsz. hebben desen brieff besegelt met hem in kennissen mit onsen segelen ghegheven int jaer ons Heeren dusent dry hondert ende vierentwintich / des Maendachs inde Paeschdagen.

WY Adelisa Vrouwe van Liedekercke ende van Breda ende wy Geeraert Heere van Rassegem ende van Lens / van Liedekercke ende van Breda / als wettige Momboir Adelisen voorgenoempt / maken kondt ende kenuelyck allen den genen die nu syn ende namaels wesen sellen / dat wy omme ghetrouwen dienst die ons Willem van Duvenborde ons lievens Heeren 's Graben Kameelinck van Henegouwe ende van Hollant gedaen heeft / hem hebben ghegheven ende gheven onse Dorp ende alle onse gheerechten hooghe ende neder / ende alle onse renten van Oisterhout gheheelick ende al / met alle horre heerheyt ende toebehoort hoe dat sy ghelegen syn / alsoo groot ende also beele als wyse daer hebben / ende niet uytgescheyden / hem ende syn nacommelinghen erffelijcke ende emmermeer / sonder enegerhande ergelist / ende in orkonden van dese dingen / ende inbestighen te emmermeer behoeff / soo hebben wy dese letteren besegele met onse segelen in kennisse der waerheyt / ende omme der meere sekerheyt ende bestinghen den voorschreven Willems te doene ende synen nacommelinghen / waer by dat hem alle dese voorseyde dinghen emmermeer vast ende ghestade bliben sellen / soo bidden wy ende versoecken eenen hooghen Prinche ende eenen Eedelen onsen lieben Heere den Hertoghe van Brabant / dat hy alse Overste Heere van dese goede / synen segel met den onsen in bestinghen te emmermeer behoef / ende te meer sekerheyt wille aen dese jegenwoordighe letteren / Ende wy Jon byder gratien Godts Hertoghe van Lothrycke / van Brabant ende van Lembourgh / omme beden wille ende versoeck Vrou Adelisen Vrouwe van Liedekercke ende van Breda / ende mijns Heeren Geeraerts Heere van Rassegem ende van Lens / van Liedekercke ende van Breda hoer wettighs Momboirs ende mans voorgenoempt / soo loben wy ende conformeren alle dese stucken voorgenoempt ende gheschreven / ende hebben onsen segel doen hangen aen dese letteren met haeren voorseyden segelen / ende in kennisse ende in bestinge der waerheyt. Dit was ghedaen ende ghegheben int jaer ons Heeren als men schreef Dusent dry hondert vyffentwintich des Woensdaechs naer St. Jans daghe Baptiste in midden somer /

Extract

Extract uyt seecker boeck innehoudende de leenen gehouden vanden Souvereynen Leenhove van Brabant wesende 't selve boeck gemaeckt by wylen Mr. Nicolaes Specht int jaer 1374. waer onder andere folio C. LIX. & sequenti staet 't gene soo ende gelijck hier naer volcht,

Hier volgen de Leenen die Heer Willem van Duvenvoorde Heere van Oosterhout te houden plach eer hy Heere wairt van Breda.

In den eersten hielt die Heer van Oosterhout geheyten Heer Willem van Duvenvoorde 1 Hove lants tot Tichgelt gelegen in die Prochie van Rysbergen met alle de toebehoorten / Item 1 halve molen tot Baerleschot met den toebehoorten ende wetter daer toebehoorten.

Item 5. Sister Rogs ende Gersten 's jaers met allen mannen ende rechten daer toe behoorende / ende den chijns in die Prochie van Tichgelt met allen den gerechten ende inder selver manieren / dat ...... die Lange dese gorden hielt vanden Hertoge te leene ende dit cochte die Heere van Oosterhout tegen Heer Henrick vanden Moirne Priestre dient verstorven was van Beatrisen Sezanodynne synre moeder.

Item ten anderen leen hielt hy Oosterhout ende dat daer toe hoort gelijck dat Vrou Heylwich van Stryne Vrouwe van Breda / Oosterhout Hugdonc / Ypsen ende Woude voirmaels hielt vanden Hertoge te leene / daer 't die Heere van Oosterhout tegen vercreech ende dit steet op Hilwighen van Stryne in d'oude boecken / die de Heeren van Breda meynden dat sy Oosterhout metten lande van Breda nae begryp heure brieven tot eenen leen houden.

Item een leen den Wech ende den Tolle vanden Eechove vij. pondt 's jaers ende stuck lants by Oosterwele ende ander leengoet gelyck hy 't vercreegh tegens Willems Heer vanden Eechove maer dit gaff hy Vrouwen Amelegen des Heeren wyve van Witthem synre dochter / ende die steet daer op geschreven vacat hic sed queratur folio C. xxxij.

Henrick van Witthem.

Item ten vierden leen 't goet tot Bautershem by Thienen geheellick / gelyck dat hy 't vercreegh tegen den Heere van Valckenborch / Vrouwe Berta Vrouwe van Bautershem syne dochter heeft ende houdet / ende alse sy comen sal syn van lyve ter doot / soo salt commen ende versterven na doot 's Heeren van Bautershem op Vrouwen Amelberge van Witthem ende op haer ge-erven / queeat. folio C. xvij.

Item ten vijfsten leen / een goet dat hy vercreegh tegen Heeren Govaert de Pape broeder Arnts Snopen te weten is viij. sisteren Rogs jaerlicx daer aff die onderpant / die boybrake die bermenbrake die gelegen syn inder Prochie vandee Hage ende op eenen beempt geheeten die moolen beempt die gelegen is by des Cumssenaerts ende op eene halve hove lants die gelegen is in die Vucht binnen der Prochie van Breda tusschen Claes goet van Galle ende Heyen Kupers gorden ende dit goet houtmen vanden Hertoge van Brabant.

Item ten sesten leen 't goet van Donghen gelegen byden lande van Breda dat H. Willems syns soons ende dat vercregen was ende vercocht tegen Janne Compangs soon / die 't vanden Hertoge van Brabant hielt. Onderstondt getrocken uyt het voorsz. Origineel Leenboeck met voorgaende ordonnantie van mynen Heere die Stadthouder ende mannen van leene des Souvereyn Leenhoffs van Brabant in daten vij. Junii 1617. ende met voorgaende collatie daer mede bevonden te accorderen by my Griffier ende Secretaris desselffs hoffs ondergesz. Quod attestor onderteekent J. Michiels.

Cæterum, Aubertus Miræus in Originibus Cartusianorum Monasteriorum per Orbem universum, de Guilielmo Duvenvorde scribit sequentia.

Domus Montis S. Gertrudis, apud ejusdem nominis oppidum, in Hollandiæ & Brabantiæ confinibus situm, conditorem agnoscit Guilielmum Duvenvordium, *nobilissima apud Batavos familiâ natum, & Osterhouti dominum. Floruit is an.* M.CCC.LIII. *fuitque in magna apud Belgarum Principes gratia. Idem cum liberis careret, opes suas in alterius insuper monasterii ædificationem piissimè impendit: quod est monialium ordinis S. Claræ olim extra muros urbis Bruxellensis, nunc intra muros situm, eo ipso loco, quo fratres Hieronymiani, patrum memoriâ, cœnobium & gymnasium habuerunt. Cæterum* Duvenvordius *in veteri isto*

S. Claræ monaſterio, extra muros urbis, honorificè conditus fuit: cujus tumulum, unà cum monaſterio, civilia apud nos bella exciderunt.

Colitur in Ooſterhout Sanctus *Oelbertus* ſeu *Odelbertus* de quo Molanus in Natalibus SS. Belgii ad diem XXII. Octob. ex narratione, ut ipſe præfatur, Danielis de Doirne, Buſchii, Paſtoris Oiſterhoutani, ita ſcribit.

Latrones quidam Latrocinio ſuo deprehenſo, illac per agrum fugiebant, ubi Sanctus Oelbertus ex aratione fatigatus in ſomnum inciderat, dormientique mucronem ſuum apponunt, ſanguine maculatum. Qui eos inſequabantur, in Beatum Oelbertum inciderunt, eumque ut latronem jugulaverunt. Corpus autem truncum, ad ſacellum haud longè diſſitum, caput abſciſſum inſigni miraculo detulit: ipſaque jumenta, quibus in aratro uſus erat, pro nova ac majoris eccleſiæ conſtructione, materialia ſine auriga feruntur adduxiſſe. Quievit autem aliquamdiu in Oiſterhout, ubi eſt ſecundarius eccleſiæ patronus: ſed Franci feruntur corpus ſecum abduxiſſe in Tholoſe. An autem hic locus ſit Tholoſa & quo tempore in Oſterhout claruerit, vel inde ſit ablatus, ab omnibus incolis ignoratur, &c. Hiſtoriam ſuſpicor intercidiſſe per frequentes Barbarorum & piratarum incurſiones.

Cæterum, pago *Ooſterhout* ſubcenſentur vici *ten Hout* & *Uylendonck*.

De dominio Dongen. CAPUT III.

Dongen pagus eſt Ooſterhoutano conterminans, vetuſque etiam dominium, de quo in archivo Principis Auriaci Bredæ domini, in quadam ſcheda ſæculo ſuperiori conſcripta ita legitur.

Memorie aengaende de Heerlijcheden van Dongen ende hooge ende laege Swaluwen.

DE Heerlijckheyt van Dongen ſchijnt van oude tijden geweeſt te ſijn een gedeelte vande lande van Breda. Dan naderhant is deſelve eenigen tijt by particuliere Heeren beſeten.

Sijnde Heer Willem van Duvenvoirde Heere van Ooſterhout mede geweeſt Heer van Dongen; alſo by brieven van vercoopinge en opdrachte in date Saterdach naer Purificatie 1350. blijckt den voorn. Heer Willem van Duvenvoirde aen vrouw Beatrice ſijne dochter en huysvrouwe van Heer Roelof van Daelhem heeft vercocht en opgedragen de wooninge tot Dongen mette hof-ſtadt, &c. te houden van hem Heer Willem te leene en reſerve vande hooghe ende middele jurisdictie, &c. voor eene ſomme van 2722 guld. 18. ſt. 8. pen. 1 Hellinge ſwerte Tornopſen, met conditie van wederloſſe met gelijcke ſomme, ingevalle ſijne voorſz. dochter quaeme te ſterven ſonder wettige hoir naer te laeten, en andere conditien volgens de brieven voorn.

Ende alſo de voorn. Vrouw Beatrice by Roelof van Daelhem heeft ſonen naergelaten, ſo is Dongen lange jaren int geſlachte van Daelhem gebleven.

Deſelve vrouw Beatrice is oock geweeſt vrouwe vande Swaluwe gelijck by brieven van opdracht in date 1376. blijct dat ſy met haren oudſten ſone Willem van Daelhem en Dongen 't goet vande Swaluwe met alle ſijn toebehoirten ('twelck alsdoen naer alle apparentie geweeſt is de hooge Swaluwe) heeft opgedragen aen vrou Margriete vander Lyppe vrouwe vander Leck ende Breda, en haren ſone geprocreert by Heer Jan van Polanen mede inhoudende verheff voor den Grave van Hollant.

Ende is alſo 't ſelve goet vanden hooge Swaluwe voorts gedeviveert en geſucceedeert vanden voorſz. huyſe van Polanen en Breda op den huyſe van Naſſau neffens d'andere goederen.

Doch is uyt het navolgende claerlijck af te nemen dat na de voorn. opdracht van 't goet vanden Swaluwe aende huyſe van Polanen en Breda evenwel by de voorn. Beatrice en haere deſcendenten van Daelhem en Dongen is behouden noch eenige laege goederen landen ofte aenwaſſen vanden Swaluwe, twelck naderhant ſchijnt genaemt geweeſt te

zijn

zijn de lage Swaluwe; also by verscheyde acten en munimenten blijct dat die vande voorn. geslachte van Daelhem daerna altijt sijn genoemt geweest Heeren van Dongen en vande Swaluwe.

Tot dat an. 1513. den 25. Febr. by sententie vanden Leenhove van Breda alle de leengoederen die Heer Jan van Dongen was houdende vanden Leenhove van Breda sijn geconfisqueert en verclaert verballen te zijn ten behoeve van Gr. Hendrick van Nassou als Heer van Breda ter cause van sekeren manslach byden voorn. Jan van Dongen inden persoon van Karel van Aer onderschouten van Turnhout geperpetreert en andere delicten by hem gedaen.

Ende is dienvolgen de voorn. Heerlijckheyt van Dongen als sijnde een achterleen van Breda byden voorsz. Grave aengeslagen en weder geunieert en geannexeert aenden lande van Breda sonder dat 't selve jedert appart of andersints als met het verhef van Breda verheven is.

Gelijck oock de erfgenamen vanden voorn. Jan van Dongen gecondemneerde an. 1532. hebben gerenuncieert over alle acten en pretensien die sy noch eenichsints souden hebben mogen quereleeren tot de voorsz. goederen van Dongen; voor welcke renunciatie den voorsz. Heere Grave van Nassau aen Roelof van Daelhem dienen heet van Dongen heeft gecedeert en getransporteert de hoeve van Laer tot Zundert; Item noch 250. guld. losbare rente op Breda / 100. guld. Lyfrente / &c. alles volgens de brieve daer van sijnde de an. 1522. vande 12. Januarij.

Den voorn. Jan van Dongen is mede over deselve delicten by vonnis vanden Hove van Hollant gecondemneert en alle sijn goeden / die hy vanden Grave van Hollant te leen hielt geconfisqueert an. 1513.

Welcke goeden zijnde genaemt volgens de brieven 't goet vanden Swaluwe bestaende in landen / gorssen / aenwassen / visseryen / &c. (ende nu de lage Swaluwe) by Keyser Kaerle als Graef van Hollant sijn gegeven aenden voorn. Graef Henderick en sijne rechte erven comende van sijnen lichame in gerechten hylicke volgens d'opene brieven van donatie in date 1518. gelijck oock den voorsz. Grave daermede is verlijt an. 1531.

Gecopieert uyt sekere memorie berustende inde Greffie vanden Prins van Orangie by mij Greffier van Breda, in Junio 1652.

HAVERMANS.

Diplomata, quorum in hac Scheda fit mentio, penes me habeo ex authographis à memorato Adriano Havermans excepta, atque ab illo authenticata, quæ hîc exhiberentur nisi eorum summa in superiori scripto contineretur.

De dominio Alphen. CAPUT IV.

ALphen antiquus est pagus, qui in testamento S. Willibrordi à nobis exhibito lib. 1. cap. xxv. *Alphein* dicitur, atque eidem Sancto ab Engelberto Franco Salio donatus, anno xv. Childeberti Francorum Regis: transcriptionis verba hæc sunt.

In Xpi. nomine, domino Sanctissimo & dilectissimo Patri W. Episcopo, Engelbertus filius Gaotberti quondam donator. Dum leges & jura sinunt, & convenientia Francorum est, ut de facultatibus suis, quisque quod facere voluerit, liberam babeat potestatem, & necesse est, ut quisque pro incerto hujus vitæ exitu de rebus suis aliquid ad Dei partem committat, ut per hoc indulgentiam facinorum suorum percipiat. Idcirco ego Engelbertus pro remedio animæ meæ seu retributione æterna aliquid tibi domine pater & Pontifex W. de rebus meis donare decrevi, quod & ita feci; hoc est in pago Toxandria, in loco nuncupato Alphein, quod mihi ex paterno jure legitimè provenit, hoc est, casatas XI. cum sala & curticlo meo, quem ad præsens habere visus sum, cum mancipiis & omni peculio eorum. Hæc omnia tibi à die præsenti trado atque transfundo, cum omni integritate vel adja-

Aaaaa *centiis*

centiis eorum, hoc est casis, curticlis, silvis, terris, pratis, pascuis, & arato-ria terra, aquis aquarumque decursibus, mobili & immobili, egressu vel ingressu, & Warischalo. Hæc omnia..... Actum Tilliburgis XII. *kal. Iulias. anno* XV. *Childeberti gloriosissimi Regis. Et do tibi in pago Testerventi super Mosam, loco Birni, casatam unam cum omni peculio. Ego Vigilius presbyter scripsi. Engelbertus, Werenzaoto frater ejus, Paulus Presbyter, Aldrao, Alduino, Nardgavio, Egisgaro, Nandivono.*

Diploma illud etiamnum asservatur in archivo monasterii Epternacensis in agro Luxenburgensi, unde amicâ manu accepimus exemplar supra exhibitum, aliaque pristini Taxandriæ status documenta quæ in tempore publici juris faciemus si Deus vitam dederit.

Cæterum, bona in præfato diplomate memorata, S. Willibrordus testamento suo (quod condidit circa annum DCC. XXVI.) reliquit dicto Monasterio Epternacensi, quod aliquot sæculis post, eadem sub annuo censu in locationem perpetuam dedit Monasterio Tongerloensi, cui quoque Ludovicus Abbas Epternacensis Ecclesiam de *Alphen* regendam tradidit, Wiperto scilicet, tertio Abbati Tongerloensi qui decessit anno M.C. LXXVIII.

Hic loci Arnoldus de Lovanio Bredæ & Bergarum dominus, cum uxore sua Elisabetha contulit eidem cœnobio Tongerloensi, sub Joanne de Berlaer, XIII. Abbate, sexaginta bonaria, in sylvis & myricis, sita inter villam de Nieulande, & Sylvam Templariorum.

Philippus de Liedekercke dominus de Alphen, asserens Abbatem & Religiosos Tongerloenses sibi teneri ratione prædiorum à prædecessoribus suis, illis collatorum, ad præstandum currum pane plenum, quotiescumque esset iturus ad expeditionem bellicam, renuntiavit juri suo illudque cœnobio Tungerloensi in eleemosynam contulit, sub Godefrido XVII. Abbate, qui obiit anno 1309. Vide Chronicum Bredanum à nobis exhibitum cap. L. ad annum 1212. 1229. & 1306.

De dominio Chaem. CAPUT V.

Chaem D. Antonio sacrum, quando Romana inibi viguit Religio, Alphensis ecclesiæ filia sicut & *Riel* prope Tilborch: parochum habebat ex cœnobitis Tongerloensibus. Gottefridus Wendelinus ad legem Salicam cap. XVI. autumat pagum hunc olim *Cham* vocatum, inque eo habitum *Malbergium*.

De dominio Ghinneken. CAPUT VI.

Ghinneken pagus amœnus Bredanoque oppido vicinus. Haud procul inde extitit monasterium *Montis Pacis*, vernaculè *Vreden-bergh* de quo Gramajus in Antiq. Antv. lib. IV. cap. VIII. ita scribit. *Huc etiam referendæ Regulares Montis pacis, fundatæ sub annum* 1472. *extra muros Bredanos, per Engelbertum Nassovium & Mariam ejus conjugem, quæ vastato cœ-*

nobio circa annum 1572. *Bredæ aliquamdiu hæserunt, & nunc accedente Principum Belgii & Auriaci authoritate anno* 1610. *Lyram se contulerunt, Anna vanden Wouwere Præfecta structuræ cœnobii intendente.*

Porro, fundationis diploma quod ea in re consulere voluimus ita habet. *Ludovicus de Bourbon Dei Apostolicæ sedis gratia Episcopus Leodiensis, &c. Sane nobis in Xpo. dilectorum nobilium & illustrium Mariæ de Loen relictæ quondam illustris Iohannis dum viveret Comitis de Nassauw de Vyanden & Dietzé, Domini de Breda, nec non Engelberti moderni Comitis de Naßauw & Vyanden domini de Breda ejusdem Mariæ filii exhibita petitio continebat: quod ipsi Maria & Engelbertus zelo devotionis accensi, &c. Monasterium seu cœnobium perpetuum virginum seu sanct monialium numero viginti quinque de Ordine & observantia regulari S. Augustini ac sub clausura monastica, ubi divinæ Majestatis laus, è virgineis organis assidue resonaret, animæque prædicti quondam Iohannis Comitis de Nassauw, in ipsarum Religiosarum devotis orationibus fervens haberetur memoria, fundare & erigi facere cupientes in loco vulgariter nuncupato Wuestenberghe, infra mansum ab eodem loco similiter dictum, in territorio de Breda situatum, mansum hujusmodi cum omnibus & singulis suis pertinentiis, ac eis modo & forma, quibus quondam Iohannis filius naturalis de Lecka, nominatus de Wuestenberghe ipsum mansum tempore vitæ suæ tenere & possidere consuevit, sub annuo onere unius sextarii siliginis, pauperibus in Bavel juxta testamentariam dispositionem seu ultimam voluntatem ejusdem quondam Iohannis de Lecka in die obitus vel aniversarii sui, in panibus pistis distribuendi nec non sub aliis censibus & oneribus, &c. Datum Lovanii anno millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto mensis Iulii die decima quarta.*

Ex his patet manifestè, quod Gramajus hallucinatur in fundatoribus & anno fundationis memorati monasterii; siquidem ex diplomate jam exhibito liquet, conditum fuisse à *Maria van Loen* vidua Joannis Nassauii Comitis, Bredæ domini, ejusque filio Engelberto idque anno M. CCCC. LXXVI.

Cæterum, ex archivis ejusdem cœnobii didici, translatum fuisse anno 1479. die prima Septembris à *Woestenbergh* primo fundationis loco, ad aptiorem non procul inde, *Boymeer* nuncupatum, quodque prima Priorissa fuerit *Odilia de Nassau*, filia Joannis & Mariæ van Loen, sororque germana præfati Engelberti, quæ annos plurimos monasterio in gratiam suam à matre ædificato præfuit, obiitque anno 1495. die 22. Aprilis Alcamariæ Hollandiæ oppido, quod adiverat ut illic à carcinomate sanaretur, quo sinistra mammilla laborabat: fuerat illa primum Mechliniæ monialis & professa in monasterio *Bethanien* Canonicarum Ord. S. Augustini.

De dominio Bavel. CAPUT VII.

BAvel pagus præcedenti contérminus, subcensentur hodie ei vici *Galder* & *Heusenbout*; in posteriorem etiamnum jus habere Hispaniarum Regem, ratione sui Ducatus Brabantiæ, docuimus libro octavo capite XX.

De dominio Terheyden. CAPUT VIII.

TErheyden amplus est pagus ad dextram ripam Merkæ fluminis, accensetur ei *Teteringhen* locus etiam spectabilis.

De dominio Baerle. CAPUT IX.

BAaerle ejusque dominium, partim Bredano partimque Turnhautano subest districtui amborumque territoriorum dominis. Hoc in pago eique vicino *Gilse*, totoque passim Bredano tractu, ingentia rura juraque possidet Thorense nobilium Canonicarum Collegium, de quo vide quæ scripsimus lib. VIII. cap. VIII. quibus hic addemus recitari à Christophoro Butkens fol. 72. in probationibus suis ad lib. IV. Trophæorum Brabantiæ, diploma quod ad hunc locum spectat cujus verba hæc sunt.

Omnibus hoc scriptum videntibus, Hildegondis Abbatissa totumque Capitulum de Toren salutem in vero salutari. Notum facimus universis, quod nos promisimus illustri Principi Advocato nostro Henrico Duci Lotharingiæ, quod bona ecclesiæ nostræ in Baerle & in Gilse & in confinio de Breda jacentia, nulli ad firmam dabimus, nulli procuranda concedemus, sed per nos personaliter, vel per proprium nuntium ea procurabimus, &c. Actum anno gratiæ M. CC. XXXI.

De dominio Gilse. CAPUT X.

GIlse, vocatur *Gilleyela* in diplomate Hilzondis Comitissæ Stryensis, quo fundat ac dotat D. CCCC. XCII. Monasterium Thorense, quod in hodiernum diem hic loci jura aliqua prædiaque non exigua possidet.

De dominio Reyen. CAPUT XI.

REyen jam olim cum pago *Gilse* in tribunali unitum est, uterque antiquus est locus, cujus principia ignorantur.

De dominio Rysberghen. CAPUT XII.

RYsbergen amœnus & salubris pagus est, cujus minora dominicalia jura, non improbabili conjecturâ remur attinuisse seculo Christi XII. ad *Bernerum de Risebergen* qui anno istius ævi quinquagesimo octavo, contulit monasterio Tongerloensi, *allodium quoddam in Esscben*, uti documus libro II. cap. XIII. & in Necrologio Tongerloensi XVII. kal. Sept. legitur: *commemoratio Ottonis de Ryseberga:* quem Augustinus Wichmans

Wichmans in Brab. Mar. lib. II. cap. LXI. suspicatur fuisse ex familia Brabantina filiumque *Arnulphi Brabant.*

Cæterum, in archivo Principis Auriaci, Bredæ domini, deprehendimus sequentia ad hunc dominatum attinentia.

WY Livin byden ghedooge Gods oetmoedich Abt ende 't geheele Convent des Godshuys ende Cloester van Sente Baefs binnen der stede van Ghendt vander ordene van Sente Benedictus / Diocese ende Bisscopdoms van Doornicke / doen te weten allen den ghenen die desen presenten letteren zullen sien oft hooren lesen / dat wy om sekere redenen ons daer toe porrende / ende bysondere omme dat wy oversiende alle de goeden ons ende onse Kercke toebehoorende onder andere bevonden / dat eene cleene Heerlichede van zekere cleene renten / bedragende ontrent xvj. schel. x. groot. Brabants / ende xiij. mueren / drie capponen / ende een viertele gheerste ofte boecweyte / die diversche persoonen ende Prochien van Rysbergen ende Zundert / gelegen int landt van Breda / ons ende der voorn. Kercken jaerlicx schuldich waeren / mitsgaders ande Servituten / daer eenige ondersaeten der selver Prochien jaerlicx inne gehouden zyn / met zekere rechte van jagerie daer onse voorsaten ende wy meenen inne gerecht te zijne / daer uyt tusschen mijn Heere den Grave van Nossau als Heere vande voorn. lande van Breda / ende onsen voorsaten hier voirtijts ende tot noch toe groote questien ende geschillen geresen geweest zijn / ende oec omme de voorn. renten ende chijnsen jaerlicx te innene ende t'ontfaene / van ouden tijden ghewoonlic ende tot noch toe nood geweest is den Meyer ende Schepeden van onser Heerlichept van Bouchout buyten Antwerpen inde voorn. Prochie van Rysbergen te zendene / dewelcke der voorn. Kercken ende ons alle jaer gheeost hebben / als blijcken mach by den ouden Rekeninghen van over lx. ende lxxx. jaeren tijts ende meer vier ende vijf der selver ponden groot. Brabants 's jaers / waer by de voorn. Kercke alle jaer t'achtere ende te coste quam vier ponden grooten oft daer ontrent / ten achterdeele ende laste vande voorn. Kercken. Om scade voortaen te schuwene / ende oec ten fine dat alle questien / querellen ende processen te nieten ghedaen ende alle minne ende vrientschap tusschen ons ende onse nacommers ende den voorn. Grave van Nassou ende zyne nacommelingen voortaen gehouden worden.

Zoe est dat wy Abdt ende Convent boven geschreven naer goede ende rype deliberatie van Rade hier op gehadt / zoe wel in ons Capittele / daer omme wy vergadert geweest zyn / als andersints omme de redenen voorder geschreven hebben / voor ons ende onse nacommers Abten / Prelaten / Priorem / Supprioren ende 't geheele Convente die voorn. Heerlichept / sulc als wy die geuseert / hebben overgegeben ende getransporteert ende by desen overgeven ende transporteren in handen ende tot behoef vanden voorn. welgeboren vermogende Heere / Heeren Henrick Grave tot Nassou / Vianden / Catzenelboge / &c. Heere van Breda het sy jagherie / chijnse / penninge / renten / capponen / eyeren / pontghelde / eerven ende onteerven niet uytgesteken noch gesondert / dan alleenlic het recht vanden Patronaetscepe de ghiften ende collatien vanden beneficien die ons ter selver plaetsen van Zundert ende Rysbergen toebehooren / die welcke wy t'onswaerts gereserveert hebben / ende by desen reserveeren / omme als die voirtaen vacueren ende vallen sullen / daer of by ons ende onsen nacommers inden name der voorsz. Kercken daer af te disponeren.

Ende dit in recompensie van alsulke een erfvelicke rente van drie ponden groot. Brabants 's jaers niet te quitene die de voorn. Heer van Nassou ons ende der voorn. Kercke bewesen geypotequeert / ende beset heeft op die halle van Diest genoemt de Colve / staende binnen der stede van Antwerpen ende dat uyt krachte van zekere letteren van Prorogatien vande stad van Diest geexpedieert ende gegeven meestere Passchiere Dierlings Raed ende Ontfanger vande voorn. Grave ende letteren van octroye der Key. M. hierop verleent / daermede wy wel te vreden zyn.

Van welcken letteren van prorogatien / octroye ende constitutie der selver renten d'inhouden hier na volghe van woorde te woorde: Allen den ghenen die dese onse opene letteren sullen sien oft hooren lesen / Bourgmeesters Schepenen ende Raedt der stade Diest saluut ende alle vrientschap. Doen te weten hoe wy opden dagh van heden geconstitueert hebben / &c. meesteren Pasquier Dierlinck / &c. ende des t'oirconden hebben wy der voorsz. stadt Diest zegel ten zaken hier aen doen hangen opten xxviij. dach der maent van Augusto int jaer ons Heeren M. D. xxiij. geteekent onder den ploy / J. Lodewijcks.

Dewelcke rente oec by expresse consente ende letteren van octroye vanden Key. Maj. beset ende geypotequeert is geweest / alst blijct by den selven letteren in daten den andren dach van Novemb. an. M. D. xxiij. daer af d'inhouden hier nae volghe.

Kaerle / &c. allen den ghenen &c. doen te weten / dat wy ontfangen hebben die oetmoedige supplicatie van onsen seer lieven ende getrouwen Neve / &c. Hendric Grave tot Nassou / &c. ende achtervolgende desen zo es de voorsz. rente van drie ponden groote Brabants 's jaers wettelic geypotequeert ende beset op de voorsz. halle / ende dat byden

Burgmeesteren Schepenen ende Raede vande voorn. stede van Antwerpen / als 't blijct by den letteren daer afgemaect in date den x. van Novemb. an. M. D. xxiij. daer af d in-houden oec hier nae volcht. Wy Burgmeesteren Schepenen / ende Raide vande stad van Antwerpen doen cond / &c. dat opden dach van heden voer ons comen is in presente persone meester Pasquier Diering / &c.

Ende om dat dese zaken souden mogen van weerden bliven / ende tot eeuwighen dagen sorteren hier vol effect / so ghelooven wy Abt ende Convent voersz. in goeder trouwen / ende op verbeurte van onsen goedingen euerlic ende oneuerlic waer ende onder wien die ghelegen zijn in Brabant Vlaenderen of daer buyten tot eewighen dagen te houdene en de onderhoudene 't gund dies voersz. is ende sonder daer tegen te doene ofte gedogen gedaen te sijne ter contrarien in eeniger manieren.

Ende op dats noot zy alsulke verselkerheyt te laten passeren voer onser Heylighen Vader den Paus oft elders daer 't den voorn. Grave van Nossou geheven sal tot sijnen costen / verbindende hiermede deselve onse goedingen stellende die ter heerlicker executien van allen jugen ende rechten.

In kenisse der waerheyt / so hebben wy Abt ende Convent bovengeschreven / voer ons / onse nacommers / ende der voorn. Kercken / dese presente letteren ghezegelt met onsen zeghelen hier aen uyt hangende.

Den negen-en-twintichsten dach van Novembre int jaer duysent vijf hondert drie ende twintich.

Ende waren beneden aen dobbelen Francijnen steerte uythangende twee segelen / den eenen in rode / en den anderen in groenen wassche.

De voorsz. Copie accordeert met het principael berustende onder de chartres van de Heeren van Breda: 't welck ick Greffier van Breda getuyge.

HAVERMANS.

De dominio Sundert. CAPUT XIII.

SUndert ingentis territorii pagus est, à multis sæculis in duas discriminatus parochias, totidemque dominia, quæ Bredæ domini jam olim possident partim jure pignoratitio à Brabantiæ Ducibus, partimque hæreditario jure, acquisito à Domo *Schoonhoven*: horum fidem facient monimenta sequentia.

JEhanne byder gratie Godts Hertoghinne van Luxembourgh van Lotherijck van Brabant ende van Lymbourgh / Marcgraefvinne des Heylichs Rijcks / doen cond allen luyden dat / want toe onsen versueche ende bysunderlijcker beden / onser lieve getrouwen Raed Jan van Polaenen Heere vander Leck ende van Breda ons geleent heeft die somme van duysent Francken der muntenen des Coninx van Vrancken / goet van goude ende gewichte. Soo ist dat wy hem daer voere in handen hebben geset ende verpandt / in handen setten ende verpanden mits desen brieve alle onse Heerelijckheyt van groot Sundert / van cleyn Sundert / vander Hage van Sprundel ende van Ypsen / gelijck ende inder selver vuegen dat wy die inden selven dorpen hebben gehouden op alle goede steaten / bemyden ende heyden / waer ende hoe dat sy daer binnen den vijff Prochien sijn moghen geleyden / om alle breken op te heffen / ende alle Rechteren ende Knaphachten te setten ende te versetten / alsoo wy tot hiee toe gedaen hebben / behoudelijck dien dat hy / noch sijn hoir ende naercommelingen onse goeden lieden binnen den selven vijff Prochien geseten / oft noch te sitten / niet en sal moghen beeden noch setten buyten onsen consent het en waere oft sy niet onsen gemeynen landen bedegelden / ende oock dat sy die buyten rechte ende vonnisse niet en sal laeten hanteren alsulcken conditien daer toe gedaen / dat wy onse oir ende naercommelinghen altoos alst ons sal gevoeghen tegen den Heere vander Lecke voorsz. sijnen oir ende naercommelinghen moghen met dusent Francken der munten voorsz. ende dat die Heerlijckheyt der voorsz. vijff Prochien van Los ende Leedich aen ons onsen hoir ende naercommelinghen Hertogen in Brabant daer mede ganschelijck wedercommen sal in onsen handen / alsoo die te voren stont / gelovende in goeder trauwen Heer de Janne Heere vander Lecke sijnen hoir ende naercommelinghen voorsz. voor onsen hoir ende naercommelinghen / desen salmen gelijck sy staen voorsz. vast ende stede te doen houden allen argelist uytgescheyden / in oirconden des brieefs daer wy onsen seghel aen hebben doen hangen / ende hebben voorts gebeden onse getrauwe Raedtlieden als Heere Janne Heer van Bouchout ende Borgraefve van Brussele / ende

Reynie

Reynir Hollandt onſen Rentmeeſter van Brabant dat ſy om die meerder ſeekerheyt wille heeſt ſegele hier mede aenhanghen willen / ende wy Jan Heere van Bouchout Borghgraeſve van Bruſſel / ende Reynir Hollant Rentmeeſtre van Brabant ter bevelen onſer genaedigen Vrouwen Hertoginnen van Luxemborch ende van Brabant voorſz. om dat wy hier by ende aen ſijn geweeſt deſen voorſz. ſaken ende de dinghen alſoo geſchieden / hebbe onſen ſegel hier mede aenhanghen in getuygen der waerheyt gegeven te Bruſſele acht daeghen in Meerte int jaer ons Heeren duyſent drijhondert ſeven ende tachentich naer Coſtume des Hooffs van Camerijck.

Extract uytten Regiſter vande procuratien cautien ende andere paſſeringen gedaen inden Souvereynen Leenhove van Brabant ab anno 1662. alwaer folio 16. verſo ſtaet als volght.

OP heden thien daeghen inde maendt van Julio M. DC. viereenſeſtich is gecompareert ter Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant ende ter preſentie vande Leenmannen ondergenoempt Heer Jan vander Schueren Raedt ende Fiſcael vanden Raede vande Finantien des Conincx / ende heeft verclaert aende Heeren Momboirs ende Raeden van ſijne Hoocheyt den Prince van Oraignien tot verſcheyden reyſen int minnelijck gheprefenteert te tellen duyſent Francken oft die weerde der ſelver / elcken Franck gereckent teghen veertich grooten / maeckende duyſent guldens / munte van Brabant / daer voor Vrouwe Johanna Hertoghinne van Brabant opden achſten Meert 1387. heeft beleent aen Heer Jan van Polanen Heere vander Lecke / die Dorpen ende Heerlijckheden van groot ende cleyn Sundert / Riſpen / Sprundel / ende Haghe by Breda gelegen onder het gebiedt van ſijne Coninckliycke Majeſteyt / met conditie dat de Hertoghen van Brabant altoos alſt hen gelieven zal zullen mogen loſſen die voorſz. Heerlyckheden met duyſent Francken met conditie dat mits die voorſz. reſtitutie die voorſz. vijff Dorpen ende Heerelyckheden wederomme ſullen keeren vry ende los in handen vande Hertogen van Brabant / alſoo die ſtonden ter daege vande voorſz. beleeninge gelijck dat blijckt by d'acte van beleeninge daer van zijnde / midtsgaeders by verſcheyden ſchriftelijcke beſcheeden / vande debvoiren opden voorſchreven Heere Fiſchael gedaen / ten effecte vande voorſz. loſſinge ende alſoo die voorſz. Heeren Momboirs en Raeden van ſijnen Hoogheyt den Prince van Oraignien dyes niet tegenſtaende / ſijn in gebreke ghebleven die voorſz. penninghen t'ontfanghen / heeft den voorſz. Raedt ende Fiſcael / naer vermogen van ſijne Commiſſie op heden geconſigneert in deſen Souvereynen Leenhove ten behoeve van haere voorſz. Hoocheyt / oft den ghenen die daer toe ſoude moghen gerecht weſen / duyſent guldens ten effecte vande loſſinghe der voorſz. vijff Dorpen ende Heerelijckheden / ende ingevalle van Contreſſen preſenteerende het gebreck te ſuppleren; accorderende daer van die lichtinghe mits ghevende behoorlijcke acte van Caſſatie vande voorſz. beleeninge / en verſueckende hier van gedacht te worden behoorlijcke Inſinuatie aen zijne voorſz. Hoocheyt den Prince van Oraignien ſijne Momboirs ende Raeden ende aen alle andere die 't ſelve ſoude morghen aengaen / actum ut ſupra Coram D. Richard / Houbart et Culant was onderteeckent J. vander Schueren. Vide lib. VIII. cap. XX. in fine.

KEnlijck zy allen luden / dat tuſſchen den Edelen Joncheeren Johan Grave te Naſſou tot Vyanden en tot Dietze Heere tot Breda ende Jouffrouw Marien van Loon zijnre geſellinne ter eender zyden / ende Joncheeren Willem vander Marcke ſoon tot Aremberg ende Joffrouw Johannem van Schoonhoven zijnder geſellinnen ter andere / zekere wiſſelinge is geſchiet / als dat mijn voorſz. Joncker van Naſſouw eewelijc en erffelijc ſal hebben aenverden en gebruycken dat dorp en goede van Sundert met allen hueren toebehooren der voorſz. Joffrouw Johannen toebehoorende. Ende daer tegen ſal deſelve Joffrouw Johanne hebben / aenveerden en gebruycken eeuwelijc en erffelijc dat dorp lant en Heerlijchept van Lumpnien met allen hueren toebehooren / mijnen voorſz. Joncker en Joffrouw van Naſſouw toebehoorende opte vuegen ende condicien hier na verclaert.

Te weten / inden eerſten oft wylen mijn genedem Heere van Heynsberch voirtijts Biſcop tot Ludick na ſijnen verlenghe der voorſz. Heerlijchept van Lumpnien / oft na ſijnre doot de voorſz. Joncker en Joffrouw van Naſſouw / oft ooch Joffrouw Jacob van Loon huere zuſter eenige veranderinge oft vermindeeringe der goeden van Lumpnien / oft ooch eenige belaſtinge daer op hebben gedaen ofte gemaect / dat mijn voorſz. Joncker van Naſſouw die ſchuldich ſal ſijn volcomelick af te doene / en daer op behoorlicke warantſchap te geloven Jouffrouwen Johannen voirſz. Item oft ooch de voirſz. Joffrouw Johanne eeneghe veranderinge verminderinge of belaſtinge op hueren voorſz. goeden van Sundert heeft gemaecht / dat ſy en de voorſz. Joncker Willem huere Huysheer die ooch ſchuldich ſullen zijn in gelijcken maeren af te doene. Ooch mijnen Joncker en ſijnen

erven t'ontlasten van alle den rechte dat huere jonckste suster daer op soude mogen heyschen / en daerop behoirlijck waerantschap oic geloven mijnen Joncker van Nassou voorsz. Item datmen van beyden zyden sal overgeven / alle brieve den voorsz. Heerlijckheden en goeden van Lumpmen en van Sundert oengaende. Ende elcke partye sal die ande gnedinge ende vestinge daer af doen voor den Leenheere ende gerechten / en soe dat van rechten wegen behoirt.

Ende mijn Joncker van Nossouw sal de Hergewaden te Bruessel / ende vanden twee hondert guldenen op Lumpmen betalen / ende de voorsz. Joffrouw Johanne sal betalen 't Hergewade vanden ontfange der Heerlijckheyt van Lumpmen.

Item alle proffiten vanden leenen voor desen tyt verschenen met allen anderen renten breucken / en verdallen / sullen volgen en blyven / te weten / van Lumpmen mijnen voorsz. Joncker van Nassou / ende van Sundert mijnen voorsz. Joffrouwe van Arenberch.

Item dat de voorsz. Jouffrouw Johanne metten voorsz. Joncker Willeme huere Huysheere mijnen voorsz. Joncker van Nassouw oft den Heere gelieft / sullen bewysen alsoo dat met rechte behoort op Lumpmen terstont als de guedinge sal syn geschiet / twee hondert goede overlensche Rijnsche guldene 's jaers erffelijck / te betalen alle jaer op onser lieven Vrouwen dach Lichtmisse / met vorwerden daermen die altijt sal mogen quyten / te weten elck hondert op hem selven / met achthien hondert gelijke guldene ende met vollen betalingen van allen verschenen renten ende termijnen / en oock metten termijne die nader afquytinghen eerst sal verschijnen / mijnen voorsz. Joncker van Nassau oft sijnen erven / oft den genen die de rente sal hebben in sijn vrij en seker behoude en onbecommert binnen der stadt van Breda eens te betalen.

Item dat de vorgen. Joncker en Joffrouw van Arenberch mijnen voorsz. Joncker van Nassouw betalen sullen noch hier en boven veerthien gelijke guldene / ende hem daer voir oock geloven en wel versekeren met goeden borgen eene erffelijcke rente van seven en tseventich ende eenen halven derselver guldenen jaerlicx / te betalen d'een helft te Keersmisse naestcomende / ende d'ander helft t'Sint Jansmisse daer naest eerst volgende / ende oock ter quytingen tot huere gelieften metten veerthien hondert guldens voorsz. Behoudelijck of sy die selve MCCCC. gulden geheelic mijnen voorsz. Joncker van Nassouw betalen ende die schicken te Breda veerthien na Lichtmisse naestcomende / dat sy dan geen rente daer af en sullen geven.

Item dat de voorsz. Joncker en Joffrouw van Arenbergh mijnen voorsz. Joncker van Nassou boven al dat voorsz. staet / noch sullen betalen twee dusent der voorgelijcke guldene inde voorsz. stadt van Breda binnen der Pincxten merct van Antwerpen naestcomende.

Ende want wy Johan Greve te Nassouw tot Vyanden &c. ende Marie van Loon sijne gesellinne boven genoemt / ter eender syden / ende wy Willem vander Marck soon tot Arenbeech / en Johanne van Scoonhoven sijne gesellinne / oock boven genoemt ter andere / bekennen dat alle puncten hier boven geschreven met onsen goeden willen ende weten sijn gesciet / ende wy die malcanderen also onverbrekelick willen en geloofst hebben te houden en te voldoen / ende goede brieve in behoorlijker formen gemaect daer af te verleyen sonder eenich argelist / soe hebben wy t'oirconden onse segele aen desen brief doen hangen / die gemaect wis opten eersten dach van Mey in't jaer ons Heeren duysent vierhondert vier-en-sestich /

Gecopieert uyt de chartren van sijn Hoogheyt inde lade, geintituleert Sundert Gageld. Nispen ende Hage num. v. 't welck ick Griffier van Breda getuyge, HAVERMANS.

Sommier en Extract, vande transport en reste vanden voorsz. Heerlijckheyt van Sundert voor 't Leenhof van Brabant waer-van den brief in forma berust inde voorsz. casse sub num. VI.

Karle byder gratien Gods Hertoge van Bourgoingnen van Lothrijck van Brabant &c. doen cond allen luden / dat / opten 27. October 1470. lestleden voor onsen & Stadhouder van onse leenen van Brabant H.... ende onse mannen van leenen / met name...... quam onse geminde vrouwe Jehanne van Schoonhoven met ons getrouwen Ridder Henrick Willeme vande Marcke Heer tot Lumpnien / en tot Pere heuren man en momboir / te kennen gevende dat sy mits sekeren voorwaerden en wisselingen tussen haer / en ons lieven getrouwen Neve Rade en Kemerling Janne Gr. te Nassouw en onser geminde Nichte Joffrouw Marien van Loon / in ons Stadhouders handen begeerden op te dragen over te geven tot behoef der voorsz. ons Neven en Nichten van Nassouw en heuren erven en nacommelingen / alle alsulcke goeden renten / chijnsen / manschappen / laetschapen / Heerlijcheden ende bedrive als deselve vrouwe Jehanne van Schoonhoven en H. Willem vander Marck haren man hadden inden dorpen en Heerlijcheden van

Sundert

Sundert met den toebehoirten gelijck en inder manieren sy die van ons te leene houdende welck en onse leenboecken van Brabandt dat claerlick inhouden en begrijpen / en alsoo voirt den selven onse Neve en Nichte van Nassau daer in te vestigen / biddende onse Stadthouder dat hy sijn consent daer toe geven en daer op eenen ons voirsz. mannen een vonnisse manen woude / hoe en in wat manieren deselve opdracht behoirden te geschien / alsoo dat ons Stadthouder sijn consent daer toe gevende / daer op eenen ons voorsz. mannen een vonnis maenden / niet gevolge sijnre medehuysgenooten / dat de voorsz. vrouw Jehanne met haren man met eenen halme soude opdragen / in des Stadthouders handen tot behoef van Ge. Jehan en sijn vrou alle alsulcke goeden &c.

En also daer op worpen en verthyen / bekennende hen noch heuren nacomelingen geen recht daer aen te hebben noch te behouden in eeniger manieren.

T'welck Vrouwe Johanne en Heere Willem deden.

Geloven tot dien deselve Vrouwe en Heere dat zy vermaent zynde souden doen comen Jouffrouwe Lysbetten van Scoonhoven hare Suster om insgelijcx te verthyen.

Desen also geschiet zijnde / opden daer deses en voor Stadthouder en mannen als voorgenm Ge. Jean van Nassouw biddende en begerende aende Stadthouder dat hy de voorsz. goede die opgedragen waren t'sijnen behoef overgeven en verleenen woude: t'welck den Stadthouder met vonnisse en wysdomme dede. Waer na den Graef die te leen ontfinc / en dede daer af manschap hulde ende eede van trouwen met allen anderen Heerlijcheden diensten na S'hoofs recht / en de Stadthouder ontfinc hem also in onse manschap / behoudelijck / &c. gegeven 9. Februarij 1470. &c.

Wanden Edelen Hogeboren Prince den Hertoge van Bourgoendien en van Brabant soe houdt Jouffrouwe Johanne van Scoenhoven tot eenen geheele en vollen leene dat dorp van Zundert / alsoe veere als dat onder ons genedich Heere gelegen is metten vroenten ende gemeynten dair toe behoirende. Ende mits selve declaratie ende bescheet in toecomende tyden dair af te sijne / soe sijn inwoerleden tijden die onderscheyden Paelsteden dair op geexamineert en verhoort gelijck sekere schriften te dier tijt dair op gemaect dat claerlic inhouden ende begrypen / die welcke als doen openbaerlijc gekent ende getuygt hebben mits hoen ede / dat vander Camers in die Egelsdonck van dair opten Schrieck / besyden des weechs / ende van dair tot ende op des Koers Papen Hof stad / van dair opten Brevenberch / van dair opte drie Berge boven Henneckens Heyninge vander Wildert / ende van dair opt Borgelyn voer Perch / dat dese vroente gemeyn is / ende heeft geweest der Heeren van Breda / en der Heeren van Scoenhoven ende hoeren voorders.

Daer toe hebben sy noch gekent dat vander Weernoutscher Rijt tot opten nuyspelten Put / ende van dair tot beneden den Engelschen dijc / ende van dair tot op Blonderls wiellen / dat die voirgen. Vroente ongesundert ende al is Heeren Jans van Scoenhoven en sijnre vorders / zynen vryen wille daer mede te doene / ende dat die Heeren van Breda egheenerhande recht en hadden binnen deser palen gelegen / die voirsz. Paelsteden tusschen myns Jonckers palen van Nassouw ende van Wesemale.

Item noch soe hoort totten vollen leene voorsz. een Hofstadt die welcke al nu onbetymmert is / met eenre hoven / metten Woonwers / ende met eenre yoel moelen daer aen gelegen / dair die hove al nu 's jaers afgelt / met huysingen / hovingen / landen / beemden / heyden / weyden / more / ende met al dat dair toe behoirt ontrent vijftich overlensche guldenen na gemeynen tax ende beloop / ende twee ponde cruyts / in wyninghen ende laetschen wisen.

Tot welke Hofstat voirsz. sekeren dienst staet van negen dagen met wagenen ende met Peerden upt sekeren gronden ende goeden bynnen den dorpe voirsz. gelegen. Ende die voirsz. Voelmolen soe is uytgegeven t'erve in rechter erfwinningen 's jaers om elf overlensch rijns guldens erfchijns jaerlijcx op Sente Geertruden dach in Meerte te betalen / veronderpant die xi. rijns guldens voirsz. met vive rynsch guldens erflic op sekere pande by mannen of by Schepens dair goet genoch voer geprijset.

Item noch een andere Hove tot Sundert t'eynden die Moelenstrate by die Wyntmolen / met Huysingen / Hovingen / Lande / Sande / Heyden / Weyden / Beemden / Groessen / en allen hueren begrype / eles jaers ontrent lv. rijns guldens / ende iij. pondt cruyts in laetscher wisen ende wyningen geldende.

Item noch een ander Hove tot Zundert aen dat Landt gelegen: welke hove voermaels met Huysinghen / Hovinghen / lande / gronde / beemde / heyden en weyden / en met allen hoere toebehoirten t'erve ende in rechten erfwyningen uyt gegeven is om x. rijns guldens s'jaers erfchijns ende zess zisteren Rogs jaerlicx en erfpachts staender renten &c. veronderpant &c. als die manbrief dair af gemaect dat claerlycker onderwijset / en bescheydelyc verclaeet.

Item soe behoeven tot desen voirsz. vollenleene sekere gront Heeren chynse van gelde / van Capuyne / van Hoenderen / ende van Wasse staende op sekere gronden binnen den

 voirsz.

voirsz. dorpe van Zundert/ alsz verre als dat onder onsen genedigen Heer den Hertoge/ &c. gelegen is na uytwysen haers leenboecx/ loepende gemeinlyc 's jaers die waloer luttel min off meer dan xxvi. overlantsche rynsguldens.

Uyt welcken chyns Gheert Gheerlic van Achele 's jaers op boirt &c. heffet xxxiiij. oude grote.

Item oic mede behoeren totten voirsz. leene allen die strome/ en watere tot Zundert metten visscherien daer toe/ alsoe verre gelegen/ als voirsz. is. Welcke strome Johannen van Schoenhoven Meyer scouhet 's jaers/ ende richter daer af met mannen Johanne voirsz./ ende haeren wisees nae costuime ende hercomen des dorps van Zundert/ sonder enich onderwepde van enegen anderen Heer tot iij. s. toe/ uitgenomen der hogen Heerlijckheit.

Voirt meer oic die Heerscapie van erben en t'onterven/ ende van scarsculden te rechten/ ende alle recht tot iij. s. toe te hanterene/ alsoe verre als die hoge Heerlycheit ongequetst daerinne blyff; welck recht noch ter tyt gehanteert en getracteert wort inder banccken tot Zundert/ met mannen van Leene van hande en met monde Johannen voirsz. ende met mansmannen alsoe verre als die zaken gewichtich zyn/ ende in scarsculden en onlastige zaken met mannen ende laten.

En als oic partie upt Sipnch informacien ende raide alsoe gesynt tegen gewysde vonnissen van mannen inder selver bancken dade off seyde/ dat waeren op alsoe menich iij. scellingen/ als daer menich man ten vonnisse hoerde ter manne behouf/ ende alsoe oic op al alsoe vele behouf tot Janne als dat gedraight.

Alsoe verre oic enich besloep gesciet inden dorpe voirsz. alsoe verre als dat onder onsen genedeu Heere &c. gelegen is soe verschynen daer van elken Bruedegomme ende Bruyt iij. s. na Heerecomen ende Costume.

Voort mede als enich persoon/ die bejaert is/ te verstaen die ter taefelen Gods syne Sacramenten heeft gehaelt/ aflyvich worde binnen den dorpe voirsz. alsoe verre als voirsz. is/ soe geldet elc erfgename ende wittich navolger die hem eeches te dien versterfte vernet/ drie schellingen opten xxx. dach na die doot des ghene dair dat derdichste afgeleide wort inder kercken nae ouden hercomen ende usagien/ als dat den ouders oude wisers cont is ende openbaer.

Item totten manhoeven van Johanne voirsz. soe behoeren xxxvi. mannen van leene/ daer de Soemege een vol lene/ die Soemege mede en myn van Johanne voirsz. houdende syn gelic als hoere Leenboeck dat sy daer af hebet openbaerlic ende bescrepdelic declareert en de onderwyset elcken vanden zynen als dat behoort.

Item soe behoirt noch ten voirsz. leenen twee scoen tienden tot Zundert aenden Hertgane/ alsoe verre als der persoenscap lant met aen en taugeert/ gescadt op xxiiij. sister rogs 's jaers.

Item dat derdendeel in twee schoef thienden tot Achtmale ende tot Wernout binnen Zundert/ getareert op vyf zisteeen Rogs nae 't gemeyn verloep/ d'welck op en af gaet nae landwas der vruchten ende gousten.

Voirt mede noch die collatie ende gifte der Cureren vanden persoenschap der kercken van Groot-Zundert/ ende vander Costerien/ ende vanden anderen beneficien die aldair inder kercken gelegen mogen zyn/ gelyc als die collatie Johannen voirsz. ouders ende voirvers toebehoirt heeft; want sy fondeerders ende stichtees daer af van beginne geweest zyn.

Noch voirt mede alle andere dingen van menigen tienden Heerlijcheiden ende Hofrechten/ die Johannen voirsz. ouders ende voirseten van boven neder oencomende gehadt hebben. ende noch houden/ ende hebben van onsen geneden Heere/ ende van synen vorders saliger gedachten.

In welcken rechten sy oic hoipt aen onson genede Heere gehouden te werden/ want sy haere leene noch veetiert/ noch becommert belast noch beswaert en heeft eghene wys/ anders dan haere die na doode Johans van Scoenhoven Willems Soen hoirs vaders aencomen/ bleven ende verstorven syn/ oic soe en can haer niet bevroodt geworden dat dit leene te hoeve tot eenigen sonderlingen dienst of last staet/ ende dair af wile zy altoes te hoeve als haere voirsaten daer af gedaen hebben.

Ende want Johanna van Scoenhoeven noch ter tyt onbejaert ende beneden hoer en jaeren is/ soe hebbe te Willem vander Aa wilen Here Goessens Soen/ Riddere/ als een vande vier gedeputeerde ter momboiren van onsen Genede Heere mynen segel hier binnen opgedruct/ int jaer van M. CCCC. ende veertich xx. dage in Junio.

Item soe heeft Jan van Scoenhoben vader Jouffrouwe Johannen voirsz. dese leengoede voirsz. beswaert voer ons Geneden Heere met vormen van huwelicken vorwaerden/ dats te wetene CCC. beyden gulden tot hoer tocht.

Gecopiéert uyt de chartren van sijn Hoocheyt inde casse geteken Zund. Gageld. &c. sub num. xvi, door my Greffier van Breda, HAVERMANS.

Extract

Extract uytten Hooftleenboeck vanden quartiere van Antwerpen beruſtende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant alwaer onder de capitulatie van Sundert folio CCC. LVIII. ſtaet als volght.

Heer Philips Willem Prince van Oraignen Grave van Naſſau &c. Ridder vande Orde &c. xxx. Juny 1604. by doode wylen vrouwe Anna van Egmont ſyne vrouwe moeder die devolutie vander proprieteyt doer 't ſcheyden vanden bedde gebeurt zijnde volgende die coſtuyme van deſen Hove Joncker Willem Prince van Oraignen &c. xxiij. January anno M. D. ende xlvi. by doode wylen Heeren Renez Prince van Oraignen ſyns Neven ondergeſz.

Heer Rene van Chalon Prince von Oraignen / &c. xv. January anno M. D. xxxviij. by doode Heeren Henricx Grave van Naſſou ſyns Vaders.

Joncker Henrick Grave tot Naſſau &c. xviij. Juny anno M. D. iv. by doode wylen Heeren Engelbrecht Greve tot Naſſou / &c. ſijns Ooms.

Her Engelbrecht Greve tot Naſſou &c. v. Novembris anno M. CCCC. lxxxj. by doode wylen Joncker Jans Greve van Naſſou ſijns Vaders ondergeſz.

Joncker Jan Greve tot Naſſou / &c. ix. February anno M. CCCC. lxx. by overgheven van vrouwen Jehannen van Schoonhoven ondergeſz.

Joffvrouwe Jehanne van Schoonhoven xxx. July anno M. CCCC. lj. by doode wylen Jans van Schoonhoven huers Vaders.

Jan van Schoonhoven ſoen Willems ondergeſz.

Willem van Schoonhoven ſyn broeder / Jan ſijn Soene na doode ſijns Vaders.

Her Jan van Schoonhoven ſoenen Machtilden ſuſter des Borchgreven van Montenaken. Houdt 't Dorp van Zundert alſoe verre als dat onder onſen ghenedighen Heere ghelegen is metten vroenten ende ghemeynten daer toe behoorende metten hoeven / huyſinghen / lande / beempden / heyden / weyden / moeren / groeſen / molenen / wouweren / metten chijnſe / inghelde / cappoenen / hoenderen ende waſſe jaerlix ghedragende ende weert ſynde omtrent ſeſſentwintich Overlenſſche Rinsguldens behoren noch totten voorſz. goeden alle die ſtrome ende wateren tot Zundert metten viſſcherien daer toe noch die gerichten tot drie ſchellingen toe uytgenomen die hooghe Heerlijckheyt mit erven ende onterven / behoren noch totten ſelven goeden ſekere manſcapen mit twee ſchove thienden tot Zundert genden Vertganck Item 't derdendeel in twee ſchove thienden tot Achtmale tot Weernout binnen Zundert / Item noch die collatie ende ghifte der euren vander perſoenſchap van groot Zundert ende vander coſterien ende andere beneficien die aldaer inder Kercken geleghen ſijn. Hier aff heeft vercocht Her Jan voorſz. Hugeman van Gageldonck / Heeren Peters ſoene was upter thienden van Zundert twee ſchove thienden den eenen tot Weert ende den andeeen Tachtmale ende vijff ſiſteren Rox die hem te ghelden plach Henrick de Bye van der ſchove thienden die hy hielt in leene van Heeren Janne voorſz.

Litteræ renuntiationis juris patronatus Capellæ de parvo Sundert anno 1265.

UNiverſis præſentes litteras viſuris. In Dei permiſſione Abbas & Conventus Monaſtery Sancti Bavonis Gandenſis, Ordinis S. Benedicti, Salutem in Domino. Noveritis quod nos habita deliberatione, & veritate inquiſita, Jus Patronatus Capellæ de Parvo Sunderde ad viros religioſos Abbatem & Conventum Monaſtery Beatæ Mariæ de Tungerlo, Ordinis Præmonſtratenſis Cameracenſis diocæſis recognoſcimus pertinere, & nos nullum Jus habere in eadem. In cujus rei teſtimonium, ſigilla noſtra præſentibus litteris duximus apponenda. Datum anno Domini milleſimo ducenteſimo ſexageſimo quinto, feria ſexta poſt feſtum Beati Mathei Apoſtoli. Sigillata erant originales duobus ſigillis ex viridi cera in duplicibus caudis pergamenaceis dependentibus.

De dominio Haghe. CAPUT XIV.

HAghe pagus Bredano oppido vicinus: hoc in loco fuit statio castrorum Comitis Isenburgici, uti in *Ginneken* Marchionis Spinolæ, quando anno 1625. post diuturnam & omni tempore memorandam obsidionem, Breda expugnata fuit, armis Philippi IV. Hisp. Regis, cujus jus in hunc pagum, dominiumque, docuimus capite præcedenti. Cæterum, huic dictioni subcensentur villæ *Gageldonck*, *Zuylen* & *Boeymer*, de priori legitur in veteri quodam codice archivi dominorum Bredæ prout sequitur: *Boudewyn Thonys Zoen hout het goet ende land van Gageldonck mit sine toebehoirten alst H. Peter van Zevenberghe irstwerf, H. Jan sijn Zoen daerna en H. Scobbelant van Zevenberge te houden plaghen. Dat heeft de Her vander Leck gecocht jegen Boud. vors. Es sijn brieve van commer die Boudewyn vors. daer op verlyt heeft voir minre Vrouwe van Brabant ende voir hore manne.*

De dominio Sprundel. CAPUT XV.

SPrundel jam olim veteri castello nobile, de quo in diplomate Hilzondis Comitissæ Stryensis, quo fundat dotatque monasterium Thorense anno D. CCCC. XCII. ita legitur apud Aub. Miræum libro I. Diplom. Belg. cap. XXV.

Castellum Sprundelheim cum omni integritate, sicut situm est super fluvium Moerwater; silvam ad porcos alendos, quemadmodum jacet inter duas Marcas, cum omni jure, wancapio, teloneo, molendino, censu, pedagio & aquagio in pratis, silvis, agris, cultis, & incultis, wastinis, moris, humido, sicco, alto, basso, pro ut eadem ego Hilzondis Christi famula & parentes mei tenuerunt.

De jure Brabantiæ Ducis in hunc pagum vide quæ scripsimus cap. XIII.

De dominio Nispen. CAPUT XVI.

AUgustinus Wichmans in Brab. Mar. lib. II. cap. LXI. ex M. S. Chronico Willibrordi Bosscharts, cœnobitæ Tongerloensis, ita de hoc loco scribit: Nispen, *antiquitus*, Nisipa, *pagus est sub Baronatu Bredano, amplus plane & vastus, licet olim multò amplior, cùm* Calmthout & Rosendael *complecteretur tamquam suas appendices, ad quas debitè administrandas solebat Abbas Tongerloensis Pastori Nispensi duos aut tres ex suis Canonicis submittere in subsidium curæ pastoralis, idque sine præsentatione, admissione, institutione aut consensu Archidiaconi Leodiensis tamquam loci Ordinarii, sub quo tunc Nispen: prout circa annum* 1368. *coram Reverendissimo Reinaldo S. Hadriani Diacono Cardinale, & Achidiacono de Campania in Ecclesia Leodiensi, ex parte ejusdem Abbatis legitimè & juridicè declaratum fuit, & ex altera parte rati-habitum. Distat hic pagus ab Antverpia, aquilonem versus, præter-propter, quarto milliario.*

Acqui-

Acquisitio cujusdam Allodii in Nispen. Item Acquisitio duarum partium Decimarum in Nisipa, & Sunderda cum conductu Ecclesiarum anno 1157.

IN nomine Sanctæ, & individuæ Trinitatis. Ego Henricus hujus nominis secundus, gratia Dei Leodiensis Episcopus, omnibus Christi fidelibus tam præsentibus quam successuris. In perpetuum officii nostri ratio exigit, ut omnibus Christi fidelibus in quantum possumus consulere & prodesse studeamus: inde est, quod petitione fratris Huberti Venerabilis Abbatis de Tungerlo Chartulam præsentem conscribi fecimus, in testimonium confirmationis super allodio, quod Tungerlensis ecclesia possidet in Nisipa, Arnulphus enim, qui Brabantinus cognominabatur, Curtile unum liberè & legitimè Tungerlensi ecclesiæ affectavit, pro remedio animæ suæ, & prædecessorum suorum. Postea vero prædicti Arnulphi filius Arnulphus duas partes decimarum de Nisipa, & conductum ipsius ecclesiæ, & simili modo duas partes decimarum de Sunderda, & conductum ipsius ecclesiæ, quæ ad ipsum pervenerant hereditario jure: utpote quæ de patrimonio ejus erant per manum liberi hominis Gothofridi de Breda, sæpe dictæ Tungerlensi ecclesiæ tradidit, & legitimè affectavit, & post in brevi, divina inspiratione permotus in eadem ecclesia se ipsum reddidit. Hujus rei testes sunt Henricus de Schoten, Reingotus de Suindrecht, Sigerus de Berga, Herimannus, Willielmus Usmarus Thibaldus. Quod autem à prædictis fidelibus factum est salvo episcopali jure, præsenti chartula & sigillo nostro confirmamus, & authoritate Dei, & nostra ratum haberi præcipimus. Actum hoc est anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo quinquagesimo septimo, indictione quinta. Sigillatæ erant originales majori sigillo ex cera dependenti, duplici cauda per sigillum quondam transfixa quod propter vetustatem corruptum est.

Wy Burgemeesteren Schepenen ende Raet der stadt van Antwerpen / doen condt ende kennelijcken allen den geenen die dese letteren sullen sien / ofte hooren lesen / dat wy op heden date deser / ghesien ende ghevisiteert hebben sekeren brieve ghescrheven ende besegelt als vooren / ende bevonden den selven noch ter tijt gans gave / geheel / ende ongecancelleert sonder argelist / ende des t'oirconden hebben wy den segel ter saecken deser voorsz. stadt van Antwerpen dese letteren doen opdrucken / op den achsten dach der maent Augusti / van den jaere onses Heeren duysent ses hondert ende acht-en-viertich / ende verclaeren de bovenstaende coppye met den selven origineelen brieve van woorde tot woorde te accorderen ende was gheteeckent Della Faille.

Het boven ghescreven is gheaopieert uyt het genen die van Tongerlo aen den Prince van Oranjen hebben overghegeven int jaer 1649. ende is aen my Havermans overgesonden uyt 's Gravenhage door den Clerck Munnicken by syn schryven van 24. Augusti desselfs jaers uyt last van den H. Grefier Buysero.

Wert ghedebatteert by het debath vanden Rentmeester Porot onder num. 1.

Collatio decimarum novalium in parochia de Nispen.

UNiversis præsentes litteras visuris. *Arnoldus de Lovanio dominus de Breda salutem & noscere veritatem. Quoniam ea quæ geruntur in tempore, lapsu temporis solent evanescere, necesse est ut ad memoriam conservandam scripto perpe-*

tuo commendentur; Ea propter ad notitiam singulorum pervenire volumus, quod si quid juris habuimus, vel nos habere dicebamus in decimis novalium jam factis & adhuc faciendis, infra limites parochiæ de Nispen. Ob remedium animæ nostræ parentumque nostrorum, assensu & consensu uxoris nostræ Elisabeth interveniente, ecclesiæ Beatæ Mariæ de Tongerloo in puram Elemosinam conferimus & assignamus liberaliter & benigne, perpetuo tenendas, habendas, & possidendas. Et ut præsens collatio à nobis tam rite facta robur & firmitatem obtineat, & ne à nostris successoribus in posterum aliquatenus poterit calumniari præsentem litteram sigilli nostri impressione fecimus roborari. Testes autem Henricus de Lovanio dominus de Gaesbeke, Arnoldus miles de Lumbeka, & Fr. Iohannes Magr. de Calmptout & alii quam plures. Datum & actum Mechliniæ apud fratres minores Anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo nono mense Martio sigillata erant originales unico sigillo majori ex cera dependenti in duplici cauda.

Diplomatis hujus autographum exhibitum fuit consulibus & scabinis civitatis Antverpiensis anno 1648. octava Augusti ut apographum, sive vidimus, coram illis fieret, quod anno sequenti cœnobitæ Tongerloenses tradiderunt Principi Auriaco, sigillatum præfatæ urbis sigillo ad causas signatumque à Secretario Antverpiensi Della Faille, nec non aliud datum in Wouda anno 1268. feria secunda post Huberti quod legitur in Brabant. Mari. fol. 537.

De dominio Roosendael. CAPUT XVII.

R*Oosendael* (inquit, Guicciardinus) *distat Bergozomio quidem duabus, Breda verò quatuor iisque prægrandibus leucis: estque pagus admodum lautus, aquarum &, crebræ navigationis aliarumque rerum commoditate spectabilis.*

De eodem pago in Chorographia sacra monasterii Tungerloensis legitur in gestis Franconis XII. Abbatis. *Sub hoc Abbate, eoque rem promovente anno* 1266. *fundata est ecclesia de Roosendael ad honorem B. Mariæ Virginis, incolis dicti loco id procurantibus. Administrata est usque hodie per Canonicos Tungerloenses.*

In archivo Bredæ domini, de hoc loco notatum vidimus in quodam codice initio sæculi superioris conscripto, illa quæ sequuntur.

Hr. Claes van Rymmerswale Ridder Hr. tot Lodijck ende nieuw Stryen / heeft opden 1. April int jaer 1501. vercocht aen Graef Engelbert van Nassau sijn Heerlijckheden van Roosendael / Nispen en van Wouwe / onder het lant gerichte van Roosendael / tot drij ponden toe / ende daer beneden / ende des voorsz. Hr. Claes Heerlijckheden onder het Vaerigerichte ende voorlichte / welcke alle sijn voorsaeten te leen gehouden hebben vanden huyse ende hove van Breda / alwaer vinde inde aude Registers dat dese voorsz. vercoopinge is gheschiet achtervolgende de communicatie die de Scouthet mijns genadichs Heere van Nassauw tot Rosendale ter eender / ende de Scouthet van Heer Claese van Rymmerswale aldaer ter andersyden / met malcanderen tot Rosendale gehadt hebben op den 12. dach van Meerte 1498. in tegenwoordichept vanden Rade ende Vrienden mijns genadichs Heere van Nassouw / te weeten Heer Jan Masschereel Ridder Heere tot Shuirwinantsrode Drosset 's lants van Breda / Jan van Nassouw Casteleyn tot Heusden / Willem de Bye Castelein tot Breda / Adriaen van Bruheze Rentmeester 's landts van Breda ende Jan Meeussoen Rentmeester 's landts van Steenbergen / &c.

De dominio Etten. CAPUT XVIII.

E*Tten* insignis est pagus cujus dominium ut cæterorum omnium præcedentium attinet ad Bredæ dominium, Decima autem ad Thorense collegium, uti doceor ex diplomate sequenti, quod ex archivo Bredano exhibet Christophorus Butkens in prob. ad lib. VII. Troph. Brab. fol. 218.

Arnoldus de Lovanio dominus de Breda & Elisabeth ejus uxor ejusdem terræ Domina, &c. vendunt integram decimam in Etten Gudæ Abbatissæ in Thore. Datum anno domini M. CC. LXXVII. *in vigilia B. Ioannis Baptistæ.*

Ab hinc aliquot annis, condidit hîc loci prætorium spectabile *N. Nobelaer*, amœnô hortô instructum.

Brembergh hujus pagi appendix est, & nisi fallor quoque *Deleur.*

Cæterum, legitur in chronico Bredano à nobis exhibito capite primo: *anno* 1316. *zijn de Parochien van Mertershem (nu de Hage) Ginneken, Etten, ende Bavel, geerigeert en geseparéert vande oude Moederkerck van Gilse.*

De origine oppidi Steenbergensis. CAPUT XIX.

Wilhelmus Henricus D. G. Princeps Auriacus & Nassouiæ, &c. Baro Bredæ, dominus Steenbergæ, &c.

B*Redani* chronici scriptor, refert ad annum 603. quod Theodebertus Francorum Rex, hunc tractum regendum dederat alicui cui nomen Strenius, qui hîc loci ad Strenam fluvium Telonium con-

diderat vulgo, *een Tolhuys*, tunc *Streenbergh*, nunc *Steenbergh* dictum, unde hoc oppidum principium habet: vide memoratum Chronicum a nobis exhibitum cap. 1. Abrahamus Ortelius in descriptione Brabantiæ, ejus ita meminit: *Steenoberga in maris littore; hoc olim emporium admodum florens fuisse fama refert, hodie verò ad nihilum fere redactum luget.*

Ludovicus Guicciardius, in descriptione Brab. ista habet *Stenberga adjacet mari, duabus à Bergozomio leucis abjuncta, fuit olim oppidum potentissimum, mirabili prorsus & famoso portu insigne: verum & bella & insolitæ maris tempestates eam misere mutilarunt, & in humilem plane atque abjectam redegerunt fortunam. Paret Principi Aurasino.*

Appendices ejus censentur *Cruysfandt* & *Dinteloort* nunc *Princen-lande.*

In præcitato chronico Bredano habentur, inter alia ad hoc oppidum spectantia, illa quæ sequuntur: *Anno 1449. Aug. 13. werden de keuren van Steenbergen geraemt op de naem van Iohan Greve tot Nassauw, tot Vianden, Heer tot Breda, Drosset van Brabant; ende Iohan Heer van Bergen, van Glymes, van Velpen, ende van Brechte.*

Anno 1458. wierdt het gemeen landt tusschen de Heeren van Breda en Bergen, zedert 1290. soo gebleven, gedeelt, ende Gr. Ian toegevoeght de stadt en landen van Steenbergh, Cruysland, &c. ende aen Hr. Ian van Bergen, Gastel, Ouden-bos, Hoeve, Eynaert, &c. na dat sy samen uyt gaven nieuw-Cromwiel by Cruysland, ende Gr. Ian noch groote partyen van moeren by Etten ten grondcyns.

LIBER DECIMUS

CONTINENS
DISTRICTUM BERGENSEM
HET
MARQUISAET VAN BERGEN OP ZOOM.

De origine oppidi & Marchionatus Bergensis. CAPUT I.

Fredericus Mauritius de la Tour d'Auvergne, Comes d'Auvergne, Marchio Bergarum ad Zomam, &c.

B*Erga ad Zomam*, æstu, & munimentis arte factis, satis defensum oppidum est, præclaro situ Brabantiæ in finibus, Zelandiam parvo discrimine aspectat; Flandria & Hollandia lateribus adjacent; haud longè pars est Schaldis, in quam Zoma fluviolus, qui urbem interfluit, illabitur: portus ejus longus & non nihil flexuosus; floruit multum commerciis donec Antverpiæ vicinitate, & belli malis attereretur.

Gerardus de Wesemale, vallo muroque oppidum munivit; primus Bergarum dominus, postquam ditio illa à Bredana discriminata fuit, quod contigit anno 1287. divisionis diploma exhibet Christoph. Butkens in prob. ad lib. 4. Troph. Brab. fol. 1[illegible] excerptum ex archivo domus de Berges, cujus verba ista sunt.

JOANNES DEI GRATIA LOTHARINGIÆ BRABANTIÆ ET LIMBURGI DUX, *universis has litteras visuris & audituris salutem & noscere veritatem. Noverit universitas vestra, quod propter obsequium quod* Gerardus de Wesemale *miles frequenter nobis impendit, & adhuc nobis impendet, proborum usi consilio, eidem recognoscimus tanquam suam veram hæreditatem, ac legitimam majorum, dimidietatem totius terræ de* Breda, *prout infra circulum seu districtum terræ nostræ Brabantiæ sita consistit, cum omnibus juribus & omnibus pertinentiis ad præfatum Dominium & ipsam terram de* Breda *spectantibus, post decessum nobilis viri consanguinei nostri* Arnoldi de Lovanio Domino de Breda *habendam & libere possidendam, in hunc modum quòd* Raso Dominus de Lidekercke *habebit Oppidum de* Breda, *& relevabit omnia feuda ad dictam terram de* Breda *spectantia, à quibuscumque Dominis teneantur & descendunt, & respectu dicti Oppidi de* Breda *ac dictorum feudorum habebit dictus* Gerardus de Wesemale *pro se & parte sua, ex parte quondam matris suæ proveniente, ad dictam terram de* Breda *jus habente, bona his Oppido de* Breda *& feudis æquivalentia, & hoc facto participabit residuum sæpedictæ terræ de* Breda *præfatus* Gerardus de Wesemale *cum dicto* Domino de Lidekerke *de pede ad pedem, in alto & basso, in humido & sicco. similiter* Domino de Lidekerke *prænotato omnibus cavillationibus ac male ingenio penitus exclusis acceptante & indulgente, eidem* Gerardo Domino de Wesemale *concessimus, quòd hæc bona quæ sibi de dicta terra de* Breda *cedent & suæ parti, ut est prædictum, ipse* Gerardus *& sui successores de nobis & nostris successoribus secundum jus & consuetudinem terræ nostræ Brabantiæ in feudum tenebunt & liberè possidebunt. Promittentes eidem contra quoscumque de dictis bonis de* Breda *ad jus & diem comparere: volentes tanquam Dominus rectam Warandiam præstare, præsentium testimonio litterarum, sigillo nostro sigillatarum, & ut præmissa singula & universa quemadmodum conscripta sunt superius, sæpedicto* Gerardo de Wesemale *& suis successoribus, à nobis & nostris successoribus rata in perpetuum teneantur & firma, ad majorem evidentiam & securitatem præmissorum, rogamus charissimum fratrem nostrum* Godefridum Dominum de Arschot & de Virson *& dilectum consanguineum nostrum* Walterum Berthout Dominum Mechliniensem, Arnoldum Dominum de Walheim, Arnoldum Dominum de Wesemale, Gerardum Dominum de Roeselaer, Henricum Dominum de Bauterssem, Walterum Volkaert & Iwanum de Meldert *milites nostros, ut sua sigilla unà cum sigillo nostro, præsentibus apponant & appendant, & nos Godefridus, &c. ad preces & instantiam dilecti Domini nostri Ducis memorati, nostra sigilla unà cum sigillo suo præsentibus duximus apponenda. Datum anno Domini* M. CC. LXXXVII. *Dominica ante Nativitatem B. Ioannis Baptistæ.*

In chronico Bredano à nobis exhibito lib. IX. cap. 1. ad annum 1287. hæc leguntur.

Anno 1287. Heer Arnold ontrent desen streeck mede overleden zijnde / heeft Hertogh Jan I. 't Landt van Breda half en half verdeelt / tusschen Rase van Gaveren / als soon van Sophia van Breda (f. an. 1197.) die de Stad en Land van Breda souw behouden / en Geeraerd van Wesemael / als soon van Beatrix van Breda / des voorsz. Sophias suster (f. an. 1281.) die de Stad en Land van Bergen aengedeelt wierdt. Welcke Deelinge an. 1299. door de Volmachten van den Hertogh voltrocken is.

Cæterum, hujus loci incolæ ante mille & ultra annos Bergarum dominam agnoverunt sanctam Gertrudem Pipini Principis filiam, Abbatissamque Nivellensem, cujus solemnis ibidem adhuc extat memoria, & quotannis ejus siquidem decessus die, nimirum 17. Martii annuatim senatum suum renovant; mansitque ab antiquo super ingressum summi templi, litteris deauratis expressum: *Sancta Gertrudis hujus terræ quondam domina intervени pro populo tuo.* Quæ inscriptio hodie hac tegitur epigraphe ex Esaia cap. 56. 7. *Domus mea Domus orationis vocabitur.*

Constans traditio est, memoratam Sanctam, quæ in hoc tractu pluribus locis dominabatur, primitivam ecclesiam condidisse eodem quo hodierna stat loco, atque à sancto Amando consecratam.

In-

Insuper superfuit virginis hujus sacellum ad annum usque 1622. extra muros oppidi, *Borchvlietum* versus, quod, quamvis pro majori parte bellicis turbis dirutum, frequenter, potissimum autem S. Gertrudis festo, residui Catholici visitare solebant & circuire, quin & oblationes facere, sæpeque in foraminibus parietinarum oblati nummi reperti, verùm post obsidionem Bergarum, ductu Marchionis Ambrosii Spinolæ inchoatam, anno videlicet prædicto, Borchvlietani dictum fanum pænitus exciderunt: simulque collapsa antiqua structura lapidaria fontis, juxta quem steterat; porrò Princeps Auriacus restaurari & secto lapide circumdari jussit anno 1631. Fons ille spectabilis, eo quod, in ipso maris littore scaturiens, æstuque sæpius turbidus limpidissimam conservet aquam.

Præterea, S. Gertrudem Bergarum fuisse dominam, indubiis notis colligi datur apud Miræum in Not. Eccl. Belg. cap. LXII. ex diplomate Ottonis primi Imperatoris, quo confirmata anno DCCCC. LXVI. *hereditas S. Gertrudis, sita in pago Tessandria super fluvio struona, in villa quæ dicitur Bergom, cum integritate sua illic aspiciente: insulæ tres, prima Biovelant, secunda spiesant, tertia Gerselre.*

Cæterum, hæc ditio in Marchionatum erecta est anno 1533. quod ad eundem annum testatur Aub. Miræus in chronico Belgico hisce verbis.

Carolus V. Imp. Genuæ existens Philippum Croyum ex Marchione primum Arschoti Ducem & Rentiaci Marchionem creavit, tabulis ibiden mense April conscriptis. Barcinonem cum appulisset, Antonium Bergium eodem mense April Comitem de Walhain à se Genuæ creatum, subsequente mense Maijo renunciavit Marchionem Bergizomensem. Porrò quoniam ex ipsis diplomatibus noscere principia rerum jucundius & certius est, nos subjungemus Cæsaris Caroli litteras desumptas ex Camera rationum Ducatus Brabantiæ è codice conscribi cœpto anno 1529. signato littera T. fol. 119.

Erectie van het Marcquisaet van Bergen op den Zoom.

CHarles by der gratien Godts / Roomsch Keyser / altijt vermeerder 's Ryckx Coninck van Germanien / van Castilien / &c. doen te weten eenenyegelijcken / tegenwoordighe ende toecomende: Alsoo den oversten Princen / van welcken alle staten ende graden van edelheyt ende authoriteyt / preeminentie ende Heerlijckheyt procederende / toebehoort ende betaemt te verheffen ende vercieren in hare digniteyt van titule ende prerogative / diegene die deur lange continuatie van exercitie / ende experientie van groote notabele deuchdelijcke ende loffelijcke feyten / daden / wercken ende diensten / sy bekennen ende weten sulcx verdient te hebben / ende van sulcken retributie van digniteyt ende eere / waerdich ende capabel te syn van de selve / soo veel te meer ende beter te inciteren / verbinden / ende induceren / om daer inne te volherden versterchen ende persisteren van wel in beter ende te bemeeren verwecken / ende trecken andere / ende principalijcken heure successeurs ende naecomers / om henlieden t'achtervolgen / niet alleenelijck ter eeren / fame / ende reputatie van hen / maer oock tot proffyte ende gemeynder welvaert vanden lande: ende het soo sy / dat wylen onsen besondere beminde ende getrouwe Ridder van onser ordene vanden gulden vliese / Raedt ende Camerlinck / Heer Jan / Heere van Berghen op den Zoom / alle syn leven onsen Predecesseurs ende ons van onser ghebooren aff tot synen overledene toe / continuelijck gedaen heeft vele ende menigherleye goede / groote / ende getrouwe diensten / in diversche lasten ende commissien lange ende verre voyagien ende Reysen ende groote handelinge van saecken als oock syn voorvaders ende predecesseurs / den onsen altijt gedaen hebben / in t'welcke oock gecontinueert ende naergevolght hebben syne naecomers ende successeurs ende besondere onse seer wel beminde ende getrouwe / oock Ridder van onser ordene / Raedt / Camerlinck / Stadthouder / Gouverneur ende Capiteyn Generael in onsen Hertochdomme van Lutzenborch Heer Anthonys / Heere van Berghen voorschreven ende van Walhem / soone ende erfgename van voorsz. wylen Heer Jan / de welcke Heer Anthonys van sinder Joncheyt

aff / Insgelijcx sijnen persoon geemployeert heeft tot onsen dienste / ende ten welvaren voorderinge / ende tot goeder directie van onse saecken in al 't gene dat hem by ons gecommitteert ende gelast is geweest / als hy oock dagelijcx doet sonder in eenighe dingen / onsen dienst aengaende / te sparen den arbeyt van sijn voorgenoemde persoon / oft coste ende last van sijne goederen ; ende wy in consideratie / ende belooninge der selver saecken / ende om andere merckelijcke redenen / ons daer toe porrende / met rype deliberatie ende behoorlijck advys daer op gehadt / sijne voorgaende Heerlijckheydt van Wolfhein / tot eenen Graefschappe voor hem / sijne erven ende naecomelingen / besitters van dien : inder voegen ende manieren breeder verclaert ende begrepen in onse opene brieven daer op geexpedieert / in onse Keyserlijcke stadt van Gennes / in datum des maendts van April lest voorleden ende wy den selven Heer Anthonis van Bergen / begeeren te augmenteren / ende verheffen in titule / eere digniteyt / authoriteyt ende preeminentie voor hem ende den sijnen / om henlieden des te meer te obligeren ende verbinden tot continuatie van heure diensten getrouwicheden ende goetwillicheden / tegens ons ende den onsen. Soo ist dat / eerst ende alvooren hier op gehadt advys ende deliberatie vande Coninginne Vrouwe Maria Cochteneesse van Hongaryen ende Bohemen / onse besondere lieve ende beminde goede sustere Regente ende Gouvernante / ende van onsen lieven ende getrouwen / de Concelier / ende van onsen Camere vanden Rade ende Reeckeninge van onsen Hertochdomme van Brabant / van den Hooffden den Tresorier Generael ende gecommitteerde ten stucken van onse Domeynen ende Finantie / vande Hooffden ende Luyden van onsen Secreten Raede in onse Nederlanden / ende van Luyden / van onsen Rade van Staet ende Secreten neffens ons wesende in tegenwoordicheyt van eenige Prelaten / ende Princen van onsen bloede / Hertoghen / Graven / Baronnen / Ridderen van onsen Ordene / Schildtknapen ende meer andere goede ende notable personagien outrent ons vergadert / wy opgerecht / geerigeert / ende verheven hebben /. oprechten erigeren / ende verheffen mits desen onse tegenwoordighe brieven / sijn voornoemde Landt ende ende Heerlijckheyt van Bergen op den Zoom / met sijnen huyse van Wouwe ende Dorpen daer toe behoorende / te weten Wouwe / Hazle / Moerstraten / Ruchveine 't lande van Roozne by Zpzundele / 't landt van Berghen by Doorlicht / Halsteren / Noordtgeest / Zuydtgeest / Hildernisse / Woensdrecht / Ossendrecht / Putte / Huybergen / 't Dorp vanden Polder / Gostele / Waelebossche / Nieuwenbosch / Houven Sandtdaerbuyten met hooge middele ende leege Heerelijckheyt ende Justitie ende de Mannen van Leenen / Meyeren / Schepenen / Lathen / Waeters Winden / Foreesten ende Wildernissen ; mitsgaders alle den toebehooren alsoo de selve hen spreyen / uytsteecken ende draegen / in titule digniteyt ende preeminentie van Marckgrave / willen octroyeren ende ordonneren dat die selve Heere Anthonis van Bergen sy / ende worde geheeten ende geintituleert Marckgrave van Bergen op den Zoom ende sulcx hebben wy hem gemaeckt / geereert geheeten ende genitituleert maecken ereeren / heeten ende Intituleeren uyt onse sonderlinge gratie / wel wetentheyt / volle ende absolute macht voor hem sijnen erven ende naecommelingen ende dat in plaetse dat hier voormaels / hy ende syne voorvaders / te heeten ploghen / Heeren van Berghen voornoemt hy ende sijne erven ende naecomelingen heeten sullen ende hen mogen houdigen ende intituleren / Marckgraven / ende Marckgravinnen van Berghen op den Zoom voorsz. / ende dat hy ende syne voornoemde erven ende naecomelingen sullen mogen ende behooren te useren ende te genieten ende gebruycken / vanden selven titule / naem ende digniteyt van Marckgrave / gelijck in aller manieren als gedaen hebben / doen mogen ende sullen andere van gelijcke digniteyt / authoriteyt / titule / naem ende qualiteyt / ende hen selver daermede heeren / behelpen ende dienen in alderhande feyten / stucken ende vergaderingen / die hun mogen / ofte sullen mogen raecken / ende aengaen ende voorsulcx houden ende reputeren wy hem / ende willen gehouden ende gereputeert sijn van onsen erven ende naecommelingen / vassalen insticieren officieren ende ondersaten : behoudelijck nochtans ende merckelijck ondersproocken ende expresselijck geresolveert / dat onder 't decrel ende ter oorsaeche van dese tegenwoordighe erectie / de selve Heer Anthonis van Berghen syne erven ende naecomelingen / niet en sullen / in wat manieren het sy mogen / hebben / pretenderen / attenteren / oft vereysschen / andere oft breeder authoriteyt van Heerelijckheyt ende Jurisdictie in onsen voorgenoemden Hertochdomme van Brabant / dan hy en hadde en behoorde te hebben inde voorsz. Lande ende Heerelijckheyt van Berghen voorsz. toebehooren ende aenkleven van dien voor tyde van dese tegenwoordighe erectie ende dat wy ende onse naecommelingen / Hertogen ende Hertoginnen van Brabandt voorsz. sullen blyven ten eeuwigen daege inde selve authoriteyt / overhandt / hoogheyt / preeminentie / jurisdictie / ressorten / domeynen / beden / thollen / proffyten / emolumenten / rechten / ende ende prerogativen ordinaerissen ende extraordinarissen / die wy tot nu toe gehadt hebben ende mogen hebben / voor date vande voornoemde erectie ende dat die selve Heer Anthonis ende syne naecommelingen houdende 't voorsz. Marckgraefschap van Bergen blyven sullen subject ende onderdaenich ons onsen erven ende nacomelingen Hertogen ende Hertoginnen van Brabant / in alle olsulcke subjectie ende onderdaenicheyt als sy waeren / ende behooren te sijne voor date van dese selve erectie : inder voegen ende manieren dat deur die selve erectie onse

hoocheyt

hoogheyt / jurisdictie / proffyten ende emolumenten die wy plaghen / ende gewoonlijck sijn te hebbene / ende nemene inde voorsz. Heerlijckheyt van Bergen / metten toebehoorten / ende aencleven van dien / niet en sullen in gheenderhande manieren by dese onse voornoemde erectie geprejudiceert / beswaert ofte vermindert worden / noch oock de rechten ende preeminentien van eenige onse vassalen ende ondersaten die 't selve aengaen mach: maer wy ende sy sullen in alsulcken state ende gerechte wyse / als wy ende sy gheweest sijn / voor de voorsz. onse erectie ende creatie: ende die selve Heer Anthonis / syne erven ende naecommelingen ende saecken van hem hebbende 't selve Marckgraefschap met syne toebehoorten ende parpen daer aen geannexeert als voorsz. is / sullen ten eewigen daeghen van ons / ende onse naecommelingen / Hertogen ende Hertoginnen van Brabant / te leene verheffen / ende houden / ende betaelen ons voor 't recht van onse reekeninge / als 't selve gebeurt ende verballen sal / 't zy by verstexfte coope / ofte andere alienatie / 't gene ende gelijckmen tot nu toe gewoonelijcken is te doen: verclaerende en de decreterende van nu voor als dan / ende van dan als voor nu / nul machteloos ende van onwaerden alle 't gene dat ter contrarien ende in prejudicie vande Hoogheyt Heerlijckheyt / rechten / domeynen / beden oft proffyten van onse successeurs vassalen ofte ondersaeten nu ofte naemaels mochte gedaen ofte geattenteert werden in eeniger manieren. bevelen ende gebieden daeromme allen Prelaten / Princen van onsen bloede / van onsen eijcken landen ende Heerlijckheden Ridderen van onser ordene / Edelen / Vassalen / dien vande dry Staeten ons voorgenoemden lands van Brabant / Cancelliers / Hooffden Presidenten / ende luyden van onsen Raede in allen onsen Rijcken Landen ende Heerelijckheden / ende besondere van onse landen van Brabant / Drossaert van Brabandt / Meyer van Loven Amptman van Brussele / Schouteth van Antwerpen ende Marckgrave ons landts van Rypen Schouteth van 's Hertogen Bosch die vanden voornoemden Marckgraffscap van Bergen op den Zoom / mitsgaders allen anderen onsen vassalen Justicieren / Officieren / Dienaers ende Ondersaten dien dit eenichsints mach toucheren ofte aengaen nu sijnde ende naemaels wesende dat sy ende elck van hen besondere van deser erectie vande stadt ende landen van Bergen op den Zoom in Marckgraeffscappe doen laten ende gedoogen den voorsz. Heer Anthonis / ende sijn erven ende naecommelingen volcomelijck peyselijck / ende eeuwelijck genieten ende gebruycken / ende dat sy voortaen hem eeren / achten ende estimeren ende reverentien doen in allen acten als eenen Marckgrave toebehoort sonder hem ofte syne erven ende naecommelingen te doene ofte gedoogen gedaen te worden nu noch te in toecomenden tyden eenich hinder / letsel / oft moeyenisse contrarie van 't gene des voorsz. is in eeniger manieren: bevelen voorts den voorsz. Hooffde Tresorier Generael ende gecommitteerde tot onse financie ende den luyden van onse reckeninge in Brabant dat sy procederende wel deuchdelijck / te weten / de voorsz. van onse Financie tot verificatie ende de voorsz. van onse reeckeninge tot interinement van desen onsen brieven / naer heurlieder forme ende inhouden / sonder eenighe difficulteyt: want ons alsoo gelieft niet tegenstaende eenige ordonnantien restrictie / statuten mandementen / bevelen / geboden / ofte verboden ter contrarien ende ten eynde dat dit vast seecker ende geduerich blyve tot eewigen daege soo hebben wy desen selven tegenwoordighen geteeckent met onsen naem / ende onsen grooten gulden segel hier aen doen hangen behoudelijck in andere saecken ons recht ende een yegelijck 't syne in alles gegeven in onse stadt van Barcelonien inde maendt van Meye 't jaer van gratie duysent vijff hondert dry ende dertich ende van onsen rycke te weten vanden Roomsche 't dertienste van Spaegnien Sicilien ende andere achthiende onderteeckent CHARLES,

Ende opde plycke staet geschreven by den Keyser ende den Coninck / ende gheteeckent A. Perrenin.

Thomas de Rouck qui de arte Heraldica teutonice scripsit, ait cap. 7. de Titulis & Galeis. numero 36. *Oock om de waerheyt te spreecken soo syn de hooghe qualiteyten niet anders als bloote titelen van præeminentie en respect. Soo dat die personagien gehadt hebben soo veel ghesach ende authoriteyt over haere landen ende jurisdictien, doen sy noch waeren Vrybeeren oft Baronnen, als wanneer sy syn gheworden Hartoghen, Marquisen, Graven, oft andere. Siet d'Erectie van't Marckgraefschap van Berghen.* Et Besoldus dissertatione de Comitibus &c. cap. 4. §. 20. ita scribit *Tandem ex moribus nostris Comiti Baro aequiparatur, nullumque inter eos censetur esse discrimen; nisi quod Baro non est investitus de Comitatu; qui tamen aliis in rebus suscipiendis, honoribusque administrandis haud quaquam Comite inferior censetur.* Id certum arbitramur, præter nominis ac ordinis rationem parum vel nihil interesse.

Extract uytten Hoofdleenboeck vanden Quartiere van Antwerpen berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leenhove van Brabant alwaer onder de capitulatie van Berghen op den Zoom, Steenberghe, folio ccc. lxviij. staet als volght.

Jouffrouwe Marie Mencie de Withem iv Martij 1588. cum suis by doode Vrouwe Margarite van Merode hunne moeder ondergesz.

Jouffrouwe Margarite van Merode den iij. Mey. M. D. lxxvij. by doode Heeren Jans van Bergen Ridders ondersz. haer Oom.

Joncker Jan van Bergen xxvij. Augusti Anno M. D. ende xlj. by doode wylen Heeren Anthonys Marcgrave van Bergen Ridders sijns Vaders.

Heer Anthonys van Bergen Ridder vanden orden xxij. January anno M. D. xxxj. by doode Heeren Jans Heere van Bergen sijns Vaders.

Her Jan van Berghen Ridder Heere van Walhain viij. September Anno M.CCCC. xciv. by doode wylen Heeren Jans in sijnder tijdt Heere van Berghen Ridder sijns Vaders ondergeschreven.

Jan van Glymes Jehanne van Berghen oft van Boutershem.

Her Henrick Heere van Berghen hout die Stadt ende d'Lant van Berghen opten Zoom mit Heerlicheyden mannen renten ende chynsen / t'Huys te Woude ende t'dorp / ende een deel in Steenberghen / mitten Dorpen die daer toe behoren / te wetene Woude / Hazelle / Moerstraten / Rucvenne / d'Lant van Dotene by Spzundelle d'Lande van Beeghen by Doerlicht / Halsteren / Noortgheest / Zuyngheest / Hildernisse / Woensdrecht / Offendrecht / Putte Huberghen ende dat Dorp van Polre / ende dese Dorpen hooren toe den geheelen Lande van Berghen. Ende metter Heerlichept van Steenberghen is gehouden Half Ghestele / Half Berlebosch / Halff Nyeuwenbosch / ende halff die hoeven / metten mannen / Laten / water ende wnde / metter hooghee Heerlichept / middel ende Nedere / uytghenomen dat die Heere van Berghen inden Dorpen van Woensdrecht van Offendrecht ende inde Polre int gheheele / ende inde Berlebosch / Nyeuwenbosch ende inde Hoeven int ghemeyne heeft die hooghe Heerlichept ende inden Polren metten cleynen Heerschapen een vierendeel ende een achtendeel inde neder Heerlichept / mit oc inden selven over al den erffchyns van moere ende van lande / diemen tot diversche tijden jaerlix t'ontfanghen pleecht ende tot diversschen placetsen int gheheele / Uytghenomen tot Woensdrecht / in Hilzenisse / ende inde Polre / daermen egheenen erffchyns schuldich is / binnen desen heeft die voorsz. Heere van Berghen / Bossch / Warande / beempde / eussen / aenwassen / drooge ende heyde / corenthiende / ende hoythiende / visscherie / ende voghelrie / veeren / uytslach ende inslach ten watere / ende dese goeden diemen jaerlix binnen der stadt van Berghen ende daer buyten opte voorsz. Dorpen te verpachtene plege / welcke voorsz. landt van Berghen t gheheele paelt Oistwaert aen d'lant van Breda ende aen des Abts eygendomme van van Tongherloo / Suytweert aen d'Lant van Eekeren ende mit eenen eyndeken aen Borchvliet / Noortweert aen d'Waterlandt ende int midden der Scheldt / westweert in midden der Schelde tot Zeelant weert / ende met eenen eynde totten ghemeynen Lande van Steenberghen / ende t'ghemeyn Lant paelt westweert / ende Noortweert tot inden stroom van Zeelant / ende van Hollant toe / oistweert ende Zuytweerdt totten Lande van Breda toe. Gelyc de voorsz. Jan van Glymes Heere van Berghen op ten Zoom by sijnen denombrement overbracht inde jare M. CCCC. ende xl. xxviij. daghe in Julio dat verclaert heeft.

Genealogiam Dominorum & Marchionum Bergarum ad Zomam, scripsit superiori sæculo Pontus Heuterus libro sexto rerum Burgundicarum, hoc autem ævo Aubertus Miræus Diplomatum Belgicorum lib. I. cap. 87. Et Thomas de Rouck in libro cui titulus *den Nederlanschen Herauld*, inque eo Bergarum oppidi vetera & nova jura privilegiaque fuse enarrat. Harum trium genealogiarum succinctissima est Auberti Miræi quam hîc subjungemus, monito prius lectore, quod Heuterus & Rouck in veteribus non consentiant, uti docuimus lib. III. cap. XI.

Stem-

Stemma dominorum & Marchionum Bergizomensium.

GErardus *Wesemalius*, *opidi Bergensis ad Scaldim & Zomam in Brabantia conditor*, *ut Pontus Heuterus in suis Tabulis genealogicis tradit*, *filios genuit*, *Arnoldum & Godefridum Merxemi dominum.*

Arnoldus Bergizomii dominus ex N. Bautersemia duas reliquit filias, *Machtildem*, *& N. nuptam Richardo Merodio: de quo infra agemus.*

Machtildis Wesemalia, *Alberto Vornæo nupta*, *peperit Ioannam Vornæam*, *Bergizomii dominam.*

Ioanna maritum habuit Ioannem Valckenburgium; *& Bergizomense opidum Henrico Bautersemio vendiderunt.*

Henricus Bergizomii dominus ex Maria Wesemalia sustulit Henricum, *Gerardum & Margaritam.*

Henricus II. Bautersemius duxit Beatricem Polanam: & ex ea nati, *Henricus & Oda.*

Henricus III. Ex Bautersemiis, *dominus Bergizomensis*, *coniugem habuit N. Grutbusiam seu Brugensem*, *quæ ipsi in dotem attulit Baroniam Grimbergensem*; *peperitque Henricum sine liberis defunctum*, *& Ioannam.*

Ioanna Bautersemia, *Bergarum ad Zomam*, *Grimbergæ & Walhemi domina*; *anno millesimo quadringentesimo decimo octauo nupsit Ioanni de Brabantia*, *alias de Glimes*, *qui patrem habuit*, *Ioannem*, *Ioannis III. Brabantiæ Ducis filium naturalem: vt Dineerus & Heuterus tradunt.*

Ioannis de Glimes & Ioannæ Bautersemiæ liberi fuerunt, *Ioannes cognomento Labeo*; *Bergizomij dominus*, *Antonius sine liberis sublatus*, *& Philippus Baro Grimbergæ prope Bruxellam: à quo postremo stirpem trahunt Barones Grimbergani*, *ex quibus Godefridus Bergius*, *primus Comes Grimberganus an.* 1625. *à Philippo IV. Rege Catholico est creatus.*

Ioannes Labeo ex Margarita San-Simonia genuit inter alios Ioannem, *Henricum Episcopum Cameracensem*, *& Cornelium Seuenbergæ dominum per uxorem an.* 1501. *Equitem Velleris aurei creatum.*

Ioannes, *Labeonis primogenitus*, *Bergarum & Walhemi dominus*, *an.* 1481. *Velleris aurei Eques*, *duxit Adrianam de Brimeu*, *Guidonis Comitis Megani filiam. Ex qua inter alios nati*, *Ioannes*, *qui ex Anna Burgunda non reliquit prolem*, *& Antonius*, *primus Marchio Bergizomensis*, *Comes Walhemiensis & Eques Velleris aurei*, *an.* 1531. *à Carolo V. Imp. creatus.*

Idem Antonius insigne templum Bergis ad Zomam ædificauit, *& ex Catharina Croya liberos reliquit*, *Ioannem Marchionem II. Bergizomensem*, *an.* 1567. *in Hispania defunctum*, *Robertum Leodicensem*, *Ludouicum Cameracensem*, *Episcopos*, *Mariam*, *Annam & Manciam*; *qui omnes sine liberis obierunt*, *excepta Mancia.*

Nupsit autem Mancia, *Marchionissa Bergizomensis & Comitissa Walhemiensis an.* 1558. *Ioanni Baroni de Merode*, *Comiti de Oelen*, *domino de Westerloo Petersem*, *Gele & Peruwes*, *peperitque ex eo Margaritam.*

Margarita Merodia, *Marchionissa Bergizomensis*, *domina Gele & Peruesij. an.* 1577. *Ioanni de Witthem*, *domino de Bersele*, *Bautersem & Braine*, *nupta*, *tres reliquit filias*, *Mariam Manciam*, *Hermanno Comiti Herenbergensi*; *Margaritam*

Henrico Hermanni fratri, & Ernestinam Francisco de Cusance, Burgundo, Baroni de Beauvois, nuptas.

Maria Elisabeth, Hermanni & Mariæ Mancia filia & heres, an. 1625. *nupsit Alberto, Frederici Comitis Herenbergensis filio unico, Fuit autem Fredericus dicti Hermanni Comitis frater.*

Transiit tandem Marchionatus Bergarum, per nuptias in domum *Hohenzollern*, exque ea quoque per matrimonium ad Fredericum Mauritium *de la Tour, d'Auvergne*, hodiernum Marchionem Bergarum, ducta Principis de *Hohenzollern* unica filia & herede.

Cæterum, Joannes de Glymes Bergarum dominus ibidem Canonicos in ecclesia S. Gerttudis instituendos curavit anno M. CCCC. XLII. quod subjunctum diploma testatur desumptum ex Not. eccl. Belg. Aub. Miræi, cap. CC. XXXV.

„ Eugenius Episcopus, servus servorum Dei..... Dudum pro parte
„ quondam *Joannis* de Glimes, Domini opidi de Bergis supra Zomam,
„ Leodiensis diœcesis, felicis record. Martino Papa V. prædecessori nostro
„ exposito, quòd in opido ipso (ad quod magna de diversis mundi par-
„ tibus anno quolibet, & potissimè in publicis, quæ bina vice inibi ha-
„ bentur mundinis, convenire populi consueverat multitudo) notabilis erat
„ parochialis ecclesia, in qua præter ipsius Personatum ac perpetuam, cui
„ parochianorum ibidem animarum cura incumbebat, Vicariam, nonnul-
„ la sine cura altaria fore noscebantur, fuerantque alias per quondam *Hen-*
„ *ricum* de Boutershem, Dominum dicti opidi, nonnulli reditus annui
„ deputati; ac ipse *Joannes* plerosque pro quotidianis distributionibus, nec
„ non *Wito* Joannis Tolvers pro una, ac *David* Rock, opidani dicti opi-
„ di, pro alia, inibi instituendis præbendis, annuos reditus assignarunt;
„ idemque Joannes jus patronatus ecclesiæ de *Hildernisse*, dictæ diœcesis,
„ ad hoc donare proponebat; nec non de octo per ipsum *Joannem*, sive
„ quondam *Joannam* ejus conthoralem, ad id eligendis ex dictis altaribus,
„ nec non de ipsorum, ac per suppressionem Personatus ejusdem, etiam
„ de illius proventibus, Decanatus & octo aliæ pro totidem Canonicis
„ præbendæ fierent & dotarentur; quodque Abbatissæ & Capituli S. Ger-
„ trudis Nivellensis (ad quos Personatus collatio pertinebat) accedebat
„ consensus: dictus prædecessor noster Episcopo Cameracensi didit in
„ mandatis, ut.... Cùm autem, sicut exhibita nobis nobilis viri *Joannis*
„ de Gilmes, moderni dicti opidi Domini, ipsorum quondam Ioannis
„ & Joannæ nati, petitio continebat, ad ipsarum executionem littera-
„ rum sit processum. nos..... Datum Florentiæ M. CCCC. XLII. VII.
„ Kal. Julii pontificatus nostri anno XII.

Hic etiam monuerim, in præfati templi choro olim extitisse splendidum sepulchrale monumentum dominorum Bergarum, quod in primis elapsi sæculi tumultibus a Caluinistis destructum fuit, ita ut jam nihil reliqui appareat. Illius ita meminit Thomas de Rouck cap. 8. nu. 7. fol. 322.

Heer Jan van Glymes den derden / is overleden tot Brussel / anno 1531. (seyt het register) den 20. Januarij / ende gebracht binnen syne stadt van Bergen / ende aldaer mede ten grave gheleyt in de sepulture van syne voorouderen / staende in 't midden van 't choor / voor den hooghen autaer / welcke sepulture in d'eerste deser troublen / binnen en buyten is ontbloot ghewoorden van alle het ghene wech-dragens weerdich was / ende

gheraeckt

gheraeckt onder de ghemeene plaveysinghe van die kerck. Soo dat teghenwoordigh gheen teecken van begravenisse deser heeren/ ende dat huys ghesien kan werden / uytghenomen de Sepulture van Heer Antonis/ Capellaen van Coninck Philips / ende Keyser Carel syn Soon/ Decken deser kerck/ ende van Sinte Gommer tot Lier / wesende eenen schoonen gepolysten steen/ dus op-hebbende 't volle wapen/ Brise d'une rose en coeur, met dese inscriptie:

MONVMENTVM HONORANDI DOMINI D. Antonii à Bergis, illustrissimi Hispaniarum Regis Philippi, ac Caroli quinti Cæsaris, primarii Sacellani, hujus Ecclesiæ, & Sancti Godemari in Lira, Decani meritissimi, qui obiit anno Domini millesimo, quingentesimo, quadragesimo, mensis Aprilis die decima septima.

Cæterum, Bergense palatium amplum & venustum, ab eadem familia conditum esse, docent nos indubiis notis subjecta insignia, quæ loco non uno, ædificiis incisa vidimus.

Monasteria & loca sacra quæ olim hac in urbe fuêre, desierunt simul cum Religione Romana, postquam fœderatorum Belgarum fuit, interque illa, cœnobium regularium monialium S. Margaritæ *in valle Iosaphat*, quas inibi Ioannes Labeo Bergarum dominus collocaverat anno 1461. amotis *griseis sororibus*: nec non Conventus *Minoritarum Franciscanorum* institutus anno 1642.

Godefridus Bredæ & Bergarum Dominus testamento suo quod condidit anno 1246. legavit *Hospitali de Bergen. tres libras Lovanienses*. Unde patet institutionis ejus antiquitas.

De Dominio Woude. CAPUT II.

WOVDE, amplus est pagus, atque dominium vetus, ad Zomam fluviolum, fuitque in eo præclarum castellum à pristinis Bergarum dominis conditum, cujus hodie miseranda facies est, siquidem præsentis & superioris sæculi bellis attritum, ejus meminit Famianus Strada Decade II. lib. VIII. de Bello Belgico, ad annum 1587. Non omiserim hac in arce initio superioris sæculi commorasse *Desiderium Erasmum* in obsequium Bergarum Domini, coramque illo aliisque proceribus disceptasse cum *Henrico Cornelio Agrippa*, qui librorum *de occulta Philosophia* aliorumque improbatæ lectionis autor est, de diversis Magiæ generibus, & cabala Iudeorum, postque longam disputationem, Erasmum Agrippæ prælexisse, ut eliderct Magicæ artis vanitatem, aurea hæc Plinii verba histor. natural. lib. XXX. cap. 1. *Magicas vanitates sæpius quidem antecedentis operis parte, ubicunque causæ locusque poscebant, coarguimus, detegemusque etiamnum: in paucis tamen digna res est, de qua plura dicantur, vel eo ipso, quòd fraudulentissima artium plurimum in toto terrarum orbe, plurimisque seculis valuit. Autoritatem ei maximam fuisse nemo miretur, quandoquidem sola artium três alias imperiosissimas humanæ mentis complexa in unam se redegit. Natam primum è Medicina nemo dubitat, ac specie salutari irrepsisse velut altiorem sanctioremque, quam medicinam: ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires religionis, ad quas maximè etiamnum caligat humanum genus. Atque ut hoc quoque suggesserit miscuisse artes Mathematicas, nullo non avido futura de sese sciendi, atque ea è cælo verissimè peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum fastigii adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium prævaleat. Et in Oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in Perside à Zoroastre, ut inter autores convenit.* Ibidem cap. 2. *& multis aliis modis divina promittit: præterea umbrarum, inferorumque colloquia: quæ omnia ætate nostra princeps Nero vana falsaque comperit: quippe non citharæ tragicique cantus libido illi major fuit, fortuna rerum humanarum summa gestiente in profundis animi vitiis. Primùmque imperare Diis concupivit, nec quicquam generosius voluit. Nemo unquam ulli artium validius favit. Ad hæc non opes ei defuere, non vires, non discendi ingenium, aliaque non patiente mundo. Immensum & indubitatum exemplum est falsæ artis, quam dereliquit Nero: utinamque inferos potius & quoscunque de suspicionibus suis Deos consuluisset, quam lupanaribus atque prostitu-*

tis

Castellum de Woude. pag. 486

tis mandasset inquisitiones eas: nulla profectò sacra, barbari licet ferique ritus, non mitiora, quam cogitationes ejus, fuissent. Savius sic nos replevit umbris.

Cæterum, *Arnoldus de Lovanio cum Elezabetha uxore Domina terræ de Breda* vendiderunt monasterio S.Bernardi ad Scaldim anno 1277. *Decimas veteres & novas in Parochiis de Woude & Loenhout, turvarum & feni in dicta Parochia de Woude sola decimatione excepta. Item jus patronatus in Woude, Loenhout & Sancto Iacobo.* Diploma recitat Christop. Butkens in prob. ad lib 7. Trophæorum Brabantiæ fol. 218. Idem scriptor loco citato fol. 219. Exhibet ex archivis Bergarum, hoc fragmentum diplomatis memorati dynastæ. *Arnoldus de Lovanio dominus de Breda & Elisabeth nostra uxor ejusdem terræ domina, &c. dotant & benefaciunt Præposito & Conventui Monialium Vallis S. Catharinæ juxta Wonde. Datum anno Domini M. CC. LXXIX. in Nativitate B. Mariæ Virginis.* Egimus de hoc monasterio ejusque translatione in oppidum Bredanum, lib. IX. cap. 1. inibique exhibuimus Chronicon Bredanum quod etiam consule ad annum 1300 de hoc dominio.

Harle, Vroenhout, vici sunt Woudensis dominii appendices.

De Dominio Halteren. CAPUT. III.

HALTEREN, pagus est ad septentrionalem plagam Bergarum oppidi situs, indeque haud procul distans, olimque castello instructus, cujus rudera & parietinæ etiamnum videntur.

De Dominio Hildernisse. CAPUT IV.

HILDERNISSE, pagus est ad meridionalem regionem Bergarum oppidi Schaldique vicinus: porrò majori ex parte, maris irruptione jampridem submersus. Habuit inibi sæculo XIV. dominatum quemdam *Arnoldus de Hildernisse*, de quo in vetusto codice supremæ Curiæ feudalis Brabantiæ, in membrana latinè conscripto, anno 1312. ita legitur fol. 68. *Io: Filius Nicolai de Lyra morans id Zelandia unum theloneum in Scalda, unam decimam in terra Borghvliet, unam partem in transitu dicto* Vere, *& tertiam partem de basso dominio & villam de Borchvliet, cum omnibus suis attinentiis, & emit erga Wilhelmum Filium Arnoldi de Hildernisse.*

Cæterum, Aug. Wichmans in Brabantia Mariana, lib. 3. cap. 57. ita scribit. *Prope Bergas ad Zomam in pago Hildernisse, cœnobium virginum fuit, cui nomen* Emaus, *quod omnino interiit.*

De Dominio Woensdrecht. CAPUT. V.

WOENSDRECHT, pagus est, situs uti præcedens, ad dextram Orientalis Schaldis ripam, effractisque aggeribus eamdem quasi cum illo cladem tulit.

De Dominio Ossendrecht. CAPUT VI.

OSSENDRECHT, pagus est, in eodem ad Schaldim tractu situs quo duo præcedentes, de illo commemorat Henricus I. Lotharingiæ Dux, in litteris quibus paciscitur anno 1212. cum Godefrido Bredæ & Bergarum Domino, de telonio seu vectigali, quod Strynæ penditur, verba ejus hæc sunt. *Præterea hominibus qui Stakerslo à nobis in feudum tenebant, propter injuriam & violentiam quam tam in aquis quàm supra terram hominibus inferebant, omne feudum de Stakerslo meritis suis exigentibus, sententiâ parium suorum eis fecimus abjudicari, & illud domino* Godefrido *cum omni integritate, in rectum feudum contulimus: similiter & feudum de* Ossendrecht *sicut ii qui ante hoc à nobis tenuerunt, ipsi Godefrido contulimus in feudum; tali conditione adjectâ, quòd de* Stakerslo *&* Ossendrecht *ipse in propria persona, vel hæres ejus qui Bredam tenebit, idem feudum semper à nobis habebit, nec alium infeudare poterit.* Recitat hoc diploma integrum Aub. Miræus in Don. Belg. lib. II. cap. xc. Christop: Butkens in proba. ad lib. IV. Troph. Brabantiæ. fol 61. Idem scriptor in prob. ad lib. VII. Troph. Brab. ista quoque exhibet. *Nobilis vir Arnoldus de Lovanio dominus de Breda & Elisabeth uxor ejus contulerunt dilecto & fideli suo, domino Nicolao de Cats militi & suis heredibus omnia bona de Ossendrecht. Datum anno Domini M. CC. LXX. feria quarta post octavam Assumptionis B. Mariæ.*

Cæterum, docuit me hodiernus Prior Cœnobii Hubergensis quod portio non exigua domini de Ossendrecht attineat ad dominum de *Hoogerheyden.* An recte hactenus non inquisivi.

De Dominio Putte. CAPUT. VII.

PUTTE, pagus est, in extremis terminis Marchionatûs Bergarum, Antverpiam versus.

De Dominio Ruckvenne. CAPUT. VIII.

RUCKVENNE seu *Rutvenne*, pagus est Bergarum Marchionatui quoque adscriptus, uti ex diplomate erectionis ejus, à nobis exhibito, cap. 1. videre licet.

De Dominiis Noort-geest & Zuyt-geest. CAPUT. IX.

NOORTGEEST & *Zuyt-geest*, vici sunt Bergarum oppido vicini, ita dicti à situ loci, quod hic meridiem spectaret, ille septentrionem. Ambo etiam recensentur in diplomate erectionis Marchionatus Bergarum.

De

De Dominio Oudenbosch. CAPUT. X.

OUDENBOSCH in antiquis schedis *Baerlebosch*, hodie insignis est pagus, mercatura & navigatione celebris, de quo in chronico Bredano à nobis exhibito, lib. IX. cap. I. hæc leguntur. *Anno* 1458. *Wierdt het gemeen Landt tusschen de Heeren van Breda en Bergen, zedert* 1290. *soo gebleven, gedeelt, ende Gr. Ian toegevoeght de Stadt en Landen van Steenbergh, Cruys-land, &c. ende aen Hr. Ian van Bergen, Gastel, Oudenbos, Hoeve, Fynaert, &c.*

De Dominio Gastel. CAPUT XI.

GASTEL, seu *Gestel*, utrumque enim legitur in vetustis schedis; antiquus est locus pagusque amplus, inque eo ingentia tura olim acquisivit monasterium S. Bernardi ad Schaldim, ab Arnoldo de Lovanio Bredæ & Bergarum domino, uti patet ex tribus subjectis diplomatibus, quæ recitat Christoph. Butkens in probationibus suis ad lib. VII. Trophæorum Brabantiæ fol. 218.

Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda & Elisabet ejus uxor ejusdem terræ Domina dant decimam novalium in Gestel *Monasterio S. Bernardi, item silvam dictam Baerle-bosch integraliter, & ducenta bonaria Moeri jacentia juxta eandem silvam in purum Allodium. Datum Bergis ad Somam anno Domini M CC. L X X V. mense Decembri.*

Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda & Elisabeth ejus uxor ejusdem terræ Domina, &c. vendunt Monasterio S. Bernardi quinquaginta Hoevas sive mansos wastinæ jacentes in Parochia de Gestel, *unamquamque Hoevam duodecim bonaria continentem, præterea dant eidem Monasterio decem Hoevas ibidem. Datum anno Domini M C C. L X X V I. feria I I I. in ante-festum B. Servatii.*

Arnoldus de Lovanio cum Elisabetha uxore Domina terræ de Breda confirmant Monasterio loci S. Bernardi Ordinis Cisterciensis, bona infrascripta, videlicet decimam novalium in Gestel *cum jure patronatus Ecclesiæ ibidem, silvam dictam* Baerle-bosch, *ducenta & septem bonaria Moeri juxta dictam silvam versus lacum dictum Barlake, item sexaginta Hoevas. Et de novo vendunt prædicto Monasterio alias viginti Hoevas in* Gestel *& duos lacus, quorum unus dicitur* Middel-meer, *& alterum huic proximum ad orientem, item decimas veteres & novas in Parochiis de* Woude & Loenhout, *turvarum & feni in dicta Parochia de Woude sola decimatione excepta, item decimam in* Hogescote & Erdebant *sitas in Parochia* S. Iacobi *juxta* Ekerne, *item annuos redditus duarum gerbarum havenæ* Spade-schoof *vulgariter nuncupatos in* Leydet-wijck & Carde-polre, *sitos in dicta Parochia de* Ekerne, *item jus patronatus in* Woude, Loenhout, & Sancto Iacobo. *Testes* Henricus de Lovanio Dominus de Herstallio frater Arnoldi prædicti & Henricus de Assche milites. *Datum anno Domini M C C. L X X V I I.*

De Dominio Hoeven. CAPUT XII.

HOEVEN, nomen sortitum est ab *Hoevis*, id est villis, quas magno numero olim hic loci obtinuerat monasterium S. Bernardi ad Schaldim, ut ex diplomatibus præcedenti capite relatis satis constat, sed hodie prædia illa majori ex parte annexa sunt mensæ episcopali Diœcesis Antverpiensis, cui illa transcripsit ætate nostra memoratum S. Bernardi cœnobium, uti clarè docuimus lib. I. cap. XVIII.

De Dominio Sandtdaerbuyten. CAPUT. XIII.

SANDTDAERBUYTEN pagus est ad dextram ripam Merkæ fluminis, is amnis in agro Turnhautano ortus, ex palude haud procul à pago *Mercexplas*, cui nomen dedit, *Hoochstratum* transit, factusque apud Bredam navium patiens, fluvioque *Aa* aliisque aquis admixtis auctior, vario anfractu, hoc dominium propter, in vicina Hollandiæ effunditur. In hoc tractu quoque situs est pagus *Fynaert* de quo vide chronicon Bredanum ad annum 1458. à nobis exhibitum lib. IX. cap. I.

De Dominio Huybergen. CAPUT XIV.

DOcuimus lib. II. cap. XIV. Dominium *Hubergen* situm esse partim sub Marchionatu Bergarum ad Zomam, partimque sub districtu Ryensi, monasteriumque Hubergense partim in territorio dicti Marchionatus partimque in terra Ryensi extructum esse. Porrò pars illa quæ Marchionatui accensetur, antiquissimis temporibus, anteque conditum inibi cœnobium, *Woudensis* agri portio fuit, ab eodem discriminata anno M. CC. LXIII. mense Aprili quando Henricus Bredæ & Bergarum dominus in feudum dedit, *de consilio viri nobilis Walteri Berthout*, &c. *Wilhelmo dicto heuschc Bollaert XLVIII. boneria terræ in Hubergen*, &c. In quibus litteris quæ etiamnum asservantur integræ in memorato cœnobio, hæc quoque habentur. *Præterea dedimus & concessimus de consilio dicti nobilis W. Berthout & de consilio hominum nostrorum feodalium, dicto Wilhelmo omnem jurisdictionem terræ seu Woestinæ prædictæ, & etiam de septingentis & viginti boneriis terræ seu Woestinæ & fundi jacentium in loco prædicto*, &c.

Cæterum, monasterii Hubergensis Ecclesia, loci parochia est.

De Dominio Hoogerheyden. CAPUT XV.

HOOGERHEYDEN situm in vasta planitie quæ undique aciem oculorum finit, attinuit ad pristinos Bergarum dominos in annum M. CCC. LIII. quando die XXI. Maii *Henricus de Boutersem* Bergarum dominus illud abalienavit: rem ita narrat ex archivis Bergensibus Thomas de Rouck cap. VIII. num. VII. fol. 293. *Gafoock, anno 1353. den 21. Mey*

(*b*)

(by confirmatie van Hertogh Ian) in Leen; de heerlyckheyt van Hoogerheyden, met ses hoeven heyden, aen heer Godefroy vander Dilft, Ridder, Marckgraef ende Schoutet tot Antwerpen, soon van Pieter vander Dilft, ende van d'oudste dochter van Godefroy de Bastart van Bergen, Seneschal van Breda, soon van heer Gerrit van Wesemale, eerste heer van Bergen; welcken heer Godefroy vander Dilft, voerde d'argent, à trois sautours alizées de geules, *ende was getrout met* Ienne Bastart de Brabant, *waer by hy gewan dry sonen ende dry dochters, Godefroy, Peeter, Ian, Anna, Beatrix, ende Catharina. Godefroy vander Dilft, troude Margarita Soetaerts, waer by hy ghewan Godefroy, heer van Borchwliet, ende Geertruyt, beyde sonder hoir. Peeter troude Catharina van Liedekercken, gheseyt van den Broecke, ende ghewan Walraven vander Dilft, die de heerlyckheyt van Hoogerheyden, anno 1419. ontfingh by koop, ende gewan Godevaert vander Dilft, naer wie anno 1455. Meester Ian Pot, by koop ontfingh de heerlyckheyt van Hooghenheyden; naer Meester Ian, 1468. Iacob Pot syn soon, Ridder gheslaghen van hertogh Carel van Bourgoigne, anno 1465. den 15. Iulii, en den strydt te Montselery in Vranckrijck, die troude dry vrouwen. d'Eerste was Geertruyt van Riemmerswale. 2. Maria van Nispen, Adriaens dochter, Drost van Breda, waer by hy ghewan dry sonen, ende dry dochters. Adolf die troude Cornelia de Brucles, ende verbleef 't Leen van Hoogerheyden, naer syn vader Iacob Pot, anno 1492. naer Adolf Pot, Meester Anthonis Tseraerts, ghesyt Haenkensboot, van weghen syn wijf Margarita Pot, Adolfs suster; ende naer hem anno 1555. Ior. Pieter Tseraerts, naer Pieter Tseraerts, 1573. Thomas Betten, by koop; ende naer hem Pieter Hac,* nomine matris. *Alle 't welck wy alleen verhalen om te toonen hoe die heerlyckheyt is gegaen uyt desen huyse van Berghen.*

Constat ex tabulis potestatis gerendi negotii quas Brabantiæ Duces Wenceslaus & Iohanna dedere Ludovico Bavaro Hannoniæ Comiti anno 1357. quæ exhibentur à Christophoro Butkens in probationibus ad lib. IV. Trophæorum Brabantiæ fol. 191. quod tum temporis vixerint Henricus Berthout Dominus de Duffele & Gele, Henricus van Boutterssem dominus Bergarum ad Zomam, Ioannes van Polanen Leckæ & Bredæ dominus, Gerardus Vanderheyden dominus de Boutersem, Gerardus Dominus de Vorselaer.

De Origine Reip: fœderati Belgii. CAPUT XVI.

QUoniam loca de quibus egimus, hoc & præcedenti libro, hodie parent Ordinibus fœderati Belgii, operæ pretium erit, ut de origine istius Reip: pauca dicantur. Cœpit sub Philippo secundo Hisp: Rege Belgarum Principe, quem Batavi eorumque socii abdicarunt, edicto 26. Iulii Hagæ-Comitis publicato anno 1581. Ante omnia tamen fundamentum ejus jactum fuit in Ultrajectino fœdere 29. Ianuarii 1579 quod *Unio ultrajectensis* nuncupatur, à qua Provinciæ Unitæ nomen acceperunt. Hanc Remp: constituunt & absolvunt septem Provinciæ, communi fœdere unitæ, Geldria, Hollandia, Zelandia, Ultrajectum, Frisia, Transisulania, Groninga; Penes has omnia majestatis & dominationis jura, belli, pacis, legum, Religionis, fœderum, absoluta, & independens potestas; Par. omnibus & æqua, velut

inter socios, collegas, ac fœderatos, authoritas, & quamquam aliæ Ducatus, aliæ Comitatus, aliæ Dominatus, titulo distinguantur, id tantum ex antiquo statu retentum, nullius nunc potestatis majoris & superioris Dominii, argumentum est: Præter provincias supra dictas, Brabantiæ & Flandriæ magnam partem, & in Asia, Africa, & America, amplissimos tractus, Regna, Insulas, Provincias sibi subjecit.

Dissertatio de Anulo signatorio, & de ævo quo cœperint Nobilium cognomina; & arma gentilitia esse hereditaria. CAPUT XVII.

PLurima nobilium arma toto hoc opere, ubicumque causæ locusq; poscebant produximus, idcirco non abs re erit de origine illorum inquirere. Legitur apud Macrobium lib. 7. cap. 13. quod veteres non ornatus sed signandi causa anulum secum circumferebant, unde non plus habere quam unum licebat nec cuiquam nisi libero: porrò multis hoc modis, ut cætera omnia, luxuria variavit, gemmas addendo exquisiti fulgoris, pro digitorum ornamento, censuque opimo digitos onerando. Anuli signatorii usum vetustissimum esse, inter eruditos nemo negat, siquidem Scriptura sacra loco non uno de illo commemorat, utpote lib. 3. Regum cap. 21. ubi legitur quod Iezabel scripserit litteras ex nomine Achab, & signaverit eas *annulo ejus*. & lib. Ester cap. 3. nu. 10 *Tulit ergo rex annulum, quo utebatur, de manu sua, & dedit eum Aman.* Ibidem nu. 12. *& litteræ signatæ ipsius anulo, missæ sunt per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque delerent omnes Iudæos.* In Daniele cap. 14. *claude ostium & signa annulo tuo.* Mos fuit veterum gerere anulum in digito sinistræ manûs, qui est minimo proximus, causa est, quod, (ut scribit citatus Macrobius) in sectis humanis corporibus, repertum est, nervum quendam tenuissimum ab eo digito ad cor hominis pervenire: & ideo visum veteribus, ut ille digitus tamquam corona circumdaretur.

Alexander morti jam proximus, *detractum anulum digito Perdiccæ tradidit:* tamquam sigillum quo uti consueverat in obsignandis mandatis.

Historiæ pater Herodotus, dum agit de Regibus Assyriorum; *Annulum, inquit, signatorium singuli gestant, & sceptrum affabrè factum, cui superstat aut malum, aut rosa, aut lilium, aut aquila, aut aliquid quidpiam: nam absque insigni gestare sceptrum nefas est.* Porrò filii parentum signis non semper utebantur, quisque enim pro lubitu genio suo indulgebat in excogitandis & formandis in anulo suo signis, quæ non descendebant ad posteros.

Augustus, enim tradente Suetonio, *in diplomatibus libellisque & epistolis signandis, initio Sphinge usus est, mox imagine magni Alexandri: novissime sua Dioscoridis manu sculpta; qua signare insecuti quoque principes perseveraverunt.*

Duravit mos ille multis sæculis penes Imperatores Reges & Principes, diplomata & litteras imagine sua signandi, usque ad primam Francorum expeditionem in terram sanctam, quo ævo videntur insignia gentilitiæ cœpisse certa in familiis esse, quod Guilielmus Marlottus, Magnus Prior ecclesiæ S. Nicasii Remensis lib. 2. cap. 4. firmat exemplis scutorum Navarræ & Angliæ

gliæ Regum, additque, *idem possumus dicere de scutario francorum typo; tum quia Gregorius Turonensis, Flodoardus, & Aimoinus, auctores antiqui, illum non observarunt; tum etiam propterea quod buffonum mutatio in Lilia merum est extraneorum figmentum, ex Hunibaldi deliramentis haustum. Opinio itaque de Liliis è cælo missis in Clodavæi Regis inauguratione, valde est suspecta, utpote quæ fundamento ac auctoritate caret.*

Non desunt tamen qui aliter sentiunt, utpotè Ioannes Beka in chronico Episcoporum Ultrajectensium & Comitum Hollandiæ, qui in actis Hungeri Episcopi XI. scribit quod *Theodoricus primus Hollandiæ Comes*, arma gesserit *aurea cum leonina rubicundi coloris imagine.* Sed Arnoldus Buchelius, qui notis historicis Bekam illustravit, *nugatur*, inquit, *hic Beka, & qui eum sequuntur, nam arma hereditaria eo tempore incognita; quamvis Fauchetus in originibus, circa tempora Ludovici Grossi Francorum Regis, id est post annum Christi Millesimum incœpisse tradat.*

Ioannes *du Tillet*, in Curia Parisiensi ab actis, notusque scriptor rerum Gallicarum, in lib. cui titulus *Recüeil des Roïs de France leurs Couronne & Maison.* habet fol.330. *Inventaire des escus & armoiries des Roïs, & Messieurs Fils de France. Don, fait par le Roy Philippe le Bel, à Adam de Vallemonde, d'un fief, sis à Anvers, au devoir de deux arçons de scelle, l'un aux armes de France, & l'autre aux armes du Roy Clovis, à mutation de seigneur, en Mars* 1300. *registre* 38 *lettre* 71.

At Claudius Fauchet, Senatus monetalis Præses, scribens ad locum illum Ioannis du Tillet, innuit rem istam sibi suspectam esse, hisce verbis, *Il feroit bon voir les armoiries de Clouis, desquel, le Villemonde est tenu marquer, une selle qu'il doit à cause de son fief.*

Idemque sentit de scuto Francico cum tribus Liliis è cælo misso in Clodovæi Regis inauguratione, inquiens loco citato; *Iaçoit que les anciens Autheure disent que cet escu Royal, par un Ange fut apporté au Roy Clouis premier Roy François chrestien, il ne s'en trouve rien en l'histoire de Gregoire de Tours: & il ne me souvient point d'avoir veu marque de fleurs de Lis, precedentes Pepin, mais depuis Louis le Gros (du temps du quel il me semble que les armoiries commencerent à estre hereditaires) elles furent plus asseurées aux familles & commencerent de passer aux maisons de pere en fils. Car pour le regard des Rois anciens, ils marquoient leurs monnoies & seelloient leurs chartes & lettres d'une emprainte sur or, ou cire portant leur image en pourfil. Comme l'on void en aucunes pieces de monnoye & chartes, mais principalement en une de Charles le simple, qui est au thresor de l'Eglise de Paris.*

Arnoldus Wion, qui scripsit Monasticum Martyrologium, asserit S. Benedictum pro insigni gessisse leonem argenteum in campo rubro, avitis armis Anicianis relictis. Quæ quidem eodem auctore habebant turrim argenteam in campo rubro, quæ annis trecentis ante Christi nativitatem, anno scilicet ab urbe condita CCCC.L. Quinto Anicio Prenestino (qui primus in historiis Anicii condecoratus est nomine) assignat. Ut Wion S. Benedicto ita etiam alii S. Gregorio arma gentilitia assignant, de quibus ita Baronius ad annum Domini DC.IV. num. vi. *Quod S. Gregorio tribuantur insignia, videntur illa esse suppositia, cum eo tempore eorum non fuerit consuetudo. Risimus autem qui Gregorio vel antecessoribus Romanis Pontificibus pro insignibus*

scuta tribuunt (ut nunc moris est) diversis imaginibus & coloribus picta; cum eorum usus longè sit recentior.

Franciscus de Rosieres Archidiaconus Tullensis, scripsit elapso sæculo, septem Tomos *Stemmatum Lotharingiæ ac Barri Ducum*, excusos Parisiis anno 1580: in folio apud Gulielmum Chaudiere. Opusque suum, ita incipit.

Exemplaria diplomatum diversorum Cæsarum, Regum & Principum, ex quibus elicitur veritas rerum, quæ nonnullis in historiis capitalibus 3. 4. 5. & 6. Tomi narrantur. Ac primum Dagoberti Franciæ, ac Austriæ Regis, in gratiam Modoaldi Trevirensis Archiepiscopi, pro cella divi Hylarii, ac bonis Ecclesiæ sancti Petri. Videbit autem lector in calce cujusque exemplaris principum insignia, quæ in sigillis singulorum Diplomatum continentur, distincta & explicita notis, arte ac industria fæcialium Palatii Lotharingici: quamvis rudioribus & barbaris verbis concipiantur, idque ad majorem rerum gestarum certitudinem.

Et postea exhibet diploma Dagoberti, notatque ad marginem, repertum esse in monasterio sancti Hylarii Trevirensis, finis ejus talis, *Illud propria manu cum principibus nostris subterfirmavimus & annulorum nostrorum impressione signari jussimus dat. 4 Kal. Aug. anno ab incarnato Domino D.C.XXIII.*

Dagobertus Rex Francorum. (L.S.) Cunibertus Archiepiscopus Coloniensis. Abbo Episcopus Metensis. Principius Episcopus Spirensis. Arnulphus Dux Austrasiæ Mossellanicæ. Pipinus Major Domus, Dux Hasbaniæ.

Hæc charta (inquit præfatus scriptor) *sex sigillis roborata est, uno aureo, quinque cæreis, primum, quod & aureum Dagoberti est, habens insculptum scutum liliis plenum. Secundum, tertium & quartum, quæ & cærea, episcoporum sedentium figuræ. Quintum, quod & cæreum, Domini Arnulphi, in quo impressum est scutum ornatum cruce & escarbocle seu carbunculo. Sextum, quod & cæreum, Domini Pipini, in quo est impressum scutum munitum fascia.*

Porrò, nobis hoc diploma suspectum reddit, temporis ratio, siquidem constat, anno 623. non Dagobertum sed Clotarium seu Lotharium secundum, Dagoberti patrem regnasse, & anno demum 628. (tradente Sigeberto) *Lotharius Rex filium suum Dagobertum in regno adscitum, Pipino & Arnulfo committit ad Austrasiis regnandum.* Aymoinus quidem id contigisse asserit anno 626. sed antiquorum scriptorum nullus id refert ad annum 623. quo datum Rosieres affirmat citatum diploma: quod etiam refellitur, in *Deffensione Abbatiæ Imperialis S. Maximini juxta muros Trevirenses, anno M. DC. XXXVIII. edita.* In quo libro plurima sigilla Imperatorum & Francorum Regum, reperiuntur in æs incisa & publici juris facta cum diplomatibus quibus appendunt, quorum sigillorum exemplaria, subjungere hic, operæ pretium duxi, cum rarior jam liber ille sit, & quia inter memorata sigilla quoque visitur sigillum Regis Dagoberti quem aliqui pertinaciter asserunt sigillasse *scuto Liliis pleno* eique subsignasse Pipinum Hasbaniæ Ducem, *scuto munito fascia*, uti asserit citatus Franciscus de Rosieres à se visum, in sigillo dicti diplomatis.

Cæterum ad roborandum ea quæ diximus in hac disquisitione de origine armorum, producam etiam quid senserit *Christophorus Butkens*, qui dum refellit prælium Grimberganum in Trophæis Brabantiæ lib. IV. cap. III. hoc potissimum utitur argumento. *Enfin il adjuste si precisement les rencontres des chevaliers & les combats; & designe si puntuellement les blasons des escus & bannieres,*

tières, que quiconque prenderat la peine de le lire remarquerat asses qu'il ny at chose qui consiste avec la verité : certes il nous seroit bien difficil de trouver quelles armoiries les Princes mesmes portoyent en ce temps-là, puis que dans leurs seaux l'on ne trouve aucune marque ou blason, & veritablement le port des armes n'est si ancien, ny les armoiries si hereditaires comme on les imagine maintenant, & à ce qu'on peut juger des seaux le blason en nos quartiers n'at esté en usage que peu devant l'an M.C.LX. d'où l'on peut voir combien de credit merite ceste fable ornée avec tant de bannieres & escusons armoyés de blasons si particuliers.

Hic etiam monuerim quod fere eodem ævo, quo arma, cœperint etiam cognomina, quibus antea nobiles carebant, nam ut scribit Claudius Fauchet in originibus armorum, *Hugues fils de Robert, ou Arnault fils de Guillaume, n'estoit cogneu qu'en son village, & pour le plus au Comté ou Bailliage auquel il resortissoit : si ce n'estoit quelque bien grand Prince ou Seigneur très-renommé : puis que ce noms estoient communs, aussi bien en la France qu'en la Germanie : voire en une mesme contrée. Qui est la cause que nous voyons dans les Epistres d'Yvon Evesque de Chartres, tant de consultations pour les alliances & conjonctions de mariage : pource qu'en trois ou quatre descentes, quand les parents avoient changé de territoire ; pour aller demeurer sus leurs partages, ou le bien de leur femmes heritieres, il ne leur restoit aucune marque de recognoissance particuliere du lieu duquel ils estoient sortis.*

Mais depuis que les puisnez retindrent les armes de leurs Peres avec brisure, (c'est à dire les differentant par quelque addition) à lors l'on commença de recognoistre qu'ils estoient descendus de tel & tel lieu, ou maison, par la marque, Escu, ou blason, par eux retenu.

Idem asserit Andreas *Du Chesne* in præfatione historiæ domus *Du Plessis de Richelieu*, hisce verbis. *L'Usage des siecles passez, qui ne donnoit aux gentilshommes aucuns surnoms, & la perte generale des plus vieux tiltres des familles, ont envié à celle-cy, comme presq à toutes les autres, la cognoissance de ses premiers ancestres. Ou bien ce qui empesche de remonter à la source de leur extraction, ce que de tout temps l'on à ignoré les commencements de l'ancienne Noblesse.* Huic opinioni etiam assentit in sua Aspilogia Henricus Spelmannus, scriptor Anglus, quin & ipsa, *inquit*, familiarum cognomina à Normannis sunt nobilitatibus inchoata : prioribus (Græcorum more) simplici appellatione contentis. Quod è chronicis passim observes, & exinde quam difficilis sit sub iis seculis familiarum dirivatio.

Iacobus de Hemricourt, eques S. Ioannis Hierosolimitani quos nunc Melitenses vocamus, in speculo Nobilitatis Hasbaniæ, sive *Miroir de Nobles de Hasbaye*. Quod scripsit Gallico idiomate, sæculo Christi XIV. obiitque anno 1403. cujus M.S. Bruxellis excusum anno 1673. cum antiqua & nova lectione columnatim, tradit sequentia de origine armorum in agro Leodiensi cap. 1. fol. 3 & 4.

Avant tout autre chose, il est bon de sçavoir pour le sujet que nous traitons à cause de la diversité des blasons dont je parleray dans la suite de ce discours, que quoy qu'il y ait eu de temps immemorial un nombre infini d'illustres Chevaliers dans la contrée de la Hasbaye, renômez pour leur valeur & leur grand courage, il n'y a pas 200. ans ou 240. que la plus part des nobles de ce païs comme cheva-

liers & Escuyers s'adviserent de prendre certaines armes & blasons fixes, & tels que leurs successeurs ont toûjours eu depuis, & ont encore à present, quoy que devant ce temps, & ancienement nous sçachions qu'ils avoient des armes faites à plaisir, remplies de diverses couleurs & figures differentes qui rejoüissoient la veuë & les sens, temoin l'occasion des faits d'armes de guerre, ou de Tournois ou ils paressoient une fois avec maniere d'ornement, & une sorte de blason, & une autrefois avec d'autres tous contraires, ce qui les faisoit meconnoistre entr'eux, leur ostant la conuoissance des degrez de leur proximité dont quelques-uns se trouvoient quelquefois éloignés jusques au 4. ou au 5. & perdoient par ce moyen le secours des services qu'ils pouvoient esperer de leurs parens.

Enfin les plus puissans, & les plus riches s'aviserent, comme je viens de dire de prendre des armes fixes, & des blasons qu'ils ne changeoient plus, qui demeuroient perpetuellement à leur successeurs, & qui avoient certain cri auquel ceux qui auroient choisi tels blasons pouroient avoir recours en tout ren ontre de fait d'armes, comme il se pratiquoit en plusieurs autres païs. Il y avoit en ce temps-là un honneste homme, considerable pour sa prudhommie, qui s'estoit établi à Visé sur la Meuse où il faisoit sa demeure, il s'exerçoit à faire des selles & des brides, & à peindre des blasons de touttes manieres, les personnes de qualité de ce païs luy rendoient de frequentes visites à cause du service & de la satisfaction qu'ils recevoient de son talent, ceux qui desiroient avoir des blasons fixes, dont j'ay parlé cy-dessus, s'adressoient à luy, & choisissoient ce que leur agreoit d'avantage, mais d'une façon si estrange que deux freres souvent avoient des blasons tout-à-fait contraires par leurs divises & par leurs couleurs. Ie ne sçaurois dire quel motif leur faisoit faire ce choix extraordinaire, si ce n'est peût-estre que chacun d'eux vouloit être chef de sa branche, & independant l'un de l'autre, ce que vous pourez conoître par le chapitre qui fait mention de Monseig: Hugue de Lexhy, c'est pourquoy nous n'en dirons rien icy.

Sed ut augustior prædictis sit fides, ipsa Principum monumenta intueamur: interque illa Henrici I. Brabantiæ Ducis ac Marchionis S. R. I. nostratium antiquissimum, quod illæsum in hodiernum diem permansit, ast nullis gentilitiis insignibus decoratum; extat Lovanii in æde S. Petri uti docuimus lib. I. cap. VI. iconismum ejus exhibet Christoph: Butkens in Trophæis Brabantiæ lib. IV. cap. IV. fol. 201. Porrò, objiciet aliquis extare in Gallia monumentum Caroli simplicis, quod folium exhibet Liliis interstinctum: id statim à morte ejus editum non opinor, cum & è regno ejectus, & in carcerem detrusus miser & contemptus moreretur. Quærendus igitur undè recentior hic cultus in quorundam antiquorum Regum & Principum monumentis? legimus certè Divum Ludovicum majorum suorum tumulos instaurasse & ornasse: quod & alios alias fecisse, quidni existimemus, idemque patrasse memoria patrum nostrorum, Albertum Archiducem, diximus lib. I. cap. VI. quod deceptionis genus, multos incautos & in historia non satis firmos, seduxit.

His ita deductis, consideret lector qualem fidem mereantur insignia gentilitia quæ *Ioannes le Feron* armorum Regulus, & post eum *Claudius Morel* publici juris fecit & excudit Parisiis anno M. DC. XXVIII. in libro cui titulus *Les Armoiries des Connestables, Grands Maistres, Chanceliers, Admiraux, Mareschaux de France.* Idque à Clotario primo qui obiit anno D. LXIV. sicque quinque sæculis ante, quam gentilitia arma cœperint. A P-

ANNO.XII.REGNI
CAROLVS MAGNVS
A°.XL.
A°.IX
DI GRACIA DAGOBERTVS REX
PIPINVS IMPERATOR
LVDOVICVS IMP
A°.940
LOTHARIVS
OTTO DI GRA REX
OTTO IMPERATOR AVGVSTVS
OTTO DI GRA REX
OTTO IMP AVG
A° 974
A° 990
OTTO DI GRACIA REX
HENRICVS DEI GRACIA II REX ROMANORVM
DI GRA ROMANORVM IMP AV
HENRICVS II A° 1023
DI GRATIA REX CHVONRADVS
A° 1020

pag. 494

AD
DECEM LIBROS.
NOTITIÆ. MARCHIONATVS
Sacri Romani Imperii.
CAPUT PRIMUM.

LIB. I. CAP. II. Addatur in fine. Iacobus Gretſerus lib. 1. Obſervationum ſuarum in ſanctos Eichſtatenſes, ita ſcribit: *Ioannes Polus Illuſtris Generis ſacerdos Anglus, ſcripſit vitam S. Walburgæ, teſte Balæo homine hæretico. Qui Polus ſi ſcribit magnum illud Deiparæ dicatum templum Antverpiæ, primitus à S. Walburga extructum eſſe, cauſas ſine dubio, cur id ſcriberet, habuit. Ego cum authorem iſtum non viderim, nihil quod adfirmem, aut negem, habeo. Claruiſſe fertur Polus anno* 1430. *mortuus & ſepultus Coloniæ.*

Lib. I. cap. XV. addatur in fine. Quàm benè? judicabunt eruditi: ſiquidem certo conſtat, majora multo olim fuiſſe hominum corpora, ex nudatis ſepulchris, plurimarumque gentium hiſtoria. Ioſephus Antiquæ hiſtoriæ lib. 5. eorum ita meminit. *Reſtabat etiam tum gigantum genus, qui ob corporis magnitudinem ac figuras multùm aliis hominibus diſpares, ſtupendum erant ſpectaculum, & fama terribiles: monſtrantur in hunc diem eorum oſſa, fidem omnem vulgi excedentia.*

Gabinius in Mauritaniæ deſcriptione dicebat à Sertorio reperta Antæi oſſa, quorum compagem fuiſſe cubitorum ſexaginta. Phlegon Trallianus Mirabilium cap. IX. meminit effoſſi capitis Idæ, quod triplæ eſſet ad ſolitum modum quantitatis. Addit idem in Dalmatia reperta corpora multa, quorum ulnæ XVI. ulnas excederent. Narrat idem ex Theopompo, in Boſphoro Cimmerio repartam oſſium humanorum compagem longam XXIV. cubitos. Ejuſdem Phlegontis extat libellus de longævis, dignus ſanè lectu.

Lib. 1 cap XIX. Anno 1676. die quarta Octob. obiit Frater *Marius Ambroſius Capello*, eique, anno ſequenti, die ultima menſis Octob. in Epiſcopatu Antverpienſi ſucceſſit, *Aubertus vanden Eeden*, Cathedralis Eccleſiæ Canonicus & Archidiaconus.

Lib. 1. cap. XXIV. addatur in fine. Memorie, raeckende den Chyns-boeck genoemt *den Chyns van Ballaer ende Vander-Elſt buyten de S. Ioris Poorte.*

Anno 1394. *Opden* 12. *Auguſti was Eygenaer van deſen Chyns-boeck* een eerſaem Man Heer Reynier Vander-Elſt Riddere.

1417. 10. *Mey, Heer Ian Vander-Elſt Riddere, en Schepen van Antw:*

1466. 14 *Iunii, Ian Noyts, ſone van Willem Noyts.*

1515. *Heer Charles de Clerck, Preſident vande Reken-Camer tot Rijſſel.*

1521. *Vrouwe Philippotte de Clerck, Wed: Heer Lodewycx Vanden Tymple.*

1593. *Heer Charles Vanden Tymple, Riddere, Meyer van Loven.*

1639. *Is deſen Chynſ-boeck by ſcheydinge gekomen aende onbejaerde Kinderen*

 van

van wylen Ioncker Ian Vander-Vorſt Heere van Winge, Meyer van Loven, ende van Vrouwe Anna Clara Vanden Tymple.

1642. Ioncker Ian de Borchgraef, ende Ioncker Ian van Pulle Momboiren vande voornoemde Kinderen, hebben deſen Chynſ-boeck naer voorgaende Authoriſatie verkocht aen Ioncker Melchior Della Eaille.

Anno 1665. Is Ioncker Ian Amand Della Faille by doode vanden voorſz. Ioncker Melchior Della Faille aenden voornoemden Chynſ-boeck gekomen.

A quo prædicta accepimus.

Dominium Bouchaut, de quo egimus lib. 2. cap. 9. vendidit anno 1674. Iacobus Comes de Groesbeke, Carolo Franciſco Courtois & Catharinæ Boſſchaert conjugibus, quorum inſignia ſupra exhibuimus; pretii caput fuit L. millium Florenorum.

Dominium Hove S. Laurentii. De quo ſcripſimus lib. 2. cap. 10. Erectum fuit in Baronatum à Carolo II. Hiſp: Rege, diplomate dato 10. Maii anno 1675. & exinde loci ſigillum in hanc formam mutatum.

Quando perluſtravimus templum Dominii de *Woeſtweſel*, Nulla tum inibi extabant ſepulchralia monumenta dominorum loci, uti diximus lib. 2. cap. XI. ſed poſtmodum illic poſitum in chori medio, illud quod hîc juxta cernere licet.

Anderſtat

BERCHEM
REESEN
RUIVEN
NISPEN
SCHOUWEN
SANTHORST
ENDEGEEST
SWAENENBO
CY. GIST NOBLE DAME ISABELLE DE
BERCHEM DAME D' ENDEGEEST
VOSMEIR etc.a VEFVE DE MESSIRE
GVILLAVME VAN RIEDE SEIGNEVR
DE WVESTWEESEL WESTDOORN etc.a
TREPASSA L'AN 1674 LE 7 IANVIER
PRIE DIEV POVR L'AME.

Anderstat castellum vetus, de quo egimus lib. 2. cap. XVI. deprehendimus attinuisse anno 1462. ad Ioannem Wesemalæ Dominum, vide Aub. Miræum in Not. Eccl. Belgii cap. 236.

Cæterum, in descriptione oppidi Lirani ejusque agri, omissa sunt sequentia, desumpta ex primario codice feudorum districtus Antverpiensis.

Extract uytten hooft- Leen-boeck vanden Quartiere van Antwerpen, berustende inde Greffie vanden Souvereynen Leen-hove van Brabant, alwaer onder de Capitulatie van Lyere fol C. LI. Staet als volght:

Heer Albert van Lalaing, Grave van Hoochstraten 4. December, 1626. by doode Heeren Charles de Lalaing sijns Vaders onder-geschreven.

Heer Charles van Lalaing 6. Februarii 1614. by doode ende volgende den Fideicommis pro Vt. fol. 280.

Heer Anthoin van Lalaing den 20. Decembris 1590. by doode Heeren Wilhem van Lalaing sijns Vaders onderschreven.

Heer Wilhem van Lalaing 25. Aprilis 1578. by doode Heeren Anthoenis van Lalaing sijns Heeren Vaders onderschreven.

Ioncker Anthoenis van Lalaing, Grave van Hoochstraten 14. Augusti 1555. by doode Wijlen Hendrick Philips van Lalaing, sijns Vaders ondergeschreven.

Philips van Lalaing, Baron van Schoorsse 6. Augusti anno 1534. by over-geven Hendrick Anthonis van Lalaing ende Vrouwe Ysabeele van Culemborch sijnre gesellinne.

Heer Anthonis van Lalaing 24. Octobris anno 1519. by coope gedaen tegen de Heylige-Geest-Meesteren vanden heyligen-Geest van Lyere ondergeschreven.

Meester Weernere van Merode Secretaris in Brabant 4 Sepetembris anno 1507 by doode Wijlen Merteus van Campfort tot behoef des heylichs Gheest van van Lyere.

Merten van Campfort 18 Ianuarii anno 1493 by doode wijlen Ians van Brecht, tot behoef des heylichs Gheests van Lyere.

Ian van Brecht 26 Septembris anno 1483 inden naem ende tot behoef vanden heylighen Gheest van Lyere. By over-ghevens van Vrouwe Lysbetthe van ymmersele onder-geschreven.

Iouffrouwe Lijsbeth van Ymmersele 11 Februarii anno 1450 by doode wijlen Arnts van Ymmersele huers brueders.

Arnt van Ymmersele by doode wylen Heeren Arnts van Ymmersele, Ridders sijns Vaders anno 1434

Her Arnt van Ymmersele sijn brueder.

Her Ian van Ymmersele Ridder Soen-heer Godevaerts van Ymmersele hout dat hof van Ymmersele, staende binnen der Stadt van Lyere tegen de Kercke over tusschen de Cappelle van Sinte Peters, ende de Riviere vander Neten aldaer aen d'een syde, ende hetten Henricks Erve vanden Lare Priesters aen d'andere, comende mitten eynde achter aen der voorschreven Stadt Vesten, mitten iiij. thienden van Lyere, te wetene de groote thiende, die Allierssche, die Schobbaertsche, ende de Lachenssche thienden. gheleghen binnen der Prochien der voorschreven Stads van Lyere metter heerlicheyt vanden Zwaendrien ende Manschapen mitten Chynsen van Bouchout ende Lyere, ende allen hueren toe-behoerten.

Item folio CLXXIII. onder de capitulatie van Bommelair. Maesvoirt.

Ioncker Alexander van Cortenbach, heere van Helmont 22 Aprilis 1614 by

 doode

doode Ionckers Charles ſijns Broeders ondergeſchreven.

Ioncker Charles van Cortenbach 11 *Martii* 1596 *by doode Ioncker Adolphs van Cortenbach een vande Erf-genaemen onder-geſchreven.*

Ian van Cortenbach, in bruederlijcken ende ſuſterlijcken rechte 24 *Decembris* 1560 *by doode Ioos van Cortenbach ſijns vaders ondergeſchreven.*

Ian ende Ioos van Cortenbach ghebruederen 16 *Septembris anno* 1524 *by doode wylen Vrouwen Iohannen Hinckaerts hueren Vrouwe Grootmoeder ondergeſ*

Iehanne Hinckaerts mit Her Coſten van Berchem hueren wetteghen Man ende Momboir 11 *Octobris anno* 1510 *by doode wylen Her Ians Hinckaert huers ouder-vaders ondergeſchreven.*

Ian Hinckaert tot behoef ſijns ſelfs ende Willlem Hinckaerts ſijns Brueders 10 *Martii anno* 1447 *by doode wylen Iouffer Katerinen van Dielbeke ſijnder Moeder ondergeſchreven.*

Katerine van Dielbeke Suſter Ians was ondergeſ: wed: wijlen Philips Hinckaert.

Ian van Dielbeke Willems Sone was. Her Wonter van Dielbeke Canonick te Lyere, hout xxiiij ponden x ſchellingen Chyns payement op ſekere plaetſen gheleghen binnen Lyere, ghelijck de Chijnſrolle daer af ſijnde dat vercleert. Item noch iij. Siſteren Rox t'ſiaers op ſekere goeden omtrent Lyere gheleghen. Item noch ij. huyſen gelegen binnen der Stadt van Lyere, d'een neven d'ander, aende Capelle van Sinte Criſtoffels achter der Stadthuys te Lyere. Item noch xxvij. leenen daer af die vij. ſouden ſijn volle leenen, ghelijck de voorſchreven Iouffrouwe Katerine van Dielbeke by hueren denombremente over-bracht inden jaere xiiij. hondert ende xl. dat vercleert heeft.

Caſtellum *Hovorſt* ſitum in Paro-chia Santhovienſi, de quo loco ſcrip-ſimus lib: 3 cap: 1 Erectum eſt in Ba-ronatum à Carolo II Hiſp: Rege di-plomate dato 15 Ianuarii, anno 1675 inſigniaque loci domini in hanc for-mam aucta & decorata.

Dominium Waver S. Mariæ, ſitum in diſtrictu Arculano, de quo memo-ravimus lib: IV: cap: VII: in Barona-tum erectum fuit à Carolo II Hiſp: Rege die decima Maii, anno 1676 Ho-dieque loci dominus hoc utitur ſi-gillo.

VILIA.NE.LEGAS

Dissertatio de Gocellino, Bertoldi Grimbergæ domini filio. CAPUT II.

FRanciscus Haræus in Annalibus Ducum seu Principum Brabantiæ, in vita Caroli Magni producit Bertoldum Grimbergæ dominum, tamquam *insigne monumentum antiquitatis Brabanticæ*, ad annum DCCC. IV. hisce verbis. *Hoc tempore teste S. Ludgero, qui quæ scripsit ante oculos habuit, à Leone Papa, ipso Carolo Imperatore præsente, in Werda Cæsaris S. Suitbertus, olim coëpiscopus S. Willibrordi, solemni ritu catalogo sanctorum adscribitur, quando submersus quidam, qui quindecim ferè horis in profundo Rheni hæserat, omnibus inspectantibus ante sepulchrum S. Suitberti ad vitam rediit. Qui quidem submersus quia filius fuit Domicelli de Grimbergen Brabanti, & narratio antiquissimi scriptoris non parum Brabantica nostra illustrabit, lubet ipsa antiquitatis verba ponere. Igitur (inquit S. Ludgerus scriptor ejus ævi, capite decimo de miraculis S. Suitberti) cum rumor adventus sancti Leonis Papæ & Caroli Imperatoris, cæterorumque Prælatorum & Principum in Werdam ad Canonizandum sanctum Suitbertum vbique per vicinam provinciam pervolasset, confluebant multi populi utriusque sexus cum filiis & filiabus suis Werdam. Inter quos erat nobilis domina Irmgardis, germana venerabilis Hildebaldi Coloniensis Archiepiscopi, uxor strenui Bertoldi, Domicelli de Grimbergen, habitans & residens illo tempore in Troia sive Xantis. Quæ domicella cum duabus solummodo pedissequis & primogenito suo Gocellino, semiocto annorum puero, & cum multis aliis honestis personis, ex Xantis Werdam navigans, eidem celebritati consensu mariti sui interesse voluit. Et appropinquantes Werdæ, cum nautæ propter multas alias naves ibidem congregatas subito aplustre mutaret, ut convenientius littori navim applicaret, Gocellinus stans prope matrem in prora navis, ex collisione navium cespitans pedibus, corruit extra navem in Rhenum & ecce submersus est. Quod mater ejus videns scisso velamine capitis sui, inconsolabiliter flens magno ejulatu replevit littora Rheni. Erat autem hora fere quinta vespertina, Archiepiscopus verò frater ejus illa audiens, multum tristabatur, eamque consolabatur: sed ipsa quiescere nullatenus valens, noctem illam totam insomnem ducens, imploravit assiduè devoto & contribulato corde sanctum Suitbertum, vovens, si ipsum suis suffragantibus meritis vivum reciperi posset, perpetuis temporibus ipsum suo ministerio assignaret. Itaque altera die cum aurora illucesceret, quidam honesti viri amore Dei & petitione Archiepiscopi, amotis navibus, cœperunt submersum domicellum Gocellinum quærere sagenis & uncis & aliis opportunis instrumentis. Tandem hora fere octava ante Missarum solemnia, quidam dictus Lambertus Dosel de Embrica unco sentiens & tangens ipsum veste, vocatis aliis sociis, sagaciter ex profundo Rheni per vestem sursum trahens, defunctum matri præsentavit. Quæ ipsum defunctum videns exsanguis effecta est. Sed ad se reversa, puerum ulnis amplectens, sequentibus eam multis honestis utriusque sexus personis, flentibus & ei condolentibus, deposuit illum ante sepulchrum sancti Suitberti; factaque ab omnibus devotè oratione (ô mirabilis Deus in sanctis suis) ecce spiritus in illum rediit, oculos aperuit, & revixit; surgensque stetit supra pedes suos, admiransque multitudinem populorum ipsum intuentium, loquebatur matri suæ dulciter. Statimque exuentes eum madidis vestibus, propter compressionem hominum, de consilio quorumdam posuerunt in eminentiori loco, ut ab omnibus posset videri. Quo viso factus est clamor omnium, Deum in*

sancto Suitberto collaudantium de tanta tamque manifesta gratia. Eadem verò hora venit festinanter equester pater ejus Bertoldus cum decem tantum (nota) vernaculis, multum nimirum tristis & gemens de perditione dilecti filii sui. Erat enim præfectus Imperatoris Caroli in illis oris. Intrans verò ecclesiam, cum audisset eam à morte resuscitatum, glorificavit Deum in sancto suo Suitberto. Archiepiscopus verò, consensu parentum, deposita argentea torque quam circa collum gessit idem Gocellinus resuscitatus, ipsum Clericum ordinavit, mutansque nomen ejus ipsum Suitbertum nominavit: qui intra annum Monasterium sancti Suitberti intrans, eidem sancto semper humiliter servivit; assignavitque domicellus Bertoldus eidem Monasterio, amore sancti Suitberti & filii sui, certa prædia perpetuis temporibus possidenda. Hactenus Haræus loco citato.

Wilhelmus Heda in Historia Episcoporum Ultrajectensium, in actis Hungeri Episcopi XI. ista tradit. *Circa annum salutis DCCCIV. legitur Nobilis Bertholdus de Grimbergen frater Hildebaldi Archiepiscopi Coloniensis & Præfectus Karoli Magni Imp: apud Xanthim resedisse & orarum circumvicinarum administrationem habuisse, cujus uxor dicebatur Ermigardis.*

Ioannes van Wachtendonck in vita S. Rumoldi cap. XXXII. eadem refert ex S. Ludgero, quæ Haræus, sed contractius, additque, *ab his, nobile principium dominorum de Berthout, & Drakenbatrt derivatum est.*

Libuit narrationem illam indagare, quoniam sæpius toto hoc opere de Bertoldis eorumque dominiis egimus, & quia nobis suspectum videbatur, Grimberganum dominium jaminde ab anno 804. à Bertoldis possessum; cum nullam operam omiserimus in disquisitione pristinorum dominorum ditionis istius, cujus initia à tam remoto tempore certò repeti non possunt, si documentis authenticis uti velimus.

Neque qui olim scripsêre de Leone III. Pontifice (is enim fuit qui bis Carolum Magnum adivit) de canonizatione S. Suitberti memorant, aut Gocellinum Bertoldi Grimbergæ domini filium in Rheno mersum, revixisse ad sepulchrum dicti sancti die canonizationis ejus: cum tamen accuratè notaverint quid præfatus Pontifex in utraque visitatione sua egerit & ob quas causas ad Imperatorem profectus fuerit.

Porrò, res gestæ Caroli Magni à multis posteritati traditæ sunt, sed inter illos qui fidem merentur præcipuus est *Eginhardus* sive *Eginartus* aut *Einardus*, qui ævo illius vixit & à Carolo regiâ in aulâ enutritus, de quo in chronico Monasterii S. Bavonis Gandavi ista habentur. *anno DCCCXXVI. Eynardus, Capellanus Ludovici piissimi Imperatoris, factus est Abbas Gandensis cœnobii: qui gesta inclyta & acta Caroli Magni Imperatoris descripsit. Anno DCCCXLIII. Eynardus XV. Abbas Gandensis obiit viij. Kal. Augusti.* Hoc est XXIX. annos post decessum Caroli, hic igitur autor quem multi appellavêre *Virum undequaque doctissimum*, & alii *virorum sui temporis prudentissimum* nihil prorsus tradit de præfato Gocellino Bertoldi Grimbergæ domini filio, Werdæ Cæsaris à morte suscitato, Leone III. Pontifice & Carolo Imperatore præsentibus.

Neque liber de gestis Caroli Magni editus sub nomine Turpini Remensis Archiepiscopi, infamibus & flagitiosis commentis fartus, hanc cæteris suis fabulis addere ausus fuit.

Neque M. S. codex qui asservatur in Monasterio Corsendoncano de vita Caroli

Caroli Magni, tempore Frederici Ænobarbi Imperatoris, poſt annum MCLXV. ſcripta, ab autore anonymo; illius etiam meminit, quamvis etiam multis ſcateat figmentis, ex Turpino aliiſque depromptis.

Verùm, cum in quadam S. Ludgeri epiſtola, ad Rixfridum hiſtoriuncula hæc tradita dicatur, inquirendum an non falſo illi adſcripta ſit, ſicuti præcitato Turpino Remenſi Archiepiſcopo Res geſtæ Caroli Magni, cujus mortem quoque narrat, cum triennio ante Carolum obierit Turpinus ſeu Tilpinus, Archiepiſcopus Remenſis, & Wolfarius ejus ſucceſſor reperiatur Teſtamento Caroli Magni ſubſcripſiſſe, anno 811.

Fuit S Ludgerus I. Epiſcopus Mimigarnafordenſis, ſeu Myngardevordenſis qui Epiſcopatus deinde Monaſterienſis appellatus eſt, Carolo Magno coætaneus, mortuus anno DCCCIX. 26. Martii. Vitam ejus ſcripſit omnium primus Altfridus etiam Epiſcopus Mimigarnafordenſis qui de ſcriptis ejus ita meminit lib. 2. cap. 2. nu. 6. *erat S. Ludgerus in ſcripturis ſacris non mediocriter eruditus, ſicut in libro ab eo compoſito de vita venerabilium ejus Doctorum, Gregorii ſcilicet & Albrici, apertè probatur: ſed & primordia S. Bonifacii adventus atque ordinationis, quæ fuerant in alio opuſculo prætermiſſa, pulchro ſermone ipſe conſcripſit.*

Aliam S. Ludgeri vitam in pervetuſto codice Bibliothecæ Fuldenſis reperit Chriſtophorus Browerus & Moguntiæ anno MDCXVI. excudi curavit.

Tertiam ſcripſerunt monachi Werthinenſes quæ eſt a Surio edita.

Verum enimvero trium harum vitarum ſcriptores qui quæ ad S. Ludgerum, ejuſque in Werthinâ monaſterium pertinebant, univerſa diligenter congeſſerunt, ſcriptaque illius enumerarunt; epiſtolæ de canonizatione S. Suitberti (quæ multorum manibus teritur, quorumdam etiam calculo probatur) ne verbo quidem unico meminerunt: nondum nota ea erat epiſtola: ſed poſtquam ſub nomine S. Marcellini confiсta fuit ſancti ejuſdem *Suitberti* ſeu *Swiberti* vita, ex quoque epiſtolæ S. Ludgeri & Rixfridi Ep: Ultrajectini nomine, veluti ad fulciendam, quæ tot fabulis confecta erat, vitam, excogitatæ fuerunt ab & uno eodemque forraſſis auctore.

Chriſtophorus Browerus in *ſyderibus ſanctorum* in Not. cap. 32. ad vitam S. Ludgeri, memoratam epiſtolam non ipſius S. Ludgeri ſed ſuppoſititiam exiſtimat: quod nemo niſi invericundè negabit, ſi ea quæ mox dicentur perpendere velit.

Epiſtola Rixfridi Trajectenſis Epiſcopi ad S. Ludgerum Monaſterienſem Epiſcopum ita incipit: *Dilecto patri & confratri Ludgero, ſanctæ Monaſterienſis Eccleſiæ Epiſcopo, Rixfridus ſanctæ Trajectenſis Eccleſiæ indignus ſacerdos & epiſcopus.*

Epiſtola autem S. Ludgeri ita ordiiur: *Venerabili confratri & gentium prædicatori eximio, Rixfrido Trajectenſis eccleſiæ epiſcopo, Ludgerus ſervus Ieſu-Chriſti, ſalutem & omne bonum.*

Porro Rixfridus Hermacari ſucceſſor, ut docent annales eccleſiæ Trajectenſis, creatus fuit VII. Epiſcopus anno 827. obiitque anno 836. Ludgerus verò uti ſupra diximus vita caruit anno 809. Quomodo ergo Ludgerus in ſuis litteris potuit appellare Trajectenſem Epiſcopum Rixfridum, ſi octodecim annis ante obierit quam Rixfridus dignitatem illam adeptus fuerit.

Præterea Monasteriensis Ecclesiæ Episcopus à Rixfrido. Trajectensi Episcopo compellatur Ludgerus, cum vix tertio post ejus ætatem sæculo Mimigarnafordensis titulus exoleverit.

Cæterum prædicta Epistola in decem digesta est articulos seu numeros, inque ea num. 1. appellatur Pipinus, Caroli Martelli Filius, qui deinde Rex fuit. *Dux Agrippinensis, Austriæ, Thuringiæ, & Burgundiæ provinciæ, & totius Lotharingiæ.* Quis umquam Lotharingiæ nomen usurpavit eo tempore? Fluxit vocabulum illud, vel, ut quidam volunt, à Lothario Imperatore, Ludovici Pii Filio, vel potius à Lothario Rege, illius Lotharii Imp. Filio, cujus demortui regnum Carolus Calvus & Ludovicus Rex Germaniæ, patrui ejus partiti inter se sunt, uti diximus lib. 11. cap. XVI.

Idem scriptor perpetuò *Saxones* & *Westphalos*, ut diversos populos distinguit: qui error in Ludgerum cecedisse credi non potest: neque ignorabat quod etiam exteris cognitum erat Saxonicam omnem gentem in tres populos dividi, *Ostphalos, Angrarios, Westphalos* seque *pastorem in parte occidentali saxonum constitutum; cujus parochiæ sedes est principalis in pago* Sudergoe, *in loco cujus vocabulum est Mimigerneford.* Ut scribit ejusdem ecclesiæ tertius Episcopus Altfridus in ejus vita lib. 1. cap. 4. qui mox addit, eum *accepto sacro ordine Pontificali, cum omni sagacitate & modestia gregi saxonico sibi credito documenta salutis uberrimè ministravisse.*

Quis enim erat *grex ille Saxonicus* nisi Westphalorum populus, in quo præcipuus Episcopatus Monasteriensis, tunc Mimigernefordensis dictus.

Numero IX. describit Epistolæ illius fabricator itet Werdam & Cæremonias Canonizationis, ferè ut nunc in solemni sanctorum Canonizatione Romæ servari dicuntur: asseritque Pontificem multa monasteria altaria ac capellas per Allemaniam & Galliam, consecrasse, *ubique multas indulgentias conferendo.* Expendant alii an moris tunc fuerit tam multis Ecclesiis indulgentias conferendi? an ipsum indulgentiarum nomen tunc in ecclesia fuerit usurpatum hoc sensu? an usitati tunc ritus illi solemnes Canonizationum?

Estne etiam verosimile? quod potuerit sanctissimus Pontifex tantillo spatio, quo apud Imperatorem fuit, octo videlicet dierum, tot loca tam dissita adire, tantas res exequi & tam laboriosas, ut est ecclesiarum ita multarum consecratio: cumque Natalem Domini celebrarit in *Carisiaco* cum eodem Imperatore, nec nisi octo diebus apud eum in Francia substiterit; quâ ratione fingi potest *Pridie Nonas Septembris*, post Domini natalem menses VIII. dies XI. Canonizationem illam celebrasse? Quod etiam animadvertens Baronius, ad annum 804. in Leone III. ubi incautè exhibuit memoratam suppositit iam S. Ludgeri epistolam, sed fraudem suspicatus subdidit verba ista.

Hæc autem de tempore commorationis Leonis Papæ cum Carolo Imp: in Germania, cum in Annalibus Francorum asseratur non nisi octo dies apud Carolum mansisse Leonem: fortasse ad primum adventum Leonis in Germaniam referenda commodius essent: tu considera.

In hæc divertisse non fuerit alienum, vulgata propter assiduam quæstionem hisce in partibus de Origine Bertoldorum.

Cæterum, miracula quam plurima meritis S. Suitberti accidisse dubium nobis minimè est, cum cultus ejus tot jam sæculis in Werda Cæsarea, ac locis propinquis viguerit; quæ religio haud solet non identidem cælestibus beneficiis compensari: porrò in eorum censu reponenda non sunt quæ impostor ille narrat *de Gocellino Bertoldi Grimbergæ domini filio*, neque Deus qui est ipsa veritas honoratur figmentis. FINIS.

ANACEPHALÆOSIS EORVM,

Quæ singulis quibusque libris ab Auctore in hoc Opere tractantur.

LIBER PRIMVS.

LIBER SECVNDVS

Continet Districtum Ryensem.

* CAP.

LIBER TERTIVS

Continet Distrĭctum Santhoviensem.

LIBER QVARTVS

Continet districtum Arculanum.

LIBER QVINTVS

Continet districtum Herentalensem.

CAP.

LIBER SEXTVS

Continet districtum Ghelensem.

LIBER SEPTIMVS

Continet districtum Hoochstratanum.

LIBER OCTAVVS

Continet districtum Turnhoutanum.

LIBER NONVS

Continens districtum Bredanum.

LIBER DECIMVS

Continet districtum Bergensem.

FINIS.